

Faint handwritten text at the top of the page.

Grada
Kantawinda
Auyk
578
171
San...
...
...

DIDACI SAAVEDRÆ

SYMBOLA

CHRISTIANO-

POLITICA.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

BY M. B. O. L. V.

CHICAGO, ILL.

1910

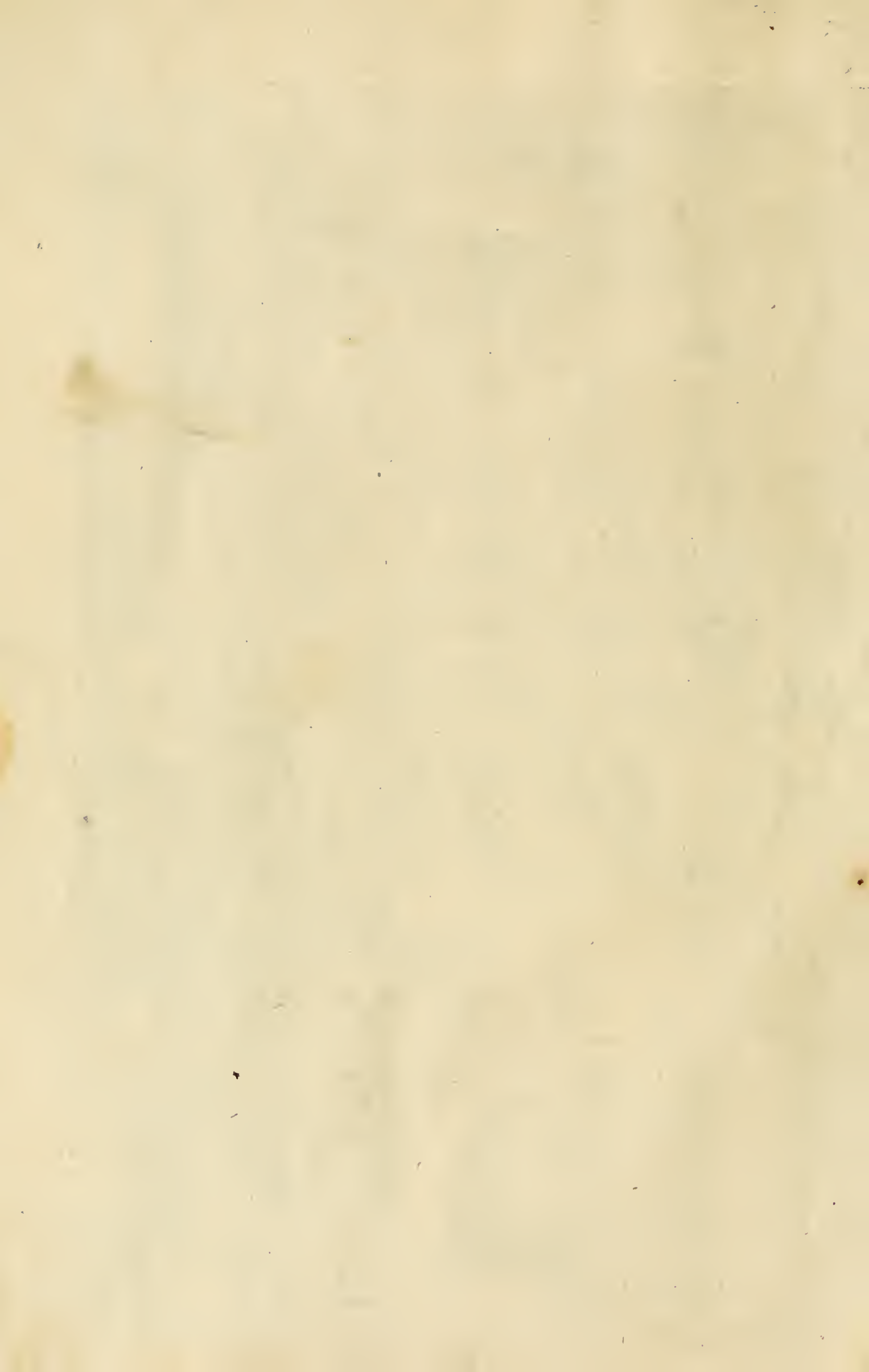

SIC ITUR AD ASTRA

TEMPLUM
HONORIS.

IDEA
PRINCIPIS
CHRISTIANO
POLITICI,
Centum Symbolis
expressa
A DIDACO SAAVEDRA
Faxardo, Equite.
etc.
Cum gratia et Privilegio
ad Novennium.

J. Ponce sculpt.

AVGVSTISSIMO PRINCIPI
FERDINANDO FRANCISCO,
HVNGARIÆ ET BOHEMIÆ
R E G I,
ARCHIDVCI AVSTRIÆ, &c.

Ymbola hæc Politica ab argumento & Authore jam pridem Tibi nota, REX SERENISSIME, atque ut arbitramur, manibus etiam voluta sæpiùs, nunc primùm, postquam Interpretis beneficio Latio loqui sermone condidicere, ad Aras Tuas suspendere, & Nomini Tuo inscribere placuit. Et verò, cùm istuc auderemus, non una nos ratio impulit. Reflectentes in primis oculos ad BALTHASAREM CAROLVM, Hispaniarum Indiàrumque nuper Principem, cui Author ipse suum hoc opus Hispanicè editum dedicârât, facile videbamus, id factum, ut vivum aliquod & spirans exemplar eorum, quæ traditurus erat, orbi proponeret. Rectissimè profectò. Enimverò jam tum in juvenili ætate Magni istius Principis ea effulgebant virtutum omnium ornamenta, ut spes esset minimè du-

bia, ubi adoleviffet, nihil in eo humile, nihil mediocre, fumma omnia extitura. Sed heu! quàm res mortalium etiam maximorum inftabiles! Vix ampliffimum hoc Mundi theatrum fubingreffus, clariffimam quaquaverfùm lucem fpargere cœperat, dum ecce fupremus ille vitæ necifq; Arbiter Deus, Principem optimum cælo magis quàm terrâ dignum de ftatione jubet decedere, recens illud exortum jubar mortalium oculis fubitò eripiens. Hæc nos feriò perpendentes, non poteramus porrò non recordari, è Domo Auftriacâ ejufmodi Heroüm feraciffimâ, ex quo efflorefcere illa cœpit, Deo fic providente, defuiffe nunquam, qui velut Soles quidam corufcantibus fuis radiis hunc Orbem colluftrarent. Et in Germaniâ quidem, cui Latina hæc editio potiffimùm deftinata erat, Tu primus occurrebas, FERDINANDE, REX POTENTISSIME, qui uti BALTHASARI CAROLO, ætate ferè fuppar es, ita pariter virtutibus omnibus ad bene felicitérque gubernandum fic inftuctus, ut & ipfe quoque aliis ad imperandum norma effe poffis ac regula. Nihil blandimur, proprium hoc pænè eft, & nativum Auftriaco Sanguini, quem longâ natalium ferie

rie è tredecim jam Cæsaribus , Regibus verò propè innumeris traxisti , atque unà etiam virtutes , quibus Majores illi Tui claruerunt. E tredecim Cæsaribus , inquam , quæ tanta stirpis Vestræ Austriacæ est gloria , ut ad ejusdem commendationem majus aliquid dici aut excogitari vix possit. Quid enim in omni Principum familiâ unquam simile ? In unâ aliquâ Domo ultra duos , aut tres ad illam Imperii dignitatem pervenisse vix reperimus ; & Iulius ipse , omnium primus , adoptionis beneficio , non nisi ad sextum usque fasces prorogare potuit : sola Austriacorum familia , tot Imperatoribus foecunda , hæctenus extitit , ut vel hoc argumento è cælo in terras ad Orbis Christiani imperium delapsa videatur. Nunc si ex ipso etiam FERDINANDI nomine capiendum sit augurium , quid de Regiâ Tuâ Majestate magnum , quid eximium sperare non liceat ? Plures hujus Nominis in avitâ & illustri Prosapiâ Tuâ habuisti Antecessores , à rerum gestarum magnitudine & felicitate omnes verè Magnos , & toto Orbe conspicuos. Atque ut ab Hispanis & remotioribus ordiamur , confidenter dicimus , immensam illam Monarchiæ Hispanicæ ampli-

tudinem tribus propemodum deberi FERDINANDIS. Ecquis enim Castellæ Legionem, Galleciam, Asturiam, nobilissima tria Regna adjecit? adjecit FERDINANDVS Primus. Quis Regna de in Cordubense, Hispalense, Gienense? fecit hoc FERDINANDVS Alter. Quis denique Navarram, Aragoniam, Valentiam, Cataulanium, Granatam, Siciliam, Neapolim, Novum orbem? potuit hoc FERDINANDVS Tertius, ob insignem fidei Catholicæ defensionem CATHOLICI cognomen adeptus, qui totius etiam Hispaniæ vindex, eam sub intolerabili Maurorum jugo, octingentis ipsis annis miserabiliter laborantem, fufis fugatisq; Mauris, in pristinam libertatem restituit. FERDINANDOS tres Imperii Romani Moderatores, Tuum scilicet Parentem, REX SERENISSIME, Avum & Abavum quid commemoremus? recentior horum est memoria, quàm ut Virtus eorundem, aut res laudabiliter fortitèrque ab iis gestæ à quopiam ignorari possint. Hoc unum dicimus, & repetimus, hæc ipsa tam illustria Nomina, quid à REGIA TVA MAJESTATE ejusdem quoque Nominis hærede expectandum sit, haud obscure portendere. Sed & illud, quod in hâc nostrâ Dedicatio-

catione spectabamus prætereà, dissimulare non debemus: sperabamus nimirum fore, ut si inscriptum in fronte hujusce operis magnum & inclytum FERDINANDI nomen legeretur, librum ipsum ambirent, expeterentque avidiùs Germani nostri, Hispani idiomatis ignari, quorum cōmodis hanc versione Latinâ servire imprimis studuimus. Et nos quidē ingenuè fatemur, hanc unam utilitatem communem præcipuo nobis stimulo fuisse, ut nostris etiam sumptibus, Symbola hæc imprimenda susciperemus. Neque tamen aut illorum, aut laboris impensi nos pœnitebit, si (quod REGIÆ TVÆ MVNIFICENTIÆ beneficio nobis pollicemur) hanc qualemcunque nostram operam Germaniæ universæ gratam acceptamq; esse compere- rimus. Habes nunc causas, REX AVGVST^{NE}. dedicati operis, quod humillimè ad Tuos deponimus pedes: felices, si illud, & nos ipsos unà in Regiam Tuam clientelam admiseris. Bruxellæ Kal. Sept. M. DC. XLVIII.

REGIÆ MAIESTATI TVÆ

Æternùm devoti

IOANNES MOMMARTIVS,
&
FRANCISCVS VIVIEN,
Bibliopolæ Bruxellæ

AD

AD SERENISSIMUM
HISPANIARVM PRINCIPEM,

Clementissimum Dominum Nostrum.

SERENISSIME PRINCEPS,

Offero Serenitati Vestrae Ideam Principis Politico-Christiani calo elaboratam & calamo, eo fine, ut visu pariter & auditu (quos duos sensus sciendi instrumenta appellat Philosophus) Serenitatis Vestrae animus gubernandi peritiam hauriat, & figura ista pro artificiali memoria eidem deserviant. Quia verò in rebus ejusmodi politicis facile fallitur humana mens, nisi ab experientia robur illi accedat; nec quicquam aliud reperiri potest efficacius ad rectè formandum Successorem, quàm Majorum exempla, his ipsis in presenti quoque hoc opere mihi potissimum utendum duxi. Quà proinde in re blandiri nemini cupio, dissimulando defectus, si qui fortè à nonnullis commissi sunt: nam si id facere esset animus, haud assequerer finem mihi propositum, quem alium non esse profiteor liberè, quàm ut ab iis, quos in regimine & imperio Serenitas Vestra Antecessores habuit, bene laudabiliterque gubernandi scientiam perdiscat. Quare nemo me accuset, quasi in eorundem honorem injurius sim: nulla enim libertas aut Regibus, aut Regnis utilior est, quàm quæ sincerè absque malitia & omni pravo affectu eventus observat prateritos, ut corrigat deinde & moderetur presentes juxta ac futuros. Habet unum hoc commodum Princeps malus, quòd ejus
postea

coste à cadaver per anatomiam quasi introspicere prudentia liceat, & Reipublica malè administrat & rimari morbos & causas, atque iis parare media. Ita pictores sculptorésque in suis ipsi officinis picturas varias, & statuarum fragmenta sibi proponunt ante oculos, ut quid scitè elaboratum, quid secùs, curiosè observent. Atque ex hoc eodem fonte illa Historiæ in scribendo libertas nascitur; ne scilicet virtutes fileantur, utque pravis dictis, factisque ex posteritate & infamiâ metus sit. Idem ego nunc specto, adeoque actiones Progenitorum Serenitatis Vestræ quasi iterum produco in scenam, ut quæ cum laude gesta sunt ab iis, ad amulationem gloriosam Serenitatis Vestræ inflamment animum; quæ contrà minùs rectè, in honestum ruborem dent: illa, ut amplectatur & imitetur; hæc, ut detestetur & fugiat. Singularem sanè postulat industriam illa bene prudentérque gubernandi ars, quam ego maximè periculosam reor atque difficilem, ex hoc præcipuè capite, quòd ex unius solius regimine & omnium salute dependeat. Eum in finem multa præstantissima ingenia elaborârunt, ut certa quadam statuerent imperandi præcepta, in quibus Princeps velut in chartis hydrographicis scopulos omnes ac salebras prospiceret, iisque devitatis navem Reipublicæ salvam in portu collocare posset. Sed quia non aequè omnes Cynosuram illam celestem ac divinam, æternam atque immotam habuerunt ante oculos, accidit nonnunquam, ut in vias deducerent periculi plenas, quæ Principes bene multos in syrtes deinde & exitium traxère. Acus nauticæ si impietate, si fraudibus, si malitiâ fuerint illitæ, viam absque errore designare non possunt. Pietate itaque, ratione, & justitiâ eos tingat Serenitas Vestra, uti à gloriosissimis ejusdem Majoribus factum est, & constantiâ quâdam ac fortitudine regiâ firmet animum adversus grandiores regiminis futuri tempestates

Tacit. lib. 3.
Annal.

tes, quando post multos, eosque felicissimos annos hujus praesentis Deo Opt. Max. Serenitatem Vestram in emolumentum totius Reipublicae Catholicae ad illud evehere placuerit. Datum Vienna 10. Julii, Anno partae salutis 1640.

DIDACVS SAAVEDRA
FAXARDO.

AD

AD BENEVOLVM
LECTOREM.

IN difficili & laborioso otio tot susceptarum à me per Germaniam, aliásque complures Provincias peregrinationum, nec non & Regiæ legationis per triennium in Germaniâ, centum isthæc concinnavi Symbola, quibus IDEAM PRINCIPIS POLITICO-CHRISTIANI exhibeo, scribendo per intervalla quietis tempore, quæ per viam in itineribus cum animo fueram meditatus, quoties assidua illa cum Rege nostro Catholico, ejúsque Ministris per literas com-
* * * muni-

AD BENEVOLVM LECTOREM

Plin. Jun.
lib. 3. ep. 18.

municatio, & negotia alia publica, quæ mihi incumbabant, otii aliquid & spatii concesserant. Crevit sensim hoc opus; & tametsi satis viderem multa ei ad perfectionem deesse, propterea quòd eâ animi quiete & continuatâ ingenii contentione elaboratum non sit, quantâ opus foret, ut partes illius omnes aptæ inter se, & numeris suis expletæ essent; licet etiam nec illud me lateret, *precipere, qualis debeat esse Princeps, pulchrum quidem, sed onerosum, ac propè superbum*: debui tamen hoc Amicorum precibus (quæ plurimum semper valent apud me) ut illud tandem in lucem emitterem. Quanquam & amorem illum à naturâ insitum diffiteri omnino non debeo, quo plerique omnes comparati sic sumus, ut non ingenii minùs, quàm Naturæ partus, quoad fieri potest, fovere & vindicare ab interitu cupiamus. Non ego hæc scribo, ut errores excusem: quòmodo enim satis id poterò? sed ut faciliùs apud alios veniam merear, qui non nisi bono inductus zelo inter tot ac tantas occupationes, labores & pericula hanc qualemcunque percolui scriptionem, ut si quis fortè ex eâ enasci posset fructus, is Principi ac Domino meo cederet; & ne unà mecum emorerentur tot longo rerum usu à me partæ experientiæ, per annos quatuor & triginta, quos post exacta quinquennalia in Vniversitate Salmanticensi studia in præcipuis Europæ aulis transegi, publicis semper negotiis occupatus: nam binæ Pontificum electioni Romæ astiri; interfui Ratisbonæ Electorali conventui, quando Ferdinandus III. Augustissimus nunc Imperator, Rex Romanorum creatus est; octo deinde Conventibus in Helvetiâ; rursus Ratisbonæ Comitibus Imperialibus Serenissimæ Domûs & Circuli Burgundici cum plenâ potestate Legatus. Quam ob rem si vel unum ex libri hujus monitis & documentis politicis ei quoquo modo profuerit, quem regendo utrique orbi natum gaudeo, faciliè credo, huic meæ libertati dabitur venia.

Num. 21.
Exod. 3.
Jud. 6.

Nec cuiquam peregrinum videri debet, quòd figuris & Symbolis usus sim: nam hæc Deum ipsum auctorem habent. Serpens æneus, Rubus ardens, Vellus Gedeonis,
Leo

AD BENEVOLVM LECTOREM.

Leo Samsonis, Vestimenta Sacerdotis, Sponsi blandi Amores, ecquid aliud, quàm Symbola sunt? Jud. 14.
Exod. 28.
Cant. Cant.

Illud imprimis conatus sum, ut nova esset inventio, num assecutus omnino fuerim, nescio: multa enim sunt ingenia, quæ elaborârunt eâ in re, & facile est, ut in cogitationes easdem etiam inscii conspirent plures, quod mihi in hoc ipso opere non rarò accidit, dum ea Symbola quæ à me primùm inventa existimabam, apud alios postea reperi, adeoque prorsus omittenda duxi, licet non absque aliquo finis mihi propositi dispendio: nam qui scripserunt ante nos, optimis quibusque figuris & sententiis usi sunt, quas dum cavere nunc volumus, in alias fortè minùs commodas necesse est nos incidere.

Idem quoque observatum à me circa monita quædam, & præcepta politica, quæ licet proprii mei ingenii, quoad inventionem saltem, essent partus, alios tamen postea eorundem longè antiquiores deprehendi Auctores, quorum nomina idcirco adscripsi in margine, ut suus etiam antiquitati honos haberetur. Fuit hæc ingeniorum, quæ prioribus sæculis floruerunt, felicitas, ut præripere possent Successoribus earum rerum gloriam, quas ipsi suoapte Marte & industriâ erant aliquando inventuri. Sed & illud operæ pretium arbitrabar, si telæ huic fila quædam è Cornelio Tacito intertexerem, optimo sanè Principum Magistro, quo accuratiùs de eorundem Naturis, de aularum & palatiorum moribus, de bono item & malo regimine nemo differit. Hujus tanti viri documentis atque sententiis quasi manu-duco Principem, quem hisce Symbolis formare est animus, ut pede inoffenso legere ei liceat flores ex alieno huc transplantatos viridario, & expurgatos à veneno & spinis, quæ aut nativum solum iis confert interdum, aut horum temporum admiscet malitia. Porrò præcipuas Statûs regulas in hâc secundâ editione Scripturæ sacræ etiam illustro testimoniis: quæ enim Politica in illius fornace excoquitur, ea demùm verè dici potest, Davide teste: *Argentum examinatum, probatum, Pfal. 117. 7.*
terra, purgatum septuplum. Cui enim bono Magister aut profanus

AD BENEVOLVM LECTOREM.

fanus aut impius, ubi Spiritus sanctus Doctoris officio fungitur?

In explicandis ipsis Emblematum figuris longus non sum, ut jucundiùs Lectori accidat, si eas per se ipse intelligat. Et si quid fortè in discursu inspergam eruditionis, id non est ad ostentandam doctrinam, sed ad illustrandum Principis animum, atque ut institutio aliquantò suavior sit.

Opus totum non nisi sententiis constat, & Regulis Statùs: ex ipsæ enim lapides sunt, è quibus politica construi oportet ædificia. Non eas tamen sic nudè & sparsim propono, sed discursui infero, & certis applico casibus, ut pericula devitem, quæ ex præceptis generalioribus creati solent.

Dedi prætereà operam, ut stylus esset cultior, absque tamen affectatione, brevis item & concisus, sed sine obscuritate; id quod perdifficile olim judicabat ^a Horatius, & cujus ego exemplum hætenus non vidi in idiomate nostro Castellano. Feci tamen ejus rei periculum, quia quod Principibus scribitur, in eo nec clausulis otiosis, nec verbis superfluis est locus. In pretio illis tempus est, ut proinde haud paullùm in bonum peccet publicum, qui inani & futili discursu eos à curis gravioribus avocet.

^a Dum brevis esse laboro, obscurus fio. Horat. Art. Poët.

In institutione & regimine Principum non ita me occupo, quin etiam ad Respublicas descendam, ad earundem incrementa, conservationem & ruinas, ad formandum Ministrum Statùs, & prudentem aulicum.

Si in aliquorum interdum me effundo laudes, id æmulationis accendendæ fit gratiâ, non adulandi; à quo longissimè abesse me fateor: grande enim piaculum foret, adulationes in æs etiam incisas toti orbi proponere, aut illius ipsius me facere reum, quod tantoperè reprehendo & vitupero in aliis.

Si veritatem liberiùs proloquar, dominationi id tribuendum, cujus ambitio ita penitus insedit in hominum animis, ut aliter, quàm ferro & igne, curari haud possit. Doctrina generalis est, si qui tamen reperientur, *qui ob similitudinem morum aliena malefacta sibi objectari putent*, quive existi-

Tacit. lib. 4. Annal.

AD BENEVOLVM LECTOREM.

existiment, culpari in se, quod in aliis commendatur, non meâ culpâ id accidet.

Si quando Principum aetiones improbo, aut de Tyrannis loquor, aut solum de ipsâ Principatus Naturâ: nihil enim novum aut insolens, Principem minimè malum non optimè agere, quia aut celatur de veritate, aut à malis Confiliariis regitur.

Atque illud ipsum de Rebuspub. velim intelligi, si quâ in re reprehendi à me videantur: nam aut documenta trado de eo, quod plerumque in communitatibus fieri assolet, aut certè non loquor de Rebuspublicis illis coronatis, aut bene constitutis, quæ bonorum Regum ac Principum gubernandi normam æmulantur.

Exemplis usus sum tam antiquioribus, quàm recentibus: illis quidem propter auctoritatem; his verò, partim quia ad persuadendum efficaciora sunt; partim etiam, quia ob temporis propinquitatem minùs est immutatus rerum status, & minori cum periculo imitari ea possumus, aut majori cum securitate iudicium de iis formare politicum & prudens, quæ prima & præcipua ferè est Historiæ utilitas. Accedit illud etiam, *non adeò virtutum*, rerumque præclare gestarum *sterile esse hoc sæculum, ut non & bona nobis & posteris exempla prodiderit.* Et profectò invidiæ labes esset, *si vetera extolleremus, recentium incuriosi.*

Tacit. lib. 4.
Hist.

Idem ibid.

Sat scio, Lector benevole, libros ejusmodi, qui de ratione Status tractant, truncis aut statuis (Hispanis *Estafemos*) esse similes, quas in hastiludiis omnes lanceis impetunt, omnes feriunt. Sat scio, ei qui in lucem meditatur aliquid, atram fuliginem & prælum obrectationis esse subeunda (id quod præsentì Symbolo declarare volui;) sed & illud non ignoro, quòd quantò fuligo illa, quâ typi imbuuntur, obscurior est, & prælum, quo premuntur, arctius, tantò clariores deinde splendidioresque in lucem prodeunt.

ERYCI PUTEANI,
Confiliarii ac Historiographi Regii

AD

GUILIEL. DE BLITTERSWYCK,

EX SCABINUM BRUXELLENSSEM,

Regi deinceps à supremis Geldriæ & Zutphanix Confiliis,

De Ideâ Principis Politici-Christiani

EPISTOLA.

DEAM Principis Politici-Christiani, amœnissimis Symbolis, doctissimisque Dissertationibus ornatam accepi; dubius, postquam inspicere cœpi, ab Opere Auctorem, an magis ab Auctore Opus admirarer. Hoc singulare & eximium planè est, omnisque prudentiæ, ac doctrinæ facundissimum simulacrum. Ille omni laude major, humani modum ingenii excedit. Minus est, quod vel Nobilitas, vel Dignitas, vel Fortuna dedit. His tamen singulis summum SAAVEDRAM esse, mille & mille jam linguis fama loquitur. Et quis aptior Paci tractandæ erat? Rex noster tali Viro potens est; quia totâ, ut sic dicam, Pallade armatus. Etiam in verbis arma esse, hæc SYMBOLA prorsus divina ostendunt. Eæ igitur deliciae meæ erunt, & vel ipsas curas mitigabunt. Sic etiam tantum Virum compellare meis audebo Litteris, ac cæleste ingenium ejus familiariter incipiam venerari. Aliudne jam scribam? Satis ista, ut epistolam faciant. Vale, & me amare perge. Lovanii, in Arce, v. Non. Octob. 1700. XLIII.

EIVS-

E I U S D E M
A D A U C T O R E M
I D E Æ P R I N C I P I S P O L I T I C I - C H R I S T I A N I .

ILLVSTR^{ME} AC EXCELL^{ME} DOMINE,

Palladis Decus, Spes, & Fiducia Pacis;

*S*cribendi libertatem ab ingenio tuo planè divino, & ab humanitate, blandissimo virtutum omnium ornamento sumo. Ingenium quidem caelesti quodam lumine in SYMBOLIS POLITICIS resplendens, ita pectus penetravit meum, ut inflammatus sim, Amorisque delicias ab hoc igni derivem. Humanitas accedit, illa Sapientiæ aura, Eruditionis anima, & Amorem ad familiaritatem impellit. Video, video, quicquid Sapientiæ est, quicquid Eruditionis, in his Imaginibus, in his Dissertationibus; nec minùs doceor, quàm oblector. Cedant picturæ aliæ: hic nobis Apelles est, qui ingenio & lineas, & colores omnes vincit. Cedant libri: hic nobis Scriptor est, qui eloquio totam complexus Sophiam, unus perfectam PRINCIPIS POLITICI-CHRISTIANI IDEAM efformat. Nihil amœnius, nihil utilius: ubi flores, simul fructus sunt: in horto horreum, in horreo hortus. Inveniunt oculi delicias suas, divitias animus, & expleri potest. Quàm nihil igitur PARADIVS, qui Symbola scripsit Heroïca, passimque æstimatur, in medium protulit: quàm multa etiam malè. Reliqui, constituere hanc amœnitatem conati sunt, vix ausi usurpare. Nimirum summo hîc ingenio opus, quod Natura TIBI dedit; summâ eruditione, quam industria, rerum, & studiorum usus. Tua hæc gloria est, ô Virorum Phœnix; qui uno Volumine, centumque Symbolis comprehendere potuisti, quod aliorum mille libri non exhibeant. Hic est, quicquid ubique est, quicquid vetusta & nostra tempora habent, sacra & profana. Exempla velut lumina sunt, sententiæ velut gemmæ, Opus totum non nisi aurum, in omni doctrinæ censu, & ab omnibus, etiam posteris, æstimandum. Prodeat igitur, ut publicum sit; ut Principes omnes doceat, quomodo verè Principes sint; se, aliòsque regant; felices sint, felices verò alios suo non minùs Exemplo, quàm Imperio faciant. Hoc meum nunc votum est; sed tuum beneficium, quod tuo ingenio, tuæque Eruditioni & Principes, & Populi acceptum ferent. Ita vale, Excellentissime DOMINE, & ut Amorem Cultumque Æternitati tuæ dedicem, hoc ingenii mei munusculum, velut pignus, admitte. Lovanii, in Arce Regiâ, Prid. Nonas Octob. ∞. 1700. XLIII.

AUCTORIS RESPONSUM.
AMPLISSIME ET CLARISSIME VIR,

Musarum unica Gemma,

HÆC perlustrantis Orbem pulcherrima merces, ut quemadmodum in nova fulgentia sydera, ita in celebres, & illustres viros incidat, prout mihi jam contigit. Etsi enim divinum tui animi vultum doctissima opera depinxerant (calamus enim genii & ingenii penicillus est) cultum tamen & familiaritatem invida longinquitas averterat; sed cum in has Provincias perveni, propiusque ad te accessi, hæc à benignâ humanitate tuâ merui, & jam Amicum experior, tuâque doctissimâ & amabili epistolâ decoratus sum, eâ elegantia, ac venusto styli cultu exarata, ut si ab eâ laudes in Symbola mea Politica collatas amovere liceret, millies legerem: sed prohibet pudor. Laudari à laudato, magnæ existimationis est; sed à te laudato & Eruditissimo Viro maximæ quidem, velut gloriosum & ære perennius monumentum: quidquid enim profers, avidè Typi Plantiniani excipiunt, & æternitati vovent, & consecrant. Sed licet impares laudes potius oneri quàm honori sint, has tamen velut tuæ ardentis benevolentia & amicitia indices veneror. Abundans laudibus, & tibi & aliis; & non absque fœnore & usurâ famæ eas impertiri potes; quia cum reliquos laudas, ipsomet singulari laudandi stylo & facundia te omnibus laudandum præbes.

Vnâ cum epistolâ tuâ accepi Libellum DE BISSEXTO; munus quidem cæleste, mihi gratissimum. In eo Arbiter cælorum & temporum vias Solis metiris, annumque componis; & licet superni illius Orbis fabrica magis opinioni quàm scientiæ subjaceat, ita compositam crediderim: sin minùs, divinæ sapientiæ æmulus, quomodo posset aliter construi, ostendis odocesque. Nec minùs mihi gratus alter libellus simul compactus, cujus titulus VNVS ET OMNIS. Symbolum enim est tui divini ingenii, in quo uno omnia sunt: scilicet quidquid doctrinæ & scientiarum singuli docti Viri hucusque labore, studio, & ingenio imbiberunt, in te collectum suspicimus & miramur. Vive igitur feliciter, diuque; ô hujus ævi, & futurorum gloria, & Patriæ decus, ut à te uno omnes doceamur, & me ama. Bruxellæ XIII. Octob. CIO. CIC. XLIII.

ORDO TOTIUS OPERIS,

SIVE

SYMBOLORVM IN EO CONTENTORVM

ELENCHUS.

Principis Educatio.

SYMBOL.

I.	M ox ab ipsis incunabulis animi virtus sese prodit.	pag. 1
II.	In eodem tanquã in rasã tabulã Ars suas delineat imagines.	8
III.	Honestis exercitationibus firmatur corpus, & decoratur.	17
IV.	Ornatur animus liberalibus disciplinis ;	24
V.	Quæ instillandæ suavi cum industriã,	31
VI.	Et variis eruditionis floribus coronandæ.	35

Quomodo in actionibus suis Princeps sese gerere debeat.

VII.	Res singulæ è vero dijudicandæ uti in se sunt ; ne eas vel augeat affectus, vel minuat.	40
VIII.	Ira ne rationem præoccupet, aut eidem dominetur.	49
IX.	Ne flectat invidia, quæ suimet est carnifex,	56
X.	Et gloriam comitatur ac famam.	64
XI.	Princeps in sermone sit cautus : is enim animi index est.	71
XII.	Mendacia veritate evertenda.	77
XIII.	Pro comperto habeat suos animi lapsus obtrectationi futuros obnoxios,	84
XIV.	Quæ monet, & perficit.	91
XV.	Pluris fama illi sit, quàm vita.	98
XVI.	Actiones suas cum gestis Majorum sepe conferat.	102
XVII.	In solis Avorum suorum trophæis, & gloriis hereditate partis ne unice conquiescat.	106
XVIII.	A Deo Opt. Max. Regnum se habere meminerit;	111
XIX.	Idque Successori tradendum.	122
XX.	Noverit sceptrum Bonum esse fallax.	127
XXI.	Legibus sanctissimis contemperandum.	133

XXII. Id.

SYMBOLORUM ELENCHUS.

XXII.	Iustitiâ scilicet & Clementiâ firmanda Majestas.	144
XXIII.	Pretium virtutis, ejusdem sit præmium.	152
XXIV.	In omnibus verò spectanda Religio,	160
XXV.	In quâ omnis Imperii sita est firmitas,	166
XXVI.	Et spes victoriarum omnium.	171
XXVII.	Caudeat maximè à Religione fucatâ & ludicrâ.	176
XXVIII.	Prudentiæ partes sæpe consulat :	182
XXIX.	Casus enim singulares interdum, non ut plurimum accidunt, nec facillè veniunt iterum.	188
XXX.	Perpendat verò multorum experientiam, à quâ omnis petenda sapien- tiæ regula.	193
XXXI.	Ab iisdem discet sustinere coronam cum honore, & nominis sui existi- matione;	203
XXXII.	Non pendere à vulgi opinione;	211
XXXIII.	In utrâque fortunâ eundem tenere vultum;	217
XXXIV.	Ferre & sperare;	226
XXXV.	Ex adversis elicere prospera;	231
XXXVI.	Omni vento navigare;	235
XXXVII.	E duobus malis minus semper eligere.	241

**Qualem deceat esse Principem in Subdi-
tos & Exteros.**

XXXVIII.	Studeat amari imprimis, & timeri ab omnibus.	247
XXXIX.	Velut Ara sit omnibus posita.	254
XL.	Liberalitatem facultatibus suis metiatur.	261
XLI.	Extrema devitet.	267
XLII.	Vtile dulci misceat.	275
XLIII.	Vt regnare nôrit, discat dissimulare.	279
XLIV.	Animi sui arcana pandat nemini.	286
XLV.	Majestati suæ ne nimium confidat.	292
XLVI.	Semper decipi se posse existimet.	296
XLVII.	Multa virtutis specie introducuntur,	306
XLVIII.	Multa adulationis.	315

**Quo pacto Princeps erga Ministros se
gerere debeat.**

XLIX.	Auctoritatem Ministris veluti mutuò datam sic largiatur,	327
L.	Vt eosdem & indignationi & favori suo semper obnoxios habeat.	334
LI.	Oculata sit semper & insomnis Fiducia.	356

LII. Mi-

SYMBOLORUM ELENCHUS.

LII.	Ministri improbi, vel minus idonei, tantò plus nocent, quantò in sublimiori constituti sunt potestate.	365
LIII.	In quâ suam vel libidinem explere possunt, vel avaritiam.	374
LIV.	Magisque à semetipsis dependere satagunt, quàm à Principe.	380
LV.	Consiliarii gubernationis sunt oculi.	386
LVI.	Qui erò à secretis sunt, Principis circinns sunt.	399
LVII.	Tam hi, quàm illi in gubernationis horologio rotulæ sint, nõ manus.	404
LVIII.	Quando honorandi sunt, id ita faciat Princeps, ut ne suæ luci officiat.	415

**Qualem se Princeps in regimine Regnorum
& Statuum suorum exhibere debeat.**

LIX.	Ad acquirendum & conservandum consilio opus est, & armis.	424
LX.	Illud semper præ oculis habendum, quòd nisi crescant Regna, minuantur.	442
LXI.	Chordas idcirco suas frequens pertentet, curètque ut majores minoribus consonent.	453
LXII.	Cavendo interim, ne harmoniæ suæ artificium quispiam penetret.	459
LXIII.	In discernendo principia singulorum, & fines expendat.	466
LXIV.	Quæ verò lentè consultat, festinè exequatur.	471
LXV.	Errores antè corrigat, quàm aut in majores adolescant, aut alios plures pariant.	475
LXVI.	Curet, ut Regnum suum refertum sit incolis, & ut formentur paullatim è juventute, qui ad Magistratum suo tempore gerendum sint idonei.	480
LXVII.	Tributis nimis ne oneret subditos.	491
LXVIII.	Commercia & negotiationes foveat: ista quippe poli sunt Reip.	499
LXIX.	Belli Pacisque sit arbiter, seu ferro, seu auro.	505
LXX.	Cavenda statûs inter filios partitio, seu divisio.	519
LXXI.	Omnia labor vincit improbus.	524
LXXII.	Quies interjecta vires instaurat.	530

Quomodo in malis tum internis, tum externis Princeps se gerere debeat.

LXXIII.	Seditiones aut celeritate sopiuntur, aut separatione.	536
LXXIV.	Bellum non nisi pacis firmandæ causâ suscipiendum.	546
LXXV.	Qui discordias seminat, bella metet.	552
LXXVI.	Horum causâ saepe est sinistra Ministrorum intentio.	557
LXXVII.	Et Principum inter se congressus ac conspectus mutuus.	562

LXXVIII. Ne

SYMBOLORUM ELENCHUS.

LXXVIII.	Ne falsis prætextibus illudi sibi Princeps patiatur.	565
LXXIX.	Consilia plerumque aliis consiliis elidenda.	572
LXXX.	Antè arma paranda, quàm belli sese offerat occasio.	576
LXXXI.	Perpendendum virium robur.	582
LXXXII.	Honestas & decor in armis sit:	595
LXXXIII.	Ex his enim omnis Reipublicæ status dependet.	603
LXXXIV.	Consilio magis res gerenda, quàm vi.	607
LXXXV.	Caveat Princeps à consiliis mediis.	611
LXXXVI.	Regni sui bellis præsens adsit.	616
LXXXVII.	Sciat arma non nisi Deo Duce florere.	622
LXXXVIII.	Decreto divino suam attemperet voluntatem.	628
LXXXIX.	Concordiâ vincuntur omnia.	633
XC.	Armorum divisio, optimum est stratagema.	639
XCI.	Amicis reconciliatis nequaquam fidendum.	643
XCII.	Nocet subinde Protectio.	649
XCIII.	Fœdera cum Hereticis non carent periculis.	654
XCIV.	Pontificis insula pro omnibus æquè fulgeat.	668
XCV.	Neutralitas nec amicos parit, nec placat hostes.	668

**Quid agendum Principi in Victoriis &
Conventibus Pacis.**

XCVI.	Victori nunquam è memoriâ excidat Fortunæ ludus.	678
XCVII.	Fiat hostium spoliis fortior.	685
XCVIII.	Non nisi paratis armis pax ineunda,	690
XCIX.	Cujus dulcedo fructus est belli.	695

Quid agendum Principi in Senectute.

C.	Intelligat postrema vitæ suæ facinora. coronam gubernationi impostura,	701
CI.	Et documenta Successori futura;	711
CII.	Neminem denique à moriendi necessitate immunem esse.	722

DIDACI SAAVEDRÆ SYMBOLA POLITICA.

SYMBOLVM I.

NASCITVR animus fortis, non arte paratur
aut industriâ. Interior animæ dos est robur il-
lud, atque adeò cum ipsâ animâ pectori indi-
tum, mox sese exserit. Ambobus fratribus Iaco-
bo & Esau uterus ipse maternus arena fuit. ^a Inter gemellos

^a Sed collide-
bantur in ute-
ro parvuli.
Gen. c. 25. 22.

Thamaris filios alter naturâ animosior, cùm fratrem præver-
tere

A

tere

^b Instante autem partu apparuerunt gemini in utero; atque in ipsâ effusione infantium unus protulit manum. Gen. c. 38. 27.

tere nascendo non posset, ruptis tamen secundis, brachium prior in lucem extulit, tanquam qui fratri primogenituram vellet præripere. ^b Nec in cunis præstanti animo deesse potest gloriæ & laudis seges. Quid? suas nõne Hercules elisis anguibus illustres reddidit? Ex eo sanè die invidiæ telis sese objicere, & Fortunam virtuti suæ faventem experiri visus est. Generosi pectoris indoles, vel in ipso naturæ & actionum suarum primordio, siquid occurrerit arduum, emicat. Conflictum ad Nordlingam prius fermè, quàm ipsa vidit castra Sereniss. Hispaniarum Infans. Ser^{tis} Vestræ Patruus, gloriosissimæ memoriæ, & jam tum nõrat prudenter mandata dare, & agere fortiter.

Torquat.
Tass. Gofr.

L'età precorse, e la speranza, e presti

Pareano i fior, quando n'usciro, i frutti.

Cyrus admodum puer, & à coætaneis electus in Regem, in eâ ætatulâ & imperio puerili tam præclara edidit facinora, ut latentem magnitudinem animi & indolem regiam satis ostenderet. Egregii scilicet naturæ partus, ipsi sese suoapte nutu produnt. E rudi etiam & nondum expurgatâ metallorum massâ scintillat adamas, & resplendet aurum. Leunculus simul ac lucem aspicit, suos explorat ungues, & regium velut ostentans animum, adhucdum humentes colli jubarum concutit, & præludit pugnæ. Lusus Principum pueriles, ad quos naturæ feruntur impetu, actionum maturiorum signa sunt, & prognostica. Natura nunquam absque omni negotio est, ne ad momentum quidem; quin ab ipso prolis exortu solertem adhibet operam, ut corpus unâ atque animus formentur probè. Eâ re amorem illum tam vehementem parentibus indidit, qui curam acuat liberos rectè honestèque educandi; ne verò ipsi, quod fieri nonnunquam solet, simul cum nutricis alienæ lacte vitia etiam & mores improbos imbiberent, matres ipsas eadem provida dispensatrix natura duplici quasi instruxit fonte candidioris sanguinis, unde alimenta suppetent foetui. At inertia, aut formæ amittendæ metus non raro in causâ est, cur matres non absque insigni Reipublicæ detrimento suo fungi nolint officio, & prolis lactationem

commit-

committant aliis. Qui abusus cùm ita facilè corrigi nequeat, danda minimùm est opera, ut magnus eâ in re habeatur delectus. *Esto es* (verba sunt sapientissimi Regis Alphonsi, qui terræ cæloque præscripsit leges) *en darles Amas sanas y bien acostumbradas, e de buen linaje, ca bien asi como el niño se govierna, e se cria en el cuerpo de la madre, fasta que nace, otro si se govierna, e se cria del Ama, desde que le dà la teta, fasta que gela tuelle, e porque el tiempo de la crianza, es mas luengo, que el de la Madre, por ende non puede ser, que non recibia mucho del contenente, e de las costumbres del Ama.*

S. Altera parentum obligatio est institutio liberorum, & disciplina. ^c Vix ullum est reperire animal, quod fœtum suum antè destituat, quàm satis instructus ille sit. Nec minoris momenti est, quod ab educatione proficiscitur, quàm quod natura ab initio contulit; præterquàm quòd documenta & correptiones parentum faciliùs, quàm aliorum admittant filii. ^d Si cum primis, qui illustribus orti natalibus ab inferioribus dirigi plerumque renuunt. In primâ sui procreatione nil quidem præter corpus à patre accepit filius; anima namque solum Deum authorem habet, quam nisi deinde magis magisque excolat erudiendo pater, ^e veri absolutique patris nomen vix merebitur. Nec in Scripturâ novum, magistrum appellari patrem. Iubal exemplo sit, qui primus Musicam edocuit. ^f Et quis, obsecro, meliùs ipso Principe erudierit filium, quomodo conciliare oporteat majestatem, quomodo decorum servare in omnibus, tueri authoritatem, & regere subditos? ^g Qui ipsemet sedit ad Reipublicæ gubernacula, usu atque experienciâ isthæc omnia condidit, quæ alii ex parte solum, & speculando assequi potuerunt. Nec immeritò Salomon Rex multa sese è disciplinâ patris hausisse gloriabatur. ^h Attamen quia parentes ipsi nonnunquam ab iis instructi satis non sunt, quæ ad honestam liberorum educationem requiruntur, aut certè curæ isti vacare non possunt, *Quærendi sunt liberis magistri, quorum inculcata sit vita & mores*: eruditionis item, & experienciæ laude insignes, quales in suis legibus describit Alphonsus Rex, dum

^c Filii tibi sumi? erudiillos. Eccl. 7. 25

^d Educati siquidem rectè à parentibus, per sanctos & justos mores merito boni evadent. Aristot. Oecon. 1. 2.

^e Sapientia filii suis vitæ inspirat. Eccl. 4. 12.

^f Pater canentium citharâ & organo. Gen. 4. 21.

^g Præbe fili cor tuum mihi, & oculi tui vias meas custodiant. Prov. 23. 26.

^h Nam & ego filius fui patris mei senellus, & unigenitus coram matre meâ, & docebat me. Prov. 4. 3.

Plutarch. de educ.

Lib. 4. tit. 7.
part. 2.

Tacit. lib.
12. Annal.

Pfal. 104.
21. & 22.

ⁱ Curva cervicem ejus in juventute, & tunde latera ejus, cum infans est, ne forte induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ. Eccl. 30. 12.

^k Bonum est viro cum portaverit jugum ab adolescentiâ suâ; sedebit solitarius, & tacebit, quia levavit super se. Thren. 3. 27. & 28.

ait: *Onde por todas estas razones deben los Reyes querer bien guardar sus Fijos, e escoger tales Ayos, que sean de buen linaje, e bien acostumbrados, e sin mala saña, e sanos, e de buen seso, e sobre todo, que sean leales, derechamente amando el pro del Rey, e del Reyno.* Addo fortes eos etiam & magnanimos esse oportere, domi militiæque in rebus tam belli quàm pacis optimè versatos, qui Principem Reipub. præesse rectè docere noverint. Seneca talis fuit, quem ideò Agrippina Neroni instructorem dedit. *Ut Domitii pueritia tali magistro adolesceret, & consiliis ejusdem ad spem dominationis uteretur.* Non potest, mihi crede, qui abjecto & humili est animo, cogitationes sublimiores imprimere Principi. Si aquilam instrueret noctua, non oculos doceret in solem intendere, non altas cedros volatu transcendere; in tenebris, intra depressiores arborum ramos disciplina tota consisteret. Imago magistri discipulus est, & in hoc aliquam sui effigiem ille exhibet. Nec aliâ de causâ Iosephum constituit Pharao *Dominum & Principem omnis possessionis suæ, quàn ut erudiret Principes ejus sicut semetipsum.*

§. Qui filiis Principum magistri & rectores præsumt, à tenerâ ætate curare illos sic debent, ut hortulani teneriores plantulas, quas antè etiam, quàm è terrâ protuberent, muniant sepimentis, ne pede cujusquam aut manu offendi possint. E delineatione primâ ultima picturæ pendet perfectio; haud secus bona educatio ab iis, quæ tenerior hauserit ætas, priùs quàm affectus vires sumant, & rationis detrectent imperium. ⁱ E minutissimo semine ingens arbor enascitur, sed sub initium non nisi tenella virgula est, quæ in omnem se flecti partem facilè patitur; post ubi induerit corticem, & in ramos sese effuderit, nulli robori cedit. Affectus in pueritiâ veneni haud multò sunt absimiles, quod ubi semel ad cordis interiora pervaserit, nullum postea pallori relicto superest remedium. Virtutes quæ cum ipsâ ætate incrementa capiunt, non aliis præstant solùm, sed quod mireris, etiam se ipsis. ^k E quatuor animantibus alatis, quas vidit Ezechiël, aquila ex hoc ipso numero una, omnibus iis quatuor ferebatur

tur

tur sublimior ; ¹ nam quia ipsa ex primo suo statim ortu alas habere occœperat : aliæ verò non nisi longè pòst , non supra has solùm , sed se ipsam etiam eminebat. Id quia non æquè omnes, ac par est, expendunt; hinc fieri reor, quòd filios suos bene multi mox ab incunabulis muliercularum curæ cõmittere soleant , quæ inani umbrarum metu pro genio sui sexûs parvulorum deinde effœminant animos, aliásque muliebres iis imprimunt affectiones, quæ altas cum tempore radices agunt. ^m Optimus olim Regum Persarum mos, ut *nutriretur puer non à nutrice muliere parum honorificâ; verùm ab Eunuchis, qui reliquorum circa Regem optimi viderentur.*

Potissimùm verò jam inde à primulâ ætate ad parvulorum naturam animum oportet advertere, absque cujus noti- tiâ educatio rectè institui non potest; sed nulla ad eam rem aptior infantiâ, quando natura omnis adhuc doli aut simu- lationis expers ⁿ sincerè se ipsam detegit, atque in fronte, in oculis, in risu, in manibus, aliísque corporis motibus suos sine fuco prodit affectus & inclinationes. Bearnæ Legati facultate sibi factâ ab Illustriss. Dño Guilielmo de Moncadâ, ut alterutrum è duobus ipsius filiis legerent Principem, cùm unius manus in pugnum clausas, alterius contrà explicatas in palmam observassent, hunc præ illo elegerunt, quòd liberalitatis & munificentix signum id interpretarentur, nec vano omine, ut eventus docuit. Si infans generoso & excelsio- ri sit animo, ad suas laudes frontem exporrigit, serenat oculos, subridet ore; contrà si quâ in re vituperetur, tristitiam præ se fert, suffunditur rubore, & oculos demittit. Si animo infracto, obfirmat vultum, non umbris terretur, aut minis. Si liberalis, munuscula respuit, aut promptè largitur iterum aliis. Si appetens vindictæ, fovet iras, nec lacrymis facilè ponit modum, donec sibi fatisfiat. Si biliosus, exardescit levi de causâ, deprimit supercilia, limis contuetur, minitatur pugno. Si benignus, suaviter arridendo, & blandientibus ocellulis sibi conciliat animos. Si melancholicus, fugit consortia, amat loca sola, multus est in ejulatu & lacrymis, in risu parcus, fronte ut plurimùm tristiore. Si hilaris, nunc frontem expli-

¹ Et facies a-
quile desuper
ipforum qua-
tuor. Ezech.
1. 10.

^m Adolescens
juxta viam
suam, etiam
cùm senuerit,
non recedet ab
eâ. Prov. 22.

⁶
Plut. primo
Alcib.

ⁿ Juvenes non
sunt maligni
moris, propter
eâ quòd non-
dum viderunt
nequitias.
Arist.

Pont. Heut.
in Gent. Co-
mit. Bear.

cat, & grato oculorum obtutu lucem amœnam spargit, nunc eosdem blandè inflectendo, & palpebris suaviter coniectantibus animi serenitatem prodit. Pari modo cæteras quoque virtutes & vitia in exteriori corporis motu & vultu cor exhibet, donec cautior ætas ea contegere noverit. In ipsis cunis, inter nutricum adhuc brachia jam tum elucebat in Serenitate Vestrâ cum aulæ totius admiratione innata quædam amœnitas simul & decora majestas, quâ manus oscula admittebat; & verò supra ætatem erat illa morum gravitas & præsentia animi, quam eadem Vestra Ser^{tas} id temporis præ se ferebat, cum duo regna Castellæ & Legionis obedientiæ juramento sese illi adstringerent:

§. Hæc tamen ego dici sic velim, ut ista de ætate infantili judicia non rata semper habeantur & certa: etenim recedit quandoque à communi lege natura, & fallit animum curiosius ista perquirentem. Sunt, qui à primâ statim infantia ab honesto deflectant; ast ubi adoleverint, redeunt ad frugem, & mentem à vitiis sevocant; quod ideò fortassis accidit, quia generosus & excelsior animus, dum debilior est ad resistendum recta ratio, educationem defugit, adeoque naturæ succumbit affectibus, quoad ipsa ratio facta robustior suos deprendat errores, & efficaciter corrigat. Quapropter crudelis fuit & barbarus Brachmanum mos, qui post alterum à parte mensum proles suas, si quæ deterioris naturæ in iis sese proderent indicia, aut necabant, aut exponebant in sylvis. Nec ferendi Lacedæmonii, qui easdem in profluentem Taygetem abjiciebant. Qui omnes nihil educationi, nihil rectæ rationi & liberæ voluntati, quæ naturæ affectus corrigere solet, tribuere visi sunt. Illud etiam monstri simile censeferi potest, dum interdum Natura eximias aliquas virtutes cum enormibus vitiis in homine eodem perinde sic sociat, ac ramis duobus inferi solent duo diversi furculi, qui de eadem viventes stirpe diversos planè, imò contrarios, amaros nimirum & dulces proferunt fructus. In Alcibiade id videre licuit, de quo meritò dubitaveris, magisne vitiis, an virtutibus fuerit insignis. Et hæc quidem naturæ sunt opera, priusquam

quàm sese ipsa nosse cœperit ; sed ratio postea & industria ea emendant, expoliunt, perficiunt.

§. Denique cùm propositum mihi sit, per isthæc Symbola à cunabulis ad tumulum usque rectè formare Principem, operæ pretium erit, doctrinam & stylum ad singulas ipsius ætates accommodare, quemadmodum etiam Plato & Aristoteles fecêre. Nunc illa summatim moneo, curetur imprimis, ut frequentiore exercitatione agilitatē aliquam brachiorum & tibiæ sibi comparet. Quòd si fortè membra ob tēneritudinem intorqueantur, artificiosis quibusdam instrumentis in rectum poterunt porrigi. ° Res aspectu horribiles, quæ vim imaginatricem queant offendere, ne ei proponantur ante oculos; néve sinatur obliquis oculis transversum aliquid contueri. Ad inclementiam aëris pedetentim assuefiat. Nec desint moduli Symphoniaci, ad excitandum subinde spiritum. Lusitantiunculæ ipsius sint libri & arma, ut iis sensim capiatur animus; quicquid enim novum occurrit pueris, hoc admirantur, & firmius phantasiæ imprimunt.

° Ceterum ne propter tēneritudinem membrorum torqueantur, Nationes nonnullæ artificiosis instrumentis utebantur. Aristot. l. 7. Polit. c. 17.

COLORIBVS & penicillo ars scitè omnia exprimit. Eâde causâ si ars pictoria Natura non est, ad eam certè tam propè accedit, ut in suis sæpè operibus fallat oculos, atque adeò manus ipsæ in iudicium adhibendæ sint. Animam corporibus impertiri non potest; at venustatem, motus atque affectus ipsius animæ non rarò iisdem tribuit. Tametsi verò corpora ipsa materiæ defectu plenè effingere nequeat, artifice tamen penicillo ita venustè ea delineat in tabulâ, ut præter ipsam vitam non sit, quod porrò desideres. Æmularetur, credo, arti Natura, si quo modo id posset. Nunc verò adeò benigna ea est, ut artis etiam operâ in multis uti consueverit: quæcunque enim hujus beneficio & industriâ possunt perfici,

ci, iis supremam manum Natura ipsa non imponit. Sic hominem nasci videmus omnis omnino idiomatis & cognitionis expertem, ut in ejusdem animo deinde, velut in rasâ quâdam tabulâ, institutio ac doctrina optimarum artium & scientiarum depingat imagines, & morum documenta inscribat educatio; non absque insigni humanæ societatis emolumento: ita enim fit, ut dum alter alterius eget operâ, mutuo amoris & gratitudinis nexu magis invicem mortales copulentur. *Omnibus Natura fundamenta dedit seménque virtutum; omnes ad ista omnia nati sumus, cum irritator accessit, tunc illa animi bona velut sopita excitantur.* Sed statim à teneris id fiat oportet, dum animus ad omnem formationem magis idoneus est, atque ad disciplinas capiendas ita facilis, ut magis reminiscendo eas recolere videatur, quàm primùm addiscere; quo argumento animæ immortalitatem divinus Plato ascribebat. Quòd si ea cura in ætate primâ negligatur, affectus sensim vires sumunt, & inclinationes suas pravas adeò firmiter imprimunt voluntati, ut nullâ post educatione valeant corrigi. Versa mox ab ipso partu informem fœtum, dum mollis adhuc est, circumlambendo perficit, & effingit membra, omnem aliàs perditura operam, si indurescere sine-ret. Sapientissimè meo quidem judicio Persarum Reges iis præceptoribus & magistris filios suos ab incunabulis committebant, quibus primo ætatis septennio efformandi corporis, altero dein ejusdem porrò corroborandi armorum & pugillationis exercitio cura incumberet: tum demum quatuor alios viros selectiores iis adjungebant, qui eos effecturi quàm optimos crederentur. Et primus quidem, eruditionis laude insignis literas tradebat. Secundus, vir moderatus ac prudens regere docebat, & frænare appetitus. Tertius, æqui rectique amans justitiæ administrandæ normam inculcabat. Quartus denique, egregiè fortis, & rerum bellicarum apprimè peritus in disciplinis militaribus instruebat, maximè verò imbellem metum & formidinem, additis etiam ad gloriam stimulis, eorundem animis studebat adimere.

Seneca E-
pist. 10.

Plato de An.

§. Est

§. Est verò hæc bona educatio in Principibus cumprimis necessaria, quippe qui instrumenta sunt felicitatis politicæ, & publicæ salutis. In aliis neglectæ bonæ educationis dispendium officit singulis, aut certè non nisi ad oppidò paucos pertinet; in Principe verò non solius ipsius tantùm, sed commune omnium malum est, dum is aliis factò nocet, exemplo aliis. *Homo rectam nactus institutionem, divinisimum, mansuetissimùmque animal effici solet; si verò, vel non sufficienter, vel non benè educetur, eorum quæ terra progenuit, ferocissimum.* Quid, obsecro, de Principe à teneris malè educato, & supremâ jam potestate armato tibi polliceri ausis? Alia Reip. damna longùm durare haud solent, hoc non nisi cum ipsâ Principis vitâ terminatur. Quanti ad virtutem interfit, benè honestèque educari, probè perspectum habuit Philippus Macedonum Rex, hinc cùm Alexandrum filium suscepisset, datis ad Aristotelem literis, multum Diis se debere testabatur; non tam quòd natus sibi is esset, quàm quòd eo potissimùm tempore, quo tali uti magistro liceret. Et sanè nunquam expedit naturam aliàs bonam sibi relinquere, & finire, ut per se ipsa operetur, quando ea etiam, quæ melior haberi solet, imperfecta est, & industriâ alienâ opus habet excoli, uti pleraque omnia homini ad benè vivendum necessaria. Ita absque labore & sudore nihil ferè ei obvenit, quæ pœna est ex primâ protoparentum noxâ etiamnum debitâ. Ab arbore fructus dulciores quàm speres, nisi aut eam transplantes, aut insitionibus in stirpes magis cultas, & generosiores sylvestrem naturam corrigas? *Educatio & institutio commoda bonas naturas inducit, & rursùm bonas naturas, si talem institutionem consequantur, meliores adhuc & præstantiores evadere scimus.* Hæc caussa fuit, cur Trajanus Imperator tam in gubernando evaserit insignis, quia scilicet ad indolem non malam industria accesserat, & bona directio Plutarchi præceptoris. Nec unquam immanitatem illam induisset Petrus Rex cognomento Crudelis, si Ioannes Alphonsus Albuquerqueius, quem moderatorem habuit, ferocem ejus animum dextrè mitigare scivisset, & frangere. Eadem scilicet ingeniorum differentia est,

Plato lib. 3.
de leg.

Gell. lib. 9.
noct. Att.
cap 3.

Plato Dial.
4. de leg

est, quæ metallorum, quorum alia igni resistunt, alia cedunt, & in eo colliquescent; scalpro tamen & malleo omnia domari possunt, & in tenuissimas duci laminas. Ita nullum prorsus ingenium est adeò durum, in quo cura & correctio non promoveant aliquid. Tametsi fateor, solam institutionem ad inferendas virtutes non semper sufficere, eò quòd sub purpurâ tanquam inter vepres & sylvas nonnunquam pullulent in excelsioribus animis quædam vitiorum monstra, quæ corrigi se deinde non sinunt. Et quæso te, quid proclive magis, quàm corrumpi juventutem deliciis, libertate & adulationibus in Principum aulis, in quibus plerunque subnasci solent multi affectus pravi & vitiosi; haud secus atque in agris malè cultis succrescunt spinæ, & herbæ noxiæ atque inutiles. Quæ proinde aulæ, si benè formatae & institutæ non sint, cura bonæ educationis perparum proficiet: ipsæ namque formis fusoriis videntur similes, adeoque sic formant Principem, prout benè vel malè affectæ ipsæ fuerint, & virtutes ac vitia, quæ semel in ipsis cœperunt invalescere, per ministros ad successores transmittunt. Vix rationi vel discursui locus est in Principe, quando aut adulando nimiam parentum & majorum in agendo libertatem deprædicant aulici, aut res ab iisdem præclare & cum laude gestas, ac familiæ quasi proprias illi proponunt ante oculos. Quinimmò ex hoc fieri amat, ut in familiis nonnullis certi quidam mores & affectus è parentibus in filios successione continuâ propagentur, non tam innati sanguinis vi, cum nec diuturnitas temporis, nec matrimoniorum commixtio immutare eos soleat, quàm quia in ipsis aulis vigent, ubi infantia eos imbibit, & quasi convertit in Naturam. Hoc modo apud Romanos olim Claudii habebantur superbi, bellicosi Scipiones, ambitiosi Appii; uti nunc in Hispaniâ Gusmanii putantur boni, Mendozæ humani, Manriquesii formidabiles, Toletani severi & graves. Idem in artificibus videre licet, ubi aliqui in familiâ semel excellere cœperint, facilè id postea transfundunt in posteros, quos artis suæ habent spectatores, quibúsque opera sua & laborum monumenta post se derelinquunt.

Acce-

Accedit ad hæc, quòd adulatio errori mixta sub specie virtutis quandoque commendet in puero, quæ virtutis nomen hæudquaquam merentur, uti sunt nequitia, ostentatio, insolentia, ira, vindicta, & alia istiusmodi generis vitia; dum falsò sibi nonnulli persuadent, magni Principis ea esse indices; quo etiam fit, ut porrò iis insistat ardentius, & veras virtutes negligat, perinde ac puella interdum, si ab animositate laudetur, aut agendi libertate, magis sese ad ista dat, quàm ad modestiam & honestatem, præcipuas sexûs istius dotes. Etsi verò ab omni omnino vitio juventutem arceri deceat, ab

Aristot. Polit. lit. 7. cap. 17.

iis tamen vel maximè, quæ vel turpitudinem habent, vel odium pariunt, eò quòd ista faciliùs sese in animos penetrent. Cavendum itaque, ne turpe quid, aut lascivum Princeps inaudiat, multò minùs permittendum, ut loquatur ipse: nam *facile turpia loquendo efficitur, ut homines his proxima faciant*.

Arist. ibid.

Quintil. dial. de Orat.

Quare huic malo vitando solebant Romani matronam aliquam è suâ familiâ annis & moribus gravem deligere, quæ filiis præset moderatrix, & bonæ eorum educationi omni curâ intenderet, *coram quâ neque dicere fas erat, quod turpe dictu; neque facere, quod inhonestum factu videretur. Quæ disciplina ac severitas eò pertinebat, ut sincera & integra, & nullis pravitatibus detorta uniuscujusque natura toto statim pectore arriperet artes honestas*. Atque hanc educandi curam suo jam tempore negligi cœpisse; liberos verò inter servos educari solitos, quorum vitia discerent imitari, graviter idem

Quintil. ibid.

ille auctor conqueritur. *Nec quisquam, inquit, in totâ domo pensi habet, quid coram infante domino, aut dicat, aut faciat: quando etiam ipsi parentes, nec probitati, neque modestiæ parvulos assuefaciunt, sed lasciviæ & libertati*. Id quod hodie dum in plerisque Principum aulis usu venit. Nec aliud isti malo remedium est, quàm ut submoveantur aulici tales vitiis dediti, & in eorum locum surrogentur alii probatæ virtutis, qui Principis animum ad honestiora, & ea, quæ veram pariunt gloriam, inflammare possint. *Neque enim auribus jucunda convenit dicere, sed ex quo aliquis gloriosus fiat*. Vbi aula à virtute semel defecerit, mutari ipsa solet, non corrigi,

Eurip. in Hippol.

nec

nec Principem meliorem desiderat. Ita *Neronis aula*, ut Taciti verbis utar, *in Othonem prona erat, ut similem*. Quòd si tamen illud Principi facere non licuerit, fugiendum potius ab istâ aulâ censeo, uti fecisse meminimus Iacobum Primum Arragonum Regem: cùm iniquè se opprimi cerneret ab iis, qui ipsum educabant, & constrictum quasi tenebant in carcere. Neque aliter aulas istas appellaverim, ubi in eo potissimum elaboratur, ut voluntas & arbitrium Principis in turpem redigatur servitutem, neque in ullam sese ultrò partem, & pro libitu is flectere sinitur; sed vel invitus trahitur, quò volunt aulici: ad eum fermè modum, quo aqua per occultos canales solo usu & agri beneficio ducitur. Quid proderit, amabo, bona indoles & educatio, si Principi videre, audire, scire alia non licet, quàm quæ cupiunt ii, qui latera ipsius stipant? Quid miri, Regem Henricum, ejus nominis Quartum, Castellæ Regem tam evasisse socordem, tam in aliis omnibus Ioanni Secundo Patri suo Regi similem, posteaquam inter eosdem adultores enutritus fuit, qui eidem ipsius Patri regni malè administrati causâ extitère? mihi hoc crede, tam ἀδύνατος est, in aulâ malè institutâ Principem formari bonum, quàm rectam duci lineam ad distortam regulam. Nullus ibi est paries, quem manus lasciva obscœnitibus suis non denigret. Nullus angulus, qui perditam vivendi licentiam per modum echûs non resonet. Quotquot aulam frequentant, totidem magistri, & velut ideæ sunt Principis: longo enim usu & conversatione singuli in eo imprimunt aliquid, quod aut prodesse possit, aut nocere; & quantò natura in ipso magis est docilis, tantò faciliùs citiùsque mores domesticos imbibit. Ausim pænè dicere, tum Principem fore bonum, cùm bonos habuerit ministros; malum, cùm malos. Galba Imperator testis est: *Amicorum, libertorùmque, ubi in bonos incidisset, sine reprehensione patiens: si mali forent, usque ad culpam ignarus*.

Tacit. lib. 1.
hist.

Mar. hist.
Hisp. lib. 12.
cap. 5.

Mar. hist.
Hisp. lib. 22.
cap. 15.

Tacit. lib. 1.
hist.

§. Nec satis erit sic in aulâ reformasse figuras vivas atque animatas, ad inanimas quoque veniendum, hoc est, ad statuas & picturas: quamvis enim cælum aut penicillus

non nisi mutæ sint linguæ, experientia tamen docuit ad persuadendum multò esse facundissimas. Quàm ad gloriæ cupiditatem extimulat Alexandri Magni statua! Quàm inflammant ad libidinem impuri Iovis amores depicti in tabulâ! Quin immò in ejusmodi plerisque rebus magis, quàm in honestis naturæ nostræ corruptæ vitio triumphat ars, & primùm quidem excellentia artificii opera ista æstimari facit, post verò lascivia ad oculos etiam oblectandos iisdem parietes vestire gestit. *Cum autem, ne quis talia loquatur, prohibetur, satis intelligitur vetari, ne turpes vel picturas, vel fabulas spectet.* Heroïca majorum facinora referant tabulæ, æra, marmora; illa inspiciat horis omnibus Princeps, illa legat: ejusmodi enim statuæ & picturæ sunt fragmenta quasi historiarum semper ante oculos observantia.

Arist. 7. polit. c. 17.

§. Postquam igitur aulæ vitia (quantum fieri potuit) correctæ sic fuerint, & indoles atque inclinationes Principis probè cognitæ, enitantur Magistri & præceptores eas sic moderari, ut ad ea, quæ magis heroïca & generosiora sunt, ferri incipiant; spargendo in ejus animo tam occulta virtutis & gloriæ semina, ut cùm excreverint, dijudicari satis non possit, à naturâne, an ab arte profecta fuerint. Virtutem honoribus acuant, vitia infamiâ notent & ignominia, æmulationem exemplo accendant. Multa ista possunt in omni indole, etsi plus in unâ, quàm in aliâ. In iis, qui generosioris sunt animi, potentior gloria est; in melancholicis, ignominia; in biliosis, æmulatio; in inconstantibus, metus; in prudentibus, exemplum, quod apud omnes semper efficacissimum est, præsertim si à majoribus sit: nam sæpè quod sanguis non potuit, æmulatio obtinet. Nempe liberis accidit, quod novellis arbusculis recens natis, quibus ramum ab ipso patre recisum oportet inserere, ut ad perfectionem perveniant. Surculi hi insititii exempla sunt insigniora, quæ majorum virtutes transfundunt in posteros, & admirandos edunt fructus. In hoc ergo instructorum defudet industria, ut illa per omnes quasi sensus immissa in animum, altas ibi agant radices; adeoque non in cohortationibus solum & reprehenden-

reprehensionibus ordinariis, sed in omnibus etiam, quæ incurrunt in sensus, Principi proponenda sunt. Nunc historia in memoriam illi revocet res à progenitoribus laudabiliter gestas, & ad imitationem calcar addat tanta gloria à Scriptoribus æternitati consecrata. Nunc harmonia musica (suavis & mira affectuum moderatrix) trophæa & triumphos eorundem concinendo spiritum excitet. Nunc de majorum vitâ & moribus panegyros audiat, quæ ipsum ad virtutum æmulationem cohortentur & incitent, quin easdem subinde etiam ipse recitet, aut cum Ephebis suis eximia eorum facinora quasi in scenâ exhibeat, ad inflammandum animum: vis enim actionis istius atque efficacia sensim sic illi imprimitur, ut ipsissimus esse videatur, cujus personam repræsentat. Præ se ferat denique cum iisdem Regem se agere, petentibus aures concedere, mandata dare, punire, præmiari, imperare exercitui, oppugnare urbes, struere aciem, signa cum hoste conferre. In ejusmodi experimentis Cyrus à pauxillo puero educatus, insignis postea belli Imperator extitit.

§. Quòd si in ætate primâ aliqua emicuerint inclinationes, quæ Principem minùs decent, iis associandus erit, qui virtutibus pollent oppositis, ut istos naturæ deterioris defectus corrigant, quomodo obliquitatem tenerioris arbusculæ oblongâ perticâ, cui ea alligatur, emendari cernimus. Quare si Princeps avarus sit, aliquis naturâ liberalior comes lateri hæreat; meticuloso jungatur animosior; imbelli audentior; socordi & ignavo, gnavus ac diligens: habet enim hoc ætas illa, ut non ea solum, quæ videt & audit, sed & sociorum mores facilè imitetur.

§. Abstinentum denique in Principum educatione à monitionibus & correptionibus nimis asperis, quia contemptus genus quoddam istud est. Rigor nimius dejicit animos, nec decet, ut serviliter sese subjiciat alteri, qui præesse aliis debet. Rectè Alphonfus Rex: *Los que de buen lugar vienen, mejor se castigan por palabras, que por feridas: e mas amaporende aquellos, que asi lo fazen, e mas gelo agradessen, quando an entendimiento.* Juventus pullo equino similis est, qui

Lib. 8. tit. 7.

P. 7.

pastomide duriori læditur, molliori fræno facilè regitur. Accedit, quòd animos generosiores plerunque comitetur tacitus quidam horror eorum, quæ per metum addidicerunt; contra verò desiderium quoddam, & cupiditas experiendi vitia, quæ in puèritiâ illis fuère prohibita. Affectus nimis compressi violenter (præsertim quos Natura Principi indidit) in desperationes tandem abeunt, uti exhalationes intra nubes constrictæ in fulgura. Qui sine prudenti moderatione propensionibus naturalibus portas omnes obstruit, in causâ est, cur per fenestras tentent aditum. Aliquid dandum humanæ imbecillitati, honestis quibusdam oblectamentis eam ad virtutem suaviter erigendo, quâ potissimum arte usi sunt ii, quibus Neronis educandi cura commissa fuerat; eo scilicet fine, *Quòd facilius lubricam Principis atatem, si virtutem aspernaretur, voluptatibus concessis retinerent.* Principem moderator privatim, non in publico corripiat; alias enim magis obstinabit animum, ubi vitia sua innotuisse animadvertit. Aptissimè versibus duobus comprehendit Homerus, quâ ratione Princeps & instrui & parère debeat:

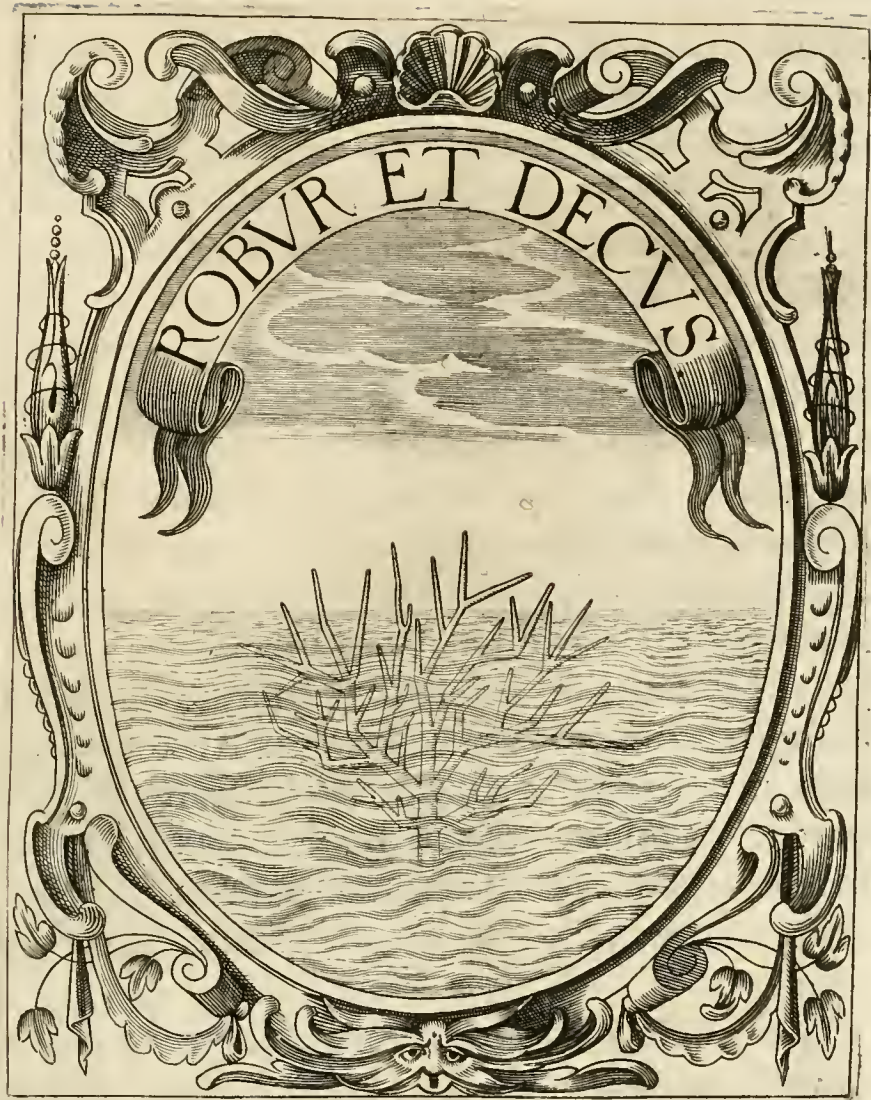
Tacit. lib. 13.
Annal.

Hom. Iliad.
11.

*At tu recta ei dato consilia; & admone,
Et ei impera: ille autem parebit, saltem in bonum.*

SYMBOLVM III.

INDVSTRIA solertis & impigræ manûs, nunc irrigantis, nunc celi ventorûmq; arcentis injurias, succrescit rosa, & gemmâ hianse folicula sua in orbē explicat: flos mirè elegans, sed quæ solis blanditur oculis, totq; est obnoxia casibus, ut in hâc tantâ suâ teneritudine maximo in periculo sit. Idem ipse Sol, qui nascentem eam vidit, videt & morientem, nec alio quidem fructu, quàm quòd suam orbi venustatem ostenderit; cæterùm tot mensium ludit operam, quin ipsam persepè cruentat manum, à quâ est confita, nec fieri potuit aliter, quàm ut cultura tam lasciva acutas unâ spinas produceret. Corallii (marini fruticis) dispar est ratio: illud enim natum sub aquis, & continuâ fluctuum, tempestatum, ventorum vi agitatum,

magis magisque indurefcit, & pulchrius enitet; immò tum primum post tot elementorum expertas vires ad illustriores hominum ufus aptius defervit. Tam oppofiti inter fe oriuntur effectus è diverfo nascendi, & crefcendi genere fruticis hujus, & illius floris, quod ad teneritudinem & duritiem attinget: id quod in educatione Principum pariter accidit: nam qui fic molliter, & velut in capfulà, quod ajunt, educantur, ut nec fol, nec ventulus, nec alia ad illos aura præterquam odoramentorum poffit pertingere, delicatuli fiunt, & ad gubernandum minus idonei; contra qui laboribus folidis exercent corpus, robufti & habiles. *Est etiã utile, ftatim ab ineunte atate frigoribus affuefcere: hoc enim tum ad valetudinem, tum ad munera militaria commodiffimum eft.* Iis exercitationibus prorogatur vita; voluptatibus & deliciis imminuitur. Vas vitreum oris flatu formatum, flatu frangitur; aureum contra malleo fabrè factum, malleo refiftit. Qui privatus & in otio vitam degit, parum intereft, fi delicatus fit; at qui regnum humeris, ut Atlas cælum, fuftinere debet, fortis ac robuftus fit oportet. Ad folum fpectaculum non opus habet Respublica Principe, fed in pulvere etiam, & inter arma. * Et fanè Rex effœminatus, Scripturâ teste, pœnæ divinæ genus quoddam eft.

Arift. polit.
l. 7. c. 17.

* Et effœminati dominabantur eis.
Ifai. cap. 3. 4.

Mar. hift.
Hifp. lib. 20.
cap. 11.

Mar. hift.
Hifp. lib. 13.
cap. 1.

Disparis hujus educationis emolumentum aut incommodum in Regibus Ioanne Secundo, & Ferdinando Catholico videre fuit. Quorum ille in aulâ, hic in castris; ille in gynæcéo, hic inter milites enutritus fuit. Ille ad Reipub. clavum admotus, mare fibi incognitum ingreffus videbatur, & gubernaculum deferens miniftris fuis id committebat; hic gubernandi non ignarus erat aut infolens, fed in alieno etiam dominari regno, & fubditos ad officium cogere optimè noverat. Ille defpectui omnibus; hic in pretio & honore fuit. Ille regnum pefundedit; hic evexit in Monarchiam. Quæ perpendens cum animo fuo Rex Ferdinandus, cognomento Sanctus, Alphonfum & Ferdinandum filios inter arma educari voluit. Et quænam alia res Carolum Imperatorem re pariter ac nomine verè Magnum reddidit? an non peregrini-

peregrinationes continuæ, & indefessi labores? Nec alia Tiberio mens, qui quatuor potissimum de causis, ambos filios suos Germanicum & Drusum in castris inter arma adolescere, consultum putabat: ut nimirum militiae assuescerent; ut exercitûs studia pararent; ut procul aulae deliciis educarentur; & denique ut filio utroque legiones obtinente tutior ipse, & securior viveret.

Tacit. l. 2.
Annal.

Qui in castris aetatem traducit, multa experiundo, temporis lucrum facit; qui in aula, luxu, caeremoniis & inanibus oblectamentis illud malè perdit. In palatio magis comendo corpori, quàm animo excolendo Princeps invigilat. Et tametsi hoc postremum curandum potius sit, corporis tamen cultus & oris decor omnino negligi non debet: nam cultus ille oculos; hic oris decor, & oculos rapit, & animum. Spiritus sancti de Saule Rege oraculum est: *Stetitque in medio populi, & altior fuit universo populo ab humero & sursum. Et ait Samuel ad populum: Certè videtis, quem elegit Dominus, quoniam non sit similis illi in omni populo.* Aethiopes, & nonnulli Indiae populi eos in Regem eligunt, quos formæ dignitas potissimum commendat; uti & apiculæ eam, quæ ex omni numero grandior est, & coloris splendore præcellit aliis. *Ipsa atas Galbae, & irrisui & fastidio erat assuetis juventae Neronis, & Imperatores formâ ac decore corporis (ut est mos vulgi) comparantibus.* Titi Vespasiani augebat famam ipsius decor oris cum quâdam majestate. Enimverò pulchritudo apta membrorum compositione, & coloris suavitate velut blandis quibusdam jaculis ferit oculos, quæ in animum demissa profundius, studia hominis & voluntates occupant. Eximium naturæ privilegium, ea est, suavis affectuum domina, atque animi optimè dispositi indicium. Et quamvis sacrarum literarum monitum sit: *Non laudes virum in specie suâ, neque spernas hominem in visu suo: brevis in volatilibus est apis, & initium dulcoris fructus illius;* illud tamen diffiteri non possumus, quòd augustiorem animum semper ferè augusta quoque corporis species comitetur. Plato dicebat, sicut circulus absque centro esse non potest, ita neque exteriorum corporis

1. Reg. 10.
23. & 24.

Tacit. l. 1.
hist.

Tacit. l. 2.
hist.

Ecclef. 11. 2.

pulchritudinem absque interiori virtute facilè posse consistere. Rectè idcirco Alphonsus Rex Principi uxorem formosam dari voluit: *Porque los hijos, que della uviere, seran mas fermosos, e mas apuestos; lo que conuiene mucho a los hijos de los Reyes, que sean tales, que parezcan bien entre los otros omes.*

Lib. 1. tit. 6. P. 2.

Multarunt Lacedæmonii Regem suum Archiadinum, quòd uxorem duxisset parvulam, quantumvis non illepidè excusaret, è malis duobus minus se elegisse. *Species corporis simulacrum est mentis, figuræque probitatis.* Accidit tamen nonnunquam, ut natura exterioribus intenta perfectionibus, interiorum, quæ potiores sunt, obliviscatur. Petro crudeli sic usu venit, cujus ingenium ferox & asperum sub gratâ oris & corporis conformatione eadem Natura abdiderat. Superbia & formæ jactantia facilè virtutum nervos elidunt, adeoque cavendum Principi sedulò, ne venustatem muliebrem & affectatam, alienæ lasciviæ incitamentum, confectetur; sed eam, quæ veras animi virtutes comitari solet: neque enim ornatus animæ à corporis pulchritudine; sed contrà hujus decor ab illius ornamentis proficisci debet. *Omnia gloria ejus ab intus in fimbriis aureis.* Interior animæ perfectio, non exterior spectanda in Principe, ut benè Reip. præsit; licet magno ornamento futurum sit, si illâ utrâque polleat: Sic Palmæ singularis laus est, tum stirpis & frondium elegantia, tum suavitas fructuum, & aliæ ejus qualitates eximix: tantas enim arbor illa ad communes hominum usus affert utilitates, ut Plutarcho teste, Babylonii trecentas & sexaginta ejusdem virtutes enumerent. Eas, credo, innuit blandum cælestis Sponsi alloquium: *Statura tua assimilata est palma.* Iis enim verbis non solam corporis formam in sponsâ collaudare voluit, sed & animæ dotes per palmam significatas, quippe quæ justitiæ & fortitudinis est Symbolum; justitiæ quidem propter frondium æquilibrium; fortitudinis verò propter admirabile ramorum robur, qui quò magis gravantur ponderibus, eò validiùs in sublime nituntur; addo & victoriæ esse hieroglyphicum, quòd ex eâ arbore solerent coronari, qui in antiquorum ludis & certaminibus victores essent. Similis honor cupressu

D. Amb. 2. de virg.

Psal. 44. 14.

Cant. cap. 7. 7.

cupresso nunquam habitus fuit, quantumvis amœnùm semper vireat, & obelisci instar procera in cælum assurgat; inanis enim illa species est absque singulari virtute, quæ in eâ insit, quin immò admodum lentè succrescit, fructus habet inutiles, folia amara, odorem gravem, umbram noxiam. Quid, rogo, proderit, Principem formâ & corpore esse elegantem, si oculis solùm faciat fati, non muneri, quod gerit? Sufficit apta membrorum & lineamentorum conformatio, quæ animi generosi & bene dispositi sit indicium, & cui ars deinde atque industria motum vigorémque tribuant, sine quibus languet omnis actio Principis, & risum potiùs ac contemptum, quàm auctoritatem apud subditos conciliat. Sed interdum ne hæc quidem eximiæ animi dotes amari facient Principem, ut si fortè Reipublicæ status perturbatus sit, & in mutationem dominatus inclinet, quemadmodum Ferdinandus Rex Neapolitanus quondam expertus fuit. Quandoque etiam virtus ipsa infelix, & Princeps minimè malus odio esse solet. Quid? quòd & vitia in illo nonnunquam placeant: certè *studia exercitiûs rarò cuiquam bonis artibus quæsita perinde adfuerè, quàm Vitellio per ignaviam*. Cæterùm voluntas humana plerunque amplectitur id, quod perfectius est, adeoque Princeps tam in exercitiis privatis, quàm publicis multum ponere debet operæ, ut iis naturæ dona aut suppleat, aut magis perficiat, vires ab ineunte ætate corroboret, spiritus generosiores in animo suo suscitet, & in omnibus populo fiat gratior: nam *persona Principis non solum animis, sed etiam oculis servire debet civium*, qui ei plerunque parère malunt ut Domino, in quo majora naturæ & virtutum ornamenta conspiciunt. Quantam Catholicissimo nostro Regi Serenitatis Vestræ Parenti apud omnes gratiam peperit fortis ille in venatu labor, & solutus à curis animus: illa in exercitiis militaribus fortitudo & dexteritas: illa in actionibus publicis gratia singularis & vivacitas! Quàm amati fuère à subditis, æstimati ab exteris Ferdinandus Sanctus, Henricus Secundus, Ferdinandus Catholicus, Reges, Carolus V. Imperator; in quibus formæ decor & bona corporis dispositio cum

Tacit. lib. 3.
hist.

Cic. Phil. 8.

Mar. hist.
Hisp. l. 13. c. 8.

cum industriâ, cum virtute, cum excelso & forti animo conjuncta erant!

Curtius.

§. Verùm exercitia ista meliùs in societate & contubernio addiscuntur, ubi æmulatio incendit animum, & industriam excitat. Quamobrem Reges Gothi Nobiliorum Hispaniæ filios in suis educabant aulis, non eò solùm, ut familias ipsas arctiùs sibi obstringerent, sed etiam ut unà cum iisdem proprii ipsorum filii formarentur, & honestiores artes addiscerent. Idem Macedonum Reges factitare consueverant, apud quos *hac cohors velut seminarium Ducum, Præfectorumque fuit.* Qui laudabilis mos aut in oblivionem abiit, aut certè in pretio hæctenus non fuit in aulâ Hispanicâ, cùm aptissimum aliàs sit medium devinciendi sibi exterorum Principum animos, istiusmodi instituere seminaria, ad quæ evocati exterorum Principum filii, in artibus & exercitiis viro principe dignis instruantur. Ex quo illud etiam oriretur commodi, quòd Regum filii sensim sine sensu moribus & genio nationum assuescerent, haberentque ex iis non paucos, qui singulari cum affectu, & in gratiam tam bonæ institutionis vicissim præstarent obsequium.

Lib. 13. tit. 5.
P. 2.

§. Ad eum finem Rex Alphonfus dictus sapiens in optimis suis legibus longam prætexit seriem earum artium & functionum, in quibus Regum filios exerceri maximè convenit. Verba ipsa subjicio: *Aprender debe el Rey otras maneras, sin las que diximos en las leyes antes desta, que conviene mucho. Estas son en dos maneras: las unas, que tañen en fecho de armas para ayudarse dellas quando menester fuere: e las otras para aver sabor, e placer, con que pueda mejor sofrir los trabajos, e los pesares, quando los oviere. Ca en fecho de cavallerias conviene, que sea sabidor, para poder mejor amparar lo suyo, e conquistar lo de los enemigos. E porende debe saber cavalcar bien, e apuestemente, e usar toda manera de armas, tambien de aquellas, que a de vestir para guardar su cuerpo, como de las otras, con que se a de ayudar. E aquellas que son para guardar, a las de traer, e usar, para poderlas meyor sofrir, quando fuere menester, de manera, que por agravamiento dellas no caya en peligro,*

peligro, ni en verguenza, e de las que son para lidiar, asi como la lanza, e espada, e porra, e las otras, con que los Omes lidian amanteniente, a de ser muy mañoso, para ferir con ellas. Et todas estas armas, que dicho avemos, tambien de las que a de vestir, como de las otras, a menester, que las tenga tales, que el se apodere dellas, e no ellas del. E aun antiguamente mostravan a los Reyes a tirar de arco, e de ballesta, e de subir ayna en cavallo, e saber nadar, e de todas las otras cosas, que tocase a ligereza, e valentia. E esto fazian por dos razones. La una, porque ellos se sopiesen bien ayudar dellas, quando les fuese menester. La otra, porque les Omes tomasen ende buen exemplo, para quererlo fazer, e usar: onde si el Rey, asi como dicho avemos, no usase de las armas, sin el daño, que ende le vernia, porque sus gentes desuarian dellas por razon del, podria el mismo venir a tal peligro, porque perderia el cuerpo, e caeria en gran verguenza.

Ad omnia ista exercitia nihil aequè habilem reddit Principem, atque venationis studium. In illà siquidem juvenus sese exserit, vires & agilitatem comparat; illa occasionem dat exercendi artes militares, despiciendi terrena, discernendi tempus, quando sperare, aggredi, ferire oporteat; illa variorum casuum docet eventum, & usum commonstrat stratagematum. Ibi profusus sanguis, & trementes ferarum morientium artus oculis usurpata expurgant affectus, firmant animum, generosiores sufficiunt spiritus, qui metum contemnant & pericula. *Nam & sylva solitudo, ipsùmque illud silentium, quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta sunt.* Y ayuda mucho la caza (ut dixit Alphonsus Rex) a menguar los pensamientos, e la saña, que es mas menester al Rey, que a otro Home. E sin todo aquesto da salud, ea el trabajo, que se toma, se es con mesura, faze comer, e dormir bien, que es la mayor cosa de la vida del home. Duo solùm advertite: Que no deve meter tanta costa, que mengue en lo, que ha de complir, nin use tanto della, que le embargue los otros fechos.

S. Denique omnia ista exercitia cum eo moderamine usurpanda sunt, ne omnino efferatum aut torpentem reddant animum, neque enim minus labore nimio is indurescit, & quasi

Plin. lib. 1.
Ep. ad Cornel. Tac.

Lib. 22. tit.
5. p. 2.

& quasi obducto callo stupefit, quàm ipsum corpus. *Nam simul mentem & corpus laboribus fatigare non convenit, quoniam hi labores contrariarum rerum efficientes sunt. Labor enim corporis menti est impedimento, mentis autem corpori.*

SYMBOLVM IV.

AD imperandum scientiâ opus est, ad parendum prudentia sufficit naturalis, immò sola interdum ignorantia. In ædificii ideâ ingenium occupatur, in ipsâ fabricâ laborat manus. Imperium à cognitione manat, & perspicax est, obedientia rudis ut plurimum, & cœca. Hinc ex Philosophi mente, *Dominus naturâ est, qui valet intelligentiâ prævidere*. Alii aut successione, aut electione, aut vi, in quibus casui

Aristot. l. 1.
Polit. cap. 1.

casui locus est potius, quàm rationi. Quare inter politica regnandi instrumenta, scientiæ quoque recensendæ. Iustiniano sic visum: *Imperatoriam Majestatem, inquit, non solum armis decoratam, sed etiam legibus oportet esse armatam, ut utrumque tempus & bellorum & pacis rectè possit gubernari.*

In prob. In-
stit.

Hoc nimirum præfens Emblema exhibet sub figurâ tormenti ænei ad quadrantem directi, ut collineet certius, qui quadrans legum & justitiæ Symbolum est; hæc enim tam pacem, quàm bellum moderari sic debet, ut justum semper ante oculos sit, atque ad rationis scopum per sapientiæ & prudentiæ medium omnia colliment. Rogatus idcirco Alphonsus Neapolis & Arragoniæ Rex, utri plus deberet, armis, an literis, respondisse fertur: *Ex libris se arma, & armorum jura didicisse.*

Panorm. l. 4.

Sed fortè existimet aliquis, hæc literatum ornamenta ipsi Reip. corpori, quod Majestatis nomine videtur intelligi, convenire magis, quàm Principi, qui publicis distentus curis literis operam navare non potest; & satis fore ad hoc, ut scientiæ efflorescant, si ingenia magna ipse foveat & afficiat præmiis: quod eundem Iustinianum Imperatorem fecisse meminimus, qui omni destitutus eruditione insignem imperii gloriam consecutus est, doctissimorum virorum operâ, quorum familiaritate est usus. Ego verò tametsi facile concesserim, eos etiam, qui literis exculti non sunt, bene quandoque administrare Rempublicam; uti experientiâ magistrâ in Rege Ferdinando Catholico, & aliis compluribus didicimus: hoc tamen in iis solùm ingeniis locum habet, quæ longus rerum usus erudit, aut certè à naturâ ipsâ tanto polent judicii acumine, ut de unaquâque re facilè ipsa possint absque erroris periculo discernere. Cæterùm, *etsi prudentia, quosdam impetus à naturâ sumat, tamen perficienda doctrinâ est;* ut enim bona deligere, & rejicere contraria rectè quis noverit, plurimarum rerum requiritur cognitio, & diuturna exemplorum tam præteritorum, quàm præsentium observatio, quæ absque labore & studio perfectè obtineri haud possunt. Nihil itaque tam necessarium Principi, quàm lux & or-

Quintil. l. 12,
c. 12.

Lib. 16. tt.
5. P. 2.

namentum bonarum artium. *Ca por la mengua de non saber estas cosas (inquit Alphonfus Rex) avria por fuerza à meter otro configo , que lo sopiese. E poderle ya avenir , lo que dixo el Rey Salomon, que el que mete su poridad en poder de otro, faze-se su siervo , e quien la sabe guardar , es señor de su corazon , lo que conviene mucho al Rey.* Regis scilicet officium ingenium perspicax, & literis egregiè perpolitum postulat. *Ca sin duda*

Ibid.

(addit porrò in eadem lege idem Alphonfus Rex) tan gran fecho, como este, non lo podria ningun ome cumplir à menos de buen entendimiento, e de gran sabiduria : onde el Rey, que despreciase de aprender los saberes , despreciaria à Dios , de quien vienen todos. Scientias alias in multis infusas divinitus vidimus, Politicam in solo Salomone.

Xenoph.

Pro colendis agris regulas certas præscribit agricultura ; suas item habet leges ars dominandi feras : *Omni tamen animali facilius imperabis, quàm homini , ideò sapientissimum esse oportet , qui homines regere velit.* Morum atque ingeniorum in subditis diversitas absque grandi solertiâ, studio, & experienciâ discerni non potest ; adeoque *nullus est , cui sapientia magis conveniat , quàm Principi , cujus doctrina omnibus debet prodesse subditis.* Illa est , quæ Regem fortunatum reddit , quæ Principem coli facit ab omnibus, & metui. Id quod Salomon tunc potissimùm consecutus est , cùm admiranda ipsius sapientia orbi innotuit. Nec errem, si dixerò, scientiam in Principibus magis quàm potentiam formidari. *Rex sapiens, Spiritu sancto tette, stabilimentum populi est. Rex verò insipiens perdet populum suum.* E quibus rectè conficitur , barbaram omnino fuisse Licinii Imperatoris sententiam , qui scientias pestem publicam, Philosophos verò & Oratores Reip. venenum vocitabat. Nec absurdi minùs Gothi , qui Regis Athalarici Matri dabant vitio, quòd filium literis faceret imbui, perinde quasi eâ ratione ad negotia publica minùs redderetur idoneus. Longè de sapientiæ disciplinis censuit aliter Æneas Sylvius, cùm dixit , *eas in hominibus plebejis argentum esse , in viris nobiles aurum , in Principibus verò gemmas pretiosas.* Audiens aliquando Alphonfus Neapolita-

Sap. 6. 26.

Ecc. 10. 3.

nus

nus Regem nescio quem dixisse, literas haudquaquam decere Principem, illicò subjecit: *Ista vox bovis fuit, non hominis.* Rectè idcirco Alphonsus Rex: *Acucioso debe el Rey ser en aprender los saberes: ca por ellos entenderà las cosas de Reyes, y sabrà mejor obrar en ellas.* De Iulio Cæsare memoriæ proditum est, sic eum formari & fingi voluisse à statuariis: globo insitebat terrestri, atque unâ manu gladiû, alterâ librum tenebat, hoc insuper adjecto lemmate: *EX VTROQUE CÆSAR*; ut significaret nimirum, tam eruditionem, quàm arma ad acquirendum & conservandum imperium, magno sibi fuisse adjuvamento. Tanti literarum studia non fecit Ludovicus XI. Galliæ Rex: hic enim permittere noluit, ut filius Carolus VIII. ad ea se daret, propterea quòd in semetipso comperisset, animum per ista sic obstinatum fieri & pertinacem, ut aliorum deinde consilia penitè respuat. Quæ causa fuit, cur Carolus Rex ad gubernandum postea minùs esset idoneus, atque ab omnibus regi se pateretur, non absque insigni honoris sui iacturâ, & regni totius detrimento. Extrema itaque eâ in re, uti in omni aliâ, cavenda censeo. Supina ignorantia contemptum parit & risum, multis item erroribus est exposita; contra, nimia ad studia applicatio abripit animum, & à gubernandi curâ sevocat. Iucunda est admodum & amica illa cum Musis conversatio, quam ægrè quis commutet cum molestiis iis & laboribus, qui in dandâ audientiâ, in consultationibus instituendis suscipiendi sunt. Correxit Alphonsus sapiens motum trepidationis in cælo, at regnum suum emendare non potuit. Orbis cælestes ingenio suo penetravit, at oblatum sibi imperium & coronam hæreditate partam tueri non noverat. Sultanus Ægyptius famâ illius permotus, legatos ad ipsum misit cum amplissimis muneribus; interim in proprio ipsius regno omnes propè Castellæ civitates ab obedientiæ officio descivère. Nempe sic fieri assolet, ut Principes sapientiæ studiis plùs æquo dediti, existimationem apud exteros sibi concilient, perdant apud subditos. Illis admirationi est Principum eruditio; his subinde etiam damno, quippe *Hebetiores quàm acutiores, ut plurimum melius Rempu-*

Panorm. l. 4.

Lib. 16. tt. 5.

P. 2.

Mar. hist.

Hisp. lib. 14.

c. 5.

Thucyd. l. 13.

blicam administrant. Animus contemplationi scientiarum nimio perè intentus, in rebus agendis tardior esse solet, atque in decernendo timidior : necesse enim est huic tali multæ occurrant rationes, pugnantes inter se & differentes, quæ judicandi libertatem aut adimunt penitùs, aut impediunt. Si quæ objecta intueatur oculus ad lucis solaris reflexionem, jam probè & distinctè videt, qualia ea sint; at si in radios ipsos solares directè velit intendere, nimiâ luce sic perstringitur, ut colores rerum & figuras haudquaquam possit discernere. Ita prorsus ingeniis accidit, quæ sapientiæ & doctrinæ studiis impensius etiam, quàm par est, sese dedunt, ad negotia publica pertractanda minùs fiunt idonea. Meliùs tum judicat recta ratio, cùm à disputationibus & subtilitatibus scholasticis libera est, & expedita. ^a Nec immeritò sapientissimus Salomon occupationem illam vocat pessimam, quam expertus ipsemet fuerat. *Sunt enim quedam ex liberalibus scientiis, quas usque ad aliquid discere honestius sit, penitùs verò sese illis tradere, atque usque ad extremum persequi velle, valde noxium.* Quare omnino convenit, ut prudentia illum sciendi appetitum, qui in præstantioribus ingeniis esse consuevit vehementior, aliquantum moderetur; quomodo Agricola matrem fecisse legimus, ^b que incensum & flagrantem filii animum coërcuit, quando in primâ juventâ Philosophiæ studium acrius, ultrâ quàm concessum Romano ac Senatori, haurire videbatur. *Quemadmodum omnium rerum, sic literarum quoque intemperantiâ laboramus.* Tam hæc animo officit, quàm nimia omnia aliis in rebus nimium corpori exhibent negotium. Sufficiet itaque Principi, artes & scientias degustasse obiter, plus verò eidem proderit cognitio aliqua rerum practica, earum cumprimis, quæ faciunt ad curanda tum pacis, tum belli negotia, adeoque ex scientiis seligat, quantum satis est ad colustrandum animum, & judicium formandum, relictâ aliis se inferioribus in iis excellendi gloriâ. ^c Otium duntaxat fallat isthoc tam laudabili exercitio, uti Helvidium Priscum olim factitasse memorat Tacitus.

^a Et proposui in animo meo querere, & investigare sapienter de omnibus quæ sunt sub sole. Hanc occupationem pessimam dedit Deus filiis hominum, ut occuparentur in eâ. Eccl. 1. 13
Arist. lib. 8. Polit.

Tac. in vitâ Agric.

^b Retinuitque (quod est difficillimum) ex sapientiâ modum. Ibid.

Sen. Ep. 107.

^c Ingenium illustre altioribus studiis juvenis admodum dedit, non ut plerique, ut nomine magnifico otium velaret, sed quò firmior adversus fortuita Republicam capesseret. Tacit. lib. 4. Hist.

§. His ita positis, non semper optimi Principum Magistri censendi sunt ii, qui scientiæ & eruditionis laude magis florent; hi namque ut plurimum successus, atque otii literarii amantiore sunt, ab hominum conversatione alieni, cunctantes, & ad negotia graviora minus apti; sed ii potius, qui rerum politicarum cognitione atque experienciâ præstent cæteris, quique unâ cum scientiis artem etiam benè gubernandi Principem edocere valeant.

§. Primus omnium verò instillandus à teneris Principi *Timor Domini, initium sapientiæ*. Qui adhæret Deo, omnium scientiarum fonti proximus est. Scire humanum ignorantia est potius, malitiæ filia, quâ Principes & Respublicæ pessum eunt.

§. Secundo loco necessaria est Principi eloquentia, illa blanda affectuum domina, quæ voluntates hominum suaviter attrahit, ut imperio sese lubentes & sponte subjiciant.

^d Sciebat magnus ille Propheta Moyfes, quanti id referret, ideoque cum in Ægyptum mitteretur, ut populo Israëlitico Dux præesset, impeditiorem & tardio rem suam linguam Deo excusavit. Et verò accepit hanc causam Deus, atque ut animum adderet, adpromisit, quòd assistere vellet labiis ejus, & in ore ejus ponere, quæ effari apud Regem Pharaonem ipse deberet. Quid de suâ eloquentiâ sibi non pollicebatur sapientissimus Salomon? *In conspectu potentium admirabilis ero, & facies Principum mirabuntur me; tacentem me sustinebunt, & loquentem me respicient, & sermocinante me plura, manus ori suo imponent.* Et sanè, si eloquentiæ folius tantavis est, ut per se ipsa audientium animos mirè capiat, quid fiet demum, si armetur potentiâ regiâ, aut purpurâ vestiatur? Princeps, qui alterius eget operâ, ut quæ secum ipse reputat, eloquatur, statua elinguis est potius, quàm Principis dignus nomine; ^e quod vitium in Nerone primò omnium animadversum.

§. Historia ^f magistra est veritatis politicæ, & quâ meliùs nemo quisquam Principem instruere poterit, quomodo oporteat regere subditos. In illâ siquidem tanquam in luci-

^d *Obsecro Domine, non sum eloquens ab heri & nudius tertius, & ex quo locutus es ad servum tuum, impeditioris & tardioris lingue sum.* Ex. 4. 10
Sap. 8. 12.

^e *Primum ex iis, qui rerum potiti essent, Nerone alienæ sacundie eguisse.* Tac. l. 13. Annal.

^f *Verissimam disciplinam, exercitatio-nemque ad politicas actiones, historiam esse.* Polyb. l. 1

S. Gregor.
Naz. ad Nic.

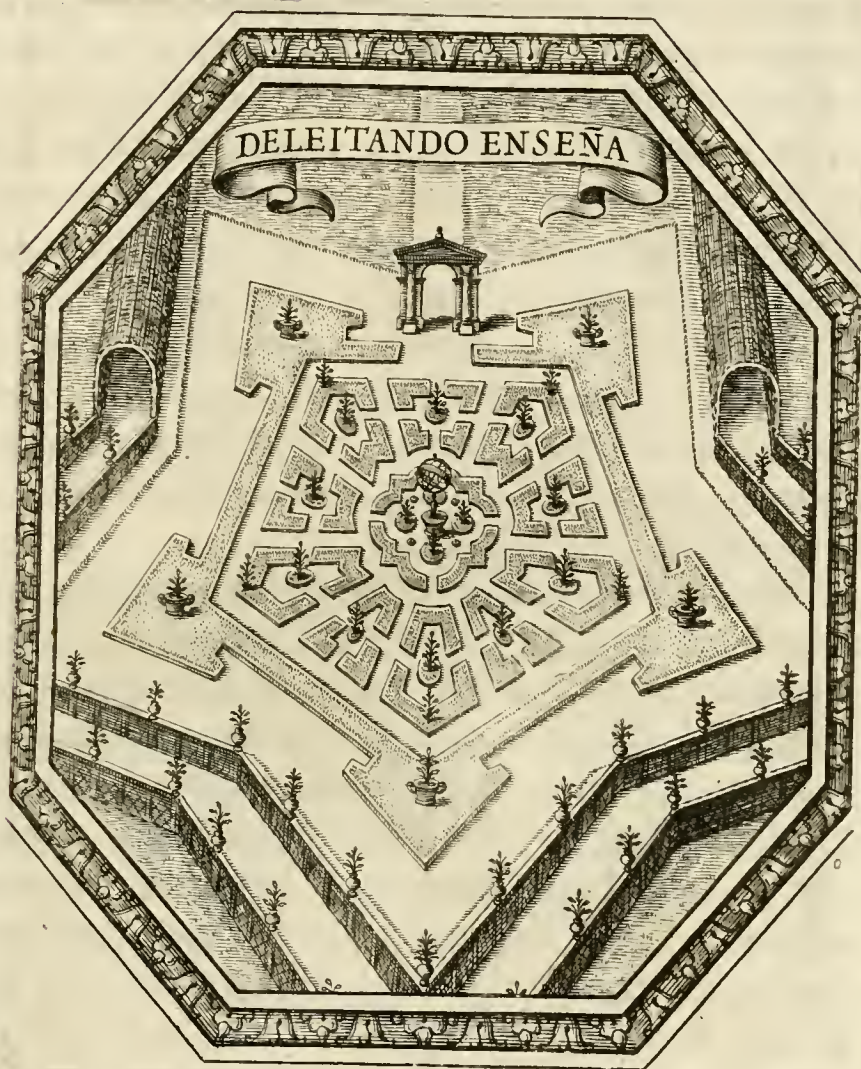
dislimo speculo elucet experientia gubernationis retrò præteritæ, prudentia antecessorum, *hominumque multorum mens in unum collecta*. Historia fidissimi Consiliarii est instar, qui nunquam non præstò, & ad manum est.

E Iurisprudentiâ eam solùm partem attingat Princeps, quæ ad gubernandum pertinet, evolvendo scilicet leges ac constitutiones sui regni, quas & prudens dictavit ratio, & longus usus approbavit.

In Theologico studio ne multum ponat operæ; quàm enim periculi plenum sit multa scire, atque unâ potentem esse, in Iacobo Rege, magno suo malo experta est Anglia. Satis erit Principi, si in fide constans ipse sit, & aliàs viros sanctos juxtà ac eruditos penes se habeat, qui illam tueri noverint.

§. Astrologiâ denique judiciariâ multi Principes pereunt; est enim cupiditas illa noscendi futura in omnibus vehemens, & multò maximè in viris Principibus; quia namque magnam sibi ex eo pollicentur auctoritatem, si Diis pares habeantur, & quædam supra communem hominum sortem possint efficere, consecantur artes superstitiosas, & populo invisas; quin immò eò nonnunquam dementiæ procedunt, ut solis causis secundis ascribant omnia, & providentiam divinam prorsus tollant è medio, in auspicia & sortilegia cuncta referentes. Quo demum fit, ut plus casui & fortunæ, quàm prudentiæ & industriæ humanæ tribuentes, in decernendo & agendo remissiores sint; atque Astrologos sæpiùs, quàm Consiliarios in deliberationem adhibeant.

SYMBOLVM V.

RADICES *artium amarae, fructus verò dulces*: eapropter defugit eas initiò Natura nostra, nec ullus ei labor accidit gravior, quàm quem in prima elementa impendi necesse est: magnis enim molestiis, & multo sudore ea res juventuti constat. Isthâc igitur de causâ, & quia studia assiduam deposcunt operam, quod valetudo, & aulæ negotia, atque oblectamenta non sinunt, oportet ut Magistri compensent industria, varia excogitando media, quibus molestias institutionis lusuum puerilium suavitate sic condiant, ut sensim sine sensu, quæ addiscenda sunt, Principis animus imbibat. Exempli causâ; ut legere is discat, hoc artificio utatur

licet. Fiant taxilli omnino quatuor & viginti, quibus inscul-
pantur totidem alphabeti literæ, tum colludant aliqui inter
se, & qui jactu uno plures expresserit syllabas, aut verbum
formaverit integrum, victor præmium auferat; quo victorio-
læ & oblectationis genere ille discendi labor longè fiet faci-
lior: plus enim difficultatis habet chartarum lusus, quem
tamen mox capiunt pueri. Nunc ut scribere etiam eodem
compendio condiscat Princeps, suaserim literas in tenui in-
cidi laminâ, quâ deinde chartæ superimpositâ ductus illos
characterum, quasi sulcos quosdam, manu sequatur & cala-
mo; præcipuè verò in iis literis pingendis sese exerceat, è qui-
bus formantur reliquæ; ita fiet, ut dum laminæ artificium
suo tribuit ingenio, ac industriæ paulatim laboribus istis ma-
gès incipiat affici.

§. Nec minùs necessaria Principi linguarum peritia:
nam interprete semper uti velle, aut non nisi in aliàm lin-
guam translata legere, res est deceptioni obnoxia, aut certè
in causâ, quòd de vi suâ & energiâ multum deperdat veritas;
ut sileam non posse non esse peracerbum subdito, si ab eo in-
telligi nequeat, à quo rebus suis afflicti solatium, levamen
miseriis, obsequiis remunerationem sperare debet. Movet ea
res Iosephum ^a Patriarcham, ut cum Ægypto præficeretur,
ante omnia iis linguis addiscendis, quarum isthïc loci vige-
bat usus, & quas ipse ignorabat, operam impenderet. Quàm
hoc nomine Augustissimum Imperatorem Romanum Fer-
dinandum III. amant omnes & suspiciunt, quòd lingua-
rum tam gnarus sit, ut cuique proprio, & nativo suo idioma-
te responsa dare noverit! Verùm notitia illa non viâ præce-
ptorum comparanda est Principi, nam illa memoriam con-
fundunt; sed asciscendi in ejus familiam illustrium virorum
filii ab exteris exciti nationibus, quibuscum familiariter con-
versando, absque magno labore, & quasi aliud agens, pau-
corum mensium spatio tantum proficiet, ut linguis singulo-
rum loqui assuescat.

Porro ut Geographiæ & Cosmographiæ (sine quibus cœ-
ca est quodammodo scientia politica) usum quoque aliquem
acqui-

^a *Linguam,
quam non no-
verat, audivit.
Psal. 80. 6.*

acquirat, operæpretium erit, vestiri palatii conclavia ejusmodi aulæis & peristromatis, quæ tectorio opere variè elaborata, generalem quandam orbis delineationem, hoc est, quatuor mundi partes, & potiores provincias, unà cum celebrioribus fluviis, montibus, urbibus, aliisque insignioribus locis spectanda exhibeant. Pari artificio lacus etiam disponi poterunt; ut si fortè naviculâ oberrare placuerit, in iis velut in chartis quibusdam nauticis, maris totius situm, portus, insulas videre se existimet. In globis & spheris mathematicis contempletur ambitum utriusque hemisphærii, motus cæli, accessum discessumque solis, vicissitudines dierum ac noctium; suaviter tamen, & ad motum narratiunculæ duntaxat, aut recreationis, subtili ratiocinandi genere Mathematicorum scholis relicto. E geometricis fatis fuerit affecutus, si locorum intervalla, altitudines, & profunditates instrumentis metiri noverit. Discat item, quomodo loca munire oporteat, adeoque animi causâ ex argillâ, aliâve simili materiâ construat propugnacula, cum suis fossis tam interioribus, quàm exterioribus, cum aggeribus, vallis, semilunis, aliisque ad ea tuenda necessariis; sic constructa deinde machinulis bellicis oppugnet rursus & impetat: ut verò istæ munimentorum figuræ & dispositiones firmiùs in memoriâ infigantur, similes aliquas in hortis è myrto, aliisve herbis artificiosè dispositis conformari juverit, prout in Emblemate præsentis licet cernere.

Sed nec illud ignorare decet Principem, quomodo acies instruenda sit; in cum finem milites habeat omnis generis, tam equites, quàm pedites è metallo fusos, è quibus exercitum per legiones, cohortes, centurias, vexillationes, turmas ordinet, ad imitationem aciei in tabulâ aliquâ vel libro polemico descriptæ. *Itaque ludi magnâ ex parte imitationes esse debent earum rerum, quæ seriò postea sunt obeunda.* Atque ea ratione sensim, & absque molestiâ, artibus iis affici incipiet, & posteaquam aliqua menti lux oborta fuerit, citiùs deinde easdem capiet consuetudine cum viris eruditis, qui causas singularum & effectus exponent, ^b atque iis præsertim, qui in rebus tam pacis, quàm belli haud mediocriter versati sunt &

exerc-

Arist. Pol. 7.
c. 17.

^b Audiens sapiens, sapientior erit: & intelligens, gubernacula possidebit. Prov. 1. 5.

*Sapientiam
omnium anti-
quorum ex-
quiret sapiens,
& narratio-
nem virorum
nominatorum
conservabit.
Eccl. 39. 1.
& 2.*

*S. Gregor.
Nazianz. in
Apol.*

exercitati: istarum enim rerum notitia hoc præfenti tempore magis utilis est, addiscitur facilius, & minus animum fatigat.

§. Nec inutiles cuiquam videri debent istiusmodi exercitationes ad rectè educandos Regum ac Principum filios: nam experientia optima rerum omnium magistra satis docet, multa suapte sponte condiscere pueros, quæ magistri institutione non nisi difficulter fuissent assecuti. Multò verò minus existimet aliquis media isthæc tam varia educationi officere potius, quàm prodesse. Si ad domandum & corrigendum equum, nunc fræno, nunc habenâ, nunc pastorinde, iis que variis, multis item ad eam rem præceptis est opus, quantam putabimus requiri curam & solertiam ad rectè formandum Principem, qui non imperitæ solum plebeculæ, sed ipsis etiam scientiarum Magistris imperare debet? Non naturæ donum est: *Videtur ars artium, & scientia scientiarum hominem regere, animal tam varium & multiplex.* Nec ullus unquam supremum artis illius fastigium attingere poterit.

§. Sat scio, Princeps Serenissime, Virum illum, quo Serenitas Vestra Magistro nunc utitur, ab omnibus iis artibus & scientiis (quæ Monarchiæ hujus nostræ est felicitas) tam probè instructum esse, ut Serenitatem Vestram ad magnam in iisdem perfectionem facili compendio perducturus sit; ista tamen documenta omnino præterire non potui, eò quòd propositum mihi sit, non Vestræ solum Serenitati, sed aliis etiam Principibus, qui sunt, aut erunt deinceps, hâc meâ qualicunque scriptione, si quo modo possim, prodesse.

SYMBOLVM VI.

EMBLEMATIS hujus artificio cælestis Sponsus usus est in sacro epithalamio, ut ornamenta virtutum sponsæ suæ exprimeret. * *Venter tuus, inquit, sicut aceruus tritici, vallatus liliis.* Et videntur eòdem alludere lilia, quæ coronabant columnas ^a templi Salomonici, ne qua iis deesset perfectio; illa item, quæ septiramum ^b Tabernaculi candelabrum exornabant. Eadem mihi quoque nunc fuit occasio, ut in præsentis Symbolo sub tritici specie scientias, liliorum verò artes atque literas humaniores, quibus illæ condecorandæ sunt, adumbratas vellem. Nec absque autore & fundamento: nam per ^c spicas jam pridem discipulos intellexit Procopius, per ^d lilia verò eloquentiam ipse Sponsus. Et quæso,

* Cant. 7. 2.

^a Et super capita columnarum opus in modum lili posuit, perfectumque est opus columnarum. 3. Reg. 7. 22.^b Ac lilia ex ipso procedentia. Ex 25. 31.^c Spica nomine, ut ego quidem sentio, discipulorum cœtum intellexit. Procop. in c. 17. Isa.^d Labia ejus lilia distillantia myrrham primâ. Cant. 5. 13.

^e *Diademum
eximium im-
pretiabilis no-
tia literarum,
per quam dum
veterum pro-
videntia disci-
tur, regalis di-
gnitas auge-
tur. Cass. 12.
var. 1.*

^{*} *Aloys.
Nov. Sch.
proph. c. 5.*

^f *Omnes ar-
tes, quæ ad
humanitatem
pertinent, ha-
bent quoddam
commune vin-
culum, & quasi
cognatione
quædam inter
se continentur.
Cicer. pro
Arch.*

^g *Nec cuiquã
judici grave,
aures studiis
honestis & vo-
luptatibus cõ-
cessis impari-
re. Tac. l. i 4.
Annal.*

quæso, quid politiores literæ aliud sunt, quàm quædam scien-
tiarum corona? Diadema ^e Principum eas Cassiodorus ap-
pellat. Et quasdam etiam Hebræi fertis floreis solebant redi-
mire. Illud, credo, significant Poëtarum lauri, spiræ & cin-
gula (^{*} Hispani *Roscas de las vecas* vocant) flores item serici
diversicolores, laureæ Doctoralis apud eosdem insignia. Ani-
mi centrum & meditullium scientiæ occupent, circumfe-
rentiæ tamen loco mansuetiores literæ sint. Vnius notitia
absque ornamento aliarum, ignorantia quædam species est :
scientiæ enim nexis velut invicem manibus, haud aliter con-
ficiunt circulum, ^f ac novem Musæ solent, cùm choros du-
cunt. Quantum creat fastidium sapientia, si morosa nimium
sit, & humaniorum literarum atque artium suavitate non ali-
quantum condiatur? Necessariæ ergo istæ sunt Principi, ut
imperandi severitatem temperent, utpote quæ à suâ, quâ pol-
lent, amœnitate humaniores dici consueverunt. Commune
aliquid cum cæteris Princeps præ se ferre debet, & discurren-
do de studiis variis comem se præbere & effabilem; neque
enim regia dignitas est, quæ præcellit animos; sed gravitas
nimia & imprudens, quemadmodum oculos non lux solis
offendit, sed nimia ejusdem siccitas. Oportet itaque ut libe-
ralioribus artibus scientia politica temperata atque ornata sit.
Neque enim illæ resplendent minùs, quàm rubini in coronâ
aliquâ, aut adamantes in annulo; atque adeò haud dedecent
Majestatem regiam artes istæ, quæ ingenium pariter & ma-
num desiderant: neque quicquam ^g auctoritati derogare
poterit, aut curis obesse publicis, si temporis aliquid per vices,
& animi causâ iisdem Princeps impertiat. Sic Marcus Anto-
nius Imperator pingendi artem; Maximilianus Secundus
sculptoriam; Theobaldus Navarræ Rex Poësin & Musicam
adamabant, quâ postremâ etiam Philippus Quartus moder-
nus Hispaniarum Rex; Serenitatis Vestræ Parens, oblectare
animum solet, quoties à curis gravioribus utriusque orbis
quies conceditur. In eadem & Spartani juventutem suam ex-
ercebant. Quin Plato etiam & Aristoteles exercitia ista collau-
dant, ut Reip. perquam utilia. Et licet non semper in iisdem
conquies-

conquiescat animus, assumere tamen illa aliquando etiam ratio statûs suadebit; eò quòd populo mirè placeat, si videat Principem interdum à curis gravioribus sevocare animum, & non semper in subditorum servitio cogitatione defixum esse.

Quo nomine ^b Drusi deliciae populo Romano quondam acceptae fuerunt.

§. Duo solùm in eiusmodi artium exercitio & usu advertenda sunt. Vnum est, ut ne palàm id fiat, sed intra privatos parietes; ut facere solebat Alexander Severus Imperator, tamen de canendi peritiâ, seu voce id fieret, seu instrumentis musicis, nemini quicquam concederet. Facile plerique contemnimus, si cui sceptrum & imperium in manus tradita fuere, eum plectro aut penicillo occupatum videamus. Quod majori etiam dignum notâ censemus, si ætate provectiore jam sit, in quâ negotia illi publica magis curae esse debent, quàm privatae istiusmodi oblectationes; praesertim cum ita naturâ comparati simus, ut minimè incusemus Principem temporis malè perditum, si nihil omnino agat, aut otiosus sit; demus tamen ei vitio, si istiusmodi artibus sese dedat. Alterum est, ut ne multum temporis aut operae in iis ponat Princeps, aut praestare aliis cupiat, aliàs in vanâ illâ excellentiâ magis, quàm in Republicâ benè administratâ aucupabitur gloriam. Quod Neronem aliquando fecisse meminimus, qui dimissis imperii habenis currum auriga malebat regere, aut mimus in theatro personam agere, quàm in orbe Imperatorem. Prudenter sanè malo isti ivit obviam Alphonfus Rex in praclaris legum suarum institutis, quando de eiusmodi Principum delectamentis discurrens, sic loquitur: *E*

porende el Rey, que no supiese de estas cosas bien usar, segun desuso diximos, sin el pecado, e la mal estanza, que le endevnia, seguirle ya, aun de ello gran daño, que envilesceria su fecho, dexando las cosas mayores, y buenas, por las viles.

Eundem abusum, quo fit interdum, quòd Principes majori in pretio artes habeant, quàm scientiam benè laudabiliterque gubernandi, Mantuanus etiam Poëta eleganter his carpit versibus:

D

Excu-

^b Nec luxus in juvene aded displicebat: hoc potius intenderet, diem edificationibus, noctem conviviis traheret; quàm solus, & nullis voluptatibus avocatus, maestus violentias & malis curis exerce-
ret. Tac. l. 3. Annal.

Lib. 21. tit. 5.
p. 2.

Virg. 6. Æ-
neid.

*Excudent alii spirantia mollius æra,
Credo equidem vivos ducent de marmore vultus,
Orabunt causas melius: Cælique meatus
Describent radio, & surgentia sidera dicent.
Tu regere imperio populos Romane memento,
Hæ tibi erunt artes, paci que imponere morem,
Parcere subjectis, & debellare superbos.*

Arist. lib. 8.
Pol. cap. 2.

§. Et tamen Poësis pars sit Musicæ: quod enim in hæc præstat tonus gravis & acutus, hoc in illâ efficiunt accentus syllabarum, & consonantes: éstque exercitium hoc præ illo longè nobilius, illud quippe manuum est; hoc solius ingenii, illud ad delectandum; hoc delectando ad instruendum. Ut tamen ita sit, non videtur omnino convenire Principi, propterea quòd mira ejus dulcedo nobiliores animi actiones valde impediât: nam ubi semel conceptuum ejusmodi humana mens, velut philomela cantûs sui suavitate, capta fuerit, ab iis deinde avelli sese non sinit, atque ita acuit se subtilitatibus Poëticiis, ut postea hebescat penitûs, & obcœcetur molestiarum duritie & asperitate, quas in regimine subire necesse est. *Vile autem exercitium putandum est, & ars, & disciplina, quacunque corpus aut animam, aut mentem liberi hominis ad usum, & opera virtutis inutilem reddant.* Vnde porro fit, ut si in gubernando non eam animi voluptatem, quàm in pangendis versibus Princeps reperiat, curam istam præcipuam in postremis habeat, & fugiat omnino, aut committat aliis: quomodo fecit Ioannes Secundus Arragoniæ Rex, qui tempus Poëtices studio inutiliter traducebat, evocando ad se è remotissimis provinciis, qui in eo excellerent; usque dum subditi muneris neglecti impatientes, concitato contra eum tumultu, otioso isti ipsius oblectamento modum ponerent. Nihilominus cum Poësis hoc tempore in aulis & palatiis frequens admodum sit, & valde mansuefaciat atque excolat animos, videtur ignorantia alicujus notam Princeps omnino effugere non posse, nisi leviter tinctus eâ sit, aut aliquam ejus notitiam usumve habeat. Quare aliquid studii eâ in re concedi illi poterit; quantum videlicet ad excitandum animum, & inge-

ingenium acuendum fati fore putabitur. Quo in genere multa etiam præclara poemata videmus profecta ab iis, qui aut orbis, aut Ecclesiæ gubernacula tenuerunt, idque non sine universali nationum omnium applausu & approbatione.

§. Sunt præterea inter Principes non pauci, qui artem distillatoriam factitent; quod exercitium etsi perhonestum fit, utpote in quo multi admirandi naturæ effectus, & secreta sese prodant: præstat tamen ab eâ abstinere prorsus Principes, eò quòd ⁱ curiositas facili negotio inde ad Alchimiam adji-
ciat animum, aut saltem sub illius colore cupiditas deinde periculum faciat consolidandi argenti vivi, & auri atque argenti conficiendi. Quà in re tempus omnium pretiosissimum malè & inutiliter perditur, & consumuntur thesauri præsentis pro incertis & indubiis. Mera dementia est, & quæ non nisi morte curari potest, unum ex alio experimentum sumere, nec advertere tamen, meliorem lapidem Philosophicum inveniri non posse, quàm bonam & prudentem œconomiam. De hac nimirum & utili negotiatione, non de scientiâ chemicâ intelligi debet illud Salmonicum: *Quid scientiâ locupletius, quæ operatur omnia? Si autem sensus operatur: quis horum, quæ sunt, magis quàm illa est artifex?* Hujusmodi commerciis cum incolis regionum Tharsis & Ophir Rex ipse Salomon ingentes congeffit thesauros, ad quos advehendos nunquam sanè instruxisset tot & tantas classes, tot ac tantis expositas in mari periculis, si in catinis easdem parare potuisset. Cùm verò de rebus omnibus copiosè ipse ^k disputaverit, habueritque scientiam à Deo infusam & inditam, absque dubio illud etiam secretum, si quo modo potuisset fieri, fuisset affecutus, & reipsâ usurpasset. Nec verò credibile est, Deum id unquam permissurum: desinere enim omnium gentium commercia, ad quæ conservanda nihil æquè conducit, ac moneta aliqua communis omnibus, è pretioso & raro metallo conflata.

ⁱ In supravacaneis rebus noli scrutari multipliciter. Eccl. 3. 24.

Sap. cap. 8. 5. & 6.

^k Et disputavit super lignis à cedro, quæ est in Libano, usque ad hyssopum, quæ egreditur de pariete. 3. Reg. 4. 33.

SYMBOLVM VII.

NASCUNTUR unà nobiscum affectus; ratio verò non nisi multis pòst annis subsequitur, quando illi jam imperium habent in voluntatem, & hæc iis paret ut dominis, specie boni inaniter delusâ, donec ratio, instauratis temporis successu & experientiâ viribus, suum agnoscat dominandi jus, quod illi à naturâ concessum, & affectuum tyrannidi obistere incipiat. Et solet hoc lumen in Principibus ferè exoriri tardiùs, eò quòd affectus in iis ob consuetas aulæ delitias potentiores sint: cùmque ii, qui Principum adhærent lateribus, gratiam quoque eorundem plerumque aucupentur, eâque voluntatis beneficio potiùs, quàm rationis potiri se posse sciant. Hinc omnes adulandi utuntur artificio, atque illam quidem

quidem sibi reddere benevolam, huic verò caliginem offundere satagunt. Habeat igitur Princeps perspectas artes istas, atque armet se in affectus suos proprios non solùm, sed & in eos omnes, qui iisdem ad occupandum ipsius animum abuti voluerint.

§. Magna hîc passim incuria in componendis Principum animis. Herbas inutiles & infrugiferas, quæ frugibus immiscentur, radicitus cum tempore evellimus; & succrescere sinimus affectus pravos ac passiones, quæ rationi bella movent. Curando Principum corpori Galeni complures præstò sunt, animo sæpè vix unus Epicætetus; neque tamen minores pati infirmitates is solet, quàm corpus, quin tantò graviores, quantò hoc ille præstantior. Si vultus illi esset aspectabilis oculis, in quo malarum affectionum intemperies sese posset prodere, multorum sanè doleremus vices; quos febrilis ille appetituum æstus sic miserè depascitur; interim quia aspectum fugiunt, felices eos arbitramur. *Neque frustra præstantissimus sapientiæ firmare solitus est; si recludantur tyrannorum mentes; posse aspici laniatus & ictus; quando, ut corpora verberibus, ita sævitia, libidine, malis consultis animus dilaceretur.* Prò! quantis non ejusmodi animus jactatur perturbationum tempestatibus! lux omnis, mens & ratio illi eripitur, ut longè aliter, ac reverà sunt in se, appareant omnia. Hinc tanta judiciorum & opinionum varietas; hinc oppidò pauci suis rectè momentis ponderant singula, sed pro luminis accessu vel recessu diversimodè æstimant. Nempe cum affectibus perinde se res habet, ac cum tubis opticis, qui unâ ex parte objectorum augent magnitudinem, ex alterâ minuunt. Eædem planè crysalli sunt, res visæ omninò eadem: hoc tamen discrimen est, quòd incidentes in unam partem species, & radii visuales à centro ad circumferentiã deriventur, unde magis sese diffundunt & multiplicant; ex alterâ contrà è circumferentiã colliguntur ad centrum, ac proinde res visas haud paullò minores offerunt. Tantum inter utrumque videndi modum interest. Eodem prorsus tempore (tametsi in regnis diversis) in coronam regiam, & successionem

Tacit. lib. 6.
Annal.

Mar. hist.
Hispan. lib. 13.
cap. 16.

paternam convertebant oculos; infans Jacobus Jacobi Secundi Arragoniæ Regis filius, & Infans Alphonsus filius Dionysii Regis Lusitaniæ. Sed ecce, quàm dispari ratione ac modo: prior ille, invito etiam Patre, ultrò oblatam respuit; alter contra pietatis jura, vi & armis eam Patri de capite detrahere aggressus est. Vnus curas ingentes, & regnandi pericula secum expendens, mundo valere jussu, vitam monasticam, tranquillam magis & felicioram, præ aulicâ elegit; alter vitam absque imperio acerbam duxit atque inutilem, & dominandi libidinem naturæ juri antetulit. Vnus in coronæ circumferentiam, quæ aspectu jucunda in flores desinit, intendebat oculos; alter punctum potiùs considerabat, & centrum, è quo laborum & curarum ducuntur lineæ.

Arist. lib. 1.
Polit. cap. 1.

S. Omnia quidem ejus, quod speciem boni præfert, gratiâ omnes agunt; at quia in ejus agnitione fallimur, hinc error.

Omnis nostra potentia, quantumvis magna, nobis videtur exigua; aliena contrà, grandis admodum & ampla. Nostra non agnoscimus vitia; aliorum facilè cernimus. Defectus alieni gigantum videntur similes; nostri vix pumilionum instar nobis apparent. Quin vitia ipsa virtutum colore dextrè tegimus: ambitio est, & animi excelsitatem interpretamur; crudelitatem, justitiam; profusionem, liberalitatem; temeritatem, fortitudinem esse volumus. *Pauci scilicet prudentia*

Tacit. lib. 4.
Annal.

honestà à deterioribus, utilia ab noxiis discernunt. Ita fallimur, si per illam tubi partem, ubi affectus & passionibus obstant, res contueamur. Sola beneficia duplici illo modo, qui auget pariter & minuit, consideranda sunt. Ea, quæ accipimus, grandia nobis semper videri debent; quæ in alios conferimus, exigua.

Mar. hist.
Hisp. 1. 22.
cap. 15.

Ita Rex Henricus Quartus consueverat; immò beneficiorum collatorum in alios ne meminisse quidem solebat; contrà, quæ ipse accepisset, è memoriâ effluere nunquam sinebat, in id unicè intentus, ut gratiam, quasi debitum esset, quamprimùm exsolveret. Ne sibi imaginetur Princeps, beneficium, quod largitur, mancipii velut notam esse in eo, qui illud accipit. Non ego eam munificentiam dixerim, sed tyrannidem potiùs, & quendam quasi mercatum, quo volun-

tates,

tates, haud secùs ac mancipia servilia in Guineæ littoribus, gratiarum pretio Princeps mercaretur. Qui dat beneficium, existimare non debet, obligationem se imponere. Is qui accipit, obstrictum se credat. Princeps Deum potiùs imitetur, *qui dat omnibus affluenter, & non improperat.*

Jac. 1. 5.

§. In suscipiendis, gerendisque bellis; in pace conciliandâ & conservandâ; in injuriis tam illatis, quàm acceptis; iisdem semper rectæ rationis utatur perspicillis, per quæ æqualiter, sine fuco & fallaciis singula videat. Neminem illa in rerum æstimatione indifferentia & justitia magis decet ac Principem, qui in regno suo præstare id debet, quod examen in trutinâ, proindè que de rebus omnibus rectè sincerè que judicet, oportet; ut sua regno constet æquitas, cujus bilances nunquam in æquilibrio consistent, si affectui aut passionibus locus sit, aut ad rectæ rationis trutinam non omnia ponderentur. Eam ob rem singularis Magistrorum cura requiritur atque industria, qui Principis mentem probè instruant, istos voluntatum errores, & persuasionum vanitatem detegendo, ut à passionibus liber & expeditus sincerum de quâque re judicium ferre valeat. Etenim si cum animis nostris consideraverimus tot imperia collapsa, tot status immutatos, tot Reges ac Principes de vitâ pariter ac regno exturbatos, primam ferè originem fuisse deprehendemus, quòd affectus obedientiam abjecerint, & rationi, cui lege naturæ subiecti sunt, parère noluerint. Nec ulla Reipublicæ capitalior pestis est, quàm appetitus indomiti, aut fines isti particulares, quos sibi quisque pro libitu statuit.

§. Non illud ego nunc contendo, ut affectus illi tollantur penitè aut excindantur in Principe: absque illis enim ad omnes actiones generosiores prorsus esset inidoneus, cum natura non frustra amorem, iram, spem, metum, aliàsque passiones similes nobis indiderit, quæ etsi virtutes non sint, sunt tamen illarum comites & media, sine quibus illæ nec acquiri rectè, nec exerceri possunt. Abusum solùm earundem & inordinationem improbo; isthæc corrigenda sunt, ut Princeps in actionibus suis non affectibus ducatur,

M. Tull. in
Orat. pro
Syll.

sed è prudenti politica omnia moderetur. *Regum est ita vivere, ut non modò homini, sed ne cupiditati quidem servias.* Carolus V. si quando iræ & indignationi indulgere aliquid vellet, privatim, & ab hominum remotus arbitrio id faciebat, non in publico, quando personam & majestatem Imperatoris sustinebat. Nempe tunc Princeps ideam Gubernatoris agit potiùs, quàm hominem: Gubernatoris, inquam, aliorum magis, quàm sui ipsius. Nihil tunc ex affectu statuendum; sed ad rationis regulam & normam expendenda omnia. Non ex ingenio proprio, sed arte. Mores Principis politici magis sint oportet, quàm naturales. Ejus consilio è corde Reipublicæ potiùs proficisci debent, quàm suo ipsius proprio. Homines privati commodis & utilitatibus suis omnia metiri solent; Principes bonum publicum præ oculis habere necesse est. In privato, si passionès dissimulet, minùs candidi & aperti pectoris putatur indicium; in Principibus etiam ratio statùs id quandoque exigit. Nullius affectùs signa tum dedit Tiberius, cùm Piso post sublatum è vivis ejus jussu Germanicum, sese illi prætulit. Id quod deinde Pisonem sollicitum habuit: *Nullo enim magis exterritus est, quàm quòd Tiberium sine miseratione, sine irâ obstinatum, clausumque vidit, ne quo affectu perumperetur.* Qui pluribus imperat, cum pluribus variare affectus debet; aut quantum fieri potest, immunem sese ab iis ostendere. ^a Illud denique conetur Princeps, ut unâ eâdemque horâ, pro occasionum varietate, severum & benignum; justum & clementem; liberalem & parcum se exhibeat: *Nam tempori aptari decet.* Quâ in re Tiberius excellens fuit, cujus mentem haud facilè quisquam dispicere potuit, *adeò vertit & miscuit iræ & clementiæ signa.* Bonus Princeps sibi dominatur, & servit populo. Quòd si naturales animi impetus aut frangere, aut dissimulare neglexerit, eundem semper tenebit in agendo modum; quo fiet, ut facilè quivis visurus sit, quò consiliis suis collimet, contra præcipuam Politicæ regulam, quæ vel ideò suadet variare agendi rationem, ut ne mens Principis omnibus innotescat. Nec sanè periculo vacat, si naturam & affectus Principis alii penetrent: nulla enim

Tacit. lib. 3.
Annal.

^a Istuc est sapere, qui, ubi-
cunque opus
sit, animum
possis flectere.
Terent.

Sen. in Med.

Tacit. lib. 3.
Annal.

enim via facilior ad occupandum ipsius animum, quem expedit liberum fervare semper & clausum aliis, si quidem rectè imperio præesse desideret. Vbi Ministri Principis inclinationem semel perspexerint, mox eidem adulari; & eosdem præ se ferre affectus incipiunt. Si quâ in re Princeps obstinet animum, idem etiam ipsi faciunt, ut jam non nisi penes obstinatos imperium sit. Quòd si aliquando è re fore videbitur, ut Princeps populi affectum plaufúmve captet, ita se potiùs gerat, ut ea, quæ populus fugit & amplectitur, naturali instinctu ipse fugere & amplecti videatur.

§. Porrò inter affectus & passiones Aristoteles etiam Verecundiam numerat, quam negat virtutibus moralibus accensendam, eò quòd sit infamiæ metus, adeoque videatur cadere non posse in virum bonum & constantem, qui cùm ex præscripto rectæ rationis agere omnia soleat, non est quòd de ullâ re verecundetur. S. Ambrosio tamen ^b virtus est, quæ actionibus modum ponit. Quod intelligendum puto de Verecundiâ illâ ingenuâ & liberali, quæ animo honestiori fræni instar est, ne quid turpe aut indecorum admittat, éstque optimæ indolis indicium, & argumentum haud leve, superesse adhuc in eiusmodi animo quædam virtutum femina, etsi nondum satis altè radicata. Aristotelem verò loqui crediderim de Erubescentiâ aliâ vitiosâ, & immoderatâ, quæ virtutibus noxia est: haud secùs ac ros lenior segetes fovet ac recreat; ast ubi pruinae in modum cadit, adurit easdem ac destruit. Nulla virtus exerceri liberè potest, ubi hæc passio inva- luerit, neque ulla res Principibus magis perniciofa est, eò vel maximè, quòd virtutis gerat speciem, perinde quasi candidioris sit animi (cùm fracti & abjecti potiùs esse videatur) si negare, contradicere, reprehendere, castigare Princeps erubescat. Nimiùm in suâ amplitudine hi tales se constringunt, umbras quodammodo metuunt, & quod caput est, aliorum sese reddunt mancipia, qui dominari debuerant. Illud verò quàm indecorum, quòd frontem ipsorum verecundiæ color occupet, quo adulescentes, mendaces, facinorosos suffundi oporteret, quòdque sui ipsorum obliti ab aliis

^b Pulchra virtus est verecundia, & suavis gratia, quæ non solum in factis, sed etiam in ipsis spectatur sermonibus, ne modum prætergrediaris loquendi, ne quid indecorum sermo resonet tuus.
S. Ambr.

Seneca.

Tac. lib. 14.
Annal.Tacit. lib. 6.
Annal.

regi se finant ac decipi ! Quicquid alii petunt, offerunt ultrò & largiuntur, nihil pensi habentes, quid exigant merita, solis victi precibus. In sententias aliorum & consilia, etsi minimè probata, lubentes abeunt, hoc solo nomine, quòd contradicere ipsi non audeant, malinque victi videri, quàm vicisse alios. Id quod gravissimorum malorum in Rep. seminarium est. Nam *quorundam parum idonea est verecundia rebus civilibus, quæ firmam frontem desiderant*. Principibus itaque omni ope enitendum, ut hanc verecundiæ passionem, & pudorem naturalem moderentur fortitudine & constantiâ, firmando non animum solùm, sed ipsum etiam exteriorem vultum contra adulationes, mendacia, fraudes & malitiam; ut ea corrigere & emendare, integritatem verò regiam in dictis & factis fartam rectam tueri valeant. Quod quia Ioannes Secundus, & Henricus Quartus, ambo Reges, facere prætermiserunt; quid mirum, tam authoritatem, quàm coronam ipsorum in tantum adducta fuisse discrimen? Verùm in passione hâc curandâ, singulari cautione opus est: etsi enim alia vitia veluti spinæ radicitus extirpanda sint, hoc tamen amputandum est potiùs, ut id refecetur solùm, quod superfluum est; relinquatur verò illa Verecundiæ pars, quæ virtutum est custos, morésque & actiones hominum componit: nam absque hoc fræno indomitus planè erit Principis animus, & nisi ad indecentiam atque infamiam subinde advertat oculos, passionum suarum sequetur impetum, accedente præsertim potentiâ, & præceps ruet. *Si vix artibus honestis retinetur pudor, quid fiet, si illum omnino exuerimus? Tiberius ceitè postremò in scelera simul ac dedecora prorupit, postquam remoto pudore & metu, suo tantùm ingenio utebatur*. Hac de causâ Plato dixit, Iovem aliquando, cùm generis humani ruinam metueret, Mercurium ablegâsse in terras, ut Iustitiam & Verecundiam inter homines partiretur, quibus sese ab interitu vindicarent.

§. Atque huic passioni, quâ de nunc agimus, haud multum absimilis est, nec minus exitiosus Principibus affectus ille, quem commiserationis vulgò solemus dicere: Exitiosus, inquam,

inquam, quia ubi in animo prævaluerit, nec ratio, nec justitia rectè suum faciunt officium; dum enim plus æquo verentur, ne cui aut reprehendendo, aut castigando ægrè faciant, subditorum delictis medicinam adhibere negligunt, & multa impunè abire sinunt. Obsurdescunt ad populi clamores, nec eos movent damna publica, interim tanguntur misericordiâ trium aut quatuor hominum, à quibus ista proficiuntur. In delictis alienis confusos se sentiunt, atque adeò, ut ne sibi aliorum causâ sit malè; connivere malunt potius, aut impunitatem concedere, quàm in illa animadvertere. Iudicii imbecillitas hæc est, & prudentiæ defectus cum tempore corrigendus; eadem tamen moderatione adhibitâ, quâ de Verecundiâ antè dictum: ut scilicet ea solùm commiserationis pars refecetur, quæ sic languere facit animum, & ita effœminat, ut fortiter & constanter agere nequeat; retento tamen misericordiæ affectu Principum proprio, ubi recta ratio absque jacturâ tranquillitatis publicæ ita suaserit. Uterque iste tam Verecundiæ, quàm Commiserationis affectus domari possunt ac corrigi actibus quibusdam contrariis, qui nimiam illam cordis teneritudinem, mentis que imbecillitatem paulatim tollant, atque ad fortiora corroborent animum, serviles istiusmodi metus ei eximendo. Quòd si subinde Princeps conabitur (etsi in rebus minimis) animum firmum & constantem retinere, suæ item dignitatis & officii habere rationem, facile idem postea in rebus majoribus præstare poterit. Flurimùm sanè refert, si vel semel generosè eâ in re vincat sese ipse, & timeri se atque suspici ab aliis faciat.

§. Restant duæ aliæ passiones, juventuti nimium quantum noxiæ; Metus & Obstinatio animi. Metum dico, quando Princeps omnia pertimescit, & sibi ipse in omnibus diffidens, nec loqui audet quicquam, nec agere. Nihil unquam rectè à se agi putat, veretur prodire in publicum, & secessum magis amat ac solitudinem. Isthuc plerumque ex educatione muliebri, quæ à consortio hominum solet esse alienior, uti & ex defectu experientiæ nascitur, cujus etiam solius beneficio malum illud curari potest, si assuefiat nimirum Princeps ad audien-

^c Principatus enim est proprium misericordii. S. Chryst.

audientiam præstandam tam subditis quàm exteris, si sæpè foràs in publicum, & in lucem producat, ut homines & alia nôsse discat, qualia ipsa in se sunt, non quomodo ea aut imaginatio depinxit, aut is, quo magistro & moderatore utitur. Ac Principis conclave liber semper pateat accessus Viris Illustribus ac Nobilibus, qui Patri ejus à cubiculis sunt; aliis item aulicis fortitudinis, ingenii & experientiae laude præstantibus. Qui mos in Hispaniâ observatus fuit, usque ad tempora Philippi Secundi Regis; qui molitionibus Caroli filii factus cautior, illam aliorum communicationem & accessum liberum restrinxit omnino ac fustulit: atque ita dum unum declinare voluit incommodum, in aliud incidit æquè Principibus noxium, quale est, nimium sese ab hominum alloquio abstrahere: hoc enim dum faciunt Principes, facilè postmodum fit, ut certæ alicui personæ affectu peculiari & favore ipsi adhærescant.

§. Obstinatio denique partim ex metu, partim ex ignaviâ quâdam naturali nascitur; quando nimirum Princeps nihil omnino agere vult, sed contra institutionem præfractè obfirmat animum. Curari verò debet illa mentis segnities flammis & stimulis gloriæ, quemadmodum calcaribus equorum vitia solent corrigi: paulatim itaque ducendus in viam Princeps, & laudandi progressus, quos fecerit; tametsi sub initium laudes istæ supra meritum etiam sint, & ad solam speciem.

SYMBOLVM VIII.

IN Monocerote mirè solers fuit natura ac provida. Inter ipsos oculos Iræ arma defixit. Prorsus necessum est, ut oculum utrumque intentum habeas in eam passionem, quæ tam imperiosè actionibus & motibus animi dominatur. Eadem flamma, quâ succenditur, lumen illi eripit. Ab insaniâ & furore non nisi temporis brevitatem differt. Nec homo iratus idem est, qui antea; per iram enim quasi extra se ponitur. *Non desiderat fortitudo advocatam iram. Quid enim stultius est, quam hanc ab iracundiâ petere presidium, rem stabilem ab incertâ, fidelem ab infidâ, sanam ab agra?* Ad triumphandos

Cicero.

Seneca.

E

hostes

hostes nihil opus levitate iracundiæ. Nec fortitudo est, quæ absque ratione commoveri se finit. Verbo, nullum vitium magis Principem dedecet, quàm istud: irasci enim contemptum supponit, aut acceptam injuriam. Nullum item muneris & officio ejus sic adversatur: nihil enim æquè tenebras offundit judicio, quod clarissimum semper esse debet in eo, qui aliis imperat. Princeps qui irâ & stomacho leviter exardescit, cordis sui potestatem tradit irritanti, & arbitrio illius se subjicit. Si absque offensione ne plica quidem in pallio regio disturbari posset à quopiam; quid erit denique, si animum illius quis conturbet?

§. Enimverò ira tinea quædam est, quam parit, & nutrit ipsa purpura. Pompa superbiam gignit, superbia iram. Et potentix quasi proprium est, nolle pati. Nimis quàm delicatus est Principum sensus. Speculum, quod facillimè maculam contrahit. Cælum, quod vapore tenui citò obnubilatur, & jactit fulmina. Vitium, quod animos magnos plerumque generosos & impatientes occupat; perinde ac mare, quantumvis vastum sit & potens, levissimo tamen ventorum flatu gravissimos patitur motus ac tempestates. Illud solùm interest, quòd hæc in animis Principum longè diuturniores sint, quàm in ipso mari; præsertim ubi honor læsus fuerit, quem existimant absque vindictâ recuperari non posse. Deus bone! quantillum erat; Sanctium Navarræ Regem, pugnâ ad Alarcum habitâ, non salutato prius Rege Alphonso hujus nominis Tertio, domum repetere? hic tamen eâ re offensus sic fuit, ut inurbanitatis istius oblivisci nunquam potuerit, nec conquietari, donec regno illum exuisset. Principum ira pulveri tormentario similis est, qui simul atque ignem concipit, mox vires suas exferit. Nuntiam mortis^a eam appellat Spiritus sanctus, ut vel hoc nomine eam frænare & cohibere par sit. Turpe est eum, qui aliis mandata dat, huic passioni succumbere. Meminerint Principes, ideò sceptri loco nihil sibi in manus tradi, quo lædere quenquam possint: quòd si aliquando gladius strictus Regibus præferri solet, id justitiæ, non vindictæ insigne est, & alienâ tunc quidem portatur manu, ut no-

verint

Mar. hist.
Hisp. lib. 11.
cap. 18.

^a Indignatio
Regis, nuntii
mortis. Prov.
16. 14.

verint iram inter & executionem mandatum debere intercedere. E Principibus pendet salus publica, quæ facilè in discrimen veniet, si Consiliario tam præcipiti, qualis est ira, usi fuerint. Ecquis manus ejus effugiet? nam fulminis instar est, quando suprema potestas eam impellit. *E porque la ira del Rey (ut ait in suis legibus Alphonfus Rex) es mas fuerte, e mas dañosa, que la de los otros Omes, porque la puede mas ayua complir, porende debe ser mas apercebido, quando la oviere en saberla sofrir.* Si Principes irâ nonnunquam inflammati sese ipsi contuerentur oculis, speciem utique cerne- rent indignam tantâ Majestate; cujus tranquillitas, & sua- vis tam verborum, quàm actionum concentus, allicere ma- gis debet, quàm terrere; amorem conciliare potius, quàm formidinem.

§. Cohibeat itaque Princeps iræ impetum; quòd si id non possit, sustineat saltem furorem, & executionem ad tempus differat: nam uti dixit idem Alphonfus Rex, *Debe el Rey sofrirse en la saña, fasta que sea pasada, è quando lo fiziere seguirsele à gran prò, ca podra escoger la verdad, e fazer con derecho, lo que fiziere.* Theodosius Imperator in semetipso expertus id fuit; quare lege etiam cavuit, ut sententiæ capitales antè, quàm triginta dies abiissent, executioni ne mandarentur. Quod decretum priùs^b Tiberius fecerat, sed ad solos decem dies, etsi Senatui nollet facere potestatem, sententiam semel latam revocandi. Rectè illud quidem, si ideò factum fuisset, ut gratiæ locus esset, aut de causâ cog- nosci denuò posset; verùm^c Tiberius homo crudelis & fe- rox, tantum indulgere non voluit. Augusto item Cæsari suavit Athenodorus, ne quid iratus decerneret priùs, quàm viginti quatuor Alphabeti Græci literas ex ordine recensuisset.

§. Cùm itaque ira furor brevis sit, maturitati delibera- tionis directè oppositus, nullum illi aptius remedium est, quàm prudens consultatio animi; ne scilicet cum execu- tione præcipitet Princeps, donec consilio rem omnem ex- penderit. Non immeritò contemptum se putabat^d Assue- rus Rex, quando Regina Vasthi ab ipso vocata venire renuit;

Lib. 10. tt. 5.
P. 2.

Idem ibid.

^b Idq, vitæ spatium dam- natis proroga- retur, sed non Senatui liber- tas ad peni- tendum erat. Tac. lib. 3. Annal.

^c Neque Tibe- rius interjectu temporis miti- gabatur. Tac. l. 3. Annal.

^d Quæ renuit, & ad Regis imperiū, quod per Eunuchos mandaverat, venire cōtem- psit. Vnde ira- tus Rex, & nimio furore succensus, in- terrogavit sa- pientes, qui ex more regio- semper ei aderant. Esth. c. 1. 12.

& tamen si id graviter acceperit, ulcisci tamen noluit, antequam regni sui proceres in consilium adhibuisset.

§. De acceptâ injuriâ multum cum aliis colloqui, iram magis succendit; unde & Pythagoræ fuit monitum: *Ignem gladio ne fodito*; agitatio enim flammam magis suscitatur: neque efficacius pro irâ remedium est, quàm silentium & solitudo; seipsâ sensim consumitur & interit. Quin immò blandissima sæpè verba frigidæ instar sunt, quam fabri ferrarii fornacibus affundunt, ita magis magisque inflamment.

§. Hæc porrò in auribus sedem habet, aut certè per eas quasi foras advigilat; ^e has ergo muniat Princeps, ne finistros rumores facilè hauriant, qui animum irritare possint. Hinc factum reor, quòd statua Iovis Cretenensis auribus caret; nam iis, qui cum imperio sunt, damni plus adferunt sæpè, quàm emolumenti. Ego necessarias eas judico Principibus, si circumspectæ sint, & cum prudentiâ consilium capiant, neque ad primos quosque rumosculos commoveri se sinant. Tunc ira laudabilis est, quando eam ratio suscitatur, & lenit prudentia. Vbi hæc ira ^f non est, justitia esse non potest. Tolerantia nimia peccandi licentiam dat, & obedientiam audacem facit. Omnia tolerare æquo animo & pati, aut ignorantia est, aut servitus, hominis de se parum sentientis. Iram fovere, ut offensionem fiat fati, aut exemplum statuatur de injuriâ in auctoritatem regiam admittâ, non vitii, sed virtutis est, idque lenitati & mansuetudini nil quicquam derogat. Ecquis magis mitis & mansuetus, quàm ^g David, vir secundum ^b cor Dei, tam lenis in vindicando, tam in irâ moderatus; ut cum Saulem infensissimum sibi hostem in suâ teneret potestate, fati habuerit oram ⁱ chlamydis illi præcidere; cuius facti adhuc illum poenituit postea. Et tamen quantâ severitate injuriam ultus est, quâ Rex Hanon legatos ejus affecerat? Miserat eos David ad consolandum Regem de obitu Patris sui: ille verò sinistrè suspicatus, ad explorandum regni statum potius venisse, barbâ semirasis, & vestibus indecorè decurtatis eos abs se dimisit. Non tulit

hanc

^e Sit omnis homo velox ad audiendum: tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram. Jac. 1. 19

^f Nunc irasci convenit justitiæ causâ. Stob. ser. 20.

^g Memento Dñe David, & omnis mansuetudinis ejus. Psal. 131. 1.

^h Inveni David filium Iesse, virum secundum cor meum. Act. 13. 22.

ⁱ Surrexit ergo David, & præcidit oram chlamydis Saul silenter. Post hæc percussit cor suum David, eò quòd abscidisset oram chlamydis Saul. 1. Reg. 24. 5. & 6. 1. Paral. 19.

hanc injuriam David, homo cætera mitissimus: sed bello illum adorsus, omnes regni civitates, quas occupavit, funditus evertit; incolas verò earundem (ut cum Scripturâ hoc dicam) *adducens ferravit, & circumegit super eos ferrata carpenta: divisitque cultris, & traduxit in typo laterum.* Immanitas quædam, atque iræ immoderatio cuiusdam ista videri possent, qui fortè nesciret, injuriarum vulnera interdum curanda sic esse, ut ne cicatrices quidem maneat reliquæ. Ferro & igni interminatus est civitatibus & provinciis quibusdam ^k Artaxerxes, nî cuidam suo decreto essent obsequentes, daturus aliàs tam hominibus, quàm animantibus brutis puniti contemptus & inobedienciæ severissimum exemplum. Iustissimus Deus isthanc politicam nos docuit, quando extremo cum rigore, salva tamen misericordiâ, à Syriorum ^l exercitu pœnas sumpsit, eò quòd se Deum montium blasphemè vocitassent. Suprema Principum autoritas & potestas pars est Reipublicæ, adeoque offensas & injurias acceptas dissimulare semper non possunt.

§. Illa porrò ira in Principibus laudabilis est, & Reipublicæ perutilis, quam suadet ratio, quæque gloriæ stimulis incitata, ad ardua & sublimiora impellit animum; etenim sine illâ nihil egregium, nihil magnum moliri quis potest, nedum ad exitum perducere. Illa, illa est, quæ generosioribus spiritibus cor pascit, & supra se erigit ad contemnendas & spernendas difficultates. Cotem virtutis eam appellavêre Academici, & virtutum comitem Plutarchus vocat.

§. Maximè verò sub Principatus initium iram deponere debet Princeps, & oblivisci injuriarum antea illatarum; uti fecit Rex Sanctius, cognomento Fortis, cum per successionem Castellæ regnum indeptus esset. Cum imperio Naturam velut immutat Princeps; quidnî ergo immutet affectus etiam & passiones? Abuteretur sanè dominatu, qui vindictam de eo sumeret, qui jam subditum se agnoscit. Illud offenso sit fati, quòd in eum nactus sit imperium, qui prius læserat. Nobiliorem vindicandi rationem Fortuna largiri non potest. Ita secum reputabat Ludovicus XII. Gal-

2.Reg. 12. 31.

^k Ut non solum hominibus, sed etiam bestiis injuria fit in sempiternum, pro exemplo contemptus & inobediencia. Esth. 16. 24.

^l Quia dixerunt Syri, Deus montium est Dominus, & non est Deus vallis: dabo omnem hanc multitudinem grandem in manu tuâ, & scietis, quia ego sum Dominus. 3.Reg. 20. 28.

Mar. hist. Hisp. lib. 14. cap. 8.

liæ Rex, quare suadentibus nonnullis, ut ultum iret injurias, quas id temporis accepisset, cùm Ducis Aurelianensis solùm titulo gauderet, respondisse fertur: *Regem Francia non decet ulcisci injurias Aurelianensis Ducis.*

^m Nam si legatus officii terminos, obsequium erga Imperatorem exiit, ejusdemq; morte, & luctu meo lætatus est, o-dero, seponamque à domo meâ, & privatas inimicitias, non Principis, ulciscar. Tac. lib. 3. Annal.

Mar. hist. Hisp. lib. 24. cap. 16.

Anton. Nibriff. Dec. 1. lib. 7. cap. 9.

ⁿ Fatuus statim indicat iram suam; qui autem dissimulat injuriam, callidus est. Proverb. 12. 16.

§. Offensas privatas in personam, non dignitatem admissas extremâ suâ potentiâ ne vindicet Princeps: etsi enim una ab aliâ videatur secerni non posse, expedit tamen non rarò illas distinguere, ne Majestas exosa fiat, aut nimiùm formidabilis. Eò tendebat ^m Tiberii responsum, cùm diceret: Si Piso nihil peccâisset aliud, quàm quòd de morte Germanici, & suo luctu lætatus esset, privatas inimicitias ulcisci se velle, non Principis. E contrario vindicare non debet, ut privatus, injurias, quæ aut muneri ejus, aut statui publico irrogantur: ita ut passione abreptus, de suâ existimatione aut honore actum putet, nisi confestim ultionem paret, præsertim quando in aliud differre tempus magis expedit; etenim ira Principum non motus animi esse debet, sed utilitatis publicæ. Hanc præ oculis habuit Rex Ferdinandus Catholicus, cùm Rex Grana-tæ tributum nollet pendere, contrà ac ejus majores fuerant soliti; atque unâ insolentiùs renuntiaret, jam pridem eos decessisse, in suis autem officinis monetariis non aurum aut argentum elaborari, sed enses fabricari & lanceas. Dissimulavit tamen ad tempus libertatem istam & arrogantiam Ferdinandus Rex, & inducias cum illo pactus est, differendo vindictam, usque dum in statu quietiori res essent; quâ in re bono publico ⁿ magis, quàm affectui suo consuluit.

§. Nec minoris prudentiæ est iram tunc dissimulare, cùm præsumi meritò potest, fore aliquando tempus, quando nocebit eam ostendisse. Eâ de causâ Rex Catholicus Ferdinandus, tametsi Primoribus regni graviter offensus esset, quando tamen abdicato Castellæ regno, se recepit in Aragoniam, prudenter admodum istam animi indignationem, & acceptas injurias taciturnitate celavit, atque ad eò amicum & benivolam omnibus sese in suo discessu exhibuit, tanquam jam tunc præsentiret, denuò se regno isti aliquando præficiendum, uti reverà postea accidit.

§. Ge-

§. Generosa mens injurias vultu tegit, neque iracundiæ impetu abolere eas satagit, sed egregiis facinoribus potius, optimo fanè, & verè heroïco vindicandi genere. Cùm Rex Ferdinandus, cognomento Sanctus, Hispalim obsideret, Vir quidam nobili loco natus exprobrabat Garfiæ Perefio de Vargas, quòd scuto undulato, contrà ac familiæ isti liceret, uteretur. Dissimulavit ille tum quidem hoc dictum, donec Triana vi tentanda esset. Ibi inter primos adeò strenuè dimicavit, ut scutum infixis missilibus telis undique coopertum è pugnâ referret. Quare ad suum reversus æmulum, qui loco tum sibi caverat, & scutum ostentans sic eum allocutus est: *Non absque causâ tu quidem hoc scutum nostræ abjudicâsti familiæ, qui illud tantis objicimus periculis; tibi verò præ aliis deberi, quis neget, qui tanto studio illasum illud servas?* Solent plerumque calumniarum magis esse patientes ii, qui ab isto maledicendi genere alieniores sunt; neque minor virtus est, istam triumphare passionem, quàm hostem.

Mar. hist.
Hisp. l. 13. c. 7.

§. Iram Principis accendere, hæud minùs periculosæ plenū opus est alex, quàm ignem cuniculis, aut tormento portis insititio (petardam vulgò dicunt) subjicere; & licèt in favorem proprium id fiat, prudentiæ tamen est illam moderari, præsertim si contra potentiores ea sit: ejusmodi enim iræ redundant plerumque in caput illius, qui primus autor & incentor extitit. Hæc causa fuit, cur Mauri Toletani tantoperè laborârunt, ut placarent iratum Regis Alphonfi Sexti animum, contra Archiëpiscopum Toletanum & Reginam; proptereà quòd hi absque illius mandato Mosqueam iis eripuissent. Ex quo duo eruo documenta: Vnum est, debere Ministros, quando officii ratio sic postulat, quàm blandissimè fieri potest, ea proponere Principi, quæ ei aut fastidium creare possunt, aut bilem commovere: ° facile enim accidit, ut animus furore correptus in eum deinde desæviat, qui rem enarrando exposuit, quantumvis omni culpâ is vacet, aut optimo zelo id fecerit. Alterum est, ut dextrè contentur non moderari solùm Principum iram, sed tegere etiam & occultare. Seraphini isti (amoris Ministri) quos coram Deo assistere viderat Isaias, *duabus*

Mar. hist.
Hisp. lib. 9.
cap. 17.

° *Cuncta tamen ad Imperatorem in melius relata.*
Corn. Tacit.
lib. 14. Ann.

Isa. cap. 6. 2.

p Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab irâ Agni. Apoc. 6. 16.

q Respiciensq; uxor ejus post se, versa est in statuam salis. Gen. 19. 26.

*alis velabant faciem ejus, & duabus velabant pedes ejus; ne videlicet noxæ alicujus rei irâ ex oculis emicante, sic perterrefierent, ut montibus mallent opprimi, quàm iratum Dei vindicis *p* vultum intueri.*

Vbi verò iracundiæ calor deferbuit, jam dolent etiam Principes, & indignantur, si quos aut iræ suæ testes, aut executionis habuere spectatores: utrumque enim istud à regiâ dignitate alienum est. Et propter hoc Deus ipse uxorem Lothi *q* in statuam salis convertit.

SYMBOLVM IX.

CVM proprio suo damno trophæis & gloriæ Herculis sese opponit invidia. Si præacutam ejus clavam moribus impetat, quid efficit aliud, quàm ut proprias cruentet fauces?

fauces? Nimirum suiipsius vindex est. Ferro mihi videtur similis, quod à sanguine, quem fundit, rubiginem trahit, & ab eadem post exeditur. Alia omnia vitia, ab aliquâ boni specie, aut delectatione ortum habent; hoc contra ex dolore interiori, & boni alieni odio nascitur. Vitia alia pœna ultrix à tergo sequitur; huic etiam præire ea solet. Invidia prius in propria sævit ^a viscera, quàm in honorem proximi. Umbra virtutis est: hujus lucem fugiat necesse est, quisquis illam evitare voluerit. Quòd noctua Solis radios suis captet oculis, illud est, quod aliarum avium odium suscitatur & invidiam: si intra noctis tenebras, & sua se abderet latibula, nullum illi à reliquis esset periculum. Inter æquales æmulationi haud facilè locus: fortunâ unius assurgente, alterius crescit invidia. *Instita mortalibus natura, recentem aliorum felicitatem agris oculis introspicere, modicumque fortunâ à nullis magis exigere, quàm quos in æquo videre.* Infelici ^b lolio invidia similis est, quod tum primumprehendit segetem, quando ea altior est, & in fructus maturuit. Famâ itaque, dignitates, & officia honoratiora defugiat, quisquis invidiæ tela experiri non vult. *Ex mediocritate fortunâ pauciora pericula sunt.* Regulus in tantâ Neronis sævitiâ agebat securus, *quia novâ generis claritudine, neque invidiosis opibus erat*: Attamen indignus esset hic metus generoso pectore. Quòd alii nobis invideant, excellentiæ nostræ præ iis signum. At nullos sentire æmulos, non optima nota. Melius sanè est, invidiam pati, quàm æquis animis tolerari ab omnibus. Invidia virtutis stimulus est, perinde enim ut rosa spinam conservat, sic virtutem invidia. Facile illa negligetur, si obrectatores deessent & lividi. Multos æmulatio evertit supra alios, multos invidia fortunatos reddidit. Æmulatio Carthaginis Romanam auxit gloriam, uti & famam Caroli V. Imperatoris, illa Francisci Galliarum Regis. Ecclesiæ Romanæ, immò & universæ Sixtum Quintum invidia peperit, prima fortunæ ejusdem origo. Nihil hîc melius, quàm ista floccipendere, & conniti semper altiùs; donec invidum oculi deficiant, ut aspectu ultrâ sequi non possit. Terræ umbra ad imum usque è cælestibus orbem, elementis citimum pertinet, & lu-

^a Putredo ossium, invidia. Prov. 14. 30.

Tacit. lib. 2. hist.

^b Cum autem crevisset herba, & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania. Matt. c. 13. 26

Tacit. lib. 14. Annal.

Idem ibid.

& lunæ splendorem inficit; altioribus Planetis nihil officit. Vis solis, si vehementior sit, nebulas dispellit & dissipat. Æmulatio locum non habet, ubi magna est inæqualitas, atque adeò hoc unicum illi remedium est. Quò citiùs quis conscenderit altiùs, eò minùs invidiæ erit expositus. Fumum non efficit ignis, qui incenditur subitò. Interea, dum colluctantur quasi inter se merita, nascitur invidia, & contra eum arma sumit, qui supra cæteros extollitur. Superbia & aliorum præ se contemptus, illa sunt, quæ in successu prospero invidiam conciliant, & miscent odia. Modestia contra illam reprimat: Nemo enim ei invidet ut felici, qui seipsum pro tali non æstimat. Hæc de causâ Saül, postquam in Regem unctus fuit, mox in domum suam se recepit; atque ut palàm faceret, non efferri se dignitate regiâ, sceptro tantisper seposito, aratro admovit manum.

1. Reg. 10.
& 11.

o Ut effugiamus nomen invidiæ, quod verbum ductum est, à nimis intuendo fortunam alterius. Cic. in Tulc.

d Non enim posuimus ullam esse in invidiam spoliati opibus, & illam Senatorem potestate. Cic. ad Att.

§. Aliud item remedium est, non domi Fortunam suam ampliorem facere, sed foris apud exteros: nam qui alium humili loco natum antè novit, nunc autem in altiori dignitatis gradu collocari videt, facilè hanc illi felicitatem invidet. Per oculos magis, quàm per aures malum istud sese in animum insinuat. Multi clarissimi Viri, ut aliorum fugerent invidiam, sublimiores honorum gradus maluerunt effugere. Tarquinius Consul, ut invidiæ sese subduceret oculis, ultrò voluntarium elegit exilium. Valerius Publicus tectis propriis flammam injecit, quorum amplitudo invidiam illi pepererat. Fabius^d Consulatu se abdicavit, sic inquit: *Iam spero, Fabiorum gentem invidia infestare desinet.* Hos tamen ego deceptos existimo, propterea quòd illud ipsum sit vindictam concedere potiùs, aut ulteriorem ansam præbere invidiæ; quæ ubi semel persequi aliquem institerit, antè non desinit, quàm eum ad extremam detruserit miseriam. Sol umbras non jacet, quàm diu in supremo cæli consistit vertice; at quando declinat, & nobis propior fit, tum crescunt illæ, & porriguntur longiùs. Sic prorsus invidia eum majori impellit impetu, qui in ruinam pronus jam est, aut labi incipit: & quoniam illa plerumque non nisi pusillanimes occupat, semper in metu est,

est, ne rursus in pedes sese is erigat. Etiam postquam leonibus objectus fuisset Daniel, nondum tamen satis tutus videbatur Dario Regi ab iis, qui favorem ei regium invidebant; adeoque hominum invidiam metuens magis, quam belluarum immanitatem, lapidem, quo lacum leonum obstruxerat, *obsignavit annulo suo, & annulo optimatum suorum, ne quid fieret contra Danielem.*

Dari. 6. 17.

Interdum ad declinandam invidiam, ejusque incommoda, consultum erit in eandem Fortunæ navim eos admittere, quorum timeri poterat æmulatio. Ita ^e remora, quæ deforis navi adhærescens, cursum ejus sistit; recepta intrò, vires perdit.

^e Peculiariter miratum, quo modo adhærens tenuisset, nec idem polle-ret in navigiè receptus. Plin. lib. 32. c. 1.

§. Invidia non semper proceras arrodit cedros: nonnunquam in humilibus spinis, quas natura ipsa odisse quòdammodo videtur, suos fatigat dentes, & cruentat labra; usque adeò ut miserias etiam aliorum, & calamitates absque livore & indignatione intueri nequeat: sive hoc eò accidat, quòd ejus malitia amens prorsus sit; sive quia ferre non sustinet animi robur & constantiam illius, qui ista patitur, aut illustrem famam, quæ ex fortunæ injuriis nasci solet. Habet præsentis libri Autor quamplurima, ob quæ vicem ejus meritò aliquis doleat; nihil verò, aut pauca certè, cur in invidiâ esse possit apud alios: est tamen, qui has illi curas, labores & fatigationes assiduas, non æstimatas satis, aut remuneratas invidet. Et fanè videtur fatalis hæc adversus eum æmulatio. A se ipsâ oritur absque culpâ, & sæpè ea etiam illi affingit, quæ auditione priùs ipse ab aliis accipit, quàm vel imaginari sibi potuisset. Sed tamen tantùm abest, ut animus ejus tam candidus suæque obligationis memor turbari istis se sinat, ut invidiam illam & indignationem amet potius; quippe quibus se veluti stimulis quibusdam incitari, & ad ulteriora impelli quotidie sentiat.

§. Principes itaque, qui gradu & dignitate tanto sublimiores sunt aliis, hoc agant potissimùm, ut spernant invidiam. Cui tantum non fuerit animi, quomodo animi habebit satis, ut Princeps sit? Velle autem aut beneficiis, aut rigore illam vincere, hominis esset planè imprudentis. Monstra

stra omnia domuit Hercules; contra hoc nec robur profuit, nec beneficium. Nullius certè gratiâ plebs obtrectare desinit: quicquid enim præstiteris, debitum credit; quin majora semper sibi pollicetur, quàm accipiat. Obtrectationes extinguere non debent in Principe gloriæ studium: nec ulla res in susceptis negotiis ejus terrere animum. Canes lunam allatrant; sed hæc latratus illos facilè despicit, & institutum iter insistit.

Seneca

Ars prima regni est, posse invidiam pati.

§. Nec valde nociva est Monarchiis invidia: enimverò virtutem plerumque magis accendit, & illustriorem reddit; præsertim si Princeps justus sit & constans, nec facilè calumniis fidem adhibeat. In Rebuspublicis tamen, ubi singuli partis rationem obtinent, & passionum suarum desideria opitulantis consanguineis & amicis possunt exequi, perquam periculosa est: concitat enim discordias, & clandestinas conspirationes; unde postea bella nascuntur civilia, ex his verò dominiorum immutationes. Illa est, quæ superioribus sæculis Hannibalem, aliósque illustres heroës profligavit; hoc nostro verò in dubium etiam vocare potuit insignem fidelitatem Angeli Baduerii Clarissimi Veneti, quem meritò gloriam & ornamentum Reipublicæ istius dixeris. Vir fuit profectò boni publici tam amans & studiosus, ut ejectus etiam in exilium, & injustâ æmulorum persecutione oppressus, in omnibus tamen conservationi & salutì patriæ mirè studuerit.

§. Optimum invidiæ remedium in Rebuspublicis est communis omnium æqualitas, ut scilicet omnis pompa & ostentatio prohibeatur: nihil enim sic æmulationem excitat ac divitiarum splendor & amplitudo. Eâ de causâ tantam adhibuit operam Respublica Romana, ut superfluis convivorum sumptibus modum poneret; agros item, aliásque possessiones sic divideret, ut vires & facultates civium æquales essent.

§. Invidia haudquaquam decet Principes, tantò cæteris sublimiores, tum quia inferioris vitium est adversùs majores; tum etiam, quia exigua gloria sit oportet, quæ inclarescere aliter non potest, nisi obscuret alias. Pyramides in Ægypto inter septem

septem *f* orbis miracula censebantur, eò quòd incidentem lucem ab omni latere sic exciperent, ut nullam in corpora vicina umbram jacerent. Imbecillitatis signum est, illius laborare penuriâ, quod aliis invidemus. Sed nihil magis indignum Principe, quàm si ipse præstantiæ & prudentiæ suorum Ministrorum invidet: hi enim ejus quodammodo partes sunt ac membra; neque verò caput pedibus invidet, quòd robore polleant ad sustentandum corpus; aut brachiis, quòd laborent; in eo gloriatur potiùs, quòd ab instrumentis talibus instructum sit. Amor tamen proprius interdum in causâ est, ut sicut Principes potestate præstant aliis, ita etiam donis tam animi, quàm corporis iisdem cupiant excellere. Etiam fama carminum *g* Lucani Neronem affligebat inter tot ac tantos honores, quibus fruebatur. Quare caveant sedulò, qui cum Principibus agunt, ne cum iisdem de scientiæ aut ingenii laude videantur velle contendere; quòd si casus aliquando ita tulerit, cedant potiùs, & palmam iisdem ultrò deferant. Vtrumque non prudentia solùm est, sed reverentia etiam Principibus debita. In illo Dei palatio, quod vidit Ezechiel, coràm astantibus *h* Cherubini, (scientiæ & sapientiæ spiritus) insigni cum modestiâ manus alis suis cooperientes. Illud ego optarem, ut Princeps invideret cultui & venerationi, quam quidam nimis etiam ambitiosè deponunt, hoc nomine, quòd apud eum gratiâ plùs valeant, & illi chariores sint, atque adeò ut hos suos favores nimios aliquantum moderetur. Verùm nescio quo pacto gratia illa & favor fascinent animum Principis, & invidiâ exoculent. Saül *i* non rectis oculis aspiciebat Davidem, cùm præclara ipsius facinora, etiam in obsequium suum gesta, præ suis tamen celebrari conspiceret. Contra Assuerus *k* Rex facilè ferre poterat Amanum, quem singulari affectu prosequabatur, ut Regem coli ab omnibus & suspici.

g. Nulla invidia plus habet periculi, quàm quæ est inter viros Nobiles; curandum itaque, ut honores & munera non videantur familiis certis esse hæreditaria, sed ab unâ transferantur ad alias, ita quidem, ut locupletiores occupentur in officiiis, quæ pompam aliquam & sumptus postulant; pauperiores

f Pyramides in Ægypto, quarum in suo statu se umbra consumens, ultra cõstructionis spatia nulla parte respicitur. Calliodor. l. 6. var. Epist. 16.

g Lucanum propria causâ accendebant, quòd famam carminum ejus premebat Nero. Tac. l. 15. Annal.

h Apparuit in Cherubin similitudo manus hominis subter pennas eorù. Ezech. 10. 8.

i Non rectis ergo oculis Saül aspiciebat David à die illâ. 1. Reg. cap. 18. 9.

k Cunctique servi Regis, qui in foribus palatii versabantur, flectebant genua, & adorabant Aman. Esth. c. 3. 2.

res verò in iis, per quæ ad lautio rem redire fortunam, & nobilitatis suæ splendorem tueri valeant.

§. Æmulatio aliqua gloriosa, illa nimirum, quæ non virtuti, aut alienæ invidet excellentiæ, sed eâ destitui se dolet, & egregiis experimentis quâ fortitudinis, quâ ingenii ad eam aspirare contendit, illa, inquam, meretur laudem: neque enim vitium cenferi debet, sed scintilla quædam virtutis, quæ ex animo nobili & generoso eminet. Gloria, quam Miltiadi victoria contra Persas peperit, ita accendit Themistoclis animum, ut quicquid in eo esset vitii, flammæ illæ illicò absumerent; ipse verò in alium mutatus hominem, & quasi extra se positus, Athenas perambulare, ac diceret: *Nec Miltiadis trophæis se è somno excitari.* Quamdiu Vitellius habuit æmulos, à vitiis sese abstinuit; at simul ac illi defuere, *Tum ipse exercitûsque servitiâ, libidine, raptu in extremos mores proruperunt.* Talis est æmulatio, quam Respublicæ fovere debent propositis præmiis, erectis trophæis ac statuis: anima enim est & spiritus, quibus illæ conservantur, & magis indies efflorescunt. Atque hanc causam esse puto, cur Respublica Helveta tam parum laboret suos fines ulteriùs extendere, & cur ex eadem tam rari viri illustriores prodeant, tametsi aliàs Natura virtutem & animi robur iis minimè denegârit: nam præcipuum eorum institutum est, servare inter omnes & in omnibus æqualitatem; quo casu cessat omnis æmulatio, atque adeò virtutes egregiæ & militares veluti ardentis prunæ sub cineribus sopiuntur.

Tacit. lib. 2.
Hist.

Tac. lib. 14.
Annal.

§. Verùm quamvis illa inter Ministros æmulatio utilis videatur, non omni tamen vacat periculo: *Populus enim, qui neminem sine æmulo sinit,* variè affectus est; unde dum isti uni, illi alteri plausum dant, contentio inter utrosque oritur, & partium studio concitantur tumultus ac seditiones. Accedit, quòd ambitionis ardor, & cupiditas efferendi se supra alios ad fraudes, artésque illicitas impellere soleat, & quæ honesta primùm erat æmulatio, in odium tandem atque invidiam degeneret. Offensus olim Metellus, quòd in Hispaniâ Citeriore Pompejo successor nominaretur, & gloriæ Pompejanæ

pejanæ invidiâ stimulatus, milites exautoravit, robur exercitûs imminuit, & provisionem omnem incuriosus neglexit. Quod & Pompejus postea fecit, cum rescisceret Marcum Popilium Consulem sibi succenturiandum; & ne fortè triumphatis Numantinis gloriam is adipisceretur, antequam abiret officio, pacem cum iis fecit, Romano nomini admodum probrosam. Hoc nostro tempore Grolla in hostis potestatem concessit, non aliâ de causâ, quàm quòd inter Tribunos militares, qui subsidio mittebantur, de prærogativâ esset contentio. Nihil æquè perniciosum Principibus, nihil magis remedio indiget. Neque hîc ullo modo dissimulandum, sed puniendus non is solùm, qui culpæ plus habet, sed & qui innocentior videri potest. Ille, quia causam dedit; hic verò, quia non cessit juri suo, & occasionem rei bene gerendæ elabi passus est. Qui rigor, si cui videatur nimius, utilitate boni publici, & exempli facilè excusari poterit. Nulla magna resolutio absque aliquâ permixtione injuriæ. Prius ad obsequium Principis oculos reflectere debet subditus, quàm ad existimationem propriam; postea satisfactionem postulet pro acceptâ injuriâ, & obsequium putet Principi præstitum, quòd illam tantisper tolerârît. Insignis animi fortitudo est, in tali casu patientem esse: debet enim generosus animus Regis obsequium suis anteferre passionibus, & *privata odia publicis utilitatibus remittere*. Aristides & Themistocles capitali diffidebant odio, cum tamen ambo mitterentur unâ legati, & urbis portam attigissent, dixisse fertur Aristides: *Vis Themistocles, tantisper hîc seponamus privatas nostras similtates, repetituri eas postea, ubi egressi iterum fuerimus?* Idem fecit Henricus Gusmanus Dux Assidonix, qui etsi aliàs Roderico Pontio Marchioni Gaditano ex privatis contentionibus infensus esset, boni tamen publici amore eidem opitulatum ivit, cum Alhamæ à Mauris obsidione premeretur. Sed quia haud paulò facilius est, ea prævertere incommoda, quàm corrigere postea, cavendum erit Principi, ne duos pari autoritate eidem muneri Ministros præficiat; nam *arduum eodem loci potentiam & concordiam esse*. Tiberius sanè, cum alium destinare debe-

Tacit. lib. 1.
Annal.

Mar. hist.
Hisp. lib. 25.
cap. 1.

Tacit. lib. 4.
Annal.

ret in Asiam æqualis cum illo dignitatis, qui tum provinciam illam administrabat, periculosum id fore ratus, M. Aletum delegit è pratoriis, ne Consulari obtinente Asiam, emulatio inter pares, & ex eo impedimentum oriretur.

SYMBOLVM X.

FALCO è vinculis emissus, nolas è pedibus appensas rostro dissolvere conatur, quippe libertati suæ noxias; siquidem tinnitus ille & clangor vocis instar est; quæ vel levissimo excitata motu Venatorem protinus advocat, atque adeò in causâ est, ut miser retrahatur in vincula, tamen in penitissimas sese sylvas abdiderit. Heu! quàm multis malo fuit, virtutum & rerum cum laude gestarum rumor! quàm multos

multos fama in invidiam adduxit, & durissimam iterum servire fecit servitute! *Nec minus periculum ex magnâ* seu bonâ *famâ, quàm ex malâ.* Nunquam Miltiades vitam infelix amisisset in carcere, si fortis illius animus in tenebris diluisset incognitus, aut si spiritus suos altiores moderatus sufficere sibi putasset, aliorum Atheniensium civium æquare fortunam. Crevit victoriarum plausus, cùmque invidiæ oculi tam splendentes famæ radios ferre haud possent, à Republicâ illâ in suspicionem vocari cœpit, quod æstimationem & gratiam mereri debuerat. Veriti nimirum sunt, ne suis tandem cervicibus jugum cogentur admittere, quod ille hostibus imponebat; plûsque futurum & incertum infidelitatis periculum formidârunt à Miltiade, quàm præsens illud & longè gravius, quod imminebat ab iis, qui apertè & palàm civitatis ruinam ac perniciem moliebantur. Suspicio rationem in consilium non adhibet, nec finit istiusmodi metus res suis ponderare momentis, aut se à gratitudine debitâ corrigi. Maluit Respublica illa unius civis, licèt de se optimè meriti, carceres & infamiam, quàm alios omnes in continuis suspicionibus vivere. Carthaginenses Sapphoni Hispaniæ administrationem abrogârunt, specie quidem Reipublicæ in patriâ procurandæ; re tamen verâ, quia potentiam ejus, auctoritatèque ampliùs ferre non sustinebant. Pari modo & Hanonem, ejus in Provinciâ successorem, tot tantisque navigationibus celebrem multârunt exilio; nullâ justiore de causâ, quàm quòd ingenio & industriâ plus valeret, ac liberæ civitati tutum putarent. Viderant eum inter homines primum manu leonem tractare, & cicurare, & metuere cœperunt, ne & ipsos tandem subjugaret, qui ferarum immanitatem domuisset. Ita videlicet obsequia & egregia facinora remunerari solent Respublicæ. Nemo civium suum reputat honorem aut beneficium, quod in universam confertur communitatem, offensam tamen ejusdem & suspicionem omnes ad se arbitrantur pertinere. Si præmio afficiendus aliquis, vix pauculi suffragantur; contrà ut reum faciant, nemo non satagit. Qui inter alios eminent, is jam in periculo est:

Tacit. in vi-
tâ Agric.

Mar. hist.
Hisp. l. 2. c. 1.

nam zelus, quem habet, boni publici, aliorum accusat inertiam; prudentia aliorum inscitiam detegit. Hinc ista in obsequio Principum à parendi studio pericula; hinc virtus & industria, perinde ac vitia, odio sunt. Salustius Crispus, *cui vigor animi ingentibus negotiis par suberat, eò magis ut invidiam amoliretur, somnium & inertiam ostentabat.* Sed illud pessimum; offendi quandoque Principem, si à vigilante Ministro excitetur, quem somno secum indulgere ipse potius cuperet. Eapropter uti hypocrisis quædam est, quæ virtutes fingit, & dissimulat vitia: ita aliâ nunc opus, quæ robur ac celsitudinem animi dissimulet, & famam compescat. Agricola certè invidiæ metu suam tantopere occultare studuit, ut qui tantam in illo animi demissionem & modestiam cernebant, nisi aliunde de fama ejus inaudiissent, eam ex primo viri aspectu nequaquam potuissent ^a augurari. Sensit cum tempore incommodum hoc Germanicus; sed ferre maluit; quàm corrigere, quando, nationibus multis debellatis, trophæum erexit quidem, nomen tamen suum ob famæ periculum eidem ^b inscribere noluit. Sanctus item Ioannes tacito suo nomine refert insignem illum favorem sibi à Christo Servatore in supremâ cœnâ exhibitum, quæ si humana politica non fuit; prudentem tamen fuisse ^c modestiam non negârim. Sola etiam somnia de eminentiâ propriâ invidiam inter fratres suscitant. Capitis discrimen propè Iosephus adiit, dum ingenuè magis, quàm prudenter percensuit somnium de spicarum manipulis, qui suo inter alios erecto se inclinaverant: nam vel excellentiæ umbra, immò solùm posse excellere, invidiam habet sollicitam. Gloria tam ob virtutes proprias, quàm aliorum ^d vitia, in periculo est. Vitium non æquè in hominibus timetur, quia servos eos reddit; ac virtus, quia dominos efficit. Dominium quippe habet ab ipsâ Naturâ sibi concessum in alios; quod tamen nolunt Respublicæ penes unum solum esse, sed æqualiter inter omnes dispersitum malunt.

Enimverò virtus, velut voluntaria quædam animorum tyrannis, non minus in eos habet virium, quàm vis ipsa & coa-

Tacit. lib. 5.
Annal.

^a Viso, aspectoque Agricola quærent famam, pauci interpretarentur. Tacit. in vitâ Agric.

^b Debellatis inter Rhenum, Albi que nationibus exercitum Tiberii Casaris eâ monumenta Marti, & Iovi, & Augusto sacravisse, de se nihil addidit metu invidiæ, an ratus conscientiam facti satis esse. Tacit. lib. 2. Annal.

^c Erat ergo recumbens unus ex discipulis ejus in sinu Iesu, quem diligebat Iesus. Jo. 13. 23.

^d Agricola simul suis virtutibus, simul vitiis aliorum in ipsam gloriam præceps agebatur. Tacit. in vitâ Agric.

& coactio : & quidem ad accendendam Reipublicæ æmulationem , perinde omnino est , sive ad obediendum uni alicui impellat ratio , sive vis adigat : quin prior illa tyrannis quò justior , eò periculosior est , & minùs illi resistitur . Atque hæc ipsa res Ostracismo , seu exilio tessulato , ut Latini vocant , causam dedit , quo Aristides inter alios mulctatus fuit ; cui vitio datum , quòd vir bonus & justus communi omnium suffragio haberetur . Amicus virtuti maximè periculosus est populi favor : illius quippe plausus atque admurmuratio haud secus , ac delictum castigari solet , uti in ^e Galeriano videre licuit . *Breves itaque & infaustos semper fuisse populi Romani amores* , etiam Germanicus experimento didicit . Nec Principes , nec Respublicæ valde cupiunt , ut Ministros habeant admodum excellentes , sed ut tractandis negotiis ii pares sint . Et hanc fuisse causam ait Tacitus , cur Popæus Sabinus annos quatuor & viginti provinciarum præcipuarum procurationem obtinuerit , *nullam scilicet ob eximiam artem , sed quòd par negotiis , neque supra erat* . Magna ergo prudentia est , nôsse suam occultare famam , atque adeò omnem ingenii , fortitudinis aut excellentiæ cavere ostentationem , & altiores cogitationes quasi sub cineribus abdere ; tametsi fateor animo generoso difficile sit , intra pectoris angustias flammam cohibere , quæ undique emicat , & novam indies appetit materiam , quò magis accendatur , & luceat . Sed persuadere id nobis possunt Illustrium Heroum exempla , qui à Dictaturâ ad Stivam aliquando reversi sunt , uti & eorum , quos portæ Romanæ capere haud potuère ; sed ingressi sunt triumphantes per dejecta urbis mœnia , trophæis inclyti , quique post devictas nationes receperunt sese in viles & humiles casas , ubi subinde revisit ad eos Respublica .

Nec sanè tam citò eos in lucem denuò produxisset , nisi eos vidisset tam gloriæ esse fugitantes : umbræ enim illa similis est , quæ insequentem fugit , sequitur fugientem . Major illius fama est & opinio , qui plùs eam celare contendit . Rubellius Plautus mereri imperium eo nomine videbatur ,

^e Nihil ausus , sed nomen insigne & decora ipsi juvenita , rumore vulgi celebrabantur . Tac. lib. 4. hist.

Tacit. lib. 2. Annal.

Tacit. lib. 6. Annal.

† Omnium
ore Rubellius
Plantus cele-
bratur, cui no-
bilitas per
matrem ex
Iuliâ familiâ,
ipse placita
majorum cole-
bat habitu se-
vero, castâ &
secretâ domo,
quantôq; metu
occultior, tan-
tò plus famæ
adeptus. Tac.
lib. 14. Ann.

Tacit. lib. 1.
hist.

Tacit. lib. 4.
Annal.

Tacit. ibid.

Tacit. in vi-
tâ Agric.

‡ Nunc igitur
congrega reli-
quam partem
populi, & ob-
sede civitatem,
& cape eam:
ne cum vastata
à me fuerit
urbs, nomini
meo ascriba-
tur victoria. 1.
2. Reg. 12. 28.

Tacit. lib. de
Germ.

quia vivebat *f* occultior. At non ita in Monarchiis, ubi ascenditur altiùs, quia semel ascendi cœptum est. Viros fortes & animosos Princeps in pretio habet; Respublicæ timent potiùs. Ille præmiis & muneribus eos ad majora incitat; hæ suâ ingratitudine eosdem deprimunt. Nec timor solùm est, quo suæ metuunt libertati; sed titulus etiam, quem invidiæ prætexunt & æmulationi. Favor omnium & applausus, si uni soli civi fiant, suspecta haberi solent, & invidiam conciliant. Quod rarò in Principibus evenit, apud quos subditi gloria non facilè in invidiam adducitur: quin si quid laude dignum ab eo gestum fuerit, illud sibi vendicant, tanquam à suo profectum imperio. Animadversum hoc in Othone Imperatore *gloriam in se trahente, tanquam & ipse felix bello, & suis ducibus, & suis exercitibus Rempublicam auxisset.* Debent itaque Ministri prudentiores felices rerum successus tribuere Principi; facti cautiores exemplo Sili: qui malam propterea à Tiberio iniit gratiam, quòd gloriaretur, se legiones continuisse in officio; adeoque dictitare soleret, Tiberium nemini alteri, quàm sibi debere imperium: *Destruim nimirum per hæc fortunam suam Cæsar, imparèmq; tanto merito rebatur.* Nec aliâ de causâ Vespasiano Antonius Primus displicuit, quàm quòd esset *nimius commemorandis, quæ ipse meruisset.* Prudentior longè Agricola, qui *nunquam in suam famam gestis exultavit, ad auctorem & ducem, ut Minister fortunam referebat. Ita virtute in obsequendo, verecundiâ in predicando, extra invidiam, nec extra gloriam erat.* Illustre eâ in re exemplum dedit omnibus belli ducibus Ioabus; qui quoties urbem aliquam ad dedicationem compulisset, Davidem Regem admonebat antè, ut novas adduceret copias, adeoque ipsius auspiciis tribueretur & deditio. Habuerunt hanc præ aliis laudem Germani veteres, apud quos *Principem suum defendere, tueri, sua quoque fortia factæ gloriæ ejus assignare, præcipuum sacramentum erat.*

§. Istis de causis securior erit de præmio, qui Principi, quàm qui Reipublicæ aliqua præstitit obsequia, & facilìus illius

illius, quàm hujus demerebitur ^b gratiam. Minus quoque periculi est, si in illum delinquat aliquis, quàm in istam: multitudo enim nec dissimulat, nec veniam largitur, nec misericordiâ commovetur. Æquè ad audendum prompta, sive cum periculo tentandum aliquid sit, sive injustè: quia enim seu metus, seu culpa ad multos pertinet, facilè sibi persuadent singuli, periculum illud non suo imminere capiti, nec sibi istam inurendam ⁱ infamiam. Communitas frontem non habet, quæ possit erubescere, quemadmodum Princeps, qui sibi cum primis, tum deinde suæ ac posterorum famæ non immeritò metuit. Principi omnes ferè adulari solent, ea illi proponendo ante oculos, quæ ad gloriam faciunt: in Rebus publicis *paucis decus publicum cura, plures tuta differunt*. Princeps curare hoc debet, ut subditis suis faciat satis; in communitate cessat cura ista & sollicitudo: quicquid enim illa molitur aut agit, communi omnium consilio fit, adeoque ad omnes pertinere creditur. Atque hinc fieri arbitror, quòd Respublicæ (non de iis nunc loquor, quæ Regibus pares sunt) in fide pactorum tuendâ plerumque haud satîs constantes sint & fidæ: nam illud solum pro justo habent, quod ad earundem conservationem, amplitudinem, & libertatem, quam profitentur, videtur conducere; quâ in re admodum illæ superstitiosæ sunt. Veram se colere libertatem autumant, & plurima tyrannorum idola servili submissione venerantur. Nemo non imperare se credit, & omnes obediunt. Contra dominatum unius, tanquam venenum aliquod omnes theriacâ sese muniunt, & multorum imperium avidè ac securi hauriunt. Tyrannidem exterorum reformidant; illam domi suæ natam non agnoscunt. Multus ubique de libertate sermo, & nusquam ea reperitur. Imaginatione omnes, reapse nemo eam possidet. Instituant nunc comparisonem confœderatæ Belgarum Provinciæ inter libertatem, quâ fructi sunt quondam, & istam præsentem, & expendant diligenter, utra ex his major sit; num item eam olim experti sint servitutem, ea perpessi damna, & tributorum exactiones, quas nunc experiuntur & sentiunt.

^b Tarda est, que in eorum expositione, privatam gratiam statim mereare, partim recipi. Tacit. lib. 1. Annal.

ⁱ Ita trepidi, & utrinque anxii cœnant; nemo privatum, expedito consilio, inter multos, societate culpa trahit. Tacit. lib. 2. Hist.

Tac. lib. 1. 2. Annal.

sentiunt. Cogitent quarumdam Rerumpublicarum Subditi, vel ipsi etiam Magistratus, qui in alios habent imperium, ullusne Tyrannus esse potuerit, qui duriori eos servitute opprimeret, quàm iidem illi, quos sibi ipsi tuendæ libertatis constituerunt Patronos, cùm nullus omnino sit, qui eâ sincerè fruatur, aut cui in actionibus suis libero esse liceat. Omnes suspicionum suarum miserrima mancipia sunt. Sui ipsius Tyrannus est ejusmodi Magistratus, & verè de iis dici potest, quòd *magis sine Domino vivant, quàm in libertate*, quantò enim magis è servitutis vinculis sese conantur eximere, tantò magis iisdem sese ^k illaqueant,

Tacit. lib. 2.
Annal.

^k Sed dum veritati consultur, libertas corrūpebatur.
Tacit. lib. 1.
Annal.

SYMBOLVM XI.

LINGVA instrumentum est, quo sensa sua mens exprimit. Nam aut illius beneficio sese explicat, aut calami, qui velut lingua quædam muta alterius vicem subit, interdum, & verba efformat in chartâ, quæ voce oporteret eloqui. Ex utrâque porrò animi cuiusque dotes & magnitudinem licebit conijcere. *In linguâ enim sapientia dignoscitur: & sensus, & scientia, & doctrina in verbo sensati.* Quamobrem Alphonfus Rex dictus Sapiens, dum suis persequitur legibus, qualem in sermone se gerere, quæve moderatione in loquendo Princeps uti debeat, sic ait inter cætera: *Ca el mucho hablar faze en vilescer las palabras, fazele descubrir las poridades,*
e si

Ecci.4. 29.

Lib. 5. tt. 2.

P. 2.

e si el no fuere ome de gran seso, por las sus palabras entenderàn los omes la mengua, que à del. Ca bien así como el cantaro quebrado se conoze por su sueno, otro si el seso del ome es conozido por la palabra. Et sanè videtur Alphonfus Rex comparationem istam ex his Persii carminibus mutuatus:

Persi.

————— *Sonat vitium percussa malignè
Respondet viridi non cocta fidelia limo.*

Seneca Epi-
tol. 115.

^a Vas fictile
ictu & sono,
homo sermone
probatur. Me-
liff. serm. 48.
tom. 5. bibl.

Oratio vultus animi est, si circumtonsa est, si fucata & manufacta, ostendit illum non esse sincerum, & habere aliquid fracti. Ad quod declarandum alio nobiliori, magisque accommodato Emblemate uti placuit: Campanâ scilicet, quæ Principis Symbolum est; illa siquidem suspensa ex editiori urbis loco, omnes civium actiones gubernat ac dirigit, & si vel metallum probatum non sit, vel aliud lateat vitium, è sono^a illicò dignosci potest. Ad eundem ferè modum Princeps universale quoddam suorum subditorum horologium est, tanquam qui è motu verborum ipsius magnam partem dependeant; per ista aut existimationem sibi apud illos conciliat, aut deperdit: nemo enim quisquam est, quin è Principis sermone de ejusdem naturâ, ingenio, & affectibus augurari velit. Nullum est verbum, quod non studiosissimè captent audientes. Manent altâ mente reposita singula, quæ narrata dein aliis multorum subjacent examini, & à variis variè explicari solent. Addo illa etiam, quæ in secessu & non cogitanti forsâ excidunt, profunda censerî, & mysteriorum plena, nec casu solùm dicta, aut fortuitò. Eapropter decet omnino, ne mentem illa præveniant, sed^b ut præmeditata sint, & non nisi præviâ temporis, loci, personarum consideratione proferantur. Nam

^b A facie verbi parturis fatuus, tanquã gemitus partus infantis. Eccl. 19. 11.

Horat.

Lib. 1. tt. 4.
P. 2.

^c Et sermo illius potestate plenus est. Eccl. 8. 4.

————— *Nescit vox missa reverti,*

ut ait Horatius; cui suffragatur Alphonfus Rex: *E porende todo Ome, e mayormente el Rey, se debe mucho guardar en sus palabra, de manera, que sea acatada, e pensada, ante que la diga: ca despues, que sale de la boca, no puede Ome fazer, que no sea dicha.* Vnde gravissima oriri possunt incommoda: Regum enim^c verba præcipua sunt gubernandi instrumenta. *Mors & vita*

Et vita in manu lingua : honor & ignorantia : prosperitas & ruina subditorum. Ideò Callistinem monebat Aristoteles , cùm eum ad Alexandrum Magnum mitteret , ut pauca cum eo colloqueretur , & non nisi de iis , quæ placere eidem possent ; eò quòd res plena esset periculi , cum eo agere , qui in linguâ suâ vitæ necisque circumferret potestatem. Nullum ex ore Principis exit verbum , quod non singularem habeat emphasisin. Si de negotiis loquatur , mandata sunt : si de delictis , sententiæ decretoriæ : si de promissis , obligationes. Per istiusmodi verba aut rectâ incedit viâ , aut ab eâdem deflectit obedientia. Videant itaque Principes , quomodo utantur hoc linguæ instrumento , quam Natura non mero utique casu dentibus ceu firmo quodam muro seclusit & circumsepsit. Neque minùs ad domandam linguam , quàm ad equum coërcendum fræno ^d opus est. Modicum quidem corporis membrum est ; sed gubernaculo simile , in cuius motu totius navigii salus aut interitus vertitur. Lingua in lubrico sita est , facillimè labitur , nisi firmet prudentia. Hinc illa Davidis Prophetæ petitio : *Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circumstantia labiis meis.*

§. Quòd si eò etiam sese demittat Princeps , ut cum quovis familiarius colloquatur , id existimationem ejus , atque auctoritatem prorsus prostituit , aliâque accersit incommoda ; nisi tamen fortè notitiæ alicujus capiendæ causâ id fieret. Quisquis enim negotia pertractanda habet , Principem aliquem cuperet apprimè prudentem , & de rebus suis iustructum quàm optimè : quod ferè est impossibile , eò quòd Princeps suâ scientiâ cuncta complecti nequeat , & si forsân minùs aptè ad propositum responderit , negotiorum minùs capax judicabitur , aut incuriosus. Præterquam quòd nunquam ferè dotes ac talenta Principis tanta esse deprehendantur , quanta est existimatio , quæ de iis à plerisque solet concipi. Et propter ejusmodi pericula malebant olim Romani Imperatores per codicillos secum agi , atque ipsi postea in scripto responsa dabant ; tum ut tempus maturè deliberandi suppeteret , tum etiam , quia calamus minus periculi conjunctum

G

habet,

^d *Aurum tuū
& argentum
confla, & verbis
tuis facito
stateram, &
franos ori tuo
rectos. Eccl.
18. 29.*

Psal. 140. 3.

Tac. lib. 3.
Annal.

Componit
ad Casarem
codicillos: mo-
rius quippe sum
erat, quâquam
præsentem,
scripto adire.
Tacit. lib. 4.
Annal.

Sophocl.

Tac. l. 1. hist.

Prov. c. 17.

Ecc. 21. 29.

Aufon.

Tasio.

habet, quàm lingua. Hæc siquidem responsum diu differre commodè non potest, potest autem calamus. Sejanus, quantumvis ^c Tiberio gratiosus, scripto tamen eum adibat. Quædam nihilominus sunt negotia, quæ ore tenus tractare præstat, quàm scriptione, tunc præsertim, quando haud satis videtur tutum in aliorum relinquere manibus scripturam, quæ perpetuum quoddam est testimonium, & pluribus obnoxium explicationibus, quàm verba ore prolata; quæ sicuti celerimè transeunt, nec tenaciter hærent in memoriâ, ita ad dandam actionem certam minùs idonea sunt. Cæterùm sive hoc, sive isto modo respondeat Princeps, illud semper tenendum, *multum brevi sermone inesse prudentiæ*, & vel hoc nomine eum Principis decere majestatem; unde & *Imperatoriam brevitatem* vocat Tacitus. Enimverò linguâ utendum, ut gladio, hoc est, ita ut ne apertum pectus ferienti exponas; qui totum aperit animum, periculo sese objicit. Discursus breviores efficaciores sunt, & multa in recessu habent animo ponderanda. Nihil æquè regii muneris est, ac pauca loqui, & multa audire. Nec minùs convenit nôsse tacere, quàm nôsse loqui. In hoc homines habemus Magistros; in illo ipsùm Deum, qui semper silentium nos docet in suis mysteriis. Ad divinitatem accedit propiùs, qui tacere didicit. *Stultus quoque si tacuerit; sapiens reputabitur, & si compresserit labia sua, intelligens. In ore fatuorum cor illorum: & in corde sapientium os illorum.* Illud prudentiæ est, neutrà ex parte transgredi limites, utrumque enim periculosum,

——— *Vt diversa sibi, vicinâque culpa est,*

Multa loquens, & cuncta silens.

Tunc loqui convenit, cum silentium aut Principi aut veritati præjudicat. Majestas solo etiam nutu sese abundè explicat. Silentium mutum opportuno tempore magna in Principibus facundia est; & significantiùs animi sensa solet exprimere sola morum gravitas & modestia, quàm ipsa verba: quòd si his aliquando utendum, sincera sint oportet, cum regiâ quâdam in sentiendo libertate.

Liberi sensu in simplici parole.

Etenim

§. Obmurmuratio plurimum invidiæ & jactantiæ propriæ admixtum habet, & solius fermè Inferioris est adversus Superiorem, atque adeò indigna omnino Principe, à cujus labiis nullius cujusciam honori periculum creari debet. Si vitia grassari videat, ea puniat oportet; si defectus alios leviores, aut corripiat, aut dissimulet.

§. Laus virtutis, rerum benè gestarum & obsequiorum, pars quædam est præmii, & ad ulteriorem sui ipsius æmulationem laudatum exstimulat; quin & aliis quoque calcari admovet. Collaudare tamen promiscuè subditos, periculo non caret: cum enim judicium illorum varium sit atque incertum, illa verò laus sententia quædam quasi definitiva, deprehendi cum tempore poterit, temerè prorsus hanc illis datam fuisse laudem; interim honoris tuendi gratiâ Princeps id, quod semel approbavit, revocare facilè non audebit. Magnâ igitur prudentiâ, tum hâc ipsâ de causâ, tum ut ne invidiæ occasionem det aliis, in personis laudandis opus habet; quod

Eccl. 11. 30.

& S. Spiritûs est oraculum: *Ante mortem ne laudes hominem quenquam.* Propria fuit Stoïcorum præceptio, neminem temerè ornandum laudibus, eò quòd nulla pænè res omnino certò affirmari possit, & nos quoque in iis, quæ laude videntur digna, falsâ sæpè opinione deludamur.

SYMBOLVM XII.

COR humanum sapiens architectrix Natura in intimum pectus abdidit; ne tamen propterea fortè, quòd occultum & sine testibus sit, contra rationis præscriptum quippiam ageret, unà homini indidit nativum illum colorem, aut flammam sanguineam, quâ Verecundia frontem succenderet, & reum cor faceret, si quâ in re abiret ab honesto, sentiretur aliter, ac lingua loqueretur, cujus utriusque idem semper deberet esse motus, & mutua in omnibus consensio. At signum illud, quod à primâ statim pueritiâ sese prodit, sensim obducit malitia. Quam ob rem, cùm minimè ignorarent Romani, quanti momenti esset veritas, ad stabiliendas in Republi-

câ hominum societates & commercia mutua , adeoque nihil magis cuperent, quàm ut Verecundia ab eâ desciscendi inter mortales facta tecta servaretur , suspendebant è parvulorum collo cor aureum (quod Bullam dicebant) hieroglyphicum, Aufonio teste, à Pythagorâ inventum , ad significandam ingenuitatem, quam in sermone profiteri debent homines , & sinceritatem veritatis, gestando in pectore detectum quasi & apertum cor , genuinum veritatis illius Symbolum. Atque hoc ipsum est, quod communiter indicare volumus, cum de homine verace dicimus , eum cor suum in manibus gerere. Idem & sacerdotes Ægyptii per Sapphirum innuebant , quem locabant in pectore Principum , ad eandem veritatem symbolicè repræsentandam : quemadmodum & Ministri justitiæ aliquam ejusdem effigiem gestare consueverant. Neque tamen ideò cuiquam videri debet , si Princeps tam simplex & apertus fuerit veritatis cultor , deceptionibus fortè & fraudibus per hoc ansam dari : nam contra potius nihil illa efficacius ad dolos istos cavendos , & procul arcendum mendacium, quod in veritatis frontem liberis intueri oculis nunquam audet. Eodem , opinor , & Pythagoræ pertinebat monitum , ut ne aversus à Sole quis loqueretur ; quo quidem significare voluit, nihil dicendum unquam, quod à vero alienum sit : nam qui sibi non temperat à mendacio , ferre non sustinet lucidissimos veritatis radios, duplici nomine per Solem adumbratæ ; tum quòd solus & unicus ille sit, tum quòd tenebras dissipet , & fuget umbras , restituendo rebus omnibus veram lucem, & nativos suos colores, uti Emblemata præfens exhibet ; in quo simul ac supra Horizontem fax ista ascendit , mox noctis diffugiunt tenebræ , & obscura sylvarum latibula repetunt nocturnæ aves, quæ aliàs eâ absente, & noctis — *per amica silentia* suas tantisper captabant prædas, dum volucres aliæ quieti indulgerent , & somno. Quàm confunditur noctua , si casu aliquo in Solis conspectum veniat ! In clarissimâ ejus luce hîc illîc offendit, & sese implicat : excæcat eam omnino splendor iste , omnesque illius eludit artes. Vllusne esse potest ingenio tam versuto aut vafro, quem

in præsentia ingenui Principis, & cui sincera veritas maximè cordi est, non illicò fraus omnis atque astutia destituat?

————— *Magni presentia veri,*

Virgilius.

ait ille. Nulla tam potens vis est, quæ candidioris animi confilia penetret, si candori isti prudentiæ quidam quasi recessus non defuerint. Quicquàmne mundi hujus oculis magis patens atque apertum, quicquàmne lucidius, magisve umbris ac tenebris oppositum, quàm Sol? Et tamen, si quis in ejusdem radios aciem velit intendere, abyssos quasi deprehendet, nescio quas, & lucis obscuritates, quæ sic obfuscant, & hebetant oculos, ut quid viderint, edicere ipsi nequeant. Haud aliter ad candorem veritatis occæcatur malitia, & suis evertitur fundamentis, nec jam viam aut modum reperit, quo artibus suis porrò fallat. Dignissima Principe victoria, fraudes & technas ingenuitate, veritate mendacium triumphare. Mentiri fervorum est; atque adeò generosum Principis animum ^a haudquaquam decet; cui vel maximè danda opera, ut Deo, qui ipsa est Veritas, quàm simillimus sit. *Onde los Reyes* (ait de illâ Alphonfus Rex sæpè laudatus) *que tienen su lugar en la tierra, à quien pertenezze de la guardar mucho, deben parar mientes, que no sean contra ella diziendo palabras mentirosas.* Et paullò infra in eadem lege aliam ejus rei adfert rationem: *E de mas, quando el mintiessa en sus palabras, no le creerian los Omes, que le oyesen, maguer dixessa verdad, e tomarian ende carrera para mentir.* Expertus hoc fuit Tiberius, qui *ad vana, & toties irrita revolutus, de reddendâ Republicâ, utque Consules, seu quis alius regimen susciperet, vero quoque & honesto fidem demisit.*

^a Non decent stultum verbâ composita, nec Principem labium mendax. Prov. 17.7.

Lib. 3. tt. 4. p. 2.

Idem ibid.

Tacit. lib. 4. Annual.

S. Quantò Monarchiæ sunt grandiores, tantò vanitati & mendaciis ^b magis expositæ sunt. Fortunæ benignioris radii obtrectionum contra se nebulas facilè attrahunt. In magnis imperiis omnia in sinistram trahuntur partem, & calumniis sunt obnoxia. Quod vis aperta nequit efficere, sæpè calumnia molitur, aut cuniculis occultis, aut insertis etiam cuneis, quâ in re forti animo opus habet, qui aliis imperat; ut ne cursum suum immutet, aut importunis calumnian-

^b Cuncta magnis imperiis objectari solita. Tac. l. 4. Annual.

tium vocibus ab eodem retardari se sinat. Nunquam non eminuit constantia ista, & firmitas animi in Hispaniæ Regibus, quibus quasi proprium semper fuit, invidiam & æmulum obtrectiones despiciere; quo uno propè artificio plurimæ istiusmodi dispulsæ sunt nebulæ, quas sicut Imperii majestas excitat, ita easdem vi veritatis vicissim discutit, haud secus ac vapores Solis calor attenuat. Quàm infames libellos, quàm manifesta mendacia, quæ figmenta, quas calumnias contra Hispaniæ Monarchiam sparserunt sæpe malevoli! Neque tamen æmulatio ista ullam aspergere potuit maculam administrationi tam justæ regnorum, quæ in Europâ possidet, quòd palàm illa sit, & in oculis omnium. Inter alia, ut novis artibus, & confictis mendaciis dominatio ejus magis invisa redderetur, adeoque provinciæ rebelles ad reconciliationem minùs adjicerent animos, autor nescio quis, nomine Chapensis cujusdam Episcopi librum divulgavit, in quo multis persequitur, quàm inhumaniter & malè ab Hispanâ gente tractati fuerint Indiarum populi. Atque ut ea mendacia faciliùs fidem invenirent, primùm in ipsâ Hispaniâ sparsus fuit liber iste, tanquam Hispali typis editus, & in alias deinde linguas translatus est. Ingeniosa sanè inventio, & acuta malitia, magis que noxia, quàm fortè credi possit: quippe quæ in sinceris quibusdam animis plurimùm operata est mali; etsi prudentiores plerique mox fraudem agnoverint, siquidem ista omnia satis confutat insignis Religionis zelus & justitia, quam Hispana Natio ubivis terrarum constantissimè semper exercet ac tuetur, nec sibi ipsa in Solis Indiis dissimilis est. Illud tamen non diffiteor, sub primam Americæ invasionem quædam non omnino probanda accidisse; sed eorum duntaxat vitio, qui cùm orbem hunc cognitum animi sui amplitudini nimis etiam angustum crederent, ausi fuère permissu magis sui Regis, quàm jussu, aut electione, suam alibi experiri Fortunam, & novas hæctenus incognitas inquirere regiones, ubi populos offendere barbaros, idolorum cultui superstitosè deditos, ipsis etiam feris immaniores, qui ferino more humanâ carne vitam propagabant, quorum inhumana-

nitas,

nitatis, præterquam vi & extremo rigore, domari non potuit. Attamen mox incommodis istis provisum de remedio à Regibus Catholicis; hi namque eas in oras certos cum potestate ablegârunt commissarios, qui in eos, quos deliquisse deprehenderent, severè animadverterent, & justitiæ apud Indos integritatem tuerentur; multa deinde paternè ordinârunt, quæ pro eorundem facerent conservacione: inter quæ illud non in postremis numerandum, quòd eos à gravissimis eximi voluerint laboribus, quibus tum in metalli-fodinis, tum aliis in rebus exercebantur quotidie, antequam regiones istæ detegerentur. Miserunt præterea viros Apostolicos, qui fidei Christianæ mysteria eos studio maximo edocerent; quin & propriis suis ac Regiis sumptibus fundârunt Episcopatus, erexerunt templa, & sustentârunt religiosas familias, in Ecclesiæ istius recens plantatæ utilitatem & gratiam: ita quidem, ut ab eo tempore, quo provinciæ tam vastæ in Hispanorum concessere potestatem, etiam in novorum Dominorum absentia, nihil tamen eorum, quæ regii sunt muneris, desiderari ipsi passi sint. Quo in genere imperii hujus procuratio, & Ministrorum vigilantia, ipsius etiam Solis, Lunæ, stellarumque in hæc inferiora dominium & operationes superare quodam modo videri possunt: quoties enim vel per solas pauculas horas, ut quotidie accidit, Solis hujus præsentia uni subtrahitur Hemisphærio, perturbatur & confunditur alterum, dum Malitia nocturnis sese vestit & contegit tenebris, ac sub caliginis istius velut larvâ homicidia, furta, adulteria, aliâque nefaria admittit flagitia; quibus omnibus incommodis providentia Solis cavere satis non potest; esto, supra mundi horizontem nocturno etiam tempore crepusculi spargat aliquid, aut muneris sui partes Lunæ tanquam Vice-Reginæ, ac Stellis veluti Ministris suis interim deferat, iisque radiorum suorum auctoritatem communicet. Ex hoc itaque nostro orbe moderantur pariter alterum Hispaniæ Reges in Iustitiâ, in Pace, in Religione, cum eâdem omnino felicitate politicâ, quâ Castellæ regna fruuntur & gaudent. Ne tamen his suis artibus triumphent æmuli, & hostes

Mo-

Monarchiæ Hispanicæ; atque ut omnes istius libri calumniæ penitus elidantur, faciamus omnia ista mala, quæ confinxit malitia, Indos perpeffos esse, & componamus cum iis, quæ hâc nostrâ memoriâ in bellis variis tam contra Genuam, quàm in Germaniâ, Burgundiâ, & Lotharingiâ reipsâ experti sumus, & luce clariùs apparebit, mendacium illud ad horum veritatem neutiquam accedere. Quæ unquam crudelia tormenta contra Innocentiam à Tyrannis fuère excogitata, quæ his nostris temporibus usurpari non vidimus, non jam adversùs gentes inhumanas ac barbaras, sed Nationes cultas, civiles ac fideles; nec hostiles eas semper, sed contra seipsas etiam, nullâ habitâ ratione aut propinqui sanguinis, aut pietatis in patriam. Quoties vidimus ipsas auxiliares copias in eum, à quo submissæ fuerant, arma sua convertere? Magis cruenta defensio fuit, quàm aperta læsio. Nihil inter protectionem intererat, & spoliationem; nihil inter amicitiam, & hostilitatem. Non illustribus ædificiis, non locis sacris à ferro & flammis parcitum. Intra breve tempus pagos innumeros, castella, urbes suis vidimus sepeliri cineribus, & provincias undique refertas incolis in desertissimas verti solitudines. Nec tamen illa humani sanguinis sitis expleri aut satiari potuit. Nihil tunc novum, in hominum pectoribus, perinde ac arborum truncis sclopetorum atque ensium vim experiri, non in ipso pugnæ ardore solùm, sed postea etiam, quàm primus Martis furor desævissset. Iucundissimum oculis erat spectaculum, deformes morientium vultus, & trementes artus contueri. Quoties dissecti hominum ventres præsepiorum fuère loco? Nonnunquam (horrendum dictu!) intra ipsa Matrum viscera latentes adhuc, & permisti cum avenâ & paleis tenelli foetus equis cesserunt in pabulum. Cum vitæ ipsius jacturâ experimentum fumebatur, quantum aquæ humanum caperet corpus, aut quamdiu absque alimento vitam producere quis possit. Virgines Deo dicatæ fuerunt violatæ; constupratæ honestiores filiæ; Matronarum pudicitia illata vis, in ipso parentum & maritorum conspectu. Mulieres, æquè ac alia prædæ & spolia, aut pretio venibant, aut vaccis commutabantur

tabantur & equis, ad usus minùs honestos atque illicitos. Agricolaë juncti curribus, equorum instar vehere cogebantur onera, atque ut reconditas opes proderent, è pedibus, imò & verendis (sine pudor eloqui) pendulos in ardentès fornaces sic demittebant. Ante parentum oculos miserè trucidabant liberos, ut paternus amor in alieno charissimorum pignorum operaretur dolore, quod non poterat proprius. In nemoribus & sylvis, quæ latibula feris præbent, hominibus locus non dabatur, quo sese tutò abtruderent; nam canibus venaticis eos peruestigabant, & vestigiorum indicio producebant in lucem. Non profundi lacus à tam ingeniosâ cupiditate & rapinâ securi erant; uncis & retibus inde extracta sæpè sunt utensilia. Nec demortuorum ossibus quietis manere licuit, tumuli eversi, & marmora, ut scrutarentur, quid sub iis lateret abditum. Nulla ars magica est aut diabolica, quâ usi non fuerint, ut aurum atque argentum è latebris eruerent. Sævitiâ & cupiditate multæ hominum myriades periêre, non animi vilitate; quemadmodum Indi, quorum extirpationem divina permisit justitia, eò quòd tot sæculis contra conditorem suum rebelles extitissent. Non ego isthæc recenseo, ut ullam incussem Nationem; scio enim plerasque ferè omnes in barbarâ isthâc atque inhumanâ tragœdiâ suas egisse partes: sed solum, ut à calumniâ gentem Hispanam vindicem. Mitissimus etiam animus, & formatus optimè, aliquando in periculo est, ne extra limites abeat. Imbecillæ naturæ nostræ vitium est, quòd nulla actio tam bruta sit, quâ se contaminare non possit, si Religionis aut Iustitiæ fræno careat.

SYMBOLVM XIII.

ABSENTIAM Solis supplet Luna, dum nocti præsi-
det. E variis illius motibus, augmento & decremento
rerum harumce inferiorum vigor & conservatio dependet, &
tametsi tantò pulchrior illa sit, quantò hæ obscuræ magis, &
de se imbecilliores, utpote quæ esse suum ab illius luce hau-
riant; nemo tamen est, qui vel eâde causâ, vel propter alia
innumera ejus beneficia magnoperè ad eam advertat, ne tum
quidem, cùm lumine plenam sese exhibet. Quòd si verò in-
terdum terræ interjectu Eclipsin patiat, & corporis sui non
jam illustrati à Sole, ut paullò antè spectantibus sese of-
ferebat, sed opaci & obscuri, pandat defectus, omnium illi-
cò no-

cò notatur & observatur oculis; quin longè etiam antè, quàm eveniat, prævertit curiositas, & omnes illius passus gradatim & minutatim in numero habet. Quid Principes aliud sunt, quàm Planetæ quidam terrestres & Lunæ, in quas divinus ille justitiæ Sol suos diffundit radios pro terreno regimine? nam si astra illa rebus dominantur; hi animis imperant. Hanc causam fuisse reor, cur Persarum Reges ementitis quibusdam radiis Solis & Lunæ formam imitarentur, ut nimirum astris haberentur suppare. Inter eosdem Rex Sapor ^a ad Constantium Imperatorem scribens, Solis & Lunæ Fratrem sese nuncupabat. Splendescit inter reliquos homines Principum dignitas, tanquam qui in sublimioribus potentiæ & imperii orbibus constituti, adeoque omnium censuris sunt expositi. Colossi sunt, qui à decoro deflectere nequeunt, quin mox in aliorum id incurrat oculos. Videant itaque diligenter, quid agant: eos enim universus hic mundus attentus observat; & licèt, quæ facta ab iis benè, non notet interdum, ad errores tamen advertere animùm nullo unquam tempore desinet.

Centum oculis, & auribus longè pluribus advigilat curiositas, ut in secretissima Principum cogitata penetret. Lapidis illius apud Zachariam ^b videntur similes, supra quem septem erant oculi. Nempe *qui magno imperio præditi, in excelsa aetate agunt, eorumque facta cuncti mortales novè- re: ita maximè fortuna, minima licentia est.* Manus Principis mensura est concentus illius musici, quem bona & prudens gubernatio efficit; quâ in mensurâ si casu aliquo æquabilitatem non fervet, vocum oritur confusio, & turbatur harmonia in aliis: omnes enim illius sequuntur motum. Vnde porrò fit, quòd status plerumque Principibus suis capiant esse consimiles, flagitiosis tamen citiùs, quàm probis: cum enim vitia illorum perquam sollicitè attendere soleant subditi, infixæ hærent animis, & facilè ea postea æmulatur adulatio. *Vitiosi quippe Principes non solum vitia concipiunt ipsi, sed ea infundunt in civitatem, plùsque exemplo, quàm peccato nocent.* Et experientia ipsa docet, malos mores plus

Chryf. ferm.
120.

^a Rex Regum
Sapor, parti-
ceps siderum,
& frater Solis
& Lunæ, Cō-
stantio fratri
meo salutem.
Amm. Mar-
cell. l. 7.

^b Super lapidē
unum septem
oculi sunt.
Zach. 3. 9.

Cic. de Leg.

communiter adferre nocenti, quàm profint etiam optimi: nam ea est naturæ nostræ perversa inclinatio, ut vitia potiùs, quàm virtutes imitari studeat. Quantæ, & quàm eximiæ erant illæ, quæ in Alexandro Magno eminebant! Imperator tamen Caracalla nihil ad se, suosque mores transferre conatus est, præter hoc unicum, quod caput in latus sinistrum inflecteret. Tametsi verò quædam Principis vitia soli ipsi, alia etiam Reipublicæ mala sint, quemadmodum in Vitellio & Othone observatum à Tacito; quorum prior *ventre & gulâ sibi ipsi hostis; Otho luxu, savitiâ, audaciâ Reipublicæ exitiosior ducebatur*: nulum tamen est, quod propter exemplum non gravissimè noceat subditis. *Flexibiles quamcunque in partem ducimur à Principibus, atque ut ita dicam, sequaces sumus*. Haud multum absimiles rotis illis in visione ^c Ezechielis Prophetica, quæ Cherubinorum motum examussim, & in omnibus sequebantur. *Ea conditio Principum, ut quicquid faciant, præcipere videantur*. * Existimant ferè subditi, gratum se obsequium præstare Principi, si flagitia illius imitentur, cumque ea voluntati dominantur, facilè sibi persuadet adulatio, hâc demum viâ sese illâ potituram. Ita *validior in dies Tigellinus, & malas artes, quibus pollebat, gratiores ratus si Principem (Neronem) societate scelerum obstringeret*. Quâ ratione ordo perturbatur Reipublicæ, & virtus confunditur.

Talem igitur Princeps ducat vitam, tales sint ipsius mores, ut ad virtutem, ad honestatem exemplo omnes provocent; quod documentum Rex Alphonsus, cognomento Sapiens, Principibus dedit: *E otro si para mantener bien su pueblo, dandole buenos exemplos de si mismos, mostrandoles los errores, para que fagan bien: ca no podria el conoser à Dios, nin lo sabria tomer, nin amar, nin otro, si bien guardar su corazon, nin sus palabras, nin sus obras (segun diximos de suso en las otras leyes,) nin bien mantener su pueblo, si el costumbres, e maneras buenas non oviesse*. Nam si vitia virtutis lucernam extinguant in Principe, qui facem præ-

lucere

Tacit. lib. 2.
Histor.

Plin. in Pa-
neg.

^c Cùm ambularent Cherubim, ibant pariter & rotæ juxta ea: & cùm elevarent Cherubim alas suas, ut exaltarentur de terrâ, non residebant rotæ, sed & ipsæ juxta erant.

Ezech. 10. 16

* Quintil.

Tacit. lib. 4.
Annal.

Lib. 6. tit. 5.
p. 2.

lucere omnibus debet, & securiores commonstrare navigationis vias, in faxa & scopulos Reipublicæ navim impellet; neque enim fieri potest, ut gubernatio succedat rectè, ubi Princeps in flagitia sese pronum effuderit. *Ca* el vicio (verba sunt ejusdem Alphonfi Regis) *ha en si tal natura, que quanto el Ome mas lo usa, tanto mas lo ama, e desto le vienien grandes males, e mengua el seso, e la fortaleza del corazon, e por fuerza a de dexar los fechos, quel convienien de fazer por sabor de los otros, en que halla el vicio.* Facile leges contemnit ac despicit populus, si videat non observari ab eo, qui earundem est anima. Quare sicut eclipses Lunæ terræ obsunt, ita peccata Principis pessundant regnum: illorum enim pœnas à Deo immisas plerumque luere debent etiam subditi, quia exemplum secuti eorundem sese scelerum faciunt quoque participes; uti sub Ieroboamo ^d Rege à populo Israëlitico factum Scriptura memorat.

Lib. 5. tit. 3.
p. 2.

Vna sola umbra impurioris delicti, quæ Regis Roderici famam obscuravit, multis sæculis Hispaniæ libertatem tenebris oppressam tenuit. Quamobrem excusari aliquo modo poterit barbarus ille Mexicanorum mos, qui quoties Regem aliquem novum inaugurarent, jusjurandum ab illo postulabant, quòd justitiam esset administraturus; non oppressurus subditos; futurus in bello fortis ac strenuus; curaturus denique, ut Sol cursum suum ac splendorem retineret, nubes largirentur pluvias, fluvii manarent aquis, & terra ubertim suos proferret fructus. Etenim Regi sancto Sol ipse obedientiam præstat; ut Iosué quondam expertus est, in præmium virtutis, & tellus fœcundiores edit partus, ut grata quodammodo sit pro administratâ in populum justitiâ. Illud ipsum est, quod Homerus his versibus indicat:

^d Propter peccata Ieroboã, qui peccavit, & peccare fecit Israël. 3.
Reg. 14. 16.

Pop. Gamar.

*Sicut percelebris Regis, qui numina curat,
In multisque probisque viris jura equa ministrat,
Ipsa illi tellus nigricans, prompta atque benigna
Fert fruges, segetesque, Et pomis arbor onusta est,*

Hom. Ulyss.

*Proveniunt pecudes, & suppeditat mare pisces ;
Ob rectum imperium populi sors tota beata est.*

Boëtius.

§. *Annus bonus, non tam de bonis fructibus, quam de justè regnantibus existimandus.* Estque ea ut plurimum vulgi opinio, malorum suorum & prosperitatum causam esse eos, qui cum imperio sunt; quin fortuita ipsa sæpè ad culpam trahit Principis, uti populus Romanus ea Tiberio tribuebat.

Tacit. lib. 4.
Annal.

§. Ne in animum suum inducat Princeps, tum demum vitia sua minùs notatum iri, si ea impunè permittat aliis, aut cum populo communia faciat; id quod de Witizâ memoriæ proditum est: etsi enim vitæ licentiam ament subditi, at non autorem; quæ causâ fuit, cur factum morte luerit postea, homo ob deterrimos suos mores omnibus invisus. Quod in aliis vix turpe ac vitiosum notare plerumque solemus, hoc in nobis ferè commune ac proprium ipsi non agnoscimus. In nobis ipsis facilè quemcunque dissimulamus defectum, in speculo tamen, in quo vultum nostrum contuemur, ne atomum quidem ferre possumus. Ejusmodi speculum Princeps est, in quo sese contemplantur subditi, nec quicquam iis molestius, quàm si vitiiis deturpatum videant. Nihil propterea minùs infamis erat Nero, quòd *ratus dedecus amoliri, si plures fedasset.*

Tac. ib. 14.
Annal.

§. Non securos se arbitrentur Principes, si in secreto rei bene prudentérque gestæ conscii sibi sint: quoties enim plebs ipsa actiones eorundem non omnino assequitur, discutere eas curiosè incipit, & in deteriore semper parte interpretatur: quare non sufficit, quòd ipsi perperàm non agant, sed opus est etiam, ut ne media, quibus utuntur, speciem mali habeant. Et quomodo rem ullam secretam habebitis, qui suam ipsius Majestatem, & comitatum aulicum à se abdicare non potest, nec solus quicquam agere; cujus libertas tot compedes secum trahit, & catenas aureas, quarum strepitum nemo non percipit? Hoc Summo Sacerdoti significabant tintinnabula illa aurea, quæ ex imâ ejus veste circum dependebant, ut nimirum fieret memor, omnes suos gressus auri-
bus

bus ^e omnium esse expositos. Quotquot custodes sunt sive domi, sive foris extra palatium, quotquot Principi intra secretiora assistunt conclavia, totidem exploratores sunt eorum, quæ facit, aut dicit; immò & quæ animo cogitat, attententi ad omnes illius gestus, ad oris vultusque conformationem & motum, quibus cor sese prodit: ita semper oculos suos ^f in ejus manibus defixos habent. Quòd si vitium aliquod notent in Principe, tametsi dissimulare illud se fingant, prodere tamen gestiunt, ut aut prudentiores & intimi, aut zelosi etiam habeantur. Hic unus alium intuetur, & palàm eloqui non ausi, nihil loquendo, loquuntur maximè. Ebullit atque æstuat secretum intra præcordia præ ferventi manifestandi desiderio, donec tandem supereffluat. Linguas ipsas per aures volitare diceres. Hic accepto silentii sacramento revelat illi, iste vicissim alicui alteri; quo fit, ut dum nemo illud ignorat, sciant omnes: adeò quasi in momento obrectatio è cubiculis secretioribus migrat in culinas; inde in plateas, & compita publica. Quid porrò mirum, si hoc inter domesticos accidat, cum à seipsis etiam fati securi Principes non sint, quantumvis vitia sua & tyrannides secreta habere cupiant: nam vel conscientia propria reos eos agit, uti Tiberio contigit, quem *non fortuna, non solitudines protegebant, quin tormenta pectoris, suasque ipse pœnas fateretur.*

§. Veruntamen ne animo cadant Principes, si fortè industriâ suâ ac diligentia non videantur satisfacere omnibus; pares enim omnibus esse non possunt, neque unquam continget, ut passio, invidia, & multiplex populi judicium in ejus laudibus ritè consentiant, multò minùs, ut Natura hæc nostra tam imbecilla absque defectu & erroribus in omnibus operetur. Ecquis magis solers ac sollicitus in Mundo hoc illustrando, quis perfectus magis, ac ille mundi oculus, & Princeps lucis, Sol inquam, qui ipsum esse, colorem & pulchritudinem rebus universis tribuit? Et tamen nescio quas in eo maculas & obscuritates deprehendit curiositas, nil obstantibus lucidissimis ejus radiis.

^e Et cinxit illum tintinnabulis aureis plurimis in gyro, dare sonitum in incessu suo.

Eccl. 45. 10.

^f Oculi fervorum in manibus dominorum suorum.

Psal. 122. 2.

§. Atque ista Principis sollicitudo, ut vitæ suæ rationes justè laudabiliterque instituat, ad vitam etiam actionesque Ministrorum, qui personam ejus sustinent, extendi debet; siquidem ad has non minùs, quàm ad illas ritè moderandas Deus hominesque eum obligatum censet. Non Lunæ defectus est is, quem in Eclipsi illa patitur, sed terræ, quæ illam inter & Solem umbram suam interjicit; nihilo tamen minùs, nemo quisquam est, qui defectionem illam Lunæ non tribuat; eaque unica sufficit ad offuscandos ejus radios, & creanda rebus hisce inferioribus damna tot, atque incommoda. Principis vitia in pravam ejus voluntatem referimus; at Ministris scelerum impunitatem concedere, animi quædam censetur vilitas. Peccata propria aliquam merentur excusationem, ob affectuum & passionum vehementiam: sed si per indulgentiam permittantur in aliis, nullus excusationi est locus. Nil prohibet Principi vitioso bonos esse Ministros: si tamen connivere cum iis incipiat, & hi, & ille flagitiosi erunt. Hinc nonnunquam accidit, quòd Principis minimè boni bona tamen sit gubernatio, dummodo ipse caveat, ne alii suum sequantur exemplum: rigor enim ille non finit, ut adulatio factum imitari audeat, neque locum dat naturali illi voluntatis inclinationi, quâ quisque Principibus similium actionum studio se conformare desiderat. Esto, pro se ipse sit malus, pro Republicâ tamen bonus erit. Omnem Ministris indulgere libertatem, est imperii abjicere habenas, sine quibus nullus etiam equus rectè securèque incedit.

■ Qui dicunt
videtibus, No-
lite videre: &
aspicientibus,
Nolite aspicere
nobis ea qua
velta sunt: lo-
quimini nobis
placencia.
II. 30. 10.

▲ Igitur arin
sono, tubarū,
cornuumque
concentu stre-
pere: prout
splendidior,
obscuriorve,
latari aut
morere. Tac.
lib. 6. Annal.

§. Mali Principes æquè sunt curatu difficiles, ac pulmo-
nes affecti malè; ex eo capite, quòd remedia iis applicari ne-
queant: hæc namque in audiendo consistunt, at ipsi audire
renuunt; consistunt in videndo, at ipsi videre non sustinent,
neque ut audiant^s vel videant alii, aut certè illud ipsum non
finunt domestici proprii ac Ministri, qui Principum vitiis ap-
plaudunt potius: & quemadmodum antiqui olim ære &
cymbalis omnia personabant, dum luna^b laboraret; ita isti
animum Principis modulis musicis, aliisque oblectamentis
demulcere satagunt, in eo præcipuè elaborantes, ut aures
semper

semper habeat occupatas, ne aut murmur obtrectationis, aut veritatis voces, quæ dolos detegunt, ad eas penetrare possint; & demum, ut eâ ratione, dum Princeps juxtâ ac illi iisdem se immergunt vitiis, nemo reperiat, qui eos reprehendat & corrigat.

SYMBOLVM XIV.

NULLVM propè instrumentum est, quod artis opera se solo cum omni perfectione elaboret. Quod præstare non potuit malleus, lima perficit. Textrinæ defectus tonsoriæ corrigunt forfices (icon præsentis Emblematis) & panno nitorem addunt ac elegantiam. Aliena censura proprios componit mores. Maculis pleni essent, nisi eas detonderet

^a Inauris aurea, & margaritum fulgens, qui arguit sapientem, & aurem obedientem. Proverb. 25. 12.

lingua. Quos lex ipsa in officio continere aut emendare nequit, solus sæpe coërcet obtreccionis metus, quæ stimulus quidam est virtutis, & frænum, ne à recto tramite ea deviet. Obtreccionibus in auribus obsequentibus prudentis Principis in aures^a sunt aureæ, & fulgentissimi quidam uniones (ut dixit Salomon) qui mirè exornant illum & perficiunt. Nullus capitalior vitii hostis est, quàm censura. Longè hæc efficacior, quàm cohortatio & doctrina: cohortatio enim famam & gloriam in futurum proponit; censura, quod turpe est & indecorum, mox accusat, & castigat illicò infamiæ divulgatione. Illa incitat, ut agamus rectè; hæc, ut ne operemur malè, & faciliùs sese abstinere animus ab eo, quod ignominiam adjunctam habet, quàm suscipiat id, quod arduum est & honestum. Meritò itaque constitutus est honor in opinione alienâ, ut scilicet in metu simus, cùmque actiones nostræ ab aliorum dependeant judicio, omnibus satisfacere studeamus. Tametsi verò obtreccatio in se mala sit, bona tamen est pro Republicâ, quia nulla alia supra Magistratum aut Principem major potestas & vis est. Quid potentia non auderet, si obtreccatio non obsisteret? in quos illa non laberetur errores, si hæc non esset? Consiliarii optimi sunt obtreccationes, siquidem è damnorum experienciâ nasci solent. Eas si audirent Principes, multa dubio procul succederent rectiùs. Satyras, & libellos probare omnino non ausim: nam plerumque aut veritatis excedunt limites, aut scandala, tumultus ac seditiones concitant; aliquid tamen indulgeri eâ in re ob effectus tam bonos fortè expedit. Libertatis in Republicâ signum est obtreccatio; in eâ enim, quam tyrannis oppressam jam tenet, neutiquam permittitur. *Rara temporum felicitas, ubi sentire, quæ velis, & quæ sentias, dicere licet.* Iniquum prorsus esset, si qui imperat, subditorum labiis claustra vellet injicere & prohibere, ne querantur unquam, aut murmurent, sub duro servitutis jugo. Sine eos murmurare, sine obloqui, dum præcipere nos sinunt, agebat Sixtus V. Pontifex, cùm non nemo ad ipsum referret, quòd malè de eo nonnulli per urbem loquerentur. Obtreccationibus omnino non

Tacit. lib. 1.
Histor.

no non tangi, non moveri; hoc demum esset omnem honoris existimationem abjecisse, quo nihil pejus in Principe, si quidem eò venerit, ut jam infamia voluptati illi sit: veruntamen sic iis afficiatur, ut discat inde aliquid, non ut eas ulciscatur. Qui isthæc leviora dissimulare^b nescierit, quomodo majora poterit? Non minoris virtutis fuit in forti illo Heroë Consalvo de Corduba queremonias tolerare exercitûs, & oblocutiones ad Lirim fluvium, quàm in periculo tam evidenti intrepidum consistere. Quis licentiam populi, libertatèmq; reprimat? Frustra sunt Principes, *qui presenti potentiâ credunt extingui posse etiam sequentis ævi memoriam*, quive existimant tantam esse suam majestatem, ut actiones etiam malas ea honestare queat. *Non ope humanâ, non largitionibus, aut Deum placamentis*, Neronis *decebat infamia, quin jussum incendium crederetur*. Illud adulatio cavere potest, ne ad Principis aures penetret obtrectatio; ut verò nemo omnino sit, qui obtrectet, nunquam efficiet. Princeps, qui omnem de actionibus suis sermonem prohibet, suspectas eas facit; cùmque prona semper sit in deterius vulgi persuasio, palàm pro malis haberi solent. Minus exaggerantur ea, quæ non curantur magnoperè. Prohibuerat Vitellius, ne quis de rebus malè à se gestis per urbem loqueretur; hinc *plures, si liceret, aliàs narraturi, quia vetabantur, atrociora vulgabant*. Per laudes atque obtrectationes ita transeundum Principi, ut illis non titilletur, non succumbat istis. Si laudibus capiatur, iis que aures det, omnes eidem adulando animi occupandi periculum facient. Quòd si obtrectationibus conturbetur, absistet à rebus arduis & gloriosis, & in gubernando focors fiet. Suis inaniter extolli laudibus, judicii levitas est: quâcunque etiam re offendi, hominum est privatorum; multa dissimulare, Principum; nihil ignoscere, tyrannorum. Nòrant hoc optimè magni illi Imperatores Theodosius, Arcadius, & Honorius, quando Ruffino Præfecto Prætorio dabant in mandatis, ne populi contra se obtrectationes illicò pœnis castigarent; *quoniam, ajebant, si id ex levitate processerit, contemnendum est: si ex insaniâ, miseratione dignissimum: si ab injuriâ, remittendum*. Cum Caro-

^b Magnarum rerum curas non dissimulatos, qui animam etiam levissimis advertebant.

Tacit. lib. 13. Annal.

Tacit. lib. 4. Annal.

Tac. lib. 13. Annal.

Tacit. lib. 3. Histor.

L. unica. C. si quis imperat, maledix.

⁂ *Omnia sci-
re, non omnia
exequi.* Tac.
in vitâ Agr.

Tacit. lib. 1.
Annal.

Tacit. lib. 3.
Annal.

Tacit. lib. 4.
Annal.

Tac. lib. 14.
Annal.

Tacit. lib. 4.
Annal.

Tacit. 16.

lo V. Imperatori aliquando Barcinone versanti accusatio adversus nonnullos, qui sinistrè de ejus actionibus locuti fuerant, offerretur in scripto, ut de sententiâ ferendâ cum illo deliberaretur, porrigenti indignatus, mox chartam in vicinum focum, cui tum fortè astatat, injecit, & flammis tradidit. Ad officium Principis pertinet, intelligere omnia; velle tamèn verba singula vocare ad examen, indignum est magnanimo pectore. In Republicâ Romanâ sola *facta arguebantur, dicta impunè erant. Vana à scelestis, dicta à maleficiis differunt.* Spinosa nimis corona esset, si re quâcunque lædi se crederet. Aut omnino non offendit, aut leviter certè ea injuria, quam is, contra quem fieri putatur, pro injuriâ non agnoscit. Nimia est in Principe facilitas, & exigua sui æstimatio, ad quosvis commoveri rumores. Conscientia mala stimulare solet animum ad sumendas de eo pœnas, qui obtrectat; pura atque integra mens, contemnit ista. Si verum est, quod in Principe carpitur, emendatione eluat; si falsum, seipso evanescet. *Namque spreta exolescunt; si irascâre, agnita videntur.* Exuri jusserat Senatus Romanus Cremucii annales; sed quia eos ipse occulerat, accensâ magis est, & vulgata legendi cupiditas: quomodo & libellis infamatoris Vejenti accidit; *conquisitis, lectitatîsque, donec cum periculo parabantur, mox licentia habendi, oblivionem attulit.* Curiositas judicibus non paret, nec pœnas metuit. Quod vetatur maximè, in id maximè connititur. Prohibitione augetur Satyricorum æstimatio operum, & *punitis judiciis gliscit autoritas. Neq; aliud externi Reges, aut qui eâdem servitiâ usi sunt, nisi dedecus sibi, atque illis gloriam peperere.* Nunc sicut perutile est Principi, scire quid alii loquantur malè; ita haud parum nocet, faciles obtrectatoribus præbere aures: quia namque lubentes credimus, quod accusatur in aliis; proclive est fieri, ut Princeps aut decipiatur, aut iniquè aliquid statuat, aut erret in ferendo judicio. Est ea res periculi plenissima in aulis præsertim, ubi invidia, & præmiorum, favoris ac gratiæ Principum prensatio calumniâ acuunt, & solent aulici locustis illis in Apocalypsi esse similes, habentes facies hominis, dentes autem leonis,

leonis, quibus honoris spicas^d corroduunt & depascunt. Gladio^e acuto linguas eorum Spiritus sanctus comparat, uti & *f* sagittis, quæ in occulto feriunt innocentes. David *g* eos ut hostes persequebatur. Nulla aula quieta esse potest; ubi isti tolerantur. Nec minùs occupabunt Principem eorum suffrationes, quàm negotia publica. Remedium est, nolle eos audire, duos ponendo aurium janitores, rationem scilicet & iudicium, ut absque gravi causâ eas non pandant. Sanè pro auribus non minùs custodiâ opus est, quàm pro aulæ & palatii foribus; & de his tamen admodum solliciti sunt Principes, pro illis parum aut nihil curant. Qui obtreçantibus facile aures prabet, in causâ est, cur obtreçantare n̄ audeant. Nemo de aliis loquitur malè, nisi apud eum, qui lubens id audit. Expediet etiam eiusmodi blâterones cum eo, quem accusant, coràm committere, publicando id, quod ipsi referunt, ut dissidiorum esse autores eos postea pudeat. Hoc, n̄ fallor, Spiritus sanctus intendebat, cùm diceret: *Sepi aures tuas spinis*: ut nimirum sese ipse læderet, atque adeò pœnas daret, qui cum malevolis obtreçantationibus os suum aliorum auribus admovere tentaverit. Suspectus debet esse Principi, qui palàm veretur dicere, quod in aurem^h loquitur. Et tamen si ista quoque diligentia cavere poterit, ut veritates tam variæ ad Principem non deferantur: multa quippe sunt domestica, quæ ignorare satius est sæpè, quàm scire; & verò longè præstat, calumnias ex aulis universim proscribere. Quando tamen accusationes non ex malitiâ fiunt, sed ex zelo quodam erga obsequium Principis, omnino audire eas decet, & examinare sedulò, nec putare aliter, quàm eas ipsas admonitionem quandam esse planè necessariam, ad benè gubernandum non solùm, sed & ad securitatem propriam. Hinc Constantinus Imperator lege peculiati etiam præmium iis statuit, qui Ministros ipsius & domesticos criminis alicujus veraciter accusare possent. *Si quis, inquit, est cujuscunque loci, ordinis, dignitatis, qui se in quemcunque Iudicum, Comitum, Amicorum, & Palatinorum meorum aliquid veraciter, & manifestè probare posse confidit, quòd non integrè atque justè gessisse*

^d *Dentes eorum, sicut dentes leonum erant.* Apoc. 9. 8.

^e *Et lingua eorum, gladius acutus.* Psal. 56. 5.

^f *Paraverunt sagittas suas in pharetrâ, ut sagittent in obscuro rectis corde.* Pl. 10. 2.

^g *Detrahentè secretò proximo suo, hunc persequebar.* Psal. 100. 5.

Eccl. 28. 28.

^h *Et hanc velim generalem tibi constitui regulam, ut omnem, qui palàm veretur dicere, suspectum habeas.* S. Bern. 1. 4. de cons. ad Eug. c. 6.

Lib. 4. C. de accus.

gestisse videatur, intrepidus atque securus audeat, interpellet me, ipse audiam omnia, ipse cognoscam, & si fuerit comprobatum, ipse me vindicabo. Prorsus hoc necessarium est, ut Principi nihil lateat eorum, quæ geruntur in ejus aulâ, in consiliis, in tribunaliis, ubi timor ora obstruit, & gratiæ ac beneficia Principis per Ministros collata in alios interdum elingues eos reddunt, ut Ministrorum defectus & errores non audeant prodere, perinde quasi hoc demum sit beneficii esse memorem, & gratum se exhibere, quæ infidelitas potius, & proditio cenferi deberet: ea enim obligatio, quâ obstructi illi sunt ad commonendum Principem, quem decipi à suis, aut cui non rectè ministrari animadverterint, fidelitatis est obligatio naturalis, multoque arctior quàm ulla alia. Gravissimum hoc damnum est, si Princeps gratias suas & favores per eorum dispertiat manus, quos eximiè & singulariter habet caros: sic enim isti gratiarum beneficio quasi pretio quodam mercantur alios, qui neglecti ab iis officii sese participes faciunt, aut certè approbant illud, ac defendunt; atque ita, Principe miserè decepto, in causâ sunt, cur iis affectu amorèque singulari porro adhæreat.

ⁱ *Susurro & bilinguis maledictus: multos enim turbavit pacem habentes. Lingua tertia multos commovit, & disperfit illos de gente in gentem. Civitates muratas dirutum destruxit, & domos Magnatorum esodit. Eccl. 28. 15.*

Antiquiores Respublicæ non nesciæ omnino, quantum conducerent Satyræ ad arcenda infamiæ metu vitia, in theatris publicis illas permiserunt, sed paullatim à communi morum reprehensione ad obtreccationes particulares ventum est, non sine gravi honoris quorundam læsione; unde exortæ factiones, & ex iis seditiones populares: quia ⁱ Spiritu S. teste, lingua maledica turbat pacem, & familias integras, ac civitates evertit. Eâ de causâ, ne morum correctio ex malitiâ linguæ penderet, aut calami, Censorum munus institutum fuit, qui auctoritate publicâ singulorum notarent mores, atque corrigerent. Perquàm utile tunc fuit istud officium, & diu multumque viguit; quia verecundia & animorum modestia ejus tuebantur jurisdictionem; hoc nostro tamen tempore effectui dari non posset: superbia enim & morum licentia mox sese modis omnibus illi opponerent, sicut nunc ipsi resistunt Magistratui, quantumvis optimis legibus & auctorita-

toritate publicâ armato, adeoque risui & ludibrio forent Censores, non absque insigni regiminis periculo: nihil enim nocentius, nihil quod vitia magis insolescere faciat, quàm si talia adhibeantur remedia, quæ delinquentes despiciunt ac rident.

§. Sicut autem censura morum corrigendorum causâ introducta fuit, ita & propter civium facultates, ut scilicet opes ac fortunas singulorum referret in tabulas, & personarum certum iniret numerum; & quamvis magno Reipublicæ bono, cum apud Græcos, tum apud Latinos diu ista consuetudo floruerit, hodie tamen id valde esset odiosum, & grandia pareret incommoda; quia scire tam accuratè subditorum numerum, & facultatum conditionem, ad nihil deservit aliud, quàm ut tributis & exactionibus ii magis onerentur. Tanquam peccatum gravissimum vindicavit Deus illam populi Israëliti per capita recensitionem, quam & David instituerat: *Quid enim tam durum, tamque inhumanum est, quàm publicatione, pompâque rerum familiarium, & paupertatis detegi utilitatem, & invidia exponere divitias, cupiditati & rapinæ eas objiciendo.* Quod si in illis Rebus publicis Censura sine his incommodis exerceri olim potuit, idè factum est, quia in primavâ suâ institutione recepta fuit ab omnibus, aut quia animi minùs elati tunc erant, minùsque contra rationem rebelles, quàm his nostris temporibus.

^k Percussit autem cor David eum, postquam numeratus est populus, & dixit David ad Dominum: Peccavi valde in hoc facto. 2. Reg. 24. 10.

l. 2. C. quand. & quib. quart. parl.

QVAM vellem præsentis Emblematis symbolum legere mihi liceret in pectoribus omnium Principum, atque ut quemadmodum ignes missiles per aërem volitantes, astrorum imitantur splendorem, lucéntque mox atque emittuntur è manu, donec in cineres abeant: ita in illis quoque (nam Spiritus sanctus *igni effulgenti* ^a eos comparat) nunquam non arderet famæ desiderium, &

^a Quasi ignis
effulgens.
Eccl. 50. 9.
Sil.

————— *fax mentis honesta*
Gloria;

nec quicquam pensi haberent, quòd pastu flamma ista indigeat, quòdve id, quod ardet vehementius, citius etiam consuma-

sumatur. Nam tametsi communis sit homini cum animantibus omnibus cupiditas illa prorogandi vitam; harum tamen finis alius non est, quàm sui conservatio, hominis verò rectè agere. Non felicitas est vivere, sed nôsse vivere. Nec plùs vivit, qui vivit diu, sed qui meliùs vivit. Etenim vitam, non tempus metitur, sed usus. Illa quæ *quasi Stella matutina in medio nebula*, & *quasi Luna plena* radiis beneficentiæ *lucet* aliis *in diebus suis*, longa est semper; uti contrà brevis ea, quæ in seipsâ consumitur, licèt diutissimè duret. Beneficia & incrementa, quæ à Principe proficiscuntur in Rempublicam, illa dies ^b vitæ ejus numerant. Qui sine illis transeunt, eos de summâ deducit ^c oblivio. Titus Vespasianus Imperator *recordatus aliquando super cœnam*, quòd nihil cuiquam illo die *prestisset*, memorabilem illam, & meritò *laudatam vocem edidit: Amice, diem perdidit.* Et Petrum Lusitanum Regem dicere solitum accepimus: *Non meretur esse Rex, qui non gratiæ aliquid, aut beneficii in dies singulos confert in Rempublicam.* Nulla tam brevis vita est, cui ad agendum fortiter non sat temporis suppetat. Vnico momento facinus heroicum decernit generosa mens, nec multò pluribus opus, ut effectum illud det. Quid refert cum illo ipso vitam desinere, si in aliam æternam commutetur, memoriæ post se relictæ beneficio? Quæ intra famæ continetur limites, sola vita nominari potest; non ea, quæ in corpore consistit, & vitali calore, quæ simul ac oritur, mori incipit. *Mors omnibus ex naturâ equalis, oblivione apud posteros, vel gloriâ distinguitur.* Qui moriendo famam pro vitâ substituit, esse desinit; vivit tamen. Mira virtutis vis, quæ vel repugnante naturâ, quod caducum est, reddit immortaliter gloriosum. Non videbatur Tacito parum vixisse Agricola, *quanquam medio in spatio integræ atatis ereptus: nam quantum ad gloriam, longissimum ævum peregerat.*

§. Nemo famam posthumam, ut vanam, spernat aut negligat: eo ipso enim, quòd eam appetat animus, agnoscit, posse se aliquando istâ frui. Falluntur verò, qui satis esse putant, si in statuis, aut posteris eam post se derelinquant: nam in illis caduca ea est, in his etiam aliena; illa sola est propria,

Eccles 50.6.

^b Bona vitæ numerus dierum; bonum autem nomen permanebit in ævum. Eccl. 41. 16.

^c Et numerus annorum incertus est tyrannidis ejus. Job 15. 20. Sueton.

Mar. hist. Histp.

Tacit. lib. 1. Histor.

Tac. in vitâ Agric.

quæ ex factis oritur. Hæc si mediocria solum sint, laudem non habebunt: famam enim admiratio parit. Nasci aliquem, ut numerus sit, vulgaris plebeculæ est; ut inter alios singulariter emineat, Principum. Illud ergo tenendum, *ceteris mortalibus in eo stare consilia, quid sibi conducere putent: Principum diversam esse sortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda. Argentum quidem, & pecunia est communis omnium possessio; at honestum, & ex eo laus & gloria, Deorum est, aut eorum, qui à Diis proximi censentur.*

Tacit. lib. 4.
Annal.

Polyb.

Virgil.

*Ignis est nostris vigor, & caelestis origo
Principibus.*

Generosa indoles ad extrema semper contendit, aut Cæsar esse vult, aut nihil; aut stella, aut favilla. Non minùs hæc lucebit obeliscis imposita, si gloriosè consumpta fuerit, ac illa. Neque enim magnus est spiritus, qui salis nitri instar optimè præparati, & incensi non illicò disrumpit corpus, cui includitur. Flagranti animo angustus nimis campus pectus est. Garfias Sanctius Navarræ Rex præliū initurus, omnibus artibus tremebat; in ipsâ tamen pugna fortem se gerebat ac strenuum. Horrebat nimirum corpus confertam hostium turbam, in quam animus parabat irruere. Vitam itaque gloriosam consecetur Princeps, ut Lux^d sit in hoc Mundo. *Cetera Principi statim adsunt: unum insatiabiliter parandum, prospera sui memoria, & fama. Quòd si sub regiminis initium bonam existimationem perdidit, ægrè eam postea recuperabit: quod enim semel de eo conceperit populus, semper deinde hærebit animo: in hanc curam incumbat unicè, ut gloriâ sibi pariat, etiamsi capitis discrimen adeundum sit. Qui cupidè nimis amat vitam, labores fugit ac pericula, sine quibus duobus Fama obtineri non potest. Observavit hoc Tacitus in Rege Marabodo, qui regno exutus, segnis & turpiter otiosus in Italiâ consensit multum immutatâ claritate, ob nimiam vivendi cupidinem.* Ita Principi navigandum, seu mare tranquillum habeat, seu tempestatibus inquietum, ut lucidissimam gloriæ pharum nunquam dimittat ex oculis; illud identidem animo volvens (ut ne quid personâ suâ indignum admittat aut cogitet)

^d Sic luceat
lux vestra coram
hominibus; ut videant
opera vestra
bona. Matt.
5. 16.

Tacit. lib. 4.
Annal.

Tacit. lib. 2.
Annal.

gitet de illâ, deque ejus actionibus & operibus, sæculis omnibus, & omnibus Nationibus locuturam Historiam. Principes alios superiores non habent, nisi Deum & Famam: ii soli, pœnæ & infamiæ metu ad honestè operandum eos obligant; quo fit, ut ab Historicis sæpe magis, quàm à suis sibi metuant hostibus, magis que calamum formident, quàm gladium. Solos digitos calamo armatos Rex Balthasar^e viderat, & licet nondum sciret, quid scripturi essent, ita tamen conturbatus fuit, ut toto corpore contremisceret, & compages renum ejus solverentur. Verùm, si & Deum & Famam susque deque habeant, nihil ab iis rectè geri poterit: nam absque Deo quicquid est, ignorantia est; & qui famam negligit, virtutes negligit. Honestæ gloriæ cupiditas omnem à vitio aut injustitiâ cavet maculam. Nec ulla immanior bellua illo Principe, quem nec conscientia stimulat, nec incitat gloria.

Attamen etiam existimationi & statui a gloriâ periculum est: hujus enim splendor excœcare solet Principes, & in temeritatem dare præcipites. Quod honestum iis videtur & gloriosum, vanitas est, aut stultitia, interdum superbia, aut invidia, ambitio sæpe, & mera tyrannis. Grandia agitant animo, Ministrorum persuasi adulationibus, qui multa sæpe sub specie gloriæ iis præponunt ante oculos; quàm injusta verò, & quàm incommoda sint media, dissimulant interim: unde abrepti longius Principes illusos se postea & perditos sentiunt. Rectè idcirco monuit Alphonsus Rex, quod *Sobeyanas honras, e sin pro, non debe el Rey cobdiciar en su corazon; ante se debe mucho guardar dellas, porque lo que es ademas, non puede durar, e perdiéndose, e menguando, torna en deshonna. E la honra, que es desta guisa, siempre proviene daño della al que la sigue, nasciendole ende trabajos, e costas grandes, e sin razon, menos cabando lo que tiene por lo, al que cobdicia aver.* Illa gloria secura est, quæ à generosâ nascitur indole, atque intra rationis & potentiæ limites sese continet.

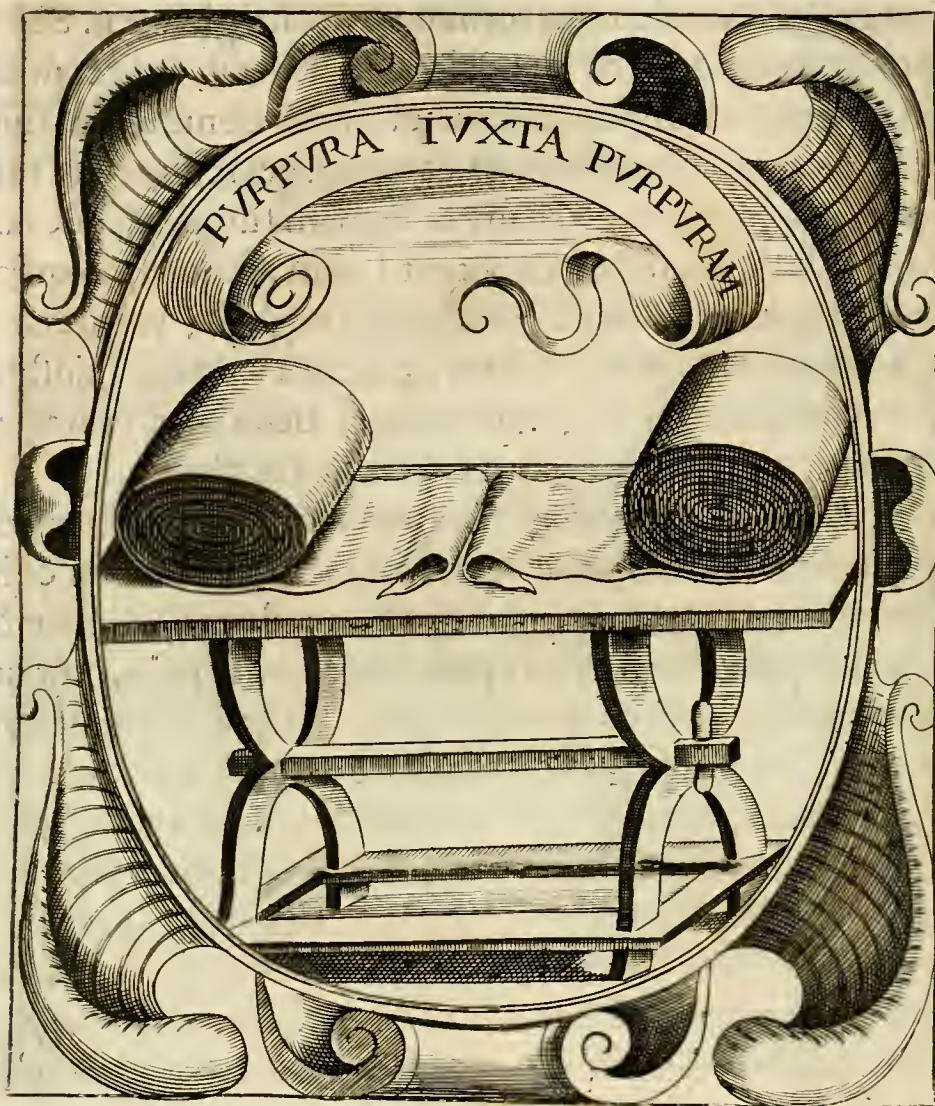
Quare cum Fama honesta pariter atque infamia fortissimi sint ad bene agendum stimuli, utraque autem historiæ beneficio æterna sit, utile foret, Historicos propositis etiam præ-

^e *Facies Regis commutata est, & cogitationes ejus conturbabant eum: & compages renum ejus solvebantur, & genua ejus ad se invicem collidebantur.* Dan. 5. 6.

Lib. 3. tit. 3.
P. 2.

miis ad scribendum allicere; & favoribus prosequi Typographia, vera gloriæ æraria, ubi rectè factorum præmia in futura etiam sæcula quasi manent deposita.

S Y M B O L U M X V I.

VETVS verbum est : *Purpura juxta purpuram judicanda*. Isthoc significabant antiqui, tunc meliùs cognosci res posse, quando una confertur cum aliâ; præsertim si ejusmodi eæ sint, quæ seipsis ita facilè discerni nequeunt. Mercatorum hic mos est, qui purpuram componunt cum purpurâ, ut hujus præ illâ excellentia magis emineat, & certior de utraq; fiat æstimatio. Erat in templo Iovis Capitolini pallium (Regis alicujus è Persiâ munus) è lanâ cocci-
neâ

neâ tam præstanti, ut collatæ cum illâ Matronarum Romanarum, immò & ipsius Imperatoris Aureliani purpuræ, cinereum vix colorem viderentur attingere. Si explorare & uõsse voluerit Serenitas Vestra, ad regnum aliquando eveçta, valorem virtutemque regiæ suæ purpuræ; ne eam exponat ad lucem adulantium, & assentatorum: hæc enim luminibus officiet potius, ne verum in eâ colorem cernere liceat. Ne item amori credat proprio Serenitas Vestra: is enim oculis similis est, qui cum alia videant omnia, seipfos tamen videre non possunt. Necessum igitur foret, ut quemadmodum ii per species suas, & quasi imagines in speculo crySTALLINO repræsentatas cognoscuntur; ita Serenitas Vestra gloriosissimorum Parentum & Avorum suorum purpuris opponat suam, attendatque deinde sedulò, num quâ in re à purpurâ virtutum, quæ in majoribus extitère, ea deficiat, contemplando se in illis, tanquam in ^a speculo. Comparet, inquam, Serenitas Vestra actiones suas cum Progenitorum suorum gestis & factis, & videbit facilè, quantum inter hæc & illas interfit, ut aut suarum quoque actionum colorem magis perficiat, aut certè virtute suâ propriâ tanquam præmio gaudeat, si quâ in re Majoribus suis præstare contigerit. Illud itaque perpendat Serenitas Vestra, num generoso suo Patri par sit animi fortitudine; num pietate adæquet Avum; prudentiâ Philippum Secundum; magnanimitate Carolum Quintum; comitate Philippum Primum; scientiâ politicâ Ferdinandum Catholicum; liberalitate Alphonsum illum, qui ideò à manibus pertusis nomen invenit; justitiâ Regem Alphonsum Vndecimum; religione denique Regem Ferdinandum Sanctum, & generosâ quâdam æmulatione ad honestam imitandi cupidinem sese porrò Serenitas Vestra extimulet. Quintus Maximus, & Publius Scipio, si quando Majorum suorum imagines intuerentur, inflammari animos suos ajebant, & ad virtutem incitari; non quòd cerâ illâ aut effigie moverentur, sed quia facta propria ad aliorum comparantes, antè conquiescere non poterant, donec rerum à se gestarum famâ & gloriâ eos omnino exæquarent. Elogia, quæ tumulis inscribuntur,

^a *Tanquam in speculo ornare, & componere vitam tuam ad alienas virtutes. Pluth. Thim.*

^b Mementote operum Patrum, quæ fecerunt in generationibus suis; & accipietis gloriam magnam, & nomen æternum. Mach. l. 1. c. 2. 51.

^c Et parentium magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant sculpta. Sap. 18. 24.

Tacit. lib. 4. Annal.

non illi loquuntur, qui vivere desiit; sed iis potius, qui etiamnum supersunt inter vivos. Summaria quædam sunt, quæ memoriæ juvandæ causâ Antecessoris virtus derelinquit Successori. Illorum recordatione futurum ajebat Malachias, ut filii sui gloriam in hoc mundo, & famam immortalem ^b colligerent. Eâ quoque de causâ Summi Sacerdotes (qui Principes erant populi) duodecim Patriarcharum Antecessorum ^c suorum virtutes, totidem insculptas lapidibus, gestabant in pectore. Cum Majoribus suis nimirum æmulatione gloriosâ concertare decet Principem, non cum aliis se inferioribus: hos enim si superet, redditur odiosus; si contrâ ab iisdem superetur, ipse injuriam accipit. Tiberius certè Imperator omnia *facta dictâq;* Augusti Cæsaris *vice legis observabat.*

§. Instituat præterea Serenitas Vestra interdum comparisonem purpuræ suæ præsentis cum præteritâ: nam cupimus ferè oblivisci, quales antè fuerimus, ne incusemus nosmetipsos de eo, quod nunc sumus. Expendat secum Serenitas Vestra, defeceritne, an profecerit potius: plerumque enim fieri videmus, ut Principes sub regiminis initium animum egregiè attentum ad munus suum adferant, postea verò negligentiores sint. Plerique omnes magnis excelsisque animis gubernationem ordiri solent; sensim tamen & cum tempore, aut nimia negotiorum moles eos deprimit, aut perturbant deliciae, quibus leviter capi se sinunt, immemores obligationis, quâ partam semel gloriam tueri ac conservare tenebantur. Animadvertit hoc ipsum in Tiberio Imperatore Tacitus, quòd tandem *post longam rerum experientiam vi dominationis convulsus & mutatus fuerit.* Imperium diuturnum superbiam gignit, superbia verò odium parit apud subditos, quemadmodum idem autor observavit in Rege Vannio, qui *primâ Imperii ætate clarus, acceptusque popularibus: mox diuturnitatem in superbiam mutans, & odio accolarum, simul domesticis discordiis circumventus fuit.* Multi cum insigni modestiæ & justitiæ laude regimen auspicantur, sed perseverant pauci, quia Ministros circa se habent adultores, à quibus docentur audaciùs quædam & injustè agere; uti Vespasiano accidit,

Tacit. lib. 6. Annal.

Tac. lib. 12. Annal.

inter

inter initia Imperii ad obtinendas iniquitates haud perinde obstinato: donec indulgentiâ fortune, & pravis magistris didicit, aususque est.

Tacit. lib. 2.
Histor.
Mar. hist.
Hisp. lib. 5.
c. 12.

§. Atque hanc collationem non de suis tantum virtutibus & actionibus faciat Serenitas Vestra, sed actiones etiam suorum Antecessorum conferat inter se, opponendo invicem quorundam purpuras vitiis defœdatas, alias item aliorum egregiis facinoribus resplendentes: nunquam enim magis exempla movent, quam si contraria juxta ponantur à latere. Comparet Serenitas Vestra Regis Hermenegildi paludamentum regium, cum paludamento Petri Secundi Regis Aragoniæ: illud stellis coruscum, & purpuratum sanguine, quem in bello adversus Regem Leuvigildum Patrem suum, Arrianâ infectum hæresi, gloriosè profuderat: hoc verò equorum protritum calcibus in pugna ad Garumnam, cum is Albigensibus sectariis in Galliâ tulisset suppetias. Convertat, obsecro, Serenitas Vestra, oculos ad sæcula retrò præterita, & videbit Hispaniam afflictam & perditam, ob vitam licentiùs actam à Regibus Witizâ & Roderico; erectam verò rursus, & restitutam pietate & fortitudine Pelagii. Videbit vitâ pariter exutum ac regno Regem Petrum, ob nimiam animi feritatem; contra ad gubernacula evectum Hermannum ejus fratrem, ob singularem, quæ in eo inerat, mansuetudinem. Videbit gloriosum Infantem Ferdinandum, & multis de cælo auctum coronis, quod suam Regi Joanni II. Nepoti suo salvam esse & servare voluerit, tamen essent, qui hanc illi ultrò offerrent; contra Infantem Sanctium à suomet Parente de inobedientiâ & ingratitude postulatû coram Martino Quarto Pontifice, quod ipso vivente regnum appetiisset. Isthæ collatio magistri erit instar, quem Serenitas Vestra, ut fidum ducem, in gubernando sequi tutò poterit: licet enim Serenitas Vestra etiam discurrendo facinorum heroïcorum splendorem ac lucem, uti & actionum malarum turpitudinem agnoscere satis valeat; ea tamen omnia in se considerata non ita movent, atque in iis, quos aut gloriosos in hoc mundo, aut inglorios effecere.

Mar. hist.
Hisp. lib. 6.
c. 19. & 21.

SYMBOLVM XVII.

ARBOR trophæis onusta non ideò truncus esse desinit, qui fuit. Quæ honori fuerunt aliis, ipsi non nisi oneri sunt. Ita prorsus egregia Antecessorum facinora ignominia & dedecori sunt Successori, nisi eadem imitetur. Nec in illis hæres fit gloria, sed actionis solùm, quâ eandem obtineat æmulandi studio. Perinde ac lux in adamantem incidens reflectitur, quia fundum reperit; vitrum verò, quod pellucidum est, celerrimè pertransit: ita si Successor vir fortis sit ac strenuus, lucem illi adferet, ac splendorem Antecessorum gloria; si contra vile ac tenue sit vitrum, fulgorem istum sustinere

stinere non poterit ; quin hic ipse vilem abjectumq; ejus animus prodeat magis ac deteget. Quæ aliis exemplo sunt, hunc etiam legis instar videntur obstringere. His porrò fundamentis tota Nobilitatis æstimatio nititur ac privilegium : omnes quippe existimamus , Nepotes Avorum suorum actiones æmulaturos. Qui has superbè jactat, nec imitatur tamen , factis ostendit, quantum inter ipsum & illos discriminis sit. Nemo vitio vertit alteri, quòd virtutem illius, cui sanguine junctus non est , adæquare non studeat. Idcirco apud Nobiles Romanos olim fumosæ illustrium virorum imagines & statuarum antiquarum locabantur in vestibulis ædium, ut suas Successoribus obligationes continuo in memoriam reducerent. Boleslaus Quartus Poloniæ Rex , Patris sui effigiem, in numismate aureo, è collo suspensam circumferebat ; & quoties majoris momenti negotium aliquod decernendum occurreret, ori illam admovebat, & venerabundè deosculans solebat dicere : *Avertat benignissimus Deus , ne quid ego indignum regio tuo nomine statuam.* O quot ejusmodi numismata heroïcorum Patrum & Avorum suppetunt Serenitati Vestræ , quæ nunquam sinent, ut indignum regio eorum sanguine committat aliquid ; quin immò animos ei addent potius, & stimulos, ut ad ea, quæ magis gloriosa sunt , omni contentione enitatur.

§. Quòd si in omnibus Nobilioribus Viris incensa flagraret illa Majorum æmulatio , primas fanè in Republicâ seu domi seu militia mererentur partes : utique enim *pare est meliores esse eos , qui ex melioribus* , in quorum etiam favorem præsumptio est atque experientia : nam

Fortes creantur fortibus , & bonis.

Est in juvencis, est in equis patrum

Virtus , nec imbellem feroces

Progenerant aquila columbam.

Et plerumque magnos in animo suscitatur spiritus æstimatio propria , & infamiæ metus. Fateor tamen , fallere nonnunquam hanc regulam, aut quia^a Natura , quod voluit efficere non potuit ; aut propter malam educationem & deliciarum

molli-

Aristot.

Horat.

^a Nam ut ex homine hominem, ex belluis belluam, sic ex bonis bonum generari putant. At hoc quidem Natura sæpè efficere vult, non tamè potest. Arist. l. 1. Pol. c. 4.

mollitiem; aut quia ipsæ etiam hominum animæ non æquè nobiles omnes sunt ac generosæ, sed pro affectione corporis, in quod quasi demerguntur aliter atque aliter operari solent; & sunt nonnulli, ad quos sola trôphæorum, non unà virtutis Majorum transisse videtur hæreditas, ita cælo toto ab iis differunt. Exemplum in iisdem aquilis est, quæ licèt communiter non nisi aquilas procreent; sunt tamen, qui putent, Struthiones quandam esse earundem speciem, sed planè degenerem, in quâ proinde non ampliùs inest illa cordis generositas, robur illud unguium, & alarum levitas, quæ in aquilis cernitur, cùm volucris tam pernix, tamque elegans in animal fœdum ac turpe jam transmutata sit. Credi vix potest, quantum bono publico noceat electio ad Reipublicæ muneris, si absque discrimine, & meritum examine Nobilitas sola præ oculis sit, perinde quasi unà cum sanguine Avorum quoque experientia & virtus ad omnes semper posteros descenderet. Languescet industria, otiosa erit virtus, si solâ nixa Nobilitate debita sibi, & quasi certa reputaverit præmia, neque illam ad rectè agendum acuunt, aut isthæc amittendi metus, aut spes obtinendi; quibus ipsis argumentis Senatui persuasit Tiberius, ut ne sublevarent inopiam familiæ M. Hortali, quæ cùm esset ^b nobilissima, paupertate pessum ibat. Anteferri rectè poterunt aliis Viri sanguine illustriores, quod ad suprema pacis officia attinet, in quibus plurimum momenti habet familiæ splendor atque auctoritas: aliud est in officiis militaribus, quæ exercitium aliquod, & robur tum corporis, tum animi postulant. Quòd si hæc in illis etiam reperirentur, etsi non eâ fortè cum perfectione, atque in aliis, facilè reliquum compensabit Nobilitas, aut Antecessorum meritis, aut communi hominum æstimatione; omnem tamen defectum supplere illa nequaquam poterit. Atque eam ob rem meritò risit Tacitus electionem Vitellii, cùm ad gubernandas Germaniæ inferioris legiones mitteretur, nullâ habitâ ratione, quòd ad id muneris minùs esset idoneus: nam quòd *Censoris Vitellii ac ter Consulis filius, id satis videbatur.* Non ita Tiberius sub prima imperii sui initia, sed *mandabat hono-*

^b Languescet
alioqui indus-
tria, intende-
tur socordia, si
nullus ex se
metus, aut
spes, & securi
omnes aliena
subsidiâ expe-
ctabunt, sibi
ignavi, nobis
graves.
Tacit. lib. 2.
Annal.

Tacit. lib. 1.
Histor.

honores, nobilitatem Majorum, claritudinem militia, illustres domi artes spectando, ut satis constaret, non alios potiores fuisse. Tacit. lib. 4. Annal.

§. Multum fateor, in bello potest auctoritas sanguinis; non illa tamen hostem fundit; sed fortitudo atque industria. Germani olim *Reges ex Nobilitate, Duces ex virtute sumebant*. Tunc arma efflorescunt, cum virtus & animi robur præ aliis omnibus in pretio sunt, & honoratiora in bello occupant munera, quibus Nobilitatem aut adipisci primum, aut jam adeptam augere porrò, magisque illustrare valeant. Spes illa magnos orbi heroes dedit, & insignes duces præteritis sæculis; ubi verò ea defuerit, contemnitur militia: sola enim munerum militarium gloria belli incommoda & pericula solari potest. Nec illud certum omnino, quod quidam autumant, illustriorem scilicet sanguinem majori in veneratione esse, aut eidem obediri promptius: nisi enim virtutis accedant ornamenta, prudentiæ præsertim & fortitudinis, omnis submissio exhibita sanguini, exterior solùm cultus erit, non ab interiori profectus animo. Virtutem & excelsum mentis, quæ sibi ipsæ fortunam fabricantur, illas suspicit animus, & admiratur. Oceano Magno Columbus leges posuit, & Orbi novo Hermannus Cortesius, qui licet illustribus natalibus orti non fuerint, suis tamen Successoribus Nobilitatem pepererunt, ut maximis Viris pares esse possent. Celebriores fluvii à tenuioribus ferè rivulis originem ducunt atque initium, haud longo tamen post intervallo à suomet alveo nomen sortiuntur & gloriam.

§. Equidem in bello, ubi virtus & fortitudo magis æstimantur, expediet ad altiores honorum gradus evehere eos, qui rebus præclare gestis id fuerint promeriti, etsi fortè splendor Nobilitatis defuerit; pacis tamen tempore, *si Rempubli-* Dion. Caf-
cam gnaris, & non magni pretii hominibus committat Prin-
ceps, statim & Nobilium, ac strenuorum iram in se provocabit, fio.
ob contemptam eorum fidem, & maximis in rebus damna pa-
tietur. Quod tum potissimum accidit, cum Subditus rariori-
bus à naturâ donis instructus est, non verò cum inclaruit jam
apud populum, & ore omnium celebratur, adeoque ipsa Na-
K talium

Tac. lib. 11.
Annal.

talium obscuritas à præstantiâ & dotibus animi satî illustrata est. Multos videmus, qui *ex se videntur nati*; uti de Curtio Ruffo dicere solebat Tiberius. In hos tales optimè convenit illa laus bonæ electionis Ministrorum apud Claudianum:

————— *Lectos ex omnibus oris*
Evehit, & meritum nunquam cunabula quarit,
Et qualis, non unde satus.

§. Quòd si Nobilitas aut otio aut deliciis corrupta fuerit, suadendum potiùs, ut exercitio & præmiis illa instauretur, quàm alia condatur planè nova. Argentum & aurum facillimè expurgantur; ex argento tamen aurum conficere, immensi laboris est, & in quo frustra desudet Alchimistarum ars atque industria. Quare pessimum fuit consilium, quod Regi Henrico Quarto aliquando à nonnullis datum fuit, ut opprimeret scilicet potentiores regni sui proceres, aliòsque è mediocri fortunâ ad altiorem eveheret. Etsi libertas & inobedientia Nobiliorum exigere interdum videntur, ut aliquantum deprimantur: magna enim præ aliis eminentia superbiam gignit, neque Superiorem ferre sustinet *Nobilitas*, cui in pace durius servitium est. Imbecilliores semper æquum & justum quarunt, potentioribus autem id nihil est cura; & tunc quietiores ferè sunt subditi, cum deest potentia, quæ eos tueatur, & novitates^c eorum foveat. Eâ de causâ non permittunt Castellæ leges, ut duæ amplæ & potentes^d familiæ coalescant in unam; tum ideò etiam, ut bona magis divisa maneant, nec apud alios zelum & invidiam excitent. Artes certè non deessent, quæ sub specie honoris aut gratiæ singularis moderari possent divitiarum copiam, quærendo opportunitatem eas in obsequium Principis & boni publici impendendi. Attamen sumptuum vanitas eò progressa jam est, ut iis artificiis opus non sit: potentissimi enim quique maximis onerantur debitis, & necessitatibus premuntur, ut media amplius non suppetant, quibus tam sublimia cogitata exequi possint, aut molitiones novas machinari. Dum quidem plus esse cupiunt, quàm possunt, minùs etiam, quàm sunt, fieri incipiunt. Certè *dites familia Nobilium, aut claritudine insignes,*
studio

Tac. lib. 11.
Annal.

Arist. lib. 6.
Polit. c. 2.

^c Nihil ausuram plebem Principibus amotis. Tac. lib. 1. Ann.

^d Commodum est etiam, ut hereditates non donatione, sed jure agnationis tradantur, utque ad eundem una, non plures hereditates proveniant. Arist. lib. 5. Polit. c. 3.

Tacit. lib. 3.
Annal.

studio magnificentiæ prolabi solent. Cæterùm etsi divitiæ nimæ periculosa sint; idem tamen in extremâ etiam inopiâ locum habet: nam cum ex primariis aliqui bona dissiparunt, hi res novas moluntur.

Arist. lib. 6.
Polit. c. 12.

SYMBOLVM XVIII.

MULTIS Imperium virtus contulit, paucis malitia: in his sceptrum usurpatio fuit violenta, & plena periculi, in illis titulus justus, & constans possessio. Occultâ quâdam pulchritudinis suæ vi ad sui amorem & cultum virtus allicit. Elementa cælorum parent imperio, ob perfectionem eorundem & præstantiam; homines quoque non nisi cum qui justitiâ,

Xenoph. 1. 8.
Pædag.

^a Fuit ergo
Dominus cum
Iosue, & nomē
ejus divulgatū
est in omni
terrâ. Jos.
c. 6. 27.

^b Rex enim
Dux erat in
bello, & iudex,
& in iis, que
ad cultū Deo-
rum pertine-
rent, summam
potestatem ha-
bebat. Arist.
1. 3. Pol. c. 11.

^c Minusque
insidiantur eis,
qui Deos au-
xiliares ha-
bent. Arist.
Polit.

^d Corona au-
rea super mi-
tram ejus, ex-
pressa signo
sanctitatis, &
gloria honoris,
& opus virtu-
tis, & deside-
ria oculorum
ornata. Eccl.
45. 14.

^e Et adoravit
fastigium vir-
ga ejus. Paul.
Ep. ad Heb.
c. 11. 21.

stitiâ, cæterisque virtutibus præstat aliis, supremâ potestate & dominatu dignum reputant. Eâ de causâ Cyrus *non censebat convenire cuiquam Imperium, qui non melior esset iis, quibus imperaret.* Subditi magis observant, & reverentur Principem, in quo insigniores animi dotes inesse conspiciunt. Quantò hæ fuerint majores, tantò major auctoritas erit atque æstima- tio: omnes enim existimant, Deum Principi tali magis esse propitium, & curâ peculiari adesse in omnibus, ejusque gu- bervationem dirigere. Hoc ipsum est, quod toto orbe Iosue nomen ^a fecit inclarescere. Boni Principis actiones omnes & consilia cum plausu accipit populus, & piâ quâdam cum fiducia prosperos eorum successus sibi pollicetur; quòd si evenerit aliter, planè sibi persuadet, ob fines quosdam altio- res & incognitos ita magis conducere. Eandem ob causam apud Nationes quasdam Reges ^b summi Sacerdotes erant, ut dum populus ceremonias sacras, & cultum divinum ab iis acciperet, agnosceret in iisdem naturam quandam sublimio- rem, magisque propinquam, ac familiarem ipsi Deo, quâ tanquam mediatrice in precibus suis uti posset, & contra quam nihil temerè attentare ^c præsumeret. Corona Aaronis super mitram ^d attollebat oculos, & desideria omnium. Iacob venerabatur Iosephi ^e sceptrum, cujus apicem Ciconia infidebat, pietatis & religionis Symbolum.

§. Nemo existimet, malè perdi tempus illud, quod Prin- cept in virtutum ponit exercitio, immò Deus interim vel ma- ximè rerum eventus moderatur ac dirigit. Sanctissimo Sacri- ficio piè intererat Ferdinandus Antolineus, dum ad Du- rium amnem Comes Garsias Fernandus cum Mauris de- cerneret prælio, & ecce Angelus aliquis os habitûque illi si- milis, vicem ejus tantisper in pugnâ obiit, quo factum, ut infamiam ipse non effugeret solum, sed & potissimam victo- riæ laudem & gloriam indispiceretur. Simile quippiam refer- tur de gloriosissimo Archistratego Comite Tillio, Iosue verè Christiano, non minùs sancto, quàm forti ac bellicoso, ab alio aliquo, personam ejus referente, instructam fuisse aciem, dum ipse Sacerdoti ad aram facienti pro more dabat operam.

Ferdi-

Ferdinando Secundo Imperatori sub ipsis officiis divinis plura oblata fuere vexilla, victoriæ insignia & monumenta, quàm multi ex Antecessoribus hosti eripuerint. Otiosus stabat Israëliticus *f* populus, & mira Deus in favorem illius factitabat. Æternùm lucebit Corona, quæ sicut illa & Ariadnæ fulgentissimis virtutum stellis radiaverit. Septimius Imperator filiis suis dixit moriens: *firmum sese iis derelinquere Imperium, si boni essent; lapsurum brevi, si mali.* Ferdinandus Rex, qui à virtutibus suis magnis Magni cognomentum invenit, mirè iisdem regni sui gloriam auxit, & Successoribus stabilivit. Tantâ is erat pietate, ut cùm corpus S. Isidori Hispali legionem transferretur, ipse & filii ejus suos oneri subjicerent humeros, & sacras reliquias à fluvio Durio usque ad ipsum urbis templum D. Joanni sacrum nudis pedibus prosequerentur. Etenim cùm Deus sit, *per quem Reges regnant*, & à quo omnis eorum potestas & felicitas dependet, falli nunquam poterunt, si ad ipsum suos identidem reflectant oculos. Lúnam Solis radii non destituunt; ea siquidem minimè ignara omnem sese à Sole lucem accipere, continuò eum respicit, ut ab eodem illuminetur: quod Principibus sic imitandum, ut oculos semper fixos habeant in æterno illo Luminari, quod lucem & motum impertit orbibus, & à quo augmenta sua & decrementa sumunt Imperia, prout in Emblemate præsentis per sceptrum innuitur, in cujus vertice Luna visitur respectans Solem, proprium Dei Symbolum; tum quia nulla alia res ad ejusdem omnipotentiam accedit propiùs, tum etiam quia solus ille lucem & vigorem rebus omnibus tribuit:

*Quem, quia respicit omnia solus,
Verum possis dicere Solem.*

Non est enim potestas, nisi à Deo. Priùs in aternâ ejus mente, quàm hîc in terris, Reges coronis redimiri solent. Qui cælestes orbis primo mobili circumdedit, idem illud regnis etiam & Rebus publicis impertit. Qui Regem constituit apibus, non solius fortunæ reliquit arbitrio, aut electioni humanæ has causas inferiores Principum, qui in regimine hoc

f Nolite timere: stare, & videte magnalia Domini, quæ facturus est hodie.

Exod. 14. 13.
Dominus enim Deus Israël pugnabit pro eo. Jos. 10. 42

& Neque declinet in partem dexteram, vel sinistram, ut longo tempore regnet ipse, & filii ejus.

Deut. 17. 20.

Mar. hist.
Hisp.

Prov. 8. 15.

Boëtius.

Rom. 13. 1.

^e Principes
quidem instar
Deorum esse.
Tacit. lib. 3.
Annal.

ⁱ Et habebat
in dextera suâ
stellas septem.
Apoc. 1. 16.

^k Projecit, &
versa est in
colubrum, ita
ut fugeret
Moyfes. Exo.
4. 3.

^l Vidit in so-
mnis scalam
stantem super
terram, & ca-
cumen illius
tangens calvum:
Angelos quoque
Dei ascenden-
tes & descen-
dentes per eam:
& Dominum in-
nixum scalam.
Gen. 28. 12.

terrestri vicem ejus sustinent, aut illi quàm simillimi ^b sunt. adumbrati in Apocalypsi per septem illos Planetas, quos Deus ⁱ in manu suâ habebat. In illos vibrat divinos suos radios, qui reflexi deinde supremum jus atque auctoritatem in subditos iis tribuunt. Sine splendore illo ac luce cœca quodammodo est potestas omnis, quantumvis ampla. Si Princeps, spretâ illâ luce, in aliam apparentem boni fortè alicujus, quod commoditas illi propria, non recta ratio offert, intenderit oculos, mox potentia suæ orbem deficere videbit, & obscurari. Quicquid Solem præsentem fugit, tenebris involvatur necesse est. Luna etsi subinde luce se videat destitui, non tamen ideò sese à Sole avertit, quin potius longè jam alacrior, graciliórque continuò eundem respicit, donec luce illius denuò compleatur. Fixum ergo firmúmque sceptrum suum Princeps teneat, oculos semper conjiciendo in virtutem, in omni fortunâ, seu prosperâ, seu adversâ: nam idem ille divinus Sol, qui aut ad castigandum, aut ad cumulanda merita, aliquod ejus decrementum permisit, in constantia præmium non omnem suam lucem subtrahet, sed amplitudinem ejus augebit iterum, & crescere faciet. Ita Ferdinando II. Imperatori usuvenit: quippe qui non rarò Fortunam tam adversam habuit, ut de imperio pariter & vitâ desperare posse videretur. Verùm, quâ erat animi constantiâ, nunquam spem omnem abs se abjecit, neque avertit oculos suos à Sole illo increato, rerum omnium effectore ac moderatore, cujus providentia divina periculis eum eripuit, & longè etiam altiùs supra omnes suos hostes extulit. Virga Moyfis, quæ sceptri erat Symbolum, miros edebat effectus, quoad illam cælum versùs erectam manu suâ tenebat; at simul ac illam abjiciebat in terram, in venenatos serpentes, ipsimet ^k Moyfi formidandos conversa fuit. Dum sceptrum instar scalæ Jacobæ summitate cælum tangit, sustentat illud Deus, & Angeli descendunt ^l subsidio. Nec Ægyptiis ignotum hoc fuit, qui ideo in supremo sceptrorum apice caput ciconiæ, avis religiosæ, ac piæ in parentes, solebant effingere; in inferiori verò parte pedem Hippopotami, animalis impii & ingrati erga suum

suum patrem, cujus vitæ struit infidias, ut tantò liberiùs propriæ suæ matris frui possit amoribus: quo hieroglyphico nihil illi innuere volebant aliud, quàm quòd Principes pietatem semper impietati anteferre debeant. Atque hoc eodem Symbolo Machiavellus suum quoque Principem instructum vellet, sed alio planè fine: in uno enim sceptri extremo pietatem, in altero impietatem collocatam cuperet, ut pro libitu illud vertere posset, eamque partem sursum erigere, quæ ad conservationem & incrementum Statuum magis conducere. In quem finem putat ille, virtutes Principi necessarias non esse, sed sufficere, si eas habere se simulet: etenim si veræ illæ essent ac solidæ, & si ex præscripto earundem agere is semper vellet, ait perniciosas illi fore; contrà verò profuturas quàm plurimùm, si putetur saltem, quòd iis præditus sit: hâc enim ratione ita eum fore dispositum, ut pro re natâ immutare eas sciat & possit, adeoque sic in rebus omnibus agere, prout expedire judicaverit, & tulerit occasio. Atque hoc ipsum cum primis necessarium esse ait in iis Principibus, qui noviter ad Reipublicæ gubernacula accesserunt, quos paratos semper & expeditos esse oportet ad utendum velis, prout Fortunæ venti spiraverint, & postularit necessitas. Impium prorsus, & imprudens consilium, quod virtutes suadet non genuinas, sed confictas solùm & putatitias. Quomodo enim fieri poterit, ut idem umbra præstet, quod veritas? quænam ars, quæve industria crysalli naturam sic perficiet, ut claritate sua ac luce adamantem exæquet? ecquis non illicò, ad primum aspectum & explorationem, rei agnoscat vanitatem, & ridere incipiet? *Vera gloria radices agit, atque etiam propagatur: ficta omnia celeriter tanquam flosculi decidunt, neque simulatum quicquam potest esse diuturnum.* Nulla tanta est astutia, quæ naturam aliquam malam vestire sic possit, ut usquequaque bona appareat. Nam si in ipsis veris virtutibus, tam naturæ nostræ & inclinationi, accedente præsertim habitu, conformibus, tam facilè deficimus, quid in fictis & putatitiis fiet? quomodo Subditi, si artes & fraudes istas perspexerint, ferre poterunt fœtorem illum, è discooperto jam

Cic. lib. 2.
de Off. c. 32.

^m Quasi pan-
nus mensura-
ta iurise
Iustitia no-
stra. II. 64. 6.

ⁿ Otho inte-
rim, contra
spem omnium,
non deliciis,
neque desidia
torpescere, di-
lata volupta-
tes, dissimula-
ta luxuria, &
cuncta ad de-
corem imperii
composita. Eo-
que plus for-
midinis affe-
rebant falsa
virtutes, &
vitia reditu-
ra. Tac. I. I.
Histor.

^o Haud minùs
noxia, quoties
parando regno
finguntur.
Tacit. lib. 4.
Annal.

* Platon.

Tacit. lib. 2.
Histor.

vitiorum sepulchro, tam detestabili, absque omni virtutum ornamento? quomodo ab interno illo vulnere avertere poterunt oculos, si detracto jam ^m velo, sub quo dilitescebat, palàm sese illud conspectui offerat? unde porrò fiet, ut Princeps suis domi contemptui futurus sit, & ludibrio; extraneis verò suspectus in omnibus. Vtrisque certè odio erit, nemini enim ab illo licebit securo vivere. Nulla alia res magis formidandam reddit Principis tyrannidem, quàm si virtutes ipse fingat: ex eo enim deinde majora plerumque pullulant vitia; quomodo multi ⁿ Othonem metuebant, cùm ambiret Imperium. Malam Principis naturam, si cognita sit, declinare facilè quis potest; virtutes falsas & simulatas non item. In apertis vitiis fragilitati locus est; fictis virtutibus dolus & fraus commisceri solent; neque hoc fortuitò solùm & casu, sed ad malos plerumque fines, atque adeò magis noxiæ illæ sunt, quàm ipsa vitia, quemadmodum in ^o Sejano notavit Tacitus. * *Extrema est perversitas, cùm prorsus justitiâ vaces, ad id niti, ut vir bonus esse videaris.* Labi in apertum scelus, imbecillitas quædam est; virtutes simulare, mera malitia. Vitia alia faciliùs ferunt homines; at hypocrisim abominantur omnes: nam illis nosmetipsos solùm decipimus, hâc verò etiam alios. Quid? quòd actiones etiam bonæ contemni solent, si ab arte, non à virtute ortum ducant. Multa faciebat Vitellius, ut gratiam favorémque populi aucuparetur, sed *quæ grata sanè fuissent & popularia, si à virtutibus proficiscerentur, memoriâ vitæ prioris, & quia nemo non videbat, ficta ea esse, indecora & vilia accipiebantur.* Et quæso, cui bono virtutem fingere, si eâdem solertiâ atque industriâ ad eam rem opus est, atque ad virtutes veras & solidas? si hæ ipsæ ob morum pravitatem vix roboris habent satîs ac virium, quî fictæ subsistent & umbratiles? Non Deo coronam, ejusque conservationem acceptam refert, nec præmia eum, aut supplicia credit decernere, quisquis his artibus potiùs, quàm divinæ confidit providentiæ. Si vitia Principis ab imbecillitate, non ab affectatione essent, faciliùs secreta ea haberi paterer, ne malo exemplo sint: nam ideo ea occultare, hypocrisis censeri non debet,

debet, aut malitia ad fallendos aliorum animos; sed prudentia potius naturalis, & honor virtuti debitus. Nullum frænum illi restat potentia, quæ tyrannides suas non velo aliquo obtegit. Nunquam Senatores ^p Tiberium timuerunt magis, quàm cum absque dissimulatione eum conspicerent. Et tametsi de Pifone scribat Tacitus, quòd ^{*} *claro apud vulgum rumore erat, per virtutem, aut species virtutibus similes*: hoc tamen non sic intelligendum, quasi perinde sit in Principe, seu veris virtutibus polleat, seu eas simulet; sed quia populus nonnunquam iudicio fallitur, & hypocrisis pro virtute habet. Quantò igitur firmior constantiorque Pisonis fama, si virtuti sinceræ & solidæ ea fuisset innixa.

§. Eadem nascentur incommoda, si Princeps veras virtutes habeat quidem; sed quas ipse pro temporis & occasionum varietate facilè mutet: virtus enim esse nequit, quæ non est habitus firmus & constans, aut in eo inest animo, cui religio non est, in vitium illam convertere, aut ad improborum sese partes adungere, modò aliqua utilitatis spes inde affulerit. Et amabo te, quomodo istud unquam Principi expediet? *Ca el Rey contra los malos, quanto en su maldad esto vieren* (verba sunt Alphonfi Regis, in ejusdem legibus) *siempre les debe haver mala voluntad, porque si de esta guisa non lo fiziesse, non podria fazer cumplidamente justicia, nin tener su tierra en paz, nin mostrarse por bueno.* Et quis casus exigere illud poterit his nostris præsertim sæculis, cum dominatus & imperia certis constituta sunt legibus, neque jam ampliùs dependent (uti Romanorum Imperatorum fiebat temporibus) ab electione & insolentiâ militari? Nullum unquam tantum potest esse periculum, quod virtus prudens cavere non queat, absque eo quòd Princeps à sceleribus sibi paret subsidium. Si quando Princeps aliquis virtutibus illustris pessum iit, non eò accidit, quòd bonus esset, sed quòd bonus esse haud sat is didicerit. Non tenetur Princeps justitiæ amans, confestim & imprudenter sese sceleribus opponere, ubi nullum pollicetur fructum, aut certè evidenter periculosa videtur isthæc diligentia: quin immò magnæ prudentiæ est ^q *permittere, quod*

^p Penetrabat pavor & admiratio, callidum olim, & regendis sceleribus obscurum, huc confidentia venisse, ut tanquam dimotis parietibus ostenderet Neptem sub verberare Centurionis, inter servorum ictus, extrema vita alimenta, frustra orantem. Tacit. lib. 6. Annal.

^{*} Tac. lib. 15. Annal.

Lib. 5. tit. 5. P. 2.

^q Permittim⁹, quod nolentes indulgemus, quia pravam hominum voluntatem ad plenum cohibere non possumus. S. Chryf.

^r Non id tempus censura, nec si quid in moribus labiret, defuturum corrigendi auctorem. Tac. lib. 2. Annal.

Tac. lib. 14. Annal.

Tacit. lib. 4. Annal

Tacit. lib. 1. Histor.

^f Egregium Principatus temperamentum, si demptis utriusque vitiis, solæ virtutes miscerentur. Tac. lib. 2. Hist.

quod contra nitendo impedire non potes. Dissimulet vitiorum notitiam, quoad cum tempore remedium parari possit; bonos interim præmiis erigat, coërceat pœnis malos, aliisque utatur mediis, quæ prudentia suggerit. Quòd si ea non sufficiant, Successori illud relinquat; uti fecit Tiberius, cum perspiceret ^r temporis sui mores corrigi à se, & emendari non posse. Etenim si Princeps metu aliquo ad improborum mores & vitam malè agendo sese vellet conformare, nec hos reduceret in viam, atque unà bonos perderet, adeoque in utriusque malitiæ fieret accessio. Virtus in Principe nihil creare solet periculi; creat tamen zelus & rigor, si absque prudentiâ sint. Non abominantur Principem scelerati, quòd probus & frugi sit, sed quia per nimiam ejus severitatem improbis iis esse non licet. Nemo non Principem justum desiderat. Quin mali etiam hoc tali opus habent, ut justitiæ locus sit, quâ non ab aliis solùm, sed & à se invicem securi degant. Seneca eò intendebat, cum ut Neronem ab incestuosâ cum Matre consuetudine abduceret, eidem comminaretur, *pervulgatum esse incestum gloriante matre, nec toleraturos milites profani Principis Imperium.* Adeò necessariæ Principi virtutes sunt, ut sine quibusdam ne vitia quidem possint subsistere. *Nec aliis artibus Sejanus Tiberium devinxit, quàm quòd virtutes insigniores improbis facinoribus conjungeret. Corpus illi laborum tolerans, animus audax, sui obtegens, in alios criminator, juxtâ adulatio, & superbia, palàm compositus pudor, intus summa adipiscendi libido, ejusque caussa, modò largitio, & luxus, sapius industria, ac vigilantia.* Similem virtutum & vitiorum commixtionem in Lucinio Muciano videre licuit. Eadem quoque de causâ *ambigua de Vespasiano fama erat:* nam & vitia notari in eo, & collaudari virtutes poterant. Illud certum, multò securiorem futuram fuisse Sejani apud Tiberium gratiam; Vespasianum item & Mucianum in longè perfectiores evasuros fuisse Principes, si *s* demptis eorum vitiis, solæ virtutes remansissent. Si vitia profunt Principi ad dignoscendos à bonis improbos, fatis erit, quòd notitiam eorum aliquam, non verò usum aut consuetudinem habeat.

Pol.

Polleat itaque virtutibus, sed juxtà circumspēctus sit, ac prudens, ut nulla fraus esse possit aut dolus, qui eum fugiat, nulla malitia, quam ipse non penitus perspiciat, singulorum hominum mores, agendique modum ita penetrando, ut absque deceptionis periculo iis imperet. Atque in hoc sensu admitti posset eorum sententia, qui eò *munitiores Reges censent*, Salust. *quò illis, quibus imperitant, nequiores fuere*. Ista enim nequitia, quod ad cognitionem malitiæ attinet, valde expedit, ut castigare scelera, & simul etiam humanæ fragilitatis aliquam habere rationem rectè quis noverit. Dura nimium est, & periculosa pro regimine severa virtus absque istâ notitiâ. Ex quo porrò fit, ut magis conveniant Principi virtutes heroicæ imperii propriæ, non illæ monasticæ & solitariæ, quæ meticulosum illum reddunt, tardum ac difficilem in statuendo, ab humanâ conversatione alienum, magisque attentum ad perfectionem suam privatam & propriam, quàm ad gubernationem communem & publicam. Maxima virtutis perfectio in eo posita est, ut satisfaciat obligationibus Principis, quibus à Deo obstrictus fuit.

§. Nec voluit solùm Machiavellus, ut Princeps temporibus certis virtutes fingeret; sed Politicam etiam ipsi malitiæ superstruere conatus est, commonstrando quomodo hujus beneficio ad supremum gradum illa posset evehi, & discretè asserendo, ideo pessum ire homines, quòd mali esse nescirent, perinde quasi certa eâ de re haberi posset scientia. Doctrina hæc non paucos Principes Tyrannos effecit, & egit præcipites. Non ita est, non ideo pereunt homines, quòd mali esse ignorent; sed quia flagitia ipsa tueri sese in longum nequeunt: nulla enim tam astuta, & prudens est malitia, quæ satis cavere sibi possit, quin suis met artibus tandem irretiatur. Quæ scientia erudire satis poterit, ut iudicium in delictis servet integrum & incorruptum, quem suorum met malefactorum conscientia stimulat, quæ etsi in nobis sit, sine nobis tamen operatur, impulsâ vi quâdam interiore divinâ; cum arbitra sit, & carnifex actionum nostrarum, cujus tyrannidem Nero quondam expertus fuit, postquam Matrem tolli iussisset
è me-

Tac. lib. 14.
Annal.

Tacit. lib. 4.
Annal

Job 5. 13.

è medio : nam *sceleris demum intellectâ magnitudine*, reliquo noctis, modò per silentium defixus, sæpiùs pavore exurgens, & mentis inops lucem operiebatur, tanquam exitium allaturam. Hæret nonnunquam animus maximè generosus, & consilio destituitur ad scelerum conspectum. Ita Sejano evenit, cum Tiberii familiam cogitaret extinguere : nam *magnitudo facinoris metum, prolationes, diversa interdum consilia adferebat*. Apprehendit nimirum Deus *sapientes in astutiâ eorum*, & *consilium pravorum dissipat*. Vitium ignorantia est, prudentiæ opposita ; violentia est, quæ suam ipsius ruinam molitur assiduè. Periculosa fabrica est, quæ mox in illius cervicem corruit, à quo constructa fuit. Nullum tantum est iudicium, quod sufficiat ad tyrannides minores aliis majoribus corrigendas : & quousque moles ista assurget, ut homines ferendo sint ? Illud ipsum exemplum Ioannis Pagoli Tyranni Perusiæ, quo Machiavellus utitur ad stabiliendam suam doctrinam, abundè satis edocere potuisset, quàm periculi plenum sit, per istiusmodi incedere præcipitia, cum elusa tandem ejus malitia, procuratâ etiam morte Iulii Secundi Pontificis, ad exitum perducì nequaquam potuerit. Idem quoque Duci Valentino accidit, quem velut Ideam aliis proponit Principibus : is enim, ut ab obitu Papæ Alexandri Sexti rebus suis securiùs prospiceret, Cardinalibus factionis contrariæ venenum propinavit ; sed permutatis per errorem lagenis, ipse & Alexander venenum hauserunt, quo Pontifex extinctus est subitò ; Valentinus verò ita correptus, ut ob corporis imbecillitatem electioni interesse non potuerit (quem casum tanta illius astutia non præverterat :) quo porrò factum, ut quem ipse vellèt, Pontifex minimè fieret, atque unà perderet ferè omnia, quæ in Romaniâ violenter occupârat. Non finit utique providentia divina, ut Tyrannorum artes suis multùm profint auctoribus. Habet hoc sola virtus, ut Deum cœptis nostris propitium reddat, non malitia. Si quando Tyrannus aliquis in usurpatione violentâ diutiùs perstitit, id à magnâ aliquâ profectum fuit virtute, aut excellentiâ naturali, quæ vitia occuluit, & voluntatum studia ei paravit

Qui dissipat
cogitationes
malignorum,
ne possint im-
plere manus
eorum, quod
caperant.
Job 5. 12.

paravit apud subditos; malitia tamen istud tyrannicis ascribit artificiis, & ex istiusmodi exemplis impias quasdam & erroneas maximas Statûs eruit, quibus præcipitant Principes, & ruunt imperia. Præterquam, quòd non omnes imperent, qui sceptrum in manu gestant, aut coronam in capite, eò quòd justitia divina, relicto iis regno, imperium tamen iisdem eripiat, permittendo, ut è Dominis mancipia fiant passionum suarum ac Ministrorum, atque ab eventibus minùs prosperis, & seditionibus opprimantur. Quomodo in Saùle completum fuit, quod Samuel illi dixerat; non mansurum scilicet eum Regem, in pœnam, quòd Deo fuisset ^v inobediens: tametsi enim Rex viveret, & moreretur, ex eo tamen tempore regnum ipsius mera fuit servitus.

*v Pro eo, quòd
abieciſti ſer-
monem Domi-
ni, abiecit te
Dominus, ne
ſis Rex.
1. Reg. 15. 23*

IN ludis Vulcani & Promethei diversi certis constituti locis in hunc sese modum exercebant : prodibat primus accensam facem manu præferens, quam deinde porrigebat secundo, tum iste tertio, & sic deinceps de manu in manum. Vnde natum proverbium : *Cursu lampada trado*; de iis dici solitum, quæ tanquam per successionem ab uno ad alios transeunt, quo sensu Lucretius cecinit :

Et quasi cursores vitæ lampada trado.

Plato.

Quod à Platone mutuatus, cum suadendo hominibus naturæ propagationē, eam necessariam esse ait, *ut vitam, quam ipsi à majoribus accepissent, vicissim quasi tadam ardentem, posteris tradant*. Ecquid aliud est sceptrum regium, quam ejusmodi facula,

facula, quæ ab uno Successore transit ad alium? Quid ergo majestas sibi sumit in hac suâ eminentiâ tam brevi, & ad solum usum concessâ? Multa Principi cum hominibus aliis communia sunt; una sola res, eâque accidentalis eundem differre facit. Et propter illa quidem animum non demittit; ob hoc tamen solum & unicum superbè sese effert supra alios. Meminerit, hominem esse se, & hominibus imperare. Perpendat diligenter, se amplissimum hoc Mundi theatrum subire, ut Principis personam sustineat, decedenti verò de vitâ alium deinde cum eâdem successurum purpurâ, quam ipse deposuerit; de utroque demum solam hanc superfuturam memoriam, quòd fuerint. Illud denique sciat, ne hanc quidem purpuram, quâ amicitur, suam esse, sed Reipublicæ, quæ non nisi usum ei indulget, ut capitis tantisper fungatur officio, & boni publici conservationi, incremento & prosperitati consulat, ut alibi expendimus.

§. Vbi igitur in vitæ hujus stadio decurrere semel Princeps cœperit, tædâ ardente sui Statûs instructus, non id solum agat, ut cursum istum producat longiùs: jam enim terminum præfinitum habet, quem transgredi non licebit; & quis novit, num fortè ab eo jam absit proximè, cum illa cuique etiam levissimo vento sit exposita. Tegula una eam Regi Henrico I. extorsit è manibus, nondum nato annos quatuordecim: unus item ex equo lapsus, inter ipsa nuptiarum tripudia, Principem Ioannem Regum Catholicorum filium prohibuit, quòd minùs eam prehendere potuerit.

Mar. hist.
Hisp. lib. 12.
c. 6.

§. Ponderet prætereà Princeps habilitatem suæ manûs: occasionem & jus, ne plures temerè faces suscipere audeat, quàm aut successio, aut electio legitima illi concesserint. Si considerâssset istud cum animo suo Fridericus Comes Palatinus, nunquam Electorali dignitate, nunquam provinciis suis ac honoribus tam infeliciter excidisset, propter ambitionem Coronæ Bohemicæ. Et sanè longè meliùs suum confecisset curriculum Rex Carolus Neapolitanus, si regni sui contentus face, non in Hungariam etiam manum adjicere attentâssset, ubi ideirco veneno interiit.

Mar. hist.
Hisp. lib. 14.
c. 5.

§, Nemini alteri eam facillè committat Princeps, neque sinat, ut quis alius manum ei admoveat, cum autoritate nimia. Imperium enim societatem non patitur; suo etiam Patri Regi Alphonso Sapienti tædam hanc è manibus eripere conatus est Infans Sanctius, eâ potestate & dominatione, quam ab ipso acceperat. Nec Infanti Lusitano defuere rationes apparentes, cur idem contra Parentem Regem Dionysium moliretur.

Curtius.

Mar. hist.
Hisp. lib. 7.
c. 20.

§. Istæ regnorum faces malis artibus accensæ citò plerumque extinguuntur : *nam nulla quasita scelere potentia est diuturna*. Garfias Rex Patrem suum Alphonsum Magnum coëgit, ut regno se abdicaret, sed ultra triennium Coronâ sic partâ ei frui non licuit. Froila Secundus non nisi menses quatuordecim regnum obtinuit, quod vi magis, quàm electione fuerat adeptus. Consilia violenta non semper optatum fortiuntur exitum. Navarræ coronam certò jam ad se perventuram hæreditate sperabat Ramon, si fratrem suum Sanctium tolleret de medio; at Respublica sceptrum ei committere noluit, qui facinus tam atrox animo concepisset, adeoque Sanctio Regi Aragoniæ ejus patrueli illud obtulit.

Mar. hist.
Hisp. lib. 7.
c. 12.

§. Ne temerè facem isthanc è manibus dimittat Princeps, quoad vivit, ne si facti illum pœnituerit postea, ei fortè accidat, quod Regi Alphonso hujus nominis Quarto; qui posteaquam Regnum in fratrem suum Ramirum semel resignâisset, recuperare deinde nunquam potuit, quantumvis vellet. Ambitio, dum in possessione est, justitiæ non paret: semper enim rationes in promptu habet, & causas, quibus se tueatur. Et quem non moveat discrimen, quod inter imperandum, & obediendum interest?

Mar. hist.
Hisp. lib. 8.
c. 5.

§. Tametsi verò istæ regnorum faces communiter à parentibus ad liberos transeant, illud tamen Reges semper meminerint, à Deo se accepisse, eidemque suo tempore restituere debere, ut nôrint, cui acceptas eas referre debeant, & quàm stricta de iis reddenda sit ratio. Ita fecit Rex Ferdinandus, cognomento Magnus, qui sub extre-

mum

mum vitæ spiritum, sic Deum fertur allocutus : *Tua, Domine, est potestas, tuum est imperium. Tu supremus es Dominus super omnes Reges, & omnia tua subsunt providentiæ. Regnum, quod de manu tuâ accepi, tibi restituo.* Totidem penè verbis, in eodem mortis articulo, usus est alius Rex Ferdinandus, quem Sanctum cognominamus.

§. Illustre sanè, sed laboris plenum vitæ curriculum cælum ipsum descripsit Serenitati Vestræ, conficiendum non cum unâ solùm, sed pluribus variorum regnorum facibus, quæ Soli per omnia similes (hoc uno excepto, quòd hic sese per intervalla subducat oculis) ab oriente usque in occidentem suam longè latèque diffundunt lucem. Sævissimi turbines erumpentes undique eas moliuntur extinguere: verùm cum Deus (sic Isaias^a videtur vaticinatus) easdem eo fine incenderit, ut antecant vexillum crucis, & gentilitatem illuminent in sacris Ecclesiæ altaribus, sperari meritò poterit, quòd hujus ad instar etiam illæ lucebunt; præsertim, si magis magisque eas inflammârit Serenitatis Vestræ religiosa fides, & pius zelus, rectâ sursum erectas semper tenendo, ut flamma tantò clarior puriorque ad cælum, quò naturâ suâ nititur, possit contendere: nam qui obliquè eas inflexerit, in causâ erit, cur illæ ipsæ flammæ eas sensim depascent; quòd si cælo ita obverterit, ut terram solùm spectent, mox extinguentur penitùs: eadem enim materia, quæ partum aliàs datura erat, interitum iis adferet. Enitatur itaque sedulò Serenitas Vestra, ut cum his facibus vitæ suæ curriculum gloriosè decurrat, easque adhucdum lucentes suo aliquando Successori porrigat, nec solùm quales eas accepit primùm, sed potius novis auctas & collustratas radiis: solet enim Deus regna Regémque, cum primùm Reipublicæ suscipiunt gubernacula, velut ad trutinam expendere, ut tantò accuratorem ab iis rationem postea repetat, quomodo^b Regi Balthasari factum. Et si Otho^c obstrictum se credidit, ut Imperium, sicut à Majoribus acceperat, sic posteris traderet, profectò non minorem etiam obligationem à gloriosis suis Antecessoribus ad se derivatam Serenitas Vestra agnoscat ne-

Mar. hist.
Hisp. lib. 9.
c. 6.

^a Ecce, dedi te in lucem Gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ. II. 49. 6

^b Appensus es in statera, & inventus es minus habens. Dan. 5. 27.

^c Urbis nostræ institutum, & à Regibus usque ad Principes continuum, & immortale, sicut à Majoribus accepimus, sic posteris tradamus. Tac. l. 1. Histor.

Mar. hist.
Hisp. lib. 26.
c. 8.

cessè est. Ita illas tradidit Carolus V. Imperator, dum eas adhuc superstes Philippo II. Filio suo detulit. Et tametsi nonnullorum acciderit malitiâ, quòd finem curriculi sui expectare noluerit, ne fortè venti contrarii, quos jam tum adversa Fortuna concitârat, eas aut omnino extinguerent, aut saltem obscurarent; uti fecisse memorant Alphonsum II. Regem Neapolitanum, qui cùm Regi Franciæ Carolo VIII. resistendo non esset, Coronam in Filium suum Ferdinandum Calabriæ Ducem transtulit: illud tamen certum, voluisse ipsum tempori eam Deo restituere, seseque ad aliam disponere coronam, non temporariam, sed æternam, quâ semel obtentâ frui licet securo ab omni metu, ne ad alia capita transeat.

SYMBOLVM XX.

INTER solennes nuptiarum ritus apud Athenienses puerulus aliquis Sponsum anteibat, spinosis redimitus foliis, & panem in canistro manu præferens: Symbolum, quo inuebant, opinor, matrimonium non solum voluptatis gratiâ, sed ad curas etiam & ad labores à naturâ institutum esse. eodem (si in Emblematis figuris humanis esset locus) eum quoque possemus adumbrare, qui nascitur, ut aliis imperet. Nam quibus curarum spinis non circumdatur, qui status suos in justitiâ, in pace, in rerum ubertate tueri satagit? quas non experitur^a difficultates, quibus non sese periculis objicit, qui imperium tenet in alios? Illius labores, populi quies sint

^a Quàm arduum, quàm subjectum fortune regendi onus! Tac. 1. Annal.

oportet ; pericula illius , hujus securitas ; illius vigiliæ , hujus somnus. Verumtamen idem illud oculis hîc subjicere placuit sub specie elegantis coronæ quidem & aspectu jucundæ, sed spinis refertæ, cum adjecto lemmate è versibus Senecæ Poëtæ Tragici :

Seneca.

————— *O fallax bonum!*

Quantum malum fronte, quàm blandâ tegis!

Strab.

Ecquis intendens oculos in uniones illos , & coronæ adamantes, in tam bellos flores, qui undique eam ambiunt, non illicò sibi persuaserit, pulchrius longè & amœnius fore, quod intùs latet abditum ; & tamen merissimæ spinæ sunt, quæ assiduè tempora, pectùsque lancinant. Nullus est in coronâ unio, qui sudor non sit. Rubinus nullus, qui non sit sanguis. Nullus Adamas, qui non sit quodammodo terebra. Tota denique nihil aliud est, quàm circumferentia absque quietis centro, Symbolum perpetui curarum motus. Atque hæc causa fuit, cur antiquiores quidam Reges coronâ, navis speciem referente, uti fuerint soliti, ad repræsentandam scilicet illius inconstantiam, inquietudines & pericula. Probè hoc ille perspectum habuit, qui ultrò sibi, à nescio quo, oblatam

Valer. Max.

^b *Ponite cidarim mundam super caput ejus.* Zach. 3. 5.

coronam humi deposuit, his usus verbis : *Tollat, qui te non noverit.* Coronarum loco primùm fasciis ^b utebantur, non in signum Majestatis, sed ut caput firmarent. Usque adeò graves sunt capitis coronati curæ, ut anticipato etiam munimine opus habeat : nec enim regnare aliud esse dixero, quàm tria perpetua suspiria, conservandi nimirum, acquirendi, & amittendi. Idcirco & Marcus Antoninus Imperator agebat :

Tacit. lib. 1. Histor.

Regnum grandissimam esse molestiam. Ad labores nati sunt Principes, æquum igitur, ut ad istos se parent. Apud Persiæ Reges in more erat positum, ut cubicularius, qui eos manè excitaret è somno, altùm eis sic inclamaret : *Rex surge, ad tractanda Regni negotia.* Non ferrent hoc nostro tempore quidam Principes excitatorem tam molestum : *multi enim hæc principatûs premia putant, quorum libido ac voluptas penes ipsos sit ; rubor ac dedecus penes alios.* Quòd Principes nonnulli à suo turpiter desciscant officio, ideo ferè accidit, quòd

(ut

(ut alibi dicemus) regnum pro hæreditate & possessione habeant proprietariâ, quâ pro libitu iis uti liceat, existiméntque suam præ aliis excellentiam & supremam potestatem nullis subjeçtam esse legibus, sed liberam omnino, quantum ad voluntatis appetitiones attinet, cùmque adulatio optimè nôrit, quò illa inclinatione propendeat, facilè iis deinde persuadet, absque libertate istâ & vivendi licentiâ Principatum non nisi durissimam fore servitutem, magisque infelicem, quàm infimam etiam subditorum conditionem: quo fit, ut dum deliciis & voluptatibus sese totos dedunt, flaccescant vires & ingenium, ipsique ad gubernationem prorsus fiant idonei.

§. Hinc esse reor, quòd ex tanto Principum numero oppidò pauci boni evadant Reipub. moderatores. Non quòd à naturæ donis instructi non sint: nam in his excellere solent potius præ aliis, utpote qui è sanguine meliùs enutrito descendunt; sed quia in otio, & delitiis, quibus circumfluunt, illa neque exercent, neque id permittunt aulici, qui faciliùs suam fabricantur fortunam apud Principem rerum suarum negligentem, quàm attentum ad omnia. Remedium adversùs isthæc incommoda in duobus potissimùm consistit. Primum est, ut Princeps à primis pueritiæ annis, simul ac rationis usus aliquis in eo emicuerit, negotiis tractandis sensim affuescat, etiam ante prædecessoris obitum, uti Deus fecit cum Iosue; & si fortè in iis, quæ gratiæ sunt, istud fieri minùs expediat, ob rationes infra in Emblemate penultimò à me commemorandas, in aliis tamen sit, ut oculos priùs ad gubernationem, quàm ad vitia aperiat; quæ caussa quondam fuit Senatui Romano, cur & juventutem consultationibus suis interesse vellent. Hujus exercitii beneficio, tametsi multi Pontificum nepotes admodum juvenes ad gubernationem Pontificiam admoveantur, intra paucos tamen annos plurimum usu proficiunt. Alterum est, ut qui circa Principem sunt, inanes quasdam persuasiones ei ex animo eximant, eúmque sic instruant, ut sciat, communem omnium consensionem esse, quæ coronæ auctoritatem, & potestatem scepro tribuat; Na-
tura

^c *Consulares fasces, prætextam, curulæque sellam nihil aliud, quam pompæ funeris putent: claris insignibus velut infulus velatos ad mortem destinari.* Liv. lib. 2. Hist. Tac. l. 1. hist.

Tac. l. 4. hist.

^d *Ut non dominatorem, & servos, sed rectorem & cives cogitaret.* Tac. lib. 12. Annal.

^e *Cogitare, quid aut noveris sub alio Principe, aut velueris.* Tac. lib. 1. Hist.

^f *Domine, ut sento bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.* Psal. 5. 13.

^g *Ut enim gubernatio patrisfamilias est regia quædam potestas domi: ita regia potestas est civitatis & gentis unius, aut plurimum quasi domesticæ quædam gubernatio.* Arist. lib. 3. Pol. c. 11.

tura enim Reges non fecit. Nôrit item, purpuram regiam sanguinis esse Symbolum, quem pro populi salute, si opus foret, fundere ^c oporteret; non ideò concessam, ut ea scele- rum tineis nutrimentum præbeat. Doceant, inquam, Prin- cipem, *generari & nasci à Principibus, fortuitum esse: solam virtutē proprium hominis bonum.* Rectorem eum esse, non do- minatorem; subditos cives, non mancipia. Quod documen- tum Claudius ^d Imperator Perfarum Regi Meherdati dedit. Persuadeant Principi, sic illi agendum cum iis, quibus impe- rat, ac ipse secum agi cuperet, si subditus foret; quomodo Galba ^e Pisonem instruxit, cùm ipsum adoptaret in filium. Nemo in Principem electus fuit, ut caput aliorum esset dun- taxat, sed ut pro tali agnitus omnium commodis inserviret. Perpendens illud cum animo suo Rex Antigonus filium suum monuit, ne abuteretur potestate, néve sese nimium ef- ferret, aut subditos tractaret malè, sic eum affatus: *An igno- ras, fili mi, nostrum Regnum nobilem esse servitutem?* Eòdem pertinet, quod mulier illa Rudolpho Imperatori excusanti sese aliquando, quòd nunc aures ei vacuas dare non posset, respondit: *Quin ergo, inquiens, imperare desinis?* Subditi non propter Regem nati sunt, sed Rex subditorum gratiâ. Nimis etiam iis acerbum foret, omnem suam Regi libertatem ven- didisse, nisi vicissim de eodem justitiam & tutelam sibi polli- ceri possent, quæ causâ iis fuit, cur imperio ejus sese ultrò subjicerent. Propriis suis coronati clypeis in circuli formam elaboratis Romani triumphabant, unde introducta diade- mata Sanctorum, qui contra communem humani generis hostem insigni victoriâ ^f potiti essent. Non meretur coro- nam Princeps, nisi pariter subditorum illa clypeus sit, qui Fortunæ sævientis impetus excipiat. Regnare officium est po- tiùs, quàm dignitas. Imperium quoddam ^g paternum in fi- lios; quòd si subditi affectum illum paternum & sollicitudi- nem non experiantur in Principe, nec amorem, nec obe- dientiam filialem ei deferent. Rex Ferdinandus, cognomen- to Sanctus, imperium non aliter atque officium habuit, quod positum esset in subditis tuendis, in administrandâ justitiâ, in

vitiis

vitiis castigandis, & remunerandis virtutibus, in procurando denique regni sui incremento, ita ut pro majori ejus bono nulli parcendum labori existimaret; nec aliter reipsâ fecit. Principes montium consimiles sunt (ut alibi dicimus) non tam, quòd cæli favoribus propiores sint, quàm quòd omnes temporum injurias ipsi excipiant: veluti depositarii quidam pruinae & nivium, quæ colliquefactæ deinde defluant ab iisdem ad moderandam æstivo tempore agrorum sitim, & valles irrigandas; atque ut everti altiùs corporibus suis umbram faciant aliis, & à solis ardoribus^h eos tueantur. Ideo sacræ paginæ Principes Gigantesⁱ vocant: grandiori enim staturâ opus habent, quos natura in lucem edidit, ut gubernandi onus humeris suis sustineant. Gigantes sunt, ut labores ferant, & gemant (quemadmodum Iobus^k loquitur) sub aquis, quibus^l populi & gentes significari solent; anguli denique^m sunt, quibus Reip. ædificium innititur. Princeps, qui natum se non credit, ut idem præstet subditis, neque se parat ad tolerandas pro eorum commodo temporum injurias, montis dignitatem exuat, & vallem potiùs præoptet agere; si tamen ad otium privatum aspirare ei liceat, quem cælum ipsum ad aliorum gubernationem jam semel destinavit. Wambæ electo in Regem, & coronam recusanti è Gothis Proceribus Dux quidam gladio districto, nî moram gereret, minitari cœpit: *An unus, inquit, totius gentis voluntati repugnes, tuæque tranquillitati communem omnium salutem posthabeas?* Eadem de causâ nec Regi Ioanni Secundo in Parlamento Caracensi permissum fuit, ut regnum Filio Henrico transcriberet: quia nimirum hic admodum erat juvenis; ille verò eâ adhuc corporis constitutione, ut præesse porrò cum laude posset. E quibus liquidò apparet, Principes esse partem Reipublicæ, & certo quodam modo ei subordinari, tanquam instrumenta ad ejus conservationem necessaria, ita ut bona malæque eorundem ad Rempublicam pertineant; quemadmodum Tiberiusⁿ ad filios suos ajebat. Qui Davidem poscebant Regem, sic illi acclamabant: *Ecce nos, os tuum, & caro tua sumus*; ut significarent, ipsum esse, qui viribus

^h Quia factus est fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribulatione sua, spes à turbine, umbraculum ab æstu. II. 25. 4.

ⁱ Gigantes autem erant super terram in diebus illis. Isti sunt potentes a sæculo, viri famosi. Gen. 6. 4.

^k Ecce gigantes gemunt sub aquis. Job 26. 5.

^l Aqua, quas vidisti, ubi meretrix sedet, populi sunt, & gentes, & lingua. Apoc. 17. 15.

^m Applicate huc unversos angulos populi. I. Reg. 14. 38.

Mar. hist. Hilp. lib. 6. c. 12.

ⁿ Ita nati estis, ut bona malæque vestra ad Rempublicam pertineant. Tac. lib. 4. Annal.

2. Reg. 5. 1.

viribus suis sustentare eos debeat, omnésque eorum dolores ac labores in semetipso quodammodo experiri.

§. Porrò Principem à puero sic informare oportet, ut dominationis equum, dum tener est, domare discat ac regere : nam si ad solius arbitrii libitum enutrire eum voluerit, unà cum ipso præceps ruet. Rationis fræno hîc opus est, habentis scientiæ politicæ, virgâ justitiæ, & calcaribus fortis generosique animi ; opus, inquam, ut Princeps prudentiæ stapedibus firmus semper insistat. Non quicquid ei in mentem venerit, faciendum est illicò, sed quod honestum est solùm, ne fortè pietatem lædat, aut existimationem, aut verecundiam, aut contra bonos mores ^o committat aliquid. Ne existiment Principes, potestatem suam omnino absolutam esse, sed obstrictam bono publico, & communi Statûs utilitati : non immensam, sed certis arctatam finibus, & multis casibus expositam. Insignem apparatus navalem Regis Philippi Secundi adversùs Angliam unicus ventus dissipavit.

§. Nôrit prætereà Princeps, autoritatem suam ita supremam non esse, quin aliquid illius in ipsis remanserit subditis, quod aut ab initio ii sibi reservârunt, aut iisdem concessit postea ratio ipsa naturalis, ad defensionem & conservationem propriam contra Principem palàm injustum, aut tyrannum. Principibus bonis non omnino displicet libertas aliqua in subditis. Tyrannorum ^p est absolutè dominari velle. A moderatâ subditorum libertate salus imperii & conservatio dependet. Non magis securus est Princeps ille, qui potentior, sed qui majori cum ratione potentior est. Nec minùs supremam obtinet potestatem, qui subditorum jura tuetur ac privilegia, quæ justo titulo possident. Prudentiæ potiùs est sinere, ut iis frui & gaudere possint liberè : nunquam enim ea Principis auctoritati derogant, nisi aut honorem suum iis lædi putet, aut ea omnino tollere cogitet. Satis illi sit Coronam suam eâdem tueri potestate, quâ Majores ipsius fecerant. Hoc ipsum fortè Deus per Ezechielem Principes monere voluit, (tametsi in alio sensu) cùm ei dixit : *Corona tua circumligata sit tibi ; si quis eam laxet nimium, ei de capite facilè decidet.*

S Y M-

^o Facta, quæ lædunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, & ut generaliter dixerim, contra bonos mores sumi, nec facere nos credendum est. l. 15. ff. de condit. inst.

^p Quomodo pessimis Imperatoribus sine sine dominationem, ita quamvis egregiis modum libertatis placere. Tac. l. 4. Annal.

Ezech. 24. 17

SYMBOLVM XXI.

E iustitiæ centro Coronæ circumferentia ducitur. Neuti-
quam hâc opus foret, si absque illâ vivere liceret.

Hâc unâ Reges olim sunt sine creati,

Dicere jus populis, injustâque tollere facta.

*Vetustissimi mortalium, nullâ adhuc malâ libidine, sine pro-
bro, scelere, eoque sine pœnâ & coërcitionibus agebant; neque
premiis opus erat, cum honesta suoapte ingenio peterentur, &
ubi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur.*

Tacit. lib. 3.
Annual.

Attamen crevit paulatim cum mundi ætate Malitia, & cau-
tiorum virtutem reddidit, quæ sincera aliàs, & ab omni sol-

M

licitu-

licitudine libera in terris morabatur. *Postquam nimirum exui equalitas, & pro modestiâ ac pudore, ambitio & vis incedebat, provenère dominationes.* Nam prudentia urgente necessitate, & naturali suadente lumine homines in civilem coëgit societatem, ubi & virtutes exercerent, ad quas ipsa impellit ratio, & uterentur voce articulata, quam Natura iis largita fuerat, ut sensa mentis & consilia invicem verbis explicando, alter alterum ^a instrueret, juvaret, defenderet.

^a Sermo verò datus est homini ad utile, & inutile, ac proinde justum & injustum declarandum. Arist. lib. 1. Polit. c. 2.

Constitutâ itaque civili istâ Societate, simul communi & tacitâ omnium consensione, in totâ illâ Naturæ lumine illustratâ exorta est Potestas quædam altior ad partium conservationem necessaria, quæ nimirum sua sceleribus supplicia, & virrutibus præmia decernendo in justitiâ, & pace omnes tueretur: quia tamen Potestas ista per universum corpus diffusa esse non potuit, ne aliàs summa in statuendo & exequendo nasceretur confusio; quia item necesse erat, ut alius imperaret, obediret alius, ultrò sese ipsi ea abdicarunt, in unum aliquem, aut paucos, aut etiam plures eam transferentes, quæ sunt tria illa Reipublicæ genera, Monarchia, Aristocratia, & Democratia. Et prima omnium quidem fuit Monarchia: nam initiò in suis quique familiis; deinde apud universum aliquem populum eum sibi homines præficiabant, qui aliis in virtute & probitate excelleret, cujus dextram (crescente paulatim auctoritate) scepro honorarunt, & frontem diademate, in signum eminentiæ, & supremæ in alios potestatis, quam in ipsum contulerant, quæque in justitiâ potissimum consisteret, quâ mediante populum sibi subjectum in pace tueretur, ac conservaret. *Ubi enim leges non tenent imperium, nulla est Respublica,* & cessat omne Regis officium, quemadmodum in Castellanâ Provinciâ accidit, quæ propter injustitias Ordonii & Froilæ exactis Regibus, per Iudices deinde gubernata fuit.

Arist. Polit. lib. 4. c. 4.

Mar. hist. Hisp. lib. 8. c. 3.

J. Iustitia isthæc solâ lege Naturali, absque insigni Reipublicæ periculo, rectè administrari non posset: cum enim

enim illa sit *constans & perpetua voluntas suum cuique* ^b *ius* ^b *tribuendi*, multis exposita foret periculis, si ab opinione & iudicio Principis dependeret, & scripta non esset. Neque sola ratio naturalis (quantumvis ab affectibus & passionibus libera) sufficeret ad rectè semper iudicandum in tantâ casuum varietate, qui passim incidunt; atque adeò necessum fuit, ut longo rerum usu atque experientiâ certis quibusdam legibus tam pœnalibus, quàm distributivis sese armarent Respublicæ. Illis quidem ad castiganda delicta; his verò ad suum cuique tribuendum. Pœnales leges adumbrantur per gladium, iustitiæ Symbolum, id quod Trajanus significare voluit, cùm strictum aliquando enssem Præfecto Prætorio in conspectu omnium porrigeret, diceretque: *Accipe ferrum hoc, & si quidem rectè imperium gesseris, pro me; sin aliter, contra me hoc utere.* Æqualis illi utrinque acies est tam pro divite, quàm egeno. Non ex unâ parte obtusus, acutus ex alterâ, ut uni parcat, & lædat alterum. Leges verò distributivæ denotantur per regulam seu amussim, quæ promiscuè actiones omnium & jura ^c dimetitur. Ad hanc iustitiæ regulam res omnes dirigere oportet, non contrâ Regulam rebus accommodare, quemadmodum regula Lesbia, quòd è plumbo esset, inflexa facilè omnibus lapidum figuris sese aptabat. Vtrisque legibus spiritum atque vigorem Princeps tribuere debet. Rex Alphonfus Sapiens dicere solebat, Regem cor & animam esse Reipublicæ: *Ca asi como yaze el alma en el corazon del Ome, e por ella bive el cuerpo, e se mantiene; asi en el Rey yaze la justicia, que es vida, e mantenimiento del pueblo, i de su Señorio.* Et alibi ait, Regem idem esse ac Regulam, cujus hanc adfert rationem: *Ca asi como por ella se conozen todas las torturas, e se enderezan, asi por el Rey son conocidos los yerros, e emendados.* Rex & Lex non nisi unicâ discrepant literâ. Et quid aliud Rex, quàm Lex ^d loquens? quid Lex aliud, quàm mutus Rex? Et ita quidem Rex, ut sola esset dominatura, si ipsa sese explicare posset. Prudentia politica divisit quodammodo Principum pote-

^b Iustitia enim perpetua est, & immortalis. Sap. 1. 15

Nicep. Call. 1. 3. Eccl. hist. c. 23.

^c Legem scimus iusti, iniusti que regulam esse. Seneca.

Lib. 5. tt. 1. P. 2.

Lib. 6. tit. 1. P. 2.

^d Verè dici potest Magistratum esse legem loquentem, legem autem mutum Magistratum. Cic. de leg.

statem, & tametsi in personis ipsis maneat integra, ex parte tamen eam subtiliter in chartam transtulit, & scriptam reliquit, atque oculis omnium expositam Majestatem, pro justitiæ exercitio, ut anticipatis hâc ratione per leges, ante ipsos etiam casus, æquitate & castigatione, sententiæ non ascriberentur arbitrio, aut passioni & commodo Principis, néve is in odium offensionemque subditorum incurreret. Lex rigoris excusatio est, elevatio gratiæ, invisibile Principis brachium, quo Reipublicæ habenas moderatur. Nec alia via melior ad conciliandam auctoritatem, & subditos ad officium cogendos. Quare à legum præscripto non recedendum, *neque utendum imperio, ubi legibus agi possit.* Quòd si viâ ^e facti procedat Princeps, vim suam ac robur perdunt leges. Culpa ^f pro innocentia habetur, & justitia ^g pro tyrannide; immò Principis potestas haud parum imminuitur: plus enim semper cum lege, quàm absque illâ efficere poterit; Lex Principem constituit, tuetur, armat ac roborat. Nisi lex esset, nihil inter dominationem & subjectionem discriminis intercederet. Legibus, tanquam fundamentali petrà, non soli arbitrio vera innititur Politica. Regulæ sunt bonæ gubernationis, & viæ regiæ rationis Statûs, per eas, tanquam per certas quasdam lineas, Reip. navis secunda navigat. Muri sunt Magistratûs: oculi & anima civitatis, vinculum populi, ac frænum (figura præsentis Emblematis) quod eum regit ^h ac corrigit. Quin ipsa etiam tyrannis absque iis subsistere non potest.

Instabilitati voluntatis, quæ tot affectibus & passionibus est obnoxia, immò per se cæca, rectè committi haud potuit justitiæ judicium; sed necessum fuit, ut certis quibusdam decretis & fixis statutis à ratione & prudentiâ profectis, quæ perinde omnes, & absque discrimine obligarent, illa in officio contineretur. Tales sunt leges, quas pro casibus futuris præteritorum dictavit experientia; cùmque ipsæ semet explicare nequeant, sed nuda corpora sint duntaxat, quæ vitam & intelligentiâ mutuari debent à iudicibus, quorum linguis loquuntur, aut calamis declarantur, & certis applicantur casibus (nam omnes

Tacit. lib. 3.
Annal.

^e Minui jurâ,
quoties gliscat
potestas. Ibid.

^f Inauditi, at-
que indefensi
tanquam in-
nocentes pe-
rierant. Tac.
lib. 1. Hist.

^g Opus justi-
tiæ pax, &
cultus justitiæ
silentium, &
securitas usq;
in sempiternum
II. 32. 17

^h Factæ sunt
autem leges,
ut carum me-
tu humana
coërceatur au-
dacia, tutâque
sit inter im-
probos inno-
centia; & in
ipsis improbis
reformidato
supplicio, re-
franetur au-
dacia, & no-
cendi facultas.
Ibid. l. 2. ety-
mol.

L. legibus
C. de leg.

omnes universim comprehendere possibile non fuit) advertant sedulò Principes, quibusnam hominibus eas exponendas committant: neque enim hoc aliud est, quàm vitam suam, & præcipua gubernandi instrumenta iis concedere; factâ autem semel electione, prout oportet, exercitium & cursum justitiæ ordinarium ne impediant, sed Magistratui totum permittant. Etenim si Principes interpretari leges voluerint ultra id, quod aut Clementia finit, aut Epiikia, totum ædificium politicum corruet, & quæ firmare illud & sustentare debuerant, ruinam accersent potiùs. Neque enim tyrannus aliud est, quàm quædam legum oblivio & despicientia; dum Principes auctoritatem illarum sibi temerè arrogant. Hoc Roma olim deplorabat, tanquam potissimam servitutis suæ causam, quòd nimirum ⁱ Augustus legum munia ad se traxisset, ut Imperium tyrannide premeret:

*Postquam jura ferox in se communia Casar
Transtulit, elapsi mores, desuetaque priscis
Actibus, in gremium pacis servile recessi.*

Dum legibus Princeps os obstruit, malitiæ & vitiis illud laxat, ut Claudii ^k Imperatoris temporibus accidit.

§. Tametsi verò leges salus sint Rerumpublicarum, utpote quibus hæ fundari solent & conservari; grande tamen nonnunquam iis creant periculum, quando illæ aut à pietate & ratione deflectunt, aut justum excedunt numerum: nam dum nimium multiplicantur, pariunt confusionem, & oblivioni traduntur, aut certè si servari omnes nequeunt, abeunt in contemptum. *Corruptissima Respublica, plurimæ leges.* Aliæ aliis adversantur, atque ansam præbent interpretationibus malitiosis, & opinionibus variis, unde lites oriuntur & dissensiones. Major populi pars in tribunalibus distinetur. Desunt homines pro colendis agris, pro officiis, pro militiâ. Pauculi probi multos improbos suis sustentant sumptibus, & mali quàm plurimi bonis dominantur. Fora finus sunt piratarum, & tribunalia latronum nemora. Ii ipsi, qui custodes juris esse debuerant, durissima catena ^l servitutis sunt populo. Neque minùs gravantur Respublicæ nimia

ⁱ Insurgere paulatim, munia Senatûs, Magistratû, legum in se trahere. Tac. lib. 1. Annal.

Claud.

^k Nam cuncta legum & Magistratuum munia in se trahens, materiam prædandi patefecerat.

Tac. lib. 11. Annal.

^l Deditque jura, quæ pæce & Principe uteremur: acriora ex eo vincula, inditi custodes. Tac. lib. 3. Annal.

^m *Utq; ante-
hac flagitiis,
ita nunc legi-
bus laboraba-
tur. Tac. l. 3.
Annal.*

Tranch. in
Claud.

ⁿ *Quia multi-
plicavit E-
phraim altu-
ria ad peccan-
dum: facta
sunt ei ara in
delictum; scri-
bam ei multi-
plices leges
meas. Os. 8. 11.*

Tac. lib. 14.
Annal.

^o *Vsus æris ad
perpetuitatem
monumentorū
jam pridem
translatus est
tabulis æreis,
in quibus con-
stitutiones
publicæ inci-
duntur. Plin.
lib. 34. c. 1.*

^p *Deditque
Dominus Moy-
si, completis
hujuscemodi
sermonibus, in
monte Sinai,
duas tabulas
testimonii la-
pideas, scriptas
digito Dei.*

Exod. 31. 13.

Dion. l. 52.

legum ^m copiâ, quàm ipsis vitiis. Qui multas condit leges, multos spargit murices, in quos omnes offendant. Ita Caligula, qui innocentiae struebat insidias, varia fanciebat edicta, minuto scripta caractere, ut difficulter legi possent: & Claudius die uno viginti publicabat, quibus populum sic obruebat, ut plus laboris esset ea memoriâ comprehendere, quàm reipsâ dare effectui. Idcirco Aristoteles dicebat paucas leges sufficere, pro gravioribus casibus, reliquos iudicio naturali relinquendos. Nullum damnum intestinum Reip. gravius, quàm nimia Legum multitudo. Hinc in gravissimorum delictorum poenam Deus olim minitabatur ⁿ Israël, quòd multiplices iis leges daturus esset. Cui bono ita facilè novas antiquis adjicere, si nullus sit casus, qui non evenerit aliàs, nec ullum incommodum, quod antè non expenderit, aut cui non paraverit remedium observatio diuturna, atque experientia? *Super omnibus negotiis melius atque rectius olim provisum.* Quæcunque nunc remedia in Hispaniâ arbitrium pro recens inventis habet, omnia in antiquis regni Legibus reperientur. Harum custodia gratior erit populo, & minus odii conciliabit Principi, quàm aliarum novarum promulgatio. In illis conquiescit iudicium; in his vacillat & fluctuat. In illis elucet cura; per has in discrimen venit existimatio. Illæ cum securitate innovantur; hæ sine periculo induci non possunt. Nova experiri remedia, est salutem, & vitam in discrimen adducere. Multæ herbæ, antequam sciretur, quomodo præparandæ essent ad usum, venenum fuere. Melius gubernatur Respublica, quæ statas habet leges, etsi imperfectas, quàm illa, quæ frequenter easdem immutat. Ut significarent antiqui ^o Leges debere esse perpetuas, tabulis æreis eas consignabant, & Deus insculpsit in ^p lapide æterno digito suo exaratas. Has ob causas etiam Augustus sic Senatam hortatus est: *Positas semel leges constanter servate, nec ullam earum immutate.* Nam quæ in suo statu, eademque manent, etsi deteriora sint, tamen utiliora sunt Reipublicæ his, quæ per innovationem, vel meliora inducuntur. Nullum est regnum, quod Legibus sufficientibus instructum non sit: illud solùm cavendum,

vendum, ne interpretationum varietas eas magis dubias reddat & obscuras, ac lites suscitet; cui rei ante omnia parandum remedium: id quod faciliè fieret in Hispaniâ, si Rex aliquis, non minùs hoc nomine illius reparator, quàm Pelagius, controversias omnes ad breves contraheret terminos, & relicto jure civili, Legibus patriis uteretur non minùs prudentibus & doctis, quàm justis. Illud est, quod Rex Recesvinthus intendebat, cùm diceret in quâdam lege sui libri, quem *Fuerojuzgo* inscribit: *E nin queremos, que de aqui adelante sean usadas las leyes Romanas, nin las esrañas.* Rex quoque Alphonfus Sapiens Judicibus seriò præcepit: *que los pleitos ante ellos los libren bien, e lealmente lo mas aina, e mejor que supieren, e por las leyes deste libro, e non por otras.* Idem postea confirmârunt Rex Ferdinandus & Ioanna, uti & Rex Alaricus, qui graves intentavit pœnas judicibus, si allegationes Legum Romanarum admitterent. Neque supremæ jurisdictioni parum derogat, alienis gubernari Legibus. Video duo contrâ dici posse: unum est, cùm Leges istæ linguâ Castellânâ conscriptæ sint, fore ut Latina pessum iret, si Jurisprudentiæ professores in illis solis perdiscendis & explicandis omne ponerent studium. Præterquam quòd absque notitiâ juris civilis, unde istæ trahunt originem, rectè intelligi nequeant. Alterum est, cùm in omnibus penè Europæ Nationibus commune sit jus civile, secundùm quod causæ decidi solent, & dijudicari in Parliamentis & Curiis exteris jura & controversiæ Principum, plurimùm proinde referre, si Viros habeant in dicto jure probè multùmque exercitatos. Verùm istis incommodis faciliè occurrì poterit aliter, si nimirum aliquas juris civilis cathedras in universitatibus dotent & erigant, quemadmodum in hoc ipso genere fecit (tametsi aliis de causis) Rex Ferdinandus Catholicus, sic inquit: *Empero bien queremos, i suffrimos, que los libros de los derechos, que los sabios antiguos hizieron, que se lean en los estudios generales de nuestro Señorío, porque ai en ellos mucha sabiduria; i queremos dar lugar, que los nuestros Naturales sean sabidores, e sean porende mas honrados.* Quòd si tamen illud omnino fieri nequeat, duo me-

l. 8. & 9. tt. 1.
l. 2. For.

Lib. 6. tit. 4.
P. 3.

l. 3. tt. 1. lib.
2. Recop.

morati abusus corrigi sic poterunt. Primus quidem, hoc est, nimia illa librorum multitudo, qui in Hispaniam asportantur, simpliciter illud vetando: magis quippe est ad oculos emungendos, quàm ad doctrinam comparandam, neque Typographia aliud hodie sunt, ac nundinationes & mercatura. Varietate illâ confunduntur ingenia, intricatur iudicium, & hæret dubium. Minus damni metuendum foret, si deficientibus Legibus scriptis pro controversiâ aliquâ decidendâ, Ratio ipsa naturalis tanquam lex viva præ oculis esset, quàm rimari iustitiam in tam obscurâ nocte tot opinionum diversa sentientium, pro utrâque parte; unde fit, ut res planè arbitraria fiat, & corruptelis ac passioni locus sit. Alter abusus est litium prolatio, quas contrahere oportet; quomodo Mediolani fieri cupiebat Rex Philippus II. quando eâ super re cum Senatu deliberationem instituit. Quo in negotio non communi solùm subditorum utilitati consulere voluit, sed etiam, ut in statu illo, qui quasi propugnaculum est Monarchiæ totius, & theatrum Martis, pauciores togati essent, quàm qui saga fumerent. Idem conati sunt Imperatores, Titus, & Vespasianus, Carolus V. Reges Catholici, Rex Petrus Lusitanus, & Rex Aragoniæ Iacobus Primus, & Rex Franciæ Ludovicus XI. Nullus tamen hoc institutum ad effectum omnino perducere potuit, nec sperare licet, ut fiat ab aliquo alio, eò quòd ad corrigenda tribunalia opus sit in consilium vocare ipsos iudices, quorum interest semper, lites proferri longiùs, non secus ac militum, ut bella diutissimè durent. Sola necessitas Serenissimam Reginam Isabellam, dum Hispali moraretur, impulit, ut ex arbitrio proprio isto remedio uteretur: longas enim moras pertæsa, lites omnes coram opitulantis doctissimis & expertis Viris, componebat, absque forensi strepitu, absque processuum & informationum accumulatione; feliciter sanè, ut experientia docuit. Magnâ cum prudentiâ Cantores Helveti Remp. suam moderantur, quia nulli inter eos Iureconsulti. Oretenus in consilio causæ proponuntur: audiuntur testes, & absque ullius rei scriptione, præterquam sententiæ, mox deciduntur. Magis litiganti expedit
cita

Anton. Nebriff. dec. 1.
lib. 7. c. 6.

cita condemnatio, quàm sententia etiam propitia, post longam multorum annorum contentionem. Qui hodie ferit litem, palmam ferit; quæ cum fert fructum, pro alio fert. *Non fuerint concordēs unquam, aut interamantes cives, ubi mutua multa lites judiciales sunt, sed ubi ea brevissima & paucissima.* Minimùm ergo pauci sint Iureconfulti, Procuratores, & Notarii. Quomodo quæta esse poterit Respublica, in quâ multi, ut vitam sustentent, lites excitant? Quam restitutionem sperare spoliatus poterit, si tam multi eum antè exoliant? Et licet omnes viri probi essent, non tamen ideo inter multos sincerior erit justitia, sicut nec semper unam infirmitatem feliciter curant plures Medici. Nec est re boni publici est, ut cum jacturâ tranquillitatis communis, & Fortunarum civium, nimiam cum diligentiam jura cujusque vocentur in examen, mediocris sufficit & moralis.

§. Nec minus detrimenti adfert multitudo sanctionum pragmaticarum, ad moderandum luxum vestium, & sumptus superfluos: nam plerumque ejusmodi edicta cum contemptu excipiuntur, & vix unquam executioni mandari possunt. Luna eadem, quæ ea sancit, vicissim abolet. Sibyllarum responsa sunt in foliis arborum, ventis tradita. Inobedientia, si semel obtinuerit, magis insolentem & securiorem luxum faciet. De Principis existimatione agitur, quando remedia, quæ ipse præscripsit, aut effectum non habent, aut non adhibentur. Edicta Margaritæ Austriacæ Ducis Parmensis, quia executio defuit, plurimùm de auctoritate ejus detraxere in Provinciis Belgicis. Quare dubitari merito posset, num tolerabilius malum sit luxus moderatus, quàm prohibitio, cui nemo paret; aut num satius sit dissimulare potius prævalida & antiqua, quàm hoc assequi, ut palam fiat, quibus flagitiis impares sint Principes. Si prohibita impunè transcenteris, neque metus ultra, neque pudor est. Si leges hæc & pragmaticas circa mores corrigendos in semetipso exprimeret Princeps, fieri fortasse posset, ut adulatio, aut inclinatio naturalis, quæ minor majorem, subditus Principem facile æmulatur, plus efficeret, quàm ipse legum rigor, sine auctoritatis periculo.

Plato.

¶ Tot à Majoribus reperta, tot quæ Divus Augustus tulit, illa oblivione, hæc (quod flagitiosius est) contemptu abolita securiorem luxum fecere. Tacit. lib. 3. Annal.

¶ Num coercitio plus damni in Remp. ferret: quàm indecorum atrectare, quod non obtineretur, vel retentum ignominiam & infamiam virorum illustrium posceret. Tacit. lib. 3. Annal.

Ibid.

Parfi-

*† Sed principis
adstricti moris
autor Vespasianus
fuit, antiquo ipse
cultu, victuque
obsequium inde
in Principem,
& amulandi amor
validior, quàm
pœna ex legibus,
& metus.
Tacit. lib. 3.
Annal.*

Claud.

Parsimoniam, quam introducere non potuerunt leges Sumptuariæ, solo suo exemplo introduxit Vespasianus *†* Imperator. Principem imitari servitus est, quam suaviolem reddit adulatio. Faciliùs Naturam in suis errare operibus, aiebat Theodoricus Gothorum Rex, quàm Rempublicam à moribus sui Principis desciscere. In hoc tanquam in speculo actiones suas componit populus :

————— *Componitur orbis*

Regis ad exemplum, nec sic inflectere sensus

Humanos edicta valent, quàm vita Regentum.

§. Consuetudines Leges sunt, non in chartâ scriptæ, sed in animo, & memoriâ omnium, & tantò gratiores, quantò mi nùs mandata sunt aliorum, sed arbitrium potiùs spontaneum, & certa quædam libertatis species: atque adeò eadem communis consensus, quæ eas in Rempublicam introduxit primùm; & quasi usu ipso præscripsit, ut loquuntur, earundem est tenacissima; neque ullo modo cedit hîc populus, quantumvis malæ sint, & ideò immutari eas deceat; eò quòd plùs eâ in re communis valeat opinio, quâ, postquam ab Antecessoribus approbatæ semel fuerint, certò sibi persuadet, justas eas esse, & rationi consentaneas; quàm alia quæcunque argumenta, immò quàm illa ipsa incommoda, quæ in illis deprehendit. Quamobrem majoris prudentiæ est tolerare eas, quàm penitus tollere. Ii Principum *tutissimè agunt*, qui *presentibus moribus, legibusque, etiam si deteriores sint, minimum variantes Rempublicam administrant*. Si tamen aut Virtuti, aut Religioni adversantur, magnâ cum dexteritate corrigere eas oportet, & sensim disponere populum, ut rationis capax evadat. Rex Froila in grave multorum incurrit odium, quòd consuetudinem, quâ Clericis matrimonia permittebantur, abrogâset jam antè introductam à Witizâ, & Græcorum exemplo roboratam.

Thucyd.

*† Quid leges
sine moribus
vane profi-
cient? S. Aug.*

§. Si Respublica bene constituta non sit, neque dociles aut disciplinæ capaces animi, parum leges *†* proficient. Quò, credo, innuit Solon, quando rogatus, ecquænam Leges essent meliores, respondit: *Illæ, quibus utitur populus*. Medici-

næ mor-

næ morbis incurabilibus adhibitæ, nihil quicquam profunt.

S. Vanæ denique erunt leges, quas Princeps, qui promulgat, non etiam exemplo suo & vitâ firmet ac roboret. *Digna vox est Majestate Regnantis, legibus alligatum se profiteri.* Suavis populo videtur lex illa, cui Legislatoꝝ ipse obedit.

l. 4. C. de Leg.

*In commune jubes si quid, censésve tenendum,
Primus jussa subi, tunc observantior equi
Fit populus, nec ferre vetat, cum viderit ipsum
Autorem parère sibi.*

Claud.

Leges, quas tulit Servius Tullius, non pro populo erant solum, sed *queis etiam Reges obtemperarent*: per illas controversiæ Principem inter & Subditos dijudicari debent, uti de Tiberio^v refert Tacitus. * *Tametsi legibus soluti sumus, tamen* (dicebant Severus & Antonius Imperatores) *secundum illas vivimus*. Non obligat Principem vis legis præcisè, sed ratio, cui innititur, quando ista naturalis est, & communis omnibus, non peculiaris subditis, ad bonam earundem gubernationem: quia in tali casu legum custodia ad hos solos pertinet; quanquam, si res permiserit, valde conveniat etiam Principem iis se conformem gerere, ut aliis tantò suaviores sint. In isto positum videtur mysterium mandati illius, quo Deus quondam præcepit Ezechieli, ut volumen^x comederet, ut nimirum videntibus aliis, quòd ipse primus leges degustasset, & instar mellis dulces expertus esset, omnes tantò faciliùs istud imitarentur. Adeò subjecti sunt Legibus Reges Hispaniæ, ut Fiscus in causis patrimonii regii eandem aleam subire debeat, quàm quivis alius subditus, & in casu dubio pro condemnato habeatur. Ita statuit Philippus II. & cum aliquando ejusdem Nepos Philippus IV. Seren. Vestræ Pater coràm præfens adesset, & in Consilio regio singulorum exquirerentur suffragia in causâ aliquâ ad Cameram pertinente, neque in Iudiciis integritas defuit, aut constantia ad illum condemnandum; neque in ipsius Majestate rectitudo animi, ad audiendum illos benignè, & absque omni indignatione. Felix Respublica in quâ causæ^y Principis deterioris conditionis sunt.

Tacit. lib. 3. Annal.

^v Si quando cum privatis disceptaret, forum & jus. Tacit. lib. 1. Annal

* l. 3. C. de test.

^x Fili hominis comede volumen istud Et comedi illud; & factum est in ore meo, sicut mel dulce. Ezech. 3. 1. & 3.

^y Que gloria tua est praci-pua, sapè vincitur Fiscus, cujus mala causa nunquã est, nisi sub bono Principe. Plin. in Pan.

SYMBOLVM XXII.

TA M E T S I populi consensus justitiæ potestatem contulerit in Principes; immediatiùs tamen illam à Deo recipiunt, tanquam ejus in temporalibus Vicarii. Aquilæ regiæ sunt, Iovis Ministri, qui fulmina ejus administrant, & vicem sustinent, ad decernenda vitiis ^a supplicia; & justitiam exercendam: quâ in re tribus præcipuis Aquilæ dotibus opus habent. Acie oculorum ad delicta cognoscenda: alarum levitate, pro executione: robore unguium, ne in illâ deficient. In recessu Galæciæ penitus abstruso & abdito effugere non potuit acutissimos oculos Regis Alphonsi Septimi, cogno-
mento

^a Dei enim
Minister est:
vindex in irâ,
ei qui malum
agit. Rom.
13. 4.

Mar. hist.
Hispan. lib. 10.
c. 2.

mento Imperatoris, injuria illa, quam agricolæ cuidam intulerat nonnemo ex Hispaniæ Nobilibus; quin incognitus abiit euestigiò, sumpturus ab illo pœnas, celeritate tantâ, ut prius homini manus injiceret, quàm ille de adventu ejus quicquam resciscere potuerit. O vivam & ardentem legis animam! seipsum judicem & executorem constituere, ut vindicaretur injuria homini pauperculo illata, & in potentis tyrannidem tam acerbè animadvertere. Idem fecit Rex Ferdinandus Catholicus, qui cùm aliquando Medinæ campi degeret, clàm Salmanticam profectus, comprehendit Rodericum Maldonatum, qui in castro Monleon immanes tyrannides exercebat. Quis leges transgredi auderet, si semper in metu esset, ne simile quid sibi accideret? Vnus istiusmodi casus regnum integrum erudire potest, & ritè componere. At tamen non semper expedit Majestatem regiam ejusmodi imitari exempla. Quando Status Regni benè dispositus est; quando sedent pro tribunalibus causarum cognitores; quando viget adhuc legum metus, in eo casu sufficit, Principem elaborare in eo, ut ministrorum adminiculo justitiæ ratio habeatur. At verò, ubi turbata sunt omnia, quando jacet & spernitur Regis auctoritas, quando vacillat obedientia, uti illis fiebat temporibus; non obesset similis aliqua subita & gravis animadversio, ut subditi potentem Regis manum formidare incipiant, intelligantque, perinde atque in corpore humano, ita in Regno animam Majestatis esse totam in toto, & totam in quâlibet parte. Admodum tamen expediet moderari rigorem, quando Respublica malè affecta est, & vitia consuetudine roborata: nam si virtus nimis etiam acerbè errata ferat, & uno quasi impetu corrigere velit omnia, crudelitas videbitur potiùs, quàm justitia. Cum tempore curandum, quod cum tempore debilitari cœpit. Præcipitare cum medicinâ, periculosa res est, & quæ facit interdum, ut furorem concitatae multitudinis Princeps experiri cogatur. Plus dissimulatione & dexteritate efficitur, quâ in re mirè excelluit Rex Ferdinandus Catholicus; & in eo deceptus fortè fuit Rex Petrus, quòd viam severitatis solùm insisteret, unde Crudelis

Mar. hist.
Hisp.

nomen adeptus est. Tametsi verò una simplex virtus sit justitia, pro temporum tamen varietate, varios operatur effectus. Nonnunquam populus illam omnino respuit, immò per illam magis magisque insolescit: aliàs idem agnoscit nimix suæ licentiæ damna, & quoad potest, collaborat cum Principe, ut medelam adferat, quin ipsemet asperrima quandoque suggerit media contra suam libertatem, quo modo absque ullo periculo Princeps Severi nomen adipiscitur.

§. Nunquam impunita dimittat Princeps paucorum scelera in Rempublicam commissa; si multorum sint, condonet faciliùs. Agrippâ Tiberii jussu è vivis sublato in Insulâ Planasiâ (in quam fuerat relegatus) servus quidam cineres ejus clandestinè sustulit, & Agrippam se finxit, cui formâ erat simillimus. Fidem habuit Romanus Populus, & famâ per Imperium vulgatâ, tumultus exortus est cum præsentissimo motuum civilium periculo. Sed Tiberius mox servum comprehendi jussit, & clam omnibus extremo supplicio affici. *Et quanquam multi ex ejus domo equites ac Senatores sustentâsse opibus, juvisse consiliis dicerentur*, noluit tamen, ut eâ de re quisquam loqueretur. Triumphavit crudelitatem Prudentia, & silentio ac dissimulatione tumultum omnem sedavit.

Tacit. lib. 2.
Annal.

§. Minoribus delictis Princeps veniam det, grandiora pœnis coërceat. Pœnitudine interdum contentus sit, id quod Tacitus^b in Agricolâ collaudavit. Non imperat meliùs, qui acriùs castigat; sed qui excusat cum prudentiâ, eâque moderatione, ut ne plectendi ansam porrò præbeat; prorsus sicut chirurgo nemo honori tribuit, si multa brachia & tibias refecet. Nemini odio est Princeps, qui castigat, si cum animi dolore, & invitus id faciat; sed quem puniendi delectat occasio, quive illam studiosè captat, & prensat. Castigare ad exemplum & correctionem, est misericordiæ; culpam verò inquirere ex passione, & ad Fiscum ditandum, tyrannis est.

^b Parvis peccatis veniam, magnis severitatem cõmendare; nec pœnâ semper, sed sapiùs pœnitentiâ contentus esse. Tac. in vitâ Agric.

^c Hanc P. C. curam sustinet Princeps, hâc omisâ funditus Rempub. trahet. Tacit. lib. 3. Annal.

§. Non permittat Princeps, ut ullus tam potentem ac legibus solutum se existimet, ut opponere sese audeat iis, qui Ministri sunt justitiæ, & potestatem ejus ac munus repræsentant; aliàs diu firma non consistet columna Reipublicæ.

Vbi

Vbi semel audacia illa invaluerit, paulatim corrodet eam contemptus, & diruet. Præcipuum Monarchiæ Hispanicæ fundamentum, & quod eam tantopere evexit, ac etiamnum tuetur, est inviolata illa Iustitiæ custodia, & rigor, quo Reges sanctissimè semper curârunt, ut in honore & pretio ab omnibus haberetur. Nulla illius violatio toleratur impunè, quantumvis magna sit delinquentis dignitas vel auctoritas. Cordubæ Iudex quidam aulicus ex mandato Regis Ferdinandi Catholici in delictum aliquod inquirebat, quem cùm deinde Marchio de Puego coniecisset in vincula, tantopere offensus fuit Rex, ut tot insignia obsequia totius familiæ istius de Corduba, impedire non potuerint, quin acriter & severè in eum animadverteret, postquam se totum manibus ejus regiis permisisset, horratu Magni Ducis, qui probè perspectam habens delicti gravitatem, quæ veniam non mereretur, & Regis constantiam in tuendâ auctoritate & existimatione justitiæ, & Ministrorum illius, eidem auctor fuerat, ut ad Regis pedes se supplex advolveret: quod si faceret, promittebat fore, ut delictum eâ ratione expiaret; sin minus, sciret certò, sibi pereundum.

Mar. hist.
Hisp. lib. 29.
c. 13.

§. Nec solùm punire debet Princeps offensas contra personam suam propriam, aut supremam Majestatem ipso gubernante, factas; sed eas etiam, quæ sub regimine præterito commissæ fuère, tametsi id sub hostium potestate tum fuerit: exempla enim inobedienciæ aut contemptûs dissimulata, aut etiam coronata præmiis, periculosa sunt etiam Successoribus. Dignitas semper eadem est, sponsa semper illius, à quo possidetur; quare causam suam facit, quisquis pro honore ejus sollicitus est, tametsi is antè læsus fuerit. Nullam Princeps post se derelinquere debet memoriam ullius, qui audaciam istam sese opponendi Magistratui impunè tulerit. Nam si semel sibi persuaserint subditi, posse sese suam stabilire Fortunam, aut passioni suæ facere satîs morte aut offensâ Principis, nemini securo vivere licebit. Punitio audaciæ adversùs Antecessorem commissæ, Successoris est securitas, & cautio omnibus, ne idem tentare audeant. His rationibus permotus Vitellius interfici jussit, quotquot libellos supplices illi obtulerant,

^d Non honore Galbæ, sed tradito Principibus more, munimentum ad præsens, in posterum ultionem. Tac. lib. 1. Hist.

^e Cavendum est, ne iisdem de causis alii plectantur, alii ne appellentur quidē. Cic. de Off.

Mar. hist. Hisp. lib. 15. c. 9.

In Proh. tt. 28. p. 2.

lerant, quibus mercedem flagitabant præstitæ operæ in occisione ^dGalbæ. Ut quisquis alios habet, sic vicissim haberi solet. Dum Iulius Cæsar præciperet, ut Pompei statuæ erigerentur, firmavit suas. Nisi conspirent Principes contra contemptum & infidelitatem, & auctoritas periclitabitur, & fidelitas.

§. Quando in casibus delicti par est omnium conditio, ne conniveant Reges cum aliis, alios ^e puniant: nihil enim eos magis reddet invisos, quàm ista æqualitas. Vnde Ægyptii paritatem, quæ servanda est in justitiâ, per pennas Struthionis significabant ex utrâque parte æquales.

§. Magna Principis prudentia est; eo uti castigationis genere, ut cum minori delinquentis damno expietur culpa, & offensa facta Reipublicæ. Turbabant Galæciam Viri quidam Nobiles, & tametsi capitis rei essent, accersivit eos ad se Rex Ferdinandus I V. & in muneribus militaribus occupavit; quo factum, ut nonnullos castigaret hostis, alios belli asperitas, & labores, atque ita provincia illa quieti pristinæ restitueretur.

§. Quemadmodum Pacis tempore præfunt quàm plurimum Iustitia & Clementia, ita in bello præmium & pœna: quia grandia ibi pericula, quæ sine spe magnâ superari non solent, nec solo metu licentia morum & dissolutio coerceri possunt. *E sin todo esto (ajebat Rex Alphonfus Sapiens) son mas dañosos los yerros, que los Omes fazen en la guerra, ca assazi abunda à los, que en ella andan de averse de guardar del daño de los enemigos, quanto mas del, que les viene por culpa de los suyos mesmos.* Eapropter Romani diversis pœnarum & infamiæ generibus afficiebant milites, qui officio suo deessent, aut in periculis, aut in disciplinâ militari; quo fiebat, ut punctionem magis, quàm hostem metuerent, malléntque in prælio gloriosam mortem oppetere, quàm honoris postea aut vitæ facere jacturam cum ignominiâ perpetuâ. Nemo istis temporibus signa sua turpi fugâ audebat deserere, quia nusquam in Imperio securus degere poterat. Hoc nostro tempore milites fugitivi non solum non puniuntur ad patrios re-

versi

versi Lares ; sed pugnae etiam se subducentes , Milano Neapolim abeunt , & tanquam sub alio Principe haecenus meruissent stipendia , cum insigni damno tam obsequiorum suae Majestatis , quam factorum sumptuum , in Regis militiam denuò adscribuntur. Quae in re Vice-Regibus , vellem , ante oculos propositum esset exemplum Romani Senatûs , qui tametsi post praelium Cannense vel maximè egeret copiis , induci tamen nunquam potuit , ut sex illa Romanorum millia , quae Hannibal offerebat , redimeret , parum iis tribuendum ratus , qui si gloriosam mortem voluissent occumbere , non cum infamiâ capi se permisissent.

§. Errata Ducum per ignorantiam commissa dissimulanda sunt potius , quam punienda , ne poenae aut reprehensionis metus eos reddat timidiores. Accedit , quòd insignis etiam prudentia in casibus bellicis falli quandoque soleat ; unde misericordiâ digni sunt magis , quam castigatione. Varro ad Cannas victus fuerat praelio , & Romam redeunti Senatus obviam processit , gratias acturus , quòd in tantâ clade non penitus rem omnem desperasset.

§. Si quando dissimulare non licet , sed omnino exercenda justitia , animo prompto id fiat & forti. Qui in occulto eam exequitur , Sicario similior est , quam Principi. Qui suam ipse auctoritatem , quam habet à Coronâ , arctat & constringit , aut de potestate suâ , aut suis meritis dubitat. E diffidentiâ , quâ Princeps sibi ipse in agendo diffidit , contemptio nascitur apud populum , cujus talis ferè est opinio (ut alibi diximus) qualem Princeps de se ipse concipit. Perdidit existimationem suam apud subditos Rex Alphonfus Sapiens , quando justitiam secretò exercere visus est. Tunc expediret fortasse , cum ea est perturbatio temporum , ut majora timeantur pericula , nisi punitos antè videat populus , quam comprehensos seditionis auctores. Ita *Tiberius poenam servi illius* , qui Agrippam se finxerat , *palàm non ausus , in secretâ palatii parte interfici jussit , corpusque clam auferri*. In aliis casibus fortiter Princeps suo fungatur officio , quod Dei & populi nomine sustinet. Iustitia namque fuit , quae sceptrum illi in manus dedit , &

Mar. hist.
Hisp. lib. 22.
c. 6.

Tacit. lib. 2.
Annal.

porrò confervatura est. Illa mens est Dei : harmonia Reip. & Majestatis præsidium. Meminerint tamen Principes in locum Patrum familias se successisse , immò reverà tales esse adhuc ratione subditorum , proindè que Iustitiam Clementiâ temperent. Oportet, ut bibant peccata populi, quod Deus S. Petro significavit per vas illud animalium immundorum cælitus demissum, è quo comedere *f* illum jussit. Struthionis stomachum Princeps habeat oportet , tam misericordiâ calidum , ut ferrum digerat ; & simul Aquila sit cum Iustitiæ fulmine , quæ feriendo unum, multis minitetur. Si omnes , qui delinquant, puniendi forent , nemo superesset , cui Princeps imperaret : *vix enim quisquam adeò mali expers, ut non aliquam mortem mereatur. Ca como quier* (verba sunt Alphonsi Regis) *que la Iusticia es muy buena cosa en si , e de que debe el Rey siempre usar: con todo eso fazese muy cruel, quando a las vegadas no es templada con Misericordia.* Non minus periculi est Coronæ, vitæ & Statibus à justitiâ, si extrema illa sit , quàm ab injustitiâ. Rex Ioannes II. exemplo sit, quid quòd plus æquo severus esset, valde se Populo invisum reddidit : & Rex Petrus Crudelis regno pariter, & vitâ propterea exutus fuit. Nexis semper manibus incedant Iustitia & Clementia, copulata inter se, quasi partes sint unius ejusdémque corporis, nec unquam unâ istarum aliter uti liceat, quàm ut ne offendatur altera. Hâc reor de causâ non dedit Deus gladium igneum, (quo paradifus custoditur) in manus Seraphino alicui, qui totus amor est, & misericordia: sed Cherubino, spiritui scientiæ, qui meliùs nôffet Iustitiâ cum Clementiâ *g* temperare. Nihil perniciosius Principe, ultrâ quàm par est , clemente. Nervæ temporibus dici solebat, pejus esse Principi subijci, qui omnia, quàm qui nihil permetteret. Quare haud minùs crudelis est, qui omnibus veniam dat, quàm qui nemini. Nec minùs noxia est Populo clementia nimia, quàm *b* crudelitas, & graviùs interdum impunitate & indulgentiâ peccatur, quàm ipso delicto. Nimiam etiam audaciam sumit Malitia , cùm veniam sibi pollicetur. Æquè cruentum fuit Regis Henrici Quarti imperium ob nimiam ejus Clementiam (nisi tamen omiffio dicenda

f In quo erant omnia quadrupedia, & serpentina terra, & volatilia cæli: & facta est vox ad eum: Surge Petre, occide & manduca. Act. 10. 12.

Tacit. lib. 2. Annal.

Lib. 2. tt. 10. P. 2.

g Collocavit ante Paradifum voluptatis Cherubin, & flammæum gladium. Gen. 3. 24.

h Feliciores enim sunt improbi, supplicia lucentes, quàm si eos nulla iustitia pœna cœrceat. Boët. l. 4. Phil.

dicenda sit potius)quàm illud Regis Petri, cognomento Cru-
delis, ob ejusdem immanitatem. Clementia, & Severitas, illa
effusa, hæc moderata, amari ⁱ faciunt Principem. Qui ita
dextrè & prudenter virtutes istas miscere noverit, in guber-
natione errare non poterit, immò tota illa suavis quidam
concentus erit, & harmonia, sicut quæ ex sonis acuto & gra-
vi inter se temperatis ^k conficitur. Cælum fruges pro-
creat roris sui benignitate, & rigore pruinae ac nivium tutatur
eas, & altioribus defigit radicibus. Si Deus clemens non esset,
vereretur illum quidem timor, at non observaret cultus.
Vtraque virtus & timeri eum facit, & amari. Ideo Rex Al-
phonfus Aragonius dicere solebat: *Iustitia beneficio probos
mibi devincio; Clementiâ improbos.* Vna ad timorem impel-
lit; altera ad amorem obligat. Confidentia veniæ audaces
facit Subditos, & Clementia nimia parit contemptum, gi-
gnit irreverentiam, & pessundat Respublicas.

ⁱ Mirumque
amorem as-
secutus erat
effusa clemen-
tia, modicus
severitate.
Tacit. lib. 6.
Annal.

^k Misericor-
diam, & ju-
diciam canta-
bo tibi Domi-
ne. Pl. 100. 1.

SYMBOLVM XXIII.

^a Imperator aliquando tor-
quibus, murali, & civicâ do-
nat : quid ha-
bet per se co-
rona pretiosū,
quid prætex-
ta, quid fasces,
quid tribunal,
quid currus ?
nihil horum
honor est, sed
honoris iusi-
gue. Sen. l. i.
de ben.

NULLI Alchimiſtæ majores, quàm Principes, qui re-
bus pretium ponunt, quod de ſe non habent, hoc ipſo,
quòd eas in virtutis ^a præmium proponant aliis. Invenerunt
Romani Coronas varias, Múrales, Civiles & Navales, ut re-
rum fortiter & cum laude geſtarum glorioſa eſſent inſignia :
& licuit hæc ex ipſius naturæ ſinu & theſauro depromere, quæ
gramen, palmas & lauros affatim ſuppeditabat, unde ſine
ſumptu coronas illas contexerent. Non ſuffeciſſent æraria ad
remuneranda obſequia, niſi excogitatum fuiſſet politicum
illud coronarum inventum, quæ præmii loco donatæ in pu-
blicum fortitudinis teſtimonium, pluris etiam, quàm ipſum
aurum

aurum argentúmque æstimabantur: nam ultrò sese milites ad labores & pericula offerebant, ut iis potiundi daretur occasio. Eodem planè consilio Hispaniæ Reges fundarunt Religiones militares, quarum insignia non solius Nobilitatis, sed virtutis etiam essent indicium. Atque adeò ante omnia danda est opera, ut ejusmodi præmia porrò habeantur in pretio; quod fiet, si magnà habità ratione meritorum conferantur. Enimverò in tantum æstimari solent, in quantum notæ sunt Nobilitatis & fortitudinis. Quòd si absque delectu & discrimine ea institueretur distributio, vilescerent paulatim & contemnentur, & poterit Arminius jure merito ridere fratrem suum Flavium (qui Romanam sequebatur factionem,) quòd cum oculum perdidisset in prælio, *torquem, coronam, aliáque militaria dona memoraret, vilia servitii præmia*. Probè intelligebant Romani; quanti ad commune bonum interesset, æstimationem præmiorum istorum in hominum animis conservari; ideo de dotibus, quibus instructum esse oporteret militem; ut coronam è quercu commereri posset, cum Tiberio Imperatore consultatum fuit. In insignibus S. Iacobi (præsentis Emblematis icone) multæ exprimuntur dotes, quas antè considerare oportet, quàm præmii loco tribuantur. Nam imprimis supra concham efformantur, quæ à mari procreatur, nata inter fluctus, & ad labores facta, in cujus candido sinu resplendet unio, ob puritatem suam, & quia de rore cæli concipitur, Virtutis ac Nobilitatis Symbolum. Si insignia ista infantibus in cunis conferentur, aut iis, qui nondum præstiterunt obsequia, gratia erunt, non præmium. Quis obsequiis ea promereri conabitur, si diligentiam obtinere possit? Pro militiam instituta fuere, non pro pace; adeoque inter solos eos distribui oporteret, qui in armis suam probassent industriam, aut quatuor minimùm annis sic meruissent stipendia, ut digni essent centuriis ^b præfici: quod si fieret, plures dubio procul è Nobilitate ad militiam appellerent animum, magisque artes militares efflorescerent. *E porende, (dixit Alphonfus Rex) antiguamente los Nobles de España, que supieron mucho de guerra, como bi víeron siempre en ella, pusieron*

Tacit. lib. 2.
Annal.

^b Honoris augmentum non ambitione, sed labore ad unumquemque convenit pervenire. l. contra publicam C. re milit.

Lib. 2. tit. 27.
p. 2.

^c Tunc veſti-
gal publicum,
quo antea mi-
lites, & remi-
ges alebantur,
cum urbano
populo dividi
ceptum, quib⁹
rebus effectum
eſt, ut inter
otia Græcorū,
ſordidum &
obſcurum an-
tea Macedo-
num nomen
emergeret.

Trog. l. 6.

* Lamp. in
vitâ Alex.

Lib. 2. tt. 27.
p. 2.

sieron ſeñalados gualardones à los , que bien fiziessen. Hoc quia facere neglexerunt Athenienſes , omnibus fortunis & dignitate expoliati fuère à ^c Macedonibus. Alexander Severus Imperator, cum probè nõſſet referre quàm plurimum, ut remunerentur milites, immò fundamentum & ſecuritatem imperii in eo penè conſiſtere, * *aurum & argentum rarò cuiquam niſi militi diviſit, nefas eſſe dicens, ut diſpensator publicus in delectationes ſuas & ſuorum converteret, id quod provinciales dediffent.*

Reliqua præmia communia ſint omnibus, qui ſeu domi, ſeu militiae florent. In hunc finem opibus, honoribus & muneribus ſceptrum dotatum fuit; nec negata tamen etiam Juſtitiae auctoritas, ut hæc nimirum Princeps delicta puniat, illis verò Virtutem & animi excelſitatem remuneret. Etenim (uti dixit Alphonſus Rex) *Bien por bien, e mal por mal recibiendo los Omes ſegun ſu merecimiento, es Juſticia, que faze mantener las cosas en buen eſtado.* Rationem infra dat: *Ca dar gualardon à los , que bien fazen, es coſa , que conviene mucho à todos los Omes, en que ha bondad , e mayormente à los grandes Señores , que han poder de lo fazer. Porque en gualardonar los buenos fechos mueſtra ſe por conoſcido el que lo faze, e otro ſi por juſticiero. Ca la Juſticia no es tan ſolamente en eſcarmentar los males , mas aun en dar gualardon por los bienes. E demas deſto naſce ende otra pro , ca dà voluntad à los buenos , para ſer toda via mejores, e à los malos para emendarſe.* Vbi poena & præmium deficiunt, ordo Reip. deficit, quia ſpiritus ſunt, qui eam conſervat, alit ac fovet. Sine neutro illorum diu ſalva poſſet conſiſtere: nam ſpes præmii ad cultum obligat; metus autem poenæ ad obedientiam, vel invitâ etiam naturali libertate ſervituti oppoſitâ. Hinc antiqui Imperium Symbolicos per flagellum ſignificabant, ut in Monetis quibuſdam Conſularibus videre eſt, & dominationis Auguſti prognosticon fuit, cum Cicero per quietem vidiffet flagellum ei à Iove porrigi, interpretatus hoc omine Romanum ei portendi Imperium, quod poenæ & præmii beneficio creviſſet hætenus, & ſtetiffet. Quis à vitiis ſe abſtineret, ſi poena non eſſet? Quis
caput

caput suum periculis objiceret, si præmium sperare non liceret? Solon Rempublicam duabus rebus contineri dixit, Præmio & Pœnâ. Binos in mundo Deos esse, dicebat Democritus, Pœnam & Beneficium, persuasus nempe, absque his eum gubernari non posse. Hi duo poli sunt orbium Magistratûs: duo Reip. luminaria, quæ si deficerent, obscuris illa immergeretur tenebris. Duo ista solium^d Principum sustentant. Ideo mandabat Ezechiel Regi, ut Coronam, aliâque insignia Regia deponeret, quòd iis indignus videretur, qui præmia cum^e justitiâ non distribueret. Dum Princeps agnoscit merita, præmium agnoscit: referuntur enim ad se invicem, & nisi illud largiatur, injustus est. Hanc Præmii Pœnæque utilitatem non bene expenderunt Legumlatores & Jurisconsulti, qui toti fuère in solis pœnis & suppliciis statuendis, Præmiorû verò vix uspiam meminerunt. Majorem ejus rei rationem habuit Sapientissimus Legislator in libro suarum legum, quem Hispano idiomate *Partidas* inscribit: ut enim utrumque conjungeret, peculiarem posuit titulum de Præmiis.

^d *Justitiâ firmatur solium.*
Prov. 16. 12.

^e *Aufer cidarim, tolle coronam: Nónne hæc est, quæ humilem sublevavit, & sublimem humiliavit? Ezech. 21. 26.*

§. Cùm ergo tam necessaria sint Principi Pœna & Præmium, ut sine hoc æquilibrio per gubernationis funem securè incedere nequeat, magnâ utique consideratione est opus, ut iis rectè utatur. Eâ de causâ colligati erant Licetorum fascæ; coronæ verò, cùm è viridibus foliis fierent, quæ citò marcescunt, post obtentam victoriam primùm texebantur; ut interim, dum dissolverentur illi, & hæ necerentur, inter delinquendum & puniendum, merendum & præmiandum temporis aliquid intercederet, & merita atque delicta ritè expendi possent. Præmia inconsideratè collata gratiarum actionem vix merentur. Citò facti eum pœnitet, qui temerè largitur aliis, nec virtus segura est ab eo, qui tam in pœnis est præceps. Si in his procedatur ultra limites, excusat Populus delictum in Severitatis odium. Si idem præmium Virtuti tribuatur & Vitio, illa injuriam, hoc verò robur accipit. Si uni (ubi paria sunt merita) majus Præmium detur, quàm alteri, invidiâ hic stimulabitur, & ingratum se præbebit: invidia enim & gratitudo circa unam eandemque rem in unâ simul sede

mora-

morari non possunt. Attamen illud etiam considerandum, quomodo Præmium & Pœnam dispensare oporteat: differri tam diu non debent, ut Præmia tanquam desperata vilescant, aut pœnæ deberi desinant, temporis diuturnitate jam compensatæ, aut quia nunc ad aliorum exemplum utiles non sunt; eò quòd nulla amplius delicti supersit memoria. Rex Alphonsus Sapiens è Seren. Vestræ Progenitoribus magno cum iudicio Posteris suos admonuit, quomodo in Præmiis & Pœnis gerere se deberent, cùm dixit: *Que era menester temperamiento, asi como fazer bien do conviene, e como, e quando, e otrosi en saber refrenar el mal, e tollerlo, e escarmentarlo en los tiempos, e en las sazones, que es menester, catando los fechos, quales son, e quien los haze, e de que manera, e en quales lugares. E con estas dos cosas se endereza el mundo, faziendo bien à los, que bien fazen, e dando pena, e escarmiento à los, que los merezen.*

L. 5. tt. 1. p. 1.

† Subverti leges, quæ sua spatia, exercenda Candidatorum industria, querensque aut potius honoribus statuerint. Tac. l. 2. Annal.

‡ Haud dubiù erat, eam sententiam altiùs penetrare, & arcana imperii tentari. Tacit. lib. 2. Annal.

Ibid.

§. Expediet nonnunquam differre præmiorum distributionem, ne ex iustitiâ deberi videantur, & ut interim, qui ea expectant, spe istâ erecti majori cum studio præstent obsequia; nec ullam mercem pretio meliori emi crediderim, quàm quæ Præmiorum expectatione emitur. Et certè magis ad serviendum allicit spes futuri, quàm præmii accepti memoria. Atque hinc facilè apparet, quàm noxiæ sint successiones futuræ in muneribus publicis & præmiis; id quod expendebat Tiberius, cùm sese Gallo opponeret contendenti, ut quinto quoque anno nominarentur Candidati, qui successuri essent in legationibus legionum, & Præturis: ita enim fore dicebat, ut obsequia & industria aliorum planè *f* desinerent. Quâ in re non istud solum damnum ponderavit Tiberius, sed etiam quòd occasionem perderet gratiæ faciendæ, in quo dominatûs sui vires consistere & autumabat. *Atque ita favorabili in speciem oratione, vim imperii retinuit.* Qui gratiâ in aulis valent, incerti quàm potentia eorum futura sit diuturna, animum advertere haud solent ad incommodum istud successorum futurarum, ut ex iis actiones suas moderentur: hoc enim spectant solum, ut Principis potestatem imminuant, & à Candidatorum importunitate sese liberent.

Cùm

Cùm Princeps veluti cor sit sui statûs (quemadmodum Rex Alphonfus dicere solebat) per illum utique vitales spiritus opum & præmiorum in membra alia dispertiri oportet. Etiam quod longissimè abest, tamen si Principis præsentia destitutum sit, ejus tamen favoribus fruitur. Isthæc consideratio perrarò apud Principes locum invenit. Plerique omnes solos eos afficiunt præmiis, quos præsentem vident, victi importunitate petentium, aut domesticorum adulatione, aut quia ad negandû defit animus. Et sicut fluvii non nisi solum, quod alluunt, madefaciunt: ita illi solos præsentem, quos ante oculos habent, gratiis & beneficiis cumulant, nec cogitant, quòd Ministri absentes innumeris cum laboribus & periculis dignitatem eorum tueantur, & faciant, quod per se ipsi non possunt. Gratia omnes in eos conferuntur, qui in Palatio & aula versantur. Illa obsequia æstimantur solum, quæ moschum redolent, non ea, quæ pulvere resperfa sunt & sanguine: ea, quæ oculis usurpantur, non quæ hauriuntur auribus: tum quia assentatio faciliùs oculos capit, quàm aures; tum etiam, quia mox animû titillat inanis gloria ex submissione præsentem, & gratitudinis indicium. Eam ob rem in aulis servire, lucrum est potiùs, quàm meritum: ambitio potiùs, quàm zelus: magis commoditas, quàm molestia aut labor. Splendor, qui sibi ipsi satisfacit. Qui absens obsequia præstat, approbationes & plausus promereri poterit, non gratias & beneficia. Vivet spe & inanibus promissis lactatus, morietur verò cum desperatione inglorius. Illud remedium est, ut hi tales per intervalla ad aulam revisant: nullæ enim literæ aut libelli supplices, tam ad persuadendum efficaces sunt, quàm præsentia. Spe solâ & expectatione haustra & canales non implentur, nisi in ipsas etiam aulae aquas demergantur. Præsentia Principum fecunda est, sicut & Solis. Præsentem hoc florent, absente marcescunt & exarcescunt omnia. Ei, qui sub arbore consistit, fructus in manus decidunt. Hinc est, quòd bene multi ad aulas aspirent, & absentia detrectent munera; ubi tamen vel maximè Princeps Ministris suis indiget. Occurri huic malo poterit, si illicium præmiorum projiciatur longiùs, ut nimi-

Lib. 3. tit. 1.
P. 2.

^b Abunde cognoscitur, quis famam reſte laudatur : quapropter longiſſimè conſtitutum mentis noſtræ oculis ſerenus inſpexit, & vidit meritum. Caſſid. l. 9. c. 22.

Plin. in Pan.

rum ibi diſpenſentur, ubi præceſſere merita, non ubi petuntur præmia, abſque eo, quòd aut libellis ſupplicibus, aut importunitate præſentiæ opus ſit. Theodoricus ^b Italiæ Rex abſentes ſolabatur, dicendo ſe ex aulâ ſuâ eorum intueri obſequia; & diſcernere merita; & Plinius de Trajano teſtabatur : *facilius eſſe, ut oculis ejus vultus abſentis, quàm animo charitas, quâ in illum ferretur, excideret.*

§. Iſthoc tamen conſilium, ut ſcilicet Miniſtri abſentes interdum ad aulas accedant, in effectum deduci ſic poterit, non miſſionem ab officiis flagitando, ſed iis retentis, adducendo varias rationes, quibus facultatem impetrent ad tempus aliquod Principi ſuo coràm ſe ſiſtendi. Ibi enim curare poterunt meliùs, quod ſperant, retinendo tantisper, quod Princeps in alium conferre poſſit. Multi aut ſuo malè contenti officio, aut majoris alicujus ambitioſè cupidi, illo ſe abdicârunt, quos facti pœnituit poſtea, cùm ſpes ſuas & cogitationes viderent cadere irritas : Principes enim illud pro contemptu habent, & quaſi violentiam interpretantur. Nemo quiſquam ſibi aut ingenii ſui viribus tantum tribuat, ut exiſtimet, Principem ſine ipſo vivere non poſſe : nunquam enim instrumenta deſunt pro obſequiis Principum, & ſpreti ſemel ſæpè etiam Miniſtrorum præcipuorum oblivifci ſolent. Atque hæc omnia iis ſolùm dico, qui publica ambiunt munera; non iis, qui cognitâ vanitate, ad vitam ſolitariam & privatam adſpirant. Hoc tamen iis conſiderandum relinquo, magnos animos à Naturâ ad imperandum factos, non ſemper in ſolitudine & ſeceſſu eam reperire quietem, quam ſibi pollebantur, & poſtquam eò uſque proceſſiſſe ſe vident, ut mutare ampliùs non liceat, vivunt, moriunturque infelices.

ⁱ Sed & hæc, quæ non poſtulaſti, dedi tibi, divitias ſcilicet, & gloriâ, ut nemo fuerit ſimilis tui in Regibus cunctis retrò diebus. 3. Reg. 3. 13.

§. In Gratiis & Præmiis captandis plurimum Modeſtia poteſt, & Prudentia cum quâdam dexteritate, ut id fieri potiùs videatur ad præſtanda meliora obſequia, quàm ad exhauriendam Principis liberalitatem; illud quippe eundem magis adhuc obligat, ut in Deo videre fuit, quando Salomon nil ab eo petebat aliud, quàm cor docile : neque enim hoc ſolum largitus eſt, ſed divitias ⁱ etiam & gloriâ. Ad hæc

peti

peti non debent, quasi ex Iustitiâ: nam Virtus sibi ipsa pulcherrimum & amplissimum præmium est; & quamvis merito illi deferatur aliquid, hoc tamen ex gratiâ Principis dependet, maluntque omnes, sibi acceptum referri potius, quam quasi ex merito esset. Vnde porrò fit, ut Principes promptiores ferè sint, ad largè & liberaliter remuneranda obsequia exigua; majora verò parcius, quia plus gratitudinis ab illis sibi pollicentur, quam istis. Quare qui multas gratias à Principe abstulit, majores indies sperare poterit: nam largitas semel exhibita ad ulteriora provocat beneficia, præterquam quòd mavelit Princeps alium agnoscere debitorem, quam sese talem fateri: hoc enim ipsi minùs honorificum est. Ludovicus XI. Galliæ Rex dixisse fertur, magis se erga eum affici, qui pro obsequiis exiguis magna accepisset beneficia, quam erga aliquos alios, qui cum longè majora præstitissent, perparum tamen remunerationis fuissent consecuti. Theodoricus Imperator, ex ambitione oriri ajebat, quòd gratiæ alicui exhibitæ mox germinarent, absque eo, quòd conferenti crearent fastidium; immo eum provocarent ad majora ei largienda, cui jam semel favorem suum cœpisset impendere. Exemplum est in iis, qui Principi præ cæteris chari sunt: erga hos enim gratia & liberalitas Principis penè obstinationis quædam species est.

k Amamus nostra beneficia germinare, nec semel præstat largitas collata fastidium, magisque nos provocant ad frequens præmium, qui iniuria nostra gratia suscipere meruerunt: novis enim judicium impenditur, favor autem semel placitis exhibetur.
Cas. l. 2. ep. 2

SYMBOLVM XXIV.

TA M E T S I (ut ostensum est hactenus) Iustitia Legibus armata , Præmium item ac Pœna , columnæ sint Reipublicæ molem sustentantes ; columnæ tamen erunt in aëre , nisi basi Religionis , quæ Legum est vinculum , innitantur . Enimverò Iustitiæ jurisdictio solos externos actus complectitur legitimè probatos ; occulti verò & interni ad forum illius non pertinent . In sola corpora auctoritatem habet , non in animos ; adeoque non magnoperè pœnam pertimesceret Malitia , si occultè injurias , adulteria , & rapinas exercendo cupiditati suæ indulgere posset ; immò illuderet Legibus , si

Lex

Lex alia invisibilis non esset, quæ intus; & in animo malè agentis minas intentaret. Tam necessarius est in Republicâ timor iste, ut multis impiis Religio non nisi inventum videatur politicum. Quis absque eo egestate suâ & sorte contentus viveret? quæ in pactis & conventis foret fides? quæ in administrandis bonis integritas? quæ fidelitas in muneribus atque officiis? quæ securitas vitæ? Paucos Præmium alliceret, si mediis occultis illud assequi contingeret, nullâ habitâ injustitiæ ratione. Pauci eximiâ virtutis specie caperentur, nisi immarcessibilem sperantes Coronam potius, quàm illam temporariam, strictis continentiæ legibus sese sinerent obligari. Mox ordinem Reipublicæ turbarent vitia, sublato jam sine principali felicitatis, quæ in virtute consistit, & fundamento illo ac propugnaculo Religionis, quæ sustentat Magistratum ac tuetur, nisi in animum suum inducerent cives, aliud supremum esse tribunal pro solis mentis cogitatis, quæ vel suppliciis æternis puniet, vel bonis immortalibus munerabit. Spes isthæc & metus à Naturâ cuivis, quantumvis impio ac barbaro, indita componunt hominum actiones. Cæsar Caligula Deos irridebat; dum tamen cælum tonaret, aliam agnoscebat potentiorē manum, à quâ castigari posset. Nemo est, qui eam ignoret; neque ullum cor humanum, quod divino illo Magnete tactum se non sentiat: & sicut acus nautica ex cognatione quâdam Naturæ & consensu, quam *συντάξιον* Græci vocant, in perpetuo motu est, donec sese firmet ad lucem stellæ illius polaris, circa quam volvuntur cælestes orbes: ita nobis quietis vivere non licet, donec agnoscamus & veneremur increatum illud Sidus, in quo vera est requies, & unde rerum omnium motus profiscitur. Ecquis magis eò intendere debet oculos, quàm Princeps, qui Navarchi instar Rempublicam moderatur; ut salvam in portu sistat? neque sufficit, quòd respicere illud se simulet, si astra alia vana & nebulosa contueatur; sic enim deerrabit à viâ, Reipublicæ navim in Syrtes & scopulos allidet, & naufragium faciet. Populus in opiniones dispares primum, deinde in diversa trahetur voluntatum studia, unde

Mar. hist.
Hisp. lib. 6.
c. 6.
Conc. To-
let. c. 3.

seditiones orientur & conspirationes, ex his denique mutationes Rerumpublicarum & dominatum. Plures Principes dissensionibus in Religione periisse vidimus, quàm armis. Eam ob rem Concilium Toletanum VI. sapientissimè ordinavit, ut nemini Coronæ possessionem adire liceret, nisi priùs dato jurejurando adpromitteret, nullum sese in regno suo toleraturum, qui veræ & orthodoxæ fidei mysteriis ritè imbutus non esset. Hispania quieta esse non potuit, donec errores Arrii deponeret, & omnes Religionem Catholicam amplecterentur. A quo tempore tam bene fuit universo Populo, ut cùm postea Rex Wetericus eandem sectam postliminio conaretur denuò introducere, intra ipsum palatium miserrimè fuerit trucidatus. Verùm non obstantibus quàm plurimis exemplis similibus & experienciis, fuit non nemo, qui impiè docere ausus est Principem, posse cum prohibitu Religionem aut dissimulare, aut fingere. Qui eam fingit, nullam omnino credit. Et si ejusmodi fictio artificium quoddam est politicum, ad copulandos animos, & tuendam Rempublicam, multò id præstabit meliùs vera Religio, quàm falsa: hæc enim caduca est; illa æterna, & immortalis.

Mar. hist.
Hisp. lib. 6.
c. 19.

Multa Imperia fundata in Religionibus falsis, sed ab ignorantia profectis, longo tempore Deus conservavit, remunerando isthac ratione virtutes quasdam eorum morales, aut cultum cœcum, & victimas barbaras, quibus ipsum inquirebant; non quòd hæ illi gratæ essent, sed ob religiosam simplicitatem, quâ eas interdum offerebant. Nunquam tamen ea Imperia diu fovit, quæ magis ex malitiâ, aut arte, quàm ex ignorantia, Religionem dissimularent. S. Isidorus moriens vaticinatus est Nationi Hispanicæ, fore ut, si à verâ Religione ipsa descisceret, opprimeretur ab hostibus; sin in eâ constans persisteret, contra supra omnes Nationes alias evectum iri: id quod reipsâ evenit in durissimo Arrianorum jugo, quo opprimi cœpit Hispania, ex quo Rex Witiza Summo Pontifici obedientiam præstare recusavit; ex eo enim tempore libertas cultûs, & vitiorum licentia quietem publicam perturbâ-

turbârunt, & periit militare robur: quæ res illi ipsi Regi, ejusque filiis, ac Regno graves calamitates attulit; donec domita tandem & castigata Hispania errores suos agnosceret, & Numen cæleste experiretur iterum propitium in exiguâ illâ Christianorum manu, cum quâ in Ausenæ montis speluncam, cui nomen de Covalonga, Pelagius sese receperat, ubi sagittæ & lapides missi à Mauris insigni miraculo reflecti in ipsos jacentes visi sunt, eosque magno numero vulnerare & sternere. Atque ex eo tempore paulatim sese rursus erigere cœpit Monarchia illa, & assurrexit (quanquam post longam annorum seriem) ad eam amplitudinem, quâ etiamnum hodie fruitur in præmium constantiæ suæ in Religione Catholicâ.

§. Cùm itaque Religio sit anima Rerumpublicarum, omni studio ad eam conservandam incumbere debet Princeps. Primævus spiritus, quem illis instillârunt Romulus, Numa, Lycurgus, & alii, qui eas instituerunt, & erexerunt, Religio ^a fuit: hæc enim magis, quàm ipsa necessitas, copulat animos. Imperii Romani moderatores Tiberius & Adrianus, proscriptis Religionibus peregrinis, dederunt operam unicè, ut propriam sartam tectam conservarent; quomodo & fecêre Theodosius, & Constantinus, sancitis edictis & pœnis contra eos, qui à fide Catholicâ deficerent. Reges Ferdinandus & Isabella nunquam aliud Religionis exercitium tolerârunt; quâ in re laudabilis fuit constantia Philippi Secundi, ejusque Successorum, qui nunquam induci se passi sunt, ut ad componendas seditiones in provinciis Belgicis, conscientiæ libertatem concederent, tametsi hâc ratione dominia illa integra conservare potuissent, & tot parcere sumptibus, quos in bellum impendere opus fuit. Pluris scilicet Dei honorem & gloriam æstimârunt, quàm felicitatem suam propriam, secuti exemplum Iovii Flaviani, qui cùm ab exercitu Imperator acclamaretur, Imperium acceptare noluit, dicens, Christianum se esse, nec deere, ut Imperator sit eorum, qui Christiani non essent: quâ in sententiâ ita perstitit, ut donec milites omnes promitterent,

Mar. hist.
Hisp. lib. 7.
c. 2.

^a Omnium
primum, rem
ad multitudi-
nem imperiâ
efficacissimam,
Deorum me-
tum injicien-
dum ratus.

Liv.

^b Ob hoc regni sui apicem à Deo solidari præoptaret, si Catholica fidei pereuntium turmas acquireret, indignū reputans Catholica fidei Principem sacrilegis imperare. Conc. Tolet. VIII. c. 11.

terent; Christi fidem se amplexuros, Coronam non admitteret. Quamquam hanc tam constantem pietatem etiam à suis Majoribus hæreditare potuerit, cum idem illud de Rege Reccesvintho ^b Concilium Toletanum octavum memoret. Eâ in re insigne pietatis exemplum Serenitati Vestræ Filio suo præbuit Parens gloriosissimus Philippus Quartus: cum enim post suscepta regni gubernacula in consilio ageretur de continuandis cum Batavis induciis, quò Consilarii quidam vehementer propendebant, è ratione statûs esse arbitrati, ne aut bellum susciperet, aut in principio susceptæ gubernationis quicquam immutaret, mox sese illis opposuit, dicendo: *Nolle se hanc nomini suo notam inurere, ut vel horam unam Pacem servaret cum iis, qui Deo & Coronæ suæ rebelles essent*; atque inducias rupit illicò.

Conc. Tolet. III. Joann. Biel in chron. Roder. Tol. l. 2.

§. Propter ardentissimum hunc zelum, & constantiam in Religione Catholicâ promeruere Reges Hispaniæ titulum Catholicorum, qui primum Recaredo datus fuit; uti & Christianissimorum (longè etiam antè, quàm Regibus Franciæ) in Concilio Toletano Tertio, & Barcinonensi, quem titulum conservârunt Reges Sisebutus, & Ervigius, licèt posteri eorum eundem deseruerint; donec Catholici titulum assumpserit denuò Rex Alphonfus Primus, ut sese ab Hæreticis & Schismaticis fecerneret.

^c Non est tui officii Ozia, ut adoleas incensum Dño, sed sacerdotum. 2. Par. c. 26.

§. Etsi verò ad Regum officium spectat, tueri in regnis suis Religionem, & verum Dei cultum promovere, tanquam qui Vicarii ejus sint in temporalibus, ut gubernationem ad majorem ipsius gloriam, & subditorum incolumitatem dirigant; illud tamen sciant oportet, non posse sese de cultu & controversiis Religionis deciderè: hæc enim cura ad Caput Ecclesiæ Spirituale directè pertinet, cui soli hanc potestatem concessit Christus: Regibus sola executio, custodia, & defensio committitur eorum, quæ ab ipso decreta & ordinata fuerint. Oziam ^c Regem graviter increpabant Sacerdotes, & severè castigabat Deus, quòd incensum adolevisset cultum divinum in toto orbe Christiano

stiano uniformem esse, & unam eandemque in omnibus partibus Sponsam, illud est, quod ejus puritatem conservat. Brevi nos deficiet Veritas, si unicuique Principum eam rationibus suis ac finibus accommodare liceat. In iis Provinciis ac Regnis, ubi attentatum hoc fuit, vix hodie Religionis vestigium superest, ita ut Populus miserandum in modum confusus planè nesciat, quænam vera sit Religio. Distinctæ inter se jurisdictiones sunt, Spiritualis & Temporalis. Hæc illius auctoritate ornatur; illa verò hujus se tuetur potestate. Obedientia heroïca est, quæ ultrò sese submittit Vicario illius, qui sceptrum largitur, & adimit. Gloriantur in eo licet Reges, quod Statutis patriæ subjecti non sint, aut Legibus alienis; attamen decretis Apostolicis parere eos oportet. Quin teneri se sciant, ut robur iis dent, & sanctè in Regnis suis servari faciant: præsertim, quando non solum ad bonum spirituale, sed etiam temporale ita expedit, ut quod sacra concilia decreverunt, mandetur executioni; neque permittant, ut ob fines quosdam particulares, decreta eorum violet aliquis, aut perturbet in damnum & præjudicium subditorum, & ipsiusmet Religionis.

SYMBOLVM XXV.

SUPRA turrim templi nidum suum Ciconia construit, & loci sanctitate successionem suam reddit securiorem. Princeps, qui triangulari Ecclesiæ lapidi Monarchiæ suæ ædificium superstruit, firmabit illud, & stabiliet. Oraculum Delphicum consultum aliquando ab Atheniensibus, quâ ratione se contra Xerxem tueri possent, qui cum ingenti classe mille ducentarum triremium illis imminebat, respondisse fertur: tum eos victores fore, si civitatem suam muro ligneo circumdarent. Interpretatus hoc responsum Themistocles, dixit, velle Apollinem, ut cives omnes naves conscenderent; quod ubi factum, easere superiores, & victoriâ contra classem

sem tam ingentem potiti sunt. Idem usu veniet Principi, qui Majestatem suam navi Ecclesiæ commiserit: nam si hæc, teste alio Oraculo, non incerto & fabuloso, sed divino & infallibili, submergi non potest, nec ille unquam poterit, qui eâ vectus fuerit. Hæc causa fuit, cur gloriosissimi Majores Serenitatis Vestræ partem spoliorum, quæ hostibus in bello eripuerant, Deo dicare fuerint soliti, tanquam victoriarum Domino, quo in pugnis utebantur propitio, offerendo ad ipsius cultum amplissimos redditus & possessiones, unde ortum habuere innumeræ penè Ecclesiarum dotationes, & fundationes ædium Cathedralium & Cœnobiorum, ita ut in Hispaniâ plus quàm septuaginta Templorum millia illi crexerint: inter quos solus Iacobus Primus Aragonius Rex construxit mille, Immaculatæ Virginis Deiparæ honori consecrata, cujus suæ munificentia amplissimam tulit remunerationem tot insignibus provinciis, quas in suam redegit potestatem, tot victoriis, quas reportavit: nam triginta tribus vicibus prælio cum hoste congressus, totidem pariter vicibus felicissimè eundem triumphavit. Pia ista opera religiosæ fuerunt Coloniae, non minus potentes armis suis spiritualibus, quàm militares: neque enim tormenta bellica tantum per mœnia patefaciunt aditum, quàm ipsa Oratio. Ad septem dierum preces, quibus Populus Israëliticus Dei opem implorabat, muri Ierichuntini ^a concidère. Melius itaque in Templis, quàm in ærariis, divitiæ deponuntur: non pro extremâ necessitate solùm, verùm etiam, ut efflorescente per illas Religione, Imperium unà efflorescat. Athenienses thesauros suos asservabant in templo Delphico, cujus custodia eos aliæ etiam Nationes committebant. Quæ custodia melior, quàm illius, qui Regnorum arbiter est. ^b Minimum in Templis nostrum erit, si in iis thesauri ^b nostri fuerint. Quare non impium minùs, quàm imprudens consilium est, sub levissimo necessitatis publicæ prætextu expilare Ecclesias. Providentiâ divinâ dignus non est, quisquis potentia Dei diffusus, in omni casu mox ad suppellectilem domus ipsius adjicit oculos. Regi Ferdinando Sancto Hispalim obsidenti pecunia decrat ad

Mar. hist.
Hisp. lib. 14.
c. 2.

^a Igitur omni populo vociferante, & clamantibus tabis, postquam in aures multitudinis vox sonitusque increpuit, muri illico corruerunt. Jos. 6. 20.

^b Vbi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Matth. c. 6. 21.

Mar. hist.
Hisp.

conti-

Mar. hist.
Hisp. lib. 5.
c. 3.

continuandam obsidionem, cùmque suaderent alii, ut ærarii tenuitatem & inopiam Ecclesiarum thesauris tantisper sublevaret, respondit ille: *Plus ego mihi de precibus & sacrificiis Sacerdotum, quàm divitiis eorundem polliceor.* Quam pietatem & fiduciam die proximè sequenti deditioe urbis cumulatissimè Deus compensavit. Reges alii, qui secùs fecerunt, graves sacrilegæ suæ audaciæ dedere pœnas. Gundericum Vandalorum Regem S. Vincentii templum spoliare parantem, in ipso templi limine mors repentina oppressit. Graves illas calamitates, quibus Rex Alphonsus Aragonius conflictatus fuit, Numinis vindictam plerique interpretabantur, quòd ædes sacras diripuisset. Serenissima Regina Vrraca ad ipsas portas templi S. Isidori, quod est Legionis, & in cuius thesauros temerè involârat, diem supremum obiit. Rex Sanctius Aragonius, quòd bonorum Ecclesiæ invasione manus non semel temerâisset, in obsidione quâdam, sagittâ ex muro emissâ sub axillâ confixus interiit. Et tametsi ipse aliquot annis antè Rotæ in S. Victoriani, ad aram S. Vincentii, humillimo corporis habitu, cum gemitu & lacrymis publicè veniam precatus fuisset, omnia, quæ ablata fuerant, integrâ fide restituendo, voluit tamen Deus, ut delicti gravitas magis adhuc ex istâ pœnâ innotesceret ad exemplum aliorum. Rex Ioannes Primus in prælio ad Aliubarrotam, cæsus fugatúsque fuit cum suo exercitu, propter invasos, ut credebatur, templi Guadalupéi thesauros. Postquam Fride-ricus Rex Neapolitanus, Cajetam ad deditioem compulerat, egressi inde Galli binas naves templorum spoliis oneraverant; sed ambæ (quod pro miraculo habitum) periêre.

Mar. hist.
Hisp. lib. 22.
c. 14.

Mar. hist.
Hisp. lib. 24.
c. 8.

§. Atque in his omnibus casibus necessitas extrema locum non habuit: in illâ siquidem recta ratio licitum facit Principibus, ut pro sui conservacione uti possint iis opibus, quas piâ liberalitate in locis sacris deposuerunt; eâ tamen lege, ut tantundem suo tempore, meliore Fortunâ aspirante, restituere parati sint; uti fecêre Reges Catholici Ferdinandus & Isabella, obtentâ in Parlamento, quod Medinæ Campi coactum fuit, facultate, ut aurum argentúmque Ecclesiarum

in ne-

in necessarios belli usus tantisper impenderent. Quâ in re sacri Canones, & Concilia certos definiverunt casus, necessitatem item & pericula, in quibus Ecclesiastici teneantur subsidiis suis Rempublicam sublevare. Et fanè grandis esset avaritia, quæ excusari non posset, si necessitates communes nollent agnoscere. Quid enim? Ipsi nobilissima & præcipua pars sunt Reipublicæ, & si pro hâc & Religione vitam exponere obstricti sunt, cur non & suas fortunas? Si eos sustentat & alit Respublica, æquum omnino est, ut mutuum vicissim ab illis sperare possit subsidium pro suâ conservatione & defensione. Durum erit Populo, decimas semper persolvere, & pia facere opera, si in communi necessitate non sit, qui in oneribus extraordinariis eundem sublevet. Propriam suam pietatem execrabitur, & refrigescet zelus illius & devotio, ne porrò novas oblationes, donationes, & legata Ecclesiis faciat. Valde itaque rationi consentaneum est, ut Clerus in ejusmodi casibus redditibus suis impensas publicas adjuvet, non eò solùm, quòd periculum aut beneficium commune omnibus sit; sed etiam, ne Sæcularium bona & possessiones ita graventur, ut agriculturæ defectu, decimæ quoque, & alia pia opera desinant. Majores opes videntur tempore necessitatis extremæ aurum & argentum Ecclesiarum ductum in laminas in domo monetariâ, quàm in vasa aut supellectilem sacram in templis.

§. Atque hæc obligatio statûs Ecclesiastici major est, in necessitatibus gravioribus Regum Hispaniæ: cùm enim ab horum piâ liberalitate omnes ferè foundationes & dotationes Ecclesiarum profectæ sint, tenentur eæ vicissim ex justitiâ Patronis suis in necessitate venire subsidio, & sic eosdem obstringere; ut munifici esse pergant aliàs, ubi tempus & occasio tulerint. Hæ & plures aliæ rationes sacram Sedem Apostolicam impulerunt, ut adeò liberalem sese erga Reges Hispaniæ sæpè præstiterit, concedendo iis usum bonorum Ecclesiæ ad fovenda bella contra Infideles. Gregorius Septimus Sanctii Ramiri Aragoniæ Regis arbitrio permisit decimas & redditus Ecclesiarum, quæ aut recens extructæ fuissent,

Mar. hist.
Hisp. lib. 10.
c. 2.

aut recuperatæ à Mauris, ut de iis pro libitu posset disponere. Quam licentiam etiam fecit Petro I. Aragoniæ Regi, ejusque Successoribus, & Primoribus Regni Urbanus Papa, exceptis tamen Ecclesiis Residentiæ. Innocentius Tertius Bullam Cruciatam concessit pro bello Hispaniæ, quod Sacrum vocabant; quam gratiam deinde temporibus Regis Henrici Quarti ad vivos pariter, & vitâ functos extendit Papa Calixtus. Gregorius Decimus Regi Alphonso Sapienti permisit tertiam decimarum partem; quæ fabricæ destinata erat; quod deinde perpetuum esse cœpit temporibus Regis Ioannis Secundi, & extendit illud Alexander Sextus etiam ad Regnum Granatense. Ioannes XXII. decimas reddituum Ecclesiasticorum, & Cruciatam indulgit Regi Alphonso Vndecimo. Urbanus V. Regi Petro Crudeli tertiam partem decimarum ex beneficiis Ecclesiasticis Castellæ. Pontifici Sixto Quarto placuit, ut Clerus unâ vice centies mille Ducatos pro bello Granatensi contribueret, & Cruciatam impertiit; quam gratiam deinde plures alii Pontifices prorogârunt. Iulius Secundus Regi Emanueli Lusitano concessit tertiam fructuum partem, quæ ad Ecclesiæ fabricam pertinebat, & ut eidem ex reliquis Ecclesiarum redditibus decima eorum pars cederet.

Mar. hist.
Hisp.

§. Hæc tamen subsidia in necessitates & usus publicos, quibus destinata fuerint, impendi debent; quâ in re tam religiosa fuit Regina Isabella, ut cùm collectos videret è bullâ cruciatâ nonaginta milliones, iusserit illicò in eos converti usus, quos Bullæ Apostolicæ præscriberent. Magis elucescent gratiæ istæ, & majores ex iis nascentur fructus, si sic impensæ fuerint. Necessitas tamen, & periculum confundere solent omnia, & facillè interpretari mentem Pontificum, si aliter fieri contingat, præsertim quando sumptus, qui aliunde in istum finem fiunt, majores sunt, cùm perinde sit, ex hisne pecuniis sumantur, an ex aliis.

SYMBOLVM XXVI.

IMPIA fuit eorum opinio, qui asserere ausi sunt, majori fortitudine Gentiles excelluisse, quàm Christianos, eò quòd illorum superstitio magis corroboraret animum, & ferociorem redderet tetro illo spectaculo tot cruentarum victimarum, quas Diis offerebant in sacrificiis; eosque solos pro Viris fortibus & magnanimis haberet, qui robore magis virium, quàm ratione aliis Nationibus dominarentur: contra verò nostræ Religionis institutum incusaret hoc nomine, quòd demissionem commendaret, & mansuetudinem, quæ duæ virtutes animos facere solent abjectiores. Impia prorsus

opinio, & à veritate nimium quantum aliena! Sanguis profusus animum barbarum magis, & crudelem reddere potest, fortio- rem ac magis strenuum non potest. Fortitudo & excel- sitas animi mox cum ipso pectore nascitur, non oculis hau- ritur. Nec generosiores sunt, qui magis sanguine & cæde ani- mantium capiuntur; uti nec illi, qui humanâ carne victitant. Magnanimitatẽ non spernit nostra Religio; quin ad illam acuit potiùs. Non præmia proponit nobis temporaria & ca- duca, uti facit superstitio Ethnica; sed æterna, nullis unquam sæculis finienda. Quòd si tunc Corona^a aliqua è lauro, quæ simul atque à trunco avellitur, marcescere incipit, tantoperè incendit animos: quid non faciet nunc sempiterna illa stel- larum, & immortalis? An fortasse majoribus sese obje- runt periculis Gentiles, quàm Christiani? Si quando illi ur- bem aliquam aut castrum armis impeterent, clypeis & testu- dinibus muniti id factitabant. Nunc verò Christianis per- densos glandium imbres, per fulmina pulveris pyrii tentan- dus est aditus. Non adversantur fortitudini demissio animi & mansuetudo; quin ita junctæ sunt inter se, ut absque his exerceri illa nequeat: neque fortitudini locus est; ubi non sunt mansuetudo, tolerantia, & reliquæ virtutes. Namque is solùm vir fortis est, qui ab affectibus vinci se non patitur, & à perturbationibus animi liber est, in quo genere plurimùm elab- orârunt Stoïci, & majori postea cum perfectione Christiani. Perparum ex suâ parte facit, qui iracundiâ aut superbiâ se finit abripi: illud heroïcum, proprias suas passiones & cupiditates frangere. Inter difficiliore arenas animus est, ubi ista vigent certamina. Qui eò usque sese demittere didicit, ut alteri in- flectat genua, facilè in occasione contemnet periculum, & cervice constanti securim excipiet. Tulerit sanè Religio Eth- nica Magnos Duces, quales fuère Cæsares, Scipiones, & alii complures; at certè haud minores nobis dedit Catholica in Alphonfis & Ferdinandis Castellæ, uti & in aliis Aragoniæ, Navarræ, & Lusitaniæ Regibus. Quæ tanta animi fortitudo esse potuit, atque illa, quæ in Carolo V. Imp. eminuit? Quem unquam Magnum Ducem celebravit antiquitas, cui pares,

aut

^a illi quidem, ut corruptibilem Coronam accipiant; nos autem incorruptâ. 1. Cor. 9. 25.

aut etiam superiores non fuerint Gonsalvus Ferdinandus de Corduba, Ferdinandus Cortesius, Antonius de Lieva, Ferdinandus Davalus Piscariæ Marchio, Alphonfus Davalus Vasti Marchio, Alexander Farnesius Dux Parmensis, Andreas de Oria, Alphonfus Albuquerqueus, Ferdinandus Alvarus de Toletus Dux Albanus, Marchiones de sancta Cruce, Comes Fontanus, Marchio Spinola, Ludovicus Fajardo, & alii propè innumeri tam Hispaniæ, quàm aliarum Nationum, nunquam laudati satis à famâ. De quibus meritò dici poterit id, quod Apostolus Paulus de magnis illis Ducibus, Gedeone, Barac, Samsone, Iephte, Davide, & Samuele commemorat: *Per fidem devicerunt Regna. Fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum.* Si Gentilium victorias conferre placuerit cum iis, quas reportarunt Christiani, longè has fuisse majores videbimus. In prælio ad Navas ducenta Maurorum millia cecidère: è nostris non nisi homines viginti quinque. Hastæ & sagittæ hostium tantâ multitudine reperiuntur, ut duobus diebus, quibus victor exercitûs iisdem in locis hæsit, lignorum usum exhibuerint excitandis ignibus; ac ne comburi quidem potuerint, etsi studium adhibebatur. Altero tantò plures in pugna Saladanâ occubuerunt, desideratis Christianis solùm viginti: & in illustri illâ victoriâ navali ad Naupactum (Lepanthum hodie) quam Ioannes Austriacus contra Turcas obtinuit, centum & octoginta triremes partim demersæ fuerunt, partim captæ. Quas victorias non sibi tribuit Christianum pectus, sed vero Domino exercituum, quem veneratur & colit.

Heb. 11. 33.
& 34.

Mar. hist.
Hisp. lib. 11.
c. 24.

^b *Manu quidè pugnantes, sed Dñm cordibus orantes, prostraverunt non minus triginta quing. millia. 2. Mach. 15. 27.*

Camoës
Lus. Can. 3.

^c *Ne diceres in corde tuo, fortitudo mea, & robur manus mea, hæc mihi omnia prestiterunt. Sed recorderis Domini Dei tui, quod ipse tibi vires præbuerit. Deut. 8. 17. & 18.*

Que em caos tao estranhos claramente,

Mais Peleja o favor de Deos, que a gente.

Gloriosus animi triumphus. Non minus hostem confundit cor in Deo confidens, quàm manus ense armata, uti Iudas Machabæus ^b experimento didicit. Deus est, qui corda regit, ipse animum & vires ^c sufficit, ipse tribuit, & negat victorias. Impostoris notam incurreret, atque à malitiâ & fraude excusari non posset, si ei adesset potiùs auxilio, qui falsum colit Numen, & impiis sacrificiis sibi propitium reddere sata-

git. Quòd si etiam interdum iis largiatur victorias, id non invocationi, sed caussis aliis occultis Providentiæ divinæ ascribendum. In siti illâ, quâ exercitus Romanus laborabat in bello Marcomannico, placari haud potuit Deus sacrificiis & precibus Legionum Gentilium, donec tandem Legio Christianorum decima ejus imploraret auxilium: tunc enim copiosissimum iis imbrem impertivit, & fulmina in hostium direxit aciem, ut facili negotio victores evaderent; unde Legio illa postea Fulminatrix dicta est. Si viva semper esset fiducia illa ac fides, eosdem etiamnum operaretur effectus; at enim, quia aut ista defunt, aut propter alios occultos fines permittit Deus, ut bello subigantur etiam ii, qui verum ei cultum deferunt; quod dum fit, non triumphantium præmium est, sed eorum, qui vincuntur, castigatio ac pœna. Semper itaque in Principum manibus vexillum Crucis sublime volitet; significatum per enssem illum, quem Ieremias Judæ Machabæo^d porrexit, ut hostes suos fugaret: sumant item Religionis scutum, & sibi ponant ante oculos æternum illum ignem, qui Persarum Reges anteibat, Symbolum alterius incircumscripti, à quo radios suos Sol accipit. Hæc vera Religio est, quam milites adorabant, quoties provoluti in genua venerabantur vexillum, quod Labarum Constantini Imperatoris vocabatur. Cùm enim Crux quædam lucis splendore in cælo efformata cum inscriptione, *In hoc signo vinces*, victoriam illi contra Maxentium promitteret, vexillum istâ formâ fieri præcepit, quam præsentem Emblemate exhibeo, superne cum literis X. & P. caractere nominis Christi, & literis Græcis Alpha & Omega, quæ Dei sunt Symbolum, principii & finis rerum omnium. Vexillo isthuc usi sunt deinceps Imperatores usque ad tempora Iuliani Apostatæ. Ioannes quoque Austriacus in omnibus suis signis Crucem efformari jussit, cum isto lemmate: *His armis vici Turcas, iisdem victurum me confido & Hæreticos*. Rex Alphonsus Magnus eadem verba Crucis Constantinianæ in alio quodam posuit vexillo, quod in templo Ovetano postea obtulit: & iis ipsis uti placuit, sicut & labaro Constantini pro præsentem Emblemate, ad im-

^d Accipe sanctum gladium munus à Deo, in quo dejicies adversarios.
2. Mach.
c. 15. & 16.

Euseb. 1.9.
hist. c.9.
S. Ambros.
epist. 29.

Genebr. 1.4.
Chron. anno
1572.
Mar. hist.
Hisp. lib. 7.
c. 16.

ad imprimendam Principum animis fiduciam illam, quâ vexillum Religionis contra hostes suos plantare eos oportet. In prælio ad Navas Canonicus quidam Toletanus, Decanus postea, Paschasius nomine, Crucem quam Roderico Archiepiscopi Præfule de more præfererat, per hostium cuneos semel atque iterum circumtulit, & evasit incolumis, tametsi omnium telis peteretur, multæque Maurorum sagittæ hastili infixæ hærent. Latera vexilli istius spiritus cælestes stipare solent. Gemini Angeli equis candidis vecti in primâ acie pugnare visi sunt, quando ad Septimancas Rex Ramirus Secundus Mauros devicit. In alio item prælio ad Clavigirim temporibus Regis Ramiri Primi, uti & in alio ad Meridam temporibus Regis Alphonfi Noni divinum illud fulmen, filius tonitruï sanctus Iacobus Patronus Hispaniæ, in equo albo vexillum præferre visus est, quod rubræ Crucis figurâ distinctum erat. *Nullus vobis resistere poterit* (dicebat Iosue ad Principes Israël, jam jam è vitâ discessurus) si in Deo spem & fiduciam collocaveritis. *Unus è vobis persequetur hostium mille viros: Quia Dominus Deus vester pro vobis ipse pugnabit.* Plenæ sunt sacræ paginæ istiusmodi divinis subsidiis. Contra Chananæos stellas^e ipsas Deus in acie disposuit; contra Amorrhæos Elementa^f armavit, & lapides è cælo depluit. Nec opus fuit alio creaturarum ministerio in fidelium favorem adversus Madianitas, ** Immisit Dominus gladium in omnibus castris, & mutuâ se cadē truncabant.* In semetipsum ultionem provocat, quisquis Dei inimicus est.

Mar. hist.
Hisp. lib. 1. r.
c. 24.

Mar. hist.
Hisp. 1. 8. c. 5.

Jos. c. 23. 10.

Jos. ibid.

^e De celo dimicatum est contra eos: stella manentes in ordine suo, adversus Sisaram pugnaverunt.

Jud. c. 5. 20.

^f Dominus misit super eos lapides magnos. Jos. c. 10. 11.

* Jud. c. 7. 22

SYMBOLVM XXVII.

QUOD neque vis, neque diuturna multorum annorum oppugnatio adversus Trojam efficere potuit, dolus tandem obtinuit sub specie Religionis, inferentibus in urbem Græcis arma sua intra alvum equi lignei abdita, tanquam si voti, quod Deæ Palladi fecissent, rei essent. Mirum dictu! neque interior armorum concussio & sonitus; neque advertentia prudentiorum civium; neque quod opus foret, dirutis mœnibus eum in urbem inducere, mox posteaquam Græcorum naves solvissent è littore; neque quòd intra mœnia commorari deberet, Populo sufficere potuit, ut fraudes agnosceret: tanta Religionis vis est. Eâ opportunè usi sunt Scipio Africa-

Africanus, Lucius Sylla, Quintus Sertorius, Minos, Pisistratus, Lycurgus, & alii, ut actionibus suis & legibus conciliarent auctoritatem, & Populo imponerent. Phœnices in Hispaniam ingressi, eo loco, ubi nunc Medina Sidonia cernitur, templum arcis formâ construxerunt, Herculi dedicatum, agentes, per quietem sic jussos se esse. Crediderunt Hispani, divinum esse cultum, quod stratagema erat; esse pietatem, qui dolus fuit: atque ita Phœnices sub Religionis prætextu, quo nihil ad speciem fallacius, oppressos deinde loci istius incolæ bonis omnibus & fortunis spoliârunt. Alterius item templi beneficio in promontorio Dianéo (ubi nunc est Denia) incolæ Insulæ Zacynthi machinationes suas clam habuerunt, cum Hispaniam sibi subjicere molirentur. Rex Sisenandus Suinthilam regno expulerat, atque ut dominationem suam magis stabiliret, Concilium Provinciale septuaginta circiter Præsulorum convocavit, sub specie quidem Ecclesiasticæ disciplinæ, quæ vitio temporum collapsa erat, novis legibus astringendæ; sed reverà præcipua ejus cura erat, ut condemnato Patrum sententiis Suinthilâ, sibi deinde coronâ adjudicaretur, & populus in concordiam rediret: quo eodem artificio etiam Ervigius electionem suam, & abdicationem Regis Wambæ confirmare studuit. Non ignorat Malitia, quantum apud hominum animos valeat Religio, quare hâc potissimum utitur ad exercendas suas technas, quibus simplicem populum facillimè decipit, qui cum fines illius omnes penetrare nequeat, sibi persuadet ista solum tendere ad Deum reddendum propitium, ut bona fortunet temporalia, & æterna postea præmia conferat. Et quæso, in quas non impulit fraudes Nationes plurimas Religionis species, dum sese superstitiosis cultibus miserè dederent? Quàm serviles & truculentos mores ii non introduxerunt, cum libertatis, fortunarum & vitæ dispendio? Advigilent sedulò Principes & Republicæ, hoc præsertim tempore, quando Politica larvâ Pietatis induit, neque facillè admittant illos Religionis equos, qui non civitates solum, sed integras etiam provincias, & regna funditus devastârunt. Quòd si sub illius titulo ambitio irrepat,

irrepat, & cupiditas, & oneretur graviter populus, suave Dei jugum fastidiet, ob damna & detrimenta rerum temporalium, quæ patitur, & sensim in animum suum inducet, legem naturalem ac divinam Religionis ad rationem statûs pertinere; Principes verò sub specie illius sua contegere artificia, quibus subditos contineant in officio, & fortunis suis expolient. Perpendant itaque apud se Principes cum omni diligentia, num quod de novo introducitur, Religionis causa sit, an prætextus solùm, in auctoritatis & potestatis illius præjudicium, aut injuriam subditorum, aut contra tranquillitatem publicam: id quod ex fine, quem sibi novitas ista propositum habet, perspicere poterunt, examinando quò spectent tales innovationes, an ad emolumentum proprium, aut ambitionem; an ad bonum spirituale conducant, nec ne; aut num hoc ipsum non mediis aliis, quæ minus adferant præjudicii, procurari queat. In istiusmodi casibus, minori cum periculo damnum præcavetur, quàm eidem postea pareretur remedium, non dando locum ejusmodi prætextibus & abusibus. Si tamen introducti jam fuerint, magnâ cum suavitate corrigi eos oportet, non viâ facti, nec cum violentiâ & scandalo, nec jure extremo potestatis, præsertim si sub Principis jurisdictionem casus isti non cadant; sed singulari cum solertiâ, & habitâ personarum ratione, per manum illius, ad cujus forum^a pertinent, edocendo illum sincerè de rei veritate, deque damnis & incommodis. Etenim si Princeps sæcularis id facere vi attentaverit, & abusus isti apud Plebem inveteraverint, hæc illud impietati tribuet, & sacerdotibus obtemperabit potiùs, quàm Principi: contrà verò, si Populum inter & Sacerdotes non omnino optimè convenerit, & ille viderit, auctoritatem Ecclesiasticam & sæcularem inter se diffidere, obedientiam abjiciet, & contra ipsam insurget Religionem, declaratâ Principis voluntate jam factus audacior, & paulatim in eam veniet opinionem, damna ejusmodi contentionum ad substantiam Religionis pertinere; quo fiet, ut facili negotio animum pariter, & illam immutet. Atque eâ ratione, si Princeps litibus & controversiis cum Magistratu Eccle-

^a *Labia enim Sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore ejus. Malach. c. 2. 7.*

Ecclesiastico; Populus verò novitate opinionum implicatus fuerit, nullus porrò rebus factis habebitur honos, & graves oborientur errores, confusâ illâ divinâ luce, quæ collustrabat animos, & uniebat: unde multorum Principum interitus, & Statuum ^b immutationes nasci vidimus: Magnâ prudentiâ opus est, ad ritè gubernandam in talibus materiis multitudinem, nam pari facilitate, aut eas spernit, & impia est; aut leviter credit, & superstitiosa est; quod postremum frequentius accidit: ipsa enim tanquam imperitior specie religiosi cultûs & opinionum novitate continuò capitur, antè etiam quàm recta ratio ista omnia ad examen vocet. Quare plurimum refert, omnem illi paulatim ruinæ occasionem præcîdere, eas cumprimis, quæ oriri solent ex inanibus disceptationunculis de materiis quibusdam subtilioribus, quæve ad Religionem nihil omnino aut parum faciunt, non permettendo, ut aut defendantur, aut typis imprimantur: aliàs enim multitudo in diversa trahetur studia, & opinionem suam, tanquam de fide esset, tuebitur mordicùs. Quæ res non minores turbas ciere posset, quàm ipsa Religionum diversitas, aut iis ansam dare. Eodem periculo territus Tiberius concedere noluit, ut libri Sibyllini ^c inspicerentur, quorum vaticinia tumultus concitare poterant: & in actis ^d Apostolorum legimus, libros igni fuisse traditos, qui vanas curiositates continerent.

§. Solet Populus sub specie pietatis miserè decipi, & cœco quodam impetu sese dedere cultibus quibusdam superstitiosis cum submissione prorsus muliebri, quæ hominem melancholicum reddunt & timidum, & imaginationum suarum vile mancipium, quæ animum simul & spiritum opprimunt, faciuntque eum otiosum sodalitia obire, & vacare peregrinationibus, ubi multi sæpè abusus committuntur, & vitia. Imperitæ plebeculæ infirmitas illa est, neque parum periculosa veritati Religionis, & salutis publicæ, & nisi principiis quis obstet, gravissima creat incommoda & pericula: nam stultitiæ genus est, quæ sub specie boni temerè præcipitat, & novas consecratur Religionis opiniones, & artes diabolicas. Religiosa

^b Nulla res multitudinem efficacius regit, quàm superstitio.
Curtius.

^c Censuit Asinius Gallus, ut libri Sibyllini adirentur; renuit Tiberius, perinde humana, divinâque obtegens.
Tacit. lib. 1. Annal

^d Multi autè ex eis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus.
In Act. Apost. c. 19. 19.

^e Sedit populus manducare, & b. bere, & surrexerunt ludere. Exod. 32. 6.

^f Eos verò, qui in divinis aliquid innovant, odio habet, & coërce, non Deorum solùm causâ (quos tamen qui contemnit, nec aliud sanè magis fecerit) sed quia nova quadam numina hitales introducunt, multos impellunt ad mutationem rerum, unde conjurationes, seditioes, conciliabula existunt, res profectò minimè cõducibiles Principatui. Dion.

^g Deorum injurias Diis curat. Tac. l. 1. Annal.

Tit. Liv.

^h Sanctius ac reverentius visum de actis Deorum credere, quàm scire. Tac. de more Germ.

ⁱ Quia externa superstitiones valescant. Tacit. lib. 11. Ann.

ligiosa quædam subjectio utilis est, sed sine superstitione abjectâ & humili: talis scilicet, quæ virtutem in pretio habeat, & perhorrescat vitium, quæ statuat laborem & obedientiam majoris esse apud Deum & Principem meriti, quàm societates & peregrinationes, quando ejusmodi pietatem convivias, choreæ & lusus comitantur, quomodo Populus Israëliticus in dedicatione vituli ^e factitabat.

§. Quòd si fortè cœperit multitudo in rebus ad Religionem pertinentibus, nimium suæ tribuere opinioni, & novitates in illam voluerit introducere, extemplò parandum est remedium, & mala sementis radicibus evellenda, priusquam crescat; & serpat longiùs, ut coalescat in corpus potentius ipso Principe, contra quem deinde, si ejus se opinioni accommodare noluerit, perniciosam regiminis mutationem machinari ^f audeat. Tametsi verò intelligendi vis in eo genere libera sit, & salvâ suâ libertate, ad credendum cogi nequeat, adeoque Dei solius esse videatur, eum corrigere, qui secus de ipso ^g sentit, ac oportet; gravissima tamen inde nascerentur incommoda, si decisio de altissimis fidei mysteriis cœcæ & imperitæ plebeculæ committeretur: atque ideò valde convenit obligare subditos, ut quemadmodum veteres Germani solebant, sanctius ac reverentius ducant, credere res ^h divinas, quàm scire. Quis error tam insanus aut fœdus, in quem non incidat regnum aliquod, si de rebus Religionis illi dijudicare liceat? Hinc tantâ curâ caverunt olim Romani, *ne qui nisi Romani Dei, nec quo alio more, quàm patruo colerentur.* Et Claudius graviter cum Senatu conquestus fuit, quòd externæ superstitiones ⁱ introducerentur. Attamen si jam Malitia pedem fixerit, neque correctio adversus multitudinem vim ac robur habere potuerit, Prudentia operetur necesse est, quod aliàs ferrum & flamma debuissent efficere: nam augetur interdum delictorum pertinacia, si remedia adhibeantur intempestiva, & plus æquo violenta; neque semper vi cedit ratio. Reccaredus Rex magnâ cum solertiâ, tempori tantisper cedendum ratus, nunc dissimulando, nunc blandiendo, sensim effecit, ut subditi ejus omnes Arrianâ perfidiâ

fidia abdicatâ ad Ecclesiæ Catholicæ castra commigrarent.

¶ Magni heroës olim usi sunt superstitione (ut diximus) ut legibus suis auctoritatem parerent, atque animos adderent Populo, magisque eum in submissione & officio continerent: in hunc finem somnia fingebant divinitus sibi immissa, conversationes secretas & familiaritates cum Diis; & licet hæ artes apud simplicem plebeculam plurimum valeant, utpote cujus ingenium superstitiosum rebus ejusmodi, quæ supra naturam esse videntur, facile capitur; non est tamen Principibus licitum, eam ementitis miraculis, & falsâ Religionis specie deludere. Ad quid umbra, ubi luce ipsa frui possumus? Ad quid prodigia illa de cælo fictitia, si tot ac tantâ us suppetant, ut vidimus, qui firmâ cum fiducia ea præstolantur à Providentiâ divinâ? Quomodo justissimus Deus ejusmodi artibus successum bonum largiri poterit, quæ curam ipsius ac sollicitudinem in rerum harumce inferiorum gubernatione incusant, quæ ipsius potentiam falsò confingunt, quæque illi tribuunt, cujus ipse auctor non est? Quam certitudinem in Religione sibi pollicebitur Populus, si eam ad fines Principum particulares detorqueri videat, eò quòd tegumentum tantummodo sit, quo suas coöperiant fraudes, & veritatem mendacii arguant? Non est secura politica, quæ dolis sese vestit; nec firma ratio status, quæ technis nititur.

SYMBOLVM XXVIII.

REGVLA & mensura virtutum Prudentia est, absque hâc illæ in vitia degenerant. Eam ob rem in mente sedem suam habet, sicut virtutes reliquæ in appetitu: illinc enim omnibus præsidet. Magnam Deitatem illam vocat Agatho. Hæc virtus est, quæ tres Reipublicæ formas constituit, Monarchiam, Aristocratiam, & Democratiam; iisque singulis suas tribuit partes naturæ subditorum convenientes, intentos semper habens oculos in conservationem eorundem, & finem principalem felicitatis politicæ. Anchora statuum Prudentia est; acus nautica Principis. Deficiente hâc virtute, anima gubernationis deficit. *Ca esta* (verba sunt Alphonsi Regis)

Regis) *faze ver las cosas, e juzgarlas ciertamente segun son e pueden ser, e obrar en ellas como deve, e non rebatosamente.*

Virtus est Principum ^a propria, & quæ maximè facit excellere hominem, adeoque parcè eam Natura dispensat. Multis magna dedit ingenia, magnam Prudentiam oppidò paucis. Absque illâ, quò quique cæteris dignitate magis eminent, eò majori cum periculo præsumunt aliis: facilè enim rationis transfiliunt limites, & pessum eunt; & in eo, qui aliis imperat, judicio claro opus est, quod res omnes, prout sunt in se, dispiciat, & singula suis ritè ponderare momenti noverit. Examen hoc magni in Principibus momenti est, & multum in eo potest Natura, plus tamen ipse rerum usus atque experientia.

^a Nam rectè disponere, re-
tèque judicare qui potest, is est Princeps, & Imperator.
Menand.

§. Ea Prudentiæ virtus multis constat partibus, quæ ad tria capita reduci possunt; memoriâ scilicet præteriti, intelligentiâ præsentis, & providentiâ futuri. Omnes istas temporis differentias in Emblemate præsentis Serpens repræsentat; Prudentiæ Symbolum, supra clepsydræ arenariam, quæ præsentis currentisque temporis est hieroglyphicum; sceptrum spiris suis ambiens, & contemplans sese in duplici speculo præteriti temporis & futuri; pro lemmate verò ponitur illud Homeri carmen à Virgilio traductum, quod omnia tria complectitur tempora:

Quæ sint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur.

Virgil:

In quæ intuens Providentiâ suas moderatur actiones.

Tria ista tempora speculum sunt gubernationis, in quo maculas, & errores præteritos pariter, ac præsentis observando, sese ornat & expolit, adjutâ experientiâ propriâ, & ipso rerum usu comparatâ. De propriâ ago alibi: Quæ comparatur, aut communicatione cum aliis, aut ex Historiis acquiritur. Communicatio cum aliis perquam utilis est, etsi restrictior; nam faciliùs comprehenditur, & abundè magis satisfacit dubiis omnibus ac quæstionibus, unde Principem meliùs instruit. Historia omnes quasi mundi ætates subjicit oculis, illiusque beneficio memoria vitam Majorum vivit. Errata eorum, qui fuerunt aliquando, eos, qui nunc sunt, erudiunt.

Q. 2

Quare

Quare necessum est, ut Princeps amicos fideles & veraces conquirat, qui sincerè illum de veritate edoceant in omnibus tam præteritis, quàm præsentibus; & quoniam isti, ut solebat dicere Alphonfus Neapolis & Aragoniæ Rex, libri quasi sunt historici, qui neque adulantur, neque celant aut dissimulant veritatem, eos potissimum in consilium adhibeat, observando negligentias & culpas Antecessorum; fraudes, quibus circumventi fuerunt; artes aulicas; intestina & externa regnorum mala, & circumspiciat diligenter, num sibi quoque ab iisdem aliquod periculum sit. Optimus Principum Magister, tempus est. Sæcula præterita veluti Nosocomia quædam sunt, ubi cadavera Rerumpublicarum, & Monarchiarum, quæ aliquando floruerunt, incidendo inspiciunt & rimantur Anatomici, ut præsentibus tantò curent meliùs. Chartæ nauticæ sunt, in quibus cum alienis tempestatibus, & navigationibus secundis investigantur littora, bolide explorantur maria, breviter deteguntur, deprehenduntur scopuli, & regnandi lineæ designantur. Hinc Alexander Severus Imperator ** præficebat rebus literatos, & maximè, qui historiam nôrant, requirens quid in talibus causis, quales in disceptatione versabantur, veteres Imperatores fecissent.* Verum non omnes omnino libri boni conciliarii sunt: nonnulli enim malitiam suadent & fraudes, quæ quia magis in usu sunt, quàm veritas, bene multi eos ^b consulunt. Illi maximè securi, quos sapientia divina dictavit. In his reperire licebit Principi pro casibus omnibus politicam quandam perfectam, & documenta certa, quibus se ^c & alios ritè gubernet. Eâ de causâ Regibus Israël in mandatis dederat, ut Deuteronomii librum semper penes se haberent, & ex eo quotidie legerent ^d aliquid. Deum audimus, à Deo discimus, quoties divina illa oracula evolvimus.

* Lamp.

^b Qui exquisierunt prudentiam, qua de terra est, negoriatos Mercha, & Theman, & fabulatores, & exquisitores prudentia & intelligentia; viam autem sapientia nescierunt.

Baruch. 3. 23.

^c Omnis scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitiâ, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus. 2. Tim. 3. 16. & 17.

^d Leget illud omnibus diebus vita sua. Deut. 17. 19.

¶ Cum hoc historico studio securè sese poterit Serenitas Vestra gubernationis mari committere, dummodo pronauclero sit rerum præteritarum experientia ad præsentium directionem, quas Serenitatem Vestram ita moderari oportebit, ut oculos suos semper in futuro defigat, ipsùmque

que antè prævideat, ad pericula declinanda, aut saltem, ut præventa^e minus mali adferant. Iuxta has temporum affectiones judicare debet, & æstimare de futuris prudentia Serenitatis Vestræ, non illas Planetarum, qui cùm admodum pauci sint, & statos suos habeant motus, non possunt (quantumvis aliqua in illis inesset virtus) tantam eventuum portendere varietatem, quos aut casus invehit, aut liberum disponit arbitrium. Neque speculatio & experientia sufficiunt, ut certam aliquam & securam scientiam, de causis tam remotis constituent. Conjiciat itaque oculos suos Seren. Vestra in tempora retrò præterita, jam inde à Rege Ferdinando Catholico usque ad Philippum II. & collatis cum iis, quæ ab eo tempore in hanc nostram ætatem usque effluxerunt, expendat Serenitas Vestra, num Hispania tam sit incolis referta, tam opulenta, & rebus omnibus abundans, atque illis prioribus sæculis. Num tantoperè artes & arma floreat; num tam frequentes sint nundinationes, & agrorum culturæ; & si in hisce rebus quasdam defecisse animadverterit, incisio- nem corporis hujus instituât, exploret arterias ejus omnes, ac partes, quæ sanæ ac integræ sint, quæ non; è quibus item fontibus infirmitates istæ suam trahant originem. Consideret apud animum suum Seren. Vestra, num fortè ex uno aliquo eorum nascantur, qui ferè ordinarii sunt. Ex deductione subditorum in terras externas; ex defectu propagationis; ex multiplicitate Religiosorum ordinum; ex nimia festorum dierum frequentia; ex multitudine Vniversitatum, & studiorum; ex detectione Indiarum; ex pace non œconomicâ; ex bello leviter suscepto, aut segniter administrato; ex abrogatione Magisteriorum ordinum militarium; ex raritate præmiorum; ex oneribus cambiorum, & usurarum; ex pecuniarum translatione in alienas provincias: ex disparitate monetarum; aut aliis similibus causis. Si viderit Serenitas Vestra, quanam existis mali fons sit & origo, difficile non erit parare remedium; & cognitis probè duobus temporibus, præterito & præsentem, unâ etiam Serenitas Vestra de futuro æstimabit: *Nihil enim sub Sole novum. Quid est, quod fuit?*

^e Scit præterita, & de futuris æstimat. Sap. c. 8. 8.

Ecccl. i. 9.
& 10.

ipsum quod futurum est. Quid est, quod factum est? ipsum quod faciendum est. Personæ mutantur, non scenæ. Iidem semper mores & modi sunt.

§. Post illam librorum evolutionem plurimum quoque lucis dabit Viris Principibus communicatio cum tot ac tantis ingeniis, quæ cum iis agunt quotidie, atque ad audientiam verba & rationes multum ac diu cogitatas adferunt. Ideò Ioannes Secundus Lusitaniæ Rex dicere solebat, regnum aut invenire Principem prudentem, aut facere. Amplissima est imperandi schola, in quâ Ministri summis ingenii præditi, & experientiâ insignes, aut domestici, aut exteri, negotia cum Principe conferunt. Hic semper in assiduâ versatur exercitatione, cum speciali notitiâ omnium propè, quæ in mundo geruntur. Quæ schola cum maximè conveniat Principi, decet omnino, ut si non ex obligatione, discendi saltem studio, negotiis sese impendat, studeatque ea plenè capere & penetrare; nec fati esse credat, si Consiliariis suis ea committat, & ab illis decisionem expectet: nam si negotiis prorsus se abtineat, sylvescit paulatim ingenium, & odisse ea incipit, tanquam onera quædam intolerabilia, & viribus majora, adeoque aliorum mavult curæ relinquere, & industriæ. Quòd si deinde ad ipsum referatur, quid aliis eâ super re visum fuerit, inscius & imperitus pendet animi, rectè ne iudicatum fuerit, an secus; quâ in confusione, necesse est eum suimet pudeat, pigeatque, dum videt se muto simulacro haud multò esse absimilem, cui exterior fit reverentia, alius verò pro ipso responsa dat. Nec aliâ de causâ Zacharias Propheta eum Principem, qui similis Pastori, gregem suum deferenti, obligationis suæ est immemor, idolum ^f vocitat: Statua enim est, quæ repræsentat, non exercet Majestatem. Os habet, & non loquitur: oculos habet, & aures, & neque videt, neque ^g audit; cumque passim pro idolo cultus solum habeatur, non quòd efficere quicquam possit, tanquam telluris inutile pondus, ab omnibus ^h despicitur; neque hoc damnum facillè sarciet: negotia enim, è quibus usu atque exercitatione experientiam aliquam haurire poterat

^f O Pastor, & idolum, derelinquens gregem. Zach. c. 11. 17.

^g Os enim habent, & non loquuntur: oculos habent, & non videbunt: aures habent, & non audiunt. Pf. 113. 5.

^h Nihil est idolum in mundo. 1. Cor. 8. 4.

rat, præterlabuntur sicut aquæ, quæ nunquam revertuntur; quare cum ipse ignoret, unde negotiorum tela inchoata sit, rectè eam pertexere nunquam poterit.

§. Ad hæc itaque & alia damna evitanda, expedit omnino, ut Princeps simul atque Rempublicam capeffit, animum suum ad negotia publica applicet, ut usu paulatim artem benè gubernandi condiscat: etsi enim illa initiò mole suâ absterreant Principem; ambitio tamen, & gloria, quæ inde sperari potest, faciunt postea, ut appetantur etiam, & amentur. Non illum arceat errandi metus, quia nulla tanta est prudentia, quæ non quandoque falli possit. Ex erroribus experientia nascitur; ex hac verò optimæ imperandi regulæ. Et si fortè eum errare contigerit, illud solatio sit, minus interdum esse periculi, ipsum falli Principem, quàm si rem optimè gerat per alium. Hoc namque calumniis obnoxium; illud verò faciliùs tolerat Populus. Obligatio Principis in eo solùm consistit, ut quàm rectissimè velit agere omnia, atque in id omnem suam conferat operam, instructionem admitendo, & consilium, sine arrogantia & fiducia sui nimia: hæc enim ignorantia & errorum mater est. Potentia unà cum Principibus nascitur, non sapientia. Si audire voluerint, rectè gubernare scient. Cum Salomon suam agnosceret infantiam pro gubernando Dei populo, petiit à Deo corⁱ docile: hoc enim solum sufficere putabat, ut rectè suo fungeretur officio. Principem zelosum, & qui honestum semper præ oculis habet, Deus quasi manu ducit, ne usquam in statuum suorum gubernatione offendat.

ⁱ Dabis ergo servo tuo cor docile, ut populum tuum judicare possit, & discernere inter malum & bonum.
3. Reg. 3. 9.

SYMBOLVM XXIX.

PISCATORES in insulâ Chio, cùm jactis aliquando in mare retibus pisces se capturos crederent, tripodem extraxêre, quod vas quoddam erat sacrificiis destinatum, aut (ut volunt alii) mensa tripes rotunda, opus admirandum, magnique pretii, non tam ob materiam, quamvis ex auro esset, sed ob Vulcanum artificem. Crevit in iisdem, & aliis ejusdem insulæ Piscatoribus cupiditas, & spe vanâ inaniter delusi iteratis sæpè vicibus retia sua in profundum demisêre. O quoties prosperi Principis unius successus eidem ipsi, & aliis fraudi fuerunt, dum mediis iisdem similem aliquam nancisci Fortunam conati sunt! Non est ita facile, alienos sequi

sequi passus, aut relegere proprios, ut eadem semper examus-
sim premas vestigia. Exiguum temporis spatium tot even-
tuum varietate priora obducit, & quæ de novo imprimuntur,
diversa sunt, adeoque non eundem habent exitum. Multos
æmulos atque imitatores habebat Alexander Magnus, qui li-
cèt virtute tum corporis, tum animi nihil illi cederent, nun-
quam tamen tam cumulatam gloriam & felicitatem potue-
runt indipisci, aut certè tantum plausum non tulerunt. In
nostra est potestate, bonos esse; non item, tales videri aliis.
Etiam in rebus Famæ Fortuna ludit, neque semper eadem ei-
dem respondet facinori. Quod Sagunto accidit, Estepæ quo-
que evenit, & hujus tamen vix aliqua superest memoria; te-
nuior nimirum civitas gloriam istam non obtinuit: nam in
Majoribus laudari sæpè solet, quod in aliis minoribus nemo
æstimat. Idem prorsus in virtutibus usu venit; propter eas-
dem Princeps unus bene audiet, alius malè: temporum hoc
vitium est, & subditorum. Si Nobilitas excusso fræno solu-
tior sit, & Populus licentior, mali Principis notam non effu-
giet, si illos in rationis gyrum reducere voluerit. Vnumquod-
que regnum Principem cuperet suis conformem moribus;
unde fit, ut tametsi unus aliquis Princeps iisdem bonis arti-
bus Rempublicam moderetur, quibus alius gloriosissimè
eandem moderatus est; æquè tamen acceptus futurus non
sit, nec parem habiturus laudem, nisi subditorum utriusque
quoque Naturas æquè probas esse contigerit.

Mar. hist.
Hisp. lib. 2.
c. 23.

Hinc periculo non caret, si Princeps ad aliorum exem-
pla solùm se velit dirigere: est enim perdifficile, ne dicam
omnino impossibile, ut in uno aliquo casu conditiones eæ-
dem ac rationes omnes concurrant, quæ in alio. Hæ causæ
secundæ cælestium orbium sempervolvuntur, novósque si-
derum & astrorum formant aspectus, quibus suos producunt
effectus, & rerum mutationes efficiunt: & sicut accessus re-
cessúsque stellarum semel facti non iterum eodem modo fa-
cilè eveniunt, ita neque easdem in hæc inferiora habent ope-
rationes, & variatis quibusdam conditionibus, variantur ipsi
successus, in quibus casus ferè plus potest, quàm prudentia.

Equidem

^a Plures aliorum eventis docentur.
Tacit. lib. 4.
Annal

^b Quippe fama, spe, veneratione potius omnes destinabantur Imperio, quam quæ futurum Principem fortuna in occulto tenebat.
Tacit. lib. 3.
Annal.

Equidem non minus Principibus fraudi fuisse existimo, aliorum sequi exempla, quàm planè nulla. Quare considerandum diligenter, quid evenerit aliis, ut Politica prudens evadat; non ut sua omnia ad aliorum normam dirigat, exponendo se dubiis & incertis casibus. Aliorum eventa documento ^a sint, non præcepto aut legi. Ea sola exempla securè imitari quis potest, quæ à causis & rationibus intrinsecè bonis, & juri naturali ac gentium communibus profecta fuerunt. Illæ enim omnibus temporibus eadem sunt. Vti & sequi exempla eorum Principum, qui cum Religione, Iustitiâ & Clementiâ, aliisque virtutibus & actionibus moralibus se suâque conservârunt. Verùm etiam in his casibus attentione opus est: mutari enim solent mores, & æstimatio virtutum, nec novum aut insolens, Principem aliquem per easdem, quarum beneficio uno tempore feliciter floruit, alio periisse. Oportet igitur, ut hæc omnia expendat Prudentia, neque ipsa sibi nimium fidat; sed varios consulat casus, qui quotidie incidunt, neque futura pro certis habeat, quantumvis prudens judicium & diligentia iis satis cavisse videantur: non semper enim eventa respondent meritis, neque dependent ab ordinariâ causarum connexionem, in quâ consiliis humanis aliquis solet esse locus; sed ab aliâ causâ superiore, quæ ceteras dirigit; ex quo fit, ut incertæ sint cogitationes nostræ, & spes in illis fundata facilè fallat. Nemo opinione omnium longiùs ab Imperio aberat, quàm Claudius, & cælum jam illud destinârat, ut in Tiberii locum ^b sufficeretur. Frequentius istud est in electione Pontificum, in quâ humana industria in suis consiliis sæpè deluditur. Non semper Providentia divina naturalibus mediis utitur, aut si utatur, diversos cum iisdem operatur effectus, & lineas rectas ducit ad obliquam regulam, cum non rarò damno sit Principi, quod commodo illi esse debuerat. Eadem columna ignea in deserto lucem præbebat Populo Dei, & hostium castra oplebat caligine. Maxima etiam prudentia humana quandoque palpat in tenebris. Vnde salutem quis sperat, inde exitium sibi accersit interdum, uti Viriato accidit, quem proditum

ditum ab iis Legatis & neci traditum historiæ referunt, quos ad Consulem Servilium miserat. Damnum, quod semel accepimus, non facile credimus passuros nos denuò; at contra res secundas, aut duraturas nobiscum, aut certè redituras, illicò nobis persuademus. Multis isthæc confidentia perniciem attulit, quippe quæ Prudentiam armis suis exuit. Ingens quoddam eventuum mare est hic Mundus, variis & incognitis causis quasi ventis quibusdam agitatum. Ne animo offeramur, si retia fortè votis referta educamus in littus; nec contra dejiciamur, si fuerint vacua. Eâdem animi æqualitate jacere ea oportet, & eventum expectare. Quiete frui non potest, qui felicem rei exitum certò sibi pollicitus, secùs evenire videt, & remedium in promptu non habet. Qui deteriora animo concepit, ei adversi casus inopinanti obtinere non possunt, neque ob frustrata desideria facile ludibrio fit aliis, quemadmodum Persis factum in bello adversùs Athenienses; illi namque longè etiam antè ex insulâ Paro comparârant marmora, quibus victoriam inscriberent, quam jam pridem spe devoraverant; sed cùm postea ipsimet prælio vincerentur, iisdem marmoribus Athenienses usi sunt, ad erigendam Vindictæ statuam, perenne stultitiæ Persicæ monumentum. Præsumptio sciendi futura, rebellio quædam est contra Deum, & concertatio, stolidum cum Sapientiâ divinâ, quæ permisit quidem, ut Prudentiæ humanæ de rebus ejusmodi conjicere liceret, non tamen divinare, ut nimirum in hâc casuum incertitudine tantò se Deo conditori suo magis subiectam agnosceret. Eâ etiam de causâ tam cauta ac provida est in statuendo Politica, quippe quæ probè perspectum habet, quàm parum de futuris prævideat Sapientiâ humana, & quàm facile fallant judicia, quæ opinioni præsumptæ innituntur. Si Principes eventus futuros antè prospicerent, non toties malè consilia caderent. Atque hinc factum reor, ut simul ac Saül in Regem electus fuit, Deus ei spiritum prophetiæ ^c infuderit.

Nunc ex iis, quæ hæctenus diximus, illud conficitur. Tametsi antiquitas veneranda meritò sit, & viæ planè regiæ, quas

^c Et insiliet in te spiritus Domini, & Prophetabis cum eis. 1. Reg. 10. 6.

quas illa posteritati aperuit, ut per eas securo passu experientia incederet; cum tempore tamen multa videmus immutari, ut iis porrò insistere non liceat, adeoque non ita sibi ipse diffidere debet Princeps, aut tam anxie Majorum legere vestigia, ut non etiam alicubi, ubi præsens occasio tulerit, sua ponere audeat. Novitates non semper periculosæ sunt; expedit interdum eas introducere. Mundus nisi innovaretur, perfectior non evaderet. Quò atate procedit longiùs, eò sapientior est. *Qua nunc vetustissima creduntur, nova fuere. Quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit. Quod nunc per experientiam sequimur, absque illa aliquando initium habuit. Nostra quoque atas multa laudis & artium imitanda posteris ferre potest. Nec omnia apud priores meliora: sicut neque quæ nunc facimus, omnia posteritati placebunt. A Majoribus abusus multi ad nos usque^d manarunt: multos item veterum mores severos ac rudiores mitigavit tempus, & in melius^e commutavit.*

Tacit. l. 11.
Annal.

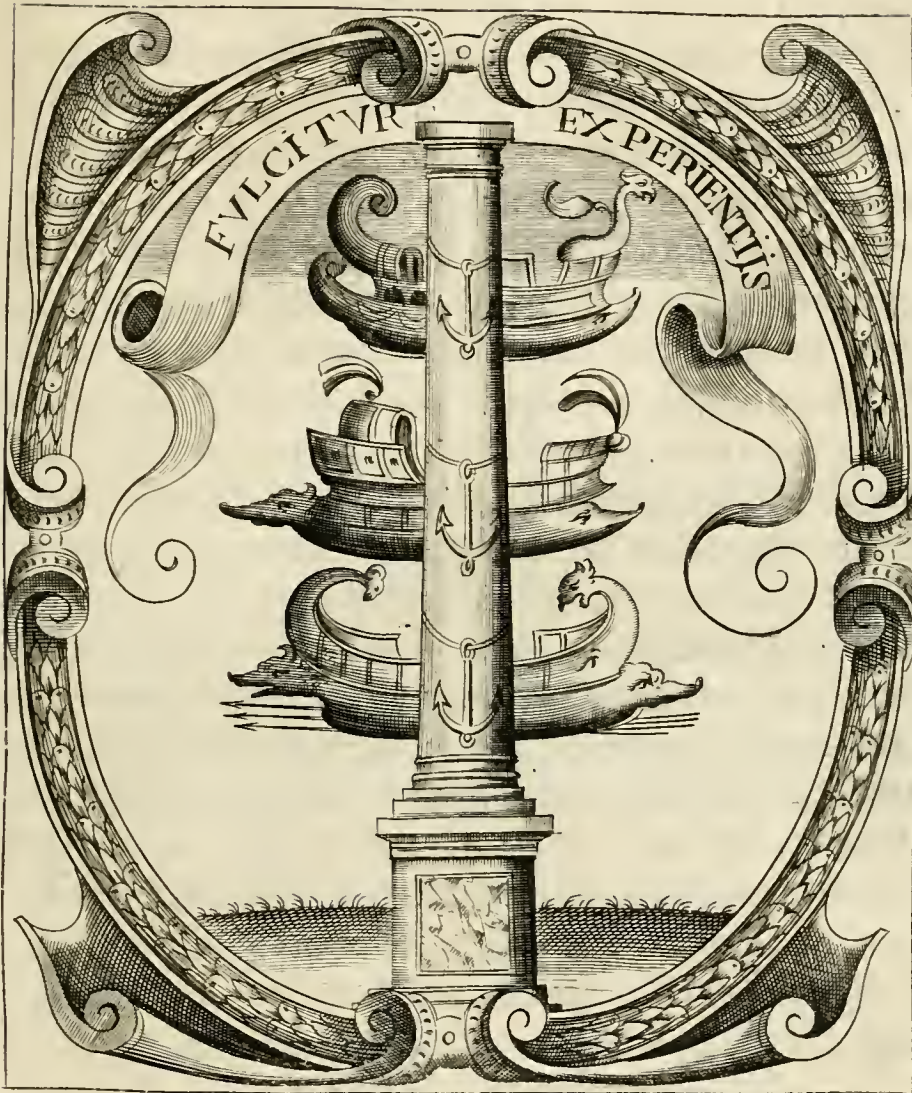
Tacit. lib. 3.
Annal.

^d *Vetusta autem pleraque rudiora sunt nobis. Arist. li. 2. pol. c. 8.*

^e *Multa divitiæ veterum melius & laetius mutata. Tac. lib. 3. Annal.*

SYMBOLVM XXX.

INGENIOSA Roma, ut Virtuti & Fortitudini trophæa statueret, in gloriam & præmium Victoris, æmulationem posterorum, & aliorum civium exemplum, columnas rostratas adinvenit, è quibus suspensæ navium triumphantium proræ post longas navigationes & obtentas victorias, sempiternam navalium præliorum conservabant memoriam, quale monumentum Consuli Duilio pro insigni victoriâ, quâ Carthaginienses triumphârat, pro aliâ item Marco Æmilio positum fuit. Trophæum istud præsentem Emblemam occasionem dedit, in quo columnæ robur ac firmitas sapientiam representat; proræ verò navium per tot rerum discrimina Ocea-

R

num

num pervagatæ Experientiam Prudentiæ matrem, quâ fulcitur sapientia. Habet hæc pro objecto res universales, ac perpetuas; illa verò actiones singulares. Vna speculatione & studio comparatur: altera (quæ mentis est habitus) partim rerum bonarum, malarumque cognitione; partim exercitatione & usu. Ambæ simul junctæ perfectum Reipublicæ moderatorem efficiunt, una sola non sufficit. E quo facile apparet, quàm periculosum sit, si ii rerum potiantur, qui soli scientiarum contemplationi & vitæ solitariæ sunt dediti: ordinariè enim hi tales usu & praxi rerum carent, adeoque actionibus suis, quia aut temerariæ sunt, aut viles & abjectæ, nihil promoverent; præsertim si aut metus, aut zelus nimius eos transversos egerit. Familiaritas eorum, & scripta (in quibus plus ingenium speculativum valet, quàm practicum) prodesse poterunt Principi, ut animum ejus excitent, & differendi suppeditent materiam, si ea unà cum tempore & experientiâ in consilium adhibeat. Ars medica remedia præscribit morbis, ea tamen Medicus non applicat, nisi infirmitatis conditiones, naturam ægri, & constitutionem antè consideret. Quòd si isthac ratione arrogantiam suam barbaram temperasset Hannibal, non pro infano derisisset Phormionem, quòd armorum inexpertus militandi artem traderet. Quamvis enim speculatio sola ejus praxin neutiquam assequatur, quomodo Poëta ille Lusitanus cecinit:

Cam. Lus.
cant. 10.

*A disciplina militar prestante
Nào se aprende senhor na phantasia
Sonhando, imaginando, ou estudando,
Se não vendo, tratando, e peleando.*

Perquam enim difficile est, ut manus accuratè imitetur, quod delineavit ingenium, aut satisfaciat oculis, quod idea proposuit; præsertim cùm à casibus tam variis bellum dependeat, ut ne ipsa quidem experientia in iis interdum sciat, quid factò sit opus. Nihilominus tamen posset Phormio ea dare præcepta Hannibali (quantumvis magno & experto Duci) ut errores caveret ingenii sui fallacis ac subdoli, immanitatis in devictos, & superbiæ erga eos, qui ejus se tutelæ & præsidio

com.

commiserant. Rectiùs uti novisset Cannensi victoriâ, fugere delicias Capuæ & conciliare Antiochum. Rex Ferdinandus Catholicus Religiosorum operâ usus interdum fuit; sed nescio, an ad ipsam negotiorum tractationem, an ad introductionem solùm; aut num ideò fortè ad negotia publica eos adhibuerit, ut parceret legationum sumptibus, aut occurreret incommodis, quæ ex contentione de jure præcedenti inter Magnates oriri solent. Per illos tamen secretorum securitati haud satis consulitur; magis enim ab obedientiâ suorum Superiorum, quàm Principum dependent; & si fortè cedant è vitâ, literæ occultæ, & chartæ omnes in eorum devenient manus. Si officio suo desint, puniri nequeunt; exemplo eorum perturbatur religiosa quies, & candida eorum simplicitas artibus politicis inficitur. Meliores medici sunt pro spiritualibus, quàm temporalibus. Sphæra quælibet suam habet activitatem sibi propriam. Illud interim non inficior; reperiri nonnunquam inter illos ingenia scientiarum disciplinis, & rerum usu sic exulta, enutrita in aulis, abtque eâ animi contractione, quæ vitam monasticam, & ab hominum consortio remotam plerumque comitari solet, ut majoris etiam momenti negotia rectè iis committi queant, ea præsertim, quæ ad quietem publicam, & bonum Ecclesiæ Christianæ pertinent: nam modestia in conversando; moderatio virtutum; gravitas & existimatio religiosæ vestis; plurimum per se commendationis secum adferunt in aulis Principum, ad audientiam faciliùs obtinendam, & disponendos animos.

§. *Experientiæ è damnis & periculis alienis felices sunt; attamen non tam ad persuadendum efficaces, ac propriæ: illas videmus, aut audimus tantùm; has etiam sentimus. In imo quasi incisæ pectore diu hærent. Naufragia conspecta è littore movent animum; non ita audita solùm ex aliis. Quem semel ex illis evadere contigerit, in memoriam rei sempiternam, clavum in Experientiæ templo suspendit. Eam ob rem, etsi experientiis utrisque Principis juvetur animus, magis tamen ad proprias debet advertere, illud diligenter ob-*

fervando, si ex culpâ fiant, amorem proprium solere eas excusare; & veritatem serò, aut nunquam ad aures ejus pertinere, ut fraudes detegat: quoniam aut malitia eam in foribus palatii sistit, aut velat adulatio; & tunc virtus larvam ei detrahere non audet, ne ipsa in discrimen veniat; quia aut ad illam non pertinet, aut certè nil effecturam se videt. Atque ita ignari Principes, ubi suo defuerint muneri, aut quid & ubi in consiliis & actionibus peccatum sit, errata emendare non possunt, neque experientiâ cautiore fieri, & prudentiores. Nullum delictum, nullum damnum in Republicâ accidere oporteret, cujus notitia non illicò fideliter & sincerè ad Principem permanet. Nullus sensus, aut dolor est in quâcunque corporis parte, qui non in momento, ad cor usque penetret, tanquam vitæ Principem, ubi anima potissimam sedem suam habet, & tanquam cujus plurimum interest, alia membra integra & illæsa conservari. O si Reges probè nôssent, quibus potissimum malis regna sua laborarent, non utique videremus ea tantoperè inveterâsse. Nunc verò conantur oblectamentis quibusdam musicis Principis auditum in aulis avertere, ne percipiat subditorum gemitus, nec cum Saùle dicere possit; *Quid habet populus, quòd plorat?* Quo fit, ut aut necessitates ejus & calamitates ignoret, aut certè tardiùs intelligere incipiat. Recentissimus erat casus Ionæ, quem vivum balæna ejecerat, & publicis ejus clamoribus in totâ urbe Ninive, cui post dies quadraginta interitum comminabatur, personabant omnia; nec tamen fieri potuit, quin Rex ultimus omnium ista rescisceret, cum jam cives omnes à maximo usque ad minimum faccis induti in luctu^a versarentur. Et quis rei veritatem proponere audeat Principi, aut detegere damna & æumnas, quæ illi impendent? Univerfus Bethuliæ exercitus ingenti cum clamore & impetu lucente jam sole, imminebat Holofern's tentorio, & qui ei à cubiculis erant, verebantur eum è somno suscitare; sed pedum strepitu signum dabant, ne altiùs illum^b inclamarent; postquam verò periculum urgens eos introire coëgit, jam caput à reliquo avulsum corpore hostis è mœnibus

1. Reg. 11. 5.

^a Et crediderunt viri Ninivita in Deum, & predicaverunt jejunium, & vestiti sunt saccis à majore usque ad minorem.

Et pervenit verbum ad Regem Ninive. Jon. c. 3. 5.

^b Nullus enim audebat cubiculum virtutis Assyriorum pulsando aut intrando aperire. Judith. c. 14. 10.

bus ^c suspenderat. Ita plerumque accidit, ut tunc primùm Princeps suos agnoscat errores, quando aut nullum iis superest remedium, aut certè difficulter adhiberi potest. Ministri ei persuadent, omnia benè feliciterque evenire, unde omnem abjicit curam, nullam comparat experientiam, & disciplinam necessitatis negligit, quæ optima est Prudentiæ magistra. Nam etsi è prudentiâ felicitas nascatur; non tamen è felicitate prudentia.

§. Præcipuum Prudentiæ munus in Principibus, aut aliis, qui cum iis egerint, illud est, ut per experientiam nôsse condiscant hominum singulorum naturas, quas ex amictu, ex aspectu, ex actionum, oculorùmque motu, ex verbis denique licebit ^d perspicere: quod indicium tam humanæ conversationi conveniens duxit ipse Deus, ut illud in singulorum inscriptum frontibus palàm intuentium oculis exponeret. Absque eo, nec Princeps rectè imperare noverit, nec qui negotia curat, sine suo potiri. Hominum animi æquè varii sunt, ac vultus; & licet ratio in se una & eadem sit, diversæ tamen sunt viæ, per quas ratiocinatio eam investigat: & solent illusiones vis imaginatricis tam esse grandes, ut homines nonnulli bruti prorsus & rationis expertes videantur. Quare uno & eodem modo cum omnibus agi non potest, sed variare eum oportet, pro diversitate naturæ illius, quicum negotia tractanda sunt, non secus ac oreas in frænis pro varietate oris equini mutare convenit. Ingenia quædam generosa sunt, & ad magna connituntur: apud ista valent plurimùm media honoris & gloriæ. Alia humilia & abjecta, quæ utilitatibus solùm & commodis propriis capi se sinunt. Quædam superba sunt, & ad audendum projecta: cum his sic agendum, ut à præcipitio abducantur suaviter. Alia ignava ac timida, & hæc ad negotia ita manuducere oportet, ut periculi vanitatem agnoscant. Quædam servilis conditionis sunt: & apud ista plus virium habent minæ & pœnarum metus, quàm preces. Alia arrogantia: atque hæc auctoritate in viam reduci possunt; submissione omnino pessum eunt. Nonnulla ignea sunt, & in agendo

^c Mox autem ut ortus est dies, suspenderunt super muros caput Holofernis. Judith. 14.7.

^d Amictus corporis, & visus dentium, & ingressus hominis enuntiant de illo. Eccl. 19.27.

^e Ex visu cognoscitur vir, & ab occursum faciei cognoscitur sensatus. Eccl. 19. 27.

tam expedita, ut eâdem celeritate, quâ negotium aliquod peragunt, eosdem facti mox pœniteat: & his consilium dare difficile est. Alia tardiora sunt, & quasi semper in ancipiti hærent: hæc fuismet damnis, cum tempore erudiri debent; nam ista si urgeant, paulatim sese demittunt. Aliqua rudia sunt & stupida: hæc convincenda non argumentis subtilibus, sed quæ manibus tangi possint. Alia in disceptationem vocant omnia, & acumine nimio extra limites abeunt: hæc sibi relinquenda, ut instar falconum, ita sublimè ferantur, donec defatigentur, postea demum ad tintinnabulum rationis revocanda sunt, & ad negotium, quod præ manibus est. Quædam omne aliorum iudicium respuunt, & suo proprio dumtaxat innixa sese dirigunt: his consilium dare non expedit, sed solùm quasi digito in illa intendere, latè iis rem omnem exponendo, ut ultrò iis occurrant, & tunc tanquam foetus suos proprios, & approbent, & exequantur. Alia nec agere quicquam sciunt, nec sine consilio alieno certi aliquid statuere: apud ejusmodi homines frustra est omnis persuasio, adeoque quod cum iis tractandum fuerat, meliùs per eorum Consiliarios, aliòsve, quos ipsi præ reliquis caros habent, accurari poterit.

Eadem varietas, quæ in ingeniis cernitur, pariter in negotiis reperitur. Quædam initiò facilia sunt; postea verò fluviorum instar incrementum sumunt, variorum incommodorum & difficultatum, quasi rivulorum accessu: hæc celeritate superantur; ut per tempus iis crescere non liceat. Alia contrà ventis sunt similia, qui nascuntur cum impetu, & leniter desinunt: in iis tolerantiam constantiamque opus est. Alia non nisi cum incertitudine & periculo tentantur; quia ubi minimè putes, difficultatum fundus sese aperit: in his cautè procedendum & fortiter, semper cum conto in manu, & animo adversus quemcunque casum munito. In aliquibus secretum expedit: hinc cuniculis clandestinis agendum, ut successus felicior erumpat antè, quàm adverti possit. Alia obtineri nequeunt, nisi certâ temporis opportunitate: in his mediâ omnia ad manum habere oportet & disposita, ut simul

mul atque fecundiores venti flare cœperint, mox pandantur vela. Nonnulla sensim radices agunt, & cum tempore ad maturitatem perveniunt: in iis diligentia spargenda sunt semina, expectanda donec germinent, & fructum faciant. Alia nisi confestim bonum sortiantur exitum, nunquam sortiuntur postea: atque hæc factò impetu pertentanda, uno tempore omnia simul applicando media. Quædam tam delicata sunt & fragilia, ut phialæ vitreæ ad instar flatu unico & efformentur, & rursus diffringantur: pro iis leni admodum manu opus est. Alia sunt, quæ si nimium cupiantur & desiderentur, redduntur difficiliora: in iis artes amantium usui erunt, qui spernendo & fugiendo amoris faces magis etiam succendunt. Negotia pauca rectè curantur cum impetu: in aliquibus vis valet: in multis tolerantia: & in omnibus ferè ratio & utilitas. Importunitas negotia multa evertit, multa etiam obtinuit; quemadmodum de muliere Chananæa dixit S. Hieronymus: *Quod precibus non potuit, tadio impetravit.* Tam homines petitis abnuendo fessi fiunt, quàm annuendo. Commoda temporis opportunitas, illa est, quæ ad negotia rectè gerenda plurimum momenti adfert; vix unquam non ritè & ex animi sententiâ ea conficit, qui uti illâ tempestivè noverit: agricola qui naturam soli, & seminandi tempus probè cognita habet, bonam aliquando messem sperare potest. Tempus est, quando omnia conceduntur; tempus item, quando denegantur omnia, prout dispositus fuerit animus, in quo negotiorum incrementa & decrementa facilè licet dignoscere; quin amputata non secus ac arbores, lunâ propitiâ, succrescunt *f* felicius. Industria quædam in modo proponendi, & persuadendi ab honesto utili, facili: prudentia in seligendis mediis, & aliæ plures dotes naturales ad negotia ritè expedienda plurimum faciunt; præsertim, si ista naturæ munera prudens quædam comitetur urbanitas, & gratia naturalis, animos sibi blandè devinciens: vultus enim quidam sunt, & modi agendi tam insuaves & asperi, ut petita etiam negare doceant. Tametsi verò ista media cum bono iudicio & industriâ perquam efficacia sint ad negotia ex

S. Hieron.

f *Omni negotio tempus est, & opportunitas.*
Eccles. 8. 6.

voto transigenda , in iis tamen nec nimium confidere oportet , nec etiam desperare . Levissima quandoque negotia grandes pariunt difficultates , & contra gravissima in causis levissimis sæpe diu hærent . Maxima etiam prudentia in re clarissimâ cœcutit , & ludit in humanis negotiis Providentia divina , quæ æterno suo decreto , quid de re quâque futurum sit , jam antè disposuit .

§. Atque ex istâ ingeniorum & negotiorum diversitate videre nunc licet , quantum intersit , Principem tales legere Ministros , qui ad ea tractanda idonei sint . Neque enim omnes ad quævis negotia apti sunt & habiles , quemadmodum nec omnia instrumenta pro quâlibet re inserviunt . Ingenia violenta , meticulosa & diffidentia , dura & tetrica in conversatione , quæ nec inservire nôrunt tempori , nec sese ad naturas aliorum accommodare & mores , citius negotia dissipant , quàm componant ; facilius hostes pariunt , quàm pacem concilient ; melius accusatorum funguntur munere , quàm negotiorum possint esse curatores . Variis naturæ dotibus pro negotiis opus est . Ille Minister pro iis aptissimus erit , qui in vultu & verbis animum veracem & candidum præ se tulerit : qui se ipso ad sui amorem alliciat : in quo suspicio & astutia ab arte sint , non à naturâ : qui tacita ea servet in imo pectore , quamdiu publicare non expedit : qui cum suavitate proponat , cum tolerantia audiat , cum energia obfistat , cum solertia dissimulet , cum attentione urgeat ; qui liberalitate obliget , argumentis persuadeat , experienciis convincat ; qui denique cum prudentia decernat , & cum efficaciâ exequatur . Cum istiusmodi Ministris potuit Rex Ferdinandus Catholicus feliciter conficere negotia , quæ in votis habuit . Non minoris momenti est bona horum electio , quàm conservatio & incrementum totius alicujus statûs : ex eo enim , quòd singuli suo probè fungantur munere , omnia dependent . Plura regna per Ministrorum ignorantiam pessum ière , quàm Principum . In hanc itaque curam incumbat sedulò Seren. Vestra , examinet diligenter , quibus naturæ bonis instructi sint subditi , & postquam iis munera quædam

quædam commiserit, identidem ad actiones eorundem suos reflectat oculos, neque confestim capi aut inescari se finat eâ delineatione, quam ipsi de curatis à se negotiis transmittunt: perpauci enim sunt Ministri, qui se ipsos ad vivum in is depingant; & quis tam candidus erit, aut ab amore proprio alienus, qui illicò fateatur, quid aut facere, aut prætertere fortè prætermiserit. Multum erit, si illud sincerè referat, quod reipsâ fecit: sunt enim, qui perscribant ad Principem, non quæ fecerint, aut dixerint; sed quæ facere, aut dicere debuissent. Omnia mente & animo præconceperunt, omnia designârunt antè, præviderunt, immò & executi sunt. Mirum dictu! negotia in eorum subintrant secreta conclavia velut informes trunci, sed mox inde prodeunt iterum; tanquam è fictorum officinâ, scitè & affabrè elaborata. Illic vernice, auro, coloribus illinuntur, ut venustiora appareant, & æstimentur ab aliis. Illic judicia formantur, & variæ excogitantur præventiones, etiam post transacta jam negotia. Illic isti potentiores ipso Deo tempus præteritum faciunt esse præsens, & contrâ præsens præteritum, accommodando in literis datum rerum à se gestarum, pro ut magis commodum sibi visum fuerit. Ministri sunt, qui imaginatione solâ curant negotia; vani sectatores applausuum, & præmiorum falsis literis quæditorum. Unde gravissimi nascuntur errores, & incommoda; nam consiliarii, qui assistunt Principi, secundum instructiones illas & notitias sua moderantur consilia, & si à vero illæ aberraverint, erronea quoque erunt ipsa consulta & responsa, quæ iis innituntur. Sacræ literæ nos docent, quàm Ministri, & nominatim Legati accuratè de negotiis sibi commissis ad Principem referre debeant: siquidem Hazaël, qui missus fuerat à Benadado Rege Syriæ, cum mandatis, ut cum Elisæo Propheta de infirmitate Regis deliberaret, nec verbum datæ sibi commissionis immutavit, nec in tertiâ personâ loqui ausus & fuit.

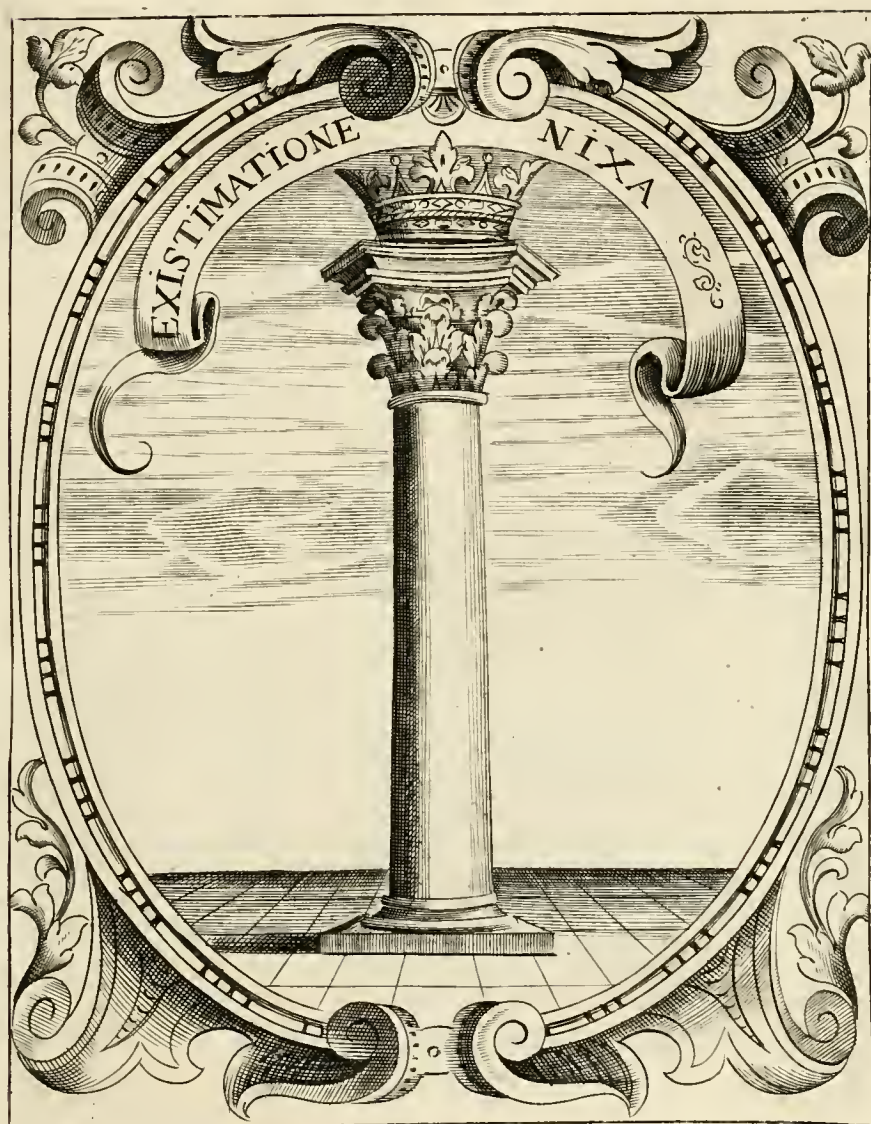
§. Periculosi interdum sunt Ministri magnâ rerum experientiâ præditi, aut quia Princeps nimium in iis ponit fiducia,

*§ Filius tuus
Benadad Rex
Syria misit
me ad te, di-
cens si sanari
potero de in-
firmitate meâ
hac? 4. Reg.
c. 8. 9.*

fiduciæ, aut quia ipsi decepti amore proprio, & sibi præsidentes, de negotiis rarò & perfunctoriè cogitant, & tanquam naucleri ad superandas tempestates nati, despiciunt nimbos, procellásque incommodorum & difficultatum, & periculis sese exponunt. Tutiores (in quibusdam casibus) ii sunt, qui navigandi nondum admodum periti, littora solum remis suis legunt. Ex utrisque autem optimum & tutissimum conflatur consilium: nam illorum experientiæ horum metu & sollicitudine temperantur; quomodo etiam fit, quando ad eandem consultationem concurrunt consiliiarii phlegmatici, & cholericici: audaces, & circumspecti: celeres, & tardi: ex ejusmodi enim mixtione salubre quoddam confurgit sententiarum temperamentum, non secus atque in corporibus ex quatuor humorum contrarietate bona temperies oritur.

SYMBOLVM XXXI.

C O L V M N A seipsam sustentat, suo librata pondere. Si in alterutram inclinet partem, mox corruit, idque tantò celerius, quò graviori fuerit pondere. Haud aliter suâmet auctoritate & existimatione firma subsistunt, & conservantur Imperia. Mox ubi eam perdere cœperint, ipsa labi incipiunt, nec ulla tanta est potentia, quæ ea firmet ac sustentet; immò *nihil rerum mortalium tam instabile, ac fluxum est, quàm fama potentia suâ vi nixa.* Nemo columnæ ad perpendiculum erectæ nimium confidat; ubi paululùm inclinaverit, quivis etiam maximè imbecillus ejusdem ruinam promovet:

Tacit. 1. 13.
Annal

movet : nam illa ipsa inclinatio nescio quomodo ad impellendum invitet ; labentem autem nullum robur , quantumvis firmum , sustinuerit. Vna sola actio omnem interdum existimationem humi sternit ; & ne multi quidem eam denudò possunt erigere : nulla enim ferè macula ita planè eluitur , quin vestigium aliquod maneat , neque ulla in hominum mentibus est opinio , quæ integrè & stirpitùs evelli possit. Infamiam cures licèt , cicatrices tamen in vultu derelinquit. Quare si corona fixa & firma non steterit supra perpendicularem existimationis columnam , brevi in terram decidet. Alphonfus V. Aragoniæ Rex famæ auctoritate regnum suum conservavit non solùm , sed & Neapolitano potitus est. Eodem tempore Rex Castellæ Ioannes Secundus , quia humili & objecto erat animo , spernebatur à subditis , usque ad eò , ut leges etiam ab iis acciperet , quas ipsi vellent. Provinciæ , quæ temporibus Iulii Cæsaris , & Augusti , Principum magnæ existimationis , constantes fuerant ac fideles , hostiles spiritus induerunt sub Galbâ , homine ignavo , & contempto ab ^a omnibus. Sanguis regius , & Statuum amplitudo ad tuendam existimationem nequaquam sufficit , si desit Virtus , & magnitudo animi propria ; perinde ut speculum non limbi exteriores æstimari faciunt , sed intrinseca ejus præstantia. In regiâ Majestate non plus inest virium , quàm in existimatione , quæ ex admiratione & metu nasci solet ; ex utroque verò obedientia & subjectio , quæ si defuerint , non sese diutuebitur Principis dignitas , in alienâ opinione fundata ; & purpura regia irrisionis potiùs signum videbitur , quàm eminentiæ præ aliis & Majestatis , uti in Rege Henrico Quarto cernere licuit. Spiritus & nativus calor corpus humanum in pedes erectum sustinent : sola tibiærum basis non sufficeret. Et quid aliud est existimatio , quàm Spiritus quidam tenuis , in opinione omnium accensus , qui sceptrum rectà sursum erigit , & sustentat ? Curet itaque Princeps , quoad fieri potest , ut omnes actiones suæ , & operationes tales sint , quæ spiritus istos foveant , ac nutriant. In existimatione fundabant Parthi petitionem suam , cùm rogarent Tiberium , ut

Mar. hist.
Hisp. l. 20.
c. 11.

^a Melius Divo Iulio, Divoque Augusto notos eorum animos, Galbam & infracta tributa, hostiles spiritus induisse. Tacit. lib. 4. Histor.

jis sponte suâ Phrahaten Phrahatis Regis filium Româ^b mitteret.

§. Isthæc existimatio & auctoritas majores etiam in militiâ effectus operari solet, ubi plus metus potest, quàm gladius; & efficacior est opinio, quàm ipsum aut animi aut corporis robur, adeoque non minùs de illâ laborandum, quàm de armorum viribus. Eam ob rem prudentissimè suadebat Cthoni Suetonius Paulinus, ut Senatum Romanum in suam semper trahere partem conaretur, quippe cujus *nunquam obscura* possint esse nomina, etsi aliquando obumbrentur. Quæ etiam causa fuit, cur provinciæ non paucæ in ipso spem suam & fiduciam^c collocarent. In dissidiis illis magnorum Ducum, Cæsaris & Pompei præcipuum utriusque studium erat, ut alter alterius auctoritatem vinceret potius, quàm arma: satis enim noverant animos, & perinde vires, famæ clamorem sequi magis, quàm sonitum tympani. Rex Philippus Secundus eximius planè fuit in hac arte tuendæ existimationis: siquidem hujus beneficio è privato cubiculo Mundi utriusque habenas sic moderatus est, ut obsequentissimas eas semper habuerit.

§. Quin tum etiam, cum ruina statuum præ oculis est, præstat eorum permittere interitum, quàm existimationis jacturam facere: sine hac enim illi in integrum restitui nunquam possunt. Quapropter in gravissimâ illâ tempestate conspirationis Cameracensis, etsi Respublica Veneta perditam se videret; prudentissimus tamen ille & fortissimus Senatus satiùs esse duxit constantem eâ in re se præbere, quàm aliquam prodere ignaviam, mediis utendo illicitis. Dominandi libido serviles reddit Principes. Id quia expendere omittebat Otho, passim *protendens manus adorare vulgum videbatur, jacere oscula, & omnia serviliter pro dominatione gerere*; hoc ipso nimirum, quo ambibat Imperium, quàm eo indignus esset, palam omnibus faciens. Ne in inopiâ quidem & indigentia expedit mediis uti violentis, & minùs decoris, aut subsidia ab extraneis petere; utrumque enim periculosum, & neu-

S

tium

^b Nomine tantum, & autore opus, ut sponte Cæsaris, ut genus Arjaci, ripam apud Euphratis cerneretur. Tac. lib. 6. Annal.

Tac. lib. 2. H. st.

^c Erat grandè momentum in nomine urbis; & pretextu Senatus. Tacit. lib. 1. Hist.

Tacit. l. 1. Hist.

trum ad egestatem sublevandam sufficit. Quid ? quòd tenuitati isti existimatione consulitur meliùs. Tam quis opinione locuples est , ac alius multis reconditis & occultis opibus. Ita Romani sibi olim persuadebant ; quare etsi in diversis occasionibus afflictæ fortunæ iis offerrent Provinciæ pecuniaria & frumentaria subsidia , gratiis tamen actis , ea noluerunt admittere. Perierant aliquando in mari duæ legiones ; *caterum ad supplenda exercitûs damna certavêre Gallia , Hispania , Italia : quod cuique promptum , aurum , equos , arma offerentes ; quorum laudato studio , Germanicus armis modò , & equis ad bellum sumptis , propriâ pecuniâ militem juvit.* Binis item aliis temporibus , cùm in maximâ rerum calamitate & penuriâ Senatui Romano pateræ quædam aureæ magni pretii offerrentur , unâ vice *legatis gratiæ actæ pro magnificentia , curaque ; patera , quæ ponderis minimi fuit , accepta ; & aliâ vice , rursus gratiæ actæ , aurum non acceptum.*

Tacit. lib. 1.
Annal.

Liv. l. 22.

Ibid.

§. Auctoritas & existimatio Principis variis ex causis nascitur. Aliæ ad personam ipsius pertinent , aliæ ad ejus statum. Quæ ad personam pertinent , aut corporis sunt , aut animi Corporis , si aptè conformatum illud sit , & dispositum , ut Majestatem sustinere valeat ; etsi Naturæ defectus animi virtutes interdum supplere soleant. Erant illi sanè non exigui in Carolo Emmanuele Sabaudia Duce ; excelsitas tamen animi & magnitudo , ingenii vivacitas , aptissimi pro aulâ mores , & urbanitas , suspicium eum faciebant. Motus aliquis severus & gravis in causâ est , ut pro Principe habeatur is , qui absque eo spretus fuisset ab omnibus ; cui tamen sic miscere oportet humanitatem , ut servetur auctoritas , non ut incurratur in odium , aut arrogantia nota contrahatur ; quo nomine à Tacito collaudatur *Germanicus , qui visu & auditu juxta venerabilis , cùm magnitudinem & gravitatem summæ fortunæ retineret , arrogantiam & invidiam effugerat.* Ad hæc pretium quoque & splendor vestium admirationem pariunt apud alios , & auctoritatem conciliant : plebs enim his exterioribus capitur , & cor humanum oculos non minùs ,
quàm

Tac. lib. 2.
Annal.

quàm intelligentiam in consilium adhibet; quare optimè dixit Rex Alphonsus sapiens, *que las vestiduras fazen mucho conozzer à los Homes por nobles, o por viles. E los Sabios anti quos establecieron, que los Reyes vistiessen paños de seda con oro, e con piedras preciosas, porque los Homes los puedan conozzer luego, que los viesen à menos de preguntar por ellos.* Rex Asluerus petentibus aures dabat, *indutus vestibus regis, auròque fulgens, & pretiosis lapidibus.* Ideò Deus præcepit Moyli: *Faciésque vestem Sanctam Aaron fratri tuo in gloriam, & decorem.* Et fecit eam ex purpurà auro intertextà, aliisque maximi pretii rebus^d exornatà, quâ usi sunt postea successores, uti & etiamnum faciunt summi Pontifices, etsi majori cum modestia, minorique sumptu. Quòd si Pontifex Dei brachium^e est in terris, si tonitruum instar censuras fulminat, æquum omnino est (quicquid cavilletur Impietas) ut sicut Deus ornatur splendore *f* lucis (vestimento cæli) ita ipse quoque terrenâ vestiatur pompâ, & sublimis in sede à succollantibus^g deportetur. Eadem ratio in Principibus locum habet, qui Dei vicem in temporalibus^b obeunt.

Ampla item & sumptuosa Palatia, magnifico ornatuⁱ instructa: nobilitas & claritas^k familiæ: custodiæ Nationum, quarum fidelitas exploratio^l est: splendor & amplitudo aulae, aliæque ostentationes publicæ, existimationem pariunt potentia Principis, & Majestatem addunt. Eiusdem excellentiam indicant illustriores tituli statuum aut industriâ, aut hæreditate acquiritorum, qui eidem solent tribui. Sic Isaïas supremi rerum omnium effectoris ac Principis Majestatem variis nominibus ac titulis^m explicat. Hisce itaque studeat Serenitas Vestra personam suam regiam illustriorem reddere; modò tamen non ex levitate deferantur aut adulatione; sed ex universali omnium applausu, fundato in virtute & verâ animi fortitudine, quales fuere, quibus honorati sunt olim Serenitatis Vestrae Antecessores, Rex Ferdinandus Sanctus, Alphonsus Magnus, Sanctius Fortis, Iacobus Pugnator, Alphonsus magnanimus, & alii.

S. Præstantia virtutum; aliæque naturæ perfectiones, quæ

L. 5. tt. 5. p. 2

^d Ipsa quoque
textura, &
cuncta operis
varietas erit
ex auro, &
Hyacintho, &
purpurâ.

Exod. 27. 8.

Esth. c. 15. 9.

Exod. 28. 2.

^e Si habes
brachium sic
ut Deus, & si
voce simili ton-
nas. Job. c.

40. 4.

^f Decorem in-
dusti: amicus
lumine sicut
vestimento.

Pl. 103. 2.

^g Circumde
tibi decorem,
& in sublime
erigere, & esto
gloriosus, &
speciosus in-
duere vestibus.

Job. 40. 5.

^h Ego dixi;
Dii estis, &
filii excelsi
omnes. Pl. 81.
6.

ⁱ Magnificavi
opera mea,
ædificavi mihi
domos. Eccl.
2. 4.

^k Nec erit an-
te ignob. les.
Prov. 22. 29.

^l Potestas &
terror apud
eum. Job. 25.
2.

^m Et vocabitur
nomen eius,
Admirabilis,
Consiliarius,
Deus, fortis,
Pater futuri
seculi, Prin-
ceps pacis.
II. cap 9 6.

Tacit. lib. 1.
Annal.

in bono Governatore requiruntur, existimationem & auctoritatem conciliant Principi. Una sola, quæ reluxerit in illo, seu ad militiam pertineat, seu ad pacem, aliarum defectus abunde supplere solet, ut si seipsum impendat negotiis, tametsi non omnino satisfaciat: nam omnia ad Ministros remittendo, valde vis Majestatis imminuitur, quare & *Sallustius Crispus Liviam monuit, ne Tiberius vim Principatus resolveret, cuncta ad Senatum revocando.* Una aliqua res sapienter laudabiliterq; statuta à Principe opportuno tempore sine consultatione alienâ: una indignatio, & potentia suæ vires vel leviter ostendisse, timeri eum faciunt & suspici. Animi item constantia in utrâque fortunâ: existimat enim vulgus supra communem esse naturam, secundis rebus non attolli, adversis non dejici; immò divinum aliquid in tali inesse Principe.

Tacit. lib. 2.
Hist.

§. Æquabilitas in operando magnam insuper existimationem Principi comparat: judicii enim compositi & prudentis indicium est. Si favores suos intempestivè impertiverit aliis, aut offensas leviter ulcisci voluerit, timebitur quidem; sed non æstimabitur, quomodo *Vitellium subitis offensis, aut intempestivis blanditiis mutabilem contemnebant, metuebantque.*

§. Ad tuendam præterea existimationem etiam Prudentia conducit, ne videlicet conetur Princeps, quod potentia obtinere non potest. Immensa ea sit oportet, si Princeps bellum suscipiat, in quo nulla victoriæ spes, aut plus à subditis deponat, quàm liceat, & fieri possit, nec tamen occasionem iis det obedientia abjiciendæ. Attentare illud, nec posse ad effectum perducere, in Principe indecorum est, temerarium in subditis.

Tacit. l. 4.
Annal.

§. Tanti fiunt Principes, quanti semetipsi faciunt: etsi enim honor in existimatione alienâ positus sit, hæc tamen ex præjudicatâ opinione ferè de unoquoque formari solet, quæ major est, aut minor (si prudens saltem sit) prout animus ipse aut spiritus sumit à fortitudine, quam in semetipso experitur, aut eosdem perdit, si meritis careat. *Optimi quippe mortalium altissima cupiunt;* ignavi verò nihil audent, & indignos se omni honore judicant. In his non semper demissionis virtus est; & modestia, sed vilitas quædam animi

animi; unde jure merito spernuntur ab aliis, dum dicunt ideò se altiora non appetere, quòd sciant, se ea non promereri. Parum aberat, quin Blæsus Imperio indignus videretur, eò quòd rogatus illud suscipere " contemneret. Infelix status, cujus caput aut Principis titulo indignum se reputat, aut plus etiam quàm Principem æstimat. Primum illud, abjectio animi est, hoc alterum pro tyrannide habetur.

ⁿ Adeo non Principatus appetens, ut parum effugeret, ne dignus crederetur. Tacit. lib 3. Hist.

§. In istis animi dotibus etiam casus locum habet; contingit enim cum iis ipsis vilipendi Principem, quando Prudentia minùs felix est, aut eventus non sat respondent consiliis. Gubernatio in se bona est, sed ita infauſta, ut omnia minùs rectè sub manus succedant. Quod non semper providentiæ humanæ vitio accidit; sed divina potiùs sic disponit & ordinat, dum fines hi particulares hujusce inferioris regiminis, cum iis, quos gubernatio illa suprema & universalis sibi habet propositos, non omnino consentiunt.

§. Addo illud etiam, non sufficere omnes animi & corporis dotes, ad tuendam Principis existimationem, si ipsa ejus familia dissoluta sit. Ab illà tota ejus dependet auctoritas, neque ulla res difficilior, quàm domum propriam habere bene compositam. Sanè minùs arduum plerisque videri solet integram gubernare Provinciam, quàm unam domum, eò quòd Princeps curam istam in postremis habeat, animo ad majora attento, aut quia obstat amor proprius, aut deest animi robur ad id necessarium, aut est naturalis quædam ignavia, aut illi certè, qui circa Principem sunt, insolentias domesticas & famulorum delicta sic nòrunt tegere, ut remedium iis adhibere non possit. Non minima Agricolæ laus fuit, *domum suam primam coërcuisse*, nunquam permittendo, ut aut liberti, aut servi ^o publicis rebus se immiscerent. Multi Principes Status suos regere sciunt, pauci suas domos. Galba Imperator erat minimè malus, suo tamen palatio non optimè præfuit: neque enim in isto minora dominabantur vitia, quàm in Neronis ^p aulà. Laudi datum Tiberio Imperatori non exiguæ, quòd *modesta* illi essent *servitia*. Nulla Gubernatio rectè laudabiliterque

^o Primam domum suam coërcuit, quod plerisque haud minus arduum est, quam Provinciam regere: nihil per libertos, servosque publica rei. Tac. in vità Agri.

^p Iam afferrebant cuncta venalia præpotentes liberti, servorum manus subitis avidè, tanquam apud senem festinantes. Tac. l. 1. Histor.

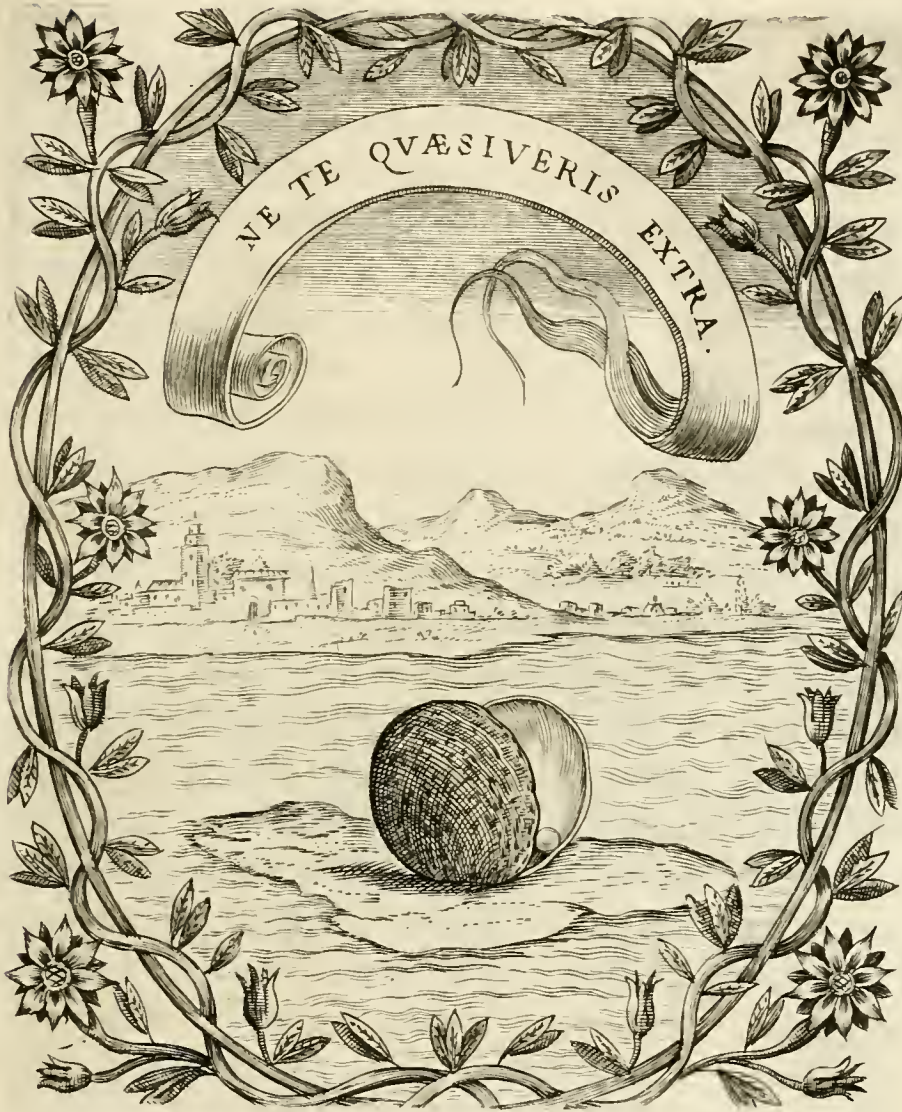
Tacit. l. 4.
Histor.

institutū poterit, ubi domestici simul imperant, & prædas agunt, aut superbiâ suâ aliisque vitiis auctoritatem ejus prostituunt. Si boni illi sunt, Principem quoque bonum efficiunt; si improbi, tametsi bonus sit Princeps, improbus tamen videbitur. Ab illis actiones Principis suum mutuuntur pretium, & bona ejusdem fama dependet pariter, & mala; siquidem aliorum virtutes & vitia ipsi solent tribui. Si prudentes sint domestici, errata ejus dissimulant, immò quoad fieri potest, omnes ejus actiones ab errore vindicant, & de prædicando magis illustres reddunt. Relatæ ab illis cum quâdam gratiâ, admirationem pariunt. Quicquid de Principe manat in publicum, id magnum judicatur à populo. Intra palatia Principes aliorum hominum consimiles sunt; existimatio tamen majores eos fingit, & recessus ille atque à communi aliorum consortio segregatio, segnitiam eorum & inertiam contegit: quòd si famuli minùs prudentes sint, & secreti haud satis tenaces, per eos tanquam per rimas quâdam illam indagat populus, & reverentiam exiit, quâ eos antea suspiciebat & venerabatur.

§. Denique ex ipso etiam statu augetur existimatio Principis, si nimirum leges optimè constitutas habeat, & Magistratus; si in eo Iustitia vigeat; si unam tueatur Religionem; si Majestati supremæ honorem & obedientiam deferat; si annonæ & ubertatis curam habeat; si artes & arma floreat, & eluceat in rebus omnibus ordo quidam constans, & æqualis harmonia, à manu Principis profecta; immò etiam si felicitas statuum ab ipsomet dependeat Principe: nam si absque hoc illâ potiri possint, facilè cum despicunt. *Aratores in Ægypto calum non suspiciunt; cùm enim Nilus inundatione tua omnes latè agros irriget, fœcundèque, nubibus haudquaquam indigent.*

Plin.

SYMBOLVM XXXII.

CONCHA de rore cæli concipit, & in candidissimo
 ejus sinu nascitur, & sese prodit pulcherrimus ille mar-
 garitæ partus. Nemo tantam ejus elegantiam ab exteriori
 formâ tam rudi & impolitâ conjiceret. Haud aliter sensus
 falli solent in actionum exteriorum examine, si secundum
 extimam rerum faciem judicent solùm, nec ad interiora pe-
 netrent. Veritas ab opinione non pendet. Aspernetur eam
 Princeps, si è rationis præscripto egisse se sciat. Nihil ma-
 gnoperè arduum aut eximium audebit aggredi, si ad sensum
 vulgi cum metu suo velit in deliberationem descendere. In
 semetipso se quærat; non in aliis. Regnandi ars ob tenues

istas existimationis umbras conturbari se non finit. In illo Rege hæc major est, qui pacis, bellique artes ritè moderari noverit. Subditorum honos è quâcunque re nævum contrahit; ille autem Regis cum beneficio publico conjunctus est: durante hoc crescit; imminuto interit. Nimium etiam haberet periculi gubernatio, fundata in legibus existimationis à levi vulgo institutis. Earum despicientia, animi magnitudo, & constantia est in Principe, cui pro supremâ lege salus Populi est. Gloriabatur olim in Senatu Tiberius, quòd *offensionum pro utilitate publicâ non pavidum* se exhiberet. Animus erectus & alacer incertos vulgi rumores, & famam popularem nil metuit. Qui inanem spernit gloriam, verà solidâque fruatur. Non ignorabat id Fabius Maximus, cum salutem publicam rumoribus, & querelis vulgi anteponeret, qui tarditatem ejus incufabat; uti & magnus ille Dux in captivitate Ducis Valentini, qui etsi sese illius commisisset potestati, fidemque securitatis publicam ab eo accepisset; propter occultas tamen molitiones, quas denuò illum adversus Regem Catholicum suscepisse Magnus Dux rescierat, in custodiis eum detinuit, ratus nimirum, incommodorum potiùs, quæ ex libertate illius oriri possent, habendam esse rationem, quàm sermonum contra se, & querimoniarum, quasi datam fidem violâisset; quâ de re ut se purgaret tunc palàm, nullo modo expedire videbatur. Rex Sanctius, cognomento Fortis, gloriosus fuit, & bellicosus; surdus tamen ad obtreçtationes suorum Subditorum, prælium ad Cæsarianum (sic urbem vocant, quæ vulgò Xeres dicitur) detreçtavit. Satiùs est, Principem ut prudentem timeri ab hostibus, quàm ut præcipitem aut temerarium.

Tacit. lib. 4.
Annal.

Mar. hist.
Hisp. lib. 28.
c. 8.

Mar. hist. 7.
Hisp. lib. 14.
c. 9.

§. Hi discursus non eò spectant, ut Principem abjectum & vile Reipublicæ mancipium esse velim, adeò ut quâcunque de causâ, aut utilitatis specie fallat datam fidem, aut pactis conventisque contraveniat: talis enim fidei violatio, nec ipsi aut ejus Statui ullum accerferet commodum,

dum, sed ruinam potius, & publicum pariet detrimentum; neque diu securum esse potest, quod honestum non est; uti in Aragoniæ regno videre fuit, turbato toties, totque sæpè calamitatum, ac imminentium subditis miserationum procellis agitato, eò quòd Rex Petrus Quartus tam pacis quàm belli tempore ad commodum magis, quàm ad existimationem & famam cuncta referebat. Utilitas & honestas junctæ, & pari passu ambulent, oportet. Nec in eam me adduci patior sententiam, *nihil gloriosum, nisi tutum, & omnia retinenda Dominationis honestæ*; neque enim, quod indecens est, bonum medium esse potest ad illam tuendam; neque si fuerit, ideò honestum erit, aut excusandum. Illud solùm contendo, ut Principis animum opinionibus vulgaribus superiorem faciam, & constantem adversus vanas Populi obtreccionem. Ut sciat cedere tempori, & dissimulare offensas: deponere gravitatem regiam: aspernari inanem famam, oculis in verâ illâ & solidâ defixis: in arenâ denique, ut ajunt, ac necessitate consilium capere, si ita expedire visum fuerit ad statûs sui conservationem; nec decipi se sinat vanis quibusdam gloriolæ umbris, pluris scilicet eam æstimando, quàm utilitatem publicam; id quod Regi Henrico Quarto vitio datum fuit, nolenti eorum sequi consilium, qui suasores illi fuerant, ut Ioannem Paciechum Villenæ Marchionem comprehenderet, tumultuum & commotionis inter regni Proceres auctorem & incentorem; excusando se, quòd fidem illi publicam dedisset Madritum veniendi, contra quam agere sibi non liceret. Frivola excusatio, inane fidei & clementiæ specimen vitæ suæ & salutis publicæ anteferre, erga eum præsertim, qui concessâ sibi securitate abuteretur ad perniciem ipsi personæ regiæ machinandam; unde gravissima ad ipsum Regem, & universum ejus regnum manarant damna ac detrimenta.

Salust.

Mar. hist.
Hispan. l. 23.
c. 7.

Nil Tiberius Cæsar morabatur, vitio sibi verti à nonnullis quòd tanto tempore in Insulâ Capreis cunctaretur, in solos calum-

Tacit. lib. 3.
Annal.

1. Reg. 10.
27.

^a Quis est
iste, qui dixit:
Saiil num re-
gnabit super
nos? Date vi-
ros & inter-
ficiemus eos.
1. Reg. 11.
12.

^b Non ex ru-
more statuen-
dum. Tac. 1. 3.
Annal.

Tac. lib. 1.
Hist.

^c Tam nescire
nil. rem, quàm
scire oportet.
Tac. lib. 1.
Hist.

^d Tibi sum-
mum rerum
judicium Dii
dedere, nobis
obsequii glo-
ria relicta est.
Tacit. lib. 6.
Annal.

calumniatores intentos habens oculos, neque Galliæ labo-
ranti succurreret, cujus bona pars jam tum perierat, neque
legiones in Germaniâ componeret. Hæc, inquam, nihil ille
morabatur, quin *tantò impensius in securitatem compositus,*
neque loco neque vultu mutatus, sed ut solitum, per dies illos
egit. Constantia prudens audit, non curat magnoperè ju-
dicia & sensus imperitæ multitudinis, sciens rebus benè ge-
stis, obtrectionem postea in majorem cedere gloriam, &
seipsâ sensim evanescere. Diffidebat exercitus electioni
Saiilis in Regem, eumque aspernando dicebat: *Num sal-
vare nos poterit iste?* Dissimulavit tamen verba ista Saiil, &
furdus accepit auribus (neque enim Principes audire omnia
convenit) & milites suum postea damnantes errorem pali-
nodiam cecinerunt, immò & in obtrectionis auctorem
inquisiverunt, infami mulctandum morte, si ^a deprehen-
deretur. Non fuisset factum prudens, electionem suam in
discrimen objicere, præ se ferendo notitiam sinistri illius po-
pularis judicii. Nimia viatoris esset levitas, si ab importuno
locustarum stridore moras sibi in itinere injici pateretur. Ex
rumore vulgi statuere, vecordia ^b est. Timere illum, & quæ
statuta sunt semel, revocare, prorsus indignum. Vix un-
quam firmum esset ullum consilium, si à vulgo dependeret,
qui causas, quæ impulerint Principem, omnes penetrare
non potest, neque eas publicare expedit: hoc enim esset
sceptri auctoritatem illi tribuere. In Principe tota Populi po-
testas sita est. Principis est agere; Populi jussa exequi, bonâ
interim fide sibi persuadendo, rectè ac justè ita præcipi. *Si,*
ubi jubeantur, quarere singulis liceat, pereunte obsequio, etiam
Imperium intercidit. Tam hæc ignorare oportet eum, qui
paret, quàm scire ^c alia. Principibus *summum rerum judicium*
Deus dedit, subditis obsequii gloria relicta ^d *est.* Illud solùm
postulatur à Principe, ut obligationi suæ in statuendo & de-
cernendo faciat satis; quòd si postea non omnia è voto suc-
cedant, animo ne cadat: satis enim est, nihil imprudenter
egisse. Quod optimum etiam videtur consilium, infirmum
est, & casibus variis obnoxium. Quò Monarchia est amplior,
eò ma-

eò magis exposita est eventibus minùs prosperis, quos aut casus secum trahit, aut iudicium humanum præcavere satis haud potest. Grandia corpora grandes infirmitates pati solent. Nisi Princeps fortiter constantèrque negotiis insisteret, quicquid obtrectent alii, infelicissimam vitam viveret. Si errare eum contingat, animo opus est, ne metu percellatur, aut in statuendo deinceps fiat anceps & tardior. Princeps qui leviter suspicatur, omnia, quæ egerit, improbatum iri ab aliis, nimis etiam potentiæ suæ coarctat limites, multísq; inanibus Phantasiæ terroribus sese objicit; id quod à persuasione quâdam propriâ supersticiosâ, aut metancholici humoris abundantia plerumque nascitur. Isthæc incommoda David agnovisse videtur, cùm Deum precaretur, ut tolleretur à se opprobria, quæ ipse sibi ^e imaginabatur. Constantiâ itaque sese armet Princeps adversùs quoscunque eventus, & vulgi opiniones, & fortem se præstet, in tuendâ verâ & solidâ existimatione personæ suæ, & armorum, quando illa amissa, aut violata, unâ secum Imperium in discrimen adducit. Optimè hanc rem intellexit Rex Ferdinandus Catholicus, quando monitus à suo Patre Rege Ioanne Secundo Aragonio, ut tempori, necessitatique cederet, & Coronam suam collocaret in tuto, conciliando sibi animos Marchionis Villenæ, & Archi-Præfulis Toletani Alphonsi Carrilii, honestissimis quidem mediis illud effectum dare studuit; induci tamen nunquam potuit, ut auctoritatem suam regiam Subditorum furori ac violentiæ minùs decenter aut indecorè inclinaret, in hoc enim plus inesse periculi augurabatur, quàm beneficii in eo, quòd voluntatum studia sibi pararet apud alios. Tempus, optimus artium magister est, & tale esse poterit, ut actiones humiles heroicas efficiat, & ipsas etiam submissiones ac deditiones in alterius potestatem fortitudini tribuat. Finis honestus ac licitus est, qui eas nobilitat. Vitellio Tacitus exprobrat, quòd *sectari cantantem* Neronem fuerit *solitus, non necessitate, quâ honestissimus quisque, sed luxu & saginâ mancipatus, emptusque*. Non minus constanti animo opus est, ad parendum necessitati, quàm ad illam superan-

^e *Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum.*
Ps. 118. 39.

Mar. hist.
Hisp. lib. 24.
c. 9.

Tacit. lib. 2.
Hist.

perandam, & quod abjectio interdum putatur, & vilitas, honoris est studium, quando nimirum ad hunc non amitendum aut certè ad conservandum, dissimulantur ad tempus offensæ. Qui illicò ultionem parat, magis passione duci se sinit, quàm honore. Iracundiæ quidem fit satis; at divulgatur amplius, & publicatur infamia. O quoties profusus sanguis rubricâ fuit, quâ conscriberentur injuriæ! quoties in ipso offendentis vultu vulneribus conciso legere licuit cicatricibus quasi literis quibusdam exaratam offensi infamiam! Sæpius vindictâ, quàm dissimulatione deperditus fuit honos: hæc oblivionem inducit, illa memoriam: magisque in eum conijcimus oculos, qui injuriam accepit, quàm qui ultionem sustinuit. Qui prudens honoris sui æstimator est, in bilance eum pendit, ac librat cum vindictâ, cui ille, adjecto quocunque facomate notitiæ publicæ, multum præponderat.

Etsi verò Principi sua serim, ut famam popularem insuper habeat; hoc tamen in casibus solùm allatis velim intelligi, si nimirum jacturam illius bonum publicum compenset, aut aliter impediret negotia magni momenti; quæ Populus aut non capit, aut certè non rectè intelligit: nam postea successus iste felicior, & rei honestas, amissam famam cum usurâ etiam existimationis & honoris restituunt. Interim prudenter fecerit Princeps, si quoad fieri potest, semper actiones suas, ad popularem auram accommodare studeat: eosdem enim ferè effectus, ac vera illa gloria operari solet. Vtraque in hominum imaginatione est posita, & vox popularis nonnunquam, licet falsa sit, tantam meretur fidem, ut nullo unquam postea tempore, aut actione contrariâ obliterari valeat.

SYMBOLVM XXXIII.

QUOD speculum integrum repræsentat, idem etiam
 con fractum in quâlibet suâ particulâ exhibet; sic Leo
 in utroque speculi fragmento præsentis Emblematis se con-
 tuetur, fortitudinis, & generosæ constantiæ Symbolum, quàm
 in omni casu Princeps conservare debet. Speculum nempe
 publicum est, in quo Mundus se contemplatur; ut rectè dixit
 Rex Alphonfus Sapiens, agens de actionibus Regum, & ex-
 pendens, quales eas esse deceat. *Porque los Omes tomen exem-
 plo dellos, de lo que les ven fazer, e sobre esto dijeron por ellos, que
 son como espejo, en que los Omes ven su semejanza de apostura,*

L. 4. tit. 5.

P. 2.

T

ò de

ò de enatieza. Eam ob rem, sive eum fortuna secunda servet integrum, sive frangat adversa, idem semper in eo vultus appareat oportet. Quod quidem in secundâ difficilius, quia affectus de se facillè emicant, & ratio cum gloriâ evanescit. Attamen magnanimum pectus à summâ etiam felicitate efferi se non sinit; uti in Vespasiano videre licuit: nam etsi communi omnium consensione Imperator consalutaretur, nihil tamen in ipso tumidum, arrogans, aut in rebus novis novum fuit. Quisquis unâ cum fortunâ animum mutat, fateatur eam se non promeruisse;

Tac. lib. 2.
Hist.

Claud.

*Frons privata manet, non se meruisse fatetur,
Qui crevisse putat.*

Tac. lib. 1.
Hist.

Hæc constans modestia etiam in Pilone enituit: nam adoptatus à Galbâ, nullum turbati aut exultantis animi motum prodidit: sermo erga patrem Imperatorémque reverens: de se moderatus: nihil in vultu, habitûque mutatus: quasi imperare posset magis, quam vellet. Sed & à casibus adversis Fortitudini solet esse periculum: illi enim homines plerumque nec opinantes obruunt; cum nemo quisquam ferè sit, qui calamitates omnes, quæ accidere sibi possunt, seriò cogitet. Quæ causa est, cur plerisque incautos, & ex improvîso eæ opprimant, & cur tantoperè tunc conturbetur animus, aut propter nimium felicitatum amorem, quas amittit, aut ob periculum vitæ, cujus prorogandæ desiderium omnibus à naturâ est inditum. In aliis locum habeant licèt passiones istæ, non in Principe, cujus est regere alios tam in adversâ fortunâ, quam prosperâ, & placidum semper ac compositum præ se ferre vultum, & verba intrepida; qualis Otho fuit, etiam Imperio exutus, *Placidus ore, intrepidus verbis, intempestivas suorum lachrymas coercens*. In cruento illo prælio ad Navas Tolosæ Rex Alphonfus Nonus eâdem semper animi, vultûsque serenitate inter arma perseveravit. Nullus unquam casus Regis Ferdinandi Catholici affectum, aut passionem detegere potuit. Læsus aliquando graviter à furioso quodam Barcinone, nihil ideò commoveri visus fuit, illud solùm præcepit, ut invasorem coërcerent. Carolus Quintus Imperator, cum

Tacit. lib. 2.
Hist.

Ingol-

Ingolstadium obsideret, nec vultum immutavit, nec locum, quantumvis hostes continuâ tormentorum explosione tentorium ejus dilacerâssent, & nonnulli juxtâ à latere interfecti cecidissent. Non minori cum constantiâ Rex Hungariæ (Augustissimus nunc Imperator) & Serenissimus Infans Ferdinandus (ambo fortitudinis & facinorum Caroli V. gloriosi æmuli) perstitere intrepidi in prælio Nordtlingano, nil quicquam terri Chiliarchæ cujusdam morte, qui proximè illos tormenti majoris ictu interierat. Nec omittendum hoc loco exemplum Maximiliani Bavarie Ducis, & sacri Romani Imperii Electoris, qui tot Victoriis celebris, quas, dum exercitui Unionis Catholicæ summâ cum auctoritate præesset, reportaverat; non ideò superbiâ elatus fuit, neque postea fortunâ adversâ animum suum heroicum frangi passus est, tamen Status suos videret perditos, & in Monacensi suo palatio (dignâ fabricâ tanto Principe) hospitantes Regem Succie, & Comitem Palatinum Fridericum, ipsûmque Fridtlandiæ Ducem non minùs sibi infensum & hostem, quàm duos illos experiretur.

Dividat fanè instabilitas temporum atque invidia, & in diversas distrahat partes Speculum statuum, in quâlibet tamen illarum, quantulacunque etiam sit, Majestas semper integra perseveret. Quisquis ad Sceptrum natus est, mutari non debet ad quemcunque eventum & casum. Nec ullum tam gravem aut acerbum ducat, ut ideò à se ipso desciscat, aut personam, quam sustinet, dissimulet. Rex Petrus, etiam postquam in manus Regis Henrici fratris sui & capitalis hostis incidisset, celare noluit, quis esset; quin potius, cum dubitaretur, num ipse esset, altâ voce ultrò exclamavit; *Ego sum, Ego sum*. Quid? quòd hæc ipsa constantia servandi in rebus adversis decorum & majestatem regiam, unicum & ultimum earum interdum remedium sit, uti Poro Indorum Regi accidit, qui captus aliquando ab Alexandro Magno, & rogatus, quomodo tractari vellet, *Regiè*, inquit. Subjicienti verò Alexandro; Nunquid etiam aliud? Respondit iterum Porus; *Omnia hoc verbum complectitur, Regiè*. Quod

Mar. hist.
Hispan. lib. 17.
c. 13.

Plutarch in
apoph. Regum & Imp.

heroicum responsum sic affecit Alexandri animum , ut eum non modò in regnum suum restituerit , sed plures etiam illi provincias addiderit. Acerbitatibus & ærumnis cedere , est ad earum quasi partes sese adjungere. Fortitudo in victo etiam Victori placet, aut quia triumphum ejus clariorem efficit, aut propter ipsam virtutis vim. Animus violentiæ non paret, neque quicquam in eum potest Fortuna. Graves minas Carolus Quintus Imperator intentabat Ioanni Friderico Saxoniae Duci , quem captivum tenebat , ut ad dedendum sibi Ducatum Wirtembergicum eum compelleret ; ipse verò liberè respondit : *Poterit quidem sua Majestas Casarea statuerè de me, quicquid libuerit ; ut tamen timorem huic incutiat pectori , nunquam efficiet.* Id quod in occasione aliâ longè difficiliori reipsâ fati ostendit : contigit enim , ut dum latrunculorum lusui intentus esset , capitis sententiam in se latam intelligeret ; quo nuntio neutiquam ille turbatus , perinde quasi nihil ad se pertineret , Ernestum Ducem Brunsvicensem , quicum ludebat , liberâ voce cohortatus est , ut non obstante illo ludere pergeret. Quod heroicum responsum infamem rebellionis notam deterfit aliquantum, & clarum eum reddidit. Actio unica generosioris animi , etiam cum vis ipsa ad mortem rapit , vitam illustrem relinquit & celebrem : quemadmodum hæc nostrâ ætate evenisse meminimus Roderico Calderonio Septem Ecclesiarum Marchioni , cujus fortitudo verè Christiana , & heroïca constantia toti mundo admirationi fuit , adè ut æmulationem & odium commune tantæ ipsius fortunæ in laudem & commiserationem verteret. Ignavia & timiditas animi è violentis casibus neminem eripiunt , nec quicquam de periculo turbatio detrahit. Constantia illud aut vincit , aut certè famosum efficit. E vultu Principis periculi gravitatem vulgus colligit , haud secus atque ex naucleri oculis ii , qui in eâdem navi sunt , num tempestas grandis sit. Atque ob eam rem valde expedit æqualem semper & serenam exhibere frontem , seu tranquilla sint tempora , seu turbida , ut neque metu Princeps concidat , neque superbiâ efferatur , neque alii de com-
muni

muni rerum ftatu iudicium ferre valeant. Eâdem de caufâ Tiberius triftiffima quæque maximè occultare ^a laborabat. Perturbatio & confufio rerum omnium oritur, quoties è facie Principis, tanquam illâ cæli, perfpicere licet tempeftates, quæ impendent Reipublicæ. Mutare colorem ad quamvis Fortunæ auram iudicii levitas eft, & ignavia animi. Conftantia & æquabilitas vultûs Subditos erigit, & hoftes in admirationem rapit. Omnes in Principe fuos defigunt oculos, & fi metuat, ipfi quoque metuere incipiunt: ita *Othonis vultum intuebantur*, quotquot cum eo accumbebant in convivio, *utque evenit inclinatis ad fufpicionem mentibus, cum timeret Otho, timebatur*; ubi verò timori & diffidentia locus eft, ipfa quoque fides facilè ^b deficit. Hoc tamen in iis cafibus velim intelligi, quando periculum diffimulare, & celare calamitates expedit: in aliis enim publicæ triftitiæ fignificatio Principem minimè dedecet, ut fic affectum fuum palàm faciat fubditis, & eorum fibi conciliet animos. Carolus Quintus Imperator lugubri indutus veftè mœrebat ob Romanæ urbis expilationem. *Apprehendens David, fci- dit veftimenta fua*, cum mortem Saülis & Ionathæ intelligeret. Idem fecit Iofue propter cladem ab incolis urbis Hai acceptam, & *pronus cecidit in terram coram arcâ Domini*. Nec quicquam iuftius, quàm in communi calamitate fic Deo fe fubmittere; nam rebellionis quoddam genus efferet, de manu illius bona folùm velle fufcipere, non autem ^c mala. Qui caftigationi fe fe fubjicit, Deum ad mifericordiam commovet.

§. Controverti hîc potefl, an tum faltem illa animi conftantia minùs potenti fuadenda fit, cum potentioris auxilio indiget. Sed eâ in re peculiari diftinctione opus eft. Qui oppreffus ab hoftibus petit fuppetias, non fe demittat nimum, nec minis follicitè alienam imploret opem, aliàs Fortunam fuam prorfus defperatam faciet. Nullus enim eft Princeps, qui folâ motus mifericordiâ jacenti dexteram porrigat, aut qui tueri velit eum, qui de fe ipfe rebûsque fuis jam fperare defuit. Pompeji cauffa haud paullulùm in opi-

^a Hæc audita, quanquam abftruftum, & triftiffima quæque maximè occultantem Tiberium perculere.

Tacit. lib. 2. Annal.

Tacit. lib. 1. Hiftor.

^b Fides metu infracta. Tac. lib. 3. Hift.

2. Reg. c. 11. 11.

Jof. c. 7. 6.

^c Si bonæ fufcepimus de manu Dei, mala quare non fufcipiamus? Job. c. 2. 10.

nione Ptolomæi deperdidit, cùm tantam legatorum ejus submissionem coram usurparet oculis. Majori animo Rex Cheruscorum fuit, qui posteaquam regno pulsus esset, Tiberii favore sibi utendum ratus, ad eundem dedit literas, *non ut profugus, aut supplex, sed ex memoriâ prioris Fortune.* Tac. lib. 2. Annal.

Nec minùs illustre est exemplum Regis Mithridatis, qui victus ab Eunone hoste constantiâ planè regiâ sic eum fertur allocutus: *Mithridates terrâ marique Romanis per tot annos quæsitus, sponte adsum, utere ut voles, prole magni Achemenis, quod mihi solum hostes non abstulerunt.* Tac. lib. 1. 12. Annal.

Quæ res Eunonem permovit, ut ipse deinde pro Rege Mithridate apud Imperatorem Claudium ^d intercederet. Qui Principi suo fidelia præstitit obsequia, loquatur liberè, si injuriam sibi fieri animadvertat. Ita fecêre Hermannus Cortesius Carolo Quinto, & Segestes ^e Germanico. In casibus aliis Prudentia necessitatem, tempus, & res ipsas expendat, & sequentes diligenter observet maximas: quòd potentior intrepidum inferioris animum pro injuriâ ferè accipiat, perinde quasi hic sese illi æquare velit, aut eum præ se contemnat. Quòd item inferiorem facilè contemnat, si nimiùm is sese abjiciat & demittat. Eâ de causâ Tiberius, Senatores nominabat, qui ad serviendum à naturâ facti essent; & tamen hiis talibus opus haberet, illam tamen animorum vilitatem ferre nullo modo ^f poterat. Nòrunt scilicet Principes cuiusque alacritatem & animi robur, & facilè in eos sunt injurii, quos sciunt id minimè graviter accepturos. Ex eo fundamento Vitellius Valerio Marino dignitatem consularem, quam Galba in eum contulerat, tanto tempore liberiùs distulit, quòd *mitem, & injuriam segniter laturum* eum crederet. Tac. lib. 2. Annal.

Quamobrem modestia quædam fortis, & fortitudo modesta perquàm utilis erit Principi, & si omnino pereundum illi est, præstat animo magno & generoso id fiat, quàm abjecto, & humili. Habebat illud præ oculis Marcus Hortalus *avita nobilitatis etiam inter angustias fortune retinens,* cùm Tiberius extremæ ejus necessitati remedium adferre nollet. Tac. lib. 2. Annal.

^d Mutatione rerum & prece haud degenere permotus Tac. lib. 1. 12. Annal.

^e Simul Segestes, ipse ingès visu & memoriâ bonæ societatis impavidus: verba ejus in hunc modum fuêre. Tac. lib. 1. Annal.

^f Etiam illū, qui libertatem publicam nollet, tam projecta servientium patientie tadebat. Tac. lib. 3. Annal.

Tac. lib. 2. Hist.

Tac. lib. 2. Annal.

§. Quando is, qui potentior est, alteri honores debitos denegat (in actibus præsertim publicis) consultius est, etiam vi & astu quodam eos præripere aliis, quàm eâ de re verbis contendere. Qui dubitat, merito suo diffidit. Qui dissimulat, tacitè suam fatetur indignitatem, & Modestia post eâ pro ridiculo habetur. Qui de facto animo forti, & bonâ cum gratiâ primas præ aliis occupat, quæ sibi debentur, nec offeruntur tamen, facili deinde negotio eas servat & retinet. Ita quondam Germaniæ Legatis contigit, qui cùm in Pompeji Theatro inter Senatores assidere cernerent Legatos Nationum, quæ fortitudine animi, & constanti cum Romanis amicitia alias antecellerent, dixerunt, *nullos mortalium armis aut fide ante Germanos esse*, & inter eosdem Senatores seculum ceperunt. *Quod comiter à visentibus exceptum, quasi impetus antiqui, & bonâ emulatione.*

Tacit. lib. 13.
Annal.

Ibid.

§. De favoribus & gratiis, quæ à Principis dependent arbitrio; tametsi aut meritis, aut virtuti videantur debitæ, Subditus conqueri non debet; quòd in se illæ non conferantur; immò gratiæ potiùs agendæ sub honesto aliquo titulo, quomodo Vitellii tempore fecerunt nonnulli ab officiis suis & remoti: nam aulicus prudens omnes suos cum Principe sermones gratiarum actione solet concludere. Seneca istâ prudentiâ usus est, postquam cum Nerone collocutus esset de iis, in quibus eum nonnulli^h accusabant. Qui querelis utitur, fatetur injuriis se affectum; in eo autem, quem offensum credunt, non valde confidunt Principes. Omnes eâ in re Deo cupiunt esse similes, de quo in miseriis nostris non querimur, immò gratias potiùs pro illis agimus.

^g AÆq. in
super Vitellio
gratia, con-
suetudine
Servitii.

Tacit. lib. 2.
Hist.

^h Seneca (qui
finis omnium
cum dominante
sermonum)
grates agit.

Tacit. l. 14.
Annal.

§. In deliberationibus & accusationibus constantia plurimum prodest: nam qui confestim iis cedit, reum se constituit. Qui innocens suas negat actiones, fontem se confitetur. Mens rectè conscia, & præsidio virtutis armata de æmulis triumphat. Si torpere incipiat, nec contra casus adversos nitatur fortiter, eorum obruetur fluctibus, non secus ac fluvius aliquis aquarum impetu sternit arbores minùs

ⁱ *Constantia orationis, & quia repertus erat, qui efficeret, qua omnes animo agitant, eò usque potuere, ut accusatores ejus, additis quæ antè deliquerant, auxilio aut morte multarentur.*

Tac. lib 6.
Annal.

Tac. lib. 13.
Annal.

radicatas; eas verò, quæ altiores habent radices, movere loco non potest. Omnes Sejani amici, labente ipsius fortunâ, ipsi etiam periêre. Vnus Marcus Terentius, qui ejus amicitiam se ambivisse & æstimâsse constanter confessus est, eò quòd illius beneficio gratiam Imperatoris Tiberii promeruisse, in judicio absolutus fuit, multatis exilio aut morte aliis, qui eum ⁱ accusaverant. Dantur quidam casus, quando adeò constanti securitate opus est, ut nec conscientia se excuset, ne timidior videatur, nec commemorentur obsequia, ne exprobrari putentur; uti quondam Agrippa, cùm accusaretur, quòd Plauto imperium procurâisset, *nihil pro innocentia, quasi diffideret, nec beneficiis, quasi exprobraret, differuit,*

§. Nec solùm per se ipsum subditis suis speculum se Princeps exhibeat, sed & per Statum suum, qui quædam illius est idea, atque adeò in eo non minùs, quàm in propria ejus personâ eluceant oportet Religio, Iustitia, Benignitas, & virtutes aliæ dignæ Imperio. Quia verò partes speculi illius sunt Consilia, Tribunalia, & Cancellariæ, etiam in his eadem virtutes reperiri debent, immò in Ministris singulis, qui speculum illud repræsentant: multum enim de Principis decedit existimatione, si ipse quidem benignum se exhibeat gratiam postulanti, & bonâ spe promissisque plenum abs se dimittat; ex aliâ verò parte colludat cum iis, qui sibi à secretis sunt, aliisque suis Ministris, ut aspero suo agendi genere petentem absterreant. Dolus, qui facilè & brevi tempore deteget artificium, indignum generoso & regio Peccatore. Minister moneta publica est, Principis signata effigie, & nisi probata illa sit, & hunc ad vivum exprimat, tanquam adultera *k* rejicietur. Si caput, quod præest, aureum sit, manus quoque, quibus utitur, aureæ sint oportet, quales erant illæ Sponsi in divinis ^l literis.

^k *Præfectus, nisi formam tuam reserat, mali facti instar subditis efficitur.*

Them. orat.
17.

^l *Caput ejus aurum optimum. Manus illius tornatiles aureæ.*
Cant. 5. 11.
& 14.

§. Sunt præterea principales hujus speculi partes etiam Legati, qui Principis auctoritatem sustinent: & sanè malè consuleretur fidei publicæ, nisi istius verba & veracitas, in illis quoque reperirentur; & sicut si vicem illius obeunt, quan-

quantum ad potentiam & animi magnitudinem attinet, ita in omni casu eam præ se ferre sic debent, ac si Princeps ipse coram præsens adesset. Ad hunc modum egit Antonius Fonseca, qui postquam Regem Carolum Octavum nomine Regis Catholici monuisset, ne arma Neapolitanis finibus inferret, donec viâ Iustitiæ, quis potior Iure esset, declararetur; nec quicquam se proficere videret, insigni cum animi libertate palàm edixit, Regem suum conscientiæ jam suæ satisfecisse, ut deinde liberatâ fide, viribus & copiis in eam partem se dare posset, quam æquiores judicaret. Nec ultrà moratus; coram Rege, & Proceribus, qui in conventu aderant, initi antea fœderis tabulas laceravit. Sicuti Ministrum Principis sui maximis instructum esse decet, ita & Majestate illius, fortitudine, & præstantiâ animi.

Mar. hist.
Hisp. l. 16.
c. 7.

SYMBOLVM XXXIV.

Qvi fruticem rosaceum spinis & sentibus asperum in-
tuetur oculis, is persuadere sibi vix poterit, è tam spi-
nosâ matre, adeò bellam venustâmque filiam, qualis est Ro-
sa, progenerari posse. Magnâ utique fiducia opus est, ad ir-
rigandum & expectandum, dum viriditatem induat, & pro-
trudat admirabilem illam folliculorum pompam, quæ odore
tam delicato nares recreat. Longâ tamen spe, & tolerantia
experiri tandem licet, laborem non fuisse inutilem, nec ma-
lè collocatas spinas, quæ florem adeò bellum, fragrantisque
odoris produxerunt. Spinosi & asperi sunt naturæ nostræ
corruptæ primi virtutis rami, sed post pulcherrimus illius flos
tandem

tandem subnascitur. Ne Principem terreat primus rerum aspectus : per enim pauca sunt in regimine, quæ primâ fronte jucunda appareant. Omnia spinis referta videntur, & difficultatibus. Sed experiundo multa fuere facilia, quæ signibus ardua videbantur. Ne itaque animo cadat Princeps; nam si iis leviter cedat, à suâmet apprehensione vincetur potius, quàm rei veritate. Toleret fortiter, speret patienter & constanter, nec tamen interim media dimittat è manibus. Quisquis sperat, fideli & optimo utitur comite, Tempore nimirum. Vnde Regem Philippum Secundum dicere solitum accepimus: *Ego & tempus contra duos*. Impetus furoris effectus est, è quo grandia nasci solent pericula. Theobaldus Campaniæ comes successionem suam in Navarræ regnum valde reddidit dubiam, eò quòd moræ impatiens in præstolandâ morte Regis Sanctii patris sui, adhuc ipso vivo regni occupandi occultè consilia agitasset cum Proceribus; hinc enim factum, ut Rex Sanctius Jacobum Primum Aragoniæ Regem hæredem adoptaret. Patientia multis trophæis inclyta est, & excelluit in eâ Scipio, qui etsi in Hispaniâ multas haberet offensionum occasiones, adeò tamen fuit patientis, ut nullum ferox verbum illi excideret, quâ re etiam illud effecit, ut quæ in animo intenderet, feliciter & è voto illi succederent. Qui sperat & sustinet, Fortunæ superat ludibria, & eam sibi obstrictam reddit: quippe quæ ejusmodi spem & fiduciam in tot tantisque suis mutationibus pro blanditiis habet. Incertis Oceani fluctibus non absque gravi periculo sese Columbus objicit, ut novas inquirat Provincias; neque eum terret inscriptio illa Herculis in columnis Caspes & Abyles, *Non plus ultra*; neque aquarum montes, quæ præposito ejus obstare videbantur: Navigatione suâ Solis passus numerat, atque anno dies, horas diebus suffuratur. Acum nauticam polus deficit, chartas marinas æquoris lineæ, & itineris comites patientia. Omnia contra eum conspirant, at ipse forti animo difficultates omnes & obstacula spe & tolerantia superat, done tandem novus Orbis invictam ejus constantiam præmio coronavit. *Ferendum &*

Spe-

Mar. hist.
Hisp. lib. 12.
c. 16.

Tit. Liv.

Sperandum, Empedoclis fuit dictum, & postea Imperatoribus Macrini Symbolum, unde huic Emblemati lemma sumptum. Pericula quædam sunt, quæ superare facilius est, quàm fugere; id quod probè scivit Agathocles, cum victus, & Syracusis in Siciliâ hostilibus armis cinctus, non turpiter sese hosti dedit, sed relictâ ibidem militum manu, quantum ad defendendam urbem satis esset, cum exercitu adversus Carthaginem profectus est, & is, qui uno in bello victor esse non poterat, artificio isto, è bellis duobus duplicem triumphum reportavit. Periculum temeritate interdum vinci solet, & despicientia illius varias hosti cogitationes injicit. Videns Hannibal Romanos post Cannense prælium auxiliares copias in Hispaniam mittere, potentiam eorum & vires formidare cœpit. Nemo rebus secundis nimium confidat, aut desperet in adversis. Inter utrasque versatur Fortuna, tam prompta ad extollendum, quàm deprimendum. Servet itaque Princeps in omni casu animum constantem & robustum, paratum ad omnia, quicquid denique acciderit, nec perturbari se sinat majorum tempestatum minis: nonnunquam enim fluctus, quem exturbant è navi, quæ interitura est, projiciunt in aliam, quæ salva portum tenebit. Animus magnus & generosus cælum ipsum propitium habet. Ne temerè desperet Princeps ob pericula aliena, aut ea, quæ fortuiti casus secum afferunt. *Qui observat ventum, non seminat; & qui considerat nubes, nunquam metet.* Non existimet, afflictionibus suis se quemquam obligare. Lamentis & lacrymis sese turpiter dedere, muliebre est: non illis Fortuna placari solet. Animus excelsus sibi ipsi satisfacere satagit, aut solari sese actione aliquâ heroicâ & generosâ, uti fecit Agricola, filii sui morte intellectâ, *quem casum, neque ut plerique fortium virorum ambitiosè, neque per lamenta rursus, ac mœrorem muliebriter tulit: & in luctu bellum inter remedia erat.* Nihil omnino commoverit, aut vana gloria esse solet, aut nimia è casu consternatio.

Eccl. 11. 4.

Tac. in vitâ
Agric.

¶ In muneribus & honoribus petendis doctrina præsentis Emblematis utilissima est. Qui sustinere & sperare novit,

vit, fortunam novit triumphare, & vincere. Qui moræ impatiens auxilia & submissionem animi vilitatem esse putat, contemptus jacebit, & derelictus ab omnibus. Honorem in eo ponere, ut alteri non obtemperes, est nemini imperare velle. Media ex fine metienda. Si in hujus consecutione plus honoris insit, quàm per illa amittatur, omnino iis uti convenit. Nolle sustinere patienter, animi excelsitatem arbitramur, & imprudens superbia est. Obtentis honoribus, mox obducuntur passuum vestigia, quibus ad illos ascensum fuit. Multa ferre & pati, ut postea ad altiores honorum gradus eveharis, non vilis abjectio est, sed eximium animi ad magna connitentis robur. Quædam sunt ingenia, quæ moram ferre nequeunt, exiguo temporis spatio omnia volunt confici. Ita *Brutidium artibus honestis copiosum, etsi re-
ctum iter pergeret, ad clarissima quaque iturum festinatio sti-
mulabat, dum æquales, dein superiores, postremò suasmet spes
anteire parat.* Isto abrepti impetu media securiora aspernan-
tur, quia tarda, & brevioribus, etsi magis periculosis, uti^a ma-
lunt. His evenire solet, quod ædificiis subito & tumultuario
opere extructis, antequam tigna & trabes rectè subsidere, &
exsiccari potuerint, quæ mox iterum collabuntur.

§. In sperando & sustinendo maxima imperii præsidia consistunt: iis enim mediis fit, ut omnia agamus cum tempore, sine quo res nulla maturitatem assequi potest. Arbores, quæ mox ad primum calorem flores emittunt, citò eosdem deperdunt, eò quòd non expectaverint, donec hyemis asperitas præterisset. Negotiorum fructu gaudere non potest, qui ea manibus ad maturitatem perducere contendit. Impatientia abortuum causa est, & pericula^b creat; & quia ea patienter ferre non possumus, sed ex iis quamprimum emergere cupimus, majora ea facimus. Eam ob rem in iis tum internis tum externis Reipublicæ malis, quæ per negligentiam nostram incrementum sumpserunt, consultius erit sinere, ut cursum suum teneant, & sensim curentur cum tempore, quàm accelerare remedium, si plus inde periculi sit. Si antè prævidere ea non potuimus, tolerare sal-

Tacit. lib. 3.
Annal.

^a Multos etiã
bonos pessum
dedit, qui
spretis quæ
tarda cum se-
curitate præ-
maturã, vel
cum exitio
properant.
Tac. lib. 3.
Annal.

^b Impatiens
operabitur
stultitiam.
Prov. 14.
17.

Tacit. lib. 4.
Histor.

tem discamus postea. Ab oppositione incrementum capiunt : eâ enim ratione fit , ut periculum , quod antea aut occultum erat , aut minus notabatur ; palàm fiat , & majora ei ponat obstacula , quem impedire cogitabat. Timor imprudenter armatus contra superiorem potestatem , magis eam fatigat , & spoliis suis illustriorem reddit. Eo modo Cerialis Trevirensium composuit animos , ne potentia Romanæ sese opponerent , dicendo : *Octingentorum annorum Fortunâ , disciplinâque , compages hæc coaluit : quæ convelli sine exitio convellentium non potest.* Multa non æquè caderent irrita , nisi timor noster & impatientia festinantius agerent. Metus & suspicio tyrannidis , ubi innotuerint , faciunt , ut jam esse reipsâ incipiat , licet antea tyrannis non fuerit. Vnde non minoris fortitudinis est in his talibus casibus nôsse dissimulare , quàm præcipitare cum remedio. Illud , prudentiæ effectus proprius est , hoc verò ex metu oriri solet.

SYMBOLVM XXXV.

QUANTÒ spiritus in campestri tubâ magis arctatur & comprimitur, tantò majori cum Harmoniâ & vocum varietate inde egreditur postea; ita prorsus *multorum improbitate depressa Virtus emergit, & innocentia defensio interclusa respirat.* Flamma generosæ mentis facilè extinguitur, nisi Fortunæ adversæ ventus eam exfuscitet. Excitatum ab illâ ingenium de mediis circumspicit, quibus eam meliorem reddat. Felicitas tanquam rosa, è spinis & ærumnis nascitur. Victus fuerat in navali prælio contra Genuenses, & captus Alphonfus Quintus Aragoniæ Rex, & ecce, quæ res

^a *Secundæ res
acrioribus sti-
mulis animum
explorât: quia
miseriâ tole-
rantur, felici-
tate corrup-
pimur. Tac.
lib. 1. Hist.*

S. Chryf.

expeditionem ejus adversùs regnum Neapolitanum retarda-
tura videbatur , eandem majori cum felicitate , auctorita-
tèque maturavit , factò nimirum fœdere cum Philippo Du-
ce Mediolanensi , à quo captivus tenebatur , qui & libertati
illum restituit , & vires ad occupandum illud regnum sup-
peditavit. Necessitas eum impulit ad conciliandum sibi ho-
spitis animum : nam rebus prosperè fluentibus sibi ipsi quis
vivit ; in adversis tum sibi , tum aliis. Illæ in apertum pro-
dunt passiones animi , suimet aliàs obliti ; his verò factus cau-
tior , idem animus ^a virtutibus sese munit , ut mediis ad ve-
ram constantémque felicitatem ; ex quo illud etiam fit , ut
haud paulò facilius sit ex adversâ emergere Fortunâ , quàm
conservare semet in prosperâ. In captivitate primùm eni-
tuère insignes animi dotes & ornamenta , quæ in Rege Al-
phonso eò usque latuerant abdita , & captus illorum amore
Dux Mediolanensis amicum eum habere voluit , & sic
obstrictum abs se dimisit. Plus victus obtinuit , quàm vi-
ctor sperare potuisset. Ludit inter extrema Fortuna , & gau-
det potentix suæ dare specimen , ab uno migrando ad alte-
rum. Nulla virtus est , quæ in casibus adversis non eluces-
cat ; haud aliter atque in obscurâ nocte stellæ coruscant lu-
cidiùs. Ponderis suprâ injectum tum palmæ ostendit robur ,
cùm unâ cum illo altiùs assurgit. Inter urticas diutiùs folio-
rum vigorem servat rosa , quàm inter ipsos flores. Nisi vir-
tus etiam in adversis sese exereret , non victorias , non ova-
tiones aut triumphos mereretur. *Virtus , dum patitur , vin-
cit.* E quo nemini non liquidò apparet , quàm impius sit er-
ror (refutatus à nobis alibi) eorum , qui suadent Principi , ut
abdicatâ tantisper virtutum constantiâ , vitiis sese accom-
modet , ubi necessitas postulaverit ; quo tempore vel maxi-
mè in illis constantem persistere oporteret , & majori cum
spe successûs melioris : quomodo plerumque eveniebat Fer-
dinando Secundo Imperatori , felicissimæ memoriæ , qui in
maximis suis periculis constanter affirmabat , *malle sese im-
perio fortunisque omnibus exui , & cum universâ suâ Familiâ
stipem ostiatim colligere , quàm Majestatis tuenda causâ con-
tra*

tra

tra jus fasque admittere aliquid. Dignissima fanè verba tam sancto Principe, cujus pietas singularis ac fides tantoperè Deo placuit, ut ipse sceptrum illius moderari, & vicem Imperatoris hîc in terris gerere voluerit, multas non absque insigni miraculo victorias illi largiendo. In periculis & calamitatibus maximis, cum spes omnis deficeret, atque adeò fortitudo & prudentia humana omnibus destituerentur mediis, felicior semper, & majori cum triumpho eluctatus est. Vivebant olim Romani Imperatores in pacis & deliciarum ubertate, suarummet tamen passionum pressa tyrannide, & variis jactati formidinibus. At sanctus iste Heros quietem & tranquillitatem animi reperit inter ipsos sævientes fluctus, quos contra Imperium, & Augustissimam ejus domum rebellium furor concitârat. Cantat in æumnis justus, & plorat impius in sceleribus suis. Pueris fanè Babylonice succensa fornax chori musici instar^b fuit.

§. Miseriæ & æumnæ magna secum emolumenta adferunt: nam corrigunt superbiam Principis, eumque in gyrum rationis revocant. Quàm furioso impetu nonnunquam consurgunt venti! Quàm arroganter exæstuat & fremit mare, tumentibus undis quasi montibus quibusdam terræ cæloque minitando! & tamen modica pluvia illud componit iterum, & malaciam reducit. Dum æumnæ è cælo depluunt, elatio & jactantia Principis humi sternitur. Illæ è Tyranno moderatorem æquum efficiunt, ex incurio & rerum suarum negligente solertem ac providum: ipsa enim tum cogit necessitas, ut Populi curam suscipiat, habeat in pretio Nobilitatem, honoret Fortitudinem, exercent Justitiam, & Religionem veneretur. Potentia nunquam in majori versatur discrimine, quàm cum prosperè, & ad nutum fluunt omnia: sepositis enim tunc curis, Consilium & providentiam nimia securitas facilè jugulat. Plures Principes otio & quiete perierunt, quàm labore & æumnâ, idem nimirum illis accidit, quod corporibus, quæ motu aliquo conservantur vegeta, absque eo verò facilè languere incipiunt. Ex quo illud etiam liquet, quàm in judicando de malis &

^b Et non tetigit eos omnino ignis, neque contristavit, nec quicquam molestia intulit. Tunc hi tres quasi uno ore laudabant, & glorificabant, & benedicebant Deum. Dan. 3. 50. & 51.

bonis erremus graviter, nunquam ferè ea confectantes, quæ nobis magis sunt proficua. Fortunæ acerbiter, rigorem & castigationem interpretamur, & nescimus admonitionem esse, & documentum. Munere illo inaurium & oviculæ, quo Iobum quondam donabant cognati ejus & amici, innuere voluisse mihi visi sunt, æquo & patienti animo ferenda omnia, & pretiosa quædam Dei esse monita afflictiones illas, quæ ipsi in aurem^c loquerentur. Mera Dei misericordia est, si nos affligat interdum; & contrà, dum præmia confert, castigatio est: nam præmio rationes debitorum expedit, & satisfaciendo aliquibus nostris meritis manet offensarum creditor; at quando nos affligit, sibi ipse solutionem præstat, & nos ad emendationem exstimulat.

^c Et dederunt
ei unusquisque
ovem unam,
& in aurem
auram unam.
Job. c. 42.
11.

SYMBOLVM XXXVI.

NAVTA peritus ac solers non semper ad venti arbitrium navigat, quin potius illius beneficio navigii sui vela ita novit disponere, ut optatum portum teneat, atque adeò eodem omninò vento, ad quameunque è duabus oppositis placuerit partem, suam appellit navem, absque ullo itineris dispendio.

Porque sempre por vià yrà direita,

Quem do opportuno tempo se aproveita.

At quando tranquillum est cælum, velorum remorúmque subsidio ipsum etiam ventum navigando superat. Non mi-

nori cum curâ ac diligentîâ Princeps Reipublicæ navim moderari debet in imperii sui procelloso mari, ad omnes tempestates gnaviter advigilando, ut iisdem prudenter juxtâ ac fortiter suo tempore & loco uti valeat. Naucleri officio fungitur, cujus fidei vita salûsque omnium commissa est, neque ulla navis periculosior, quàm Corona exposita tot ambitionis procellis, tot scopulis hostium, tot Populi tempestatibus. Magnâ industriâ Regis Sanctii, cognomento Fortis, opus fuit, ut adversùs Fortunam armaret sese, & regni sui jus in tuto poneret. In eo tota ferè consistit scientia politica, ut rectè discernere quis nôrit tempora, & iis uti; interdum enim citiùs in portum tempestas devehit, quàm malacia. Qui Fortunæ adversæ impetum novit frangere, prosperam eam facit. Qui cognito periculo, eidem cedit, & tempus indulget, illud superat. Vbi nauta animadverterit, fluctibus obsisti non posse, ab iis jactari se finit, vela demittens; & quia resistantia vim potiùs vento adderet, exiguo aliquo utitur sinu, ut respiret aliquantulum navis, & sese supra fluctus elevet. Aliquid dare oportet periculis, ut ex iis emergere tandem liceat. Intellexerat Iacobus Primus Aragoniæ Rex Nobilium, Populique contra se concitationem & odium; quia tamen nequaquam expediebat, importunè obnitendo novum furori isti robur adjicere, sed tempus potiùs aliquod ei concedere, donec suapte sponte defervesceret; uti rivulis accidit, qui sæviente aliquâ tempestate, subitâ aquarum inundatione altùm intumescunt, falli ultrò se passus est, & tanquam in captivitate detineri, usque dum in pristinam quietem & serenitatem restituit omnia, & Regni habenis iterum potitus est. Simili prudenti moderatione usa est Regina Maria, quando accommodando se Regni Proceribus, & ambitionibus eorum satisfaciendo, Castellæ Coronam sartam tectam conservavit, in pupillari ætate filii sui Regis Ferdinandi Quarti. Si nauta honori sibi duceret, tempestati non cedere, & contra eam vi & remis navem vellet impellere, actum de eo foret. Constantia non in eo posita est, ut intempestivè quis obluçtetur; sed ut speret, atque
ita

Mar. hist.
Hisp. l. 15.
c. 1.

ita toleret ^a periculum, ut tamen à Fortunâ superari se non sinat. Gloria in ejusmodi occasionibus in eo consistit, ut quis evadat incolumis. Quod in illis vilitas animi videbatur, magnanimitas est postea, prospero successu coronata. Videns aliquando Rex Alphonfus Sapiens Regno se privatum, spe fiduciâque in Regis Marrocii subsidiis positâ, supplex petere non dubitavit ab Alphonso Gusmanio sancti Luciferi Regulo, qui tum in aulâ Regis illius ob acceptas quasdam injurias morabatur, ut earum oblitus, & veteris amicitia suæque avitæ nobilitatis memor, opem rebus afferret, pecuniâque & copias militares sibi in auxilium mittendi, Regi Marrocio auctor existeret. Quæ literæ etiamnum in Illustrissimâ & Antiquissimâ illâ Domo aservantur.

^a Majori animo tolerare adversa, quam relinqui. Tac. lib. 2. Hist.

Mar. hist. Hisp. lib. 14. c. 5.

§. Verumtamen non debent Reges violentiæ Subditorum cedere, nisi fortè in extremæ desperationis casibus: parum enim auctoritati suæ consulit, qui nimium sese demittit, & abjicit. Iis de familiâ Laræ nullam attulerunt quietem conditiones minus decentes, quas Rex Ferdinandus sanctus iis posuit, suâ coactus minorennitate. Neque Isabella reducere potuit Alphonsum Carrilinum Archiepiscopum Toletanum, tametsi Alcalam ultrò ad eum ipsa inviseret. Solet, fateor, prudentia in extremis periculis omnes tentare conditiones, quas casus reddere potest possibiles. Magna animi fortitudo est & rationis vis, in ejusmodi occasionibus generosæ indolis spiritus cohibere, & necessitatem præsentem periculique magnitudinem cum eo, quod ad statum conservandum magis expedit, ad trutinam expendere. Nemo auctoritatis suæ magis retinens unquam fuit, quàm Tiberius, & dissimulavit tamen Lentuli Germanici audaciam, qui Germanicis Legionibus Præfectus scribere illi ausus fuit, etiam minis additis, ne sibi successorem mitteret, *firmando velut fœdus, quo Princeps cæterarum rerum potiretur, ipse Provinciam retineret*, & qui antea suorummet filiorum æmulationem ferre non sustinuit, hunc tamen despectum toleravit. Non ignorabat, quanti periculi esset

Mar. hist. Hisp. lib. 12. c. 5.

Tacit. lib. 6. Annal.

Tac. lib. 6.
Annal.

esset ejusmodi inobedientia, si foret impunita; verum si se illi opponeret, *reputabat publicum sibi odium, extremam a-tatem, magisque famam, quam vi stare res suas.* Perparum subditi fortitudini deberent Principis, cujus nutu gubernantur, si in adversam Fortunam necessitati illicò cederet; parum item prudentiæ, si cum illa superari nequeat, ei tamen se opponeret. Fortitudinem solertia & agacitas moderari debet. Quod per vires non licet, ars & industria efficiant. Non minor gloria est evitare periculum, quam illud vincere. Fugere illud, semper ignavia est. Expectare verò, aut ignorantia est, aut timoris confusio; desperare omninò vecordia.

Tacit. lib. 2.
Hist.

Fortes et strenui viri etiam contra fortunam insistant. Ad officium aut finem Principis minimè pertinet de fluctibus apud Rempublicam leviter conqueri, sed illam in portum conservationis, salutisque deducere. Fortis sapientia illa censetur, quæ ex casibus adversis beneficium elicit; illa item,

Livius.

quæ contra nitendo fines suos assequitur citius. *Reges Domini rerum, temporumque trahunt consiliis cuncta, non sequuntur.* Nulla est ædificii ruina, quæ fragmentis suis aliisque, quæ industria solet adjicere, non ad majorem fabricam possit assurgere. Nec ullus Status ita ab omni Fortunam desertus, quem conservare & erigere nequeat Fortitudo, si Prudentiam super eventibus vocet in consilium, iisque rectè uti noverit, aut certè eos in suum vertere commodum. Partiti inter se fuerant Regnum Neapolitanum Rex Ferdinandus Catholicus, & Rex Franciæ Ludovicus Duodecimus; cumque probè intelligeret Magnus Dux in Coronæ circulo non nisi unum centrum esse posse, neque Imperium admittere socios, eam partem quæ ad Regem suum pertinebat, mox acquirere studuit, ut subortis postea offensarum difficultatibus, quas videbat fore inter ambos illos Reges, tantò esset expeditior, iisque deinde uti posset, ad vi ejiendum (uti reipsam accidit) è divisam jam parte ipsum Regem Galliæ.

Mar. Hist.
Hisp. lib. 27.
c. 9.

§. Vis aliqua inest in casibus; nos tamen hos aut majores facimus, aut minores, pro eo ac in iis nos gerimus. Ignorantia

rantia nostra Deitatem , & vim fortunæ tribuit , quia variis ejus mutationibus leviter nos sinimus abripi. Si quoties illa temporum mutat vices , nos mores mutaremus , & media , nequaquam tam foret potens , neque nos imperio ejus sub-
jecti tantoperè. Vestium formas immutamus cum tempo-
re ; animum autem & mores immutare nolumus. Quo-
demum vento peritus nauta pro suâ navigatione non uti-
tur ? ut ille variat , ita hic sua vela , adeoque omnia ad pro-
positum illi finem conducunt & deserviunt. Habitus pra-
vos Naturæ nostræ exuere nolumus , quia aut amor proprius
id vetat , aut non finit imprudentia , & postea casus incusa-
mus. Antè desperati cadimus animis , quàm rebus afflictis
quæramus remedium , & pertinaces aut incauti à despera-
tione nos sinimus opprimi. Nescimus in ærumnis super-
biam , iram , inanem gloriam , maledicentiam , aliâque vi-
tia deponere , quæ prosperitas in nobis aluit ; nec ea facilè
agnoscimus , quæ in statum illum tam infelicem nos de-
truserunt. Omni momento , in omni negotio , cum quo-
cunque subditorum egerit Princeps , à seipso differre debet ,
& naturam immutare. Neque eâ in re magnâ scientiâ opus
est ; sed solùm dispositione aliquâ , ut se casibus accommo-
det , & prudentiâ , quæ eos antè prospicere noverit.

§. Vti autem in Fortunâ improspërâ naufragium faci-
mus , eò quòd affectuum & passionum vela contrahere ne-
sciamus , & illi ad tempus cedere ; ita etiam nobis ipsis &
Principibus exitium accersimus , dum imprudentes , & ob-
stinati horum commoda , affectus , passionésque commo-
dis nostris , nostrâque naturâ metiri volumus : cùm fieri ne-
queat , ut Minister ad liberalitatem propensior , generosæ
mentis suæ consilia exequi possit , cum Principe avaro & te-
naci ; aut Minister fortis & animosus , cum Principe ignavo
& timido . Agere oportet secundùm activitatem sphaeræ
Principis : is enim est , cui placere illud debet , quive probare
illud habet , aut effectum dare. Peccavit eâ in re Corbulo :
nam in obsequio cùm esset Claudii Principis pusilli & ab-
jecti animi , multa audebat temerè , quibus fieri non pote-
rat

^a Cur hostem concivet? ad-
versa in
Remp. casura:
sin prosperè
egisset, formi-
dolosum paci-
virum insigni-
nem, & igna-
vo Principi
prægravem.
Tacit. l. 11.
Annal.

^b Vis consilio-
rum penes
Annum Bas-
sum legionis
Legatum. Is
Silvanum so-
cordem bello,
& dies rerum
verbis terren-
tem, specie ob-
sequii rege-
bat, ad omnia-
que, quæ a-
genda forent,
quæcum cum
industriâ ad-
erat. Tac.
lib. 3. Hist.

Taff. can. 2.

rat aliter, quin prægravis illi esset, & ^a molestus. Zelus im-
prudens in Ministris quibusdam erroris illius causa esse so-
let, in aliis verò (quod frequentius evenit) amor proprius,
vanitas & cupiditas gloriæ, quâ prudentes aliis videri cu-
piunt, & plurimum posse, perinde quasi per illos solos rem
benè gerat Princeps; erret verò, quoties aut se solo, aut alio-
rum operâ moliatur aliquid: atque adeò zeli specie occultos
gubernationis defectus in apertum proferunt, & Princi-
pis existimationem violant; artes, quæ plerumque in ipsius
Ministri postea redundant caput, dum gratia Principis exci-
dit. Qui rebus suis prospicere voluerit melius, & suam sta-
bilire Fortunam; velis remisque fugiat affectationes ejus-
modi, Principi & aliis nimium quantum odiosas; plus ob-
sequii præstet, quam verbis significet; naturæ & conditioni
Principis sese accommodet, ad gyrum rationis & officium
eum revocando obsequii specie, & animi submissione, quie-
tâ cum industriâ, absque rumore & ^b arrogantia. Ruina
fortitudinis & virtutis est, si constantiæ suæ nimium tena-
ces sint, in eaque omnem existimationem collocent; præ-
mia item & dignitates iis præripiunt interim alii, qui ingenio
& moribus varii, flectere sese nòrunt, & ad Principis natu-
ram componere. His artibus ait Tassus Poëta Aletum ad ma-
ximos Regni honores grassatum fuisse:

Mà l'inalzàro à i primi honor del Regno.

Parlar facundo, e lusinghiero, e scorto,

Pieghevoli costumi, e vario ingegno

Al finger pronto, all'ingannare accorto.

Verùm id fieri non debet animo fallendi, uti Aletus factita-
bat; sed ne quis seipsum in aulis imprudenter perdat, aut ut
Principi meliora præstare possit obsequia: sunt enim non-
nulli ita comparati, ut omnino necesse sit, Ministrum natu-
ram illorum induere, & quasi intra illosmet ipsos subin-
gredi, ut moveant sese, & agant aliquid: *neque enim alie-
nis consiliis regi se finunt, neque sua expedire nòrunt.* Atque
adeò Principi suaderi non debet id, quod magis expedit, sed
quod ratione muneris sui tenetur exequi. Vana fuerunt fortia

illa

Tac. lib. 3.
Hist.

illa consilia, tametsi optima, quæ dabantur Vitellio: nam cum ad exequendum deesset animus, surdis auribus ea c̄ solebat accipere. Ministri quasi vela sunt, quibus Princeps navigat, quòd si ampla illa sint, navicula autem Principis exigua, & porrò laxari velint potius, quàm contrahi, ejus se capacitati aptando, navem omnino demergent.

*Surda ad fortia consilia
Vitellio aures.
Tacit. lib. 3.
Histor.*

SYMBOLVM XXXVII.

VT Princeps è tempestate emergat instructus de omnibus casibus, in quos illum Fortuna adversa potest conjicere, Emblemate præsentis ante oculos propono electionem damni minoris, quando majora evitari nequeunt. Ita

X

Nau-

^a Validam & laudatam antiquitatem, quoties fortuna contra daret, salutem consuluisse. Tac. lib. 11. Annal.

Mar. hist. Hisp. lib. 10. c. 7.

^b Timidos & ignavos ad desperationem formidine properare. Tac. lib. 2. Histor.

^c Acerrima necessitas est, quam ultima necessitas excundit. Sen.

^d Imminentium periculorum remedium ipsa pericula rarus. Tac. lib. 11. Annal.

^e Proinde inruta, que indecora: vel si cadere necesse sit, occurrendum discrimini. Tac. lib. 1. Hist.

Nauclerus solet, qui ab omni salutis spe derelictus, oblitando tempestati, aut dextrè illà utendo, explorat litus, & navi terram petit, ubi si illa frangatur, vitam tamen & merces servat integras. Romanis laudi datum fuit, quòd salutem propriam consulerent, quoties Fortunam sese opponere^a non liceret. Fortitudo Principis non in resistendo solùm consistit, sed in eo etiam, ut expendat pericula, & cedat minoribus, si majora superari non possint. Etenim sicuti Prudentiam est pravenire, ita Fortitudinis & Constantiam æquo animo tolerare id, quod Prudentia declinare non potuit. Quam in re eximius planè fuit Rex Alphonsus Sextus, in rebus secundis modestus, fortis in adversis, ad omnem eventum semper paratus. Inanis est illa gloria Principis, qui majori cum temeritate, quam constantiam animi eligit, mori potius in periculo graviori, quam in minori salvus evadere. Magis famam suam in consilium adhibet, quam salutem publicam; nisi illud etiam sit, quòd defiat animus ad spernendas opiniones Vulgi, qui temerè & absque notitia casuum, ea quæ prudenter statuta sunt, improbat, & dum in periculo est, nollet effectui dari, quæ tam periculosa sunt, & violenta. Animus fortis videtur interdum, & ignavia est: cum enim fortitudo desit ad sperandum in periculo, nos in illud ipsum turbatio metus^b conjicit. Quando fortitudinem Prudentia comitatur, considerationi locus est, & si in minori periculo satis secunda non sit, majus subire non veretur. Metu emori debilitas animi est. Nulla major fortitudo, quam quæ ab extrema necessitate^c oritur. Remedium nec sperare, nec desperare, ultimum rebus desperatis solet esse remedium. Sic navis interdum servata fuit: nam cum litus, quòd arenosum non esset, secunda petere non auderet, alto mari sese commisit, & vi fluctuum evasit incolumis. Periculum unum alterius solet esse^d remedium. Eò spectabant, nò fallor, ii, qui in conjuratione contra Galbam auctores ei erant, ut primo mox furori^e occurreret. Armis propugnabat Garfias Gomezus castrum Mundanæ Cæsarianæ (cui temporibus Regis Alphonsi Sapientis is præerat Governator) & tametsi milites

lites suos omnes aut interfectos cerneret, aut vulneribus faucios; dedere tamen illud noluit, nec accipere condiciones quantumvis honestas ab Africanis sibi oblatas: horum enim fidei non satis fidendum ratus, inter fidelitatis suæ brachia occumbere gloriosè maluit, quàm inter hostiles manus; & quod mortem illi allaturum videbatur, mirè illi conciliavit animos hostium, qui tantam generosæ mentis constantiam & fortitudinem admirati, injecto in castrum unco vivum inde extraxerunt, magnà illum tractantes cum humanitate, curatis etiam vulneribus, quæ obsidione durante acceperat. Tanta Virtutis vis est, ut ipsis etiam hostibus grata sit. Longè pluribus vitam fortitudo dedit, quàm metus. Nescio quis Deus illam comitetur, qui eam è periculis eruat. Eo tempore, quo Rex Ferdinandus Sanctus Hispalim armis cinxerat, Garcias Peresius Vargas civis Toletanus, & alius quidam, divulsi à cæteris ripam Bætis fluminis inambulabant, cum ecce ex improvviso septem sibi Mauros equites imminere conspiciunt: monet socius cedendum; Garcias tamen, ne turpi fugâ ignaviæ ignominiam susciperet, diductâ casside, & lanceam manu vibrans, solus adversum progreditur; hostes cognito quis esset, & admirati imperterritum illum animum, transire illum sinunt, & certamine abstinent: saluti nimirum fuit heroïca illa fortitudo; nam si unâ cum socio se dedisset in fugam, insecuti illum fuissent hostes, & captivum abduxissent. Animo soluto ac libero opus est ad examinanda pericula, quoad rumorem primùm, tum quoad eorum gravitatem. Quoad rumorem quidem, nam ob distantiam plerumque æstimantur majora; vulgus ad audita trepidat, & seditiosè cum augmento latius ea spargit ac disseminat, exultans gaudio in malis suis propriis ob casuum novitatem, aut quia præsentem gubernationem improbat. Decet igitur, ut Princeps constantem se gerat, & vanas ejusmodi apprehensiones auctoritate suâ dissipet. Exemplo Tiberius docuit: quicquid enim ferret rumor, de trium nobilissimarum Provinciârum Hispaniæ, Galliæ & Germaniæ defectione ipse tamen *tantò impensius in securitatem compositus,*

Mar. hist.
Hisp. l. 18.
c. 7.

Tac. l. 3 hist.

neque loco neque vultu mutato, sed, ut solitum, per illos dies egit: altitudine animi, an compererat modica esse, & vulgatis leviora? Si Princeps semel succumbat formidini, nil deinceps certi statuere poterit; quia in metu consilia prudentium, & vulgi rumor juxtâ audiuntur. Vti Vitellio accidit in bello civili cum Vespasiano. Pericula imminencia ideò majora videntur, quia metus horrore quodam ea vestit, & præsentia grandiora efficit; dùmque evitare ea cupimus, in alia incidimus, longè graviora, quæ tametsi longinqua appareant, vicina tamèn postea experimur. Fallimur profectò, si putemus interjecto à nobis temporis spatio differri aut arceri ea posse. Multa evanescere, quia ultrò iis itum est obviam; contra multa sese armârunt fortius adversus eos, qui ea fugere cogitabant, & reipsâ periculum esse cœpit, quod antea sola fuerat imaginatio; quemadmodum Syriorum exercitui accidit in obsidione urbis s̄ Samariæ. Plures periculi metus sustulit, quàm ipsum periculum. Quid vanus timor possit, ante annos paucos Madriti vidimus, in publico Taurorum certamine, quando subito exortus rumor, de loci, ubi concurrebant, periculo percelluit aures civium, & ignoratâ causâ omnes timebantur. Formidini fuga quorundam vires addidit, & quia rei certitudinem nolebant expectare, ideò multi mortem reperere in iis ipsis mediis, quibus vitæ suæ consulere cogitabant; & sanè longè majus fuisset damnum, nisi constantia Regis Philippi Quarti, in quem omnium conjecti erant oculi, immota ad commotionem popularem, & rumorem periculi, trepidantes subditorum animos erexisset. Nisi Princeps in rebus arduis & periculis vulgi metum coërceat, turbantur consilia, omnes præcipiunt, & nemo & exequitur.

Tacit. lib. 3.
Histor.

† Dominus sonitum audire fecerat in castris Syria, curruum, & equorum, & exercitus plurimi, dixeruntque adinvicem: Ecce mercede conduxit adversum nos Rex Israël, Reges Hethæorum & Ægyptiorum & venerunt super nos. Surrexerunt ergo & fugerunt in tenebris. 4. Reg. c. 7. 6. & 7.

§ Quæ jusserat vetare, quæ veterat jubere mox, quod in perditis rebus accidit, omnes præcipere, nemo exequi.
Tacit. lib. 3.
Hist.

§. Nimia etiam periculorum fuga causa est sæpè, cur Status funditus pereant. Suis certè, & Electorali dignitate spoliatus non fuisset Fridericus Comes Palatinus, nisi post Pragensem cladem alas ei addidisset timor, ut linqueret omnia: facilè enim aut Pragæ, aut alibi cum residuis copiis pedem figere potuisset, & cum Imperatore redire in gratiam,

tiam, minus damnum, minúsque periculum eligendo.

§. Sæpenumerò metus sub alienâ specie ita testè nos decipit, ut prudentiam existimemus, & constantiam pro temeritate habeamus. Nonnunquam dubii hæremus & accipites; nec satis statuere possumus, quid agendum, & periculum interim propius sit. Non timenda sunt omnia; neque semper tam maturâ deliberatione opus est; nam prudentiam inter & temeritatem egregia sæpè facinora designat Fortitudo. Magnus Dux fluvium Lirim aliquando ingressus cum exercitu; magnâ rerum penuriâ laborare cœpit, adeò ut miles malè contentus dilaberetur; cùmque Centuriones auctores illi essent, ut receptui caneret, sic fertur respondisse: *Ego verò apud hunc animum statui, uno potiùs terra passu potiri, ubi sepeliar, quàm retrogredi, etiamsi annos centum vita possem adjicere.* Heroïca vox, digna fortitudine Viri tanti, & prudentiâ. Optimè nôrat, absque temeritate aliquâ se in eo casu sperare non posse, sed expendens periculum ad armorum existimationem, quæ sola & unica ejus factionem sustentabat in regno, quod à successu expeditionis illius dependebat, omnia in aleam unius prælii dare maluit, & suam tueri existimationem, quàm absque eâ regnum paulatim amittere. O quoties, quia ferrum non cohibetur tempori, in causâ sumus, cur vulnerum carcinoma grassetur longius.

Mar. Hist.
Hisp. lib. 28.
c. 5.

§. Quædam pericula seipsis evanescent; alia tamen augetur per incuriam, atque adeò lentâ quasi feбри conficiuntur regna, & intereunt. Quædam ignota prorsus sunt, & adversus ista satis caveri non potest, quia citiùs ingruunt, quàm parentur remedia. Alia nota sunt quidem, sed contemnuntur: & ab his plerumque pati solent negligentia, & confidentia nimia. Nullum periculum, quantumvis parvum aut exiguum, ideo sperni debet: tempus enim, & accidentia alia sæpè majus illud efficiunt, & fortitudo non tam in superandis, quàm in avertendis periculis consistit. Vivere in conspectu periculi, perinde quasi est, ac illud reipsâ subire, & experiri. *Nemo mortalium juxta vipe-*

ram somnos securos capit, quæ etsi non percutiat, certè sollicitat; tutius est perire non posse, quàm juxta periculum non periisse.

§. Nec minùs fallere nos solet spes & fiducia, quàm in alienâ Clementiâ ponimus, quando ad declinandum unum periculum incidimus in aliud gravius, hostis nimirum arbitrio nosmet committendo. Contemplamur in eo generositate veniæ, non vindictæ, aut ambitionis impetum. Dolore nostro, & afflictione illius metimur misericordiam, & facilè nobis persuademus fore, ut ad remedium malis nostris adferendum commoveri possit. Cùm Iacobus Tertius Majoricæ Rex viribus par non esset Petro Quarto Aragoniæ Regi affini suo, qui nescio quo prætextu sceptrum illi eripere cogitabat, ejus sese commisit arbitrio, existimans hâc suâ demissione obtenturum se, quod armis non poterat; verùm plus in Rege illo dominandi libido potuit, quàm Clementiæ virtus, adeoque regno illum pariter & titulo regio exiit. Ita nos fallunt pericula, & majus esse deprehendimus interdum, quod tanquam minus aliis elegimus. Nullum consilium securum, quod iis innititur principiis, quæ ab alieno dependent arbitrio. In eo nosmet ipsi decipimus, quòd putamus, nihil acturos alios, quod aut religioni, aut justitiæ, aut consanguinitati, aut amicitiae, aut honori eorum proprio, & utilitati adversatur; neque advertimus, non semper ea facere homines, quæ magis è re ipsorum forent, aut quæ deberent; sed secundum animi passiones potiùs, & prout ipsi intelligunt: atque adeò actiones illorum non ad amussim rationis examinandæ sunt solùm, sed etiam ad malitiæ regulam, & experientiam injustitiarum & tyrannidum, quas passim Mundus exercet.

§. Pericula optimi sunt Principis magistri. Præterita docent curare præsentia, & futura prævenire: Aliena erudiunt, sed facilè è memoriâ excidunt: Propria damnorum signa quædam & cicatrices relinquunt in animo; uti & metum id, quod vim imaginatricem semel offendit. Cavendum igitur, ne ea omnino contemptus eradat aut oblivio, præsertim
quando

quando ex uno erepti periculo existimamus nos deinceps ab eodem fore liberos, aut certè si redierit, nobis non nociturum: etsi enim una aliqua circumstantia, quæ non facilè iterum evenit, pericula dissipet; aliæ tamen, quæ sæpe accidunt planè novæ, sic eorum augent gravitatem, ut superari nequeant.

SYMBOLVM XXXVIII.

A Naturâ manavit hæc universa rerum Respublica, & mixtorum Imperium, cujus supremam potestatem ipsa sibi vindicat; atque ut illud stabiliret firmius, & securius retineret, tantoperè amari ab iis voluit, ut licèt elementa pugnent inter se, admirabili tamen quodam consensu in

³ Corporis custodia tutissimam esse putatum, in virtute amicorum, tum in benevolentia civium esse collocatam. Isoc. ad Nic. Claud.

conservationem ejusdem conspirarent. Brevi ruerent omnia, & dissolverentur, si odio haberent Naturam rerum principem ac dominam, quæ mutuis benevolentia & amoris vinculis, velut arctissimo quodam nexu illa jungit inter sese ac copulat. Amor iste est, qui terram suis libratam ponderibus sustinet, & circum illam cælestes orbis facit circumagi. Discant Principes ab istâ rerum conditarum Monarchiâ, fundatâ in primo illarum, esse se, suosque subditos tueri amoris beneficio, quæ fidissima est custodia, quâ gaudere possunt:

Non sic excubia, non circumstantia tela,

Quam tutatur amor.

Sen. de elem.
l. 1. c. 19.

L. 3. tt. 1. p. 2

Mar. Hist.
Hisp.

Mar. Hist.
Hisp. lib. 8.
c. 3.

Vnum inexpugnabile munimentum, amor civium. Eâ de causa apes Regem legunt absque aculeo, quia armis non indiget, qui amari debet à subditis. Nequaquam vult Natura, ut lædere possit is, cujus est moderari Rempublicam, ne odio illi sit, & se perditum eat. *El mayor poderio, e mas cumplide* (ait Rex Alphonfus in quâdam lege) *que el Emperador puede aver de fecho en su señorio, es quando el ama à su gente, e es amado della.* Corpus defendit caput, quia charum hoc habet, ob directionem suam & conservationem: si illud non amaret, non objiceret brachium, ut ictum venientem excipiat. Quis sese periculis offerret, nisi suum diligeret Principem? Quis coronam ejus tutaretur ac defenderet? Totum Castellæ regnum Henrico Trastamaræ Comiti contra Regem Petrum Crudelem auxilio adfuit, quia ille in amore, hic odio erat omnibus. Initium primum everfionis Regnorum, & mutationum in Rebuspublicis, odium est. Incurrerunt in hoc apud subditos suos Reges Ordonius & Froyla Secundus, unde inviso jam Regum nomine Castilla Reipublicæ formam induit, diviso inter duos Iudices Imperio, quorum alter paci præesset, alter militiæ. Lusitania nunquam adversus Reges suos arma sumpsit, nec ab eorum descivit obedientiâ, quia sincero amore eos complectitur; quòd si aliquando unum exclusit, & admisit alium, ideo fuit, quia unum charum, alterum ob malam gubernandi rationem habebat odio. Iacobus

cobus Primus Aragoniæ Rex Alphonso Sapienti suadebat, amari potius optaret, quàm timeri à subditis, & Ecclesiasticorum ac vulgi sibi pararet studia, ut tantò majori cum robore Nobilitati se posset opponere. Quod consilium si fuisset secutus, Coronam non perdidisset. Simul ac Nero amari desiit, conjurationes contra eum fieri cœperunt, id quod in faciem illi exprobravit Subrius Flavius: *Nec quisquam, ajebat, tibi fidelior militum fuit, dum amari meruisti. Odisse cœpi, postquam parricida matris, & uxoris, auriga, histrio, & incendiarius extitisti.* Majestas & potentia Regis non in suâmet ipsius personâ consistunt, sed in affectu & voluntate Subditorum. Si isti malè affecti sint, quis hostibus se objiciet? Pro suâ conservatione Populus Rege indiget, sed illam sperare non potest ab eo, qui invisum & odiosum se reddit. Prudenter sanè hoc præviderunt Aragonii, quando evocato ad sceptrum Petro Atharesio Domino Borgiæ, à quo descendit Illustrissima & antiquissima Domus Ducum Gandiæ, pœnitentiâ postea ducti, Regem eum habere noluerunt, eò quòd viderent antè etiam, quàm eligeretur in Regem, se asperius & minùs benevolè ab eodem tractari. Contrà ac fecit Ferdinandus Primus Aragoniæ Rex, qui benevolentia & amore omnium sibi in illo Regno devinxit animos, uti & in Castellâ eo tempore, quo habenas illius moderabatur. Multos Principes periisse vidimus, quòd timerentur, nullum adhuc, quòd amaretur. Curandum itaque Principi, ut à subditis diligatur, & formidetur ab hostibus: nisi enim id fiat, tametsi victor evadat, illorum tamen manibus tandem morietur; id quod Bardano Persarum Regi ^b accidit. Amor & reverentia sociari possunt, non item amor & servilis metus.

Quem metunt, oderunt,

Quem quisque odit, periisse expetit.

Nec quenquam à multis metuendum esse arbitror, quin ad eum ex multis formido recidat. Quæ major infelicitas, quàm imperare iis, qui per metum parent, & corporibus dominari, non animis? Illud inter Principem justum, & tyrannum interest, quòd ille armis utatur ad tuendos in pace Subditos;

hic

Mar. Hist.
Hisp. lib. 13.
c. 20.

Tac. lib. 15.
Annal.

Mar. Hist.
Hisp. lib. 10.
c. 15.

Mar. Hist.
Hisp. lib. 20.
c. 8.

^b Claritudine
paucos inter
senum Re-
gum, si perin-
de amorem
inter popula-
res, quàm
metum apud
hostes quasi-
visses. Tac.
l. 11. Annal.

Enn.

Salust.

hic verò , ut suæ adversùs illos securitati consulat. Si vires & potentia Principis invisì tenues sint , periculo apud Subditos sunt expositæ ; si magnæ , multò etiam ampliùs : quò enim metus est major , eò majori cum sollicitudine salutì suæ prospicere satagunt ; tanquam qui verentur , ne unà cum Majestate augetur ferocitas , quomodo in Bardano Persarum Rege videre fuit , qui *ingens gloriâ , atque eò ferocior , & subjectis intolerantior* extitit. Attamen si non periculi causâ , ob gratitudinem saltem cavendum Principi , ne metuendus sit iis , à quibus habet , quod Principis fungatur officio. Quare indignissima fuit illa vox Imperatoris Caligulæ ; *Oderint , dum metuant* ; perinde atque Imperii securitas in metu consisteret : immò *nulla vis imperii tanta est , quæ premente metu potest esse diuturna*. Et tamen si dixerit Seneca : *Odia , qui nimium timet , regnare nescit : Regna custodit metus* ; tyrannica tamen vox est , aut certè intelligi debet de timore illo vano , quo laborare solent interdum Principes , etiam cum æqua præcipiunt , ne scilicet fortè offendant alios , quod utique pernitiosum est , & auctoritati eorum , ac potentiæ haud parum derogat. Regnare non poterit , qui constans & fortis non fuerit in contemnendo improborum odio , quòd conserventur boni. Nec mitigatur Caligulæ sententia ex eo , quod sustulit & adjecit Imperator Tiberius dicendo : *Oderint , dum probent*. Etenim nulla illius probatur actio , qui aliis odio est. Omnia improbat , & in deteriorem partem interpretatur odium. *Inviso semel Principe , seu benè , seu malè facta premunt*. Tyranno necessarium videtur , subditos metu continere , quia Imperium ejus violentum est , & sine violentis mediis diu conservari non potest , cum desint duo illa Naturæ & Obsequii vincula ; quæ teste Rege Alphonso Sapiente , *son los mayores debdos , que Ome puede aver con su Señor. Cal la Naturaleza le tiene siempre atado para amarlo e no yr contra el , e el Vasallaje para servirle lealmente*. Et cum Tyrannus satis sciat sine funiculis istis sincerum inter ipsum & Subditos suos amorem esse non posse , per vim etiam obtinere contendit , ut operetur metus , quod naturalis aliàs affectus deberet efficere , & sicut

Tacit. l. 11.
Annal.

Cicero.
Seneca.

Tac. lib. 1.
Histor.

L. 23. tt. 15.
p. 2.

& sicut *semper præsunt se va perturbata conscientia*, ita eadem Sap. 17. 11. exercet quoque in alios. Funesta tamen Tyrannorum omnium exempla abundè docent, quàm medium illud parum diuturnum sit. Tametsi verò per multas ætates solo panè metu conservatum vidimus Imperium Turcicum, Moscovitarum, & Tartarorum, in comparationem tamen venire non debent Nationes istæ immanitate barbaræ, & tam asperis moribus, ut belluinam potius præ se ferant naturam, quàm humanam: quippe quæ pœnis magis, quàm ratione duci soleant; quamobrem absque illis coërceri non possent, sicut nec absque vi aliquâ & metu domari possunt belluæ. Verumtamen animi generosi ad obedientiam & fidelitatem vi aut fraude cogi se non sinunt, sed sinceritate & ratione induci volunt. *È porque (ait Rex Alphonfus sapiens) las nuestras Gentes son leales, e de grandes corazones: por eso anmenester, que la Lealtad se mantenga con Verdad, e la Fortaleza de las voluntades con Derecho, e con Justicia.*

§. Solet Principem inter & Subditos esse inclinatio quædam, & consensio naturalis, quæ amabilem illum reddit, absque eo quòd aliâ diligentia opus sit: fit enim nonnunquam, ut ametur etiam Princeps, qui odium merebatur, & contrà. Et licèt seipsis facilè sui amorem concilient eximiæ tum animi, tum corporis virtutes ac dotes; id tamen non semper præstant, nisi eas comitetur grata quædam benignitas, & suavitas oris exterior, quæ mox per ipsos oculos, velut animi fenestras, præstantiam interiorem foràs exhibeat, & affectum aliorum blandè sibi devinciat. Præterquam quòd facilè accidat, ut aut casus aliquis, quem prævertere non licuit, aut sinistra aliqua apprehensio hoc gratiæ & amoris vinculum inter Principem & subditos ita dissolvat, ut iterum coalescere deinde nunquam possit. Multum tamen eâ in re poterit artificium & industria ritè gubernandi, cum satisfactione & Vulgi & Nobilitatis, si Princeps nimirum omnes caveat occasiones, quæ irritare illum queant, & sic in omnibus agat, ut bona de regimine ipsius nascatur opinio. Quia verò sparsim in hoc libro traduntur media, quibus

quibus subditorum benevolentia conciliari potest, illud solum nunc dico, ad illam obtinendam valere plurimum Religionem, Iustitiam, & liberalitatem.

^c Timore
Princeps acie
auctoritatis
sua non pati-
tur hebescere.
Cic. 1. Cat.

§. Cæterum, quia sine aliquâ timoris specie amor in contemptum facilè verteretur, & hebesceret acies auctoritatis ^c regis. Subditis apprimè convenit metus ille, qui ex reverentiâ, & veneratione nascitur; non is, qui è periculo ob tyrannides, aut injustitias. Principem ideò fieri formidabilem, quia aut nihil tolerat indignum, aut conservat Iustitiam; aut vitia detestatur; tantoperè expedit, ut absque isto subditorum metu diu semetipsum tueri nequeat: omnes enim naturâ libertatem appetunt, & pars hominis inferior rationis detrectat imperium, nec aliter quàm metu se finit corrigi. Debet itaque Princeps ita edomare subditos, uti domari solet pullus equinus (figura præsentis Emblematis) cui manus eadem, quæ popismate eum demulcet, & jubar pettit, virgâ etiam minuitur. In arcâ tabernaculi Virga simul & Manna asservabantur, ad significandum opinor, in Principe severitatem & benignitatem jungi debere. Solatio erant Davidi virga pariter & baculus Dei: si enim illa infligebat verbera, hic eundem ^d sustentabat. Cùm Deus in monte Sinâ populo Israëlitico legem Decalogi daret, fulguribus de cælo & tonitruis illum territabat, & musicâ simul ac harmoniâ cælesti ^e deliniebat. Vtrumque opus est, ut subditi in cultu & amore constantes persistant. In id ergo incumbat Princeps, ut amari se faciat pariter, & timeri: curet, ut se ament tanquam subditorum conservatorem; ut metuant tanquam animam legis, à quâ salus omnium, & fortunæ dependent: ut se ament, propter præmia; ut se metuant, propter pœnas: ut se ament, quia adulationes in aurem non vult admittere; ut se metuant, quia non tolerat licentiam nimiam: ut se ament, ob suam benignitatem; ut se metuant propter auctoritatem: ut se ament, quia pacem promovet; ut se metuant, quia ad bellum paratus est. Eâ ratione, ut boni Principem amando habeant, quod metuant in illo; improbi verò eundem metuendo, habeant in eo, quod diligant.

^d Virga tua,
& baculus
tuus, ipsa me
cōsolata sunt.
Psal. 22. 4.

^e Et ecce ce-
perunt audiri
tonitrua, ac
micare fulgu-
ra, & nubes
densissima ope-
rire montem,
clangor que
buccina vehe-
mentius per-
strepebat.
Exod. 19. 16.

diligant. Timor iste tam necessarius est ad sceptri conservationem, ac noxius ac periculosus is, qui è superbiâ, injustitiâ, & tyrannide Principis nascitur, quia adducit in ^f desperationem. Unus ad libertatem aspirat, etiam cum Principis ruinâ, confringente Deo & virgam eorum, qui nimis asperè dominantur: alter verò cavere studet indignationem ejusdem, & pœnam, rationi se conformando. Ita loquitur Rex Alphonsus Sapiens: *Otro si lo deben temer como Vasallos à su Señor, aviendo miedo de fazer tal yerro, que ayan à perder su amor; e caer en pena, que es manera de ser vidumbre.* Timor iste eodem partu cum amore nascitur: neque enim amor esse potest absque metu perdendi rem amatam, attentus semper ut in ejus gratiâ se conservet. Quia tamen non æquè est in potestate Principis, ut ametur, ac ut metuatur, ideò melius est securitatem suam in hoc timore fundare, quàm in solo amore, qui utpote voluntatis proles, inconstans est & varius, neque ullæ blandiendi artes sufficere possunt ad affectus omnium conciliandos. Illum Principem magnum ego Gubernatorem existimaverim, quem vivum timuerint subditi, amaverint mortuum, quomodo factum Regi Ferdinando Catholico: nam si amatus non fuerit, sufficiet æstimari illum; ac metui:

^f Ita agere in subjectis, ut magis vereantur severitatē, quàm ut servitiem ejus detestentur. Colum.

1. 15. tt. 13. p. 2

^g Contrivit Dominus baculum impiorum, virgam dominantium, cœdentem populos in indignatione. Isa. 14. 5. & 6.

SYMBOLVM XXXIX.

IN numismate quodam antiquo fulgur inscriptum cernitur supra aram, ad significandum, Principis severitatem debere cedere precibus. Symbolum oculis molestum, quia punitio- nis fulgur sic ad vivum exprimitur, & tam veniæ proximum, ut metus ipsam pænè spem benignitatis aræ in desperationē ad- ducere posse videatur. Et quamvis deceat interdum, ut vultus Principis, cui reus de genibus supplicat, præ se ferat eodem tempore, & terrorem Iustitiæ, & Clementiæ suavitatem; id ta- men non semper expedit: esset enim contra Spiritûs S. moni- tum, qui vult, ut ex eius facie, Vita & Clementia ^a eluceant. Eapropter in præsentî Emblemate fulguris loco Vellus au- reum

^a In hilarita-
te vultus Re-
gis, vita: &
clementia eius
quasi imber
serotinus.
Prov. 16. 15.

reum supra aram colloco, quod primus introduxit Philippus Bonus Burgundiæ Dux, non pro insignibus (ut multi existimant) fabulosi velleris Cholchici, sed pellis illius, seu velleris Gedeonis, quod solum, in signum victoriæ, a rentibus circum agris rore de cælo ^b madebat. Quo Symbolo mansuetudo exprimitur & benignitas, quemadmodum eandem significat Agnus immaculatæ illius Hostiæ Filii Dei oblatus pro mundi salute. Victima est Princeps laboribus & periculis quasi sacrificio destinata pro communi subditorum suorum utilitate. Pretiosum vellus, dives rore, & aliis cæli bonis: in illo habeant oportet quovis tempore, quo siti suæ faciant satietatis, & remedium rebus suis afflictis inveniant; semper affabilis sit, sincerus semper, & benignus erga illos, quo plus efficiet, quàm severitate. Mox arma posuerunt conjurati, cum placidum Alexandri vultum intuerentur. Augusti serenitas manus Galli illius cohibuit, qui eum ex Alpibus dare volebat præcipitem. Rex Ordonius Primus ita modestus fuit, ac suavibus moribus, ut subditorum animos mirè sibi divinxerit. Regem Sanctium hujus nominis Tertium cognominarunt Desideratum, non tam ob brevem ejus vitam, quàm benignitatem. Aragonii ad coronam admisere Infantem Ferdinandum Regis Martini Nepotem, capti suavitate morum, quâ excellebat. *Comitas & temperantia nulli invisæ*. Satis per se ipsam gravis est, & odiosa obedientia; Princeps asperitatem ne addat, hæc enim lima esse solet, quâ libertas naturalis servitutis catenam dissolvit. Si Principes tempore adversæ fortunæ comitate & mansuetudine sibi utendum existimant, ut illam corrigant, quidnâ etiam utantur in prosperâ, ut hanc conservent? Vultus Principis benignus dulce quoddam in animos est imperium, & dissimulatio dominatûs. Funiculi Adam, quibus corda attrahi dixit Oseas ^c Propheta, mores sunt humani & suaves.

§. Benignitatis nomine non hîc eam intelligo, quæ ita vulgaris est, ut contemptum pariat, sed quæ gravitate quâdam, & auctoritate ita suaviter condita est, ut amor in subdito locus sit, stipata tamen reverentiâ & veneratione: nam

^b *Fontem hoc vellus lana in areâ; si ros in solo vellere fuerit, & in omni terrâ siccitas, sciam, quod per manum meam, sicut locutus es, liberabis Israël. Judic. 6 37.*

Mar. Hist. Hisp. lib. 7. c. 16.

Tacit. l. 11. Annal.

^c *In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis. Oseæ c. 11. 4.*

^d *Comitas facile faustum omne atterit, & in familiarum conjuguetudine agere custodias illud opinionis argu- stum. Herod lib. 1.*

Tacit. in vitâ Agric.

^e *Et videri velle non a per- rum, sed cum gravitate honestum, & talem, ut eum non timeant obvi, sed magis reverentur. Arist.*

Pol. l. 5. c. 11.

^f *Nec illi, quod rarissimum est, aut facilitas auctoritatem, aut severitas amorem dimi- nunt Tac. in vitâ Agric.*

Tac. l. 5. hist.

si hæc desit, amor facile in nimiam vertitur familiaritatem, & æqualitatem affectat. Quòd si illud Majestatis ^d augustum non conservetur, nihil inter Principem & subditum intererit discriminis. Oportet igitur, ut & personæ cultus (quemadmodum alibi diximus) & comis gravitas regiam dignitatem sustineant: neque eam ego probare possum, si Princeps ita se familiarem faciat omnibus, ut de illo dici possit, quod de lullio Agricola, qui erat *cultu modicus, sermone facilis, adeò ut plerique, quibus magnos viros per ambitionem aestimare mos est, viso aspectoque illo, quærerent famam, pauci interpretarentur.* Nam quod vulgare est & commune, mirari nemo solet; ex admiratione autem reverentia nascitur. Aliqua gravis severitas oportet ut è Principis ore emicet, & extraordinarium aliquid in totâ corporis habitudine, & incessu Regio, quæ supremæ potestatis indicium sit; severitate tamen & suavitate ita contemperatis inter se, ut amorem & venerationem, non metum in subditis ^e concilient. Sæpius in Galliâ ferrum audaciùs sæviit in Majestatem Regiam, ultrâ quàm par erat familiarem. Neque affabilitas auctoritatem diminuat, neque amorem ^f severitas; id quod in Agricolâ admiratus fuit Cornelius Tacitus, & collaudavit hoc nomine Titum Imperatorem, qui *ut super fortunam crederetur, decorum se promptumque armis ostentabat, comitate & alloquiis officia provocans, ac plerumque in opere, in agmine gregario militi mixtus, incorrupto Ducis honore.* Eo modo Princeps componat vultum, ut servando auctoritatem is alliciat: ut gravis videatur, non asper nimium: ut animos erigat, non ad desperationem adducat, suaviter semper & decorè subridens aliquantulum, cum verbis benignis, & graviter gratiosis. Sunt, qui Principes se non credant, nisi mores quosdam inconditos præ se ferant, & asperitatem in verbis, in fronte, & motu corporis, præter communem aliorum hominum consuetudinem; perinde ac fictores imperiti, qui artificium & perfectionem Colossi in eo existimant consistere, ut maxillas habeat inflatas, labia eminentia, pendentia supercilia, inversos & contortos oculos.

Celsa

Celsa potestatis species non voce feroci,

Non alto simulata gradu, non improba gestu.

Tam terribili aspectu erat Assuerus Rex, ut ingressa ad ejus alloquium Regina Esther & animo linqueretur: atque ut ad se rediret, necesse fuit, ut spiritu Regis divinitus in mansuetudinem^b converso, sceptrumⁱ tangere juberetur, ut videret, non esse nisi truncum deauratum, & hominem, non visionem, qualem sibi fuerat^k imaginata. Si istud in Reginâ efficere potuit Majestas nimium severa & incondita, quid non faciet in homine aliquo pauperculo, & afflicto? Sacræ paginæ Principem appellant^l Medicum, immò^m Patrem; sed nec ille ægrum curat, nec hic filium gubernat inhumaniter.

§. Quòd si ex occasione interdum conturbata frons Principis, nubibus obducetur contra subditum, talibus in reprehensione utatur verbis, ut virtutes ejus collaudet primùm, & deinde turpitudinem delicti ei ponat ob oculos, atque ita generosum illi pudorem incutiat, siquidem ad virtutis lucem vitii umbra apertius sese prodit. Cavendum quoque, ne reprehensio tam gravis sit & publica, ut perditâ jam existimatione, subdito amplius integrum non sit eandem reparare; neve in delicto obstinet animum. Commisceantur ergo inter se ira & benignitas, pœna & præmium; quomodo in velere aureo annuli nectuntur silicibus, & inter illos in medio flammæ igneæ, ad significandum cor Principis pyriti vel silici debere esse simile, quod iræ suæ scintillas teneat abditas, ne cui temerè noceant; ita tamen dispositum, ut si fortè à quopiam offendatur, aut afficiatur injuriâ, in vindictæ aut justitiæ flammis exardescat; non tamen ita pronas in executionem, quin rorem velleris unâ in proniptu habeat ad extinguendas illas, aut saltem moderandas. Ezechia dicebat Deus: *Ut adamantem, & ut silicem dedi faciem tuam*; per hunc lustritiæ constantiam, per illum verò ignem pietatis symbolicè innuens.

§. Quòd si Princeps naturam suam asperam & inhumanam domare nequeat, benignam saltem alat familiam, quæ

Claud.

^g Erâtq; terribilis aspectu. Cumque ele-
vasset faciem,
& ardentibus
oculis furorem
pectoris indi-
casset, Regina
corruit. Esth.
15. 9. & 10.

^h Convertitq;
Deus spiritum
Regis in man-
suetudinem.
Ibid. vers. 11

ⁱ Accede igitur,
& tange
sceptrum.
Ibid. vers. 14

^k Vidi te Domine quasi
angelum Dei;
& conturbatū
est cor meum.
Ibid. vers. 16

^l Non sum
Medicus, nolite
me constituere
Principem.
Is. c. 3. 7.

^m In judican-
do esto pupillis
misericors, ut
pater. Eccles.
c. 4. 10.

Ezech. 3. 9.

vicem illius suppleat, benevolè eos accipiendo, qui negotiorum causâ ad aulam ipsius invifunt. Sæpè amatur Princeps, aut odio habetur ob suos domesticos. Multùm equidem celare possunt & tegere (ut alibi diximus) asperos Principis sui mores, si prudenter eos mitigare noverint, aut excusare cum gratiâ.

§. Nationes quædam Majestatem Regiam, dum audientiam concedit, post vela & cortinas abdunt, ut nunquam oculis coràm videatur à populo. Mos inhumanus Regibus, crudelis ac barbarus subditis, si quando in manibus non licet, ne in præsentia quidem sui Principis solatium invenire possint. Poterit secessus ille magis metuendum reddere Principem; magis amabilem efficere nunquam poterit. Per oculos & aures amor sese in cor penetrat. Quod nec visu, nec auditu percipitur, amari non solet. Si Princeps oculis se subducatur, & linguæ, necessitatibus subditorum se subtrahit, earumque remedio. Lingua instrumentum facile est, quia animos omnium conciliare debet. Ne illam duram & intractabilem Princeps faciat. Quia linguâ breviori fuit, & impeditiori Rex Ioannes Primus, faventes Lusitanos habere non potuit, cùm coronam illam post obitum Regis Petri deposceret.

Mar. hist.
Hisp. l. 18.
c. 7.

§. Non sufficit Principem per libellos supplices expedire negotia, quia in illis animi sensa satîs explicari non possunt, cùm illos nec suspiria comitentur, nec actiones aliæ, quæ ad commiserationem animum solent inflectere: lacrymas siccas hominis afflicti exhibent solum, nec Principem commovent.

Tacit. lib. 3.
Annal.

§. Ædium sacrarum portæ semper patent, pateant & illæ palatiorum, quia *Principes instar Deorum sunt*, & tanquam aræ, (uti diximus) ad quas precibus suis in afflictione recurrit populus. Turpe sanè videretur, si militi alicui, qui in aulâ negotium haberet, facilius foret hostilem Sarissarum rumpere aciem, quàm penetrare ad audientiam per hastas custodiæ Helvetæ vel Germanicæ, velut armatas Echeneïdes, quæ nec flectuntur precibus, nec ullis benevolentie signis moveri solent. *Sinite, ad me accedant homines*, (dicere solebat Rudolphus Imper.)

per.) *neque enim ideò Imperator sum, ut inclusus in arcâ delitefcam.* Secessus ille ab aspectu hominum ferocem efficit animum. Nam *etiam fera animalia, si clausa teneas, virtutis obliviscuntur.* Animus ad gubernationem attentus, & communicatio frequens cum aliis mansuefaciunt mores, & amabiles reddunt. Quemadmodum falcones, ita cicurantur Principes, assiduâ in negotiis vigilantia, & conspectu hominum. Rami-
 rus III. Legionis Rex regni subditos rebelles expertus est, quòd ipse nimis asperis esset moribus, & petentibus aures agrè concederet. Rex Ferdinandus Sanctus nemini cuiquam illas denegabat, quin promiscuè licebat omnibus usque ad intima penetrare conclavia, & coràm, quæ vellent, exponere. Tribus diebus quot hebdomadibus audientiam dabant publicam Reges Alphonfus Duodecimus, & Henricus Tertius; Reges item Catholici, Ferdinandus & Isabella. Natura oculis & lingua posuit ostia, aures autem voluit esse apertas, ut omni hora ad audiendum paterent; quare ne claudat eas Princeps, sed benignè audiat. Præmio soletur, aut spe saltem: hæc enim pars quædam satisfactionis esse solet, quâ fovetur meritum. Non utatur semper formulis ordinariis, & generalibus responsis: hæc enim dantur omnibus, satisfaciunt nemini; nec parum affligit mœrentem animum, si responderi sibi videat, quod nôrat jam antè; quòdve priùs etiam, quàm proferretur, ad supplicis aures pervenerat. Non semper Princeps audiat, rogetⁿ interdum: nam qui non sciscitatur, de re plenè cognoscere vix potest. Inquirat igitur, ut statum causæ penitus perspiciat. Audientia institutio esse debet, non sola præsentia, ita illam largiti sunt Rex Ferdinandus Sanctus, Rex Alphonfus Aragonius, Rex Ferdinandus Catholicus, & Imperator Carolus Quintus; quos ideò charos & in honore habuerunt subditi, & æstimârunt exteri. Nunc sicuti decet, ut audientia facilis sit, ita & negotiorum expeditio: nemo enim opitulari censetur, qui opem nimiùm differt. Sunt tamen negotia quædam sic comparata, ut melius sit, tempus errorem detegere, quàm si Princeps aut ministri id faciant: plerique enim omnes, qui negotiantur in aulis, etiam falsâ

Tacit. lib. 4.
Histor.

Mar. Hist.
Hisp.

ⁿ Audi tacens
simul & quærens. Eccles.
32. 12.

° Nulla in audiendo difficultas, nulla in audiendo mora, audiuntur statim, dmittuntur statim. Plin in Pan.

¶ Nam continuus aspectus minus verendos magnos homines ipsa societate facit. Liv.

Tacit. lib. 1. Annal.

¶ Arcebantur conspectu, quò venerationis plus inesset. Tacit. lib. 4. Hist.

aliquâ spe ad tempus lactari malunt, quàm sic dimitti euestigiò, ut nihil porrò obtineri posse ° intelligant; id quod in aulis prudenter constitutis industriâ propriâ animadverti solet, non dici ab aulicis.

§. Illud ego non probò, si Princeps in plateis & compitis publicis nimis frequens ^p compareat: nam primùm quidem admiratur eum populus, deinde curiosiùs observat, deum planè fastidit. Quod rariùs incurrit in oculos, in majori est ^q veneratione. Despiciunt oculi, quod jam opinio vulgare fecit. Non expedit plebem eò scientiæ progredi, ut discernere valeat, num catena servitutis, quâ tenetur, aurea sit, an ferrea, dijudicando dotes & naturam Principis, *cui major è longinquo reverentia*. Nationes quædam in vitio ponunt, si Princeps facilè spectandum se aliis præbeat, aut familiaris sit, & humanus. Aliis severitas & secessus ab hominum consortio displicet, maluntque Principes comes esse & affabiles, uti Lusitani, & Franci. Extrema in utroque periculosa sunt, & moderari ea facilè poterit, qui in actionibus suis, & gubernandi ratione meminerit, Principem se esse juxtà ac Hominem.

SYMBOLVM XL.

SACRÆ literæ Principes^a montium nomine indigitant ;
 S alios verò colles appellant , & valles. Isthæc comparatio
 varias inter jam dicta similitudines complectitur. Enimverò
 Montes imprimis sunt terræ Principes , quia cælo proximi , &
 superiores reliquis omnibus naturæ operibus ; tum etiam pro-
 pter liberalitatem , quâ è penitissimis suis visceribus fontes per-
 enniter manantes suppeditant , quibus sitientes agros & valles
 irrigant , ac viridi vestiunt gramine , & floribus : illa enim vir-
 tus Principum est propriâ ; siquidem per hanc propiùs , quàm
 per ullam aliam Princeps accedit ad Deum , qui semper dat
 omnibus affluenter. Cum hâc obedientia promptior est : nam

^a Montes Is-
 rael audite
 verbum Do-
 mini Dei. Hæc
 dicit Dominus
 Deus montib^o ,
 & collibus ,
 rupibus , &
 vallibus.
 Ezech. 6 3.

Jac. 1. 5.

merces

Tac. lib. 14.
Annal.

^b Multi colunt personam potentis, & amici sunt dona tribuentis.
Prov. 19. 6.

Tacit. lib. 1.
Annal.

Tacit. lib. 3.
Histor.

1. 18. tt. 5. p. 2

Tacit. lib. 2.
Annal.

1. 18. tt. 5. p. 2.

Mar. Hist.
Hispan. lib. 22.
c. 19.

merces ab eo, qui jubere potest, vim necessitatis affert. Lubens sese alteri subjicit, qui beneficia accipit. Carolus Navarrae Rex, quod beneficus esset ac liberalis, ab omnibus amari meruit, Nobilis cognomentum adeptus. Potuit Rex Henricus Secundus animo suo generoso oblitterare sanguinem profusum Regis Petri sui fratris, & jus suum ad coronam ab injuriâ vindicare. Quid non possit Majestas munifica? ad quæ non obliget sceptrum ^b aureum? Etiam tyrannis dissimulatur & toleratur in Principe, qui largus esse didicit, præsertim si plausum vulgi obtinuerit, succurrendo necessitatibus publicis, & remunerando personas bene meritas. Hæc virtus meo quidem judicio, Tiberio conservavit Imperium, quia solam illam semper *retinuit, cum ceteras exueret.* Verumtamen nihil perniciosum magis in eo, qui imperat, quam *liberalitas & simplicitas, quæ nisi adsit modus, in exitium vertuntur.* *Mui bien està* (verba sunt Regis Alphonsi Sapientis) *la liberalidad à todo Ome poderoso, e señaladamente al Rey, quando usa della en tiempo, que conviene, e como debe.* Garçias Sanctius, cognomento Tremulus, Navarrae Rex eadem liberalitate subditorum à se abalienavit animos, quæ eos allecturum se speraverat, quia ut esset, unde largiretur, exactioibus & tributis utebatur. Profusio nimia propè à rapinâ abest, aut tyrannide: ubi enim *Ærarium ambitione exhausserimus, per scelera supplendum erit.* *El que dà mas de lo que puede* (ait Rex Alphonsus Sapiens) *no es Franco, mas es gastador, e de mas arva por fuerza à tomar de lo ageno, quando lo suyo no le compliere, e si de la una parte ganare Amigos, por lo que les diere, de la otra serle an Enemigos à quien lo tomare.* Huic malo cavendo, Regem Henricum Quartum de nimiâ stipendiorum multitudine admonuit Didacus Arias, supremus ærarii Præfectus, addiditque contrahendum videri famulorum numerum, & salaria iis persolvi solita, qui aut munera sua non ritè obibant, aut jam ad ea non amplius erant idonei. Cui ille sic fertur respondisse: *Et ego, si Arias essem, majorem pecuniæ quàm liberalitatis rationem habendam ducerem: tu statui tuo consentanea loqueris; ego verò faciam, quod Regem decet, nec*
pauper-

paupertatem vereor, aut inopiam, nova tributa imponendo. Regis est dare, & dominatum suum metiri, non particulari, sed communi beneficio, qui verus divitiarum fructus est: quibusdam largior, quia boni sunt; aliis, ut ne sint mali. Dignissima Rege verba, si isthâc consideratione largitus fuisset, non aliter; verùm donationibus extra modum abiit, nullum servando ordinem, nec ad merita cujusquam attendendo; id quod testatus est Ferdinandus ejus affinis, dum in Lege quâdam disertè dicit, donationes ab illo factas *por exquisitas, i non debidas maneras. Ca à unas personas las fizo sin su voluntad, i grado, salvo por salir de las necesidades, procuradas por los, que las tales mercedes recibieron, i otras las hizo por pequeños servicios, que no eran dignos de tanta remuneracion; i aun algunos de estos tenían oficios, i cargos, con cuyas rentas, i salarios se debian tener por bien contentos, i satisfechos; i à otros diò las dichas mercedes por intercesion de algunas personas, queriendo pagar con las rentas Reales los servicios, que algunos dellos avian recibido de los tales.* E quibus verbis haud obscure colligere licet, quantâ consideratione in donationibus faciendis Princeps uti debeat, ne fortè ansam det aliquibus, ut magis eum dominum agnoscant spe munerum inducti, quàm quòd obediendi animum habeant. Subditus largitor & prodigus seipsum perdit; Princeps verò & se, & suos Status. Æraria non sufficerent, si Princeps prolixè munificus & liberalis esset, nec cogitaret, deposita illa esse pro necessitatibus publicis. Mons malè non utitur nive, è vaporibus agrorum & vallium congregatâ in supremo ejus vertice; quin in futuram servat æstatem, & sensim solutam in rivulos, in eosdem iterum derivat campos, à quibus eam hauserat. Nec unâ vice omnem fonticulorum suorum aquam penitus effundit: sic enim nec suæ satisfaceret obligationi, & ut inutilis sperneretur postea; liberalitas quippe liberalitate consumitur. Non item fontes suos illicò grandioribus miscet fluviis, relictis sitientibus agris & vallibus, ut nonnulli Principes facere consueverunt, qui potentioribus largiuntur, quod debetur pauperibus; arenis verò sitientibus & aridis aquam subtrahunt, ut eam com-

L. 17. tt. 10.
lib. 5. Recop.

mani-

municent plenis lacubus, qui eâ minimè indigent. Grande scelus est, egenorum sumptibus Potentiorum sibi devincire animos, aut si Respublica ingemiscat, ob largitiones inutiles & vanas, utpote cujus ruina est factus paucorum, & pompa. Nec absque justâ indignatione videt populus potentia vires tam inutiliter prodigi, quibus defendi ipse debebat, & foveri Dignitas Principis. Munera hominis profusi in pretio non sunt, quia communia, atque à prodigentiâ vitio, non à virtute liberalitatis proficiscuntur; dùmque pauculis largitur omnia, offendit multos, & quod in illos effundit, deest omnibus. Qui temerè donat, & absque delectu, ditat quidem, præmium tamen non confert. Ut his dare possis, qui merentur, necessum est, ut in alios parcus sis. Magnâ igitur cum prudentiâ attendere debet Princeps ad justam ^d præmiorum distributionem: nam si hæc ritè collata fuerint, etsi non nisi ad paucos pertineant, multorum tamen extimulant animos. Divina Scripturæ sacræ lex fuit, ut ^e oblationes omnes admixtione falis, quod idem est, ac prudentiâ, à prodigalitate & avaritiâ immunes essent. Attamen verò, quia Principem in omnes beneficium esse oportet, Auroram sibi proponat imitandam, quæ terram obeundo semper illi impertit aliquid; sed rorem, & flores, immò sola etiam amœnitate eidem satisfacit. Ita ille det omnibus, eâ tamen moderatione, ut facultatem sibi non adimat dandi amplius, & contentos reddat singulos, quosdam quidam munerando reipsâ, alios verbis, spe & ^f humanitate: plus enim oculi dare solent, quàm manus. Ad hæc proderit interdum, ut ista virtus liberalitatis magis in aliorum existat opinione, quàm in ipso Principe, in quem finem unum atque alterum illius exhibeat specimen eo artificio, ut liberalis haberi incipiat. Quare caveat, ne quid petenti absolutè deneget: per enim acerbum est, & molestum, in his talibus repulsam ferre à Principe. Quod hodie dare non potest, forsan cras poterit; sin minus, melius est, ut tempus ipsum petentem erudiat, quemadmodum alibi diximus. Qui planè abnuit, aut non agnoscit merita, aut virium suarum prodit imbecillitatem, aut animi; nihil autem istorum de-

^d Honor Regis
iudicium dili-
git. Pl. 98.4.

^e In omni ob-
latione offeres
fal. Levit.
2. 14.

^f In omni da-
to hilarem fac
vultum tuum.
Eccl. 35. 11.

cet Principem, cujus magnificentiam confitetur, qui petit gratiam.

Liberalis fit Princeps in remunerandis virtutibus, sed muneribus & officiis, aliisque rebus, jam ad usum liberalitatis destinatis, non patrimonio suo Regio, neque thesauris ad usus magis necessarios collectis. Rex Ferdinandus Catholicus multas fecit donationes, absque tamen Coronæ dispendio. Sub regni initium collationem munerum prudenter distulit, ut eorum obtinendorum spe ad se attraheret animos, & remunerari posset eos, qui suas partes sequerentur. Magnâ cum prudentiâ politicâ miscere noverat liberalitatem cum parsimoniâ. Cujus rei non solum exemplum dedit, sed & legem, in hæc verba: *No conviene à los Reyes usar de tanta franqueza, i largueza, que sea convertida en vicio de destruicion: porque la franqueza debe ser usada con ordenada intencion, no menguando la Corona Real, ni la Real Dignidad.* Conseruare, ut expendas melius, non avaritia est, sed præuenta liberalitas. Dare inconsideratè, aut vanitas est, aut stultitia. Istâ parsimoniâ Monarchiam euexit, & nimiam suam profusione Coronam perdidit Rex Alphonfus Sapiens: siquidem inter querelas præcipuas, quas Regnum de eo habuit, illa etiam fuit, quòd triginta marcarum argenti millia dedisset Marthæ Imperatrici, quibus maritum suum Balduinum, quem tum Ægypti Sultanus captivum detinebat, redimeret; quâ in re vanitatem magis, quàm prudentiam adhibuit in consilium. Rex Henricus Secundus malo suo tandem agnoscere didicit, quantum coronæ suæ vires infregisset tot largitionibus, quas ultrâ quàm par est, liberalius fecerat; unde in testamento suo eas revocavit. Occasio & tempus norma esse debent ac regula liberalitatis Principum. Expedi interdum, ut moderata illa sit, quando nimirum magni sunt bellorum sumptus, aut necessitates publicæ; interdum eadem redimere oportet pericula, aut viam sternere faciliorem ad fines obtinendos, in quo genere ille parcat plurimum, qui magis profundit pecuniam: nam qui dat minutatim, & sensim suas expendit opes, finem suum non consequitur, & facultates suas dissipat. Mu-

L. 3. tit. 10.
lib. 5. Recop.

^g Victoriam,
& honorem
acquiret, qui
dat munera:
animã autem
affert acci-
pientium.
Prov. 22. 9.

nificentia bellum quandoque evitatur; pax ^g item compara-
tur & victoria.

^h Prodigalitas Principis sic corrigi poterit, si bonorum
suorum administrationem Ministris committat Oeconomiae
peritis; uti avaritia, si liberalibus. Proderit interdum exhibe-
re Principi universam summam, quam expendit: nam pecu-
niarum assignationes ferè absque consideratione decerni so-
lent, & si rationes iniret eorum, quæ largitur, sine dubio ea
moderaretur; neque semper liberalitatis est, postulatis sub-
scribere: petentium enim opportunitate, aut luctã illã, quam
secum ipsa patitur, etiam avaritiã fatigatur, & desperata quo-
dammodo manus dat tandem, iisque annuit.

^h Ego dabo
vobis omnia
bona Ægypti,
ut comedatis
medullam ter-
ra. Gen. 45.
18.

^h Natura ferè Principum est, ut plus iis tribuant, qui ma-
joribus pollent opibus; & nescio an timor quidam sit, aut
potentiã existimatio. Probè hoc intellexit magnus ille auli-
cus Iosephus, quando evocatis ad se parentibus suis, & fratri-
bus ex Ægypto, iisque Regis Pharaonis nomine offerens
omnia regni illius ^b bona, auctor iisdem fuit, ut supellecti-
lem omnem & opes omnes secum ⁱ asportarent: fore enim
putabat, ut si Rex videret esse homines opulentos, liberalio-
rem sese erga eos exhiberet; atque adeò qui munera petit à
Principe, egestatem & miseriam suam illi proponere non de-
bet: nullum namque efficacius medium ad habendum,
quàm si ipse ^k habeas.

ⁱ Ne dimitta-
tis quicquam
de supellectili
vestra: quia
omnes opes
Ægypti, vestra
erunt. Ib. 20.

^k Omni ha-
benti dabitur,
& abundabit.
Luc. 19. 26.

SYMBOLVM XLI.

CÉLEBRE fuit apud antiquos lemma præsentis Emblematis. Nonnulli id Pythagoræ tribuunt ; alii Bian-
 ti, Thaleti, & Homero; verius tamen inter oracula Delphica
 numerandum crediderim: neque enim vox humana videtur;
 sed divina, digna, quæ in coronis, sceptris, & annulis omnium
 Principum incidatur. Ad illam tota gubernandi scientia re-
 ducitur, quæ fugit extrema, & consistit in rerum medio, un-
 de virtutes sphæram suam ducunt. Rogatus aliquando So-
 crates, ecquænam virtus maximè deceret adolescentem, re-
 spondit: *Ne quid nimis*; quo dicto omnes comprehendit.
 In hanc sententiam videtur optimè quadrare figura præsentis

^a Magni animi est, magna contemere, prudentis est, mediocria malle, quàm nimia: ista enim utilia sunt, illa quòd superfluunt, nocent: sic segetem nimia sternit ubertas, sic rami onere franguntur, sic ad maturitatem non pervenit nimia fecunditas. Sen. Ep. 39.

l. i. r. 21. p. 2.

Emblematis, segetes nimirum imbrium intempestivorum pondere depressæ in terram, cùm benigni^a rores iis sufficerent. Honores quidam sunt, qui quòd nimis sint magni, personæ non conveniunt, immò magis obscurant illam, quàm illustrent. Sunt & beneficia aliqua tam extra modum, ut pro injuriâ haberi possint. Quid refert Principem gratias largiri, si lapidibus pluere videatur, ob austerum vultum, & verba incondita, quando eas præstat; aut si extra tempus conferantur, quando prodesse nequeunt? Beneficium perit, & gratitudo, quin manus ipsa odio est, quæ illud contulit. Eam ob rem non immeritò dixit Rex Alphonsus Sapiens, quòd debeat *ser tal el galardon, e dado à tiempo, que se pueda aprovechar del, aquel à quien lo diere.*

§. Quemadmodum autem immoderatione præmiorum & gratiarum, ita & nimietate pœnarum delinquitur. Ad stricti & rigidi juris normam velle exigere omnia, ad ministrum Iustitiæ pertinet potius, quàm ad Principem. Ille sui non est arbitrii; hic leges in suâ potestate habet. Iustitia non est, quæ nimio rigore utitur; nec Clementia, quæ modum servat; & sic de virtutibus reliquis.

§. Eandem moderationem adhibere debet Princeps in artibus tam pacis, quàm belli, ita scilicet imperii habenas, & currum flectendo, ut sicut olim in ludis antiquis, rotis suis non impingat in metas, ubi illicò colliderentur: dexteritas artificii illius in eo erat posita, si quis distantiam ita metiri nôsset, ut rotarum axis metas pertransiret proximè, eas tamen non tangeret.

§. Præcipuè verò isthâc curâ & diligentiam opus est Principi in moderatione affectuum, tantâ cum prudentiam eos regendo, ut nihil appetat, speret, amet aut oderit ardore nimio, aut vehementiam, magis appetitu ductus, quàm ratione. Privatorum desideria explentur facile, non item Principum, quia illa statui eorum sunt consentanea; hæc ordinariè majora ipsis etiam potentiam viribus, ita ad extrema connituntur. Omnis ferè Principum ruina, aut damna graviora à nimiam ambitione sunt: acquirendi enim cupiditas infinita pænè est in homini-

hominibus ; id verò, quod fieri potest , certis circumfcribitur terminis, & rarò quidem hoc posterius ex priori illo penditur, aut inter utrumque iustitia intercedit. Ex hoc fonte nasci solet , quòd nonnulli varios quærant titulos & ratiões in speciem apparentes ; ad exspoliandum vicinum, immò & maxime amicum, ut dominationis fines proferant longius, & suos augeant status , absque eo quòd corpora sua propriis metiantur viribus , & gubernationem capacitate humanâ , quæ tam multa , atque acquiri possent , tueri non potest. Imperiorum onus & amplitudo in proprios ipsorum incumbit humeros , & semper lapsum minatur, suo gravata pondere. In eo itaque elaboret Princeps , ut statum conservet , quem aut successio illi dedit , aut electio ; quòd si iusta sese offerat illum ampliandi occasio, utatur licebit, iis tamen cautionibus adhibitis, quas casus prudentiam docebit.

§. Nec periculosa minus est ambitio ob timores nimios, atque ob suas appetitiones circa ea præsertim, quæ ingeniosè & per vim obtinuit. Nullum medium timor suggerit , quod ad sui conservationem non illicò detur effectui. Nemo quifquam de spoliati sanguine , aut illius , qui ad statum jus aliquod potest obtendere, tam remotus est, quin meritò timeatur. Tyrannis ordinaria omnium suadet extirpationem: & docuit illud reipsâ Mucianus, quando Vitellii filium iussit interfici, *mansuram discordiam obtendens , nî semina belli restrinxisset*. Idem quoque Machiavelli doctrina consulit, cujus discipuli immemores facti Davidis , qui in domum & familiam Saülis inquisivit , ut suam iis misericordiam ^b impartiretur , exemplis utuntur quorundam tyrannorum , perinde quasi non omnes malis iis artibus pessum iissent: si quis fortè evasit incolumis, id ideò fuit (ut mox dicemus) quia eas in meliores convertit. Regna pleraque usurpatione primùm incrementa sumpserunt , postea tueri se cœperunt Iustitiâ, & cum tempore paulatim facta sunt legitima. Extrema violentia , extremum periculum est. Cyrus Lydiâ occupavit, & Regem Croesum bonis suis exiit : quòd si illi Politicus aliquis hujus temporis fuisset à consiliis, suavisset illud etiam, ut pro majori suâ

Tacit. lib. 4.
Histor.

^b Nunquid
superest ali-
quis de domo
Saül, ut faciã
cum eo mise-
ricordiã Dei?
2. Reg. 9. 3.

securitate vitam spoliato eriperet; Cyrus tamen unam illi civitatem partem patrimonii sui restituit, quibus Dignitatem regiam quoquo modo sustentare posset. *Atque hac clementia non minus victori, quam victo utilis fuit: tantus enim Cræsi amor apud omnes urbes erat, ut passurus Cyrus grave bellum, Gracia fuisset, si quid crudelius in Cræsum consulisset.* Tyrannis Deum pariter & homines sibi habet adversos: neque deesse possunt in istiusmodi casibus suavia quædam media, quibus averti queat animus, misceri sanguis, abrumpi successio, imminui aut transferri Statuum amplitudo, & subduci ex oculis populi is, qui aspirare potest ad sceptrum, & dominationem affectare; quod si in Lusitaniâ fuisset observatum, nunquam regni illius subditi à fidelitatis officio descivissent.

Si periculum tam præsens sit, ut ad defensionem & conservationem naturalem obliget, ipsas illicò radices oportet excindere, ne renasci possint, semper advigilando, ne eveniat fortè, quod Principibus Philistinorum accidit, qui refectis Samsonis capillis, unde manabat illius robur, ei illudebant, nec præcaverunt tamen, ne succrescerent ^c denuò; uti reipsâ factum postea, & ipse apprehensus ambabus ^d columnis, quibus innitebatur ædificium, totam domum super capita hostium traxit in ruinam, *multoque plures interfecit moriens, quam antè vivus occiderat.*

S. Suadet porrò ambitio nimia Populi libertatem opprimere, subigere Nobilitatem, potentiorum vires infringere, & ad auctoritatem Regiam reducere omnia: existimat enim tum securiorem se fore, cum fuerit absoluta, & subditos magis in servitutum redegerit; grandis error, quo adulatio animos occupat Principum, eosque gravibus periculis objicit. Modestia est, quæ conservat Imperia, dum nimirum Princeps suam dominandi cupiditatem ita corrigit, ut dignitatis suæ potestatem, Nobilitatis amplitudinem, & populi libertatem intra rationis limites coercet: neque enim diu stare poterit Monarchia, cui de Aristocratia & Democratia aliquid admixtum non ^e fuerit. Potestas absoluta tyrannis est; qui illam quærit, exitium suum quærit. *Huc denique Principi sunt omnia*

^c *Tamque capilli ejus renasci ceperat.*
Judic. 16. 22.

^d *Concussisq; fortiter columnis, cecidit domus super omnes Principes.* Ibid. v. 30

^e *Quæ ex pluribus constat Republica, melior est.*
Arist. lib. 2.
Pol. c. 4.

nia reducenda, ut iis, qui sub imperio sunt, non tyrannum, sed Patremfamilias, aut Regem agere videatur, & rem non quasi Dominus, sed quasi Procurator, & Præfectus administrare, ac moderatè vivere, nec quod nimium est, sectari.

Aristot. Pol.
lib. 5. c. 11.

§. Ista ambitionis incommoda creare solet abusus nimius dominationis, quæ sic ferè comparata est, ut omnia ad suam referat utilitatem. Quâ in re oportet, ut Principes sese ipsi triumphent, & rationi obtemperent; licèt difficile illud sit: nam innumerabiles sunt, qui populos, qui urbes habuere in potestate, paucissimi, qui se. Illa victoria à viribus est, & robore; hæc à ratione, & animo. Fortitudo non in eo consistit, quòd hostem prælio quis fuderit, sed quòd cupiditates suas habeat domitas. Subditos modestos reddunt obedientia, & necessitas; Principes contra potestas & jurisdictio suprema superbè efferunt. Plura regna superbia pessundedit, quàm gladius. Principes plures per seipsos perierunt, quàm per alios. Remedium ei rei est sui ipsius cognitio, ut Princeps in semetipsum cogitatione descendat, & cum animo suo reputet, licèt ipse sceptro ab aliis differat, multos tamen esse, qui eximiis animi dotibus longè eo, ejusque dignitate superiores sint. Cogitet, inquam, quòd si ratio haberet locum, penes perfectiorem imperandi potestas esse deberet. Quòd manus illa, quâ Reipublicæ habenas moderatur, è terrâ sit, subjecta lepræ, aliisque humanis miseriis. Id quod Deus ^f Moyfi quondam ostendit, ut suæ recordantem infirmitatis faciliùs aliorum subiret ^g miseratio. Quòd Coronæ possessio sit perparum securâ: nam quod regnum est, cui parata non sit ruina, & proculcatio, & Dominus, & Carnifex? nec ista intervallis divisa, sed hora momentum interest, inter solum & aliena genua. Quòd denique à voluntate alienâ dependeat: si enim obedire detrectent subditi, manebit aliis similis. Quòd Princeps major fuerit, hòc magis hanc modestiam habere debet in pretio, quam nec ipse Deus ^h aspernatur. Modestia, quæ Majestatem abdere intra se & occultare nititur, majus illi pretium addit ac venerationem, non secus atque auro elegans & artificiosa cælatura. Nec ullum artificium in Tiberio magis callidum,

Seneca:

^f Mitte manū tuam in sinum tuum. Quam cū misisset in sinum, protulit leprosam instar nivis.

Exod. 4. 6.

^g Qui condolere possit iis, qui ignorant & errant: quoniam & ipse circumdatus est infirmitate. Hebræor. 5. 2.

Seneca.

^h Modestia fama, quæ neque summis mortalium spernenda est, & à Diis aspernatur. Tac. 1. 15. Annal.

Tacit. lib. 2.
Annal.

Tacit. lib. 1.
Annal.

quàm modestum se gerere, ut pluris æstimaretur. *Acerbè increpuit eos, qui divinas suas occupationes, ipsùmque Dominum dixerant.* Ingressus in iudicii locum, non sedem Præsidis occupabat, sed juxtà *assidebat in cornu Tribunalis.* Qui ad supremum inter homines gradum evehctus est, non aliter ac demittendo sese ad altiora provehi poterit. Condiscant Modestiam istam Principes omnes à Ferdinando Secundo Imperatore, gloriosissimæ memoriæ, tam omnibus familiari, ut priùs amari semper se faceret; quàm coli aut honorari. In illo benignitas & modestia incurrebant in oculos, Majestas non nisi consideranti patebat. Non erat Imperialis aquila, quæ duplici severo rostro, aduncis unguibus, in omnem partem minitaretur; sed Pelicanus amoris plenus, sua semper fodiens viscera, ut ea præberet omnibus, tanquam propriis filiis. Nec magnâ illi curâ aut molimine opus erat, ut in hâc tantâ suâ amplitudine sese demitteret, & parem aliis faceret. Non Dominus erat, sed Mundi pater: & licet aliàs Modestia nimia contemptum parere soleat, immò & ruinam Principum; in illo tamen majorem venerationem conciliabat potius, & Nationes omnes ad obsequium & defensionem illius obstringebat. Ea vis est veræ ac sinceræ probitatis, & magnanimi pectoris; quod de seipso triumphat, & Fortunam omnem infra se ducit. Atque hujus humanitatis & modestiæ suæ vivam reliquit effigiem filium, præsentem Imperatorem, qui ipse etiam iisdem instructus virtutibus, & amicorum & hostium sibi devincit animos. Nulla virtus magis Principem decet, ac Modestia: omnes enim viderentur in illo fatuæ, nisi hæc vultum & actiones illarum componeret, non permittendo, ut extra se abeant.

§. In omni gubernatione diligenter cavendum ab extremis: neque enim minùs periculosa est remissio nimia, ac summa gravitas. Communitates monasticæ ferre poterunt extremum obedientiæ rigorem; non illæ populares. Paucos admodum severitas illa nimis accurata continebit in officio. Civilis felicitas in virtute posita est, quæ in medio consistit, uti & civilis vita, & gubernatio Statuum; cùm tale naturâ suâ

suâ sit imperium, ut auferre illud possit Populus, absque eo, quòd aut licentiâ nimîâ sese perdat, aut ob nimium rigorem obstinatus fiat. *Non enim solum Respublica, quæ optima sit, considerari debet, sed etiam quæ constitui possit, præterea quæ facilius, & cunctis civitatibus communior habeatur. Quin & Deus imbecillitati humanæ sese accommodat.*

Arist. lib. 4.
Pol. c. 1.

§. Idem medium inter ipsas quoque partes corporis Reip. tenendum, dando operam, ut inter conditiones civium haud magnum discrimen sit: inæqualitas enim & exsuperantia fortunarum ac Nobilitatis, si grandis fuerit, in aliis superbiam gignit, in aliis invidiam; ex his verò simultates oriuntur, & ⁱ seditiones, cum amicitia & concordia ægrè coalescat inter eos, qui nimis disparis conditionis sunt, & statûs. *Iam enim hæc consuetudo in civitatibus invaluit, ut homines æqualitatem odio habeant, & malint, aut imperio potiri, aut si victi fuerint, subesse. Quidam altioris animi Legum auctoritatem vilipendunt, & obedientiam aspernantur: alii mentis abjectæ & humilis, illam sustentare nesciunt, nec infamiam timent, nec pœnam; & incipit esse communitas quædam Dominorum, & mancipiorum, absque ullo tamen inter se ordine, quippe qui sorte suâ non se metiantur. Qui inferioris conditionis sunt, majoribus pares esse cupiunt. Qui in unâ aliquâ re æquales sunt, aut superiores, continuò sibi persuadent, etiam in aliis æquales, aut superiores se esse. Qui in omnibus præstant aliis, intra terminos continere se nequeunt, & cum despicientiâ aliorum, omnia suo subesse vellent imperio, nec imperantis voluntati, aut constitutionibus & moribus Reipublicæ sese accommodant; unde ruina illius nasci solet, & conversio in formas alias: omnes enim ^k suspirant, & inquieti in illâ vivunt. Et licet fieri haudquaquam possit, ut contentio ejusmodi omnino cesset in Rebus publicis, propter diversas conditiones partium, quibus illæ constant; illâ ipsâ tamen conservantur, si moderata sit; aut pessum eunt, si nimia. Quomodo corporibus accidere videmus cum quatuor humoribus, inter quos etsi nobilior aliis sit sanguis, potentior cholera, sese tamen mutuò conservant ac fovent, quamdiu unius illorum inæquali-*

ⁱ Præterea seditiones non modo propter fortunarum, sed etiam propter honorum æqualitatem existunt. Aristot. l. 2. c. 5.

Arist. lib. 4.
Pol. c. 11.

^k Nam qui virtute præstant, iniquo animo sibi indigniores æquari paterentur: quamobrem sæpè conspirare, & seditiones commovere notantur. Arist. l. 2. Pol. c. 5.

tas

tas modica est. Eam ob rem sola illa Respublica stare diu poterit, quæ partibus constiterit mediocribus, nec admodum inter se inæqualibus. Opes nimix quorundam civium everterunt Florentinorum Rempublicam, & etiamnum hodie in causâ sunt, cur inquieta sit Genua. Contrà, quia apud Venetos meliùs divisæ eæ sunt, ideò jam tot sæculis Status ille constans perseverat; & si aliquod periculum est, aut incommodum in ejusdem gubernatione, id erit ob nimiam quorundam è Magistratu inopiam. Quòd si nihilominus Respublica aliqua cum illâ partium suarum inæqualitate subsistit diutiùs, eximiæ alicui prudentiæ idtribuendum, aut industriæ Principis, qui timore legis, aliisve artibus illam in officio continet: cujusmodi sunt, nemini injuriam facere, non violare inferiorum privilegia, & commoda, distingere Majores in administrationibus, & muneribus publicis, non opprimere, sed spe erigere eos, qui altiores gerunt animos: illud tamen durabit, quoad prudentes Gubernatores habuerit; quia verò Rebuspublicis fati cautum esse non potest cum remediis istiusmodi temporariis, quæ pendent à casu, præstabit mox in ipsâ primâ illarum institutione providere de modo, quo tales abusus & incommoda efficaciter queant corrigi, priusquam eveniant.

SYMBOLVM XLII.

EMBLEMA hoc eximiæ humanitati Urbani Octavi Pontificis Maximi acceptum refero: dignata est quippe sua Sanctitas mihi spectandas exhibere in gemmâ quâdam pretiosâ incisas affabrè jam inde à Romanorum temporibus binas apes aratrum trahentes, quæ reperta in illâ ætate præsa- gisse videtur nobilis illius & antiquæ familiæ evectionem, quando insignia illius juncta fuere triumphanti jugo Eccle- siæ. Quæ dum accuratiùs expenderem, venit mihi in mentem prodigii illius Regis Wambæ, è cujus vertice, cum ungeretur à Quirico Præsule Toletano, apis egredi visa, in sublime evo- lavit,

Chron.
Gotto. Reg.
Mar. de reb⁹
Hisp. lib. 6.

lavit, tanquam prænuntia suavissimæ ipsius gubernationis. E quo illud apparet, voluisse antiquos Symbolo isto innuere, quanti referat scire, utile miscere dulci, mellificandi scilicet artem agrorum culturæ; cui rei optimè quadrat pro lem-mate illud Horatianum,

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

In hoc tota regnandi ars consistit. Hæc prima in orbe fuit politica. Atque id ipsum antiqui docuere Philosophi, quando finxerunt Orpheum lyrâ suâ feras traxisse, & Amphionis cytharam secutos lapides, quibus Thebarum muros construxit, ut significarent, suavem institutionem magnorum illorum Heroüm plurimùm ad id valuisse, ut homines ipsis bellis immaniores, & magis brutos, quàm lapides, ad harmoniam Legum reducerent, & civilem societatem:

Horat.

*Silvestres homines sacer interpretisque Deorum,
Cadibus, & victu fædo, deterruit Orpheus,
Dicitur ab hoc lenire tygres, rapidosque leones.
Dicitur & Amphion Thebææ conditor urbis,
Saxa movere sono testudinis, & prece blandâ
Ducere, quò vellet.*

Iis artibus usæ sunt omnes Respublicæ, ad erudiendum Populum, miscentes institutionem dulcedine ludorum, gaudiorumque publicorum. Ad Olympum montem tota concurrebat Græcia, propter certamina Olympica, Pythia, Nemæa, & Isthmia; aliqui quidem ex curiositate, spectandi studio; alii verò, ut proposita certantibus præmia auferrent; quâ occasione vires & robur corporis exercebantur, offerebantur Diis sacrificia, & gravissima quæque Provinciarum illarum negotia procurabantur. Comœdiæ & Tragœdiæ inventæ sunt ad affectus purgandos. Gladiatores Romanorum temporibus, & Taurorum pugna in Hispaniâ (quæ non minùs, ac aliæ nationes, rebus aspectu terribilibus capitur) ad firmandum animum, ut neque profuso sanguine, neque mortis spectaculis terreatur; Luctæ, ludi equestres, & similes concertationes, scholæ instar sunt; ubi addiscuntur artes militares, & simul recreationi deserviunt, & animum oblectant. Ita dulce-

dulcedine & suavitate alliciendus est Populus, ad procuranda Principis commoda, & obtinendos fines illi propositos. Equo nimirum similis est, qui popysmate delinitur, & manu blandiore domari se sinit, frænum admittit, & onus postea, virgam ac ferrum tolerat. Rigorem nimium, uti & nimiam lenitatem ferre nequitquam sustinet. Tam servitutis extrema periculosa sunt, ac^a libertatis. Et Principes ista non confidentes, furorem concitatae multitudinis aliquando experti sunt. Non semper ferro & flammâ curari possunt inveteratae & adultae infirmitates. Medicinæ suaves adhibendæ sunt, aut si quando pillulis amaris opus sit, auro eas oportet obducere, & oculos gustumque fallere. At non attinet scire populum ingredientia statutorum à Principe, & consiliorum ejus; satis est, quòd sub prætextu aliquo apparente ea sorbeat.

^a Imperatoribus hominibus, qui nec totam servitutem pati possunt, nec totam libertatem. Tac. l. i. Hist.

§. Belli periculum, & asperitas mitigantur plurimum lenitate illius, qui imperat. Ita Germanicus, ut legiones Germanicas in officio contineret, & ad pugnandum haberet paratiores, solebat *circumire saucios, facta singulorum extollere, vulnera intuens, alium spe, alium gloriam, cunctos alloquio, & curam sibi que & praelio firmabat.*

Tacit. lib. i. Annal.

§. Hæc tamen benignitas se solâ nihil efficit, sed necesse est præterea, ut in eo etiam, qui aliis mandata dat, excellens aliqua virtus eluceat; ut si ametur illius causâ, propter hanc in æstimatione sit. Enimverò sæpè contingit diligi Principem ob benignitatem, & unâ contemni, quia ad id munus minus sufficiens est. Auctoritas non ex amore, sed admiratione nascitur. Ille gratissimus omnium, qui cum metuendum se possit reddere, amabilem sese exhibet; ille, inquam, qui cum justitiam exercere noverit, Clementiam pariter uti didicit. Pro ignavia & ignorantia habetur illius benignitas, qui aliis virtutibus eximiis boni Gubernatoris præditus non est. Tantum hæc possunt in aliquo Principe, ut asperitatem ejus & rigorem compensent, & tolerabiles efficiant. Etiam vitia grandia excusantur, aut dissimulantur in eo, qui magnis aliquibus virtutibus instructus est.

§. In negotiis pertractandis utile est dulcedinem gravitate temperare, & ludibria feriis, modò tempeſtiva illa ſint, nec præter decorum, aut materiæ ſubjectæ gravitatem; quâ in re feſtivus admodum fuit Imperator Tiberius, *ludibria feriis permiscere ſolitus*. Quis eſt, qui ferre poſſit ſeveritatem melancholicam, corrugatam ſemper frontem, contracta in negotiis ſupercilia, verba dura & aſpera, geſtus ac motum corporis nimis graves? Magna prudentia eſt, ſuo tempore *miscere ſtultitiam conſiliis brevem, & tunc pretioſior eſt ſapientiâ, & gloriâ, parva, & ad tempus ſtultitia*. Ingenium feſtivum, & verbum aliquod jocofum tempeſtivè prolatum, devincire ſolet animos, & difficillima quæque negotia ad optatum exitum perducere; ſæpè mentem occultat, malitiam deludit, vitat offenſam, & ſuaviter avertit reſponſionem ad propoſitum, ubi ea non expedit.

Tacit. lib. 6.
Annal.

Horat.

Eccli. 10. 1.

§. Curandis porrò negotiis miſcere etiam oportet utilitatem ejus, cui perſuadere aliquid volumus, oſtendendo illius non minus, ac noſtrâ intereſſe. Nam omnes ferè propriis moventur commodis; pauci obligatione ſolâ, & gloriâ. *Sejanus fratrem quoque Neronis Druſum traxit in partes, ſpe obiectâ Principis loci*. Induſtriæ prudentis Miniſtri eſt, negotia alienis commodis faciliora reddere, ſic tractatus inſtituendo, ut utilitas aliorum, & Principis una eadèmq; eſſe videatur. Ex ſolo emolumento proprio negotia pertractare velle, eſt aquam derivare per canales hiantes; quando illam ſibi mutuò communicant, omnes profunt & adjuvant.

Tacit. lib. 4.
Annal.

SYMBOLVM XLIII.

RES omnes seu viventes, seu inanimæ, folia sunt magni hujus libri, mundi inquam eximii Naturæ operis, in quo sapientia divina omnes descripsit scientias, ut nos erudirent, & rectè agendi viam ac modum ostenderent. Nulla virtus moralis est, quæ in animantibus brutis non quodam modo reperitur: cum iis ipsis nascitur prudentia practica; in nobis disciplinâ paratur, & experienciâ. A brutis absque rubore, & nostræ inscitæ ignominiâ discere possumus: in iis enim ipse rerum omnium effector ac molitor Deus nos erudit. Attamen eorum induere naturas, aut eas imitari velle; ut sicut illa agamus bruto more abrepti affectuum appetitu, grandem esset irroga-

re injuriam recte rationi, proprie hominis doti, quâ discernitur ab animantibus reliquis, & in omnes meretur imperium. In illis utpote rationis expertibus iustitia locum non habet; singula enim ad suam conservationem attendunt solum, nec ad iustitiam alienam reflectunt oculos. Solus homo actiones suas ad iustitię normam dirigit, & æquitate metitur, non cupiendo alteri, quod ipse sibi non cuperet. E quo recte conficies, quàm impium & ferox sit Machiavelli consilium, qui Principem suum efformat aliter, ex naturâ videlicet leonis, & vulpis; ut quod ratione consequi non potest, vi & dolo obtineat. Quâ in re Lyfandrum Lacedæmoniorum Ducem magistrum habuit, quem ferunt dixisse aliquando, *Quò leonis pellis attingere non potest, Principi assuendam vulpinam*, & dolis agendum, ac fraudibus. Et sanè antiqua fuit doctrina ista: Polybius eam suâ & ætatibus præteritis in usu fuisse refert, & graviter ^a improbat. Rex Saül eâ in arte omnium magister esse potuit. Maxima ista cum tempore incrementum sumpsit: nihil enim nunc tam injustum, tam indignum, quod non honestum videatur Politicis, dum retinendæ ^b dominationis causâ sit, perinde quasi ** ubicunque tantum honesta dominant licent, precario regnetur*. Quo pacto fit, ut pro nihilo ducatur contravenire pactis, fidem fallere, immò & religionem, modo ad conservationem, & augmentum statûs id videatur conducere. Falsis istis fundamentis fortunam suam superstruere conatus est Dux Valentinus, sed antè, quàm illam erectam cerneret, ita penitus in caput illius collapsa est, ut ne fragmenta quidem aut vestigia ruinæ illius supersint. Quomodo, obsecro, perennare poterit, quod dolo, aut mendaciis innititur? quomodo diuturnum esse potest, quod violentum est? Quæ pactorum & conventorum erit firmitas, si Princeps, qui eorum debet esse securitas, fidem fallat publicam? Quis illi fidem habebit? quomodo illius stabit imperium, qui aut non credit Providentiam divinam, aut magis in suis artibus, quàm in illâ confidit? Non ideò tamen volo Principem tam benignum esse, ut nunquam vi utatur; neque tam candidum & sincerum, ut aut dissimulare nesciat,

aut

Plutarch.

^a Fuit, cui in tractandis negotiis doli malus placeret, quem Regi convenire sanè nemo dixerit, etsi non desunt, qui in tam crebro usu hodie doli mali, necessarium eum esse dicant ad publicarum rerum administrationem. Polyb. l. 13. Hist.

^b Nihil gloriosum nisi ratum, & omnia retinenda dominationis honesta. Sal.

* Sen. in Traged. Thyest.

aut cavere sibi à fraudibus, quia aliorum malitiæ sese exponeret, & omnibus esset ludibrio. Quin illud potius præsentem Emblemate contendo, ut robore valeat, non bruto illo, & immani belluarum, sed quod Iustitia comitatur, adumbratum per pellem Leonis, virtutis Symbolum, atque ideò Herculi dicatam. Convenit interdum Principem ad severitatem frontem componere, & dolis obsistere. Non semper humanitatem meram præ se ferre debet. Feret aliquando occasio, quando opus erit, Leonis pellem induere, ut subditi & hostes agnoscant, unguis illi esse, & tam severum experiantur, ut malitia fraudem attentare non audeat, verbis blandiloquis, quibus uti solet ad capendos Principum animos. Illud, opinor, Ægyptii volebant innuere, cum Leonis effigiem Principis sui capiti imponerent. Nec honor est, nec reverentia, ubi non est aliquis timor. Quòd si semel rescierit populus, Principem irasci non posse; sed placido semper, ac benigno erga omnes esse vultu, contemnendum ducet. Verum severitas ista non confestim ad executionem debet descendere, quando comminatio sufficit: tunc enim necesse non erit, commoveri Principis animum; satis est, severiorem frontem ostendere. Non exuit gravitatem suam Leo, nec de damno animantibus aliis inferendo cogitat; quin solo aspectu terrorem omnibus incutit: tanta vis Majestatis in oculis ejus inest. At enim, quoniam expedit interdum, vim astutiæ, & indignationem benignitate tegere, dissimulando tantisper, aut tempori, & personis se accommodando: ideò in præsentem Emblemate non coronatur Leonis caput vulpinis artibus, indecoris & fraudulentis, adeoque indignis generoso & magnanimo Principis pectore; sed serpentibus, Imperii & Majestatis prudentis ac vigilantis symbolo, atque in literis sacris Prudentiæ hieroglyphico: siquidem illorum astutia in tuendo capite, in obturandis auribus contra incantantes, & in rebus aliis, ad defensionem propriam attendit solùm, non ad aliorum nocumenta. Ad eundem finem, & pro similibus casibus Emblemati huic inscripti verba illa: *ut sciat regnare*, desumpta è documento illo Ludovici Vndecimi Regis Fran-

Leo fortissimus bestiarum, ad nullius parvebit occursum.
Prov. 30. 30.

ciæ, quod solum voluit, ut addisceret filius suus Carolus Octavus. *Qui nescit dissimulare, nescit regnare.* In quo tota regnandi scientia summatim comprehenditur. Magnâ tamen hîc prudentiâ opus est, ne aut vis in tyrannidem vergat, aut dissimulatio, & astutia fraudes fiant: media enim sunt valde vitio confinia. Iustus Lipsius fraudem definiens in rebus politicis, ait esse *acutum consilium à virtute aut legibus devium*, *Regis Regniq̄ bono*; cùmque Machiavelli extrema declinare cuperet, putarétque absque omni omninò fraude, & dolo Principem imperare non posse, levem aliquam suasit, toleravit mediocrem, & gravem prohibuit. Limites periculosi pro Principe. Ecquis enim illos sic accuratè iis describere poterit? Nec debent scopuli tam vicini fieri navigationi politicæ. Sat in multis operatur potentiæ malitia, & regnandi cupiditas. Si fraus vitio non caret, in omnibus suis partibus, quantumvis exiguis, vitiosa sit oportet, & Principe indigna. Dignitas regiæ purpuræ omnem respuit ^d maculam. Nullus tam subtilis est atomus, qui non appareat, & defœdet radios horum terrestrium solium. Et quomodo permitti potest, ut illius actio à virtute desciscat, & legibus, qui earundem est anima? Dolus esse non potest, absque admixtione aliquâ malitiæ & mendacii; utrumque verò magnanimitati regiæ adversatur, quicquid Plato dixerit: *Mendacia in Diis esse superflua, eò quòd hi nullius egeant; non tamen in Principibus, qui multis opus habent; atque adeò iis interdum illa permitti posse.* Quod illicitum est, concedi nunquam debet, nec sufficit, finem honestum esse, ut uti liceat medio, quod ex naturâ suâ malum est. Tunc solum licita esse possunt dissimulatio & astutia, quando neque in fraudem impellunt, neque auctoritati Principis inurunt maculam; quo casu non in vitiis ea numero, sed prudentiæ esse arbitror, aut ad virtutes pertinere hujus filias, utiles ac necessarias ei, qui aliis imperat. Istud fiet, si prudentia, in sui conservationem intentos habens oculos, astutiâ aliquâ utatur, ad occultanda quædam secundum varias circumstantias temporis, loci, personarum; ita tamen, ut cor & lingua, mens & verba concordent inter se semper, & confen-

Lipsi. de civ.
vil doct. lib.
4. c. 14.

^d Eos, qui in
dignitate
sunt, turpius
fraude honestâ
circumvenire,
aut ledere,
quàm vi aper-
tâ. Thücyd.

consentiant : illa dissimulatio velis remísque fugienda , quæ ob fines dolosos orationis vanitatem adhibet : illa, inquam , quæ eò spectat , ut intelligat alius id quod non est ; non ea , quæ solùm intendit , ut id , quod est , non intelligat. Quam ob rem uti quis poterit interdum verbis indifferentibus , & æquivocis, & in unius locum substituere aliud diversæ significationis, non ad fallendum, sed ad cavendum sibi, aut dolum prævertendum , aut ob alios fines licitos. Quòd ipse veritatis Magister coram discipulis suis proficiscentibus in castellum Emaus ^e præ se ferret , ac si longiùs ire vellet ; stultitia ficta Davidis ^f coram Rege Achis ; obtentum sacrificium & Samuelis ; & hœdorum pelliculæ ^h Iacobi manibus aptatæ, dissimulationes fuère licitæ, quia dolum non intendebant , sed solùm , ut aliud celarent propositum ; neque ideò licitæ esse desinunt , quòd fors prævideatur , alium inde deceptum iri : ista enim notitia non malitiæ est , sed ad providentiam pertinet.

S. Atque artibus istis & agendi modis tunc potissimùm opus est, quando cum Principibus astutis & fraudulentis tractanda sunt negotia. Enimverò in tali casu diffidentia , & astutia, dissimulatio in vultu, responsa ambigua , & æquivocatio prudens in verbis , ne Princeps iis implicetur , aut machinationibus aliorum & fraudibus locus sit: similibus artibus utendo , non ad offendendum , neque ad fallendam fidem publicam , ecquid aliud est , quàm duplicare custodias animi ? Fatua foret ingenuitas , quæ cor detegeret , & periculosum Imperiùm sine aliquâ cautione. Semper veritatem disertè eloqui, periculosa esset sinceritas, cùm taciturnitas præcipuum sit regnandi instrumentum. Quisquis secretum leviter committit alteri , sceptrum eidem unà tradit. Mentiri Principem non decet ; licebit tamen interdum, ut taceat, aut veritatem celet ; non verò ut leviter credat, aut temerè confidat ; quin potius maturus sit, oportet , & tardus , ut considerationi locus sit, & ipse in fraudem induci nequeat ; quæ cautio valde necessaria est Principi, sine quâ multis iisque gravibus expositus foret periculis. Qui plura novit, & vidit, minùs

^e Et ipse se finxit longiùs ire. Luc. 24. 28.

^f Et immutavit os suum coram eis, & collabebatur inter manus eorum: & impingebat in ostia portæ, defluébantque saliva ejus in barbani.

1. Reg. 21. 13.

^g Vitulum de armento tolles in manu tuâ, & dices, Ad immolandum Domino veni.

1. Reg. 16. 2.

^h Pelliculâsq; hœdorum circumdedit manibus, & collis nuda protexit. Gen. 27. 16.

credit, & confidit, quia aut speculatio, aut praxis & experientia cautum eum reddunt. Sit igitur Principis animus sincerus, & candidus; prudens tamen in artibus, & fraudibus alienis. Experientia ipsa docebit casus, in quibus his artibus uti Principem deceat, quando nimirum animadverterit, malitiam & technas eorum, quibuscum agit, ita exigere. Cæterum in aliis omnibus actionibus elucere debet in Principe candor quidam regius, quo utendum est interdum erga eos ipsos, qui fallere cogitant: hi enim, si in meliorem partem id interpretentur, in suis perturbantur consiliis, & vacillare incipiunt; præterquam quòd nulla fraus generosior, quàm ipsa veritas, & si de eâ securi sint, intimi cordis sui illi tradunt imperiū, nec contra sese aliis artibus muniunt. Quæ retia non fuere contexta? quæ non excogitata stratagemata contra astutiam & malitiam vulpis? quis unquam sinceritati domesticæ hirundinum struxit insidias.

¶. Hi tamen Principes, & moderatores, quos à prudentiâ & ingenio mundus æstimat, isthâc arte uti nequeunt: nemo enim sibi persuadet, quòd aut casu aliquid agant, aut sincerè. Vnde, si quâ in re candorem suum palam velint ostendere, pro ficto habetur. Circumspectio in illis, malitia; Prudentia, dissimulatio, & cautio, dolus esse creditur. Fuerunt, qui hæc crimina Regi Catholico imponent, eò quòd partim naturali iudicii sui acumine, partim diuturnis belli pacisque experientiis fati perspiceret fallacem agendi modum, & intutam fidem horum temporum; atque adeò tantâ sagacitate sese defenderet, ut æmuli ejus ac hostes suismet artibus sese irriterent, aut eæ certè cum tempore & consilio omnino spe suâ frustrarentur. Eam ob rem fingunt nonnulli Principes sinceritatem & modestiam, ad celandos magis fines, quos sibi habent propositos, aut ne illos malitia tam faciliè possit assequi. Faciebat id Domitianus, *simul simplicitatis, ac modestiæ imagine in altitudinem conditus, studiumque literarum, & amorem carminum simulans, quo velaret animum.* Velle Principem in omnibus sapientem videri, est sapientem esse desinere. Nôsse suo tempore & loco ignorantem esse, summa prudentia est. Nihil utilius, nihil magis difficile, ac sapientiæ modum retinere:

Tacit. lib. 4.
Histor.

nerē : id quod in Agricola Tacitus ⁱ collaudavit. Omnes in eum conspirant, qui plus aliis scire se existimat, sive ex invidia, sive ignorantia propria defensione oriatur; aut fortè, quia suspectum habent id, quod ipsi assequi nequeunt. *Videns Saül, quòd prudens esset nimis David, cœpit cavere eum.*

ⁱ Retinuitque, quod difficilimum est, ex sapientiâ modum. Tac. in vitâ Agric. 1 Reg. 18. 15.

§. Principes alii negotia sua tractant, quasi aliud animo agitantes, ut sic casu agere videantur. Verùm tanta est malitia præsentis Politicæ, ut istas artes non tantùm penetret, sed integerrimam etiam sinceritatem cavillettur, cum insigni veritatis, & tranquillitatis publicæ detrimento : cùm nihil omninò sit, quod rectè, atque ut oportet, interpretentur alii; cùmque veritas in uno consistat puncto : ea verò, quæ in circumferentia continentur, infinita sint, quo collineare possit malitia, in graves errores incidunt ii, qui in factis & verbis diversos scrutantur sensus ab eo, quod præ se ferunt, aut sonant; & acceptis in deteriore partem aliorum judiciis, & propositis animi, artibus sese muniunt alii contra alios, vivuntque omnes in diffidentiis perpetuis, & suspicionibus, in quibus qui maximè ingeniosus est, is à veritatis scopo aberrat longiùs: nam ingenii sui acumine intimiùs penetrat, quæ communiter versantur in animo, & plerumque tanquam exploratum habemus in aliis, quod in nobis non est, nisi imaginationis deceptio. Ita naviganti currere videntur scopuli, & ipse interim est, qui movetur. Umbræ rationis Statûs majores esse solent ipso corpore, & hoc negligitur interdum; contrà verò captantur illæ : quo fit, ut delusâ inaniter imaginatione, majora nascantur damna ex susceptâ defensione, quàm adferre potuisset id, quod timebatur. Quoties ex inani suspitione Princeps aliquis arma sumit adversùs eum, cui nunquam in mentem venit offendere, & correptis utrimque armis, ingens belli excitatur incendium, quæ priùs, non nisi levis & malè fundata fuerat suspicio : iis idem accidit, quod navibus malè constructis, quæ quò magis nunc in hoc, nunc in illud incumbunt latus, eò citiùs pereunt. Non improbo diffidentiam, quando à prudentiâ oritur (ut alibi diximus) illud solùm reprehendo, quòd bona fides semper desit, sine quâ nec amicitia,

tia, nec ulla firma societas, nec pactum securum esse potest, Ius gentium sine robore erit, & omnia fraudibus, deceptionibusque obnoxia. Non omnia ex sinistro aguntur proposito. Maximus etiam tyrannus fines honestos interdum sibi præfixos habet.

SYMBOLVM XLIV.

DUBIVS & anceps est serpentis motus, nunc huc, nunc illuc sinuosis flexibus ita in incertum se gyrantis, ut ipsum etiam illius ignoret corpus, quâ caput sursum attollere debeat. In hanc partem tendere crederes, & subito movetur in oppositam, ut nec ulla passuum supersint vestigia, nec sciri possit, quò iter suum intendat. Tam occulta sint oportet consilia, & cogitata Principum: nemini notum esse debet, quorsum

sum illa spectent; quin imitentur potius supremum illum rerum omnium moderatorem Deum, cujus vias intelligere nemo ^a potest. Atque ideò Seraphini *alis suis velabant pedes ejus*. Tantà cum solertiâ consilia sua secreta habere debent Principes, ut ea subinde ne ipsi quidem Ministri penetrant, immò alia omnia opinentur, sintque primi, qui in hâc opinione suâ fallantur, ut tantò naturalius, & majori cum efficacità, absque periculo simulationis, quæ facilè sese prodit, firment ac robovent, quod ipsi pro certo & explorato habent, eandemque mentem & errorem ingenerent aliis, atque ita spargatur in vulgus, & manet per omnes partes. Tiberius hoc fecit, quando querentibus nonnullis, quòd non abiret ad componendas in Pannoniâ & Germaniâ tumultuantes legiones, finxit se propediem profecturum; quâ simulatione *primò prudentes, dein vulgum, diutissimè provincias fefellit*. Idem quoque fecit Rex Philippus Secundus, qui consiliorum suorum fines etiam Legatos suos celabat, alios præ se ferendo, ubi opus foret, ut sic illi crederent, & persuaderent aliis. Atque hisce artibus uti Princeps minimè poterit, si ingenuitas illius tam cauta, & circumspècta non sit, ut ne locum det interiores animi motus ex gubernandi actionibus dispiciendi, aut ne æmuli ac hostes cor ejus ac cogitata penetrent: quin immò, ut elabi possit ex manibus, quando jam illum comprehensum se tenere existimant. Ista operis dispositio, quâ alius in fraudem inducitur, defensio potius quædam est, quàm malitia, dummodo eâ quis utatur, ubi & quando recta ratio suaserit, quomodo eâ magni Heroës usi sunt. Et quæ necessitas, obsecro, pandendi ipsum cor, quod Natura non fortuitò in intimo abdidit pectore? etiam in rebus minoris momenti & longè positis perniciosum est, si fiant publicæ, quia occasionem dant plura deinde per rationis discursum indagandi. Tametsi cor penitè intra viscera abditum sit, ex solo tamen arteriarum motu infirmitates ejus ac morbi dignoscuntur. Executio vim suam perdit, non absque estimationis jacturâ de prudentiâ Principis, si quæ ipse facere decrevit, publicentur in vulgus. Consilia occulta & ignorata
omni-

^a Et vias illius
quis intelligit?
Eccles. 16. 21.

Isa. 6. 2.

Tacit. lib. 1.
Annal.

omnibus minantur partibus, valentque non parum ad hostem aliorum distrahendum. Hinc in militia potius, quam in rebus aliis celare ea expedit. Pauci conatus & molimina ante tempus detecta felicem fortiuntur exitum. Quam animo turbatur, qui antè sauciari se videt, quam stringi gladium; ille, inquam, qui non nisi ad ipsum armorum strepitum excitatur!

§. Quæ tamen intelligi velim de bellis adversus infideles, non de iis, quæ Christiani contra se invicem suscipiunt, quæ prius indicere oporteret, ut ad satisfactionem tempus suppeteret, quo multum cædes evitari possent. Estque ea diligentia pars quædam eorum, quæ requiruntur, ut bellum licitum sit, ac justum. Laudandi in hoc Romani, qui Collegium quoddam viginti Sacerdotum, quos *Feciales* appellabant, instituerunt, ut bella indicerent, componerent pacem, & sancirent fœdera; qui porro in similibus causis iudices essent, ac jus dicerent, curarentque, ut pro injuriis & offensionibus acceptis parti læsæ satisfieret, trium ac triginta dierum statuendo terminum, intra quos nisi lites aut viâ justitiæ, aut amicâ compositione desinerent, bellum denunciabant, tribus senioribus viris in testes adhibitis, & lanceâ ferratâ in hostilem agrum projectâ.

Virg. lib. 9.
Æneid.

— *Et baculum intorquens emittit in auras*

Principium pugnae.

E quo die actionibus hostilibus & incursionibus fiebat initium. Hujus denunciationis multa in factis literis suppetunt exempla. Iepthe Israëlitarum Dux & Princeps non prius contra Ammonitas arma sumpsit, quam missis ad eos legatis sciscitatus fuisset causam, cur illi bellum ^b suscepissent. Horum nostrorum temporum, non tam humanus, ac generosus mos est. Antè belli experimur effectus, quam de causâ constet; aut consilia penetrentur. Inopinata & improvisa invasio graviolem reddit injuriam, & magis implacabiles animos. Quod inde ferè oritur, quia non tam arma capiuntur, ad compensandam injuriam, aut refarciendum damnum, quam ex cœcâ quâdam ambitione ad dilatandos dominiorum fines; quâ

^b Et misit nuntium ad Regem filiorum Ammon, qui ex personâ suâ dicerent: quid mihi & tibi est, quia venisti contra me, ut vastares terrâ meam? Jud. 11. 12.

in re nec Religionis, nec sanguinis, nec amicitiae ulla habetur ratio, conculcatis sacrosanctis juribus, & Naturæ & Gentium.

§. Si quos interdum de infidelitate Princeps suspectos habuerit, vultus serenitatem ne illicò immutet, aut suspitionis suæ aliqua prodat indicia, quin potius novis blanditiis & honoribus confirmare studeat animos, & ad fidelitatem præstandam obstringere. Non optimum semper, & securum remedium est extremus rigor: rami, qui refecantur, pereunt, quia revirescere non possunt. Eadem Marcello causa fuit, cur cum Lucio Banco Nolano homine locuplete, & factioso tan-
tooperè conniveret, & tametsi probè sciret, quòd Hannibalis partes ipse sequeretur, accersito tamen ad se planè exposuit, quàm virtus ejus, & fortitudo æstimaretur ab omnibus, quàmque illa perspecta esset Ducibus Romanis, qui testes exstitissent rerum ab illo laudabiliter gestarum in Cannensi prælio: honorat eum verbis, spe ac promissis fovet & sustinet, indulget, ut liber ei semper ad audientiam pateat aditus, quâ humanitate sic illum devincit & obligat, ut ab eo tempore amicum fidelio-
rem Respub. Romana nunquam habuerit.

Hæc tamen dissimulatio magnam attentionem postulat, & prudentiam: nam si illum suboleret, qui sinistri aliquid molitur, artificium esse crederet, ut tantò gravius postea in se animadverteretur, adeoque citius flammam subjiceret cuniculis, aut sibi per alia media violenta caveret de periculo: id quod præcipuè timendum in tumultibus, & delictis insanæ plebeculæ. Eandem ob causam Fabius Valens, etsi auctori-
bus seditionis cujusdam nullam constituisset pœnam, quosdam tamen eorum in judicio postulari voluit, *ne dissimulans suspectior foret*. Verùm cum animus à conceptâ prodicione, perquam difficulter expurgetur, & offensiones Majestatis supremæ impunitæ esse non debeant, videtur tunc solùm dissimulandum, quando majus à declaratione imminet periculum, aut multorum punitio in effectum deduci non potest. Istud expenderit Julius Cæsar, cum datas contra se à Nobilitate Romanâ ad Pompejum literas, & apud tabellarium de-

Tacit. lib. 2.
Hiftor.

^c Unde tenuioribus statim irrogata supplicia, adversus illustres dissimulatum ad praesens, & mox redditum odium. Tacit. 1. 16. Annal.

prehenfas, sic obfignatas cum integro fasciculo in ignem iussit conjici, optimum ignoscendi modum ratus, delictum ignorare. Insignis fanè magnanimitas, & rara prudentia, ab omnibus poenam sumere non posse, nec tamen obligare sese ad connivendum. Posset etiam exemplum statui in tenuiores, & dissimulari cum Illustribus, donec securior puniendi affulgeret ^c occasio. At verò, ubi in delinquentes animadverti potest absque periculo, tutius erit sumpto ab iis supplicio securitati consulere, quàm dissimulationi confidere: hæc enim majores ad audendum addere solet animos. Hanno venenum propinare parabat Carthaginensi Senatui, & proditione compertâ, sat remedii fore autumabant Senatores illi, si legem conderent, quæ modum & certum pretium conviviis poneret; id quod Hannoni aliam novam proditionem contra illos attentandi ansam dedit.

Tac. lib. 14. Annal.

Tac. lib. 13. Annal.

§. Ars atque astutia, quæ maximè decet Principem, dissimulatio item magis licita, & necessaria est illa, quæ vultum, verba & actiones erga eum, quem dissimulando fallere cogitat, sic moderatur & componit, ut scire ille non possit sua patere consilia: eâ enim ratione plus suppetet temporis ad penetrandum meliùs, & puniendum, aut eludendum dolum, dum aggressor de eo occultando minùs sollicitus est; quòd si præter opinionem deprehensum se semel animadverterit, trepidare incipiet, nec securum se arbitrabitur, donec quas animo versat fraudes, ad effectum adduxerit. Eâ de causâ Agrippina Neronis mater, compertis etiam insidiis, perinde se habuit, ac si nihil rescisset de morte, quam ei filius fuerat machinatus, existimans nimirum, *solum insidiarum remedium esse, si non intelligerentur*. Hæc dissimulatio aut ficta simplicitas perquam necessaria est Ministris, qui Principibus astutis minùsque sinceris deserviunt, iis scilicet, quorum unicum studium est cavere, ne artes eorum penetrentur ab aliis: quâ in re eximius fuit Tiberius *consulto ambiguus*. Eodem artificio Senatores Romani usi fuère, quando idem Tiberius post Augusti obitum (ut animos eorum exploraret) significari iis fecit, nolle sese imperii gubernacula admittere, eò quòd nimis

mis grave humeris suis onus esset, at illi studiosâ quâdam ignorantia, & provocatis ultrò lacrymis, instare rogaréque, ut admittere dignaretur, *quibus unus metus, si intelligere viderentur*. Oderunt Principes injusti, & tanquam hostes eos habent, à quibus mala sua studia & consilia capi existimant. Absolutum sibi in animos imperium vendicant non alienæ subiectum scientiæ, cupiuntque non minus vi, & facultati intelligendi subditorum dominari, quàm eorundem corporibus, partem obsequii in eo ponentes, ne artes eorum deprehendantur à ^d subditis. Eam ob rem *abditos Principis sensus, & si quid occultius parat exquirere, illicitum est*. Conquerente aliquando graviter Tiberio, quòd sibi à Senatoribus quibusdam securo vivere non liceret, scire ex eo voluit Asinius Gallus, quinam ii essent, ut pœnas luerent, & eò *agrius accepit* Tiberius, quòd *recludi* ille vellet, *quæ premeret*. Prudentior Germanicus fuit, qui licet Tiberii artes probè perspiceret, seque ideò tantùm è Germaniâ revocari, ut gloriæ suæ cursus susteretur, extemplò tamen paruit, perinde ac si nihil istorum, quæ suberant, ^e animadverteret. Quando Principum mandata declinari non possunt, prudentiæ est iis obsequi, & ignorantiam præ se ferre, ut minus detrimenti sit. Quare tamen si Archelaus sciret, astu quodam & dolo se à Tiberii matre Romam evocari, dissimulavit tamen, & *si intelligere crederetur, vim metuens, in urbem properavit*. Atque hæc dissimulatio magis adhuc in erroribus & vitiis Principis necessaria est; nec enim amicus solet esse ei, qui illorum aut testis est, aut notitiam habet. In convivio illo, in quo Britannicus venenum hausit, *diffugère imprudentes; at quibus altior intellectus, restitère defixi, & Neronem intuentes*, ne violentæ mortis illius conticium haberentur, sed credere potius putarentur, eam secundum naturam accidere.

Tacit. lib. 1.
Annal.

^d Intelligebatur artes; sed pars obsequii in eo, ne deprehenderentur. Tac. l. 4. Histor.

Tacit. lib. 4.
Annal.

^e Hand cunctatus est ultra Germanicus, quanquam fingi ea, seque per invidiam parto jam decori abstrahi intelligeret.

Tacit. lib. 2.
Annal.

Tacit. lib. 2.
Annal.

Tacit. lib. 13.
Annal.

SYMBOLVM XLV.

LEO (figura præsentis Emblematis) apud Ægyptios vigilantia fuit Symbolum, quales sunt, qui in frontispiciis & portis templorum collocari solent. Atque hinc Alexander Magnus in monetis effingi voluit cum pelle leoninâ in capite, ut significaret non minus curâ se pollere, ac robore: quippe qui (si quando parciori somno utendum esset) dormire cõsueverat, brachio extra lectum porrecto, & globum argenteum manu tenens; ut si fors arctius indormiret, ille in subjectam pelvim æneam delapsus, tinnitu suo eum mox rursus excitaret. Nunquam sanè orbem suo subiecisset imperio, si quieti
& so-

& somno solùm indulgens, rerum omnium curam abs se abdicasset: neque enim altùm debet stertere, qui multorum regendorum gubernacula suscepit.

Non decet ignavum totà producere somnum

Nocte virum, sub consilio, sub nomine cuius

Tot populi degunt, cui rerum cura, fidesque

Credita summarum.

Homer.

Leo igitur, cùm animantium Regem se esse sciat, aut parùm dormit, aut si dormit, nimiùm apertos servat oculos. Non tantum suo confidit imperio, nec de suà majestate tantoperè securus est, ut necessarium non arbitretur, vigilantem se fingere, etiam dum somnum capit. Opus est equidem, ut sensibus sua quandoque quies concedatur; expedit interim sic opinari de Regibus, quòd semper excubent. Rex somno deditus nec hilum ab aliis differt hominibus. Etiam hanc ipsam passionem subditos suos, ac hostes, quantum potest, celare debet. Dormiat, modò vigilare eum credant alii. Ne sibi tantum de dignitate suà & potentià polliceatur, ut curæ ac sollicitudini claudat oculos. Astutia est & dissimulatio in leone, oculis apertis quietem capere, non tamen fallendi studio, sed dissimulandi solùm consopitos sensus; & si quis fortè insidias illi struens deciperetur, existimando vigilem esse, quem dormientem offendere cogitabat, ipse sibi erroris causa est, non leo: nec indigna hæc præventio magnanimo ejus pectore, uti nec astutia illa, quando caudâ obducit pedum vestigia, ad fallendos venatores. Nulla ars, castrumve satè munitum est, nisi solertia excubet. Major Monarcha majori cum curâ frontem suam coronare debet, non candore sincerarum columbarum, sed prudentiâ astutorum serpentium: neque enim aliàs, quàm quando Leo in arenam prodit, feræ cæteræ suas ponunt inimicitias naturales, & depugnare inter se desinunt; quin jam communi concensione conspirant omnes contra illum, armant sese, & tanquam fortiori moliuntur insidias. A nullâ potentiâ plus periculi imminet regno Angliæ, (uti & aliis omnibus Principatibus) quàm ab illâ Batavorum; nam maris libertatem illi adimunt. Nihil magis perniciosum

Francis, quàm potentia eorundem rebellium Statuum, quæ per fossis aggeribus, quos objecit Hispania, totum Franciæ regnum aquis demergeret, ut prudentissimè observavit Rex Henricus Quartus; & tamen, quæ duo apud ambas illas Coronas plus possunt, quàm suamet ipsarum pericula, odium, inquam, & metus Monarchiæ Hispanicæ, vires illas augent, quas mutatis aliquando & perturbatis temporibus ipsæ meritò adversùm se timere poterunt. Pericula præsentia plus sollicitudinis & curarum adferunt, quàm futura, etsi hæc sæpè majora sint. Timor sensus impedit, nec finit animum æstimare, quæ longiùs posita sunt. Inanis aliqua diffidentia maximâ etiam ratione Statûs validior est. Arbitrium Coronæ Hispanicæ in Italiâ medicinæ præservativæ instar est adversùs infirmitates, quas patitur libertas Genuæ; idem illud Tusciæ Principatum securum reddit: Imperium spirituale Ecclesiæ auget, & conservatur potentiâ domûs Austriacæ; ejusdem beneficio securi sunt Veneti à Turcarum tyrannide: quod nescio fanè, an aliqui Consiliarii istorum Principum satis grati agnoscant, aut illud agant semper, quod ad hanc utilitatem eorum propriam magis conducit. Æmulationes ejusmodi, quæ rationi non parent, sibi ipsæ ruinam accersunt, & exitium. Illi ipsi, qui securiores se fore existimabant, si Ferdinandum Secundum armis exuerent, magno suo malo experti sunt postea, eodem se indigere milite, cujus exauctorandi illi auctores fuerant. Complures Provinciæ quæ ob rationem statûs Monarchiam Romanam voluerunt evertere, unâ cum illius ruinâ libertatem suam perdiderunt.

§. Ne confidat Princeps exteriori venerationi & cultui, quem alii ipsi deferunt: ficta enim tantummodò res est, & longè alia ab eo, quod extrinsecùs apparet. Placere velle, adulatio est; obsequium, metus; veneratio, vis quædam & coactio; & amicitia, necessitas. Omnes callidâ fraude insidias parant sinceræ generositati, quâ alios ^a æstimat. Omnes ad unguis illius attendunt, & prædas numerant. Advigilant omnes, ut ingenio superent, quem viribus nequeunt. Pauci, aut nemo, sincerè cum eo agit: ei enim, qui timetur, non dici-

^a Duces Principum simplices, & ex suâ naturâ alios æstimantes, callidâ fraude decipiunt.
Esth.c. 16.6.

tur veritas, adeoque potentiae suae confusus, somnum capere securus non potest, artem arte, vires viribus illudat. Generosum pectus dissimulanter & cautè prævertat pericula, & resistat fortiter.

§. Tametsi verò præsentem Emblemate permittamus, immò etiam necessariam judicemus dissimulandi artem, servatis conditionibus, quas diximus, magis tamen ea Ministris convenit (quando excusari potest) quàm Principibus: in his enim occulta quædam inest divinitas, quæ eâ curâ & cautione offenditur. Dissimulatio plerumque ex metu & ambitione nasci solet; neutra autem, si notetur, satîs Principem decet. Quod simulatio cavere debet, caveat silentium prudens, & solers gravitas. Magis amatur Princeps, qui cautus & prudens habetur ab omnibus, modò agat cum sinceritate quâdam regiâ. Nemo est, quin artes illas occultas detestetur; contra verò agendi modus naturalis cum ingenuâ quâdam probitate placet omnibus, quemadmodum in Petronio advertit Tacitus, *cujus dicta factaque quantò solutiora, & quandam sui negligentiam præferentia, tantò gratius in speciem simplicitatis accipiebantur.*

Tacit. lib. 16.
Annal.

SYMBOLVM XLVI.

REMVS ex parte aquis immerfus, obliquus videtur oculis, & fractus, idque ex refractione specierum oritur: ita multis in rebus nos fallit opinio. Eâ de causâ Philosophi Sceptici, ut dicebantur, de omni re dubitabant, nec quicquâ pro certo audebant asserere. Solers sanè modestia, & diffidentia prudens humani iudicii, nec absque fundamento: siquidem ad certam rerum cognitionem binæ requiruntur dispositiones, illius nimirum, qui cognoscit; & rei, quæ cognosci debet. Qui cognoscit, intellectus est, qui externis juxtâ atque internis utitur sensibus, tanquam instrumentis ad efformanda phantasmata. Externi variè immutantur pro majori humorum

morum abundantia, aut moderatione. Quas mutationes etiam interni subeunt, aut ob eandem causam, aut propter diversas organorum affectiones. E quo tanta opinionum, judiciorumque in hominibus nasci solet diversitas, alio aliter res ipsas concipiente, in quibus eadem incertitudo, & variatio cernitur: nam positæ hic aut illic colores suos mutant, & formas, aut ob distantiam, aut ob vicinitatem, aut quia nulla perfectè simplex est, aut propter mixtiones naturales, & species, quæ sese offerunt medias inter sensus, & ea quæ sub sensum cadunt: adeoque de iis affirmare non possumus, qualia sint, sed illud dicere solum, videri talia, opinionem scilicet formantes, non certam scientiam. Majorem incertitudinem Plato in illis reperit, dum perpenderet animo, in nullâ earum inesse naturam illam purissimam & perfectissimam, quæ in Deo est; nosque, dum vitam hanc mortalem vivimus, rei nullius certam cognitionem habere, sed præsentis solum videre, quæ non nisi reflexæ essent, & quædam illarum umbra, atque adeò fieri non posse, ut de iis scientia comparetur. Non equidem illud contendo, ut Princeps è Scepticorum turbâ sit: nam qui de omnibus dubitat, nihil certi definit, aut statuit, neque ulla res gubernationi magis noxia, quàm dubium hæerere & ancipitem, quoties decidendum est aliquid, & effectui dandum. Illud moneo duntaxat, ut cum prudentiâ quædam politicâ in opinionibus persistat indifferens, certoque sibi persuadeat, facile se in judicio falli posse, quod de iis formaverit, aut ex affectu & passione propriâ, aut minùs sincerâ informatione, aut ob blanditias aliorum & assentationes, aut quia exosa illi est veritas, quæ potentiæ certos præscribit limites, legesque voluntati, aut propter nostrum apprehendi modum valde incertum, aut denique quia paucæ res ejusmodi sunt, quales primâ fronte apparent, præsertim politicæ, cum ratio Statûs jam ferè nihil aliud sit, quàm ars quædam alios fallendi, aut ne Princeps fallatur ab aliis. Quare diversis egent luminibus, & considerare eas oportet sedulo potius, quàm obiter intueri, ne Princeps leviter rebus apparentibus & narratiunculis moveatur.

§. Fraudes istæ, & artes politicæ dignosci nequeunt, nisi ipsa hominis natura probè perspecta sit; illius siquidem cognitio planè necessaria est Principi, ut & regere eum sciat, & sibi ab eo cavere: etsi enim Principatus hominum sit inventio, si quid tamen illi timendum periculi, ab his solis, non aliunde timendum est, nec major homini hostis, quàm ipse homo. Non aquila aquilam impetit, nec aspis aspidem; at homo homini semper molitur perniciem. Ferarum specus absque custodia sunt, ad custodiendas verò urbes tempore nocturnæ quietis nec terna elementa sufficiunt: terra scilicet aggesta in mœnia & propugnacula, aqua in fossas collecta, & ignis conclusus in fistulis æneis, & tormentis majoribus. Ut securi somnum capiant aliqui, alii vigilant oportet. Quæ instrumenta reperta non sunt ad eripiendam homini vitam? quasi per se ipsa satis brevis non sit, & sexcentis Naturæ casibus obnoxia: & licèt in homine, tanquam in subjecto suo proprio, omnium virtutum pariter, & vitiorum insint semina; illud tamen discrimen est, quod illæ absque rore gratiæ cælestis & supernaturalis nasci & succrescere nequeant, hæc verò suapte sponte pullulent, & latius se diffundant, qui primæ hominum noxæ effectus est, ac pœna. Quoniam autem semper ferè affectibus nostris, & passionibus duci nos sinimus, quæ in malum nos propellunt, atque in virtutibus isthuc periculi non est, quod in vitiis; ideò ob oculos ponemus hîc Principi brevem aliquam descriptionem Naturæ humanæ, quando à Malitiâ se patitur abripi.

Est igitur homo animantium omnium inconstantissimum: sibi, & aliis exitiosum. Vnà cum aetate, fortunâ, spe commodi, damni metu, & passione animum immutat. Nec mare toties vultum variat, ac illius conditio. Boni specie deluditur, & ex amore proprio in errore perseverat. Vindictam & crudelitatem honori ducit, ac laudi. Affectus suos ad longum tempus dissimulare novit, & tegere. Verbis, risu & lacrymis celat, quod inclusum gerit in pectore. Religione sua obvelat consilia: jurejurando firmat, & occultat mendaciis. Metui, & spei paret. Favores eum ingratum reddunt, dominatio superbum, coactio

coactio abjectum & vilem, lex pavidum. Beneficia inscribit in cerâ; injurias acceptas in marmore, & quas ipse aliis infert, in ære incidit. Amore regitur, non ex charitate tamen, sed solâ boni specie; ira illi imperat. In afflictâ fortunâ demissus est, & obediens; in prosperiori, arrogans & aliorum contemptor. Quod in se ipso collaudat, aut affectat, id minimè possidet. In amicitia sincerum se judicat, & colere eam nescit. Bona propria spernit, & ambit aliena. Quanto pluribus potitur, tantò plura expetit. Ob gratias & incrementa aliena contabescit invidia; gravius nocet amici specie, quàm hostis. In aliis rigorem justitiæ deamat, in se ipso eum experiri non vult.

Hæc humanæ naturæ descriptio generalis est, neque enim vitia omnia in uno insunt homine, sed dispersa in variis. Verùm tametsi quis fortè Principi immunis planè ab iis videatur; non ideò tamen sibi ab illo prudenter cavere intermittat, quia nunquam satù securum est judicium, quod de condicione & naturâ hominum formari solet. Malitia virtutis larvam induit, ut queat decipere, & optimus quisque à se ipso deficit, aut humanâ imbecillitate, aut ætatum inconstantia, aut necessitate & utilitate propria, aut specie aliquâ boni privati, vel publici, aut imprudentiâ, aut notitiæ defectu; quo fit, ut non minùs perniciosi sint interdum ipsi etiam boni, quàm mali. In dubio autem magis prudentiæ consentaneum est, stare à parte periculi, ita ut Princeps sibi dictum putet (non ad offendendum quidem, sed ad cavendum:) quod scribit Ezechiel,

subversores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas; Ezech. 2. 6.
quorum cauda semper in ictu est, nullòque momento meditari cessant, ne quando desint occasioni. Tales ferè solent esse aulici:

Plin. lib. 11. cap. 25.
 plerique enim omnes vota sua & desideria, etiam cum illusione Principis promovere satagunt, aut optimè meritos de gratiâ illius, & favoribus deturbando, suamet auctoritatis, quâ valent, beneficio. Quoties interjectis inter Principis oculos & Ministri actiones, invidiæ & æmulationis fluctibus; eas pro obliquis habuit, & haud satù fidelibus, cum rectissimæ essent, & non nisi ad majus illius obsequium susceptæ? Passa est virtus, amisit Princeps fidelem Ministrum, & artibus suis

trium=

triumphavit malitia. Quas ut practicè noverit, neque permittat innocentiam vexari injuriis, aliquas magis usitatas hîc oculis subjiciam.

Tacit. lib. 1.
Annal.

Reperiuntur aulici nonnulli tam versuti, & subdoli, ut æmulorum suorum defectus excusare videantur, & vel maxime eos accusant. Ita Augustus quondam, *honorâ oratione, quadam de habitu, cultuque & institutis Tiberii jecerat, quæ velut excusando exprobraret.*

Tac. lib. 14.
Annal.

Alii sunt, qui, ut nequitiam suam tegant, & bonitatis specie auctoritatem illi concilient, titulo obligationis, & amicitiae sermonem ordiuntur à laudibus Ministri illius, quem clandestinè subvertere cogitant, referendo scilicet aliquas, quæ aut exigui momenti sunt, aut Principi haud multum profunt, atque unâ ficto quodam zelo erga illius obsequium, quod omni amicitiae & necessitudini præferre se dicunt, sensim in apertum proferunt defectus, qui efficere possunt, ut hic talis Minister aut gratiâ Principis excidat, aut dignitatis gradu, quem obtinebat deturbetur. Quòd si illud non fiat ex ambitione & malitiâ, ideò saltem est, ut defectibus iis, quos carpit in amico, fidelitatem suam testatam faciat, *& unde amico infamiam parat, inde gloriam sibi recipiat.* Nec ignorabat fallaces has technas sapientissimus ille Rex Neapolitanus Alphonsus; quare cum quendam audiret, qui multus erat in laudibus sui hostis, sic ad astantes dixisse fertur: *Notate artificium istius hominis, & videbitis has laudes non aliò spectare, quàm ut majus damnum suo accersant tempore.* Nec

^a Secretis cum
criminationi-
bus infamave-
rat ignarum,
& quò cau-
tius decipere-
tur, palàm
laudatum.

Tacit. lib. 1.
Histor.

Tacit. in vi-
tà Agric.

aliter accidit, postquam sex mensium spatio istiusmodi commendationibus mentem, animumque suum omnibus probare conatus fuisset, ut tantò citius deinde ei haberetur fides in iis, quæ contra eundem locuturus esset. Quis unquam pulvis tormentarius, actis sub terram cuniculis, incensus fuit à moenibus longius, ubi tamen vim suam exerere debuit? *Pessimum inimicorum genus, laudantes.* Alii ut decipiant cautiùs, palàm laudant, & secretis infamant ^a criminationibus.

Nec minùs noxium est eorum artificium, qui calumnias sic adornant, atque instituunt, ut cum sint accusationes, laudes

des tamen esse videantur, quomodo apud Tassum Aletus faciebat :

Gran fabro di calunnie, adorne in modi

Taffo can.2.

Novi, che sono accusè, e paion lodi.

Hos Psalmographus indicat, cùm dixit : *Conversi sunt in arcum parvum.* Et Oseas Propheta : *Facti sunt quasi arcus dolosus,* qui in aliam partem collineat, ex aliâ ferit & fauciat.

Pfal. 77. 57.

Os. 7. 16.

Quidam æmulos suos, eorúmque actiones sic laudibus efferunt, ut fati appareat non loqui eos ferò, & ex animo. Id quod in Tiberio animadversum, qui *multa de virtute Germani memoravit, magis in speciem urbis adornata, quàm ut penitus sentire crederetur.*

Tacit. lib. 1.
Annal.

In aliis commendationes ejuscemodi eò tendunt, ut quem habent inimicum, ad ea evehant munia, quæ deinde exitio illi sint, aut ut submoveatur ab aulâ longiùs, etsi cum majori ipsius fortunâ id fiat; quam inter alias causam fuisse reor Ruigomesio, cur auctor esset, ut in Provincias Belgicas mitteretur Dux Albanus Ferdinandus, quando Status illi ab obedientiâ Regis desciverant. Ob eundem finem *Mucianus quoque, quia propalam opprimi Antonius nequibat, multis in Senatu laudibus cumulatum, secretis promissis oneravit, citiorem Hispaniam ostentans, discessu Cluvii Rufi vacuam.* Ad quod ut faciliorem viam sterneret, *simul amicis ejus Tribunatus, Praefecturâsque largitus est.* Dicit vix potest, quàm æmulatio liberalis sit, quando amovendus ex oculis, qui aut gloriæ illius tenebras offundit, aut commodis officit; unda est, quæ natandi imperitum ad fortunæ ripam pertrahit. Interdum etiam laudes eo animo commemorantur, ut suscitantur æmuli, qui laudatum insectentur. Mirus planè nocendi modus per aliena vitia.

Tacit. lib. 4.
Histor.

Ibid.

§. Multi eos, quos ipsi ad suum formârunt ingenium, in officia publica conantur intrudere, eo cum artificio, ut consilium eorum nemo penetrare possit, ideóque ut illud ipsum tantò assequantur faciliùs, defectus quosdam leviores, in ejusmodi officiis commissos ab aliis, primò reprehendunt, mox laudant & deprædicant alios, qui ad ea munera magis

viderentur idonei, & interdum velut ignotos fovent, uti Pisonem Lacon, ut à Galbâ^a adoptaretur.

^a Sed callidè, ut ignotum fovēbat. Tacit. lib. 1. Hist.

^b Odiā in longum jaciens, quæ reconderet, auctāque promoveret. Tacit. 1.1. Ann. Eccles. 7. 13.

^c Arastis impietatem, iniquitatē mesuistis, comedistis fugem mendacii. Os. 10. 13.

^d Ero spiritus mendax in ore omnium Prophetarū ejus. Et dixit Dominus, Decipies, & prevalebis: egredere, & fac ita. 3. Reg. 22. 22.

Mar. hist. Hisp. lib. 23. c. 7.

Alii, ut suam celent passionem, in longum jaciunt odia, & sensim illa instillant pectori Principis, ut oppletum effundat se tandem in ejus damnum, cui infensi sunt, & inimici. His artibus Sejanus usus est, ut^b Tiberii animum abalienaret à Germanico; & videtur eas improbare Spiritus sanctus sub metaphorâ arandi mendacia: *Noli, inquit, arare mendacium adversus fratrem tuum*; quod idem est, ac spargere in animo loliorum semina, ut nascatur deinde, & metatur suo tempore malitiæ^c fructus.

Pari cum astutiâ solent nonnulli primùm fallere Ministros, quorum auctoritati Princeps plus cæteris tribuit, persuadendo illis quasdam falsitates, quas ipsi deinde imprimant Principi. Ars ista fuit mendaciloqui illius spiritus, qui in visione Michææ^d Prophetæ spondebat se decepturum Regem Achab, insidendo in labiis omnium Prophetarum ejus, & permisit illud Deus, tanquam efficacissimum fallendi medium.

Aliqui nonnunquam ad eum finem injuriis utuntur, quas fortè accepit Princeps, & vindictam illi suadent, aut quia illam ipsi beneficio potentia Principis de hoste suo sumere cogitant, aut quia semotum eum volunt ab illius obsequio, & in diffidentiam adducere. Eodem artificio Ioannes Paciecus Regi Henrico Quarto auctor erat, ut Alphonsum Fonseca Archipræsulem Hispalensem juberet comprehendi, & eundem postea secretò monuit, ut suæ securitati adversus Regem opportunè consuleret.

§. Atque hæc tales artes maximè vigent in aulis, & licèt interdum prodantur in lucem, suos tamen inveniunt Patronos, immò sunt, qui iterum in fraudem induci se sinunt; unde persæpe videmus homines planos & impostores diu in aulis perdurare. Imbecillitas hæc est naturæ nostræ depravata; quæ mendacio magis capitur, quàm veritate. Fortiùs nostros rapit oculos, & in admirationem trahit equus aliquis scitè pictus, ac vivus, cùm tamen ille aliud nihil sit, quàm vivi menda-

mendacium. Ecquid aliud est eloquentia tropis & figuris ornata, quàm falsa quædam species, & dolus, & sæpè persuadet nobis ea, quæ nos maximè dedecent. E quibus omnib⁹ liquet quantum sit periculum, ne inter tot artificia, & relationes varias deerret opinio Principis, nisi ea singulari cum diligentia expendat, atque examinet, suspendendo tantisper fidem, donec res ipsas videat non solum, sed etiam quasi manibus teneat, eas cumprimis, quæ auditu perceperit: per aures enim subintrant aura adulationis, & venti odii, atque invidia, & facilè immutant, ac suscitant passiones & affectus animi antè, quàm de rei veritate certò constare possit. Et idcirco valde esset conveniens, ut Princeps aures scaberet menti & rationi proximas; sicut est illa, quam habet Noctua (ideò fortè etiam Minervæ dedicata) in supremo capitis vertice, ubi cellula sensuum est, quia omnibus his opus est, ne nos fallat auditus. Hujus itaque singularem curam ac rationem habeat Princeps, nam quando aures ab affectibus liberæ sunt, & ratio in iis pro tribunali sedet, bene ad examen vocantur singulara, cum omnia ferè, quæ ad gubernationem pertinent, à narrationibus aliorum dependeant. Atque ideò non videtur verò simile, quod dixit Aristoteles de apibus, eas scilicet audiendi sensu destitui: grande enim id esset incommodum in animalculo tam provido & politico, cum duo illi sensus, auditus & visus, instrumenta sint, quibus sapientia hauritur, & experientia. Ambo necessarii sunt, ne nos aut passio, aut natura, aut inclinatio decipiat. Moabitibus ^e ab affectu jam occupatis, torrens aquarum, unde solares radii repercutiebantur, sanguis videbatur. Idem populi clamor in auribus bellicosus Iosue ululatus pugne credebatur; in quietis verò & pacificis Moysis, moduli Symphoniaci suaviter ^f canentium. Eam ob rem, licèt Deo omnia sint præsentia, voluit tamen coràm lustrare oculis vocem, quam audiebat de incolis urbium ^g Sodomæ & Gomorrhæ. Quando igitur Princeps ad res omnes & singulas sic manus, oculos, aurésque admoverit, aut errare non poterit, aut certè culpâ vacabit. Atque ex his omnibus nemini perspicere non licet, quàm parum idoneum fuerit illud

^e Primòque mane surgentes, & orto jam sole ex adverso aquarum, viderunt Moabitis e contra aquas rubras, quasi sanguinem, dixeruntque, Sanguis gladii est. 4. Reg. 3. 22.

^f Audiens autem Iosue tumultum populi vociferantis, dixit ad Moysen, Ululatus pugne auditur in castris. Qui respondit, Non est clamor adhortantiū ad pugnam, neque vociferatio compellentium ad fugam; sed vocem cantantium ego audio. Ex. 32. 17

^g Descendam, & videbo, utrum clamorē qui venit ad me, opere compleverint: an non est ita, ut sciam. Gen. 18. 21.

Thebanorum simulacrum, quo Principis dotes ac qualitates volebant exprimere; utpote quod aures haberet quidem, sed careret oculis; cùm tamen hi non minùs, ac illæ, sint necessarii: aures inquam, ad res cognoscendas; oculi verò ad comparandam certam fidem; quâ in re magis fideles sunt oculi: tantum enim veritas à mendacio abest, quantum oculi distant ab auribus.

§. Nec minori diligentia & attentione opus est, ad probanda omnibus consilia & proposita media, antequam Princeps iis uti incipiat, de cogendis per provincias pecuniis, de corrigendo imperio, aut negotiis aliis, ad pacem, bellumve spectantibus: sæpe enim non nisi commoda privata & propria pro fine habent, nec semper imaginationi aut expectationi nostræ respondent effectus. Ingenium consilia approbare solet, at experientia ea rejicit. Contemnere omnino, imprudentia esset: nam unicum etiam, quod feliciter succedit, aliorum vanitatem compensat. Non gauderet Hispania novi orbis imperio, si Reges Catholici non plus fidei habuissent Columbo, quàm alii Principes. Credere leviter omnibus, & mox velle, tanquam planè secunda & certa, in effectum deducere, levitas est, aut stultitia. Consideranda priùs conditio personæ, quæ ea proponit, quantam nimirum rerum experientiam habeat; quos fines spectare possit, si decipiat; quæ commoda, si ritè eveniant; quibus denique mediis, quo tempore hoc assequi cogitet. Quam diligentiam quia non adhibuit Nero, cùm referret non nemo, ingentem in Africâ thesaurum repertum esse, graviter deceptus fuit, non auctoris, *non ipsius negotii fide satis spectatâ, nec missis visoribus, per quos nosceret, an vera assererentur.* Multæ res propositæ sub initium videntur magnæ; & postea evanescent, ac prorsus fiunt inutiles. Multæ levis sunt momenti, è quibus insignia redundant beneficia. Multæ, quas in rebus minoribus experientia comprobavit, in majoribus haudquaquam succedunt. Multæ rationi videntur faciles, & reipsâ difficillimæ sunt. Multæ sub principiû damnum adferunt, profunt sub finem; aliæ contra. Multæ etiam reipsâ cadunt aliter, ac initio fuerat cogitatum.

§. Vul-

Tac. lib. 16.
Annal.

§. Vulgus iners, & cœcum veritatem non perspicit, immò illâ magis offenditur : nam leviter suas antè format opinioniones , quàm recta ratio prævertat incommoda , confidendoque rem manibus se posse tangere, lumen certius sibi pollicetur à successu, qui ignorantium Magister est, adeoque qui illud hominum genus argumentis à suis abducere volet opinionibus, tempus perdet , & operam. Nullum efficacius remedium, quàm curare, ut suis ipsimet oculis errores suos videant, & tentent manibus. Sic equi formidolosi solent corrigi, calcaribus urgendo & verberibus, ut ulterius progrediendo nôsse discant vanitatem umbræ , quâ tantoperè terrebantur. Hoc consilio usus est Pacuvius , ad componendum populum Capuæ , cùm contra Senatum tumultuari inciperet. Senatores omnes , communicato priùs cum iisdem consilio, in aulâ quâdam concludit. Dein populum convocat, eumque sic alloquitur : Si Senatores amovere ab officio, aut punire libuerit, nunc tempus est opportunum , omnes enim sub istâ clave custodio, & absque armis; sed expediet, ut unus tollatur post alium, & mox alius in illius locum eligatur : neque enim vel unicum momentum Respublica isthæc sine capitibus subsistere poterit. In urnam igitur omnium nomina conjicit, & unum sorte extrahit : rogat deinde populum, quid illo fieri velint : crescunt suffragia, conclamant omnes, eumque morti adjudicant. Suadet porrò, alium eligant. Hic confusio oritur, & nesciunt, quem proponere debeant. Idem secundâ, idem tertiâ vice accidit, ut de electione inter eos convenire non potuerit. Tandem illa ipsa confusio eos edocuit, melius esse, tolerare malum , quod experti essent, quàm tentare remedium; & mandant illicò, ut Senatores liberi dimittantur. Furiosa plebs est in opinionibus suis , & sæpè (quando insigne aliquod damnum timeri potest, aut periculum) industriæ est Principis, suis propriis habenis eam regere , & pari ignorantia passu cum eâ progredi. Reduci etiam ad officium poterit populus , si illi proponantur ante oculos damna aliorum similium casuum : *nam plebeja ingenia exemplis magis ,* Macrob.
quàm ratione capiuntur.

SYMBOLVM XLVII.

ETIAM in virtutibus periculum est: insint omnes in animo Principis, non est tamen necessum, ut in perpetuo versentur exercitio. Vtilitas publica usum illarum dictare debet, quomodo item, & quando. Exercitiæ absque prudentiâ aut vitia esse incipiunt, aut certè non minùs exitiosæ sunt, ac ista. In cive privato ipsum solum respiciunt; in Principe, ipsum & Rempub. Cum utilitate communi omnium, non privatâ unius consentiant oportet. Scientia civilis certos præscribit limites virtuti & illius, qui imperat, & ejus, qui paret. In Ministro non sui juris & arbitrii est justitia, semper ad legis normam

normam sese debet dirigere: in Principe, qui illius est anima, peculiare habet considerationes, quæ universum & commune spectant imperium. In subdito commiseratio modum excedere nunquam potest: in Principe sæpe est noxia. Vt hoc præsentem Emblemate subjicerem oculis, à cornicum aucupio istud desumpsi, quâ, Sanazaro & Garcilaso testibus, Pastores utebantur. Ea erudit Principes; quantâ cum prudentiâ calamitatum & periculorum alienorum sese reddere debeant participes. Cornicem ponebant alis extremis humi alligatam, quæ cum alias per aërem prætervolare cerneret, sublatis in cælum clamoribus eas provocabat, ut ad ferendam opem sese demitterent, misericordiâ motæ.

Cercavanla, i alguna mas piadosa

Del mal ageno de la compañera,

Que del suyo avisada, ò temerosa.

Llegavase mui cerca, i la primera,

Que esto hazia, pagava su inocencia,

Con prision, ò con muerte lastimera.

Garcilaso.

Nam quæ humi fixa hærebat, unguibus prehendebat alteram, ut se liberaret; & hæc rursus aliam, quæ eadem ducta commiseratione ad eam juvandam advolabat, ut una propter aliam, atque adeò perirent omnes. In quo etiam novitas casus locum habuit: interdum enim sola curiositas est, aut naturalis inquietudinis motus, quæ misericordia videtur. In miseris & acerbitatibus exterorum Principum non improbo, ad eorum lamenta & voces, commoveri cor & oculos commiserationis affectu, immò interdum & officia; nolim tamen ad eorundem defensionem leviter armari manus. Vt quis privatus in alterius gratiam periculum subeat, egregium facinus est, & laude dignum; at reprehendendum in Principe, si salutem publicam adducat in discrimen pro salute alterius Principis, sine sufficienti emolumento, & ratione statûs; nec satis sunt eæ, quas propinqua cognatio secum adfert, aut singularis fortè amicitia: nam Princeps ad Subditorum utilitatem natus est prius, quàm Consanguineorum, & Amicorum. Opitulari his poterit, sed absque damno & periculo

aliquo graviori. Quando præstitum alteri auxilium tam commune facit periculum, ut ruina unius secum trahat alterius exitium, nulla est obligationis causa, nec ulla tanta in alios pietas, quæ illam excusare queat. Veruntamen quando commoda aut detrimenta ita nexa sunt inter se, ut utriusque res agi videatur, quia uno pereunte, alteri quoque pereundum esset, causam suam facit, quisquis auxilio præstò est; éstque major prudentia (ut diximus) periculo sese in alieno Statu opponere, quàm expectare illud in proprio. Quòd si etiam quietis & tranquillitatis publicæ interfuerit, oppresso ferre præsidium, omnino facere id debet Princeps potentior: Iustitia enim inter Principes ad tribunal ordinarium confugere non potest; sed in auctoritate & potentiâ Supremi illud invenit. In tali casu tyrannis quædam erit, otiosè spectare tantum, & locum dare illi politicæ, quæ alios Principes exerceri exoptat, ut eorum dissensionibus ipsa securior sit, aut eorundem ruinis majorem sibi fabricetur fortunam. Nam supremus ille internarum mentis affectionum iudex & arbiter severissimè illas castigare^a solet.

^a Eos, quos ignavia, aut calliditas prava, ut alienis laboribus tui essent, armis abstinuit, acerbissimas pœnas solviffe. Sallust.

In istiusmodi casibus magna adhibenda est prudentia, etiam atque etiam ponderando, num aliorum se implicare difficultatibus, è re publicâ futurum sit, ne temerè alienum periculum faciamus nostrum, aut planè in eo nosmetipsos consumamus: nam postea præsidium mutuum sperare haud licebit. Hispaniæ sic accidit, quæ sortem afflicti imperii miserrata, & sanguine suo, & opibus illi tulit suppetias, unde ortum habuère tot bella & armorum incursiones, quibus Francia deinde Italiam, Provincias Belgicas, Burgundiam, & Hispaniam impetiit, & licèt nunc in hanc Monarchiam tota ferè belli moles incumbat, non omnes tamen in Germaniâ id grati agnoscunt, neque cogitant, suâ causâ id accidisse.

§. Experientia igitur tam in propriis, quàm alienis damnis cautiores reddere nos potest in commiseratione, & promptitudine ferendi auxilia aliis. Quoties nos ipsi perdidimus, atque unà amicum, quia afflictæ illius fortunæ ultrò, nec consideratè fati, remedium adferre voluimus, quem ingratum

gratum pro tanto beneficio postea experti sumus! Quoties in Principis incurrerunt odium etiam ii, qui noctes, & dies elaborarunt in eo, ut insignia aliqua ei præstarent obsequia! Germanicus à Tiberio adoptatus erat in filium, destinatus ut eidem in imperio succederet, & tam cultui ejus addictus, ut cum legiones ipsi offerrent Imperium, perinde illud acciperet, *quasi scelere contaminaretur*; cumque urgeretur instantius, *ille moriturum potius, quam fidem exueret, clamitans, ferrum è latere diripuit, elatumque deferebat in pectus*: & quò se gerebat in omnibus fidiorem, eò minùs placebat Tiberio. Illa ipsa ejus solertia, quòd pecuniarum largitione Pannonicas legiones composuisset, Tiberii animum habebat ^b sollicitum. Pietatem ejusdem in reliquiis Vari & militum legendis, justisque persolvendis, Imperii ambitionem ^c ille interpretabatur. Misericordia uxoris ipsius Agrippinæ milites vestientis, dominandi videbatur ^d cupiditas, *cuncta Germanici in deterius trahenti*: suboluit odium istud Germanicum, & quòd honoris specie à Germaniæ gloriâ arceretur: quare *quantò summa spei propior, tantò ille impensius pro Tiberio niti cœpit*; nec ipsum tamen magis eum reddebat exosum, donec oppressa tandem ab onere obligationis gratitudine, *novis Provinciis impositum dolo simul, & casibus objectaret*, ubi Pisone opitulante venenum ei porrexit, suam arbitratus prosperitatem mortem illius, qui columna ^e Imperii ejus fuerat. Nonnulli Principes velut idola sunt, quorum *oculi* (ut advertit Ieremias) *pleni sunt pulvere à pedibus introëuntium*, ad cultum iis exhibendum, nec agnoscunt obsequia; & quod pejus est, nec vinci iis volunt, nec libertatem suam subjectam esse merito, adeoque variis procurant artificiis, ne eam cuiquam obstructam habeant. Qui majora exhibuit obsequia, ei nescio quæ non crimina imputant, ut loco speratæ compensationis purgatione delictorum potius opus habeat, adeoque in præmio numeret, si à culpâ immunis declaretur. Præ se ferunt insuper, non satisfactum sibi iis obsequiis, quæ tamen ipsi intus & in animo vehementer probant; eo solùm nomine, ne obligati maneant, aut ea mandatis suis tribuunt. Ex quo fit interdum, ut illud etiam ipsum,

Tacit. lib. 1.
Annal.

Tacit. ibid.

^b Sed quod largiendis pecuniis, & missione festinata favore militum quaesivisset, bellicam quoque Germanici gloriâ agebatur. Ibid.

^c Quod Tiberio haud probatum. Ibid.

Tacit. ibid.

^d Id Tiberii animum altius penetravit. Ibid.

Tacit. lib. 2.
Annal.

^e Nam Germanici mortem inter prospera ducebat. Tac. lib. 4. Annal. Baruc. 6. 16.

Prov. 25. 3.

^f Nobilitas, opes, omisi gestique honores pro crimine, & ob virtutes certissimum exitium. Tac. lib. 1. Hist.

^g Extendit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam: quoniam calcitrabant boves, & declinaverunt eam. Iratusque est Dominus indignatione contra Ozam, & percussit eum super temeritate: & mortuus est ibi juxta arcam Dei. 2. Reg. 6. 6.

^h Lugdunensis Gallia Rector, genere illustri, largus animo, & par opibus, circumdaret Principi ministeria, comitaretur liberaliter, eo ipso ingratus, quamvis odium Vitellius humilibus blanditiis velaret. Tacit. lib. 2. Histor.

* Eccles. 9. 1.

ipsum, quod tantoperè cupiebant, & fieri jusserant, obtinuisse eos pœniteat postea, immò graviter succenseant ei, qui ad ea suam contulit operam, tanquam si auctoritate propria id fecisset. *Cor Regum inscrutabile*, pelagus profundum, & varium, quod à causâ eadem effervesceat hodie, à quâ heri summè tranquillum erat. Animi bona, & fortunam, opes & honores nunc recensent in meritis, nunc injuriæ, & criminis loco ^f habent. Diligentia sedula facilè illis creat fastidium. Quin & penes Deum periculosa fuit illa^g Oza, cùm labanti arcæ suos subjeceret humeros: nam morte ipsâ factū hoc luit. Quid? quòd Principes magis ferè officia neglecta remunerari soleant, quàm curata probè & gnaviter; sicut & plerumque majori eum honore prosequuntur, qui minùs obsequiis suis id est promeritus. Obligari aliis, servitutem autumant, & minùs oneri ducunt ingratitude, quàm gratiarum redhibitionem; promptum serviendi studium, & liberalitas, quibus Iunius Blæsus erga Vitellium Imperatorem usus est, gratiæ loco odium illi ^h peperere. Abiit insignis ille heros Rogerius, Militiæ Magister, gente Catalaunus, qui Fadrico Regi Siciliae fuerat auxilio, evocatus sub Andronico Imp. ut ejus tueretur Imperium. Et verò egregiè illud præstitit, cum forti suâ Catalaunorum natione, licèt numero exiguâ. Hostiles Turcarum incursiones represserunt, & ecce cùm tantarum victoriarum ipse sperat præmium, jubet illum Imperator levissimam ob causam supplicio affici. Ita sæpenumerò minima aliqua offensus, aut irritatio plus potest, quàm maxima etiam beneficia: siquidem gratitudinis affectu onus sibi imponi existimat animus; vindictâ verò bilem exonerat. Isthæc infelicitas est in famulatu Principum, ut ** nesciat homo, utrum amore, an odio dignus sit*. Et si ex eo, quod Historiæ nos docent, & ex damnis, quæ ob promptam serviendi voluntatem sæpe incurrimus, formanda nobis esset Politica aliqua, opus foret distinguere inter virtutes, ut sciremus, quomodo uti illis oporteret, absque nostro dispendio, considerando quòd etsi omnes existant in nobis, tanquam in subjecto suo proprio, non tamen omnes intra nosmet operentur: quædam enim

exerci-

exercitio suo foràs in apertum prodeunt ; aliæ verò intùs , & in solo animo vim suam exerunt. Tales sunt Fortitudo, Patientia, Modestia, Demissio , Religio , & aliæ ; è quarum numero aliquæ ita pro nobis sunt solùm , ut ad eas illæ , quæ foràs tendunt , nihil conferant aliud , quàm securitatem pro humanâ societate ; & existimationem propter suam præstantiam , uti in Demissione animi , in Modestiâ , & in Benignitate accidit ; atque adeò quò Virtutum istarum perfectio fuerit major , eò magis aliorum nobis conciliabit animos , & plausum merebitur , modò decorum servare noverimus. Aliæ istarum Virtutum , etsi intra nos operentur in casibus propriis , exercitium tamen earum etiam ab actionibus alienis dependere solet , uti Fortitudo , & Magnanimitas. In his nihil est periculi , si eas moderetur prudentia , quæ gratiam , & modum Virtutibus tribuit : nam gravitas nimia & imprudens commodis nostris plerumque officit , dum specie existimationis , & gloriæ nos ipsi perdimus , & interim præmium & plausum ferunt alii , qui in obsequiis præstandis Tempori , Necessitati , & Assentationi magis servierint.

In illarum Virtutum exercitio , quæ circa alienum bonum versantur , quales sunt Generositas , & Misericordia , semper ferè periculi aliquid est , aut damni : neque enim iis respondere solet præmium Principum , neque favor , & benevolentia mutua Amicorum , eorumve , qui nobis sanguine conjuncti sunt ; immò dum certò confidimus fore , ut Amici nostra æstiment obsequia , & vicissim nostris in periculis vitâ , fortunisque suis nobis auxilio sint , in errorem istum nos inducit obligatio propria , cui ut faciamus satis , nostri sæpe obliviscimur exitii. Interim si in calamitatem aliquam nos incidere contigerit , subducunt sese illi , & nos destituunt. Ad Iobum cum omni malorum genere acerbè conflictantem soli tres amici inviserunt , & quidem à Deo ⁱ moniti , nec opere tamen , & reipsâ eidem venêre subsidio ; sed verbis duntaxat , & monitionibus asperis , quibus patientiam ejus egregiè exercebant. Postquam verò Deus eundem iterum respexisset benignius , & bonis omnibus denuò cœpisset cumulare , undique

ⁱ Audientes tres amici Iob omne malum , quod accidisset ei , venerunt , sicut locutus fuerat Dominus ad eos. Job. 2. 11.

ad

^k Venerunt
autem ad eum
omnes fratres
sui, & univer-
sa sorores
sue, & cuncti
qui noverant
eum prius, &
comederunt
cum eo panem
in domo eius.
Job 42. 11.

Prov. 6. 1.

^l Eruere quasi
damula de
manu, & qua-
si avis de insi-
diis aucupis.
Prov. 6. 5.

Sil. lib. 13.

ad eum concurrerunt, non confanguinei solùm, sed ii etiam, qui eum non nisi à facie noverant, & mensæ ejus accubuerunt, ut tantarum prosperitatum participes ^k fierent.

Error iste sub specie boni, & auxilii mutui, ac obligationis multos in ruinam dedit præcipites, qui cùm beneficia inter alios seminassent, non nisi ingratitude & odia mesuerunt postea; hostes experiundo, quos amicos antè habuerant, ita ut viverent deinceps, & morerentur infelices. Spiritus sancti divinum oraculum est: *Fili mi, si spononderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam: illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis sermonibus.* Nòsque exhortatur, ut oculos semper apertos habeamus, & caveamus nobis ab amici manibus, quomodo sibi cavet damula, aut avis à manibus ^l Venatoris. *Bene age, & cave tibi,* Castellanum proverbium est, ab experienciâ natum. Non hoc illorum est, qui sibi solùm vivunt, nec Misericordiâ aut Charitate moveri se sinunt, ut malis alienis remedium adferant. Obsurdescunt penitùs, & cœci fiunt ad gemitus aliorum & infautos casus, omnem fugientes occasionem sese illis immiscendi: quo fit, ut à curis & molestiis immunes sint ac liberi, & si novos sibi non conciliant amicos, servant tamen eos, quos habent. Non inclarescent ex eo, quod in aliorum faciunt gratiam, sed quod facere intermittunt potius: nam alii id prudentiæ tribuent. Præterquam quòd communiter plaris æstimare soleamus eum, qui nostrâ non eget operâ, nòsque despiciens, suâ ipsius sorte contentus vivit. Vnde perceptis ordinariis hominum moribus, consultius fortè videri posset, calamitates aliorum otiosè spectare solùm, & dissimulare, ad utilitatem propriam animum semper reflectendo, nec illam periculis & casibus alienis commiscere. Verùm isthæc Politica contraria esset obligationi Christianæ, humanæ charitati, & aliis pluribus honestissimis virtutibus, quæ propiùs nos ad Deum faciunt accedere. Ista, inquam, Politica omnem dissolveret civilem societatem, quæ in eo posita est, ut quisque & sibi vivat, & aliis. Virtus exterioribus signis & testimoniis non indiget, *sibimet pulcherrima merces.* Quin

tantò

tantò amplius ejus perfectio enitescit, & gloria, quantò minùs ei rependitur mutuum : nam bene facere ob solam spem retributionis, avaritiæ quædam species est; & si illa obtineri non possit, gravi dolore conficitur animus. Illud ergo stimulo nobis sit, quod nobis ipsis debemus, uti & exemplum Dei infinitè boni, qui sua semper dispertit beneficia, in eos etiam, qui minùs gratos se exhibent. Prudentiæ tamen est tempore advertere, ubi & quando benevolentia reciproca sperari non potest : infelix enim est, qui postquam grandes fecit sumptus, & difficultatibus ac periculis alienis sese objectavit, parem præstolatur gratiam, & non nisi ingratitude reportat. Qui naturam, & mores hominum ordinarios noverit, ei id minimè mirum videbitur aut insolens, cùmque antè illud præviderit, adversùs hunc ictum muniet animum, ne fraudi sibi ea res esse possit.

§. Nunc illud etiam diligenter considerandum, num è re amici sit, nec ne, si ejus defensionem velimus suscipere : interdum enim plus officimus hâc nostrâ opitulandi promptitudine, quia aut importuna est, aut imprudens, dum placere aliis cupimus, & officiosi videri, quâ re illos juxtâ ac nos perdimus. Hoc placendi studium suo plerunque auctori noxium compefcuit Thraseas (etsi in suum id est favorem) in Rustico Aruleno, *ne vana, & reo non profutura, intercessori exitiosa inciperet.*

Tac. lib. 16.
Annal.

§. Nec minùs imprudens, & periculosus est zelus boni publici, & rerum à Principe bene agendarum, tum præsertim, cùm nec ex officii obligatione, nec certâ spe remedii, non rogati immiscemus nos ejus negotiis ac commodis, cum evidenti nostro periculo. Non ego illud nunc volo, ut damni alieni otiosi spectatores simus, neque ut silentium nostrum, aut quies tyrannidi, & tempore turpiter serviat; sed ne imprudenter nosmetipsi perdamus, & ut Lucii Pisonis instamus vestigia, qui temporibus difficillimis, & maximè calamitosi semetipsum tantâ prudentiâ conservavit, *ut nullius servilis sententiæ sponte auctor, & quoties necessitas ingrueret, sapienter ea moderaretur.* Sæpè in antecessum consilia damus de iis, quæ ad nos non pertinent, persuasi in illis remedium

Tacit. lib. 6.
Annal.

malorum publicorum consistere; neque advertimus tamen, nos facillimè decipi amore proprio nostrarum opinionum, absque notitiâ particulari earum rationum, quibus ducuntur Principes, quæve in ipso facto occurrunt. Nihil magis periculosum, quàm aliis velle consilia dare. Etiam qui ex officio tenetur, vitare illud debet, si non rogetur: consilia enim ex eventu æstimari solent, qui pendet à casibus futuris, quos prudentia prævertere non potest, & quod succedit malè, Consiliario tribuitur; non illud verò, quod feliciter evenit.

SYMBOLVM XLVIII.

QUAM ab armis instructi sunt Principes adversùs exter-
nos hostes! quàm inermes adversùs domesticos! Inter
ipfos satellitum enses eos comitantur, nec advertunt tamen.
Isti adultores sunt, & assentatores: nec minus periculi est ab
eorum blanditiis, quàm ab armis hostium. Plures sanè Prin-
cipes adulatio, quàm ipsa vis in ruinam impulit. Quam re-
giam purpuram non arrodit ista tineas? ecquod sceptrum te-
redo illa non exedit? In altissimam etiam cedrum sese insi-
nuat, & corrosâ sensim ejus medullâ, eam denique humi ster-
nit. Damnum est, quod non nisi ipsâ ruinâ sese prodit. Priùs

^a *Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras.* If. 5. 20.

^b *Aut quasi lucens quipiam, id est plaga lepræ.* Levit. 13. 2.

Tacit. lib. 1. Annal.

Tacit. lib. 3. Annal.

Mar. Hist. Hisp. lib. 23. c. 9.

effectus illius incurrit in oculos, quàm ejusdem causa. Ementitus bombyx, qui deaurata Palatiorum laquearia incolit. Stellioni stellis variis per dorsum distincto, & venato pectore eam Emblemata præfens comparat. Sub stellato zeli pallio, quo perniciosos suos fines contegit, se exhibet ^a Principi. Illud sciat imprimis, non omnem lucem Naturæ optimæ esse indicem: nam & in sacrâ Scripturâ lepræ ea ^b signum est. Et ligna putrida lumen aliquod sub noctem solent fundere. E perniciosâ mente aliquæ boni stricturæ emicant. Interdum intra ipsa severitatis viscera, quæ libertatis est amica, & contraria Principi, serviliter sese abdit ostentatio. Valerius Messalla sic fecit, quando auctor fuit, ut quot annis obedientiæ sacramentum innovaretur Tiberio; rogatusque cujus jussu ista proponeret: *sponte dixisse, Respondit, neque in iis quæ ad Rempublicam pertinerent, consilio nisi suo usurum, vel cum periculo offensionis, quæ sola species adulandi supererat.* Huic non longè abfimilis fuit adulatio illa Ateii, quando accusato Lucio Ennio, quòd argenteam Tiberii statuam destruxisset, ut varia supellectilia inde effingeret, nolentéque ipso Tiberio accusationem admittere, palàm sese illi opposuit, dicens: *non debere eripi Patribus vim statuendi; neque tantum maleficium impune habendum. Sanè lentius in suo dolore esset; Republicæ injurias ne largiretur.*

§. Stellio pellem mutat in annos singulos: cum tempore consilia sua adulatio, quoties nimirum Princeps voluntatis suæ affectum variat. Regi Alphonso Decimo Ministri ejus primùm auctores fuerant, ut Reginam Violantem ob infœcunditatem abs se dimitteret, matrimonium initum caussati, quod postea iidem mutatis sententiis ratum habuère, suaseruntque Regi, ut eandem ad thori societatem revocaret.

§. Nullum animal magis fraudulentum, quàm stellio; unde & Iurisperiti omne delictum ex fraude crimen stellionatûs appellant. Ecquis majoribus utitur dolis, ac assentator, qui nunquam non voluntati ponit laqueos, nobilissimæ hominis facultati, tamque principali, ut sine illâ sensus omnes sub jugo servitutis sint?

§. Non

§. Non enecat eum Stellio, quem inficit, sed torpore solùm omnia ejus membra corripit, eúmque à seipso quodammodo avocat, varios in eo affectus excitando. Adulatori hoc proprium est, qui variâ boni specie fascinat oculos, & decipit aures Principis, aut eum quasi extra se abripit, ut rerum veritatem dispicere nequeat. Stellio tam hominibus infensus est, ut cùm pellem exuit, eam ipse devoret, ne cuiquam contra comitalem morbum usui & remedio sit. Adulator ferre non sustinet; ut Princeps ab erroribus suis convalescat: erroris enim agnitio filia est veritatis; hæc verò assentationi inimica. Adulatio prosperitatibus Principis invidet, eúmque execratur, & odio habet, tanquam qui potentiâ suâ & necessitate quâdam istud adulationis, dissimulationisque imponat jugum, & cogat quodammodo aliud clausum gerere in pectore, aliud ore proloqui.

§. Singulari prudentiâ opus est in Principe, ut adulationem sciat discernere: ea namque in laudibus consistit, quas Princeps audiet interdum ab iis etiam, qui ab assentandi vitio quàm longissimè absunt. Illud discrimen est, quòd adulator promiscuè honesta atque inhonesta, proba ac improba laudare soleat; ii alii verò id solùm, quod rectum ac bonum est. Si ergo viderit Princeps, ea sibi adulatoriè tribui, quæ aut aliis debentur, aut casu ^c evenerunt: laudari res leves, quæ laudem non merentur: ea, quæ voluptati sunt potiùs, quam honori: ea quæ à negotiorum molestiis sevocant Principis animum: ea, quæ magis commoda ejus propria spectant, quàm bonum publicum; & tamen sic laudantem, non seipsum ritè moderari: non tristitiâ affici, nec commonere Principem, si quid indecens, & personâ suâ ac majestate indignum eum committere viderit: immò errores ejus, ac vitia excusare: magis deinde suæ propriæ studere fortunæ, quàm obsequio Principis: omnem illius dissimulare offensionem, & fastidium, ut individuus comes lateri semper hæreat: non adjungere sese ad viros severos, & boni publici amantes: laudare eos, quos judicat erga se gratos fore, dum eos è Principis gratiâ exturbare non potest: postquam verò de hâc securus fue-

^c Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant. Isa. 3. 12.

rit, & Principem in suâ habuerit potestate, elaborare, ut aliorum sibi conciliet animos, omnes meliores successus sibi tribuendo, & incusando Principem, quòd consiliis suis noluerit obsequi: jactare item majoris auctoritatis comparandæ causâ apud extraneos, se errata ejus reprehendisse, cum interim in secreto ea excuset, laudet & probet; facillè hunc talem non nisi adulatorem esse licebit agnoscere, qui fugiendus Principi haud secus, ac pestilentissimum venenum, & sincero isti amori, qui ei debetur à subditis omnino ^d contrarium.

^d Blanditiæ
pestimum veri
effectus vene-
num; sua cui-
que utilis.
Tacit. lib. 1.
Histor.

Mar. Hist.
Hisp. lib. 12.
c. 15.

Esth. c. 6.

Verùm tamen hæc indicia fati sint manifesta, solet tamen amor proprius tam esse cæcus, ut adulationem haud agnoscat; sed capi se sinat suis laudibus, quæ nescio quàm suavem in sensus exercent tyrannidem, adeò ut nulla tam sit enormis, quam Principes non credant suis deberi meritis. Accidit hoc interdum ex remissâ quâdam & segni bonitate, quæ assentationis damna non fati expendens eam tolerat; quin immò submissionem interpretatur, & affectum optimum. Quo in genere peccârunt Rex Galæciæ Ferdinandus, suis omnibus invisus, quòd assentatoribus nimis faciles aures daret; & Rex Alphonfus Nonus, qui eandem ob causam virtutum suarum, & præclarè factorum gloriam haud parum obscuravit. Advertant igitur Principes, se fortè ab amore proprio, aut innatâ bonitate sic decipi, ut datis etiam sufficientibus indiciis, adulationem agnoscere nequeant: atque adeò, ut in notitiam illius veniant, seseque ab eâ liberent, historias suaverim evolvant, & observent in Antecessoribus suis, aliisque artificia ista & fraudes, quibus circumventi fuerunt ab adulatoribus, damna, quæ incurrerunt; & considerent deinde, num eodem modo secum quoque nunc agatur. Vnicâ solâ vice, cum Assuerus Rex noctem insomnis traduceret, juberetque annales suorum temporum sibi prælegi, mox illi aperuerunt, quod nemo aliorum fuisset ausus, intellexitque technas & tyrannides amici sui Amani, quem unicè ferebat in oculis, & præstita à Mardocheo fidelitatis obsequia: illas quidem per adulationem hætenus occultatas; hæc verò per malitiam

tiam pressa silentio : tunc autem re compertâ unum supplicio iussit affici, alterum præmio. Attamen in hâc ipsâ etiam lectione attendant oportet, ne fors adulatio larvam induat, legant ipsimet historias : fieri enim posset, ut si legeret alius, silens præteriret eos casus, qui erudire deberent Principem, aut clausulas quasdam & verba immutaret. O infelicem Majestatis sortem, quæ nec secuta esse potest de veritate librorum, qui tamen amici hominum habendi sunt fidelissimi.

§. Iam illud etiam curet Princeps, ut si qui contra eum libelli infames eduntur in lucem, ad suas manus perveniant: etsi enim illos dicitur malitia, veritatem tamen scribunt, & reperiet in iis, quæ aulici solent silentio premere, evadentque prudentior suâ propriâ infamiâ. Videns aliquando Tiberius, quàm in eo fuerit deceptus, quòd Sejani malitiam cum tempore penetrare non potuerit, *quæ ab heredibus occultata, publicè recitari iussit : patientiam libertatis alienæ ostentans, & contemptor suæ infamiae; an scelerum Sejani diu nescius, mox quoquo modo dicta vulgari malebat, veritatique, cui adulatio officit, per probra saltem gnarus fieri.*

Tacit. lib. 6.
Annal.

§. Non semper actiones suas contempletur Princeps in speculo eorum, quos circa se habet; alios extraneos potius consulat viros zelosos & severos, & attendat, num una eadèmq; omnium sit approbatio : nam assentationis specula ob varias & inconstantes formas nunquam species offerunt oculis, quales ipsæ sunt in se, sed quales esse optaret Princeps; & *melius est à sapiente corrigi, quàm stultorum adulatione decipi.* Ad eum finem necessarium est, ut nunc hos, nunc illos interroget, & verecundiâ omni, ac metu liberet, ponendo eis ob oculos obligationem, quâ veritatem eloqui teneantur. Etiam Samuel liberè edicere ausus non fuit coram ^e Heli sacerdote, quæ Deus ipsi præceperat, donec ipse fuisset ^f sciscitatus.

Ecclesi. 7. 6.

^e Et Samuel timebat indicare visionem
Heli. 1. Reg. 3. 15.

§. Consideret se porrò Princeps etiam in vulgi speculo, in quo ne minima inest macula, quæ non confestim appareat; nescit enim dissimulare multitudo. Ludovicus Quartus Franciæ Rex ementito habitu vulgari plebeculæ sese commiscebat, ut audiret, quæ de suis actionibus & gubernandi

^f Et interrogavit eum :
Quis est sermo, quem locutus est Dominus ad te?
Ibid. v. 17.

nandi ratione illi dicerent. In compita publica prodeundum est, ut veritatem invenias. Rem unicam palatio suo deesse querebatur Ludovicus XI. Franciæ Rex, veritatem nimirum.

^g Mutavit ergo habitum suum, vestitusque est aliis vestimentis, & abiit ipse.

1. Reg. 28. 8.

^h Dixitque Ierobam uxori suæ: Surge, & commuta habitum, ne cognoscaris, quòd sis uxor Ierobam. 3. Reg. 14. 2.

Prov. 25. 2.

Nimis modesta ea est, nec apta ad mores aulicos; quin has ipsas aulas refugit, ne confundatur in præsentia regiâ. Eâ de causâ Rex Saul Pythonissam consulturus mutavit habitum, ut tantò sibi responderet liberius, atque ad eò ille ipse quæstionem ei proposuit, nec alterius fidei rem istam committere & voluit. Idem Ieroboamus quoque observavit; quando uxorem suam ablegans ad Prophetam Ahiam, ut intelligeret de infirmitate filii, eidem præcepit vestimenta commutare, ne si forsan eam agnosceret, aut non responderet, aut veritatem non ^h diceret. Cùm ea igitur intra privata Principum conclavia reperiri non possit, industriâ opus est, ad eam àlibi indagandam. *Gloria Regum, investigare sermonem.* Rex

Philippus Secundus famulo utebatur sibi in paucis charo, per quem rescisceret omnia, quæcunque de se intra & extra palatium alii loquerentur. Illud tamen observandum, populi sermones, qui Principe absente fiunt, licet è vero sint, si tamen ad aures ejus perferantur, vanos fore, & adulatorios; immò in causâ cur cœco quodam modo vitiorum suorum sequatur impetum, ex communi illo applausu sibi persuadendo actiones suas probari ab omnibus. Nullius gubernatio magis tyrannica unquam fuit, quàm Tiberii; nullus Principi familiarior majori in odio, quam Sejanus; & tamen cùm Capreis essent, *crebris precibus efflagitabat Senatus, visendi sui copiam facerent.* Neronem sic miserè decipiebant populi adulationes, ut planè crederet, eum absentiam suam ab urbe Româ ferre non posse; imaginabatur sibi nimirum *vidisse*

Tacit. lib. 4. Annal.

Tac. lib. 15. Annal.

Ibid.

civium mæstos vultus, audire secretas querimonias, quòd tantum aditurus esset iter, cuius ne modicos quidem egressus tolerarent, sœti adversum fortuita aspectu Principis resoveri; qui aliàs tam invisus erat, ut *Senatus, & primores in incerto essent, procul, an coràm atrocior haberetur.*

S. Essent præterea & alia media ad ignoscendam adulationem; sed pauci Principes iis uti cupiunt, qui affectibus eorum

eorum, & appetitui naturali sese illa accommodat. Ita videmus in monetarum adulteratores animadverti acerbius, quàm in assentatores, tametsi hi magis noceant: nam illi quidem monetarum leges violant; hi verò eas, quæ vitia prohibent, faciuntque ut virtutis speciem induant, Grande illud damnum est, quod nunquam non culpatur, & semper tamen viget in aulis Principum, ubi minimè secuta est Veritas, præsertim *apud aures superbas & offensionis proniores*. Ipsâ morte luit Bernardus Cabrera, quòd Petrum I V. Regem Aragonium de rebus quibusdam amicè monuisset, non obstantibus tot eximiis obsequiis, quæ præstiterat, aut quòd Regem ipse moderator optimis moribus informasset. Qui alium monet, & instruit, actiones ejusdem videtur incusare, & iudicio ac probitate se præferre alteri, quam eminentiam Principes ferre non sustinent: existimant enim non sat honoris sibi deferri ab eo, qui tam apertè iis loquitur. Animo sincero, & candido Regi Petro Crudeli referebat Gutierrez Fernandesius Toletanus, quid ipse de ejusdem gubernatione sentiret, hortabaturque, ut rigorem suum nimium moderaretur: quam monitionem præmio etiam dignam pro tanto delicto Rex habuit, ut ob libertatem istam capite illum plecti jufferit. Eum ut iudicem veretur Princeps, qui actiones ejus observat, nec æquis intueri potest oculis, cui illæ probatæ non sunt: *Nam suadere Principi, quod oporteat, multi laboris & periculi;* non illud, quod ipse ultrò appetit. Quæ causa est, cur timidior sit veritas, & adulatio audacior sumat animos. Si quis tamen Princeps tam foret generosus, ut capi assentatione indecorum duceret, & contemptum arbitraretur, si fictis ad speciem laudibus eum contentur decipere alii, malintque cum ejus fortunâ, quàm personâⁱ loqui; facile illud adulatorum genus arcebit, armando sese contra illos severitate: nemo enim talia audebit in Principem gravem ac ferum, qui rerum veritatem intelligentiâ comprehendit, & honores vanos contemnere didicit. Tiberius eadem vultus constantiâ & libertatem Pisonis accepit, & Galli^k adulationem. Et tametsi dissimularet, *intellexit* tamen ista verborum lenocinia,

Tacit. lib. 4.
Annal.

Mar. hist.
Hisp. 1. 17.
c. 7.

Mar. Hist.
Hisp lib. 17.
c. 4.

Tac. lib. 1.
Histor.

ⁱ Etiam ego, ac tu simplicissime inter nos hodie loquimur, ceteri libentius cum fortunâ nostrâ, quàm nobiscum.
Tacit. lib. 1.
Hist.

^k Audiente hac Tiberio, ac silente. Tac. lib. 2. Annal.

Tacit. lib. 3. Annal. *nia, sicut & illa Ateii Capitonis, ut erant magis, quam ut dicebantur. Remuneretur porrò Princeps præmiis publicis eos, qui ingenuè veritatem proloqui ausi fuerint. Fecit illud Clifthenes Siciliae Tyrannus, qui cuidam suo Consiliario statuum crexit, quòd sibi, ne triumpharet, liberè contradixisset; quare mirè universum sibi devinxit populum, aliisque suis Consiliariis addidit animos, ut liberiùs, quicquid sentirent, posthac edicerent. Rex Alphonfus Duodecimus de re magni momenti aliquando consulturus, manu dextrâ strictum ensem, lævâ sceptrum tenens, sic præsentibus allocutus est: *Agite, dicite omnes liberè, quæ mens sit vestra, atque sententia, & consulite in medium, quacunque ad majorem gladii hujus gloriam, & sceptri incrementum fuerint. Rarâ temporum felicitate, ubi sentire, quæ velis, & quæ sentias, dicere licet.* Adulationis turpitudinem fati agnoscunt omnes; sed & omnes veritatis damna perspecta habent, vidéntque majus ab hac, quam ab illâ sibi esse periculum. Quis non cum omni sinceritate & zelo loqueretur Principibus, si hos contingeret Ioanni II. Lusitaniae Regi esse similes; qui cuidam, nescio quam dignitatem petenti, fertur respondisse, se quidem eam jam pridem alteri fidei Ministro suo destinasse, qui nunquam ea sibi loqueretur, quæ aures solùm demulcerent, sed quæ ad majus suum obsequium, & Regni utilitatem facerent. Verùm non nisi in pauculis generosam istam sinceritatem inveneris; omnes ferè Regis Achabi mores imitantur, qui cùm Prophetas vocasset in consilium, Michæam exclusum voluit, quem eo nomine invisum habebat, quòd mala semper, nunquam boni aliquid sibi vaticinaretur. Hæc causa est, cur multi Ministri sæpè non leve periculum adeant, si zelo aliquo ducti per solam etiam conjecturam loqui velint de damnis imminentibus, ut opportuno remedio illis tempestivè occurratur: ita enim ferè comparati sunt Principes, ut prorsus ignorare ea malint, quàm anticipatò metuere. Aptissimas habent aures ad concentum Musicum; dissonas verò impendentium calamitatum voces ferre non sustinent. Vnde porrò fit, ut concionatores, & conscientiarum suarum arbitros eligant, qui prædicent*

¹ Sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum. 3. Reg. 22. 8.

cent & dicant solum, quæ ipsi ^m volunt, non quod Deus inspirat, uti Propheta Michæas ⁿ faciebat. Quid mirum igitur, si absque veritatis luce aberrant à viâ, & pessum eant?

^m Ad scia desideria coacer-
vab int sibi
magistros.
2. Tim. 4. 3.

S. Si à prudentiâ instructi essent, qui veritatem loqui volunt Principi, haud dubiè pluris illam faceret, quàm inanes assentatiunculas; at perpauca tempestivè uti eâ nōrunt cum suavitate, atque eo modo, ac decet. Omnes ferè in dicendo liberiores, asperi simul sunt, & communiter offendit Principem vultus nimis serius, & armatus à veritate: *quædam enim virtutes odio sunt, severitas obstinata, invictus adversus gratiam animus.* Nempe Principes contemni se putent, si contemnantur artes, quibus eorum favor & bona gratia parari solet: existimant enim, qui isti rei non studet, nec subditum se agnoscere, nec Principum operâ indigere. Qui Superior est, phlebotomo, aut novaculâ veritatis utitur, ad curandum Inferiorem; hic verò solo cauterio, quod absque dolore quasi enecat & exedit, quod in Superiore vitiosum est. Offendere veritatibus, quæ nec tempus, nec modum servant, malitia potius est, quàm zelus; audacia magis, quàm admonitio. Quid? quòd etiam Deus, quæ dicenda sunt, singulari cum prudentiâ & moderatione Principibus manifestet: nam etsi per Iosephum & Daniele quædam de calamitatibus futuris Pharaoni & Nabuchodonosori denuntiare potuisset, per quietem tamen id facere maluit, dum sensus sopiti essent, & Majestas quasi sepulta ^o somno, nec clarè tunc quidem, sed per figuras & hieroglyphica, ut certum interpretationis tempus intercurreret, ad cavendum terrorem nimium, & consternationem subitam, uti & periculum Ministrorum, si non rogati hæc talia jis ^p indicassent. Satis sit Ministro, si Princeps in notitiam eorum deveniat, & si solis signis id possit efficere, verbis ad eam rem ne utatur. Reperiuntur tamen nonnulli adedè imprudentes, & sinistrae intentionis, ut veritatem nudè eloqui, & malorum nuntiorum auctores esse & bajuli, nil vereantur. Discant hi ex iis, quæ Regi Balthasari quondam eve-

ⁿ Quodcumque
dixerit mihi
Deus meus, hoc
loquar. 2. Pa-
ral. 18. 13.

Tacit. lib. 15.
Annal.

^o Evigilans,
rursus sopore
depressus, vidi
somnia.
Gen. 41. 22.

Somnia vi-
di, quod per-
territ me: &
cogitationes
meæ in strato
meo, & visio-
nes capitis
mei conturba-
verunt me.
Dan. 4. 2.

^p Cui ille ait:
Vidi somnia,
nec est qui
edisserat: que
audi te sapi-
entissimè
conjuere.
Gen. 41. 15:

nère;

nère; cui manus illa, quæ capitalem mortis sententiam ei in supremo pariete exhibebat, non totam sese spectandam dedit, sed solos digitos; immò nec digitos, sed extremos eorum articulos duntaxat: ita ut nequaquam appareret, à quo regerentur; nec lucente sole, sed sub noctem, scribentes decretoriam illam sententiam ad candelabri lucem, & in pariete⁹ dubio, ejusmodi literis, ut non nisi interjecto temporis spatio legi posset & intelligi.

⁹ Apparuerunt
digiti, quasi
manus homi-
nis scribentis
contra cande-
labrum in su-
perficie parie-
tis aula regia:
& Rex aspi-
ciebat articu-
los manus
scribentis.
Dan. 5. 5.
Tacit. in vi-
tâ Agric.

¹ Posse etiam
sub malis
Principibus
magnos viros
esse. Tacit. in
vitâ Agric.

Tacit. lib. 4.
Annal.

Tac. lib. 14.
Annal.

* Tac. lib. 5.
Annal.

[†] Sæpè asperis
facetiis illu-
sus, quæ ubi
multum ex
vero traxere,
acrem sui me-
moriæ relin-
quunt.

Tac. lib. 15.
Annal.

Dummodo ergo intentio bona sit, & prudentiam habeat comitem, facile erit medio & securo incedere itinere inter adulationis servitutem, & contumaciam veritatis. Omnes enim hæ dici possunt, si quis rectè eas dicere noverit, emendationem solùm præ oculis habendo: quomodo *moderatione, prudentiâque Agricola* iracundus Domitiani animus leniebatur, quia non contumaciâ, neque inani jactatione libertatis famam fatumque provocabat. Qui cum obsequio & modestiâ generositatem & industriam miscuerit, etiam inter Principes malos securos degere⁷ poterit, & gloriæ præ iis, qui nimiâ famæ cupiditate stultè semetipsi proderunt, absque ullo Reipublicæ emolumento. Istâ consideratione moderatus est pleraque Marcus Lepidus, & ab *saevis adulationibus aliorum in melius flexit: neque tamen temperamenti egebat; cum æquabili auctoritate, & gratiâ apud Tiberium vigerit.* Exiit senatu *Thrasea Patrus* silentio, vel brevi assensu priores adulationes transmittere solitus, cum in Tiberii gratiam decerneretur, *dies Natalis Agrippinae inter nefastos esset.* Quid effecit tamen? nocuit Senatui, sibi *causam periculi fecit, ceteris libertatis initium non præbuit.*

§. In illis plus periculi habet veritas, qui dum adulatores esse fugiunt; liberi tamen videri volunt, & ingeniosi, adeoque ** acerbis facetiis facta & vitia Principum perstringunt, quarum apud Præpotentes in longum memoria est,* maximè si ex vero sint; uti Neroni cum Vestino accidit, quem jussit interfici, quòd scelera sua ejus libertati odio *†* essent. Veritatem propalare, ut mala gubernandi ratio publicetur potius, quàm corrigatur, libertas quadam est, quæ admonitio

nitio

nitio videtur, & est obtrectatio; zelus videtur, & malitia est.

Nec minùs pestilentem hanc judico, quàm ipsam assentationem: nam si *adulationi fœdum crimen servitutis, malignitatis falsa species libertatis inest*.

Tacit. lib. 1.
Hist.

Hinc prudentiores Principes tam libertatem, quàm nimias blanditias metuunt: neutrum quippe periculo vacat, atque adeò utrumque extremum fugiendum, uti Tiberii temporibus accidebat, *quando angusta & lubrica oratio sub Principe, qui libertatem metuebat, adulationem oderat*.

Tacit. lib. 2.
Annal.

Illud tamen certum, aliquid dandum adulationi, ut veritati locus sit. In nullà omnino re blandiri, est accusare omnia, & in gubernatione *corruptis moribus, perinde anceps, si nulla, & ubi nimia est ostentatio*.

Tacit. lib. 4.
Annal.

Desperata omnino foret Respublica, & sine omni remedio, Princeps crudelis evaderet, si nec veritas, nec adulatio quicquam in eum auderent. Aspidi esset similis, si aures obturaret ad illius blanditias, qui eum cum prudenti moderatione ad honestiora vellet impellere. Cum his talibus comminatus est Deus per Ieremiam Prophetam Populo Hierosolomitano: *Ego mittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio: & mordebunt vos*.

Furor illis secundùm similitudinem serpentis: sicut aspidis surde, & obturant aures suas. Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter. Pl. 57. 5. & 6. Jer. 8. 17.

Ferox animus est, qui ad suavem & modestam aliquam adulationem passiones suas non deponit, & consilia saniora unà cum illâ suaviter proposita respuit. Quia enim amarior solet esse veritas, opus est labra calicis dulcedine aliquâ illinere, ut Principes avidiùs eam hauriant. Audire eas nolunt, si sicca sint, quin immò iis auditis pejores fiunt. Tiberius *Casar objectam sibi adversus reos inclementiam eò pervicaciùs amplexus fuit*.

Tacit. lib. 4.
Annal.

Expedi interdum commendare in iis egregia quædam facinora, tanquam si ea patrâssent, ut ad ea patranda incitentur; aut in laudandâ fortitudine & virtute modum aliquantulùm excedere, ut tantò ampliùs in iis crescant: his enim blanditiis magis ad honestiora inflammatur animus, quàm assentatione. Nec alio modo, referente Tacito, Senatus Romanus usus est cum Nerone, sub initium suscepti ab eo imperii, *quàm magnis Patrum laudibus, ut juvenilis animus levium quoque rerum gloriâ sublatum, majores continuaret*.

Tac. lib. 13.
Annal.

Illud pessimum, si vitia laudentur, &

*u Postquam
cuncta scelerū
pro egregiis
accipi videt,
exturbat Octa-
viam. Tacit.
lib. 14. An-
nal.*

vestiantur virtutum nomine; hoc enim est habenas iis laxare, ut tantò committantur liberiùs. Cùm videret Nero immanitatem suam pro justitiâ haberi, magis ad illam se " dedit. Plures Principes adulatio improbos reddit, quàm malitia. Propriæ nostræ libertati, fortunis nostris, & vitæ malè consulimus, si injustam Principum potentiam conemur extendere ulterius, suppeditando iis media, quibus indomitas suas cupiditates & affectus expleant. Vix improbus esset Princeps, nisi Ministri essent adulatores. Gratiam, quam virtutibus haud promerentur, malis publicis aucupantur. O grandem malignitatem, pro momentaneo aliquo favore, qui sæpè ne obtineri quidem potest, aut exitio est potius, suam prodere Patriam, & tyrannides meras in regnum invehere. Quid mirum, quòd Deus ob Principum delicta castiget subditos, si illorum hi causâ sint, dum Princeps per Ministros suos omnia peragit, qui illum varios edocent modos populum tributis onerandi, opprimendi Nobilitatem, & gubernationem convertendi in tyrannidem, violando privilegia, statuta & consuetudines patriæ, & executionis deinde instrumenta sunt.

SYMBOLVM XLIX.

VALDE dubitare cogor, fato & sorte nascendi ut cetera, ita Principum inclinatio in hos, aut offensio in illos, an sit aliquid in nostris consiliis, liceatque inter abruptam contumaciam, & deforme obsequium pergere iter ambitione & periculis vacuum. Occulta quædam vis videtur, quæ si non impellit, at movet voluntatem nostram, & inclinat ad unum magis, quàm ad alium: & si in sensibus & appetitu naturali naturalis quædam est cum rebus certis sympathia, aut antipathia, quidnì in affectu voluntatis? Esto, in appetitum plus roboris & virium habeant, quàm in voluntatem libe-

Tacit. lib. 4.
Annal.

Mar. Hist.
Hisp. lib. 20.
c. 16.

^a Sol contra
Gabaon ne
movearis, &
Luna contra
vallem Ajalō.
Steteruntque
Sol & Luna.
Jof. 10. 12.

^b Sub quo
curvantur, qui
portant orbē.
Job. 9. 13.

tam : ille enim magis contra rectam rationem rebellis est, quàm ista; diffiteri tamen non possumus, plurimum in eo genere valere inclinationem, quam communiter sequitur ratio, præsertim si ars & prudentia naturâ Principis uti noverint, & ei consentanea agere. In omnibus rebus tam animatis, quàm inanimis secretum quendam quasi concentum & consensum videmus, atque occultam quandam amicitiam, cujus vincula rumpantur facilius, quàm dissolvantur. Nec injuria, & adversitas in Rege Ioanne Secundo, propter privatum erga Alvarum Lunam affectum, nec in hoc evidens ruinæ periculum satis esse potuere, ad dissolvendum illud amoris vinculum, quo ambæ eorum voluntates inter se unitæ erant. Sed etsi non sit naturalis ista propensio, idem tamen operari solet gratitudo pro obsequiis præstitis, aut subditi præ aliis excellentia. Virtus seipsâ amari meretur, & nescio quid unâ secum adfert voluntati gratum. Nimis inhumanum esset obstringere Principem, ut affectus suos semper indifferentes, & quasi in æquilibrio suspensos habeat, qui per oculos & manus sese effundunt è pectore. Quæ unquam tanta fuit securitas, quæ vim privati amoris effugere omnino potuit? Quàm cordis sui retinens erat Rex Philippus Secundus! & tamen non uni soli, sed pluribus etiam sibi familiarioribus illud laxavit. Quid? Deus ipse nonne quosdam chariores præ aliis habuit? habuit sanè, & facultatem iis dedit aliquando, ut Solem, & Lunam ^a sisterent, *obediente Domino voci hominis*. Et cur privatis licitum sit (id quod expendit Rex Petrus, cognomento Crudelis) amicos legere, non item Principibus? Molestias suas habet Dominatio, ad quas levandas opus est aliquo, quicum fidentiùs possis agere. Multæ in illâ difficultates se se offerunt, quæ ab uno solo superari nequeunt. Regnandi onus difficile est, & gravius; quàm ut ad illud ferendum unius solius sufficiant humeri. robustissimi quique illi cedunt, & quemadmodum Iobus loquitur, sub illo ^b curvantur. Eandem ob causam, etsi Deus Moyfi adestet in omnibus, eique vires & lucem ad implendum munus suum sufficeret, præcepit tamen, ut in Populo

pulo

pulo gubernando seniorum uteretur operâ, qui laboris partem in se ^c susciperent, & socio ejus lethro onus illud videbatur majus, ac vires ^d ferrent. Factum hoc ab omni ævo. Alexander Magnus laborum socium asscivit Parmenonem, David Ioabum, Solomon Zabudum, Darius Danielem; quorum directione factum, ut negotia rectius succederent. Nemo Principum tam prudens est, atque intelligens, ut scientiâ suâ omnia queat assequi, nec tam gnavus, ac laboriosus, ut negotia quævis solus possit conficere. Humana isthæc imbecillitas suasit erigere Tribunalia, Consilia cogere, creare Præsides, Governatores, & vice Reges, in quibus auctoritas & potestas Principum resideret, *Câ el solo* (verba sunt Regis Alphonfi Sapientis) *non podria ver, nin librar todas las cosas, porque à menester por suerta ayuda de otros, en quien se fie, que complan en su lugar, usando del poder, que del reciben en aquellas cosas, que el non podria por si cumplir.* Quare cum Princeps plerumque Ministrorum utatur operâ in extraneis negotiis, quid mirandum magnoperè si eosdem quoque adhibeat in iis, quæ in conclavi interiori, & apud animum suum pertractat? si quem sibi magis familiarem habeat, quique præstò illi sit, quoties examinat, aut approbat consiliorum placita, quæ ad ipsum referuntur; cum quo, inquam, sua possit conferre dubia, & proposita animi; à quo item instruatur; cui denique negotiorum expeditionem, atque executionem rectè committere ^e audeat? An non pejus foret, si tot ac tantis curis implicatus cum nemine ea communicaret? Præterquam quòd de se opus sit, semper Ministrum aliquem assistere Principi, qui à negotiis aliis liber audiat, & referat tanquam Mediator inter ipsum & Subditos: neque enim fieri potest, ut Princeps ipse aures det omnibus, & satisfaciat, nec id permittit tantæ Majestatis auctoritas. Hæc causâ erat, cur Israëliticus Populus à Moyse peteret, ut eorum vice Deo loqueretur, quia præsentiam ejus ipsi ^f metuebant; & Absalon, ut Davidem in odium adduceret apud subditos, hoc in eo arguebat quòd Ministrum non haberet, qui afflictorum querimonias exciperet.

^c *Vt. sustentet tecum onus populi, & non tu solus graveris.* Num. 11. 17.

^d *Ultra vires tuas est negotium, solus illud non poteris sustinere.* Exod. 18. 18.

^e *Solatium curarum frequenter sibi adhibent Martiri Reges, & hinc meliores æstimantur, si soli omnia nò præsumunt.* Cassiod. lib. 8. Epist. 9.

^f *Loquere tu nobis, & audiemus: non loquatur nobis Dñs, ne forte moriamur.* Ex. 20. 19.

§ Qui in regi-
e familiaritatis
sacrum ad-
mittantur,
multa facere
possunt & di-
cere, quibus
pauperum ne-
cessitas suble-
vetur, fovea-
tur religio,
fiat aequitas,
Ecclesia dila-
tetur. Petrus
Bles. Epist.
150.

* Tac. lib. 6.
Annal.

^b Naaman
Princeps mili-
tiae Regis Sy-
riae, erat vir
magnus apud
Dominum
suum, & ho-
noratus: per
illum enim
dedit Dominus
salutem Syriae.
4. Reg. 5. 1.

Zelus, & prudentia alicujus in familiaritatem afficti eâ licentiâ, quam gratia tribuit, faciliè corrigere poterit gubernationis defectus, & Principum & propensiones. Agricola insigni cum solertiâ Domitianum continebat, ne in vitia præceps rueret. Tamen si Sejanus homo improbus esset, suas tamen * *obtexit libidines Tiberius, dum eum dilexit, timuitve, postremò in scelera simul ac dedecora prorupit, postquam remoto pudore, & metu, suo tantum ingenio utebatur.* Et sanè per ejusmodi Principum amicos Deus interdum totius Regni salutis consultit. Ita factum per Naamum in ^b Syriâ; in Ægypto per Iosephum. Cùm igitur necessum sit, gubernandi onus partiri inter plures, naturæ consentaneum est, ut in adjutore legendo affectui concedatur aliquid, & occulto consensui sanguinis; qui delectus si prudens sit, atque ab eximiis animi dotibus, quæ in illo insunt, ortum habeat, nihil eâ in re culpæ est, aut damni; immò expedit gratum esse Principi, quem is in laborum societatem advocat. Illud difficultatem habet, unus ne aliquis, an plures ad id eligendi. Si plures sint, æquali loco habiti, & pari potentiâ, orietur inter eos æmulatio, consiliis suis ibunt in contraria, & bono publico periculum creabitur. Adeoque ordini naturali magis consonum videtur, ut negotia uni soli Ministro committantur, qui invigilet aliis, perque cujus manus materiæ omnes ritè ac ordine digestæ deveniant ad Principem, qui denique vicem hujus obeat in curis solùm, non in potentiâ; in consultationibus, non in gratiis largiendis. Sol unicus universo mundo lucem impertit, quoties verò sub occasum ab aspectu hoc nostro abit, non plures sibi substituit noctis Præsides, sed solam Lunam, & quidem majori lucis cum claritate, quàm sidera reliqua, quæ veluti Ministri inferiores eidem assistunt: attamen nec in his, nec in illâ nativa lux est, & propria, sed mutuata solùm, quam ideò terra soli acceptam refert. Istiusmodi affectus privatus, & favor Majestatem non dedecet, quando Princeps oneris publici partem in amicum sic derivat, ut sibi tamen arbitrium & auctoritatem supremam reservet: talis enim privata benevolentia non gra-
tia

tia solum est, sed officium; non favor sed laborum communicatio. Nec tantoperè in invidiæ incurreret oculos, si Principes prudentiores eam alio vestirent nomine, quale esset, verbi gratia, munus præsidendi in Consiliis & Tribunalibus; sicut Præfecti urbis Romæ olim extra invidiam erant, licèt alteri essent Cæsares.

Subditorum felicitas in eo consistit, quòd Princeps non adamanti similis sit, qui ferrum ad se attrahit, & aurum respuit; sed quòd talem legere sciat Ministrum, qui si quid bene laudabiliterque fiat, uti & gratias omnes Principi tribuat; onera verò, & odia Populi in se suscipiat; qui attentò ad bonum publicum animo illi adsit in omnibus; qui sine ambitione curet negotia; sine fastidio audiat, sine passione consultet, & nullà damni vel commodi proprii habitâ ratione decernat, ac statuatur; qui denique ad utilitatem publicam, non suam, aut ad conservandam gratiam & favorem Principis, negotia dirigat. Hæc mensura est, quâ cognoscere licet, num familiaritas illa ex zelo sit, an tyrannidem spectet. In electione talis Ministri magnam curam ac diligentiam adhibere debent Principes, dando operam, ut ne ex solo affectu aut levitate voluntatis id fiat, sed propter eximias dotes, ac merita: interdum enim privata ejusmodi benevolentia non à consilio est, sed à casu; non à gratiâ, sed à diligentia, & industriâ. Concurfus aliquis aulæ erigere solet & adorare idolum, cui certam quandam dignitatem, & Majestatis splendorem tribuit multorum cultus, qui flexo poplite illud venerantur, luminaria illi incendunt, & thura adolent, precibus suis ac votis auxilium illius ⁱ implorantes. Quemadmodum verò industria immutat subinde cursum fluminis, & alioversum dirigit; ita fit interdum, ut qui negotia in aulis habent, relicto ordinario negotiorum alveo, hoc est, Principe, ejusque consiliis, per alium aliquem, qui Principi charior & familiarior est, ea derivare soleant; cujus deinde artes gratiam sic quasi captivam detinent, ut Prudentissimus etiam Princeps ab iis sese expedire nequeat. Nemo cautior, nemo magis sui Dominus, quàm ^k Tiberius; & ta-

ⁱ Multitudo autem hominum abducta per speciem operis, eum qui ante tempus, tanquam homo honoratus fuerat, nunc Deum aestimaverunt. Sap. 14. 20.

^k Tiberium variis artibus devinxit, adeò ut obscurum adversus alios, sibi uni incautum inestumque efficeret. Tacit. lib. 4. Annal.

^l Multi requirunt faciē Principis, & iudicium à Domino egreditur singulorum. Prov. 29. 26. Tacit. lib. 4. Annal.

Mar. Hist. Hisp. l. 20. c. 15.

L. 2. tit. 9. p. 2

^m De Populo age, quod tibi placet. Esth. 3. 11.

men Sejano se subdidit. In quo casu nescio fanè, num favor ille humana sit electio, an potiùs vis aliqua superior ad majus bonum, vel damnum Reipublicæ. Spiritus sanctus ait, singulare Dei esse ^l iudicium. Et si Tacito credimus, Sejanus *non tam solertiâ (quippe iisdem artibus victus est) quàm Deum irâ in rem Romanam, cujus pari exitio viguit, ceciditque.* Damnum, quod caveri vix potest, quando privata illa benevolentia cadit in Virum aliquem magnum, uti plerumque in aulis fieri assolet, ubi primi è Nobilitate serviunt: nam qui ad illam familiaritatem semel delectus fuerit, auctoritate sanguinis, & familiaritatis amplitudine eam porro tueri conabitur, nec facilè ab ea dimoveri se à quoquam patietur; quomodo factum olim Ioanni Alphonso Roblesio temporibus Ioannis Secundi Regis. Illud nimirum meo iudicio innuere voluit Rex Alphonfus Sapiens, quando agens de Familiâ regiâ in quâdam suâ lege sic loquitur. *Eotrofi de los nobles omes, è poderosos non se puede el Rey bien servir, en los oficios de cada dia. Ca por la nobleza desdenarian el servicio cotidiano: è por el poderio atreverse y en à fazer cosas, que se tornarian en daño, e en despreciamento del.* Cor Principis nunquam sine periculo est in manu subditi, quem ob sanguinis claritatem, & potentia amplitudinem alii suspiciunt. Quamquam si gratia illa cadat in Virum aliquem magnum, zelosum & attentum ad obsequium, & honorem sui Principis, & ad bonum publicum, minus habet periculi: in eo enim casu non tanta erit invidia, & odium Populi, & obedientior fiet imperiis, quæ per ejus manus eunt ad alios. Illud tamen nunquam non erit perutile, si Princeps suam benevolentiam inter auctoritatem suam, & Amici merita quasi in æquilibrio conservare noverit, in partem tantum gubernationis, quam solus sustinere non potest, eum admittendo. Nam si totum illi committat, officio Principis sese exuet, experieturque incommoda, quæ Rex Assuerus quondam expertus fuit, postquam Subditos suos omnes Naami arbitrio ^m permisisset. Quod largiri ipse potest, aut suâ firmare manu, id ne largiatur, aut firmet alienâ. Oculis aliorum uti non debet, qui suis

suis videre potest oculis. Quæ ad Tribunalia & consilia pertinent, in iisdem pertractetur; ipse deinde ore tenus de iis statuat cum Præsilibus, & iis, qui à secretis sunt, è quorum relatione negotiorum notitiam hauriet; erunt autem responsa ipsius brevia, & quantum fieri licebit, ad justitiæ normam, quàm optima, collata cum iis ipsis, per quos negotia ista gesta fuerint. Ita Pontifices solent, & Imperatores, & olim sic faciebant Hispaniarum Reges, donec Philippus Secundus, utpote calami gloriâ insignis, introduxit, ut consultationes de scripto fierent, qui mos deinceps invaluit, & privatæ familiaritati ansam dedit. Oppressi enim Reges variorum scriptorum prolixitate, coguntur ea uni alicui committere, & qui iis familiarior sit.

Plura favoris & benevolentiae signa huic tali Princeps exhibeat: nam qui illius meruit gratiam, & in partem venit laborum, meretur etiam anteferri aliis. S. Petri umbra miracula edebat. Quid magnum ergo, si majori cum auctoritate, quàm alii, agat omnia Principi charior, qui umbra quædam illius est? Aliqui tamen favores, & gratiæ etiam pro aliis reservandæ sunt. Nec eæ tam amplæ sint, ut subditi conditionem exsuperent, eumque Principi æqualem reddant, velut si ascitus in aulam Imperii consors audientiam impertiat, & negotiantium turbam post se trahat, id quod existimationi & auctoritati Principis haud parum derogat. Qui gratiâ apud eum pollet præ cæteris, umbram se esse credat, non corpus. Hæc causa fuit; cur periclitati sæpe fuerint Castellæ Reges, eò quòd ad privatas hæc necessitudines admiserint alios. Cùm enim tunc Regum potestas minùs ampla esset, quantumvis parum iis concederent, facilè tamen præponderabat potestati regiæ; uti accidit Regi Sanctio, cognomento Forti, propter familiaritatem nimiam Lupi Hari; Regi Alphonso Vndecimo ob amicitiam privatam Comiti Alvari Oforii; Regi Ioanni Secundo, & Henrico Quarto ob singularem erga Alvarum Lunam, & Ioannem Paciechum affectum. Momentum totum familiaritatis istius in eo consistit, *ut uterque mensuram implere noverit, Princeps quidem* ut sciat,

ⁿ *Ve veniente
Petro, saltem
umbra illius
obumbraret
quenquam il-
lorum, & li-
berarentur
omnes ab
infirmis
suis. Act. 5. 15.*

Mar. Hist.
Hisp. lib. 14.
c. 10.

Tac. lib. 14.
Annal.

ut sciat, quantum tribuere amico possit ; hic verò quantum à Principe accipere : cetera, quæ extra mensuram istam sunt, invidiam augent, æmulationes creant, & pericula.

S Y M B O L V M L.

DESPICIT Mons reliqua Naturæ opera, & præ omnibus assurgit altiùs, ut se suâque cum cælo communicet. Ne vallis hanc ei gloriam invideat. Tametsi enim favoribus Iovis sit prior, unâ tamen etiam ictibus fulminum ejus magis expositus est. Circum illius tempora coguntur nubes : ibi armantur tempestates ; ille verò primus omnium est, in quem furore suo desæviunt. Idem prorsus in iis muneribus,

neribus, & officiis accedit, quæ Regibus viciniora sunt. Vis activa potentia, quâ pollent, gravius nocet iis, qui absunt propius. Communicatio eorum non minus venenata est, quàm alicujus ^a viperæ. Quisquis inter illos ambulat, medios inter laqueos, & arma hostium offensorum ^b ambulat. Favor & indignatio in Principibus, adeò contraria sunt inter se, ut nullum inter ea intercedat medium. Eorum amor temporem nescit. Si in odium convertatur, ab uno extremo transilit ad aliud; ab igne ad gelu. Idem temporis momentum amare eos vidit, & odisse eo cum effectu, ut à fulmine crederes, quod simul ac auditur tonitru, aut fulgur percipitur oculis, jam corpora obvia redegit in cineres. Flammæ instar est in corde Principum gratia, eadem facilitate, quâ succenditur, rursus extinguitur. Fuere, qui existiment, fatale periculum iis esse, qui Principibus tantoperè in amoribus ^c sunt. Et sanè luculentè illud testantur exempla tam præterita, quàm præsentia, hæc nostra etiam ætate, quâ potentissimos Magnatum amicos subito cecidisse vidimus. In Hispaniâ Ducem Lermam; in Francia Mareschallum de Ancre; in Angliâ Ducem Buckinghamum; apud Batavos Ioannem Oldenum Barnefeltium; in Germaniâ Cardinalem Cleselium; Romæ Cardinalem Nazaretum. Id tamen variis causis ascribi potest, aut quia Princeps tribuit omnia, quæ potuit, aut quia Privatus, ut vocant, obtinuit omnia, quæ ^d cupiebat. Unde dum ad supremum usque conscenderit fastigium, necessum est, ut in præceps ruat, & esto, in gratiis unius, & ambitione alterius, quædam sit moderatio, quæ tamen constantia esse potest in voluntatibus Principum, quæ, *ut vehementiores, sic mobiles sæpè sibi ipsa adversa sunt?* Quis affectum firmare poterit, qui non uno rerum genere capitur, & materia primæ, ut Philosophi loquuntur, quàm simillimus est, cujus appetitus unâ non expletur formâ, sed varietate potiùs oblectatur? Quis fovere & conservare poterit benevolentiam illam, tot casibus, & affectionibus animi obnoxiam? Quis erit tam integer, ut existimationem, quam de ipso concepit Princeps, apud universum statum

tueri

^a Longè ab-esto ab homine potestate habente occidendi, & non suspicaberis timorem mortis. Communionem mortis scito. Eccl. 9. 18. & 20.

^b Quoniam in medio laqueorum ingredieris, & super dolentium arma ambula- bis. Eccl. 9. 20.

^c Fato potentia raro semperis. Tacit. lib. 3. Annal.

^d An satias capit, aut illos, cum omnia tribuerunt: aut hos, cum jam nihil reliquum est, quod cupiant. Tacit. lib. 3. Annal.

Salust.

tueri valeat? Singularis illa gratia omnium in se oculos convertit. Qui amici sunt Principum, per Privatum suæ credunt gratiæ detrahi; qui hostes, augeri odia. Hi si in amicitiam redeant, non nisi eâ conditione redeunt, ut Privatus gratiâ excidat; illi si amicitiam deserant, omnem itidem culpam in eum ipsum conferunt. Semper contra ejusmodi Privatum æmulatio & invidia in armis excubant, intentæ in omnem occasionem, ut in ruinam præcipitent. Tanto in eum odio fertur Populus, ut mala etiam naturæ, & vitia Principis eidem tribuat. Bernardus Cabrera capite tandem luit tyrannides Petri Quarti Regis Aragonii, cui charissimus semper fuerat. Eodem medio, quo Privatus gratiam Principis aucupatur, aliorum incurrit odium; ut verissimè dixerit fortissimus ille Heros Alphonfus Albuquerqueus, Indiarum Orientalium Gubernator, Ministrum, si Regi suo faciat satis, homines offendere; contra si hominibus placere studeat, Regis gratiam amittere.

Mar. Hist.
Hispan. l. 17.
c. 7.

§. Quòd si favor ille in solo cultu exteriori innititur artibus aulicis procurato, non nisi violentus est, ac furtivus, adeoque libertas Principis illud conabitur, ut tam durum servitutis jugum impositum sibi, non sponte susceptum excutiat.

Si est quædam voluntatis propensio, subest plurimum causis secundis, & cum ipsâ ætate mutationem subit, aut cum amici ingratitude, si is scilicet non satis agnoscat, è quo fonte hoc suum esse^e hauserit.

^e Quoniam ignoravit, qui se finxit, & qui inspiravit illi animam, quæ operatur, & qui insufflavit ei spiritum vitalem.
Sap. 15. 11.

Si fortè venustas oris & morum tanta est in Privato, ut manum quodammodo violenter Principis voluntati injiciat, aut brevi marcescit, aut oculis solùm servit, haud secus atque in vulgari amore usu venit.

Si est ob dotes animi majores, quàm sint in ipso Principe, mox atque hic illud agnoscit, actum est de gratiâ. Nemo enim facilè fert in alio illam ingenii, aut fortioris animi excellentiam, quæ ipsi etiam potentiæ longè anteferri solet.

Si est ob labores publicos, & negotiorum curas, non minùs vigilantia in periculo est, ac negligentia: neque enim
omnia

omnia semper respondent mediis, eò quòd varia intercitant; volunt autem Principes, ut ad sua vota, & appetituum desideria nihil non succedat. Successus secundiore casui, aut Fortunæ Principis *f* tribuuntur, non prudentiæ talis Privati; errores verò huic soli, licet culpa aliena sit: nam *prospira omnes sibi vendicant, adversa uni imputantur*; ei nimium, qui Principi magis intimus est. Quid? quòd & fortuita illi ascribant, uti Sejano, quòd Amphitheatrum collapsum esset, & Mons Cælius *g* conflagrasset. Nec eum incusant solum in negotiis, quæ ipse procurat, sed alienis etiam, aut iis casibus, qui à voluntate Principis, & Naturâ pendent. Ita Senecæ culpæ datum, quòd Nero matrem suam aquis voluisset *b* submergere. * *Sejanus facinorum omnium repertor habebatur, ex nimia caritate in eum Caesaris, & ceterorum in utrumque odio, quamvis fabulosa & immania credebantur.* Si præcipuus aliquis Minister, Principi bene affectus, si quis ex ejusdem cognatione fato naturali concedat, mortis auctor contra jus fâsque Privatus ille creditur; quomodo Duci Lermæ immaturus, attamen naturalis obitus Principis Philippi Emmanuelis, Caroli Sabaudia Ducis Filii, ascriptus fuit.

Si singularis illa benevolentia ex obligatione nascitur ob eximia præstita obsequia, oneris tædium & lassitudo paullatim subit Principem. *Nam beneficia eò usque lata sunt, dum videntur exsolvi posse: ubi multum antevenere, pro gratia odium redditur.* Agnoscere beneficium, servitutis quoddam genus est: qui enim obligat, superiorem altero se constituit. Id quod cum supremâ Majestate consistere non potest; cujus potestas hoc ipso non parum imminuitur, si obligatione major non sit, presique Principes gratitudinis & debiti onere, insigniter ingrati fiunt, ut illos sese liberent. *Sanè quidam, quò plus debent, magis oderunt. Leve es alienum debitorem facit, grave inimicum.* Adrianus Imperator occidit Titianum, quem à puero moderatorem habuit, & cui suum debebat Imperium. Taceo multorum sæpè annorum labores negligentia unicâ interire: solent quippe Principes

f Hac est conditio Regum, ut casus tantum adversos hominibus tribuant, secundos fortuna sua. Emil.

Prob.

Tacit. in vitâ Agric.

g Feralémque annum ferebant, & omnibus adversis susceptum

Principi consilium absentia, qui mos vulgo, fortuita ad culpam trahentes.

Tacit. lib. 4. Annal.

h Ergo non jam Nero, cujus immanitas omnium quæstus antebat, sed adverso rumore Seneca erat, quòd oratione tali confessionem scripserat.

Tac. lib. 11.

Annal.

* Tac. lib. 4.

Annal.

Tacit. lib. 4.

Annal.

Sen. Ep. 19.

ad castigandam levem aliquam offensionem longè esse pro-
niores, quàm remuneranda obsequia. Si hæc adjunctam
habeant gloriam, æmulationem & invidiam in ipso excitant
Principe, cui ea exhibentur. Sunt enim nonnulli Philippo

Demosth.

Macedonum Regi similes, *quem ita gloriae cupidum dicebant
familiares, ut omnia præclara facinora sua esse videri cuperet, &
magis indignaretur Ducibus & Præfectis, qui prosperè & lau-
dabiliter aliquid gesserint, quàm iis, qui infeliciter & ignavè:*

Curtius:

cujus vitii etiam Filius Alexander factus est hæres, *sua dem-
ptum gloria existimans, quicquid cessisset aliena.* Eodem malo
laboravit Iacobus Primus Aragoniæ Rex: nam postquam
Blascus Alagonius Morellam occupasset, in eam venit per-
suasionem, eum majorem præ se gloriam illà expeditione
adeptum fuisse, quare urbem istam illi ademir, & aliam, Sa-
stago nomine, illius loco eidem tradidit. Quas non curas
pepererunt Domitiano victoriæ Agricolaë, cum videret, *pri-
vati hominis nomen super Principis attolli?* Adeò ut rebus op-
timè gestis, tum vel maximum sit periculum.

Tacit. in vi-
tâ Agric.

Si gratia ab obedientiâ oritur, quâ sese privatus ille ad
nutum & arbitrium Principis in omnibus accommodat, ef-
frænem inducit gubernandi modum, quo nunc hic, nunc
ille præcipitat, dicta aliàs adulationis incommoda incurren-
do. Nec minus periculi obedientia habet, quàm inobedien-
tia: nam si id, quod jubetur, bene feliciterque evenit, man-
dato Principis tribuitur; sin malè, ipsi privato. Quòd si ob-
temperatum non fuerit, putatur, aut defuisse successum, aut
errorem obstitisse. Si iustia æquitati repugnaverint, excusare
se hoc nomine non audet, ne Principem offendat verbo, cul-
pa omnis palàm in ejusmodi Privatum confertur ab omni-
bus, & ne Princeps mali auctor videatur, pati eum sinit, aut
in opinione Vulgi, aut in manibus judicis; quomodo Tibe-
rius Pisoni fecit, postquam hic illius jussu Germanicum ve-
neno è vivis sustulerat, *cujus integram causam ad Senatum
remisit: cumque is Romam venisset, pennde se habuit Tibe-
rius, ac si nihil eâ de re sciret, licet complex esset; sanè Piso
nullo magis exterritus est, quàm quòd Tiberium sine misera-
tione,*

Tacit. lib. 3.
Annal.

tione, sine irâ obstinatum clausumque vidit, ne quo adfectu per-
rumpetur.

Si favor ille singularis in hominem cadit, non optimè à naturæ donis, instructum, & insignem meritis, tanto negotiorum oneri succumbet: sine forti enim ac robusto animo, sine ingenio perspicaci gratia Principum diu conservari non potest.

Si hæc ex virtutum conformitate nascitur, Principe nuntium iis remittente, etiam illa dissolvitur: odit enim familiarem istum, qui contrariis moribus inconstantiam ejus arguit, & cujus opera ad vitia confectanda ei utilisⁱ esse non potest.

Si Princeps Ministrum quempiam præ cæteris amat ideò, quòd pro instrumento ei sit, quo propensiones suas pravas & cupiditates exequitur, mala omnia in eum recidunt, quæcunque aut personæ Principis inde creantur, aut administrationi publicæ; & Princeps quidem facilè sese purgat, cum à gratiâ suâ excludendo, aut mox eum odisse incipit, tanquam scelerum suorum testem, cujus præsentia sua ipsi delicta quasi exprobrat. Nec aliâ de causa Anicetus, executor mortis Agrippinæ, Neroni odio erat, quàm *quia malorum facinorum Ministri quasi exprobrantes aspiciuntur*. Pari quoque ratione Tiberius *scelerum Ministros, ut perverti ab aliis nolebat, ita plerumque satiatus, & oblati in eandem operam recentibus, veteres & prægraves adflixit*. Cum executione unâ odium mortui, & gratia necem jubentis desinit, satisque purgatum se Princeps existimat ex eo, quòd crimen punitum sit, ut Planicinæ^k accidit.

Si amor ille è magnorum secretorum communicatione oritur, ab iis ipsis periclitari incipit: siquidem ea quasi viperæ quædam sunt in Privati istius pectore, quæ interiora ejus arrodunt viscera, donec foràs erumpant; quia aut levitas, aut ambitio (ut palàm fiat, quàm apud Principem gratiosus sit) ea detegit, aut innotescunt aliunde, aut per discursum sese produnt, & familiarem ejusmodi invisum reddunt; quin etsi illud non accidat, hæc ipsâ tamen curâ, quòd ista commiserit

ⁱ Gravis est nobis etiam ad videndū, quoniam dissimilis est aliis vita illius, & immutatae sunt viæ ejus. Sap. 2. 15.

Tac. lib. 14. Annal.

Tacit. lib. 4. Annal.

^k Ut odium & gratia desicere, jus valuit.

Tacit. lib. 6. Annal.

¹ Secretum
meum mihi,
væ mihi.
If. 24. 16.

aliis, liberatum se Princeps cuperet, dilacerando saccum, in quo illa sunt abdita. Quot secreta, tot ¹ pericula.

Nec illud minus, si gratia in eo fundetur, quòd Privatus fors ignaviæ & indignitatis Principis conscius sit; talis enim favor timor est potius, quàm benevolentia animi, nec ferre potest Princeps, ut honor suus ab alieno dependeat silentio, aut sit, qui eum interiùs apud animum suum despiciat.

Si gratia est exigua, invidiæ furori fatis resistere non potest, sed sternitur à quovis vento, haud secus ac arbor aliqua non sat firmis nixa radicibus.

Si magna illa est, illi ipsi Principi, à quo ortum suum ducit, æmulationem ac metum injicit, adeòque sollicitum eum habet, quomodo tanto se onere liberet: sicuti dum saxa saxi superinjicimus, timemus ne moles ista, quam congeffimus, in nostra corruat capita, adeòque in partem contrariam impellimus. Videt Princeps statuam, quam erexit, amplitudini suæ umbram offundere, & iterum illam dejicit. Dicam, annon? videntur ferè in eo delectari Principes, ut suam ostendant potentiam, tam in destruendis ejusmodi statuâ, quàm in iisdem fabricandis: cùm enim finita illa sit, & certis circumscripta limitibus, immensæ similis esse non potest, nisi ad suum redeat centrum, unde egressa est, aut in circulum ambulet.

Hi sunt scopuli, ad quos allisa privatiæ illius amicitia navis confringitur, tantò majori cum damno, quanto vela sua distenderit latius; quòd si aliqua evadat incolumis, id idè accidit, quia aut tempori portum subiit, aut antè etiam ad mortis litora appulsa fuit. Ecquis igitur tam solers, ac providus est nauta, qui gratiæ clavum tenere ritè noverit, & in mari tam periculoso vela facere? quæ prudentia, quæ artes ex eo eripere eum poterunt? quæ scientia chymica argentum affectûs Principis consistere faciet? præsertim cùm gratia in notissimis etiam fundata meritis, obsistere nequeat invidiæ, & machinationi tot hostium, qui in ejus ruinam conspirant; sicut nec Rex Darius, nec Rex Achis satis tueri poterant gratiam Daniëlis & Davidis, contra Principum & Satra-

Satraparum^m odia. Quin ut iis satisfacerent, necessum fuit, hunc quidem pellere in exilium; illum verò leonibus objicere, tametsi amborum probitas & innocentia satis iis perspettaⁿ esset.

Verùm licet nulla tanta sit prudentia, aut circumspectio, quæ impedire possint eos casus, qui à Privato non dependent, multum tamen efficere poterunt in iis, quæ in illius sunt arbitrio, & minimùm absque noxa erit, si forsan gratiâ excidat. Vnde operæ pretium duxi principales ruinæ illius causas, ex imprudentiâ ferè, & malitiâ natas, hîc sigillatim expendere, ut de iis factus certior, tantò securiùs eas devitare possit.

Quare si paullò attentius considerare placuerit maximas, & actiones eorum, qui gratiâ & auctoritate aliquando in aulis floruerunt, Sejani præsertim; videbimus plerosque periisse, quia constanter uti nesciêrunt bonis iis mediis, quibus Principis favorem sibi conciliârunt. Omnes ferè, ut hunc mereantur, & populi applausum habeant, in amicitiam & familiaritatem illam sese insinuant, animum zelosum, demissum, humanum, & obsequiosum præ se ferendo, eaque suggerendo consilia, quæ ad majorem Principis gloriam, & amplitudinis ejus conservationem spectare videntur. Quâ arte Sejanus usus, qui ** incipiente adhuc potentiâ, bonis consiliis innotescere volebat.* Vbi verò jam gratiâ istâ plenè potiti fuerint, clavum illum deserunt, existimantque, ad navigandum non ampliùs eo opus esse, sed solam favoris auram sibi sufficere.

Interim sub initium enituntur sedulò, ut in actionibus suis rei privatæ obliti, & in sola commoda Principis intenti videantur, tanquam qui illius obsequium vitæ & fortunæ suis anteferant. Quo fit, ut falsò persuasus Princeps credat se in ejusmodi aliquo homine fidelem laborum socium nactum esse, & pro tali ubivis eum, atque apud omnes deprædicet. Quo nomine Tiberius Sejanum *non modò in sermonibus, sed apud Patres, & populum celebrabat.*

Porrò operam dant, ut insigni aliquo, & heroico faci-

^m Porro Rex cogitabat constituere eum super omne regnum: unde Principes & Satrapa querebant occasionem, ut invenirent Daniëli ex latere Regis: nullamque causam, & suspicionem reperire poterunt. Dani. 6. 4.

ⁿ Non invenit in te quicquam mali, ex die qua venisti ad me usque in diem hanc: sed Satrapis non places. 1. Reg. c. 29. 6.

Tunc Rex præcepit, & adduxerunt Daniëlem, & miserunt eum in lacum Leonum. Dixitque Rex Daniëli: Deus tuus, quem colis semper, ipse te liberavit. Dan. 6. 16.

* Tacit. l. 4. Annal.

Tacit. lib. 4. Annal.

Tacit. lib. 4.
Annal.

nore fidelitatem suam probent Principi, quo animum ejus occupent; uti fecit Sejanus, quando brachiis suis, & capite ruinam montis sustinuit, qui supra Tiberium collabebatur, *præbuitque ipsi materiam, cur amicitia constantiaque sua magis fideret.*

o Major ex eo, & quanquam exitiosa suaderet, ut non sui anxius, cum fide audiebatur.

Tacit. lib. 4.
Annal.

Tacit. lib. 4.
Annal.

p Quas cum ille accepisset, formavit opere fusorio, & fecit ex his vitulum conflabilem. Exodi 32. 4.

Tacit. lib. 1.
Hist.

Tacit. lib. 3.
Hist.

Tacit. lib. 4.
Annal.

q Mucianus cum expeditâ manu socium magis Imperii quam Mini- strum, agens. Tacit. lib. 2.

Quæ opinio de Privati fidelitate, si semel in Principis animo inhaerit, facilè is sibi persuadet, se de eadem securum esse in posterum, & consilia illius, quanquam exitiosa, lubens audit, utpote cui plus, quàm sibi ipsi confidit. Id quod in Tiberio post casum illum videre o licuit. Atque hinc gravissima nascuntur damna: illa enim præconcepta opinio viam omnem obstruit, ut errorem suum Princeps agnoscere nequeat; quin ille ipse Privati cultum promovet, permittendo ut extraordinarii ipsi honores deferantur, quomodo permisit Tiberius, cum proponi palàm, *colique per theatrum, & fora effigies Sejanii, interque Principia legionum sineret.* Nec mora; insurrexerunt illi favoris mox ab unâ aure transit ad aliam, & inde novum formatur idolum, sicut ex inauribus vitulus ille p Aaronicus; immò ausim dicere, aut favor ejusmodi singularis non esset penitus, aut certè tanto tempore non duraret, si aliorum acclamatio, & applausus non esset. Cultus iste *avaritiam & arrogantiam parit*, ad amplitudinem tuendam, *præcipua validiorum vitia.* Qui semel factus est Principi familiarior, summet obliviscitur, & labuntur paullatim eximia illæ dotes, ob quas initio amari cœpit, tanquam ascititiæ, fortunâ prosperiore sensim in aper- tum vitia proferente, quæ ars tantisper celaverat. Ita Antonio Primo factum, *in cuius ingenio avaritiam, superbiam, cateraque occulta mala patefecit felicitas.* Potentiâ nimiam perturbatur ratio, & ad intimam admissus amicitiam facilè majora se audet. Vides hoc iterum in Sejano: is enim *nimiâ fortunâ secors, & muliebri insuper cupidine incensus, promissum matrimonium flagitante Liviâ, ad Cæsarem codicillos eâ supra re componere non erubuit.* Negotia non procurat; ut Minister, sed magis ut imperii socius (quo in genere Mucianus deliquit graviter q) & relicto Principi solo nomine, omnem aucto-

auſtoritatem ſibi ꝛ arrogat. Neque ullus eſt, qui dicere audeat, quòd Bethſabee dixit Davidi, Adoniâ regnum uſurpante: *Ecce nunc Adonias regnat te, Domine mi Rex, ignorante.* Atque in eum finem contendit Privatus virtutibus regiis anteire Principem, ut præ eo æſtimetur. Quo artificio uſus eſt Abſalon, ut Regis Davidis auſtoritatem minueret, affectando nimirum benignitatem & promptitudinem in audiendis ſubditorum querimoniis; quâ re * *ſurabatur*, ut inquit ſcriptura, *corda virorum Iſrael.*

Nec talem ſe eſſe credit Privatus, niſi ſuam potentiam cum domeſticis, cognatis, amicisſque communicet, atque adeò ut ſecurior ſit, illud maximè è re ſuâ fore arbitratur, ſi præcipua iis munia conferat, & invidiæ vires, ac nervos incidat. Quo finè Sejanus † *clientes ſuos honoribus aut Provinciis ornavit.* Quia verò potestas iſta haud parum derogat auſtoritati conſanguineorum Principis, qui privatiæ illi amicitia modis omnibus obnituntur, nec ſatis æquo ferre poſſunt animo, quòd gratia ſanguine potentior ſit, quòdque Princeps inferiori ſe ſubjiciat, à quo dependere ipſi debeant (quod periculum Sejanus etiam in Tiberii familiâ ſ agnovit) diſcordias illos inter & Principem Privatus excitat. Itâ Sejanus per ſpeciem amicitia monebat Tiberium, Agrippinam matrem ei inſidias † ſtruere; Agrippinam verò, ei venenum parari à † Tiberio.

Quòd ſi iſtorum aliquid Privato ſuccedit feliciter, ad majora attentanda audaciam ſumit. Druſo mortuo Sejanus totam Germanici familiam cogitavit extinguere. Vnde occæcatus tandem ejuſmodi Privatus paſſione, & potentiâ nimia, ſpretis artibus occultis, in aperta prorumpit odia adverſus conſanguineos; uti Sejano accidit contra Agrippinam, & Neronem. Nemo Privatum de periculo ſuarum actionum commonere audeat: omnes enim ad ejuſ conſpectum Majeſtate plenum contremiſcunt; ſicut filii Iſraël trepidabant ad intuitum Moyſis, poſteaquam hic Deo factus fuerat * familiarior, cùmque videat ſe haberi pro Principe, lenſim legitimo Principi molitur ꝛ inſidias, & Subditos tyrannicè oppri-

† *Vim Principis amplecti, nomen remittere.* Tac. lib. 4. Hiſt.

3 Reg. c. 1. 18.

* 2. Reg. c. 15. 6.

† Tacit. l. 4. Annal.

† *Ceterum plena Caſarū domus, juvenis filius, nepotes adulti, moram cupitis adſerebant.* Tac. lib. 4. Annal.

† *Inſtabat quippe Sejanus, inculcabatque diductam civitatē, ut civili bello eſſe, qui ſe.*

partium Agrippina vocent, ac ni reſiſtatur, fore pluris. Tac. lib. 4. Ann.

† *Ceterum Sejanus mœrentem, & improvidam altius percussit. Inmiſſis qui per ſpeciem amicitia mœnerent, paratum ei venenum, vitandæ ſoceri epulas.* Tacit. lib. 4. Annal.

* *Videtes autem Aaron, & filii Iſraël cornutam Moyſi faciem, timuerunt propè accedere.*

Exod. 34. 30

† *Multi bonitate Principū,*

& honore, qui
in eos colatus
est, abusi sunt
in superbiam:
& non solum
subiectos Re-
gibus nitun-
tur opprime-
re; sed datam
sibi gloriam
non ferentes,
in ipsos, qui
dederunt, mo-
liuntur insi-
dias. Esth. 16.

2.

* Tacit. l. 1.
Histor.Tacit. lib. 2.
Hist.Tac. lib. 15.
Annal.Tacit. lib. 4.
Annal.

mit: quippe qui certò sibi polliceri nequit, quòd iis uti possit benevolis; quo fit, ut desperati ipsi dubitare incipiant, num fortè minore avaritiâ, & licentiâ grassaturus esset, si ipse imperaret, quando nunc, cum rerum nondum potiatur, * & subiectos eos habet, ut servos, & viles, ut alienos; id quod Otho expendebat in Vinio, qui apud Galbam gratiâ & auctoritate valebat plurimùm.

Atque omnia isthæc sic attentata ipsa etiam pericula majora faciunt: augetur enim in dies invidia, & armat sese contra Privatum malitia; cumque is existimet, se illam, nisi aliquâ aliâ majori, superare non posse, omnes eas artes adhibet, quas æmulatio gratiæ, magis etiam furiosa, quàm ipsius amoris, illi suggerit; & cum porrò ejusdem stabilitas à constantiâ affectûs Principis dependeat, illud in primis fatagit, ut delitiis, & sceleribus, præcipuis tuendæ gratiæ instrumentis, eum sibi devinctum servet, quibus & Vitellii aulici uti solebant, apud quem *unum ad potentiam iter prodigis epulis, & sumptu, ganeâque satiare inexplebiles ejus libidines.* Et ne Princeps ulli cuiquam fidem habeat, allaborat Privatus, ut diffidat omnibus, bonis præsertim, quos magis timet præ cæteris. *Sic optimi cujusque criminatione eò usque valuit Vatinius, ut gratiâ, pecuniâ, vi nocendi etiam malos præmineret.* Quod & obtinuit Sejanus, *sui obtegens, eam ob rem, in alios criminator.*

Sciens verò Privatus, nihil huic suæ apud Principem gratiæ magis obstare; quàm ejusdem Principis habilitatem, omni studio contendit, ut ne quid ille resciscat, intelligat, videat, audiâtve, néve circa se habeat aliquos, qui oculos ei aperiant. Curat item, ut negotia & labores detestetur, totum illius animum occupando jucunditate venationis, ludis & tripudiis, ut sensibus aliorum distractis, nec oculi attendant ad ea, quæ in aulis pertractantur, nec aures obtrectationes, & lamenta subditorum percipiant; uti fiebat in Sacrificiis Idoli Moloch, quando pulsabantur tympana, ne infantium immolatorum gemitus & ejulatus audirentur. Interdum etiam majori cum artificio eum negotiis & scripturis implicat, ut defati-

defatigetur, perinde ac juniores equos in molliori solo solemus exercere, ut ferocitate deposita fiant mansuetiores, & frenum atque ephippium admittant. Ad eundem finem illi persuadet, ut audientiam ipse impertiat, ac deinde datus in lassitudinem, negotia Privato committat, ratus suo se satisfacisse officio, quod petentibus aures dederit. Eâ ratione, ut (quemadmodum Ieremias Propheta dixit de Idolis Babylonicis) Princeps nihil aliud sit, quàm id quod vult ejusmodi^z Privatus.

^z Nihil aliud erunt, nisi id quod volunt esse sacerdotes. Baruch 6. 45.

Non equidem ille desiderat, ut res eant feliciter: mari enim tranquillo quilibet navigare potest; sed illud potius exoptat, ut coorta tempestate status Reipublicæ fluctibus æstuet, adeò ut Princeps ipse vereatur manum admoveere gubernaculo, & alterius operâ magis indigeat: atque ut rimas omnes veritati obstruat, & solus ac unicus maneat negotiorum arbiter, longè extra invidiam positus; eum ab aula ad secessum & consortium paucorum avocat; quod & Sejanum movit, ut *Tiberium ad vitam procul Româ, amœnis locis degendam, impelleret: multa quippe providebat. Suâ in manu aditus, literarumque magnâ ex parte se arbitrum fore, cum per milites commearent: mox Casarem vigente jam senectâ, secretoque loci mollitum munia imperii facilius transmissurum: & minui sibi invidiam, ademptâ salutantum turbâ, sublatisque manibus verâ potentiâ augere.*

Tacit. lib. 4. Annal.

Omnes istæ artes non leve Reipublicæ, & existimationi Principis damnum adferunt, in quo genere is peccat gravius, qui iisdem gratiam ejus aucupatur, quàm qui eum^a offendit. Etenim ad offendendum unum solum committitur delictum; ad favorem verò singularem obtinendum, complura designantur, atque hæc semper, & honori Principis derogant, & bono publico adversantur. Graviter, fateor, Respublica læditur morte violentâ sui Principis; tandem tamen alio in ejus locum suffecto curatur illicò: quod fieri non potest, quoties vivum adhuc Principem istiusmodi artibus inutilem prorsus & inidoneum reddunt ad gubernationem: quod malum non nisi iisdem, quibus vita, finibus termi-

^a Plurâ sæpè peccantur, dum demeremur, quàm cum offendimus. Tacit. lib. 15. Ann.

terminatur, cum gravissimis interim boni publici detrimentis; quæ cum quotidie magis magisque sentiantur & deplorentur ab omnibus, qui sibi persuadent, affectum illum singularem non arbitrii esse, sed violentiæ, non electionis, sed coactionis & necessitatis; cumque multi fortunam suam collocent in eo evertendo, tanquam felicitatis suæ obstaculo, nunquam non contra illum armati, fieri non potest, ut ad illud desit occasio, aut ut non Principi aliquando aliquod ejusmodi artificium innotescat, adeoque invidia tota, & odia omnia contra Privatum concepta in ipsum recidant, uti Tiberius tandem agnoscere visus ^b est. Quod si Princeps oculos aperire incipiat, unâ etiam potentiam, quam Privato concessit, timere incipit. Quæ causâ fuit, cur Tacitus hæreret dubius, magisne Tiberius amaret Sejanum, an ^c metueret, & cum antea de gratiâ ejus tuendâ esset sollicitus, postea ejus odium magis laborabat restringere.

^b *Pérque invidiam tui me quoque incusant.*

Tacit. lib. 4. Annal.

^c *Dum Sejanum dilexit, timuitve.*

Tacit. lib. 6. Annal.

Istud nimirum est momentum criticum singularis illius Amicitia, in quo omnes grave periculum subeunt: nam neque Princeps dissimulare novit, si sibi non fiat satis, neque Privatus in eâ Principis indignatione tueri se potest, & facto inter illos dissidio, familiaritatis vinculum dissolvitur. Intuetur Privatum Princeps, ut gratiâ suâ & favore indignum; is verò Principem, ut ingratum tot obsequiis: quia tamen existimat, hunc operâ sua carere non posse, atque ideò se propediem revocandum, subducit sese ad tempus, & locum dat, ut alius aliquis in negotia subingrediatur, & illas animorum alienationes foveat. Quo celerrimè fit, ut gratia in mutuum convertatur odium, ipsâ Privati impatientiâ opitulante, ut illâ tantò citius dissolvatur. Volat illicò fama, quòd gratiâ exciderit, & omnes facti audaciores insolentiùs in eum insultant, ita ut ne ipse quidem Princeps ei rei mederi possit. Cognati & amici animo ruinam ejus prævidentes, & periculum, quod inde sibi imminet, malè metuunt, ne ruinæ eisdem ipsi quoque ^d involvantur. Non secus ac arbor aliqua ex altissimo monte devoluta in præceps, arbores alias, quæ sub umbrâ illius erant, secum trahit. Atque illi quidem omnium

^a *Quidâ malè alacres, quibus infausa amicitia gravis exitus imminabat.* Tacit. lib. 4. Annal.

nium primi ruina[m] istam promovent, ut semet in tuto collocent; & denique collaborant omnes, aliqui ut amici, alii ut hostes, nihil exoptantes aliud, quàm ut inclinatus ille paries penitus^e corruat. Princeps, quem suimet pudet, illud fervitutis jugum excutere nititur, & suam sibi auctoritatem restituere. Vnde culpam omnem malorum præteritorum in Privatum confert, tanquam in auctorem præcipuum. Quo porrò fit, ut suismet irretiat[ur] artibus; nec quicquam sua ei prodest solertia; ut in Sejano videre^f licuit; & quantò magis se iis contendit eximere, tantò magis suam accelerat ruina[m]. Nam si gratia semel ægrotare incipiat, mox expirat, nec ullum superest remedium, quo sanitatem pristinam recuperet.

§. Atque ex iis, quæ hæcenus diximus, fati liquet, maximum singularis illius familiaritatis periculum esse à variis illis modis, quibus ambitio perennem & stabilem eam reddere cogitat. Idem quippe ejusmodi amicis Principum accidit, quod iis, qui valetudinem suam nimis curant sollicitè, qui dum eandem medicamentis variis conservare student, destruunt potius, & vitæ suæ spatium imminuunt; & sicut nullum opportunius est remedium, quàm abstinentia; & aliis in rebus moderatio, sinendo interim Naturam, ut suum faciat officium: ita si gratia illa & favor languere cœperint, optimum consilium est nullam adhibere medicinam; sed bono & sincero affectu, atque animo à cupiditate utilitatis propriæ; & omni alià passione libero servire Principi, permittendo interim, ut meritum operetur, & veritas secura magis & stabilis, quàm artificium; & utendo solùm præservativis quibusdam, quæ aut ad ipsum Privatum pertinent, aut ad Principem, aut ad Ministros ejusdem; aut ad aulam, aut ad populum; aut ad exteros.

§. Quod ad ipsum Privatum attinet; eum modestiæ, comitatis, & humanitatis statum conservare debet, in quo fortuna eum reperit. Dispellat à fronte illos singularis amicitæ splendentes radios, quomodo faciebat Moyse[s], populo locuturus, postquam à familiari cum Deo colloquio è

^e Quousque irruit in hominem? interficis universi vos: tanquam parietini inclinato, & materia depulsa. Pl. 61. 4.

^f Non tam solertia (quippe iisdem artibus victus est.) Tacit. lib. 4. Ann.

*z Sed operie-
bat ille rursus
faciem suam,
si quando lo-
quebatur ad
eos. Exod. c.*

*34. 35.
b Daniel autē
erat in fori-
bus Regis.
Dan. 2. 49.*

*i Vide ne se-
ceris: conservus
tuus sum, &
fratrum tuo-
rum habentiū
rēstimonium
Iesu: Deum
adora. Apoc.
c. 19. 10.*

*k Audi tacens,
& pro reve-
rentiā acce-
det tibi bona
gratia. Eccl.
32. 9.*

monte & revertebatur, ita ut nulla in eo Majestatis argu-
menta, aut hujus suæ cum Principe familiaritatis ostentatio
appareant. Daniel, etsi apud multos Reges gratiā polleret,
unā tamen cum aliis in anteriori conclavi^b morabatur. Fu-
giat honores illos, qui aut ad Principem pertinent, aut Mi-
nistri sphaeram videntur excedere; & si quis hos tales ei de-
ferre paret, moneat ingenuè, æquè se, ac illum, servum esse
Principis, cui ista honoris signa debeantur: quemadmodum
Angelus S. Ioannem monuit, cum eum venerariⁱ vellet. Ne
affectus suos, & passiones gratiæ, quā valet, beneficio exe-
cutioni det. Audiatur patienter, benevolè & humaniter^k re-
spondeat. Favores aliorum ne captet, nec indignationes
metuat, nec quo loco sit apud Principem dissimulet, nec re-
rum administrationem & auctoritatem supremam ambiat,
nec armet sese contra invidiam, nec adversus æmulationem
se muniat: in his enim ad suam defensionem parandis subsi-
diis, præcipuum consistit periculum. Deum, & infamiam
metuat.

Sed & à familiā & sanguine non leve Privato periculum
est. Tametsi enim hujus actiones Principi probentur, ac po-
pulo, ea tamen, quæ à Domesticis, & consanguineis ejus
fiunt, placere semper non solent, quorum dissoluti mores,
imprudencia, superbia, avaritia, & ambitio exosum eum
reddunt, & præcipitant. Ne fallatur, in animum suum in-
ducendo, amicos aut cognatos à se evectos fortunæ & au-
ctoritatis suæ columnas esse. Nam qui dependet à multis,
in multis periclitatur, adeoque expedit eos intrā modestiæ,
& statûs sui humilioris terminos continere, procul à nego-
tiorum procuratione, ita ut intelligant alii, eos nec guber-
nationis, nec gratiæ istius peculiaris, ullo modo esse partici-
pes, nec ideò, quòd sint Domestici, in muniis præferendos.
Quòd si tamen præ aliis benè fuerint meriti, nollem cui-
quam nocere Privati amorem, aut conjunctionem sangui-
nis. Christus exemplo suo id ipsum nos docuit, quippe qui
in cognatos suos dignitatem Præcursoris, & Apostolici
muneris contulit, at non Doctōris Gentium, neque Ponti-
ficatûs

ficatûs supremi, quòd istæ fidei S. Petri, & scientiæ S. Pauli deberentur.

§. Cum Principe sequentes servet regulas. Primùm, illud semper præ oculis habeat, affectum illius & favorem facillimè immutari posse, & si quam fortè mutationem notaverit, in causam ne curiosius inquiret, nec notitiam illius præ se ferat, ne Princeps ei subdiffidere, aut æmuli ruinam ejus sperare incipiant, quæ hoc ipso in proximo est, quòd putetur, jam posse accidere. Deinde ne gratiam suam inniti faciat propensioni, & voluntati Principis, quæ facilè variari possunt, sed merito potius: nisi enim hujus beneficio gratiæ aurum consolidatum fuerit, æmulationis malleo resistere nequaquam poterit. Porrò magis in Principe Dignitatem diligat, quàm personam. Zelum prudentiâ moderetur, suam intelligentiam judicio Principis: nemo enim ferre sustinet eum, qui secum de animi dotibus contendere satagit. Subditum se arbitretur, non illius socium, & tanquam factura, factori suo se æqualem non ^l æstimet. Honestum ducat, & gloriosum seipsum perdere (si ita necessitas tulerit) ad augendam illius amplitudinem. Consilia ei suggerat cum libertate animi gratiosâ, demissâ, & ^m sincerâ, absque periculi ullius metu, & ambitione, ut Zelosus habeatur, in opinione suâ contumax. Nullum negotium ita trahat ad se, ut illud sibi quasi proprium efficiat, neque in eo suam agi existimationem reputet, ut hunc aut illum exitum sortiantur, aut sua solùm consilia sequantur alii, aut si semel placuerint, non mutantur deinde. Ejusmodi enim conatus periculo non carent; & expedit propterea, ut ne in expediendis negotiis & decernendis tam ardens sit, ut sese ipse consumat, neque tam frigidus, ut congelet: sed moderato incedat passu, prout tempus & occasio tulerint. Eò insuper magis advertat animum, ut suo rectè fungatur munere in omnibus, quàm ad gratiam & favorem Principis, sine affectatione tamen, & ⁿ jactantiâ: nam qui eo solùm nomine Ministrum agit, ut famâ inclarescat, existimationem Principi suffuratur. Silentium ejus sit opportunum, si utilitas postulaverit;

G g

verba

^l Quid est, inquam, homo, ut sequi possit Regem factorem suum? Eccl. 2. 12.

^m Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam labiorum suorum habebit amicum Regem. Prov. 22. 11.

ⁿ Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus. Luc. 17. 10.

° *Sub genii
nostri luce in-
strepidus quidē,
sed reverenter
astabat, oppor-
tunè tacitus,
necessariè co-
piosus. Cass.
lib. 5. ep. 3.*

° *Qui corripit
hominē, gra-
tiam postea
inveniet apud
eum magis,
quàm ille, qui
per lingue
blandimenta
decipit. Prov.
28. 23.*

° *Qui ambu-
lat simplici-
ter, ambulat
confidenter.
Prov. 10. 9.
Seneca.*

° *Rectorem se
constituerunt?
noli extolli:
esto in illis
quasi unus ex
ēp̄s. Eccl.
32. 1.*

verba prompta, & expedita, si opus fuerit, id quod in quo-
dam suo familiari collaudabat Rex ° Theodoricus. Principis
obsequium privatæ suæ utilitati anteferat, quin sua & Prin-
cipis commoda eadem esse ducat. Consanguineos Princi-
pis debitâ prosequatur veneratione, suamque in eo securita-
tem collocet, ut benevolos eos habeat, nec ipsos inter &
Principem foveat odia; sanguis enim facilè amicitiam re-
dintegrat cum ipsius Privati nocumento. Cur & prætereà, ut
Princeps optimos habeat ministros, & famulos, & imperan-
di modum eum fideliter edoceat. Non oculos illi claudat,
nec aures obstruat; quin in eo elaboret potius, ut ipse vi-
deat, tangat, & pertentet omnia. Suos illi errores ac defe-
ctus cum modestiâ exponat, neque ideò (si aliàs necessitas
ita postulaverit) offensam metuat: etsi enim ad tempus pa-
tatur aliquid gratia, agnito tamen postea errore convalescit
iterum, & p̄ roboratur; uti Danieli cum Regibus Babylo-
niæ usu venit. In iis, quæ Princeps violenter statuit, & ag-
greditur, ita se gerat, ut declinet ea potius, quàm rumpat,
expectando donec tempus ipsum, & incommoda eum me-
lius instruant. Ne impediatur, quo minùs ad aures ejus per-
veniant querelæ & satyræ: hæ enim, si in innocentiam ca-
dant, grana salis sunt, quæ Principis benevolentiam conser-
vant, & monita quædam ad errores vitandos, & corrigendos
mores. Rectè facta, eorùmque gratiam Principi tribuat; er-
rata verò, & successus minùs prosperos sibi imputari ne ægrè
ferat. Ruinam suam tanquam certam & exploratam semper
habeat, præstolando illam constanti & libero animo, & abs-
que rei privatæ studio, nec magnoperè sollicitus sit de me-
diis, quibus suam apud Principem gratiam stabiliat. Qui ma-
gis metuit, ex alto citius præcipitat. Reflexio periculi caput
obturbat, & sequitur vertigo prærupta cernentes; quâ vertigi-
ne quotquot laborârunt ex iis, qui in Principum aulis præ-
cæteris gratiâ & auctoritate floruerunt, omnes perierunt. Qui
periculum istud contempsit, securus ° transit.

§. Erga Ministros socium se gerat potius, quàm Domi-
num; patronum magis, ° quàm accusatorem. Bonos ad me-
liora

liora extimulet, è malis bonos efficere studeat. Caveat, ne suam ipse auctoritatem interponat, quando de eorum aut electione, aut depositione agitur. Iis negotia permittat, ad quos ea pertinent; Consiliorum cursum in consultationibus ne impediatur: sinat omnes pervenire ad Principem; quòd si hic eas cum ipso contulerit, poterit tunc iudicium suum liberè eloqui, non alio tamen affectu, quàm ut in rem communem optimè consulat.

§. Porrò aula periculosissimus gratiæ illius scopulus est; & tamen omnes illà utuntur, ut hanc firment, & reddant perpetuam. Nullus in eâ lapis est, qui solvi non cupiat & ruere, ut Privati illius statuam diruat, non minùs destructioni obnoxiam, quàm illa Nabuchodonosoris ob metallorum diversitatem. Nemo quisquam in aulâ securus Privati amicus est, si eligit aliquos, odium & invidiam apud alios excitat. Si eos Principi charos efficit, gratiam suam periculo objicit; sin minùs, experietur eos hostes: adeoque tutissimum erit, mediâ quâdam viâ, & indifferenter incedere cum omnibus; nec ullius se immiscere officio, dando operam, ut quoad fieri potest, singulorum voluntati fiat satis; nec impediatur, sed juventur potius in procurandis commodis, quæ sperant. Quòd si quis in Principis favorem sese insinuaverit, consultius erit eum servare benevolum in omnem eventum, si fortè res ex voto ei successerit, quàm velle eum impedire, aut deturbare de gratiâ: nam sæpè, qui luctatus cum alio eum prostertere voluit, unà cum illo cecidit, & solet oppositio communiter favores magis incendere. Plures Privati perière, quòd nonnullorum ruinam molirentur, quàm quòd aliis ad eandem gratiam adjumento essent. Spernat suas apud Principem accusationes, aut laudes, easque casui & fortunæ relinquat.

§. Porrò singularis ille Principis favor plurimùm à populi dependet iudicio: nam si iste Privatum odisse cœperit, non poterit eum tueri Princeps contra communem omnium vocem; & si hanc contempserit, multitudo ipsa Privati Iudicem, immò & Carnificem cōstituere se solet, siquidem bene

Tacit. lib. 2.
Annal.

multos manibus illius occubuisse vidimus. Quòd si populus eundem vehementer amet, non minus periculi est : nam ea res æmulationem atque invidiam in aliis excitat, immò in ipso Principe; unde *breves* plerumque & *infausti* esse solent *populi amores*. Quare ut inter extrema ista Privatus ejusmodi securus incedat, ea omnia vitare oportebit, quæ plausum & acclamationem vulgi pariunt; in eo solùm elaboret, ut pietate, liberalitate, humanitate, & benevolentia bonam de se opinionem & existimationem concitet, in id semper animo intentus, ut justitia administretur, ut rerum ubertate Respublica floreat, ut ne pax & tranquillitas publica perturbetur, nec privilegia violentur, nec in ratione gubernandi introducantur novitates; ante omnia verò, ut caveantur controversiæ in rebus Religionis, & contentiones cum Ecclesiasticis: nam populi furorem experietur, si pro impio eum habere cœperint.

§. Exteri, in quibus non est naturalis ille in Principem amor, à Privato magis, quàm ab ipso dependent; quare illum potius venerantur, ut eo opitulante votis suis potiri queant, non absque insigni Principis despectu, & Statuum ejus detrimento; & aliquando ipsum Privatum in ruinam trahunt præcipitem, si is desideriiis eorum, & votis non cumulati satisfecerit. Eam ob rem cultum illum singularem exterorum admittere non debet, sed curare, ut ipsi paullatim intelligant, eum cortinam solùm ante imaginem reducere, solum verò Principem esse, qui patret miracula.

Legati Principum Privati amicitiam ambiunt, tanquam medium efficax ad negotia sua ritè pertractanda, cùmque ipsi plurimum ad ea prodesse sibi arbitrentur damna illa & incommoda, quæ ex privata Principum familiaritate nasci solent, bonis obsequiis fovere eam satagunt, inducti ad hoc interdum ab ipsomet Privato; cùmque occasionem habeant laudandi eum in audientiis, & primâ fronte à privata rei studio & æmulatione omnino videantur alieni, multa operantur bona; verùm periculosi amici sunt : nam eos Privatus benevolos conservare non poterit, nisi cum insigni Principis sui,

fui, bonique publici detrimento; & si muneris sui ac obligationis memor non iis abundè satisfaciat, hostes se profiterentur, nec industria deest, aut facultas, quâ ruinam illius moliantur. Quare tutissimum erit, non plus sese illis impendere, quàm Principis obsequium atque utilitas permiserit; adeoque illud solum Privatus procurabit, ut vir sincerus, comis & humanus ipse habeatur ab exteris, qui bonas illas Principis sui cum aliis amicitias conservare malit, quàm dissolvere.

§. Omnia isthæc præservativa Privati lapsum cavere poterunt, si mox à principio adhibeantur: nam ubi semel in aliorum incurrerit odium, atque invidiam, malitiæ & fraudi ista tribuuntur, magisque periclitari faciunt gratiam; quemadmodum Senecæ accidit, qui mortem effugere non potuit, quantumvis *instituta prioris vitæ commutaret, prohiberet cætus salutantium, vitaret comitantes; rarus per urbem, quasi valetudine insensâ, aut sapientiæ studiis attineretur.*

Tac. lib. 14.
Annal.

§. Quòd si adhibitis omnibus istis remediis, Privatus aliquis nihilominus Principis gratiâ exciderit, lapsus ille inglorius non erit, cum immunis vixerit hæctenus ab infami metu illam amittendi, & absque sollicitudine quærendi media generoso pectore indigna, quod gravius tormentum est ipsâ Principis indignatione & odio. Et si in privatâ illâ gratiâ aliquid inest boni, est sola ea gloria, quòd quis à Principe æstimari meruerit. Continuatio illius plena curarum, & periculi est. Felicissimus ille, qui quàm citissimè, & majori cum honore inde emerferit.

§. Descripsi, Serenissime Princeps, Privatorum artes, non verò, quomodo Princeps erga eos se gerere debeat, quod supponam omnino nullos ei esse debere: nam etsi concedendum illi sit, ut voluntatis propensione & gratiâ magis in unum feratur, quàm in alium; non tamen, ut potestatem suam omnem in unum aliquem conferat, à quo mandatum, præmium & pœnam expectare oporteat populum: talis enim auctoritas alienatio est Coronæ; unde semper gubernationi periculum imminet, etiamsi in electione personæ minimè

erret gratia: nunquam enim obedientia tanta, aut tantus cultus Privato defertur, quantus ipsi Principi, nec tanta illi cura de bono universali & publico, nec ita in manu suâ cor Privati habet Deus, ac Principis. Quare etsi non pauci ex Antecessoribus Ser^{tis} Vestræ Ministros ejusmodi sibi familiariores, & præ cæteris charos habuerint, qui insigni cum diligentia & zelo (ut & hodie fieri videmus) conati fuerint in omnibus quàm rectissimè agere, illud tamen affecuti non sunt, nec res ea felicem exitum habuit. Nec falli se finat Serenitas Vestra exemplo Franciæ, cujus fines Privati unius consilio longè dilatarî vidimus, sed non absque Regni detrimento, & jacturâ auctoritatis ipsiusmet Regis. Qui accuratiùs perpendere voluerit persecutionem Reginæ Matris, & Ducis Aurelianensis; profusum sanguinem Monmorancii, Prioris Vandomensis, Pilorantii & Domini de S. Marco; captivitatem Bullionii Ducis; tributa & oppressiones subditorum; usurpationem Ducatus Lotharingiæ; fœdera cum Batavis, Protestantibus, & Suecis inita; consilium capiendi Sabaudia Ducem Carolum Emmanuelem; pacem Monsonæ factam absque scitu fœderatorum; frænum Valli Telinæ & Grisonibus injectum; subsidia missa Scotiæ, & Parlamento Londinensi; expugnationes Fontarabiæ, Audomari, Theonis villæ, Tornaventi, & Casteleti; jacturam tot militum Lovanii; Tarraconæ, Perpiniæ, Salsis, Valentia ad Padum, Imbreæ, & Rocæ; recuperationem Ariæ, & Bassæ: qui, inquam, ista omnia accuratiùs perpendere voluerit, videbit quòd ejus consilia non nisi ab impetu profecta, omnisque ejus apud Regem gratia soli violentiæ innixa fuerit: quòd in tantâ ejus tyrannide ei sic pepererit, aliàs in ipsam etiam Majestatem audax, quòd denique temeritati suæ fortunam tam in omnibus habuerit propitiam, ut adversis successibus ille plura lucratus fuerit, nos verò secundioribus plura in dies perdidimus. Quod manifestum indicium est, Deum ejusmodi Privati prosperitatem fovere ad Christianitatis exercitium, & castigationem, nostram antevertendo prudentiam, nostramque fortitudinem confundendo. Monarchiis ad exitum & ruinam

nam destinatis illud obest etiam, quò easdem exaltare debuisse. Ita invasio per mare Adriaticum excitavit diffidentias; protectio Mantuæ, æmulationes; oppositio Nivernensis, bella; diversio per Insulas Tironis, sumptus; exercitus Alsatia, æmulos; bellum pro Hispaniâ, rebelliones. Arma maritima, aut tempori non fuere educa, aut cum tempore sensim interiere; terrestria verò ob victualium, aliarumque rerum necessariorum defectum effectu penitus caruerunt. In obsidione Casalensi occasionem perdidimus bello finem imponendi. Vnum aliquod consilium Secretarii Passerii Principi Thomæ impressum obstitit, quò minus Taurino succurreret, & de Franciâ triumpharet: ob inanem aliquam de prærogativâ contentionem idem Ariæ accidit: ob aliquem nuncium de Atrebato jam ab hostibus fossis & aggeribus cincto succurrendi cura intermissa: ob inanem aliquem fidei servandæ scrupulum succursus Ambillerii admissus non fuit: per ignaviam aut occultam cum hoste conspirationem Capella se dedit. O divinam providentiam! quem finem spectat illa eventuum varietas, tam longè à causis suis aberrantium! Credite, non mero casu in ejusmodi Privatorum arbitrio Europæ posita est gubernatio. Faxit Deus, ut successus votis respondeat publicis.

SYMBOLVM LI.

N I H I L melius utiliúsque mortalibus, prudente diffidentiâ. Vitæ fortunarúmque custodia est, quam nostra nobis suadet conservatio : ubi ea non est, cautio esse nequit ; sine hâc autem omnia periculis forent exposita. Princeps paucioribus confisus meliùs statûs sui gubernacula moderabitur. Vna sola confidentia secura est , ab arbitrio nimirum & voluntate alterius non dependere. Ecquis enim securus unquam esse poterit de corde humano in intimis pectoris recessibus abdito, cujus arcana consilia tam scitè tegere & dissimulare novit lingua, tam dextrè pernegant oculi, aliique corpo-

corporis ^a motus? Pelagus est pugnantibus inter se affectuum fluctibus inquietum, mare sinuosum, & occultis plenum syrtibus, nec ulla unquam fuit charta nautica, quæ eas potuerit ostendere. Quam igitur acum, prudentiæ magnetæ tinctam, dabimus Principi, ut per tot tamque diversa maria absque periculo ^b naviget? quas regulas & documenta ad discernendos ventos, ut habitâ temporis ratione nunc laxet, nunc contrahat confidentiæ vela? In hoc potissimum regnandi consistit artificium. Hic maxima Principi imminent pericula, quia aut rerum experientiâ, notitiâque destitutus est, aut negotia & subditos tractare nondum didicit, præsertim cum nemo eorum, qui cum ipso agunt, malus esse videatur. Omnes eo præsentem vultum ad honestatem componunt, & actiones suas ritè obeunt. Verba præmeditata merum sonant amorem, boni publici zelum, & fidelitatem. Exterior oris corporisque species obsequium pollicetur, venerationem, & obedientiam; in imo tamen pectore rancorem, odium, & ambitionem fovent. Quam opinor causam fuisse, cur non nemo dixerit: *Principem nemini fidere debere*. Verum *utrumque in vitio est, & omnibus credere, & nulli*. Nemini omnino fidere, Tyranni suspicio est: fidere omnibus, Principis imprudentis facilitas. Non minoris in illo momenti confidentia est, ac diffidentia. Digna illa regio & sincero pectore, isthæc verò ad gubernandi artem perutilis, utpote ejus beneficio prudentia politica operatur, & suas ritè moderatur actiones. Difficultas in eo posita est, ut utraq; tempore suo, & loco uti quis noverit, ut nec confidentia nimis credula perfidiæ, & periculis ansam præbeat, nec diffidentia cauta nimis, & suspicax odium pariat, & adducat in desperationem, aut Princeps, quia nemini fidit, ad omnem tractatum prorsus fiat inidoneus. Non omnia confidentiâ metienda sunt & ponderanda, uti nec omnia diffidentiâ. Si nunquam Princeps confideret, quis absque præsentem periculo eidem posset assistere? quis in ejus perseverare obsequio? Nec minus periculosa infelicitas est, ob inanes suspiciones fideles à se Ministros arcere, quàm ex levi crudelitate se iis credere, qui fideles

^a Cor hominis immutat faciem illius, sive in bona, sive in mala. Ecclesi. 13. 31.

^b Præsumptum est cor omnium, & inscrutabile; quis cognoscet illud? Jerem. 17. 9.

Seneca.

fideles non sunt. Ita confidat Princeps, ut fidem habeat; veruntamen non sine omni deceptionis metu, aut dubitatione saltem. Atque hæc dubitatio non retardare illum debet in suo opere, sed solùm commonere. Nè dubitaret, incuriosus esset, ac negligens. Dubitare, cautio quædam est, quæ securum eum reddit; nec aliud, quàm res suis invicem momentis expendere. Qui non dubitat, veritatem assequi non potest. Sic confidat, tanquam crederet; sic diffidat, tanquam si fidem non haberet. Attemperatæ eâ ratione inter se confidentia, & diffidentia, ac directæ à ratione & prudentiâ, miros habebunt effectus. Cautus igitur sit Princeps in tractandis negotiis, in fœderibus sancendis, in pace conficiendâ, & tractatibus aliis, qui ad gubernationem pertinent, & si spon- sione manûs confirmandi ii fuerint, manus oculata sit oportet (uti præsens Emblema exhibet) quæ antè videat diligenter, quid agat. Non solis Amatoris promissis movebatur lena illa apud Plautum, quæ ajebat: *Manus nostra oculatae sunt, credunt quod vident.* Et alibi diem oculatum appellat, quo nonnisi paratâ vendebatur, emebaturque pecuniâ. Cæca sunt animi decreta, quæ ex solâ fiunt confidentiâ. Pythagoræ symbolum fuit, non cuivis facilè dandam esse manum. Nimis periculosum est, leviter omnibus fidere. Consideret itaque Princeps etiam atque etiam, quî negotiis se impendat, & habeat pro explorato, omnes ferè sive amicos, sive hostes id contendere, ut fallant, alii graviter, leviter alii. Alii ut sce- ptro & fortunis eum expolient; alii ut benevolentiam, gra- tiam & favorem illius sibi concilient. Non ideò tamen opi- nio isthæc præsumpta malitiæ servire debet, & fraudi, perin- de quasi in Principis esset arbitrio, stare conventis ac pro- missis, aut eadem pro libitu violare: sic enim fides turbaretur publica, & grandissimam existimationi suæ maculam asper- geret. Cautio ista nihil aliud esse debet, ac prudens quædam circumspectio, & prudentia politica. Diffidentiam ex suspi- cione ortam improbamus in Principe, si levis sit, & vitiosa, quæ illicò suos prodit effectus, & ad executionem progredi- tur; non circumspectam illam, & universalem, quæ omnes
æqua-

æqualiter respicit, nulli interim in particulari sinistri quicquam imputando, donec circumstantiæ probè examinatae, à ratione aliud suaserint. Et fieri potest, ut licèt alicui satis non fidas, bonam tamen de eo habeas opinionem: ista enim diffidentia non particularis est de actionibus illius, sed cautio quædam prudentiæ generalis. Intra ipsa regnorum viscera arces eriguntur, ac propugnacula, & præfidiis firmantur, atque custodiis, non secus ac si in hostium finibus sita essent. Nec inutilis est illa prudentia, aut Subditorum fidelitati quicquam derogat. Confidat Princeps Consanguineis suis, Amicis, subditis & Ministris; verùm non tam vecors illa sit Confidentia, ut altùm dormiat quasi secura ab omnibus casibus, quibus aut dominandi cupiditas, aut rei privatae studium, aut odium denique perturbant fidelitatem, perruptis fortioribus Juris Naturæ & Gentium repagulis. Si Princeps tam focors sit, ut diligentiam istam onus reputet: ut minoris æstimet damnum, quàm vivere inquietum ob tot ac tantas cautiones: ut sinat ire omnia, nec attendat ad incommoda, quæ evenire possunt, facile fiet, ut Ministri mali evadant, & interdum etiam infidi: cùm enim ad gubernandum videatur inhabilis, despiciatui habetur ab aliis, & singuli commissam sibi gubernationis partem tyrannicè procurant. Verùm si Princeps sit vigilans, qui licèt confidat, non omnem tamen omittit cautionem; qui sic semper instructus est, ut nunquam eum à consiliis, aliisque mediis imparatum offendant perfidia; qui absolutè non judicat, sed prævertit solùm; qui non arguit, sed præservat fidelitatem, ut ne in periculum adducatur, is Coronam suam securè stabiliet. Nulla fuit occasio, cur animum Regis Ferdinandi Catholici ulla subiret suspicio de fide magni Ducis, & tamen eo non obstante certos habebat homines, qui secretò ad omnes ejus actiones sollicitè advigilarent, & attenderent, ut cognitâ illâ diligentiam tantò cautio-rem se in omnibus gereret. Et sanè diffidentia verè non fuit, sed prudentiæ officium, quæ provida est in omnibus casibus, & æmulationibus dominatûs, quippe quæ non semper ad rationis trutinam ponderantur, & expedit in-

Mar. Hist.
Hisp.

dit interdum eas etiam levibus de causis suscipere : malitia enim ferè cœco quodam modo agit absque prudentiâ, immò & imaginatione.

Mar. Hist.
Hisp.

Cavendum tamen, ne metus ille levis sit, sine sufficienti fundamento, ut eidem Regi Ferdinando cum eodem Magno Duce postea accidit : etsi enim is post cladem apud Ravennam valde illius operâ indigeret pro rebus Italiæ, eâ tamen uti noluit, viso tanto applausu, quo omnes exire ex Hispaniâ, & stipendia sub eo merere gestiebant, quin in omnem eventum Ducis Valentini præoccupavit animum, certis mediis procurando, ut de ipso securus esset. Eâ ratione, ut de unâ aliquâ fidelitate, quam expertus fuerat, dubitando, alteri magis suspectæ sese exponeret. Ita animi plus æquo suspicaces, ut unum aliquod effugiant periculum, in graviora incidunt, etsi interdum in Principibus, nolle tantorum virorum uti obsequio, invidia potius sit, aut ingratitude, quàm suspicio. Fortè etiam, quâ erat astutiâ ille Rex, minimè è re suâ fore arbitratus fuerit, ut ejus deposceret operam, quem non optimè contentum esse probè noverat. Principi, qui semel diffusus fuit, haud multum debet fidelitas. Quò quis magis ingenuus est, & generosiori animo, hòc sentit gravius, si fides sua vocetur in dubium, & offensus tantò audet facilius ab eâ desciscere. Hæc causa fuit, cur Getulius ad Tiberium perscriberet, *sibi fidem integram, & si nullis insidiis peteretur, mansuram*. Longus usus & experientia variorum eventuum tam circa se, quàm circa alios erudire debent Principes, quomodo fidendum sit subditis. Inter alia monita, quæ Rex Henricus Secundus filio suo Principi Ioanni dederat, illud unum fuit, ut gratias in eos collatas, qui partes ejus contra Regem Petrum Dominum suum naturalem secuti fuerant, tueretur quidem ; ita tamen illis fideret, ut fidelitatem eorundem semper suspectam haberet ; ut in muneribus, & officiis illorum uteretur operâ, qui cum Rege Petro fecerant : quippe qui homines constantes essent ac fidi, atque adeò obsequiis offensiones præteritas compensaturi : ne verò crederet iis, qui neutrales, ut vocant, haberi voluerant, eò quòd pri-

vati

vati sui commodi magis, quàm boni publici amantes se exhibuissent. *Proditores etiam iis, quos anteponunt, inuisi sunt.* Contrà homo fidus illi quoque, adversus quem agit, gratus est. Nec alia caussa Othoni fuit, cur Celso fideret, quàm quòd constanter Galbæ^c is inserviiisset.

Tacit. lib. 1.
Annal.

§. Porrò nequaquam expedit, Ministrum aliquem subito & uno quasi saltu ad summas dignitates evehi: istud enim illi invidiam, Principi odium parit apud alios, utpote qui ex levitate agere videatur. Nullus Ministrorum tantà est modestiâ, qui non offendi se putet; nullus tam recti amans, qui suo ritè fungi velit munere, si alium iniquè sibi præferri videat: uni fortè fit satis, & queruntur quàm plurimi; à Ministris autem non bene contentis nihil in gubernatione rectè geritur. Ejusmodi electiones nihil aliud sunt, quàm informes quidam abortus, & altiores agit radices fidelitas, si per obsequia præstita ad honores & præmia pervenire oporteat.

^c Mansitque Celso velut saluè etiam pro Othone fides integra & infelix. Tac. lib. 1. Hist.

Intereà tempus suppetit Principi ad capiendum de Ministro experimentum, prius in officiis minoribus, ne nimis caro illi constet, & tum deinde in aliis^d majoribus. Antequam in pacis bellique negotiis eum occupet, videat primùm, ubi magis periclitari possit ejus fidelitas; quæ item subsidia à sanguine, à Nobilitate, ab opibus habeat. Atque hæc observatio in iis potissimùm muneribus apprimè necessaria est, quæ quasi claves sunt, & securitas Statuum. Hoc nomine Germanicum Tiberius acerrimè increpuit, quòd contra instituta Augusti, non sponte Principis Alexandriam introisset. Nam Augustus inter alia dominationis arcana, vetitis, nisi permissu, ingredi Senatoribus, aut equitibus Romanis illustribus, seposuit Ægyptum, eò quòd Imperii esset granarium, ut proinde qui illà potiretur provinciâ, istud in manu suâ & potestate habere videretur. Pro majori verò securitate, atque ut Minister magis in officio contineatur, expedit plusculum auctoritatis concedere Magistratui & Consiliis Provinciæ: nulla enim fræna meliora, ac ista, & quæ fortiùs obsistant erratis illius, qui aliis imperat.

^d Qui fidelis est in minimo, & in majori fidelis est. Luc. 16. 10.

Tacit. lib. 2.
Annal.

§. Ad nullum autem munus idonei sunt animi abjecti & humiles, qui non connituntur ad gloriam, & alios ante-

• Tolle Iosue
virum, in quo
est Spiritus.
Num. 27. 18.

cellere cogitant. Præcipua dos, quam in Iosue Deus reperit, ut eum grandioribus adhiberet negotiis, illa fuit, quòd magnus in eo esset Spiritus. Verùm tamen animus tam elatus esse non debet, ut natum se subditum doleat, & intra Fortunam suam se cohibere nesciat: in his enim talibus, quia ad altiorrem semper aspirant gradū, vel maximè fidelitas in periculo est, & si quis illum prætereundum prætermiserit, certum est aut vires, aut scientiam defuisse; præterquam quòd in iisdem zelus boni publici, & obedientiæ promptitudo facilè deficiat.

Tacit. lib. 1.
Annal.

§. Magna ingenia, nisi modesta sint, & instructionem admittant, æquè periculosa sunt: hæc etenim, cum superba plerumque sint, sibi que ipsis mirè placeant, iussa aliorum contemnunt, putantque ad suum arbitrium omnia debere peragi. Nec minus obstaculi solet esse ab eximiis animi dotibus, quibus excellit aliquis, quàm si omnino destitutus iis sit: nullus enim eum capit locus, qui de meritis suis nimium præsumit. Tiberius *neque eminentes virtutes sectabatur, & rursus vitia oderat: ex optimis periculum sibi, à pessimis dedecus publicum metuebat.*

Arist. lib. 4.
Pol. c. 11.

Tac. lib. 11.
Annal.

§. Nec item boni Ministri esse solent, qui amicis abundant, florèntque fortunis ac opibus: hi enim cum non egeant Principe, & in affluentia fortuna, virum, opum & amicorum, aliorumque talium constituti sint, pericula & labores defugiunt, & regi atque obedire, neque volunt, neque norunt. Vnde Sosibius Britannicus dicere solebat, *Auri vim, atque opes Principibus insensas esse.*

§. Vbi igitur præmissis examine debito, aliquis in Ministrum afficitus fuerit, omni exteriori motu sinceram erga eum confidentiam præ se ferat Princeps; semper tamen in actiones ejusdem, & consilia intentos habeat oculos: quòd si fortè ex iis periculum aliquod sibi creari posse videat, alteri eum muneri applicet, ubi voluntates aliorum non tantoperè sibi obstrictas habeat, neque tantam malè agendi opportunitatem: major enim prudentia, & benignitas est, præcavere, ne quis scelere se astringat, quàm post admissum scelus delicti veniam concedere. Victoriæ Germanici in partibus Germaniæ,

niæ,

niæ, & militum applausus, etsi ex unâ parte Tiberium lætitiâ affecerint, ex alterâ tamen curas illi, & æmulationes s'pepererunt: cùmque postea res in Oriente turbatas cerneret, non mediocriter gavisus est, *ut eâ specie Germanicum s'uetis Legionibus abstraheret, novisque Provinciis impositum, dolo simul & casibus objectaret.* Verùm si Ministrum aliquem ab officio removeri oportuerit, id fiat specie honoris, & antè, quàm incommoda palàm innotescant, eâ cum prudentiâ, ut ne animadvertat sibi diffidere Principem: nam sicut *multi fallere docuerunt, dum timent falli*; ita dubitare, infidos reddit. Eam ob rem Tiberius, cùm Germanicum Romam postea revocare vellet, id fecit triumphi specie, *acrius modestiam ejus aggressus, alterum ei consulatum offerendo*; quâ in re admodum liberales solent esse Principes, dum suspicionibus suis se liberare cupiunt.

f Nunciatâ eâ
Tiberium læti-
tiâ, curâque
adsecere. Tac.
lib. 1. Annal.

Tacit. lib. 2.
Annal.

Seneca.

Tacit. lib. 2.
Annal.

§. Si subditus semel reverentiam erga Principem exuerit, nil postea confidentia proderit, ut securo vivere liceat. Sanctius Primus Legionis Rex veniam dederat Comiti Gonsalvo, quòd bellum contra ipsum suscepisset. Conatus est eum insuper beneficiis & gratiis demereri; sed quæ obstringere eum debuerant, ansam dedere potius, ut Regi venenum pararet.

Mar. Hist.
Hisp.

§. Quando de utilitate & commodis Principum agitur, nullum amicitia, aut cognationis vinculum ad securitatem sufficit, ut unus fidat alteri. Dissidebant inter se Ferdinandus Magnus Rex Castellæ, & Garfias Navarræ Rex; cùmque hic Anagari morbo teneretur, deliberavit de Germano suo fratre captivo attinendo, qui visum eum venerat: sed cùm secus caderet, voluit dissimulare postea, invisendo ad Ferdinandũ; dum Brugis æger esset, qui comprehendi eum jussit. Efficacior nimirum est in Principibus vindicta & ratio Statûs, quàm amicitia aut sanguis. *Difficiles fratrum & amicorum dissensiones, & qui valde amant, valde odio habent.* Vnde illud etiam licebit animadvertere, quàm imprudens sit confidentia eorum Principum, qui in hostium suorum arbitrio sese constituunt. Vitam suam in apertum adduxit discrimen, immò

Mar. Hist.
Hisp.

Arist. lib. 7.
Pol. c. 6.

amisit Granatæ Rex; cùm confusus securitatis literis ad Regem Petrum abiisset, suppetias ab eo petiturus. Cautiorem eâ in re se gessit Ludovicus Sfortia Dux Mediolanensis, qui cum Rege Franciæ oretenus colloqui nôlebat; nisi in medio aliquo fluvio; & supra intersecissum pontem: ea enim Principum Itolorum conditio est, ut diffisi semel, nunquam postea confident amplius. Quare multi in Italiâ vehementer admirati sunt, quòd Magnum Ducem & Regem Ferdinandum Catholicum, hunc item & Regem Franciæ ejus hostem unâ esse viderent. Dantur quoque nonnulli casus, in quibus longè securior est confidentia, quàm diffidentia, adeoque illa uti, animosque obligare magis expedit. Alphonfus Sextus regno Legionis exutus, in aulam Regis Mauri Toletani se receperat; mortuo tamen Rege Sanctio secretò à Statibus ad Coronam invitatus fuit, quòd suspicarentur, ne Mauri fortè, re intellectâ, vi eum detinerent. Verùm quâ erat prudentiâ Alphonfus, & hospitii beneficium, amicitiamque grato animo recolens, rem totam Regi Mauro exposuit. Quæ confidentia Regem istum barbarum sic affecit, ut licèt re jam antè cognitâ, insidias illi posuisset, ut caperetur, liberum eum abs se dimiserit non solum, sed & necessarios ad iter sumptus munificè suppeditarit. Tanta gratitudinis vis est, quæ cor maximè etiam ferox & inhumanum armis exuit.

§. Diffidentia inter duos aliquos Principes excusationibus, & satisfactionibus curari non debent, sed contrariis actibus. Si tempus eas non sanet, sanare nunquam poterit diligentia: vulnera sunt, quæ scrutatore, & manu magis etiam exulcerari solent, & genus quoddam manifestæ æmulationis, quæ ad perfidiam viam sternit.

Mar. hist.
Hisp. lib. 9.
c. 8. & 10.

SYMBOLVM LII.

SCORPIVS etiam translatus in cælum, & inter sidera collocatus, suam malignitatem retinet; quin immò tantò ea ibi major est, quàm hìc existentis in terrâ, quantò venenata ejus agendi vis in omnia hæc inferiora porrigitur latiùs. Probè expendant Principes indolem & dotes subditorum, quos ad Magistratus & dignitates evehunt: in his enim propensiones, & vitia naturalia augescunt indies, atque adè virtutes ipsæ in periculo sunt interdum, eò quòd voluntas potentiâ armatam se videns, & facta audacior, oblectetur rationi, eique dominetur, nisi tam firma & potens illa sit, ut

H h 3

possit

Tacit. lib. 4.
Hist.

^a Nam qui
magnam pote-
statē habent,
etiam si ipsi
nullius pretii
sint, multum
nocent. Arist.
1.1. Pol. c.9.

^b Filii hujus
seculi pruden-
tiores filiis lu-
cis in genera-
tione suā sunt.
Luc. 16. 8.

possit resistere, ne faventioris fortunæ splendoribus obscuretur, aut evanescat. Quòd si viri etiam probi in magnis amplisque muneribus & officiis ab honesto deflectere solent, improbi certè pejores fient. *Invenit etiam æmulos infelix nequitia, quid si floreat vigeatque?* Et si semel Malitia honores promereri potest, quis virtutis viâ ad eosdem grassabitur? Illa à naturâ nobis inest; hæc labore paratur, ac studio. Illa per vim sibi arrogat præmia; hæc ea patienter expectat: appetitus verò magis propriâ suâ gaudet violentiâ, quàm merito, & moræ impatiens à suâ dependere mavult industriâ, quàm alieno arbitrio. Munera Reipublicæ in hominem improbum conferre, est optimo cuique adimere animum & vires, roburque malitiæ addere. Iniquus aliquis civis in vitâ privatâ graviter nocere vix potest, non nisi contra paucos improbos suos exercet mores; at in Magistratu adversus omnes, cum Iustitiæ sit arbiter, & administrationem, gubernationemque totius corporis Reipublicæ in potestate suâ ^a habeat. Improbiis muneribus præfici non debent, in quibus improbitatem suam exercere valeant. Hujus incommodi vitandi causâ Natura ipsa, solers ac provida rerum omnium dispensatrix, alas pedesque venenatoribus animantibus denegavit, ne multum detrimenti adferre possent. Quisquis malitiæ pedes addit, aut alas, hoc agere videtur, ut currat illa, aut volet. Solent verò plerique Principes malorum potiùs, quàm proborum uti operâ, eò quòd videant illos ordinariè præistis ^b esse sagaciores. Sed egregiè falluntur: neque enim Malitia sapientia est, nec clarum sincerumve judicium esse potest, ubi virtus non est. Laudabat eâ re prudentiam Romanorum Alphonsus Aragoniæ & Neapolis Rex, quòd honoris templum intra septa templi virtutis sic construxissent, ut non nisi per hoc in illud cuiquam liceret ingredi, eò quòd existimarent honoribus indignum esse eum, qui virtutibus non polleret; nec ad officia & dignitates admittendos, qui non priùs virtutis vestibulum subiissent. Et qui absque isthac Minister aliquis Reipublicæ utilis esse poterit? quomodo inter ipsa vitia locus erit Prudentiæ, Iustitiæ, Clementiæ, Fortitudini, cæterisque

risque virtutibus ei necessariis, qui cum imperio præest aliis ? quomodo is, qui paret, eas tuebitur, quæ ab ipso requiruntur, si desit exemplum Ministrorum, quorum actiones, moresque attentè observat, & cum adulatione imitatur ? Ministrum virtute præditum populus in veneratione habet, sibi-que persuadet, nihil non rectè ab eo agi posse; contrà nullam Ministri alicujus mali actionem in meliorem partem accipit, aut approbat. Optimum consilium in senatu Spartano Demosthenes dederat; sed quia passim homo flagitiosus audiebat, acceptatum non fuit, sed alium aliquem ex Ephorum ordine idem illud consilium dare oportuit, ut admitterent, & executioni mandarent. Tanti refert, hanc populi persuasionem esse bonam, ut tum etiam, cum Minister minimè malus est, periclitetur tamen in manibus ejus gubernatio, si à populo minùs rectè sentiente pro homine vitioso habeatur. Movit ea res Henricum Quartum Angliæ Regem (cùm regni gubernacula susciperet) ut abs se dimitteret, quos licentioris vitæ in ætate juvenili habuerat socios, malosque Ministros exauctoraret, substituendo in eorum locum homines virtute insignes, gratosque subditis. Nec in aliam causam feliciores eventus, & victoriæ Regis Theodorici referebantur, quàm quòd optimos quosque legeret Ministros, Consiliariisque uteretur Prælati virtutis & probitatis laude conspicuis. Sunt nimirum Ministri quædam quasi effigies Majestatis, quæ cum ubivis coràm esse nequeat, per illos quodam modo repræsentatur. Quare decet omnino, ut Principi moribus & virtute haud sint dissimiles. Cùmque Princeps se solo omni in loco potestatem suam, quam communi populi consensione adeptus est, exercere non possit, videat diligenter quânam ratione eam inter Ministros dispertiat. Hos enim ple-
rumque delectat superbia sua longum spectaculum, minùsque se judicant posse, nisi diu multùmque singulis, quid possint, ostendant. Ex quo illa etiam quæstio decidi potest, quisnam Reipublicæ status melior sit; an ille, in quo Princeps est bonus, mali verò Ministri; an contrà ille, in quo Princeps est malus, Ministri autem boni: nam *posse etiam sub malis Principibus*

Seneca.

Tacit. in vitâ Agric.

cipibus magnos viros esse, Tacitus auctor est. Enimverò cum necesse sit, ut Princeps in pluribus Ministris suam substituat potentiam, si minùs probi ii fuerint, magis perniciosi erunt Reipublicæ, quàm Princeps bonus eidem prodesse possit: ejus enim bonitate abutentur, & boni specie ad fines suos sinistros, & commoda privata señsim eum pertrahent, non ad commune & publicum bonum. Princeps aliquis malus à multis bonis Ministris corrigi poterit; non item multi Ministri mali à bono aliquo Principe.

Polyb.

§. Arbitrantur nonnulli, à Ministris bonis Principi ligari manus, & libertatem ejus imminui, quóque subditi fuerint flagitiosiores, eò ipsum à periculis securiorem fore. Impium prorsus consilium, & ab omni ratione alienum: *ille enim Reip. status quietior, optabilis, & firmissimus est, in quo & privatim sanctè innoxieq; vivitur, & publicè Iustitia, & Clementia vigent.* Bonorum gubernatio longè tolerabilior est: ubi deest virtus, legum jacet auctoritas, amatur libertas, dominatio in odio est, unde inclinationes Statuum nascuntur, & ruinæ Principum. Quare opus est, ut Ministros habeant virtuti deditos, qui cum zelo & probitate iisdem à consiliis sint, suóque exemplo & auctoritate virtutem introducant in Rempublicam, & foveant. Tiberius extrema virtutis, & vitii periculosa reputabat in Ministro aliquo, & mediam (ut ostendimus alibi) malebat eligere. Sed Tyranni hic metus fuit: si bonus est Minister virtute præditus, utique melior erit majori virtute præditus.

§. Verùm tamen non sufficit omnino Ministros virtutibus excellere, nisi in iisdem etiam eluceant eæ animi dotes, atque experientiæ ornamenta, quæ ad bene gubernandum apprimè conferunt. Deplorat etiamnum Æthiopia, & adustus incolarum frontibus, fuscisque corporibus fati testatur pessimum illud Phœbi consilium (si tamen Philosophiâ, & morali antiquorum doctrinâ è fabulis eorundem depromptà uti liceat) quando lucis quadrigas filio suo Phaëtoni moderandas commisit, juveni inexperto, & qui tantum, tamque clarum imperium nondum promeritus fuerat. Ejusmodi pericula

cula secum adferunt electiones factæ per saltum; & non per gradus, in quibus experientia nôsse discit paulatim subditos; & sensim ad altiora provehit. Ipse etiam Tiberius, quamvis Tyrannus, suos tamen nepotes absque isthac consideratione promovere nunquam voluit. Factum reipsâ cum Druso, cui Tribunitiam potestatem *non properè contulit, sed per octo annos capto experimento*. Dignitates in inexpertum conferre, donativum est; in probè exercitatum; remuneratio & Iustitia. At verò non omnes experientiæ, sicut nec omnes virtutes cuilibet muneri publico aptè conveniunt; sed eæ solùm, quæ ad illam gubernationis politicæ partem pertinent, quæ cuiusque est propria: nam qui ad unum aliquod officium publicum idonei sunt, non semper apti sunt ad alia; neque maris experientiæ ad negotia terrâ gerenda deserviunt; neque qui equum fortè domare; & regere nôrunt, illicò exercitum gubernare poterunt. *Nam unum opus ab uno optimè perficitur, quod ut fiat, munus est Legumlatoris providere, nec jubere, ut tibiâ canat quisquã, & idem calceos conficiat*. Graviter eâ in re hallucinatus est Ludovicus Sfortia, Dux Mediolanensis, dum armorum administrationem adversus Regem Franciæ commisit Galeaso Sanseverino, homini quidem in equis tractandis dexterrimo, sed belli prorsus imperito. Melior fuit Mathathiæ electio, cum discessurus Iudam Machabæum exercitui ducem præfecit, virum robustum & exercitatum; fratrem verò Simonem, quòd iudicio polleat, à consiliis esse ^c voluit. Eâ in re grandes his nostris temporibus committi vidimus errores, permutatis frænis cum administrationibus publicis. Atque hæc diversæ sunt in Regnis, & Rebus publicis: aliæ ad Iustitiam pertinent; aliæ ad ubertatem; ad bellum aliæ; aliæ ad pacem: & tamen inter se valde discrepant; una tamen facultas, aut virtus civilis eas omnes moderatur, & ad finem conservationis Reipublicæ dirigit, ita ut ad hunc finem contendant singuli, qui eandem moderantur, per certa media accommodata muneri, quod gerunt. Hæc civilis virtus varia est pro variis Rerumpublicarum formis, quæ diversæ sunt inter se secundum diversa gubernandi media, quibus

Tacit. lib. 3.
Annal.

Arist. lib. 2.
Pol. c. 9.

^c Et ecce Simon frater vester, scio quòd vir consili est: ipsum audite semper, & ipse erit vobis pater. Et Iudas Machabæus fortis viribus à juventute sua sit vobis Princeps militia, & ipse ager bellum populi. 1. Machab. 2. 65.

uti

uti solent ; unde porrò fit, ut civis bonus esse quis possit, non tamen ideò bonus sit Reipublicæ moderator : esto enim , à virtutibus multis moralibus instructus sit, eæ tamen non sufficient, si civiles defint, & habitudo illa naturalis, ad regendum & imperandum idonea.

§. Eam ob rem plurimum proderit, si Princeps naturas propensionésque subditorum probè perspectas habeat, ut iis deinde opportunè uti noverit : nam in bonâ istâ electione totius propè gubernationis consistit felicitas. Ingenium Hermannii Cortesii aptissimum erat ad detegendas, & occupandas Indias ; illud verò Gonsalvi Ferdinandi Cordubæ ad bellum Regno Neapolitano inferendum : quod si secus accidisset, & priori illi armorum cura contra Francos, huic alteri verò novi orbis investigatio demandata fuisset, non æquè res evenisset feliciter. Vni alicui æqualia pro rebus omnibus dona Natura non impertit, sed unum aliquod excellens & præstans pro unico aliquo officio, seu paritatis id fuerit, seu prudentiæ potius : *sic enim optimè instrumenta proficient, si eorum singula non multis, sed uni deserviant.* Eâ de causâ in Carthaginensibus improbat Aristoteles, quòd unius solius operâ pro multis uterentur officiis : nemo enim ad omnia idoneus est. *Nec facile credendum est* (ut bene expendit Iustinianus Imperator) *duabus necessariis rebus unum sufficere : nam cum uni iudicio adfuerit, alteri abstrahi necesse est, sicque nulli eorum idoneum inveniri.* Rectius administratur Respublica, si in eâ, vèlut in aliquâ navi, quisque suo invigilet muneri. Et tametsi unus aliquis omnium esset capax, non ideò tamen omnia illi conferenda sunt. Magnum illud vas æneum in templo Salomonico sacrificiis destinatum, quod mare dicebatur, & positum ante altare à bobus duodecim sustentabatur, Scripturâ teste, ter mille ^e metretas (mensuræ genus id erat) capiebat, & tamen non nisi bis mille ^f infundebantur. Nullo modo expedit, ut in unum aliquem plura congerantur munia, & dignitates cum invidiâ omnium, & indignatione, & ut occupationes defint pro aliis. Attamen quia Principes aut personarum notitiam non habent, aut laborem de-

fugiant

Arist. lib. 1.
Pol. c. 1.

L. ff. c. de
Assess.

^e Capiebátq;
tria millia me-
tretas. 2. Par.
4 5.

^f Duomillia
batos capie-
bat. 3. Reg.
7. 26.

fugiunt in homines idoneos inquirendi, fieri plerumque solet, ut unius duntaxat, aut paucorum ex iis, quos circa se habent, in omnibus negotiis utantur operâ, unde rariores ad munera promotiones, & præmia; refrigescit æmulatio, & peraguntur omnia lentius.

§. Eâdem de causâ probandum non est, si duo eidem assistant negotio, quia deforme evaderet, non secus atque effigies aliqua duobus penicillis depicta, cum semper in operando diffformes sint & dissimiles: unus lentus est, & gravis; levior alius: unus lucem amat; alius umbras affectat: præterquam quòd fieri nequeat, ut in iisdem conditionibus, consiliis, & mediis omnino conspirent, aut non diffideant inter se cum gravissimo negotiorum & obsequii Principis dispendio. Inter has causas secundas unaquæque suo fungitur munere; & suas habet operationes distinctas & separatas ab aliis: Ego sanè fatius esse judico, unum aliquod officium uni soli Ministro committere, etsi minùs capaci, quàm duobus etiam capacioribus.

§. Quare cum tanti intersit bonos legere Ministros, difficillimum verò, illud reipsâ assequi, cavendum ante omnia, ne sibi solis eâ in re confidant Principes. Paulus Tertius Pontifex Maximus, & Rex Ferdinandus Catholicus Ministrorum electiones priùs deliberabant cum populo, permittendo quasi per incuriam, ut antè manarent in vulgus, quàm fierent. Alexander Severus Imperator, *ubi aliquos voluisset vel Rectores Provinciis dare, vel Prepositos facere, vel Procuratores, id est, rationales ordinare, nomina eorum proponebat, hortans populum, ut si quis quid haberet criminis, probaret manifestis rebus:* quanquam communis applausus non semper securus sit, aliquando ex vero est, errat etiam & aliquando, & fallitur in cognoscendis naturis, & vitiis occultis. Accedit, quòd industria & amor commodi proprii, aut malitia & æmulatio, famam illam publicam sæpe spargunt in vulgus in favorem, aut contrà: nec sufficit, Ministrum aliquem in officiis minoribus suam probasse industriam, ut mox etiam ad majora idoneus censeatur: *excitantur enim quidam ad meliora*

Lampr. in
vitâ Alex.
Sever.

¶ Haud semper errat fama, aliquando & eligit.
Tacit. in vitâ Agric.

Tacit. lib. 3.
Annal.

lora magnitudine rerum, hebescunt alii. Minus periculosa erat Regis Philippi Secundi diligentia, qui in ipsis plantariis teneriores arbusculas diligenter inspiciebat, & designabat animo, quæ translatae postea ad gubernationem seu politicam seu Ecclesiasticam fructum aliquando essent allaturæ, & antè, quàm vitia tegere posset ambitio, per secretas informationes in ætate earum juvenili observabat, num rectà sursum assurgerent, an contrà in obliquum deflecterent, habebátque certas notas de præcipuorum suorum subditorum virtutibus & vitiis. Ita factum, ut omnes ejus electiones fuerint optimæ, floruerintque illius tempore viri planè insignes, in dignitatibus præsertim Ecclesiasticis: nam satius putabat eligere *officiis ac administrationibus potius non peccaturos, quam damnare, cum peccassent.* Fortunatum Regnum, in quo nec ambitioni, nec precibus, nec sollicitationibus locus est, & ubi virtus etiam recondita nec libello supplici opus habet, nec relatione aliorum, ut perveniat ad aures Principis, qui subditorum notitiam sibi ipse comparat. Fuit ea quondam laus Tiberii Imperatoris, *quia sine ambitione, aut proximorum precibus, ignotos etiam, ac ultrò accitos munificentia juverat.* Aurium examen ab alio pendet, oculorum ab ipso Principe. Illæ decipi possunt, hi non item: illæ animum instruunt solùm; hi instruunt, & movent, immò quasi vi quâdam impellunt ad misericordiam, aut ad præmium.

Tacit. in vi-
tâ Agric.

Tacit. lib. 4.
Annal.

§. Aliquæ Respublicæ in electione Ministrorum etiam forte usæ fuerunt. Et expedit quandoque ad declinandam invidiam, & cohibendum furorem contentionis ac æmulationis, unde facilè tumultus oriuntur & seditiones. Verùm quando pro administratione justitiæ, & armorum tractatione vir idoneus seligendus est, à quo gubernatio dependere debet, & salus publica, non oportet rem tantam incertitudini sortis committere, sed præstat, ut electionis examen ille subeat: illud enim pro explorato habendum, *sorte, & urnâ mores non discerni: suffragia & existimationem Senatûs reperta, ut in cuiusque vitam famamque penetrarent.* Et tam-
etfi

Tacit. lib. 4.
Hist.

etsi consiliorum deliberationes plerumque utilitatibus, & commodis privatis omnia metiri soleant, poterit tamen Princeps bonam facere electionem, si secretò inquirat in eorum, qui proponuntur, virtutes ac dotes, uti & in fines, quibus persuasi Consiliarii promotos illos cupiant. Nam si cœco quodam modo omnes consultationes Princeps approbet, facilè isthæc nascentur incommoda; at si, qui à consiliis sunt, videant, quòd eas ad examen revocet, quòdque non semper Viros sibi propositos admittat ad officia, sed alios meliores eligat, operam dant, ut maturiori cum deliberatione & rectius eâ de re statuant.

SYMBOLVM LIII.

THEBANI Ministrorum integritatem, eorum præsertim, qui justitiæ præsumt, symbolicos repræsentabant per statuas quasdam manibus destitutas: istæ enim in pugnum contractæ, avaritiæ sunt Symbolum, ejusdémque instrumenta, si apertæ muneribus pateant. Idem istud hortus hîc oculis subjicit, dispositis hinc inde ad capita viarum statuis absque manibus, quales hodie in viridariis Romanis cernuntur. Nec ullæ meliores custodiæ, quàm istæ: siquidem oculis instructæ sunt, ut flores custodiant & fructus; at brachiis carent, ne quid eorum manibus contingant. Quòd si Mi-

si Ministri Statuarum istarum essent consimiles, magis secura forent æraria publica, meliôrque passim esset gubernandi ratio, præsertim in Rebuspublicis, in quibus, cum bona earundem & reditus habeantur communia; quilibet è Magistratu ferè licere sibi putat, ut iis fortunam suam fabricetur; alius per alium se excusat; & dissimulant invicem; cumque vitium istud flammæ sit simile, quæ materie eadem, quâ satiari deberet, nutritur & ^a crescit, quò plus subripitur, eò magis habendi augetur ^b desiderium: & pasta semel cupiditas bonis publicis, privatorum dein fortunas aggreditur, quo demum fit, ut corruat. planè finis principalis communitatis politicæ, qui in bonorum uniuscujusque conservatione consistit. Vbi avaritia dominatur, pax atque tranquillitas exulet necesse est. Litibus, seditionibus ac bellis civilibus miscentur, turbanturque omnia. Immutantur formæ dominationis, & ruunt Imperia, uti pleraque istam ob causam pessum iere. Propterea ex Hispaniâ ejecti fuere Phœnices; ideò Apollinis oraculum prædixit ruinam Spartanæ Reipublicæ. Moysen quoque Deus sapientissimus monuit, ut ad munera publica viros legeret ab omni cupiditate ^c alienos. Gubernatio rectè in eo Statu institui non potest, cujus Ministri avari sunt & cupidi. Quomodo enim justitiæ vindex erit, qui exspoliat alios? quomodo suam amabit Rempublicam, qui de thesauris cogendis dies noctesque cogitat? quomodo rebus agendis advertet animum; qui lucro totus inhiat? quomodo obsequiis suis præmia promereri conabitur, qui suâ sibi manu ipse satisfacit? Nihil rectè geritur, quod rei privatæ studio geritur. Hanc siquidem ipsi etiam obligationi & honori anteposit uti litas. Nullum facinus generosum suscipitur absque famæ existimatione; hanc verò in pretio non habet animus vilis, abjectusque, avaritiæ deditus. *Pleraque eorum, quæ homines iniuste faciunt, per ambitionem & avaritiam committuntur.* Nihil magis ad rebellionem concitat subditos, quàm rapina corruptelæque Ministrorum: graviter enim irritantur damnis propriis, iniustitiâ communi, invidia erga eos, qui opes in immensum

^a Avarus non implebitur pecuniâ.

Ecclesi. 5. 9.

^b Infatiabilis oculus cupidi in parte iniquitatis.

Ecclesi. 14. 9.

Mar. Hist.

Hisp. Tom.

1. c. 13.

^c Provide autem de omni plebe viros potentes, & timentes Deum; in quibus sit veritas, & qui oderint avaritiâ. Exod. 18. 21.

Arist. lib. 2.

Pol. c. 7.

accumulant, odio denique in ipsum Principem, qui remedium adferre negligit. Si ignoraverit, bardum eum judicant: si dissimulaverit, ignavum: si permiserit, conscium, & ejusdem noxæ reum: quòd si desideraverit etiam, ut Ministri velut spongiæ omnia imbibant, è quibus ea deinde captatâ occasione rursus possit exprimere, pro tyranno habitur. O infelicem Principem, & Statum, quos ideò interire contingit, ut Ministri opibus affluant! Neque tamen hæc eò dico, quòd eos tam velim esse anxie religiosos, ut omnia omnino munera respuant: nam à nemine quicquam accipere, inhumanitas est; à multis, animi vilitas; ab omnibus, avaritiâ.

^d Rex justus erigit terram, vir avarus destruit eam. Prov. c. 29. 4.

^a L. 4. tt. 3.

p. 2.

^e Leo rugiēs, & ursus esuriens, Princeps impius super populum pauperem. Prov. 28. 15.

^f Edificavit sicut vinea domum suam, & sicut custos fecit umbraculum. Job. 27. 18.

* Cicero.

^g Sicut tela aranearum fiducia ejus, Innitetur super domum suam, & non stabit: fulciet eam, & non consurget Job. 3. 14. & 15.

S. Cupiditas in Principe illa est, quæ Status ^d evertit: nam cum Populo nihil possit accidere gravius, quàm quòd videat ne ab ipso quidem fortunas suas esse securas, quem custodem earundem, & defensorem assciverat, aut quòd ille ipse sceptrum suum in subditorum bona armaverit, mox in alium illud transferre cogitat. Quid obsecro sperare potest subditus ab avaro Principe? Ipsi etiam filii parentes abominantur isti vitio deditos. Vbi spes commodi deficit, ibi amor & obedientia deficiunt. Tyrannidi similis est gubernatio illa, quæ utilitates privatas spectat solum, non publicas. Ideò Rex Alphonsus Sapiens dicebat: ** Riquezas grandes ademas non debe el Rey cobdiciar, para tenerlas guardadas, e non obrar bien con ellas. Ca naturalmente, el que para esto las cobdicia, non puede ser, que non faga grandes yerros, para averlas, lo que no conveniene al Rey en ninguna manera.* Sacræ paginæ Principem avarum, qui injustè aliorum usurpat bona, Leoni, & Urso famelico ^e comparant, & opera illius domibus, quas intra arbores teredo ædificat, quæ mox unà cum ipsâ corruunt, aut tabernaculis frondeis, qualia vinearum custodes construunt, haud diu *s* duratura. ** Malè parta, citò delabuntur.* Quàm sese aranearum instar nonnulli Principes mordacibus curis eviscerant, ut è Subditorum stamine fortunam suam texant, & retia conficiunt, quæ mox rumpuntur & fiduciam eorum omnem ^g deludunt.

S. Varia

§. Varia huic malo parari possunt remedia, efficacissima ea, quæ præservant. Nam si natura semel ab illo superari se sinat, haud facilè iterum convescit. Hâc nos tunicâ novissimè omnium exuimus. Si Principes à naturâ pecuniarum amore capi contingat, ab aspectu earundem, contactûque, quantum fieri potest, arcendi sunt: per oculos enim tanquam per fenestras subingreditur avaritia, & facilius est solutionis mandatum impertiri, quàm ipsam adnumerare pecuniam. Oportet prætereà, ut Ministri ærarii generoso sint animo, neque suadeant Principi parsimoniam fordîdam, & modos quosdam cumulandi divitias ejus personâ indignos, ut alio in loco ostendimus pluribus.

§. Nunc ut à cupiditate etiam Ministri præserventur, cavendum, ne munera & officia publica venalia sint; id quod Commodus Imperator introduxerat: nam qui illa emit, vendit etiam. Ita Severo Imperatori visum, uti & Ludovico XII. Francorum Regi, qui isthoc remedio usus est, sed malè dein observatum à Successoribus. *Provincias spoliari, & nummarium tribunal, auditâ utrimque licitatione, alteri addici non mirum, quando, qua emeris, vendere gentium jus est.* Experitur aliquo modo damna isthæc Castella in gubernationibus civitatum, quia pretio venduntur, contra ac temporibus Regis Ioannis Secundi communi consensione statutum fuerat, ut essent perpetuæ, & solâ Regum nominatione conferrentur.

Senec. lib. 1.
c. 9. de ben.

Mar. Hist.
Hisp. lib. 12.
c. 15.

§. Oportet prætereà, ut officiis singulis sufficiens assignetur salarium, quo, qui iis fungitur, honestè vitam sustentare possit. Factum à Rege Alphonso Nono, qui sua iudicibus deputavit stipendia, gravitèrque animadvertit in eos, quos à partibus munera accepisse deprehenderet. Idem mandatis publicis edixerunt Reges Catholici, Ferdinandus & Isabella, statuto etiam iuribus pretio.

Sed caput est in omni Republicâ, ut legibus, & omni aliâ ratione provisum sit, ne qua facultas quæstus faciendi Magistratibus relinquatur: nam qui rei privatæ studio tenetur, & lucrum facit ingravescente annonâ, de rerum affluentia

Arist. lib. 5.
Pol. c. 8.

Arist. lib. 5.
Pol. c. 8.

ubertatēque non magnoperè erit sollicitus, nec meliora dabit consilia, si commodis suis obstare ea judicaverit; præterquam quòd populus dominationem dissimulet, & facilè ferat honores in aliis, si quæstus & lucrum ipsi relinquuntur; at si & his se destitui videat, *tunc utrumque ei molestum est, quòd nec honorum particeps sit, & quòd à quæstibus submoveatur.* Atque in hanc causam referri possunt contentiones & tumultus inter Nobilitatem, & plebem Genuensem.

Arist. Pol.
lib. 2. c. 9.

§. Muneribus publicis præfici non debent, qui nimiam paupertate conflictantur: ejusmodi enim inopia corruptelis aliisque rebus illicitis parat aditum. In Senatu Romano sententiæ aliquando rogabantur, cuinam procuratio Hispaniæ mandanda esset; cumque multorum suffragiis Sulpitius Galba, & Aurelius Cotta in eam rem nominarentur, dixit Scipio: *Neutrum sibi placere; unum, quòd nihil omnino possideret; alterum, quòd nihil ei sufficeret.* Quæ causâ etiam fuit Atheniensibus, ut Magistratum non nisi è locupletioribus legerent; & rationem dat Aristoteles, quòd *quasi impossibile sit, qui egenus existat, eum bene Magistratum gerere, aut quietem optare.* Et si negari non possit multos etiamnum esse viros insignes in Hispaniâ, qui absque magnis fortunis ad officia publica admissi, & rursus iisdem defuncti sunt.

Tacit. lib. 3.
Annal.

^h Septem Eunuchis, qui in conspectu ejus ministrabant.
Eth. 1. 11.

§. Ministri, qui amplam alunt familiam, magno Provinciis sunt oneri: quamvis enim ipsi integerrimi sint, non omnes tamen eorundem domestici; atque ideò *haud frustra* Senatui Romano *placitum olim, ne feminae in socios, aut gentes externas traherentur.* Persarum Reges in præcipuis Gubernationis muneribus Eunuchorum utebantur^b operâ, quòd hi ab uxorum curâ affectuque ditandi liberos expediti, minùs rei privati studio teneantur, aut subditis graves sint.

§. Qui cumulandis opibus, & Fortunæ suæ fabricandæ plus æquo intendunt, iis munera publica absque periculo committi nequeunt: nam licet illam nonnulli per merita & gloriam augere studeant (qui quidem optimi Ministri sunt) plerique tamen fatius ducunt, divitiis eam superstruere, quàm præmium, & remunerationem obsequiorum expectare

ctare à manu Principis, plerumque ferè ingrata erga eum, qui plura meruit. Lucullus Consul, quem egestas avarum, avaritia crudelem reddidit, rei augendæ cupiditate ductus, injustissimum bellum Hispaniæ intulit.

§. Commoratio in aulis, exactis muneribus, efficacissimum est remedium, ob malè parta amittendi, & pœnæ subeundæ metum; quo in rigore gratiæ locus esse non debet, neque permitti, ut delicta pecuniæ ex solutione redimantur, uti fecit Sergius Galba Prætor, Romæ aliquando de fide Lusitanis non servatâ postulatus. Si omnia Tribunalium subsellia pellibus sternerentur eorum Iudicum, qui largitionibus corrumpi se passi sunt, id quod Cambysem Persarum Regem, ejusque deinde exemplo Rogerum Regem Siciliae fecisse meminimus, majori haud dubiè cum Religione observaretur integritas.

SYMBOLVM LIV.

^a Naturam
duas necessa-
rias res, eas-
demque salu-
tates humano
generi compa-
râsse, ut alii
cum imperio
essent, alii ei
subjicerentur:
nihilque quod
citra hæc, nec
minimo quidẽ
queat spatio
perdurare.
Dion.lib.41.

LIBERTAS in hominibus naturalis est; obedientia co-
acta pænè. Illa arbitrium sequitur; hæc ratione duci se-
finit. Ambæ oppositæ sunt, & semper ferè pugnant inter se,
unde rebelliones nascuntur, proditiõesque adversùs legi-
timum Dominum: cùmque Respublicæ^a subsistere ne-
queant, nisi alius sit, qui imperet, alii qui obediant, quili-
bet supremam optaret potestatem, & à seipso pendere cu-
peret: quod quia fieri non potest, libertatem suam in eo
positam arbitratur, ut ipsam gubernationis formam mu-
tet in aliam. Istud Regnorum & Rerumpublicarum maxi-
mum periculum est, ac principalis causa tot ruinarum,

conver-

conversionum, immutationum, quas circa illa accidisse hifloriæ memorant. Quare iis artibus uti convenit, ut libertatis appetitus, & humana ambitio procul scepro arceantur, maneatque sub imperio rationis, & obligatione dominatus; ita ut nemini cuiquam suprema illa gubernationis potestas concedatur, quæ Majestatis Principis est propria. Enimverò fidelitatem præsentissimo exponit periculo, quisquis potentiam nimiam, & sine aliquo moderamine indulget alteri; non secus ac ferox & indomitus equus, cui fræna laxantur, cum fessore præcipitat. Diadema regium, etiam joci causâ capiti subditi impositum, superbiæ est occasio, & sublimiores in eo cogitationes excitat. Animus Subditi experiri non debet supremam illam majestatem & imperandi gloriam: facile enim per abusum illam usurpat postea, & ne ad eum, à quo accepit, revertatur, insidias illi struit, & exitium machinatur. In uno solo capite recitant sacræ literæ quatuor diversorum Regum exempla, qui fervorum suorum manibus interiëre, quòd aliis eos, ac oportebat, evexissent. Etiam Salomon, cætera sapientissimus, istud incurrit periculum, postquam tributorum omnium Præfectum Ieroboamum^b constituerat, qui spretâ dein Regis auctoritate contra ipsum sese gessit^c insolentius. Illud itaque diligenter caveant Principes, & pro regulâ statûs habeant, ne quem præ aliis nimium elevent; quod si ita fieri planè necessum fuerit, complures sint, ut unus alium contineat in officio, & ipsi inter se, quid quisque agat, & moliatur,^d observent. Hanc politicam (nisi forsan id excusare possit necessitas) haud satis expendit Ferdinandus Secundus Imperator, quando absolutam armorum, & Provinciarum suarum administrationem, absque recurso ad suam Cæsaream Majestatem, Fridlandiæ Duci commisit, unde tot ac tanta pericula atque incommoda, quorum maximum illud fuit, quòd tantâ illâ gratiâ, & potestate tam illustri Heroi data fuerit occasio, quâ semet ipse perderet. Nec Principes moveat exemplum Pharaonis, qui omnem suam potestatem regiam Iosepho largitus^e est, quæ totius regni salus fuit: Iosephus enim Christi

^b Videns Salomon adolescentem bonæ indolis, & industrium, constituerat eum Præfectum super tributâ universa domus Ioseph. 3. Reg. 11. 28.

^c Levavit manum contra Regem. 3. Reg. 11. 26.

^d Est autem omnis Monarchiæ cautio communis, neminem facere nimis magnû, aut certe plus, quàm unum facere: ipsi enim inter se, quid quisque agat, observât. Arist. Polit. lib. 5. c. 11.

^e Tu eris super domum meam, & ad tui oris imperium cumctus populus obediens: uno tantùm regni folio te præcedam. Geni. 41. 40.

fuit

fuit symbolum, & pauci his nostris temporibus Iosephi reperiuntur. Vnusquisque à seipso pendere cupit, non à stipite; id quod in præsentem Emblemate ramus exhibet terræ intra vimineam corbem (quali utuntur hortulani) insertus, ubi novis auctus radicibus, & infernè resectus, distincta deinde fit arbor, à nativo trunco inde pendens, nec ultra suam illi proceritatem acceptam refert. Atque ea res documento nobis esse potest, quanti periculi sit gubernationes Statuum perpetuas facere: ubi enim ambitio radices egerit, eas sibi ut proprias vendicat. Qui semel mandatis dandis assueverit, difficulter postea admittit imperium. Multa hujus rei exempla proprio consignata Sanguine è Franciâ suppetunt. Ne ipsi quidem Dei Ministri in cælesti illâ Monarchiâ stabiles sunt. Majorum munerum perpetuitas Coronæ alienatio est. Inane remanet sceptrum, & imbecillum, & illam ipsam, quam largitur potentiam, veretur; manet sine dote liberalitas, virtus absque præmio. Facilè in tyrannum degenerat talis aliquis, qui de regimine perpetuo securus est. Subditus verè eum agnoscit ut Dominum, & veneratur, à quo gubernari semper debet; sicut contra eum despicit, qui per semetipsum imperare aut nescivit, aut non potuit, & impatientis tandem obedientiam deserit. Movit ea res Iulium Cæsarem, ut Prætoriam dignitatem ad unum annum, Consularem ad duos contraheret. Carolus V. Imperator Philippo Secundo id consilii dedit, ne diu uno aliquo Ministro in officiis publicis, militaribus præsertim uteretur, ut majora conferret in homines fortunâ mediocri; Legationes verò potentioribus mandaret, in quibus ipsi vires suas paulatim consumerent. Regi Ferdinando Catholico suspecta fuit fortitudo illa militaris, & famæ celebritas in Italiâ Magni Ducis, quare mox revocato eo in Hispaniam, si non omnem planè erga eum confidentiam exiit, at noluit certè, ut tot obsequiis probata ejus fidelitas ultrà objiceretur periculo, si perpetuùm in Neapolitano Regno vice Regis fungi persisteret. Et tametsi *id morum Tiberii fuit continuare imperia, ac plerosque ad finem vitæ in iisdem exercitiis, aut jurisdictionibus*

s Ecce qui
serviunt ei,
non sunt stabi-
les. Job.
4. 18.

bus habere. Factum id tamen ob considerationes quasdam tyrannicas, quæ in Principem prudentem ac justum cadere non debent. Prudentiæ itaque est, Naturam ipsam optimam veræ Politicæ magistram adhibere in consilium, quæ cælestibus illis lucis Ministris imperium quoddam & vicariam potestatem in orbem hunc inferiorem largita est quidem, non perpetuam tamen, sed statim solùm temporibus: ut videre est in motibus, dominiisque Planetarum, ne scilicet horum curâ & provisione sese omnino abdicaret, neque tamen ipsi Naturæ imperium sibi arrogarent. Nam illud ignorare non poterat, Terram oppressum iri penitens, si semper aut melancholia Saturni, aut furor Martis, aut Iovis severitas, aut Mercurii calliditas, aut levitas Veneris, aut Lunæ inconstantia rebus hisce inferioribus dominarentur.

§. Arque pro hâc munerum commutatione laborandum in primis, ne existimationis suæ jacturam quis existimet, si à majoribus ad minora descendat: quia enim infinita ea non sunt, ubi ad supremum aliquod pervenerit, inutilis posthac erit Minister, si aliis inferioribus rursus se impendere renuat. Tametsi verò recta ratio postulare videatur, ut unâ cum merito augeantur & præmia, in hoc tamen casu rationi isti utilitas Principis præferri debet, quando nimirum ob graves causas tum obsequii præstandi, tum boni publici, non verò ex contemptu ita fieri expedit, ut inferiori aliquo fungatur munere: tunc enim ipsa negotiorum utilitas illud honorificum reddit.

§. Quòd si ulla functio longo tempore sustineri possit, id maximè in legationibus erit: in his siquidem interceditur solùm, non imperatur; tractatur, non præcipitur. Cum Legati profectioe perit quasi notitia natalis soli; cessant conversationes particulares cum Principe, cui assistunt, ejusque Ministris. Arces, propugnacula, & alia munimenta, quæ Regnorum sunt claves, ab arbitrio, imperioque Principis semper immediatè debeant. Quam ob causam minùs salutare fuit illud Regis Sanctii consilium, cum vitâ concessurus, ob pupillarem ætatem filii Alphonfi Tertii, Proceres ipsorum

Mar. Hist.
Hisp. lib. 11:
c. 7.

Tacit. lib. 2.
Annal.

ipforum fidei concreditas urbes, arcésque tamdiu obtinere voluit, donec Rex quindecimum ætatis annum explêssêt, unde gravia Regno isti nata sunt incommoda. Munera alia non nisi ad certum tempus perdurent, nec tam diuturna sint, ut ob imperii perennitatem Ministros superbiores in discrimen adducant. Ita faciendum judicabat olim Tiberius: ajebat enim, *superbire homines etiam annuâ designatione; quid si honores per quinquennium agitent?* quanquam reipsâ illud suum consilium minimè exequeretur. Defatigatur tandem virtus merendo, sperandóque. Neque tamen tam brevi tempore munia terminentur, ut notitia & usus aliquis per ea comparari non possint, aut ut rapina vigiles nimis reddat Ministros, veluti falcones Norwegiæ, ob diei brevitatem. In magnis denique rerum perturbationibus & Regnorum periculis, administrationes publicæ, & officia protrahi debent longiùs, ne forsan hominibus novis & inexpertis committantur. Ita fecit Augustus, Quintilii Vari clade intellectâ.

§. Verùm isthæc doctrina, ut officia non nisi ad certum tempus conferantur, intelligi non debet de suprenis illis, institutis pro consilio Principis, & administratione justitiæ: satius enim est, ut ea continua sint, eò quòd in illis plurimùm proffit longus rerum usus, & causarum pendentium cognitio. Ista nimirum munera sunt in Republicâ, quod poli in cælo, circum quos reliqui volvuntur orbes, & si mutarentur, universus hic Mundus in periculo foret, turbato omni naturali motu. Perpendit incommodum istud Solon in quadringentis Senatoribus, qui in annos singulos forte legebantur Athenis, instituitque Senatum perpetuum Virorum sexaginta, quos Areopagitas nominabant; quod dum observatum fuit, stetit ac floruit illa Respublica.

§. Illud insuper periculosum, & gravissimorum motuum, ac seditionum occasio, si Regnorum procuratio, durante Successoris pupillari ætate, ei committatur, qui jus aliquod quovis titulo in ea potest obtendere; uti factum in Aragoniâ imprudentiâ eorum, qui Regni gubernacula Sanctio Comiti Ruscinonensi demandârunt, donec Rex Iacobus

bus I. adolesceret. Regnandi libido sæpè in iis etiam infidet, quibus nec à sanguine, nec aliâ de causâ ullâ ad coronam competit actio; quid si et igitur in iis, qui in picturis & statuis frontes Progenitorum suorum illâ redimitas vident? Funesta aliqua ejus rei hâc nostrâ ætate suppetunt exempla; & plura dedere sæcula retrò præterita, multorum Consanguineorum, qui Regna fidei suæ concredita postea sibi arrogârunt, ut propria. Qui è Regio progenerantur sanguine, ad tyrannidem ferè sunt proniores, quippe qui pluribus abundant mediis; quibus cõsilia sua ad exitum queant perducere. Pauci persuadere sibi possunt, justam esse illam legem, quæ nascendi prioritatem virtuti anteposuit, & quisque de se ipse præsumit, se præ alio Coronam promereri. Licet verò in uno aliquo interdum excellat ratio, periculum tamen est ab iis, quos singulariter charos habet, & familiares: hi enim, cùm Majestatis illius participes se fore sperent, violentis quibusdam mediis eam procurare contendunt, & inter Cognatos diffidentias suscitant. Quòd si quas tales Rex Philippus II. de Ioanne Austriaco habuit, ex isto manârunt fonte. Insigne exemplum hujus Politicæ reliquit posteris Infans Ferdinandus, recusando Coronam, quæ ad Regem Ioannem II. illius nepotem pertinebat, quo laudabili facinore multas alias de cælo promeruit. Et perantiqua est isthæc generosa fidelitas, ac sincerus amor Infantiũ hujus nominis in Reges consanguineos; nec minor in hoc præsentis elucet, cujus submissio & obedientia erga ipsum Regẽ tanta est, ut subditi potiùs, quàm fratris esse videatur; nec ipsæ Sphæræ cælestes tam se submittunt primo mobili, ac sua Ser^{tas} voluntati regiæ: nam in illis motus quidam est contrarius, in hâc minimè; magis de honore Regis, quàm de suomet proprio sollicita est. O Magnum Principẽ, in quo sanguinis splendor (tametsi summus ille sit) non est tamen maximum eorum, quæ in ipso suspicimus. Divina providentia nimirum perturbatissimis hisce tẽporibus, inter tot tamq; diuturnos bellorum motus, quibus Monarchiæ hujus axes, ac poli concutiuntur, Atlantẽ istum è cælo submisit, qui animi sui fortitudine, & prudentiâ præcipuâ illius partẽ sustentaret.

Mar. Hist.
Hisp. c. 15.
lib. 19.

SYMBOLVM LV.

ARISTOTELES, ut Alexandro Magno Confiliariorum virtutes & conditiones aptius exprimeret, cum oculis eos comparabat. Transtulit comparationem istam in legum suarum libros Rex Alphonfus, cognomento Sapiens, & accuratam inter ea collationem instituit. Nec novum illud videri debet, aut insolens: nam & Reges Persiæ ac Babylonæ illos appellabant oculos suos, uti Ministros alios aures suas, & manus, pro ratione muneris, quod obibant. Spiritus illi septem, Ministri Dei, missi in omnem terram, oculi erant agni ^a immaculati. Princeps aliquis cui tam multa videnda sunt, & audienda, totus deberet

^a Agnum stantem tanquam occisum, habentem cornua septem, & oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei missi, in omnem terram. Apoc. 5. 6.

ret esse oculus, totus^b auris. Quod quia fieri non potest, alienis utatur, necesse est. Ex quo etiam fit, ut nullus repariatur Princeps, quantumvis intelligens sit, ac prudens, qui Ministris non egeat: *nam Principes ac Reges nunc quoque multos sibi oculos, multas aures, multas item manus, atque pedes faciunt.* In illo tamen nihil inest incommodi, modò iis rectè uti quis noverit: *Hâc enim ratione, & omnium oculis cernet, & omnium auribus audiet, & omnium denique consiliis in unum tendentibus consultabit.* Idem significabant Ægyptii per oculum Sceptro superimpositum, *consilium* quippe *oculus* est *futurorum*. Eodem, opinor, alludere voluit Ieremias, cum diceret, *Virgam vigilantem ego video.* Atque ideò in præsentem Emblemate Sceptrum pingitur oculis plenum, ad significandum nimirum, per Consiliarios Principem gubernationis suæ negotia prævidere debere, ac prævertere. Nec mirum eos, qui à consiliis sunt Principi, à nobis in sceptro collocari, cum & in Coronis Imperatorum, Regumque Hispaniæ nomina eorundem insculpi, mos quondam fuerit, nec immeritò: magis enim relucent, quàm ipsa Principum diademata.

§. Atque ista cum oculis comparatio virtutes illas designat ac dotes, quibus instructum esse oportet, qui Consilii fungitur munere: sicut enim Visus per omnes partes, ad res longè etiam distantes sese extendit, ita animo Consilii practico obversari debet præteritum, præsens, & futurum, ut de rebus rectè statuatur, & certum formet iudicium; quod fieri haudquaquam poterit absque multâ lectione, longo negotiorum usu, & frequenti cum Nationibus variis communicatione: nisi enim naturæ Principis, morum, animorumque Provinciæ sint gnari, qui de eâ consultant, perdunt se, & Rempublicam, ad illam autem comparandam notitiâ industriâ opus est, neque enim ea cognoscunt oculi, quæ antè non viderunt. Qui multa fuit expertus, atque oculis usurpavit multa, ei intelligentiæ lumen suboritur, & occurrunt facilè^c media.

§. Tanta est oculorum, cordisque consensio mutua,

K k 2

ut

^b Superior debet esse totus mens, & totus oculus. S. Greg. Antioch. Ho. 3. Arist. lib. 3. Polit. c. 12.

Sines. ad Arcad.

Arist. lib. 6. de regim.

Ier. I. 11.

Cicero.

^c Vir in multis expertus, cogitabit multa: & qui multa didicit, enarrabit intellectum. Eccl. 34. 9.

ut hujus affectus, ac passiones mox ad illos quoque deriventur; si triste illud sit, hi manant lacrymis; si contrà lætum, sereni sunt, amœniquæ. Nisi Consiliarius intimè suum dilexerit Principem, ita ut fortunam ejus adversam, aut prosperam quasi suam reputet, haud multum operæ & curæ ponet in dandis consiliis: quare rectè dixit Rex Alphonsus Sapiens; *que los Consejeros an de ser amigos del Rey. Ca si tales no fuese, poder le yà ende venir gran peligro, porque nunca, los que à ome desaman, le pueden bien aconsejar; ni lealmente.*

1.5.11.9. p.2.

§. Non sinunt oculi, ut digitus aliquis artificiosam eorundem structuram, & fabricam contrectet; tempori abundant sese, & palpebris contegunt. Quantumvis Consiliarius intelligens sit, ac prudens in suis Consiliis; si tamen facilis fuerit, & levis in pandendis secretis; si digitos sibi in intimum pectus immitti patiat, plus nocimenti adferet Principi, quàm Consiliarius aliquis ignorans & rudis: nullum enim bonum consilium est, si secretum non maneat, immò quæ rectè statuta fuere, plus damni accersunt, si ante tempus detegantur, quàm etiam statuta malè, si cum secreto executioni mandentur. Fugiat itaque Consiliarius communicationem cum iis, qui non ex eodem sunt Consilio: subducat se eorum digitis, qui intimum pectoris ejus pertentare cogitant. Nam si in colloquium aliquod de rebus descendat, facilè mens ejus explorabitur, atque unà cum illà regulæ, quibus Princeps se suaque moderatur. Labia velut fenestræ sunt interioris cordis, quæ dum panduntur, illicò apparet, quod intus latet.

§. Adeò puri sunt oculi, tàmque ab omni habendi cupiditate alieni, ut ne paleam quidem, quantumvis exigua ea sit, admittant, & si quæ in eos fors inciderit, mox turbantur, nec quicquam videre possunt; sed aut omnia aliter, aut geminata iis sese offerunt. Consiliarius, qui acceperit munera, donorum pulvere mox occœcabitur, neque res concipere poterit, prout sunt, sed prout eas commodi proprii studium illi proposuerit.

§. Tam-

§. Tametsi diversi sint oculi, non diversimodè tamen, sed uniformiter res objectas representant: concordés ambo in recipiendis rerum imaginibus, & transmittendis deinde ad sensum communem per nervos opticos, unitos inter se, ne diversæ subintrent, & illum fallant. Nisi inter Consiliarios una eadèmq̃ sit voluntatum cõspiratio, unus idèmq̃ finis pari consensu connitendi ad consilium optimum, & maximè proficuum, ita ut nec odium, nec amor, nec existimatio propria in diversas eos trahat opiniones, confusus hærebit Princeps & dubius; neque sat scire poterit, quam potissimùm partem in electione melioris consilii amplecti debeat. Atque istud periculum tum præcipuè accidit, cùm unus aliquis Consiliarius plus videre se & intelligere existimat, quàm videat & intelligat alius; aut cùm tantum iudicii non habet, ut quod melius est, dignoscere^d valeat; aut cùm consilio offensas suas ulcisci, & affectibus suis indulgere cogitat. Verùm ab his omnibus liberum esse oportet Ministrum, ita ut alium finem sibi propositum non habeat, quàm obsequium sui Principis. *A tal Consejero* (verba sunt Regis Alphonsi Sapientis) *llaman en latin Patricio, que es asi como Padre del Principe: e este nome tomaron à semejanza del Padre natural, e asi como el Padre se mueve, segun Natura, à aconsejar à su Hijo lealmente, catandole su pro, e su honra, mas que otra cosa: asi aquel; por cuyo Consejo se guia el Principe, lo debe amar e aconsejar lealmente, e guardar la pro, e la honra del Señor sobre todas las cosas del Mundo, non catando amor, nin desamor, nin pro, nin daño, que se le puede en de seguir, e esto de ben fazer sin lisonja ninguna, non acatando, si le pesara, ò le plazera, bien ansi como el Padre non lo cata, quando a conseja à su Hijo.*

^d Cum fatuis consilium non habeas: non enim poterunt diligere; nisi qua eis placet. Eccles. 8. 20.

l. 7. tt. 1. p. 4.

§. Partita est Natura jurisdictionem singulis oculis, suis cuique per lineam interpositam præfixis terminis; non ideò tamen in operando ambo concordés esse desinunt, sed mutuo quodam affectu sibi assistunt invicem, ut si unus in hanc sese flectat partem, quæ ad ipsum pertinet, idem quo-

que alter faciat, ut rerum cognitio tantò certior sit; nec curet magnoperè, sintne eæ intra circumferentiam suam, an non sint. Hæc mutua concordia & consensio valdè in Ministris est necessaria, quorum zelus, & diligentia universalis sit oportet, ut non ad ea solùm, quæ sui sunt muneris, attendant gnaviter; sed ad ea etiam, quæ ad aliorum officia pertinent. Nulla est corporis pars, quæ non illicò sanguinem suum, suosque spiritus ad eam derivet, quæ adversi aliquid patitur, ut totum corpus conservetur. Si Minister aliquis otio indulgeat & quieti, dum alium laboribus & periculis videt opprimi, malitia est, æmulatio est, & exiguus erga Principem affectus. Nascitur istud interdum ex amore commoditatis & gloriæ propriæ, aut ne ea in discrimen veniat, aut certè ut socii infelicitate evadat illustrior. Tales Ministri sibi solùm profunt, non Principi. Atque hinc exoriuntur perniciosæ illæ contentiones inter ipsos illius Status, inter ipsa illius arma, & æraria, quibus multæ egregiæ perduntur occasiones, amittuntur integræ urbes, castella & Provinciæ. Consilia & actiones Ministrorum communicari debent inter se, haud secùs ac alæ Cherubinorum in templo Salomonico sese mutuo^e contingebant.

^e Et ala ejus altera quinque cubitorum, alam Cherub alterius contingebat.
2. Par. 3. 12.

§. Quanquam verò plurimùm corpori profint oculi, Natura tamen non nisi binos largita est, multitudo enim cognitioni rerum officeret. Haud aliter sanè, ubi magnus est Consiliariorum numerus, retardantur consultationes, secretum in periculo est, & confunditur veritas: suffragia enim numerantur solùm, non expenduntur, & major denique numerus concludit. Hæc damna experiuntur potissimùm Respublicæ. Multitudo cæca est semper & imprudens, & sapientior etiam Senatus, hoc ipso quòd amplius est, conditionem & ignorantiam vulgi admixtam habeat, necesse est. Plus lucis pauci spargunt Planetæ, quàm multæ stellæ. Et quia tot sunt in viâ lacteâ, hinc splendore percusso alia aliam impedit, & minus ibi lucis est, quàm in aliis cæli partibus. Inter multos libertas audacior est, & difficulter ad voluntatem & arbitrium Principis reduci se^f patitur,

^f Populi imperium juxta libertatem: paucorum dominatio regie libidini prior est.
Tacit. lib. 6.
Aanal.

titur; uti experientia docet in Conventibus Ordinum publicis, & comitiis Generalibus. Expedi itaque, ut pauci potius sint Consiliarii, ii scilicet, qui ad gubernandum Statum sufficiunt, erga quos indifferenter se gerat ipse Princeps, neque sinat se unius solius duci iudicio; per unum enim tantum non videbit, quantum per omnes alios. Ita dixit Xenophon, qui eadem usus comparatione Consiliarios Regum Persiæ oculos, & aures & vocitat.* *Apud eiusmodi Ministrum, cum non nisi ipsius oculis Princeps videat, Majestas Imperii hæere solet Regi, aut Principi orbis potentia nomen relinquatur.*

§. Solent plerumque Principes unius solius alicujus consilio ita acquiescere, ut omnia cum illo negotia deliberent, ea etiam quæ ipse minimè intelligit. Vnde accidit, ut gravissimi in statuendo committantur errores: neque enim viri literati in rebus militaribus rectè consilia dare poterunt, neque milites in iis, quæ ad pacem pertinent. Expendens illud Alexander Severus Imperator unumquemque in iis consulebat, quæ ipse pertractaverat.† *Unde si de jure tractaretur, in consilium solos doctos adhibebat; si verò de re militari, milites veteres, & senes ac bene meritos, & locorum peritos.*

§. Istis oculorum affectionibus hætenus explicatis corpus in suis motibus regitur, quæ si deessent, ne ad unum quidem passum securè posset progredi. Idem Regno eveniet, quod bonis Consiliariis destitutum fuerit. Cæcum erit sceptrum absque istis oculis; & sine visu Majestas. Neque enim Princeps ullus tantâ pollet sapientiâ, ut per se ipsum omnia, quæ occurrunt, possit decidere. *El Señorío* (inquit Alphonsus Rex) *no quiere compañero, ni lo hà menester, como quiera que en todas guisas conviene, que aya omes buenos, è sabidores, que le aconsejen, è le ayuden.* Et si quis Princeps tam acutos sibi oculos esse existimaverit, ut absque aliorum operâ solus videre omnia, & dijudicare se posse confidat, is superbus magis erit, quàm prudens, & ad quemvis passum in gubernatione^b offendet. Iosue tametsi actio-

^s Hinc factè est, ut vulgò jactatum, Persarum Regem multos habere oculos, aurèsq; multas; quòd si quis putet unum oculum expetendum Regi, eum egregie falli certu est: unus enim & pauca videat, & pauca audiat; essetque alii regis Ministris quasi negligentia quadam, & segne indictum oritur, si id uni solè alicui demandatum esset officium. Præterea quem subditi cognoscerent illum esse oculum, aut aurem regiam, scirent hunc cavendum esse, neque quidpiam illi committendum, quod omnino præter rem Principis foret. Xenoph. lib. 4. Cyri.
* Plutarch.
† Lampr. in vitâ Alex.

L. 1. tit. 9. p. 2.

^h Si de sua unius sententiâ omnia geret, superbum hunc iudicabo magis, quàm prudentem. Liv.

ⁱ Et ascendit
cum seniori-
bus in fronte
exercitus.
Iof. 8. 10.

^k Interroga-
vit sapientes,
qui ex more
regio semper
ei aderant, &
illorum facie-
bat cuncta
consilio. Esth.
1. 13.

* Prov. 13.
10.

† Plaut.

Salus autē,
ubi multa cō-
silia. Prov.
11. 14.

Mar. Hist.
Hisp.

^m Oculi tui
recta videant,
& palpebra
tua precedant
gressus tuos.
Prov. 4. 25.

Prov. 12. 15.

nes suas cum ipsomet Deo communicaret, & expressa ab illo mandata accepisset, & instructiones pro occupandâ urbe Hay, consulebat tamen seniores Duces, quos secum ⁱ habebat. Consiliarii Assueri Regis nunquam à latere ipsius discedebant, quin omnia cum iis maturè deliberabat, ut Regum mos ^k erat. Divinum Spiritûs sancti oraculum est: * *Qui agunt omnia cum consilio, reguntur sapientiâ.* Non tanta est Naturæ capacitas, ut ad imperium, quantumvis exiguum, ea sola sufficiat: † *nemo enim solus sapit*, neque in uno solo reperiri possunt omnia, quæ sciunt omnes. Et licet multa ingenia non plus videant, quàm unum aliquod perspicax, eò quòd non sint sicut quantitates, quæ multiplicantur seipsis, & summam grandem conficiunt; illud tamen de distantia intelligi debet, non de circumferentia, quam citiùs plures oculi deprehendunt, quàm ^l unus, modò tot non sint, ut nascatur inter eos confusio. Vnum solum ingenium unam sequitur ratiocinationem, neque enim uno eodémque tempore pluribus potest intendere, & illius amore captum ulterius non progreditur. In consultatione multos audit Princeps, & melius secutus iudicium, suum faciliùs deponit, illorùmque agnoscit incommoda, quæ ex passionibus, & affectibus privatis oriuntur. Eam ob rem Ioannes Secundus Aragoniæ Rex datis ad filios suos Reges Catholicos sub extremum vitæ literis, seriò eos monuit, ne quid unquam facerent absque consilio Virorum prudentium, & quos Virtus commendaret. Omnes gubernationis gressus necesse est, ut præcedant illi Consiliariorum oculi, & viam ^m commonstrent. Antonius Imperator cognomento Philosophus, Vir eâ atate longè sapientissimus, Scævola, Mucianum, Vlpianum, & Marcellum, Viros planè insignes à consiliis habebat, & si eorum sententias suâ meliores esse animadverteret, lubens sese illis accommodabat, dicebátque: *Satius est, ut ego tot taliumque amicorum sequar consilium, quàm illi meum. Qui sapiens est, audit consilia, & rectiùs peragit omnia Princeps etiam ignorans, qui consilio utitur, quàm alius intelligens,*

in

in opinionibus suis obstinatus & pertinax. Ne Principem arrogantia præcipitet, propterea quòd gloriam rei bene gestæ cum aliis partiri oporteat, si Consilarii in eam aliquid conferant: neque enim profectò minor laus est, demittere sese ad aliorum consilium inquirendum, quàm seipso rectissimè aliquid facere.

Ipse ô Rex benè consulito, & pareto vicissim.

Hom.

Hæc consilii acceptatio summa in Principe potestas est. Consilium dare inferioris est, superioris illud admittere. Nihil Principatui magis proprium, nihil necessarium magis, quàm consultatio, & executio. *Digna acciones* (ajebat Rex Alphonsus Vndecimus in Comitibus Madritensibus) *de la Real magnificencia, tener segun su loable costumbre varones de Consejo cerca de si, i ordenar todas las cosas por sus Consejos, porque si todo Home debe trabajar de aver Consejeros, mucho mas lo debe fazer el Rey.* Quilibet, etiam ignorans, Consilium dare potest; at benè statuere, solus prudens. Nil quicquam de gloria Principis decedit, qui consultare noverit, & eligere: *Bene enim quod cum vestro consilio fuerit ordinatum* (dicebat in lege quâdam Theodosius Imperator) *id ad beatitudinem nostri Imperii, & ad nostram gloriam redundare arbitror.* Triumphus Scipionis Africani non aliunde, quàm à Consiliis Caji Lælii profecti sunt, unde dici solebat, hunc conscribere, Scipionem verò exhibere Comœdiam: neque tamen hoc ipsum splendorem famæ illius ullo modo obscuravit, neque rectè & cum laude ab eo factorum gloria Lælio ascripta fuit. Res tota in eo præcipuè consistit, ut rectè per semetipsum Comœdiam repræsentare Princeps noverit, neque Minister sit, qui illam & componat & exhibeat. Nam etsi Consilarii sint oculi Principis, ipsum tamen ad eò cœcum esse non oportet, ut absque iis prorsus videre nequeat: hoc enim esset cœco quodam modo imperare, & Princeps apud omnes suos in contemptum veniret. Lucius Torquatus, tertium electus Consul, oculorum imbecillitatem excusavit, *indignum*

ⁿ *Astutus omnia agit cum consilio.* Prov. 13.16.

l. humanum C. de leg.

Tit. Liv. l. 26.

esse

esse, inquit *Rempublicam*, & *fortunas Civium ei committi, qui alienis oculis uti crederetur*. Rex Ferdinandus Catholicus dictitabat, Legatos esse Principis oculos; eum tamen miserrimum fore, qui non nisi iis solis cerneret. Non concrederebat omnia Ministris suis magnus ille Politicus, per eos videbat quidem, sed tamen tanquam per conspicienda, ponendo illos ante se, & oculos suos proprios iisdem applicando. Si Consilarii animadvertant, penes se rerum decidendarum esse arbitrium, detorquent eas ad privatos suos fines, & crescente ambitione, in diversas abeunt factiones, unoquoque eorum supremam illam potestatem sibi arrogante, quam Princeps ignavus, & ad negotia tractanda inidoneus illis permittit. Miscentur & perturbantur omnia, si Consilarii plus esse velint, quam speculæ quædam, quæ rerum Horizontem Principi detegant, ut ipse statuere deinde in iis possit, & eligere consilium, quod videbitur optimum. Oculos ei Natura dedit, & si unicuique Ministro suus assistat Angelus, cor Regis verò ipse quoque Deus præterea moderatur, & dubio procul etiam visum ejus dirigent, & clariorum perspicaciorumque efficient, quam Ministrorum. Rex Philippus Secundus animum interdum ad se revocabat, ut de negotiis ipse secum disquireret, & Deo sese enixè commendans, illud amplectebatur, quod sibi tum occurreret, licet aliter Ministris ejus videretur, & plerumque eveniebat feliciter. Non possunt Concilarii semper hæere lateri Principis, *nec omnia consilia cunctis presentibus tractari, ratio rerum, aut occasionum velocitas patitur*; sed in arenâ capiendum interdum Consilium, & statuendum ex tempore. Non habent mandata auctoritatem, ut par est, si constet Principem ea accipere, non dare: statuere omnia absque consilio, præsumpta temeritas est: omnia exequi ex alienâ sententiâ, ignorans servitus. Penes eum, qui imperat, arbitrium esse debet immutandi, adjiciendi, aut rejiciendi penitus id, quod illi Ministri consulunt. Et prode-

Cor Regis
in manu Do-
mini: quæcum-
que voluerit,
inclinabit il-
lud. Prov. 21.
1.

Tacit. lib. 1.
Hist.

rit interdum quædam eos celare mysteria, ac fallere; uti faciebat idem Rex Philippus Secundus, diversimodè ad Consiliùm statûs referendo de Legatorum expeditionibus; quando eos in certam aliquam trahere cogitabat sententiam, aut aliàs expedire judicabat, ne quædam negotiorum circumstantiæ iis innotescerent. Consiliium Statûs Colosso alicui debet esse simile, ut illius humeris insistens Princeps, longiùs quàm ipsum prospiciat. Thebani visum tam longum Principi suo minimè optabant: hinc enim depingere eum solebant patulis auribus, & oculis obvelatis, significantes, cæco quodam impetu debere eum exequi, quæ suavisset, statuissetve Senatus. Verùm Symbolum illud non erat Principis alicujus absoluti, sed Principis Reipublicæ; cujus potestas sic astricta est certis limitibus, ut satîs sit, quòd ille audiat: nam videre, quid agendum sit, Senatui reservatur. Non nisi cæca Majestatis est umbra, & vanum potentia simulacrum. In illum non nisi per reflexionem derivatur auctoritas, quæ in Senatu residet, adeoque oculis non eget, cui pro suo arbitrato progredi non licet.

§. Quamvis autem omnino deceat, ut Princeps in deliberando suum sibi servet arbitrium; in eo tamen tanto opere gloriari non debet, ut eâ de causâ, ne consilio indigere videatur, illud profus respuat, quod ei Ministri suggerunt: sic enim in gravissima incideret incommoda, quomodo, Tacito teste, Petto accidit, qui *ne aliena sententiâ indigens videretur, in diversa, ac deteriora transibat.*

Tac. lib. 15.
Annal.

§. Si factu foret possibile, deberent Reges Regibus esse à consiliis, ut quæ ii in rem consulerent, à decoro, existimatione & auctoritate Regiâ non desciscerent. Sæpè personâ suâ minùs dignum aliquid agit Princeps, quia vili & abjecto est animo, qui sic consulit. Verùm quia illud fieri nequit, decet saltem ejusmodi legere Consiliarios, qui tamen si Principes non sint, animos tamen & spiritus gerant Principum, & ex sanguine generosiori descendant.

§. In Hispaniâ magnâ cum prudentiâ varia instituta sunt consilia, pro bonâ Regnorum, & Provinciæ administratione.

nistratione, aliisque momenti alicujus in istâ Monarchiâ negotiis; verùm ob bonam hanc illius constitutionem non protinus curam omnem oportet abjicere: nullâ enim Republica tam firmis munita præsiidiis, cujus fundamenta cum tempore non collabascant, aut quæ malitia pravique abusus sensim non exedant. Nec sufficit partes illius singulas benè constitutas esse, nisi aliquando omnes in unum coëant, agantque inter se tam de illis ipsis partibus, quàm de universo corpore. Ad eum finem in Religiosis Ordinibus cogi videmus capitula Provincialia & Generalia, in Ecclesiasticâ Monarchiâ Concilia; & easdem ob causas maximè è re communi esse videtur, ut decimo quôque anno Madriti Generale aliquod formetur consilium, aut conventus, ad quem Consilarii bini è Consiliis singulis, aut bini Deputati ex unaquâque Monarchiæ istius Provinciâ conveniant, ad deliberandum de suâ suarumque partium conservacione: nisi enim Regna innoventur subinde, inveterascunt ac pereunt. Atque hic conventus Monarchiæ membra arctiùs uniet, ut consentiant inter se, & sibi mutuam in necessitatibus ferant præsidium. Ad eundem finem cogebantur Concilia Toletana, in quibus non solùm quæstiones de Religione pertractari solebant, sed ea quoque, quæ ad Castellæ gubernationem pertinerent.

§. Atque istæ oculorum affectiones reperiri etiam debent in Principum Confessariis, qui eorum sunt Consilarii, Iudices, & Medici spirituales; quæ officia Viros desiderant in obsequio divino, & amore in Principem ferventes; instructos à scientiâ, ad rectè judicandum; à prudentiâ, ad admonendum; à libertate, ad corripiendum; fortitudine, ad instruendum, proponendo Principi ante oculos (etsi cum gratiæ amittendæ periculo) injurias subditorum, & Regnorum pericula, non verò luto illinendo (ut Ezechiel loquitur) liantem parietem & ruinas præminitantem. Nonnulli Principes Confessariorum utuntur operâ ad solam conscientiam expiandam; alii etiam in consultationibus ad Statum pertinentibus. Rationes politicas in utramque partem

p Illi autem
liniebant eum
luto absque
paleis.
Ezech. 13.
10.

nunc

nunc non examino, illud solum dico, conveniens iudicatum in Hispaniâ, ut Regis Confessarius interesset consiliis, tum ut decisiones ex conscientiâ præscripto dirigeret, iisque pondus adderet, tum ut gubernationis quasi factus consors, corrigeret Principem, si quâ in re suo muneri is deesset: aliqui enim optimè norunt peccata, quæ admittunt, ut homines; at non ea, quæ peccant, ut Principes, licet graviora illa sint, quæ ad officium eorum pertinent, quàm ea quæ ad ipsam personam.

§. Nec expedire solum videtur, ut Confessarius consilio Status intersit, sed alii etiam Prælati aut personæ Ecclesiasticæ in Dignitatibus constitutæ, & ut auctoritate suâ, atque eruditione, quâ valent plurimum, Regni consultationibus assistant: sic enim magis unirentur inter se ad conservationem & defensionem totius corporis duo illa brachia, spirituale scilicet, & temporale. Reges Gothi de rebus maximis conferébant cum Prælati, qui in Conciliis Toletanis in unum convenerant:

§. Quod dictum de Confessariis, de Concionatoribus quoque debet intelligi, qui tubæ sunt^q veritatis; & interpretes Deum inter & homines; in quorum ore^r verba sua posuit. Cum illis valde cautè oportet agere Principem, tanquam cum canalibus quibusdam, per quos fluenta doctrinæ aut salutaris, aut noxiæ derivantur ad populum: Ab iis plebs dependet, sùntque instrumenta peridonea ad illam aut concitandam, aut componendam; uti in seditionibus Catalaniæ, & Lusitaniæ compertum fuit. Fervor eorum & zelus in reprehendendis vitiis, exerere sese potissimum solet contra eos, qui aliis præfunt, & ex levibus indiciis facile istud penetrat populus, quia naturâ suâ erga Ministros minùs benè afficitur. Vnde fieri potest, ut gubernationis pereat auctoritas, & subditi minùs contenti sint; inde verò oriantur tumultus, & seditiones, præsertim quando culpan-
tur; produnturque vitia Principum, contra officii sui obligationem commissa. Præstat igitur repræhensiones illas esse generales, absque eo, quòd ipsæ designentur personæ,

^q Clama, nec cesses, quasi tuba exalta vocem tuam. If. 58.1.

^r Pro hominibus constituitur in iis, quæ sunt ad Deum. Hebr. 5. 1.

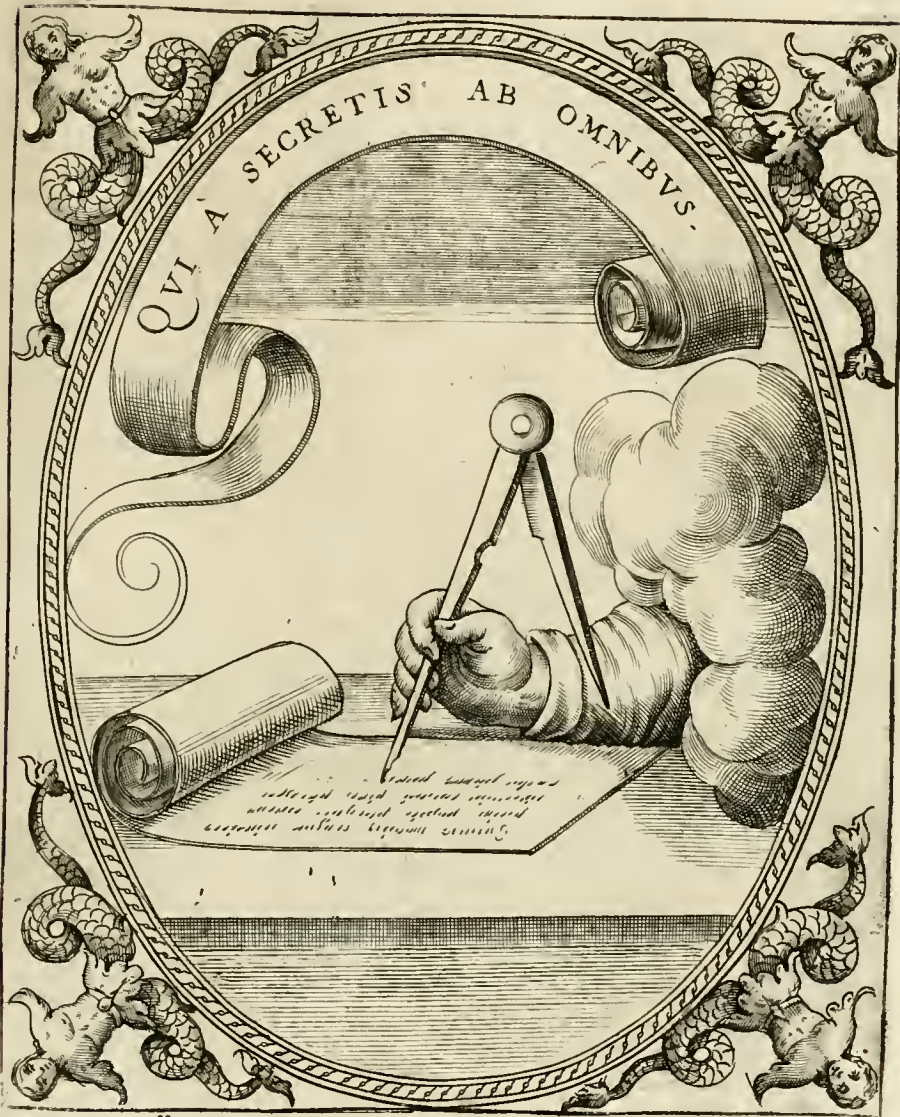
^t Ecce dedi verba mea in ore tuo. Ier. 1. 9.

*Novi opera
tua, & fidem,
& charitatē
tuam, & mi-
nisterium, &
patientiam
tuam, & opera
tua novissima
plura priori-
bus. Sed habeo
adversus te
parca. Apoc.
2. 19. & 20.*

quando scandalum non est publicum, aut præmissæ non fuerunt admonitiones Evangelicæ, aliæque circumstantiæ cum bono publico in trutinâ appensæ. Cum tali modestiâ reprehendit Deus in Apocalypsi nonnullos Episcopos, ut primâ fronte iis abblandiri, immò etiam adulari cuiuspiam videri^t posset. Neminem Christus offendit ex cathedra: reprehensiones ipsius fuerunt generales, & quando ad particulares descendit, non ut concionator, sed ut Rex locutus videtur. Pro concione dici non debet, quod in angulis platearum interdicitur, & punitur; quâ in re falli solet zelus, aut quia nimius est, aut quia eum excœcat applausus imperitæ multitudinis, quæ frequens concurrere solet, ad audiendos defectus Principis aut Magistratûs.

SYMBOLVM LVI.

AB intelligentiâ, non à calamo est Secretarii officium. Si ad id sufficeret bellè pingere literas, optimi Secretarii Typographi forent. Illius est de rebus consultare, eas disponere, & ad perfectionem adducere. Dextera manus est voluntatis Principis, & gubernationis ejus instrumentum, index denique, quo decreta sua consignat, atque uti dixit Rex Alphonfus Sapiens, *el Chanciller* (ejus loco nunc Secretarius est) *es el segundo Official de casa del Rey, de aquellos, que tienen oficios de poridad. Ca bien asi como el Capellan* (de Sacellano Majori loquitur, qui tunc Regi à confessionibus

L. 4. tr. 9. p.
2.

Ll 2

erat)

erat) *es medianero entre Dios, e el Rey (spiritualmente en fecho de su anima: otro si lo es el Chanciller entre el, e los Omes.* Perparum proderit, in Consiliis prudentes institutas fuisse consultationes, si qui disponere eas debet, errorem committat. Consiliarii suas dicunt sententias, Princeps per Secretarium suum animam iis tribuit, & unum aliquod verbum hîc, aut ibi opportunè positum, negotiorum formam immutat, haud secus atque in picturis exigua aliqua umbra, aut levis penicilli ductus efficit, ut ad vivum exemplar accedant propius, aut ab eo longius abeant. Consilium ideam fabricæ negotii alicujus disponit, Secretarius inde normam concinnat, in quâ si erretur, ipsum quoque ædificium secundum illam constructum vitiosum erit. Vt istud Emblemate præfenti subjiciam oculis, calamus illius circinus simul est, quia non solum in chartam referre debet, sed mensurare etiam, & perficere, quæ statuta fuerunt, metiri occasiones & tempora, ne aut citius, aut tardius, ac oportet, fiat executio: officium ita conjunctum cum munere Principis, ut si negotia ferrent, alteri committi nequaquam deberet: nam si pars Majestatis non sit, quædam talem illius est reflexio. Illud, opinor, Cicero innuebat, cum Proconsulem, qui tum Asiæ Provinciam procurabat, his verbis admoneret: *Sit annulus tuus* (quo nomine Secretarium intellige) *non ut vas aliquod, sed tanquam ipse tu; non Minister alienæ voluntatis, sed testis tua.* Ministri alii in uno solo munere Principem referunt; Secretarius in omnibus. In aliis sufficit scientia rerum iis commissarum; in hoc cognitio requiritur, & experientia aliqua communis, & specialis artium omnium tam belli, quàm pacis. Errata illorum in unâ sunt materiâ; horum verò in omnibus, occulta tamen, & quæ postea Consiliis imputantur; quemadmodum gravitati morbi errores Medicorum in applicandis remediis. Cum malis Ministris poterit Princeps in negotiis suis efficere aliquid, at non cum imperito Secretario. Stomachus est, ubi digeruntur negotia, & si concocta malè inde prodeant, caduca erit & brevis vita gubernationis. Repetantur memoriâ tempora retrò præterita

Cic. Epist. 1.
ad Quint.
Erat.

terita, & statim apparebit, nullum unquam statum ritè & feliciter gubernatum fuisse, nisi eum, qui insignes habuit Secretarios. Quid refert, optimè statuere Principem, si Secretarius malè illud disponat, neque cum iudicio ponderet, aut cum prudentiâ observet aliquas circumstantias, à quibus dependere solent negotia? Si prudentia illi desit, non sufficit, quòd certas quasdam scribendi formulas teneat: vix ullum enim est negotium, cui alterius exemplar aptari queat. Omnia cum tempore, aliisque accidentibus formam mutant & naturam. Habent Pharmacopœi remedia diversa à variis præscripta Medicis, pro diversis morborum curis; verùm gravissimi fierent errores, si ipsi Medicinæ imperiti eas applicarent ægritudinibus absque notitiâ causarum, constitutionis infirmi, temporis, aliarumque circumstantiarum; quas usus observavit, & prudens ratio expendit, ac speculatio. Idem negotium aliter perscribi debet ad Ministrum phlegmaticum, aliter ad cholericum: aliter ad timidiorum, aliter ad audaciorum. Utrosque illi instruere debent, quomodo curanda negotia, & expedienda sint. Quid Secretaria aliud sunt, quàm scholæ quædam, è quibus insignes Ministri prodeunt? Ex iis, quæ ipsi usu & experientiâ observant, omnes rectam gubernandi rationem edocere poterunt. Ibi notare oportet, quæ rectè fiant, quæ secùs. E quibus omnibus facilè conficitur, quanti intersit ad utilitatem publicam, tales eligi Secretarios, qui optimis Naturæ donis instructi sint. Magni illi Dei Ministri aut Secretarii, quos Evangelistas dicimus, in Apocalypsi adumbrantur per quatuor animalia alata, intùs ac foris oculis ^a plena, & pennæ quidem velocitatem, & executionem ingenii denotant: oculi exteriores, accuratam omnium notitiam: interiores, eorundem contemplationem: tam intenti operi, ut nec noctu, nec interdiu quietem ^b caperent: tam obligationi suæ invigilantes, ut Ezechiele teste, semper calamo, & chartæ ^c intenderent; conformes in omnibus, & uniti ipsi divinæ menti & spiritui, à quo nullâ in re ^d discedebant.

^a Singula eorum habebant alas senas: & in circuitu, & intùs plena oculis. Apoc. 4. 8.

^b Et requiem non habebant die ac nocte. Apoc. ibid.

^c Facies eorum, & penna eorum extensa desuper. Ezech. 1. 11.

^d Vbi erat imperus Spiritus, illic gradiebantur. Ezech. 1. 12.

Atque ut hæc Secretariorum electio rectè possit institui,

operæ pretium foret, certos quosdam, qui ad id viderentur idonei, primùm exercere in variis ministeriis atque officiis; quod fieri poterit, si Princeps Legatis suis, aut majoribus Ministris eos adjungat Secretarios, qui ingenio valent rerum capaci cum latinæ linguæ peritiâ, eorûmque probet industriam extra suum Regnum in variis officiis; postea verò ad aulæ secretaria eos evocet, ubi Ministros agant, seque perficiant, ut esse possint Secretarii Statûs, aliorûmque consiliorum, Custodes item ærarii, Commissarii, quorum notitiæ & experientiæ plurimùm conferunt ad benè gubernandum, & expedienda negotia. Atque ita evitabitur mala Secretariorum electio, qualis plerumque à Ministris fieri assolet, eorum operâ utentibus, quos jam antè habebant, quique ordinariè minùs ad id munus sunt idonei, eò quòd eos ferè eligere soleant, qui elegantius pingunt literas, non qui scientiâ præstant. Vnde fit, ut plus obsit Principi Minister aliquis bonus, qui imperitum habet Secretarium, quàm Minister aliquis malus, cui bonus est Secretarius. Accedit illud etiam, quòd si Secretarius ab ipso legatur Principe, à quo ulteriorem sperat fortunam, majori cum studio Ministri suis invigilabunt officiis, magis que attenti erunt ad munerum suorum obligationem, & bonam administrationem fortunarum Principis. Rex Alphonfus Sapiens cum probè sciret, quantum in bono aliquo Secretario esset positum, dixit aliquando, *que debe el Rey escoger tal ome para esto, que sea de buen linaje, e aya buen seso natural: e sea bien razonado, e de buena manera, e de buenas costumbres, e sepa leer, e escribir, tambien en latin, como en Romanze.* Non videtur Rex Alphonfus solum voluisse, ut Secretarius latinè nôrit scribere, sed loqui etiam: id enim apprimè utile est ei, quem cum omni Nationum genere agere oportet. Et hoc præsertim tempore, postquam Monarchia Hispanica per Provincias, & Regna externa longiùs dilatata fuit, illud valde necessarium est, ob frequens literarum latinarum commercium.

1. 4. tt. 9. p.
2.

§. Verùm nihil magis essentiale & proprium Secretario, quàm Secretum, unde & nomen invenit, ut eo audito

con-

continuò obligationem suam sibi in memoriam reduceret. Lingua & calamus periculosa cordis instrumenta sunt, & per illa foràs se prodit, aut levitate judicii, mysteriorum incapacis, aut ex inani aliquâ gloriâ, dum nimirum Secretarii magnarum rerum quasi depositarii videri cupiunt, aut intelligentes, loquendo de illis, scribendove ad eos, qui Ministri non sunt. Atque adeò Secretarii munere fungi iste non poterit, qui tam modestus non fuerit, ut audire potius malit, quàm loqui, eundem semper vultum præ se ferendo, siquidem & in hoc legi potest, quod curæ illius & expeditioni commissum fuerit.

SYMBOLVM LVII.

HOROLOGII rotulæ tanto tàmque occulto volvuntur silentio, ut nec videas eas, nec audias; & licèt ab iisdem totum pendeat artificium, sibi tamen hoc minimè attribuunt, sed motum suum accommodant indici, qui solus horas distinguit, & indicat, seseque palàm omnibus ostentat dimensi temporis auctorem & regulam. Talis concordia mutua, & consensus sit oportet inter Principem & eos, qui ipsi à Consiliis sunt. Istos adhibere, perutile est: nam (ut rectè dixit Rex Alphonso Sapiens) *el Emperador, y el Rey maguer sean grandes Señores, non puede fazer cada uno dellos*

L. I 2. tt. 1. p.
2.

mas

mas, que un Ome, & Statûs alicujus gubernatio multis indiget viris, at tam modestis, & ab omni arrogantia alienis, ut ex iis, quæ statuta fuerint, nihil suo tribuant consilio, sed solius Principis. Laboris focii sint, non potentia. Ministri, non Imperii consortes. Sciant, Principem absque iis imperare posse, se verò absque illo minimè. Vbi Majestatem suam potentiamque exercere poterit sine opis alterius adminiculo, se solo id agat. In Ægypto, ubi efficacior est caloris vis, cælum animalia perfecta absque alterius concursu procreat. Si Princeps omnia cum aliis conferat, Consultator erit potius, quàm Princeps. Perit Principatus vis, nisi rerum summa ad unum^a revocetur? Monarchia à cæteris gubernandi rationibus in eo distinguitur, quòd unus solus imperet, obediant alii, & si permiserit Princeps, ut plures præcipiant, non Monarchia erit, sed Aristocratia. Vbi imperant multi, nemo imperat. Spiritus sanctus poenæ & castigationis loco id^b habet, & contra benedictionem interpretatur, si penes unum solum imperium^c sit. Quòd si Ministri Principem tam ignavum esse animadverterint, ut alios sinat regere, maximam sibi auctoritatem arrogant. Augescit inter eos superbia & æmulatio. Quilibet è pallio Regio detrahit aliquid, adeoque penitus tandem in frustra distrahitur. Plebs confusa inter tot Dominos verum ac legitimum amplius non agnoscit, & gubernationem contemnere incipit: nihil enim rectè geri existimat, nisi quod à Principis sui mente proficisci credit, unde & vi remedium parat. Exempla funesta ejus rei apud Historicos videre licet in amissione Regni, & morte Garfiæ Galæciæ Regis, qui ne indicem quidem agere voluit, designando gubernationis motus; sed ad unum aliquem, quem præ aliis charum habebat, remittebat omnia, qui unà cum Rege postea occisus fuit. Regem Sanctium Lusitanum Regno exutum legimus, quòd in eo Regina potius, aliique famuli obscuro loco nati imperarent. Idem Regi Henrico IV. accidit, quia in negotiis curandis tam erat negligens, ut eorundem expeditiones à Ministris datas, manu suâ subscriberet antè, quàm eas legeret, aut sciret etiam, quid in iis

^a Nève Tiberrius vim Principatus resolveret, cuncta ad Senatum vocando, eam conditionem esse imperandi, ut non aliter ratio constet, quàm si unum reddatur.

Tac. lib. 1. Annal.

^b Propter peccata terræ multi Principes ejus. Prov. 28. 2.

^c Et suscitabo super eas Pastorem unum, qui pascet eas. Ezech. 34. 23.

Mar. Hist. Hisp. c. 8. lib. 9.

contineretur. Incommodis omnibus sese Princeps objicit, qui sine examine, sine consideratione id solū exequitur, quod statuunt alii: in ipso enim tanquam in molli cerâ quilibet imprimi, quidquid desiderat. Ita factum Claudio Imperatori, cui non *judicium, non odium erat, nisi indita, & jussa*. Ipsius Principis, non Ministrorum humeris Deus Principatum^d imposuit; id quod haud obscurè Sauli indicare voluit Samuel, quando uncto in Regem instruxit convivium, & de industria armum ex agno reliquum^e porrexit. Attamē non velim Principem Cameli esse similem, qui cœcè oneri se inclinat; sed opus est, ut humeros habeat oculatos, sicut animalia illa in visione Ezechielis, ut videant, & sciant, quid in se^f suscipiant. Currum & aurigam Israëlis Eliam vocabat^g Elifeus, quòd onus gubernationis sustineret, ac regeret. Principis nomen haud meretur, quisquis per seipsum jubere nescit, aut contradicere; ut in Vitellio videre licuit, qui *neque jubendi, neque vitandi potens, non jam Imperator, sed tantum belli causa erat*. Quam ob rem non solius indicis officium in regendo horologio obire debet Princeps, sed inquietis etiam, quæ mensuram modumque dat rotularum motui, ab illo siquidem totum negotiorum dependet artificium.

Tac. lib. 1 2.
Annal.

^d Factus est
Principatus
super humerū
ejus. Jsa. 9. 6.

^e Levavit autem
cocus ar-
mum, & po-
suit ante Saul:
dixitque Sa-
muel, ecce
quod remisit,
pone ante te,
& comede: quia
de industria
ferratum est
tibi, quando
populum vo-
cavi. 1. Reg.
9. 24.

^f Et dorso eo-
rum plena
erant oculis.
Ezech. 1. 18.
fin. lxx.

^g Elifeus au-
tem videbat,
& clamabat:
Pater mi, Pa-
ter mi, currus
Israël, & au-
riga ejus.
4. Reg. 2. 12.

Tacit. lib. 3.
Annal.

1. 3. tt. 1. p. 2.

Neque tamen illud nunc contendo, ut *Princeps Prætoris, Consiliarii, aut Præsidis partes sustineat: majus aliquid & excelsus ab eo postulatur*. Si ad omnia attendere vellet animum, pro rebus majoris momenti tempus illi non suppeteret. *I asi debe haver* (verba sunt Alphonfi Regis) *Omes sabidores, e entendidos, i leales, e verdaderos, que le ayuden, e le sirvan de fecho en aquellas cosas, que son menester para su Consejo, e para fazer justicia, e derecho à la gente; ca el solo no podria ver, nin librar todas las cosas, porque ha menester por fuerza ayuda de otros, en quien se fie*. Iplius est Ministris uti, velut gubernandi instrumentis, eosque operari finire; sic tamen ut attendat ad ea, quæ agunt, cum directione aliquâ superiore magis minúsve immediatâ, aut assistente, prout negotiorum ratio postulaverit. Quæ Ministrorum sunt propria, ipsi Ministri peragant. Quæ ad Principis pertinent officium,

officium, de iis solus Princeps statuatur. Eâ de causâ Tibertius *Senatum per literas castigabat, quòd cuncta curarum ad se rejicerent*. Curæ Principis graviores turbari non debent consultationibus levioribus, si absque Majestatis læsione à Ministro eæ decidi possint. Quapropter *Sanquinius maximus è Consularibus oravit Senatum, ne curas Imperatoris conquestis insuper acerbitatibus auferent: sufficere ipsum statuendis remediis*. Quòd si Princeps semel Ministro alicui, ejus prudentiæ & fidei confusus, negotium aliquod commiserit, totum eidem postea derelinquat. Postquam Deus Adamum rotius terræ Dominum constituisset, adduxit ad eum universa animantia, & volatilia cæli, ut nomina iis imponeret, nec Deus id sibi reservari^h voluit. Pari ratione aliis relinquere debet Princeps curas, & labores ordinarios: caput enim officiis manuum, aut pedum minimè sese occupat, neque navarchus vilioribus se impendit ministeriis, sed in puppi sedens navim gubernat quietâ manûs agitatione, quâ plus efficit, quàm omnes alii.

§. Quòd si Princeps ob ætatem aut teneram, aut ingravescentem, aut naturam aliàs ad gubernandum minùs idoneam negotiorum directioni intendere nequeat, alium adiutorem asciscat: minus enim est incommodi, alterius uti operâ, quàm per seipsum errare in omnibus. Primi anni Imperii Neronis felices fuère, quòd viros bonos adhiberet in consilium; postea verò cum solus peragere negotia voluit, semetipsum perdidit. Rex Philippus Secundus, cum videret ob senectam, aliàsque corporis imbecillitates se ad Imperium minùs habilem reddi, fidis quibusdam, expertisque Ministris usus fuit.

Verùm tum etiam, cum necessitas ea fuerit, non decet Principem omnem omnino negotiorum curam deponere, quantumvis intelligentes sint Ministri & fidi: corpus enim politicum naturis est simile, quibus, si calor animæ natus defuerit, nulla sufficiunt remedia, nullæ industriæ ad conservandas illas, & sustentandas, ne intereant Anima Reipublicæ suæ Princeps est, quare ut illa vivat, necesse est, ut
hic

Tacit. lib. 3.
Annal.

Tacit. lib. 6.
Annal.

^h *Formatis de humo cunctis animantibus terræ, & universis volatilibus cæli, adduxit ea ad Adam, ut videret, quid vocaret ea.* Gen. 2. 19.

hic membris suis, & organis aliquo modo præstò sit. Si omnino non possit, illud curet saltem, ut ipsemet videatur audire omnia, & oculis cernere, tantâ solertiâ, ut ipsius dispositioni & iudicio tribuantur. Præsentia Principis, etsi nihil agat, aut aliò intendat, cautos tamen & sollicitos reddit Ministros. Vel nôsse duntaxat, omnes consultationes ad eus pervenire manus, auctoritatem iis tribuit, licèt nec mutet eas, nec videat. Quid erit igitur, si interdum suismet lustrârit oculis, aut instructus secretò correxerit, & castigârit Ministrorum suorum errores, iisque metum injecerit. Si vel semel id fiat, semper erunt solliciti: persuadebunt enim sibi, eum videre omnia, aut certe solere inspicere. Consultant porrò in Consiliis de negotiis, & viris benè de Republicâ meritis, quos ad munia publica & dignitates evehant; verùm ad ipsum Principem omnia perveniant oportet, ipsius manus sit, quæ decisiones & gratias denotet, neque facillè permittat, ut tanquam in Solari horologio umbræ ipsius (per has Ministros & Principi familiariores intelligo) eas indicent, & primum in apertum proferant, adeoque sibi ascribi faciant: nam si in hoc existimatio defuerit, negotiorum peribit auctoritas, beneficia suam perdent gratiam, & Princeps contemptui erit, cui ea in acceptis referri oportebat. Ob hanc causam *inclinatio Senatûs*, quâ in M. Hortalum propendebat, *incitamentum Tiberio fuit, quo promptius adversaretur, vehementerque increpuit Iunium Gallionem præmia Prætorianis militibus proponentem, velut coram rogitans, quid illi cum militibus, quos neque dicta Imperatoris, neque præmia, nisi ab Imperatore accipere par esset.* Princeps non idèo in veneratione est, quòd Princeps sit, sed quia ut Princeps mandat, castigat, remunerat. Si quid statuendum acerbius, si quæ pænalis ferenda sententia, per Ministrorum manus id fiat; suam verò quantum fieri potest, Princeps celet. Illi populi indignationem, rigoris ac pænæ odium sustineant, non iste. De Iove antiqui dicere solebant, quòd benignos solùm vibraret radios, qui absque cuiusquam offensione minarentur, ejusque potentiam ostenderent,

Tacit. lib. 2.
Annal.

Tacit. lib. 6.
Annal.

ⁱEt honores ipse per se tribuere, pœnas autem per alios Magistratus, & iudices irrogare. Arist. lib. 5. Polit. c. 11.

derent, alios verò per Deorum consilium. Ministri severi habeantur & duri; Princeps benignus & clemens audiat. Illorum est accusare, & condemnare; Principis absolvere, & veniam concedere. Emanuel Lusitaniæ Rex gratias agebat cuidam, quòd argumenta quædam reperisset, quibus reum capitis morti posset eripere. Alius item Lusitaniæ Rex Ioannes Tertius quæstioni cuidam criminali præfens aderat, cumque sententiis rogatis, paria essent tum absolventium, tum condemnantium suffragia, solùmque ipsius expectaretur, fertur respondisse: *Quòd hunc morti adjudicaveritis, iustissimè factum arbitror, cuperemque alii omnes in eadem ivissent sententiam. Ego tamen absolvendum eum censeo, ne quis dicat, Regis suffragio subditum capite damnatum esse. Ad subditos conservandos Princeps creatus est, & nisi illius causâ fiat, vitam eripere nemini debet.*

§. Horologii index ad rotularum artificium nihil confert; sed eas operari sinit, & motus solùm earundem denotat. Ita Carolo Quinto Imperatori videbatur agendum esse Principi cum suis Consiliariis, ut iis nimirum consultationes relinqueret, neque his facilè se coràm ingereret. Quod documentum etiam filio suo dedit Philippo Secundo: præsentia enim libertatem impedit, & ansam dare solet adulationi. Et tametsi in majoris momenti negotiis præsentia Principis perquam utilis videatur, eò quòd non æquè animum instruant consultationes lectæ, ac coràm habitæ; in quibus plurima addiscet, & negotiis incipiet affici, perspectis naturis & finibus eorum, qui ipsi à consiliis sunt. Verùm in declarandâ suâ mente admodum cautum oportet esse Principem, ne fors eandem adulatio sequatur, aut veneratio, aut metus. Quæ causâ fuit, cur Piso accusato Marcello, quòd sublato capite statuæ Augusti, suam erexisset, sententiam rogatus Tiberio diceret: *quo loco censebis Cæsar? si primus, habeo, quod sequar: si post omnes, vereor, ne imprudens dissentiam*: Quamobrem laudatum etiam fuit ejusdem Imperatoris decretum, quo *exemit Drusum filium suum Consulem designatum dicendæ primo loco sententiæ, ne cæteris ad-*

Tacit. lib. 1.
Annal.

Tacit. lib. 3.
Annal.

sentiendi necessitas fieret. Ingens istud periculum est; sed nec minus commodi ex eo, si Princeps nec antè, nec post in consultationibus suum aperiat animum: ita enim majori cum secreto consilium illud suo tempore exequi poterit, quod videbitur optimum. Henricus Lusitanix Rex tantà cum prudentiâ negotia proponebat in Consilio, ut neque è verbis, neque ex ipso vultu agnosci posset; quò animus ejus inclinaret. Vnde & nata consuetudo, quòd Præsides & Vice-Reges in Consiliis suffragia non ferant, quæ antiquissima est, Ætolis quondam usitata.

At enim verò in casu, quo Princeps approbationem potius cuperet, quàm consilium, poterit antè animum procedere, & suam manifestare opinionem: semper enim videbit, multorum postea in eandem conspirare suffragia, aut quia placere cupiunt, aut quia facilè ejus sequimur nutum, qui imperat.

§. In belli negotiis, tum præsertim, cum Princeps illò tenetur implicatus, ob rationes jam dictas valde expedit ipsum consultationibus præsentem interesse, ut hâc suâ præsentia firmet, atque illicò, quæ sapienter statuta fuerint, possit exequi; néve interim fortè, dum de illis ad ipsum refertur, è manibus elabatur occasio. Illud tamen Principem scire velim, multos esse Consiliarios, qui coram Principe fortes videri cupiunt, magis que animosi, quàm prudentes; atque adeò temeraria interdum suggerunt consilia, licèt ordinariè ipsi ea non soleant exequi, immò vel maximè præ aliis periculum fugiant. Exemplum in iis fuit, qui Vitellio auctores fuerant, ut arma susciperet, *sed quod in ejusmodi rebus accidit, Consilium ab omnibus datum est, periculum pauci sumpsere.*

Tacit. lib. 3.
Annal.

§. Quæstio frequens est inter Politicos, debeatne Principem in ipsis præsidere tribunalibus ad justitiam exercendam. Et sanè gravis nimium videtur occupatio, quâ tempus perderetur necessarium pro negotiis politicis, & administrandâ Republicâ, quamvis Tiberius *nec Patrum in Senatu cognitionibus satiatus, judiciis adsidebat in cornu tribunalis.*

Tacit. lib. 1.
Annal.

lis Rex Ferdinandus Sanctus coram in judiciis præsens aderat, audiebat, & defendebat pauperes, & imbecilliores adversum potentiores tutabatur. Rex Alphonsus Sapiens instituit, ut Rex ipse viduarum & orphanorum causas judicandas sibi sumeret, *porque maguer el Reyes tenudo de guardar todos los de su tierra, señaladamente lo debe fazer à estos, porque son asi, como desemparedos, e mas sin consejo, que los otros.* Salomoni insignem peperit auctoritatem magnum ejus judicium, quo causas ^k decidebat; & Israëlita Regem postulabant, qui sicut apud alias Nationes receptum erat, jus iis ^l diceret. Sola Principis præsentia bonos efficit ^m Iudices, & sola ejusdem potestas infirmiores tueri ⁿ potest. Præcipua causa, cur Deus Davidem in Regem elegerit, illa fuit, quòd qui oviculas suas dentibus ac unguibus Leonis eripisset, optimè nõsset pauperes adversum ^o potentiores defendere. Tam grata & accepta Deo est ista cura, ut propter eam solam adpromiserit Principi, deleturum se reliqua ejus peccata, & usque ad candorem nivis eum ^p emundaturum. Quare diffiteri non possum, hanc præcipuam esse partem muneris Regii, cui tamen satisfacere puto, si bonos Iustitiæ Ministros eligat, attendatque deinde sedulò, quomodo munus suum isti impleant; cæterum sufficiet, quòd subinde in causis gravioribus (graviores autem voco, quæ à potentiâ possunt opprimi) suffragiis ferendis ipse intersit, aut certè, ut Iudices semper in metu sint, ne fortè ex occulto aliquo tribunalis loco singulorum dicta & sententias observet. In eum finem Iudices omnes Madriti versantur in Palatio Regio, & in aulis, ubi judicia excercentur; fenestrae sunt, per quas sua Majestas secretò solet attendere: perinde ut apud Magnum Turcarum Imperatorem in certo loco judiciis deputato (quem ipsi *Divan* vocant) fieri assolet; ubi Iudices de negotiis conferunt, & quotiesita videtur, ab ipso audiri possunt per fenestram quandam holoserico rubro coopertam.

S. Atque harmonia ista horologii, & concordia mutua rotularum cum indice exteriori, qui horas designat, haud

^k Audivit itaque omnis Israël judicium, quod judicasset Rex: & timuerunt Regem, videntes sapientiam Dei esse in eo ad faciendum judicium.

3. Reg. 3. 23

^l Constitue nobis Regem; ut judicet nos, sicut & universæ habent Nationes.

1. Reg. 8. 5.

^m Rex, qui sedet in solio judicii, dissipat omne malum intuitu suo.

Prov. 20. 8.

ⁿ Tibi derelictus est pauper: orphano tu eris adjutor. Ps. 9. 14.

^o Persequere eos, & percutiebam, eruebamque de ore eorum.

1. Reg. 17.

34.

^p Querite judicium, subvenite oppresso, judicate pupillo, defendite viduam. Et venite, & arguite me, si fuerint peccata vestra, ut coccinum, quasi nix dealbentur.

Isa. 1. 17.

obscurè elucet etiam in regimine Monarchiæ Hispanicæ tam bene instituto, ut Regna & Provincias, quas Natura latè sejunxit, Prudentia inter se uniat. Omnes peculiare Consilium Madriti habent: ibi siquidem est Consilium Regni Castellæ, Aragoniæ, Lusitaniæ, Italicum, Belgicum, & Indiarum, quibus unus aliquis præsidet. In iis in deliberationem veniunt negotia omnia seu justitiæ, seu gratiæ, quæ ad unumquodque Regnum, seu Provinciam pertinent. Atque istæ consultationes ad ipsum Regem perveniunt, qui illud tandem statuit, quod maximè expedire judicaverit, eâ ratione, ut Consilia veluti rotæ sint, sua Majestas verò index; aut illa sint nervi optici, per quos visuales species transmittuntur ad cerebrum; Rex verò instar sensus communis, qui illas discernit ac percipit, ferendo de iis iudicium. Rebus igitur Monarchiæ sic constitutis, & suæ Majestati præsentibus, tantâ cum prudentiâ & quiete curantur singulæ, ut ab annis centum & ampliùs, à quo altiùs illa cœpit assurgere, vix ullus aliquis gravis error in eâ acciderit, quod tamen in corpore tam vasto, cujus partes tam dissitæ sunt inter se, proclive est fieri. Magis unita fuit Romanorum Monarchia, & pænè quotidie graves in eâ motus ac tumultus oriebantur: evidens sanè argumentum, hanc nostram fundamentis suis longè illi præstare, & à Viris fidei magis probatæ, majoris item iudicii ac prudentiæ gubernari.

S. Quamobrem cum summa rerum ad Principem tandem derivanda sit, decet omnino, ut non amore solùm, sed œconomiâ etiam Reipublicæ Pater sit, neque satis esse ducat, si Consiliarios habeat, & Ministros, qui rerum fatagant; sed secretam prætereà earundem notitiam sibi comparet, quâ se in omnibus dirigat; uti mercatores certo aliquo, & secreto libro, in quo commercia & negotiationes suas adnotant. Ejusmodi librum Augustus Imperator habebat, in quo *opes publicæ continebantur, quantum civium, sociorumque in armis, quot classes, Regna, Provincia, tributa, & necessitates, ac largitiones, quæ cuncta suâ manu perscripserat.* Memoria experientiarum quasi quoddam depositum est, sed
caducum

cāducum & fragile, nisi à calamo juvetur, qui illas in char-
tā perennare faciat. Plurimum addiscet, quisquis ea, quæ
rectè facta fuerint, quæ secus, memoriæ juvandæ causâ, in
libellum retulerit. Quam diligentiam si adhibere neglexe-
rit Serenitas Vestra, ad folium regium aliquando evecta;
putaveritque nequaquam debere Majestatem regiam eò us-
que sese demittere, sed sufficere, si solā suā præsentia, non
autem tantā animi attentione Regnum moderetur, Mini-
strorum arbitrio illud permittendo, facilè equidem mihi
persuadeo de optimā constitutione, & ordine Monarchiæ
hujus in Consiliis suis; & Tribunalibus fore; ut Serenitas
Vestra absque graviori aliquo periculo dominationis suæ
stadium decursura sit; verum tamen nihil erit aliud, quàm
index solùm horologii, alienis rotulis agitatus, neque quic-
quam in ejus gubernatione elucebit eximium, & glorio-
sum; quemadmodum futurum esset, si (quod spero) Sere-
nitas Vestra Augustum imitata in certo aliquo libro, illas ip-
sas res adnotari fecerit quotannis, in quolibet Regno se-
paratim, adjectis etiam munitioribus locis, quæ à militari
præsidio custodiuntur: quos item Viros insignes habeat,
tam propacis, quàm belli muneribus, eorum qualitates,
dotes, obsequia, aliâque similia; notando insuper memo-
riæ causâ negotia majoris momenti, quem ea eventum for-
tita fuerint, quid actum in iis bene, quid erratum, & plura
talia usu observata, quæ ad ritè gubernandum possunt
conducere. Ab hâc cura & attentione proficiscitur insignis
illa gubernationis harmonia in Societate I E S V, quam tan-
to perè omnes admirantur, siquidem ad Ordinis totius Ge-
neralem tertio quoque anno particulares fiunt relationes
de rebus omnibus, aut præcipuis certè, quæ acciderunt,
unà cum secretis personarum Catalogis; quia vetò illæ
sensim & cum tempore naturam, morèsque mutant, quo-
libet triennio illi innovantur, præterquam quòd annis
singulis ad eundem perscribantur informationes quæ-
dam, non tam generales, sed de iis solùm rebus, quas
ipsum scire magis necessarium fuerit: quo fit, ut electio-

nes plerumque bene eveniant, personarum capacitatem officii optando, non contra. Quòd si Principes ejusmodi notas rerum personarumque haberent, non fallerentur toties in relationibus, consultationibusque: melius regnandi artem condiscerent, ne in omnibus à Ministris dependere foret opus: majori curâ ac sollicitudine hi servirent Principi, quippe qui scirent, omnia ad illius pervenire notitiam, & ab eo adnotari; adeoque nunquam committerentur tam graves defectus, ut nunc fieri videmus, dum temporè non curantur, quæ ad bellum, aut pacem sunt necessaria: Virtus denique metu ejusmodi catalogorum incrementum caperet, & vitia decrescerent. Nec ullam confusionem parient summaria illæ relationes, præsertim si aliæ fiant manu ipsiusmet Principis, aliæ per Ministros, qui principalia obeunt munera, aut Viros alios intelligentes, quibus tutò credi potest, quòd sincerè & accuratè illas facturi sint. Quare si, ut Cicero dixit, *Senatori necessarium est nôsse Rempublicam, quid habeat militum, quid valeat ærario, quos socios illa habeat, quos amicos, quos stipendiarios, quâ quisque sit lege, conditione, fœdere, &c.* Senatòri, inquam, qui non nili exigua gubernationis pars est, quantò magis ista necessaria erunt Principi, cujus est ad universale bonum attendere? & si Philippus Macedoniae Rex bis quotidie prælegi sibi voluit articulos fœderis cum Romanis initi, cur dedignabitur Princeps in uno aliquo libro inspicere totum Imperii sui corpus redactum in compendium, contemplando nimirum in illo, velut in tabulâ quâdam geographicâ, omnes ac singulas partes, quibus illud constat?

Cicero.

SYMBOLVM LVIII.

E præcipuis regnandi instrumentis honor est, qui nisi ab honesto esset & laudabili, inventum politicum crederem. Firmamentum Imperiorum est. Nemo quisquam absque eo se suaque diu conservare poterit. Si is deesset Principi, deficeret virtutum custodia, famæ stimulus, & vinculum, quo amorem venerationemque sibi conciliat. *Velle pecuniis excellere, tyrannicum est; honoribus vero; magis regium.* Nec minus subditis honor utilis est, quam ipsi Principi: nam sine eo nullæ sufficerent leges ad coercendum populum, cum plerique comparati sic simus, ut non minus infamiae metus, ac poenæ nos in officio contineat. Mox rueret

Arist. lib. 5.
Polit. c. 10.

ordo Reipublicæ, nisi in existimatione essent obedientia, fidelitas, integritas, & fides publica. Cupiditas gloriæ legum auctoritatem nutrit ac fovet, & ut illâ potiatur, labori se dat, & virtutibus. Nec periculum levius illi imminet Reipublicæ, in quâ subesse omnes cupiunt, quàm ei, in quâ nemo non imperare desiderat. Regnum nimis abjectum & humile vi cedit, & obligationis suæ, quâ Domino legitimo obstrictum est, facilè obliviscitur. Illud verò, quod altioris est animi, quòdque honorem in pretio habet, labores & pericula, immò suammet ipsius ruinam vilipendit, ut in obedientiâ & fide permaneat. Quæ bella, quas calamitates, quæ incendia expertus non est Burgundiæ Comitatus, ut suam erga Regem Catholicum obedientiam ac fidem tueretur? nec tyrannis & barbara hostium crudelitas, nec infecta elementa, tametsi omnia adversùs illam viderentur conspirasse, ejus constantiam frangere potuere. Fortunæ, Patria, & vita fidelibus illis subditis eripi potuerunt, generosa fidelitas, & sincerus in Dominum legitimum amor adimi nunquam potuit.

§. Adversùs mala intestina illud solet esse remedium, ut honor omnis & existimatio quàm longissimè arceatur à populo; quâ Politicâ Chineses utuntur, quibus nullum nisi ab intimis visceribus periculum. Verùm in aliis Regnis, quæ invasionibus sunt exposita, existimatio & gloriâ subditorum omnino sunt necessaria, ut hostibus sese objicere audeant: ubi enim honor non est, nec animi fortitudo esse potest. Non magnus est Princeps, qui animis magnis non imperat, & generosis, nec absque iis timeri se unquam faciet, aut domini sui fines dilatabit. Æstimatio gloriæ, quæ in subditis est, eosdem stimulat, ut & Principis honorem procurent: ex hujus enim amplitudine etiam illorum gloria dependet. Unica inanis honoris umbra in laboribus constantes, & fortes eos in periculis efficit. Qui thesauri sufficerent ad compensandum fortunas, quas prodigunt subditi, sanguinem, quem profundunt pro tuendâ voluntate & arbitrio suorum Principum, nisi introducta fuisset moneta

moneta illa honoris publica, quâ quisque in suâ opinione sibi ipse satisfacit? Optimum fortunarum actionumque heroicarum pretium est, quod Principes reperire potuerunt, adeoque honoris æstimationem integram, quoad fieri potest, si non ob Majestatem suam propriam, at certè propter emolumentum ingens, quod illa secum affert, conservare debent inter subditos, dissimulando penitus; aut leviter saltem castigando delicta illa, quæ tuendi honoris causâ committuntur, & contrâ præmiis & testimoniis publicis actiones fortes, & generosas confovendo. Illud tamen advertant, admodum in subditis perniciosam esse inanem illam existimationem & gloriam, quæ solâ hominum opinione, non solidâ virtute nititur: ex illâ enim contentiones de prærogativâ inter Ministros nasci solent cum jacturâ boni publici, & obsequii Principis, duella, injuriæ & homicidia; ex his verò motus intestini, & seditiones. Nec cum illâ stare potest obedientia; sed interdum Principis sanguine sese coinquinat: nam si semel subditus opinione suâ propriâ, aut communi rumore persuasus, Tyrannum eum judicet, & morte dignum, facilè eam machinabitur, ut sese pro patriâ offerat; & nomen suum posteritati ^a consecret. Oportet ergo ut Princeps istam gloriæ superstitionem corrigat in subditis, ad veram & solidam eos incitando.

Nec indignum se Majestas reputet, si subditos honoret; & externos: honor enim iste Principum honori non magis derogat, quàm flammæ facis officiat, si se communicet aliis, easque incendat. Ob quam causam Ennius pietatem illius, qui erranti viam commonstrat, flammæ comparavit.

*Homo, qui erranti comiter monstrat viam,
Quasi lumen de suo lumine accendat, facit;
Nihilominus ipsi lucet, cum illi accenderit.*

E quâ comparatione illud Ciceronis manavit consilium, *ut quicquid sine detrimento accommodari possit, id tribuatur, vel ignoto.* Ex utrâque hâc sententiâ præsens Emblemata de-
sumptum est, fax incensa candelabro imposita, symbolum Divinitatis, & supremi Magistratûs insigne, à quâ lucem
flam-

^a Itaque Monarchas, non ut sibi vendicent Monarchiam, invadunt; sed ut famam & gloriam adipiscantur. Arist. lib. 5: Polit. c. 10.

Ennius.

Cicero.

flammamque hauriunt aliæ, ad significandum, quàm sine detrimento flammæ honoris sui eundem Principes inter bene meritos dispertiant. Mutuatitium honorem habet, non proprium, quisquis eo destitui metuit, si honorem aliis habeat. Fontes scaturientes aquas affatim suppeditant, nec unquam deest, quod largiantur. Inexhausta est honoris dos in Principibus, quantumvis liberales ii sint: omnes enim eos venerantur, ut depositarios solùm, qui honores, quos accipiunt, in alios dispertiri debent; non secus ac terra vaporibus suis aërem refrigerat, qui eos deinde convertit in rorem, qui terram vicissim foveat. Atque hoc mutuum honoris subsidium Principem inter & subditos etiam agnovit Rex Alphonfus Sapiens, cùm dixit, *que honrando al Rey, honran à si mismos, e à la tierra, donde son, e fazen lealtad conoscida, porque deben aver bien, e honra del.* Vbi honor ille reciprocus est, ibi pax efflorescit ac bellum, & firmatur dominatio. Nec ullâ in re magis suam Majestatem ostendit Princeps, quàm honorando. Quantò Naturæ corpora præstantiora sunt, tantò profusiùs virtutes ac dona sua impertiunt aliis. Fortunas largiri, humanæ liberalitatis dos est; honores dare, Dei proprium, eorùmque qui ad Deum accedunt proprius. In his generosis principiis ac regulis maximè instructam velim Serenitatem Vestram, atque ut singulari studio Nobilitatem veneretur, præcipuam Monarchiæ columinam.

l. 17. tt. 13.
c. 2.

Cam. Lus.
can. 10.

*Os Cavalleiros tende em muita estima,
Pois com seu sangue intrepido, & fervente
Estenden não somente à ley de cima,
Mas inda vosso imperio preeminente.*

l. 17. tt. 13. p.
2.

Audiat Serenitas vestra eâ de re gloriosum Antecessorem Regem Alphonsum Sapientem, qui Successores suos optimis monitis instruens, sic loquitur: *Otrofi deben amar, e honrar à los ricos Omes, porque son nobleza, e honra de sus Cortes; e de sus Reinos, e amar, e honrar deben los Caballeros, porque son guarda, e amparamiento de la tierra. Ca non se deben recelar de recibir muerte por guardarla, e acrescentarla.*

S. Obsequia sine præmio languescunt, cum ipso vi-
gent

vigent & Regnum efficiunt gloriosum: nam sub ingrato Rege nil magnum geritur, nec ulla heroïca exempla transmittuntur ad posteros. Vix ullum aliud egregium facinus effecere tres illi fortissimi milites, qui per medios hostium cuneos aquam de cisternâ attulerant; eò quòd David eos remuneratus non fuerit. Princeps, qui familiæ alicujus honorat merita, vinculo perpetuo eam sibi obstringit, & jus quoddam ad illius obsequia adipiscitur. Nec minùs ad agendum fortiter Viros nobiles impellunt ea, quæ à Majoribus eorum gesta fuere; uti & honores, quos acceperunt à Regibus, quàm ii, quos adhuc sperant. Atque isthæc consideratio movit Serenitatis Vestræ Antecessores, ut præstantiora quædam illustriorum familiarum Hispaniæ obsequia æternis honoribus voluerint prosequi. Sic Rex Ioannes Secundus remuneratus est ea, quæ Comites Ribadei præstiterant, quibus ideò perpetuâ lege dabatur ad mensam Regis accumbere, vestis que quâ Reges die Epiphaniæ Domini sacro uterentur. Eundem honorem Rex Catholicus Marchionibus Gaditanis habuit; iussitque eos donari veste, quâ vestirentur Reges sexto Idus Septembris, Virginis Matris natali Die Marchionibus item de Moya, quibus dari præcipit craterem, è quo S. Luciæ festo Reges biberent. Comitibus denique Rocensibus ex familiâ de Vera; quibus permissum; ut quotquot ex illo sanguine descenderent; quotannis homines triginta à tributis possent immunes reddere: cùmque ipse Rex Ferdinandus Galliarum Regem Savonæ conveniret, magnum Ducem Gonsalvum cœnæ adhibuit; ad cuius etiam domum divertit, cùm Neapolim aliquando ingrederetur. Quid igitur mirum, si unum aliquod Regnum, atque adeò universa Hispania armorum suorum felicitatem, & gloriam illi debebat, de quo dici meritò poterat; quod dixit Tacitus de alio quodam forti ac strenuo Duce: *Illo in corpore decus omne Cherischorum, illius consiliis gesta, quæ prospere ceciderint, testabatur* Maroboduus. Fortitudo, & prudentia unius solius Ministri fundamentum esse solet, & exaltatio alicujus Monarchiæ. Ea quæ in Americâ assurrexit;

2. Reg. 23.

Mar. Hist.
Hisp. lib. 21.
c. 16.Mar. Hist.
Hisp. lib. 25.
c. 4.Mar. Hist.
Hisp. lib. 29.
c. 9.Tacit. lib. 3.
Annal.

Her-

Hermannò Cortesio, & Pizarris debetur. Fortitudo & industria singularis Marchionis Aytonæ, mortuâ serenissimâ Infante Isabellâ, Status Belgicos quietos tenuit. Instrumenta præcipua conservati apud Austriacos Imperii, uti & securitatis, quâ Italia diu fruita est, fuere præsentés aliqui Ministri, quorum maxima præmia stimuli instar erunt, & scintillæ ad excitandam gloriosam æmulationem in aliis. Paucorum remuneratione multa alia mercari licet obsequia. Generosa usura est, quâ ditescunt Principes, augent Status suos, & securos reddunt. Floret Imperium Otomannicum, quòd fortitudinem decoret præmiis, & altiùs evehat, in quocunque illa emicuerit. Fabrica Monarchiæ Hispanicæ ad tantum pervenit fastigium, quia Rex Ferdinandus Catholicus, ac post eum Carolus Quintus, & Rex Philippus Secundus aptare formaréque noverant lapides ad illius amplitudinem magis idoneos. Queruntur de hoc nostro sæculo Principes, sterile illud esse istiusmodi Virorum, nec advertunt tamen, id ideò fieri, quia ipsi aut eos non quærunt, aut si reperiant, honoribus atque officiis illustriores non reddunt; sed eos solùm ad gradus altiòres evehunt, qui circum ipsos versantur, aut vivunt, quâ in re plus casus potest, quàm electio. Semper Natura insignes aliquos Heroës procreat, non iis tamen semper utuntur Principes. Quot præstantia ingenia, quot generosiores animi nascuntur moriunturque obscuri & incogniti, qui si adhibiti fuissent ad munera, toti orbi fuissent admirationi. Offatus in Sacellanatu Ecclesiæ S. Ludovici, quæ Romæ est, vitam clausisset ingloriùs, neque tam eximia Regno Franciæ præstitisset obsequia, nisi Rex Henricus Quartus magnæ illius indolis probè conscius, eum Cardinalitiâ dignum purpurâ proposuisset summo Pontifici. Si præstanti ingenio Virum Princeps inter vulgus sinat delitescere, vivet morieturque obscurus tanquam è plebe aliquis, nec quicquam magnum efficiet. Christus ^b una cum tribus Discipulis in montem Thabor conscenderat, relictis cum turbâ aliis, & ecce vel à solo illo speciali Domini favore exclusi, experti fuere fidem suam sic intepuisse, ut energumenum

^b Nam Domino in monte demorante, & ipsis cum turbis residentibus quidam repor eorum fidem retar- daverat.
Hilar c.17.
sup. Matth.

gumentum quendam curare nullo modo possent. Non crescunt neque florent ingenia, nisi favor ea excolat, aut irriget. Ille igitur Princeps, qui honorum sparserit femina, magnos insignesque Ministros colliget: at tempore eos feminare oportet, atque ad occasionem paratos habere; & in promptu: in illâ enim difficulter reperiri possunt. Quâ de re minus solent esse solliciti Principes, dum in pace & tranquillitate ætatem degunt, existimando nimirum, operam illorum nequaquam sibi fore necessariam.

§. Nec solos Nobiles & Ministros insigniores honorare debent Principes, sed alios etiam subditos; id quod in legibus suis prudenter monuit Rex Alphonsus Sapiens, cum dixit: *E aun deben honrar à los Maestros de los grandes saberes. Ca por ellos se fazen muchos de Omes buenos, e por cuyo consejo se mantienen, e se enderezan muchas vegadas los Reynos, e los grandes Señores. Ca asi, como dixeron los Sabios antiguos, la Sabiduria de los derechos es otra manera de Cavalleria, con que se quebrantan los atrevimientos, e se enderezan los tuertos. E aun deben amar, e honrar à los Ciudadanos, porque ellos son como tesoreros, e raiz de los Reinos. E eso mismo deben fazer à los Mercaderes, que traen de otras partes à sus Señorios las cosas, que son y menester. E amar, e amparar deben otrosi à los Menestrales, i à los Labradores, porque de sus menesteres, & de sus labranzas se ayudan, e se gobiernan los Reyes; e todos los otros de sus Señorios, e ninguno puede sin ellos vivir. E otrosi todos estos sobredichos, e cada uno en su estado debe amar, e honrar al Rey, e al Reyno, e guardar, e acrescentar sus derechos, e servirle cada uno en la manera, que debe, como à su Señor natural, que es cabeza, e vida, e mantenimiento dellos. E quando el Rey esto ficiera con su Pueblo, avra abondo en su Reyno, e será rico por ello, e ayudarse à de los bienes, que y fueren, quando los uviere menester, e será tenido por de buen seso, e amarlo an todos comunalmente, e será temido tambien de los estraños, como de los suyos.*

§. In largiendis honoribus magnâ attentione uti oportet Principem, considerandum videlicet tempus, ponde-

^c Obruhi eum
Discipulis, &
non potuerunt
curare eum.
Matth. 17.
15.

l. 3. tt. 30. p.
2.

randæ personarum dotes, ut nec supra merita illi sint, nec infra: honores enim discernunt dignitatum gradus non secus, ac vis interior adamantium pretium & valorem variat. Si omnes fuerint æquales, peribit in omnibus existimatio. Tyrannidis genus quoddam est, non remunerari bene meritos, & quod vel maximè plebem adversus Principem concitat. Valde perturbatur Respublica, ubi honores malè dispartiti fuerint. Impares merito notam accipienti pariunt, offensam promerentibus. Remuneratur unus, offenduntur plurimi. Æqualibus impertire omnes, est præmiari neminem. Cum æqualitate non crescit virtus, nec quicquam eximium audet fortitudo, quæ non singulare aliquid sperat præmium. Statua uni erecta multos efficit gloriosos, qui pro eâ obtinendâ decertârunt. Honor uni alicui Ministro bene merito exhibitus, eidem calcar est, respiratio aliis, obedientia Populo.

§. Tametsi verò nulla res magis firmet, atque illustret Principem, ac honorum largitio, cavendum tamen diligenter, ne eos in quempiam conferat, qui dignitati ipsius sunt proprii, eumque discernunt ab aliis: illi enim flammæ minimè similes sunt, quæ cum in aliam transit materiam, in suâ tamen integra permanet; quin omnes ii, quos in alios contulerit, in ipso lucere desinent, & manebit Majestas obscura, nec quisquam eosdem posthac sperabit nisi ab eo, quem in ejusmodi honoribus constitutum viderit. Etiam in Liviâ matre suâ admittere noluit Tiberius peculiaris honorum signa, quæ Senatus ei parabat: *Anxius enim invidiâ, & muliebri fastigium in diminutionem sui accipiens, ne licetorem quidem ei decerni passus est.* Quin & cæremoniæ, quas casus introduxit, aut adulatio, & jam Principis sunt propriæ, cum aliis communes esse non debent: etsi enim inanes & vanæ sint, venerationi tamen Majestatis limites definiunt. Ægerrimè tulit Tiberius easdem pro Nerone & Druso preces publicas & supplicationes fieri, quæ pro ipso factæ fuerant, tametsi filii ipsius essent, & in Imperio^d Successores. *Vanescet Principum honor, si*
pro-

Tacit. lib. 1.
Annal.

^d Tum verò
aquari ado-
lescentes Se-
nectæ suæ, im-
patienter in-
dolvit.
Tacit. lib. 4.
Annal.
Tacit. ibid.

promiscuis adulationibus vulgatur. Aliquando tamen, cum Ministri absente Principe personam ejusdem sustinent; communicari iis poterunt istiusmodi honores, & ceremoniæ, quæ Principi deberentur, si præfens esset; uti cum Pro-Regibus, & supremis Tribunalibus fieri assolet, perinde atque in stellis, quæ sole absente lucent, præsentem non item: tunc enim illa honorum signa Dignitatem regiam respiciunt, repræsentatam in Ministris, qui effigies quædam sunt Majestatis, & supremæ potestatis reflexio.

SYMBOLVM LIX.

NA T V R A provida rerum omnium administratrix Provincias distinxit inter se, & sepfit, nunc montibus tanquam altissimis mœnibus, nunc interfusis amnis & fluviis, nunc interjectis tumidis Oceani fluctibus, ut ambitioni humanæ obstacula poneret. Ad eundem etiam finem diversa constituit climata, naturas, linguas & mores; ut in tantâ Nationum diversitate unaquæque magis sese uniret ad sui conservationem, nec potentia & tyrannidi Exterorum tam facilè cederet. Verùm propugnacula illa naturalium limitum sufficere minimè potuerunt, ne insatiabilis domnandi cupiditas ea perrumperet: tanta enim tamque po-
tens

tens est humani cordis ambitio, ut quinque terræ zonas nimis etiam angustas existimet. Alexander Magnus illacrymâsse fertur, quòd plures sibi mundos subjicere non posset: Fortunæ, & vitæ hujus bona, immò vita ipsa, non obstante naturali eam prorogandi inclinatione, contemnuntur præ exiguo regnandi spatio. Humeja Regnum Cordubæ parabat occupare, cùmque illum amici monerent de periculo, *Hodie*, inquit, *Regem dicite, cras perimite*. Nulla in homine passio cœca magis est & periculosa, ac ista. Multos illa vitâ pariter & statibus, quos dilatare nolebant, exuit. Princeps quidam Tartarus poculo utebatur, cui insculptum caput Mascoviæ Principis, qui dum illi sceptrum eripere voluit, suum non tantum, sed & vitam perdidit; in ipso verò calicis labro hæc inscriptio legebatur:

Hic aliena appetendo, amisit propria.

Idem ferè Regi Sanctio accidit, eò quòd fratres suos regnis exspoliare conatus fuisset, quæ Rex Ferdinandus parens inter eos dividerat. Periculum subit ambitio, si brachium extra regnum suum porrigat; haud secus ac testudo, ubi caput extra concham exierit, discrimini sese objicit. Et tametsi *sua retinere, privata domus; de alienis certare, regiam laudem esse*, Rex Tiridathes diceret; illud tamen tunc solum locum habet, quando ratio & prudentia id suadent, neque aliud potentia Tribunal, quàm armorum superest. Enimverò qui injustè alteri statum suum eripit, occasionem præbet & jus, ut suomet quoque privetur ab aliis. *Suam Princeps Fortunam in consilio habeat, cum de alienâ deliberat*. Eâ de causâ Rudolphum Primum Imperatorem dicere solitum accepimus, *Sattius esse, bene regere, quàm dilatare Imperium*. Quod cõsiliu si secutus fuisset Rex Alphonfus Sapiens, nunquam se Imperii cupiditate abripi passus fuisset, cum tam præsentis Regni sui periculo, ut in eo verissima fuerit illa Regis Alphonfi Neapolitani sententia, hos tales lusoribus comparantis, qui vanâ lucrandi spe decepti, perdunt ea etiam, quæ possident. Statum suum tueri, obligationis est; alienum acquirere, meri arbitrii. Ambitio fallax ad nova & ancipitia multos ^b impellit. Quò

Mar. Hist.
Hisp. l. 8. c.
10.

Testudinem,
ubi collecta in
suum tegmen
est, tutam ad
omnes ictus
esse, ubi exierit
partes aliquas,
quodcunque nuda-
vit, obnoxium
atque infirmum
habere. Liv.
Tacit. l. 15.
Annal.

Curtius.

Mar. Hist.
Hisp. l. 13.
c. 10.
^b Quibus nova,
& ancipitia præcolere,
avida, & plerumque fallax
ambitio est.
Tac. lib. 14.
Annal.

quis potitur pluribus, eò plura desiderat. *Vetus ac jam pridem insita mortalibus potentia cupido cum Imperii magnitudine adolescit*, & incrementum sumit. Opportunitas occasionum, mediiorumque facilitas oculos rapiunt, & animos Principum, ut ne videant quidem, non omnia, quæ obtineri possunt, esse appetenda. Mentis generositas ad rationis, & prudentiæ normam regulari debet. Non ille se melius tuetur, qui plura possidet; sed is, qui plura jure possidet. Potentia nimia æmulationem & invidiam concitat, augétque pericula: adversus potentiozem enim omnes in fœdera coeunt, & arma sumunt; uti fecêre Hispaniæ Reges contra Alphonsum Tertium, cujus prosperitas & amplitudo iis suspecta erat. Quæ caussa est, cur magis expediat potentiam bene habere constitutam, quàm eandem exercere: neque enim in acquirendo minus periculi est, quàm postquam acquisitum aliquid fuerit. Si hostes exteri defuerint, ipsa rerum affluentia enervat corpora; ut experta quondam fuit Romana Respublica, *qua ab exiguis profecta initiis, eò creverat, ut jam magnitudine laboraret suâ*; quòd cum Augustus antè prævidisset, *addiderat consilium coercendi intra terminos Imperii*, quod Adrianus Imperator postea effectum dedit. *Imponat Princeps felicitati suæ frenos, facilius reget.* Evehere & dilatare Monarchias haud admodum difficile est injustitiæ & tyrannidi, si violentiâ armatæ fuerint. Difficultas in conservatione est posita, *facilius quippe est quadam vincere, quàm tenere*: in armis enim plerumque casus locum habet; in gubernatione verò consilium dominatur. *Fortunam magnam citius invenies, quàm retineas.* Ultrò illa aderit, non advocata à merito aut diligentia; at sine prudentiâ singulari conservari non potest.

Nec minor est virtus, quàm querere, parta tueri.

1.3.11.3. p.2. Cujus rei Rex Alphonsus Sapiens nanc causam adfert: *Porque la guardia arviene por seso, e la ganancia por aventura. Fortunam tuam pressis manibus tene, lubrica est.* Erinaccum reperire (unde hoc desumpsi Symbolum) perquam facile est; ad detinendum verò consilio opus, ut nimirum manum sic applies,

applicet, ut demittat paulatim aculeatas suas setas, quas dum sursum erigit, legioni militum sarissis undique cinctæ similis videtur.

————— *Fert omnia secum;*

Se pharetrâ, sese jaculo, sese utitur arcu.

Claud.

Vix è Provinciis Belgicis Hispanorum arma elata fuerant, Ioannis Austriaci tempore, cum illa Rebellium sese in apertum prodiderunt. Regi Franciæ facile fuit Lotharingiæ Ducatum contra jus fasque occupare; at eundem nunc tueri, res multorum est sumptuum, & periculis plena, ita ut manum armatam subducere nunquam audeat. Et causæ, quæ ad acquirendum concurrunt, non semper ad conservandum præsto sunt. Quod si tamen semel in dominatu præscriptum fuerit, ipsum tempus illum sustentat: Quo fit, ut unus aliquis facile interdum gubernet Imperium, quod non nisi magnâ cum difficultate multi Principes erexerunt.

§. Quare cum præcipuum Principis officium sit, suos Status conservare, adjiciam hinc ea media, quibus id fieri possit sive successione, aut Electione, aut armis acquisiti illi fuerint. Tres solum causas generales præmitto, quæ ad acquirendum, & conservandum solent concurrere; & sunt istæ: Deus, si eum Religione & justitiâ servemus propitium: Occasio, cum causarum concursus ad altiore fortunam viam aperit: Prudentia, quando aut accersere occasiones, aut sponte natis rectè uti quis novit. Alia instrumenta sunt cum scientiâ conservandi communia: ejusmodi sunt animus generosus, & applicatio Principis; consilium, prudentia; existimatio, cultus; & in ipsum amor; dignitas Coronæ; armorum vis; unitas religionis; administratio justitiæ; legum auctoritas; distributio præmiorum; severitas castigationis; Magistratûs integritas; electio bona Ministrorum; privilegiorum, & consuetudinum conservatio; educatio juventutis; modestia Nobilitatis; frequentia populi; monetæ puritas; mercimoniorum, & bonarum artium incrementum; concordia, ubertas, & ærariorum opulentia.

§. His artibus conservantur Status, & tametsi in omni-

bus sedulâ attentione sit opus; ii tamen, qui successione hæreditariâ à parentibus derivantur in filios, tantam non desiderant. Cùm enim dominatio, & obedientia jam quasi in naturam transferint, non amplius meminerunt Subditi, Coronam ab institutione esse, non verò proprietariam. Nemo cultum & venerationem ei denegare audet, quem mox ab ipso suo ortu Dominum agnovit. Omnes à successore vindictam metuunt & pœnam, si quid in eum, qui cum Imperio præest, commiserint. Defectus ipsius facilè ferunt, & tolerant subditi. Ipse negotiorum fluxus (qui longo jam usu & experienciâ alveum reperit) securum eum reddit, licèt ad gubernandum minùs idoneus sit, modò naturam habeat docilem, quæ in omnibus rectè agere studeat, & bonos sciat legere Ministros, aut certè hostales ei casus obtulerit.

§. In iis verò Statibus, qui jure hæreditario per lineam transversam, aut per matrimonium eidem obveniunt, majori etiam curâ ac solertiâ opus est, sub prima gubernationis initia præsertim; quo in genere non leve periculum experiri solent Successores, qui nimio cum zelo, aut cupidine gloriæ minus prudente Antecessorum suorum actionibus, & institutis sese opponunt, statum præteritum innovando absque prudentia debitâ & moderatione, etiam tum, cùm de emendando eo agitur. Nam Platonis sententia, qui mutationes omnes ait esse periculosas, nisi de malis sit, locum habere non videtur in illâ gubernatione, in quâ magna quidem sunt pericula, mutationes tamen sensim fiunt ad imitationem Naturæ, quæ non confestim ab uno extremo transit ad aliud, sed inter asperitatem hyberni frigoris, & æstivos calores temperamentum Veris, & Autumnus interjicit. *Anceps, & operosa nimis est mutatio, quæ subito, & cum quâdam violentiâ suscipitur; facilior autem, quæ sensim, & paullatim declinando fit.* Navigationis tempore periculosum est mutare vela ob ventum contrarium, eò quòd repente ab uno navis latere in aliud convertenda sint. Eapropter valde expedit, ut Princeps sub Imperii initium, quantum

Arist. lib. 6.
Polit.

tum fieri potest, sequantur normam gubernationis præteritæ, dando operam, ut paullatim ad meliorem reducatur formam tali cum suavitate & moderatione, ut populus aliò se delatum antè videat, quàm animadvertat, quibus gradibus effectum id fuerit. Tiberius ad Imperium evectus, *populum per tot annos molliter habitum, nondum audebat ad duriora vertere*, & ludos publicos, ab Augusto introductos, abrogare. Paucos menses Imperium Galba tenuit, quia mox sub prima ejus initia castigare cœpit delicta, & donationibus modum ponere, nec permittere voluit licentias illas, & insolentias, quibus Neronis tempore sic Romanus assueverat populus, *ut haud minùs vitia Principum amarent, quàm olim virtutes venerarentur*. Idem Pertinaci Imperatori accidit, cùm laxatam sub Commodo disciplinam militarem ad pristinos mores reducere cuperet. In eundem errorem lapsus etiam fuit Rex Franciæ Ludovicus Vndecimus, qui mox à susceptis regni gubernaculis in præcipuos Proceres severiorem justitiam exercuit. Quare cùm rigor nimius Principatùs inveterati vitium sit; novi contrà virtus debet esse benignitas.

Tacit. lib. 1.
Annal.

Tacit. lib. 1.
Hist.

*Nil pudet assuetos sceptris, mitissima fors est
Regnorum sub Rege novo.*

Lncan.

Tempore opus est ad rectè disponendam gubernationem, *neque enim minùs negotii est Rempublicam emendare, quàm ab initio constituere*. Eam ob rem excusavit se David, quòd ob proditoriè illatam Abnero necem, de Ioabo pœnas non sumeret, dictitans Regem se esse adhuc delicatum, & recens unctum; veritus scilicet ne dominatum suum rigore nimio exosum redderet. Non semetipsum perdidisset Roboamus, si istud habuisset præ oculis, cùm malo usus consilio, populo rigoris paterni moderationem petenti hunc in modum respondit: *Pater meus aggravavit jugum vestrum; ego autem addam jugo vestro: pater meus cecidit vos flagellis; ego autem cadam vos scorpionibus*.

Arist. lib. 4.
polit. c. 1.

^c Ego autem
adhuc delicatus,
& unctus
Rex. 2. Reg.
3-39.

3. Reg. 12. 14.

§. Nihil in gubernationis primordiis tanti refert, ac gloriosis quibusdam facinoribus auctoritatem sibi conciliare,

Tacit. lib. 13.
Anna.

Tacit. in vi-
tâ Agric.

Tacit. lib. 1.
Annal.

Tacit. lib. 13.
Annal.

Tacit. lib. 2.
Annal.

Tacit. lib. 2.
Annal.

liare : nam semel parta , non facilè iterum deperditur ; Ideò Domitius Corbulo missus in Armeniã tantoperè laborabat, *ut fama inserviret , qua in novis cœptis validissima est.* Idem etiam Agricola fecit , cùm Armeniam regeret , *non ignarus instandum fama , & prout prima cessissent , fore universa.*

§. Periculosa semper est comparatio gubernationem præteritam inter & præsentem instituta à populo , si non eandem in hâc , atque in illâ prosperitatem reperiat , aut in Successore non videat eam humanitatem , eas bonas dotes & ornamenta animi , quibus Antecessor floruerat. Curet itaque , quoad fieri potest , ne tempus à tempore nimium discrepet ; sed ut una eadèmq; videatur manus , quæ habenas moderatur. Quòd si Princeps actiones suas sic instituere aut non possit , aut nesciat , ut æquè ac priores placeant subditis , minimùm eas fugiat occasiones , in quibus fieri possit comparatio. Quæ causa erat , cur Tiberius , homo severus & melancholicus , spectaculis publicis abstineret , *tristitiâ scilicet ingenii , & metu comparationis , quia Augustus comiter interfuisset :* Quare simul atque Princeps ad gubernacula sedere cœperit , inquirat oportet , quæ tempore gubernationis præteritæ in odio & reprehensione fuerint , ne in eundem fortè lapidem offendat. Atque ex hâc ipsâ regulâ Nero ad Imperium evectus hortatu eorum , quorum consilio utebatur , *formam futuri Principatûs præscripsit , ea maximè declinans , quorum recens flagrabat invidia.*

§. Porrò illud etiam conetur Princeps , ut actiones suas moribus Patriæ , & institutis Majorum accommodet : nam & virtutes novas Successoris , quæ in Antecessore , aut Provinciâ aliàs visæ non fuerunt , in vitiis numerat populus , & detestatur. Parthi Vononem suavioribus Romæ (ubi obsidis loco fuerat) imbutum moribus Regem poscebant ; *sed prompti aditus , obvia comitas , ignota Parthis virtutes , nova vitia ; & quia ipsorum majoribus aliena , perinde odium prævis , & honestis.* Indignè nimirum ferebat populus , quòd nec venandi studio caperetur , nec equorum curâ , ut Antecessores solebant ; contra ac Nero , qui *primâ ab infantiâ instituta,*

tuta, & cultum Armeniorum amulatus, venatu, epulis, & quæ alia barbari celebrant, proceres plebémque juxta devinxerat. Et si novitates istæ in ipsâmet Principis personâ id efficiunt, quantò magis, si circa mores, & consuetudines ipsius populi aliqua fiat immutatio? Si tamen correctione aliquâ opus fuerit, moderatione tali utendum erit, ut Princeps nec severus nimium, nec remissus videatur. Quamvis, quando magna fuit Antecessoris negligentia, populûsque remedium expetit, Successoris gnâvitas ac diligentia gratissima accidat; uti primis annis susceptæ à gloriosissimo Patre Serenitatis vestræ, Rege nostro, gubernationis experientiâ comperium fuit.

§. Regnum sic ordiri, ut offensas proprias quis condonet, & castiget alienas, hæc demum generosa justitia est, quæ magnam Principibus auctoritatem, & omnium voluntatum studia conciliat: siquidem *novum Imperium inchoantibus utilis clementiæ fama*; ut Vespasianus ac Titus, ambo Imperatores, Carolus item Septimus Franciæ Rex, experti sunt. Quæ perpendens Witiza Rex sustulit exilii pœnam, quâ Pater ejus quosdam multaverat jussitque lites eorum ac causas in ignem conjici, ut nimirum hæc ratione capitis sui Coronam magis securam redderet.

Tacit. lib. 4.
Histor.

§. Tametsi verò artes istæ apprimè utiles sint, præcipua tamen in eo est posita, ut amorem & obedientiam subditorum sibi Princeps conciliet. Quâ in re insigniter excelluerunt duo Aragoniæ Reges: unus fuit Alphonsus Primus, quando pro uxore suâ Vrracâ regnaturus in Castellam profectus, comem & benignum sese omnibus exhibuit. Ipse causas pro tribunali cognoscens jus dicebat, administrabat justitiam, viduas & pupillos à potentiorum vi injuriâque protegebat, succurrebat egenis, Optimates pro suis quemque meritis colebat, virtutem excitabat præmiis, Rempublicam bonis omnibus ornare, atque ubertate & populi frequentiam augere studebat; ob quæ amari ab omnibus meruit. Alter fuit Rex Alphonsus Quintus, qui Regni Neapolitani subditos mirè sibi devinxit attentione & prudentiâ in negotiis:

Mar. Hist.
Hisp. lib. 10.
c. 8.

gotiis : præmio & castigatione ; liberalitate , humanitate & promptitudine audientiam largiendi. Tam boni publici privati que amans, tam ad genium morésque Regni istius formatus, ut non Princeps extraneus videretur , sed naturalis. Reges isti, utpote præsentés, facilius longè subditorum animos & voluntates occupare potuère ; in absentibus verò Principibus, qui aliis in Provinciis aulas suas habent , id difficilius est : nam fidelitas longâ illâ distantia si non refrigerit omninò , at intepescit saltem, nec in ardore suo conservari aliter poterit, quàm gubernatione optimè institutâ, procurando nimirum , ut non nisi optimi eligantur Ministri, & severè animadvertendo in eorum delicta, ea cumprimis , quæ contra Iustitiam , Honores , & Fortunas aliorum ipsi commiserint. Illud enim solum solatium restat absentibus subditis , *laudatorum Principum usum ex æquo esse, quamvis procul agentibus : sævos proximis ingruere.* Verùm quia eiusmodi Regna ferè semper novitates amant, & mutationes , atque à Principe præsentis gubernari malunt, quàm ab aliis; oportet ut confidentia, quam de illis habuerit Princeps, armata sit, & adversus casus omnes munita , iis adhibitis mediis , quæ necessaria esse dicemus pro tuendis Regnis armorum vi acquisitis.

Tacit. lib. 4.
Hist.

§. Imperia electiva, quæ gratia largita est, eadem quoque gratia conservat , licèt hæc rarò diuturna sit. Etsi enim omnia nova Imperia cum applausu suscipiantur , in hoc tamen facilis lapsus est, & subitus. In illâ ipsâ acclamatione, quâ Saül unctus fuit in Regem , diffidere ei cœpit populus, eumque^d spernere, tametsi à Deo ipsomet illius esset electio. Verùm non desunt artes , quibus electus conceptam de se opinionem tueri potest, dando nimirum operam, ut insignes illas virtutes ac dotes, quæ coronâ dignum eum effecêre, porrò conservet; solent namque homines cum Fortunâ secundâ mores etiam suos immutare. Tiberium egregium vitâ famâque Historiæ memorant, *quoad privatus, vel in imperio sub Augusto fuit.* Similiter Galba major privato visus, dum privatus fuit, Comis humanusque sit erga omnes.

^d Num Salvare nos poterit iste? & despexerunt eum, & non attulerunt ei munera. 1. Reg. 10. 27.

Tacit. lib. 4.
Hist.

Tacit. lib. 1.
Hist.

nes. Gratus, & liberalis in eos, quorum suffragiis electus est; benignus in eos etiam, quos contradictores habuit; amans boni publici, & studiosus conservandorum privilegiorum Regni, & consuetudinum. Provinciæ Proceres in consilium advocet, occupando eos in officiis, & muneribus publicis, nec facilè exteros admittat, neque largam nimis potestatem cognatis & amicis concedat. Familiam suam fervet modestam; Majestatem severitate, Iustitiam clementiâ temperet. Regnum sic moderetur, quasi hæreditate partum, quod ad posteros transmittere debeat, non tanquam electivum, omnes omnino ex eo fructus, dum imperat; ad extremum usque colligendo; unde Poëta quidam queritur,

Non parcit populis Regnum breve.

Per enim difficile est, temperare felicitati, quâ te non putes diu usurum.

Statius.

Tacit. lib. 2.
Hist.

§. Oportet præterea Principem esse pacificum, non alienorum in vasorem: nam Regna electiva eum habere metuunt Dominum, cui animus est ad subjugandos alios; amant verò eum, qui de suâ conservatione magis est sollicitus, (ut in Poloniâ fieri videmus) quippe quibus minimè latet, Regna omnia in primis initiis suis fuisse electiva, postea cupiditate dilatandi suos fines sensim perdidisse libertatem, quam eripere aliis volebant, novas sibi Provincias subjiciendo. Neque enim fieri potest, ut inter tot electionis casus & pericula diu firma consistat multorum Statuum amplitudo, & ea ipsa arma, quibus debellantur, eos reducant ad Monarchiam hæreditariam. Quam causam Galba dedit, cur Imperium suo tempore in Rempublicam commutatum^e fuerit.

§. Regna electiva libertatem amant, adeoque absque hæc gubernari non debent, semperque danda opera, ut Princeps à parte stet electionis, in eâ siquidem libratam quasi tenent suam libertatem, & si animadversum in Principe fuerit, quòd coronam ad successionem reducere cogitet, eâ privabitur.

^e Si immensum Imperii corpus stare, ac librari sine rectore possit, dignus eram, à quo Respublica inciperet
Tacit. lib. 1.
Hist.

§. In iis verò Statibus, qui armorum vi comparantur, plus difficultatis in acquirendo experitur violentia, quàm in conservando: sunt enim velut equi nondum domiti, quibuscum præcipuus labor est, ut fessorem admittant, postea oneri & ferro lubentes cedunt. Timor & adulatio viam sternunt dominationi; nempe *primæ dominandi spes in arduo, ubi ingressus fueris, adsunt studia & Ministri*. Verùm tamen, cum illa voluntatum studia plerumque ficta sint, facile sese ostendunt contraria, ubi possunt, ideoque bonis artibus ea fovenda & nutrienda in principio præsertim, quando ex actionibus primis de gubernatione futurâ judicium fit; uti Vitellio accidit ob Dolabellæ mortem, invisus omnibus & odio. Et tametsi Piso dixerit, *neminem unquam Imperium flagitio quæsitum, bonis artibus exercuisse*, scimus tamen, sic Regem Sanctium dubium Regni bello parti jus paullatim stabilivisse. Principes, qui ea, quæ vi occupaverant, eadem vi tueri conati sunt, mox periëre. Pessima ista ratio Statûs omnes ferè Tyrannos pessundedit, & si quis aliquamdiu substitit, id ideo factum, quia tyrannidem in benevolentiam, crudelitatem in clementiam commutavit. Vitium diuturnum esse non potest, nisi virtus ei substituat. Ambitio, quæ in acquirendo primùm injusta fuerat, in zelum boni publici transeat necesse est, ut perduret. Subditi diligunt Principem boni publici privatique causâ, quod ab eo sibi pollicentur, & si reipsâ illud obtineant, facile timorem in reverentiam, & odium in amorem vertunt. In quo illud observandum, mutationem vitiorum, quæ jam nota sunt aliis, non tam repentinam esse debere, neque affectatam, ut à dolo oriatur, non à naturâ, quæ sensim & cum tempore operatur. Sic Otho sentiebat, *simul reputans, non posse Principatum scelere quæsitum, subitâ modestiâ & prisca gravitate retineri*. Istiusmodi transmutationes vehementiùs metuit populus, quàm ipsa vitia; illis enim majorem subesse suspicatur malitiam. Virtus per artem simulata malitiâ deterior est: nam hæc illius se velat pallio, & ambæ junctæ inter se monstrum quoddam malitiæ procreant.

§. Egre-

Tacit. lib. 4.
Annal.

† Magnâ cum
invidiâ novi
Principatûs,
cujus hoc pri-
mum specimē
noscebatur.

Tacit. lib. 2.
Hist.

Tacit. lib. 1.
Hist.

Tacit. lib. 1.
Hist.

§. Egregiè fortis & prudens fuit Cæsar & Augustus in augenda tam suâ, quàm Imperii gloriâ, quin & hujus conferendi exemplar aliis omnibus Principibus esse potest. Annis decem & novem dignum se Imperio probavit, bella civilia sustinens; à quo tempore fortunam suam fabricari cœpit. Imperia non merendo obtinentur; sed merita jam antè præcessisse oportet. Vna victoria Imperatorem eum^b fecit, eò quòd occasione & prudentiâ usus fuisset. Occasione quidem, nam *Lepidi & Antonii arma in eum cessere*. *Cuncta discordiis civilibus fessa erant. Nulla jam publica arma, nullo adversante, cum ferocissimi per acies, aut proscriptione cecidissent*. *Neque Provincia illum rerum statum abnuebant, suspecto Senatûs, populique Imperio ob certamina potentium, & avaritiam Magistratuum*, adeoque Reipublicæ mutationem exoptabant. *Nec aliud discordantis patriæ remedium, quàm ut ab uno regeretur*. Quæ omnia, accedente præsertim Augusti prudentiâ, in causâ fuerunt, ut unus ipse tantò facilius rerum potiretur, & iisdem postea artibus Imperii amplitudinem porrò sustinuit. Plebem sibi devinxit, tuendo eam auctoritateⁱ Tribunitiâ. Atque, ut odium evitaret, neque Regis nomen, neque Dictatoris asscivit, sed^k Principis. *Magistratuum vocabula sustulit. Militem donis, populum annonâ, cunctos dulcedine otii & pacis, humanitate, benevolentia, & clementiâ pellexit. Multa suis etiam æmulis, Antonio & Lepido concessit. Quanto quis servitio promptior, opibus & honoribus extollebantur. Pauca admodum vitæ tractabat, & ne tum quidem ex passione aliqua, sed quòd cæteris quies esset. Promptâ ac profluente, quæ deceret Principem, eloquentiâ omnium animos capiebat. Ius apud cives, modestiam apud socios servabat. Tantâ erat integritate, ut ne impunitam quidem sineret impudicitiam filia & neptis, quas urbe depulit. Curabat, ut ne familiæ Nobiles extinguerentur; ob quam causam insignes planè Marco^l Hortalo gratias & beneficia præstitit. Primus cognitionem de famosis libellis, specie legis ejus tractavit, commotus Cassii Severi libidine, quâ viros feminasque inlustres procacibus scriptis diffamaverit. Eisdem*

^s Nondecimo Cæsar Octavianus civilia bella sustinuit. Tac. lib. 13. Annal.

^h Mansisse Cæsare Augusto victore Imperium. Tac. lib. 1. Hist.

Tacit. lib. 1. Annal.

Tacit. ibid.

Tacit. ibid.

Tacit. ibid.

ⁱ Ad tuendam plebem Tribunitio jure contentam. Tac. ibid.

^k Non regno tamen, neque Dictaturâ, sed Principis nomine constitutam Rempub. Tacit. ibid.

Tacit. ibid.

Tacit. ibid.

Tacit. ibid.

Tacit. lib. 13.

Tacit. lib. 1.

Tac. lib. 3.

^l Intellectus à divo Augusto liberalitate decies sextertium ducere uxore, ne clarissima familia extingueretur. Tac. l. 2.

Tacit. lib. 1.

^m Sed ipse di-
vvs Julius, ipse
divvs Augustus
tulere ista, &
reliquerunt;
haud facillè di-
xerim, mode-
ratione ma-
gis, an sapien-
tiâ. Tacit.
lib. 4. Annal.

ⁿ Urbem ip-
sam magnifico
ornatu. Tac.
lib. 1. Annal.

* Tac. ibid.

libellos ^m in suam personam & gubernationem conscriptos tulit ipse, contempsitque. Multis egit de politiâ, & ornatu magnifico urbis Romæ. *Mari Oceano, aut omnibus longinquis* tanquam terminis *sepsit Imperium*, adnotatis in libro (ut diximus) reditibus & expensis. *Ærarium militare instituit, & vires eâ ratione partitus est, ut* * *Regiones, Provinciæ, classes, cuncta inter se connexa essent.* Atque his novis ex *rebus aucti Romani, tuta & præsentia, quàm vetera & periculosa malebant*; quo factum, ut tyrannis jam in amore esse inciperet. Non ego tamen has artes ideò refero, ut tyrannidem doceam; sed ut is, qui tyrannum hæcenus egit, in bonum evadat Principem, artibus iis sociando timorem, è viribus ortum & potentiâ: nam quod armis acquisitum fuit, armis quoque conservari debet. Quam ob causam ejusmodi Status tueri oportet propugnaculis & munimentis, tali erectis artificio, ne frænum videatur Regni libertati injectum; sed securitas potiùs adversùs incursiones exteras, & ut præsidia militaria custodiæ loco sint, non diffidentia: hæc enim ad desperationem extremam adigit subditos. Tam acerbè tulerunt Hispani, quòd Constantinus, consalutatus Imperator, illorum diffusus fidelitati, custodiam montium Pyrenæorum exteris commisisset, ut acciverint in Hispaniam (cum maximo etiam illius detrimento) Vandalos, Alanos, Suevos, aliâsque Nationes. Confidentialia fideles reddit subditos: eam ob rem Scipiones Celtiberis permiserunt, ut Romanis immixti sub iisdem signis militarent, & iisdem habitaculis uterentur. Augustus quoque corporis sui custodes habuit Hispanos, è legione Calaguritanâ selectos.

§. Conetur Princeps sensim traducere Provincias acquisitas ad mores, genium, & stylum Nationis dominantis Colonialium beneficio; uti factum in Hispaniâ cum iis, quæ Augusti temporibus fundatæ sunt: ad quod Nationes facillè induci possunt: semper enim imitantur victores, iisque adulantur, eorum moribus atque ingenio se accommodando, & privilegia eorum ac consuetudines pluris æstimando, quàm proprias. Quæ causa fuit, cur Romani amicos suos, & fœ-

& fœdere sibi junctos civium titulo donarent, ut nimirum tantò eos fideliores experirentur. Vespasianus Imperator, ut Hispanos sibi obstringeret, Italiæ privilegia cum iis communia esse voluit. Provinciæ acquisitæ, si tanquam extraneæ habeantur, hostilem semper retinent animum. Movit ea res Imperatorem Claudium, ut jus civitatis Romanæ etiam Galliæ Comatæ largiretur, sic inquit: *Quid aliud exitio Lacedæmoniis & Atheniensibus fuit, quanquam armis pollerent, nisi quòd victos pro alienigenis arcebant? At conditor noster Romulus tantum sapientiâ valuit, ut plerisque populos eodem die hostes, dein cives habuerit.* His aliisque mediis paullatim in naturam abeunt dominia extranea, postquam ea præscripsit temporis diurnitas, & sublata est libertatis pristinæ memoria. Hæc politica neglecta fuit in Hispaniæ instauratione, cùmque ea pluris esse crederet, puram & integram suam servare Nobilitatem, quàm Africanum illi miscere sanguinem, privilegia sua & honores victis Nationis illius communicare noluit; unde factum, ut uniti unà simul cum odio servarent mores suos, idioma suum, & perfidiam, ut necessum esset deinde eos omnino ejicere, & privare sese tot subditis tam proficuis ad agros colendos, non sine admiratione rationis statûs aliorum Principum, quòd splendorem Nobilitatis utilitati, & Religionem prudentiæ humanæ viderent anteferri.

§. Vbi una Reip. forma in aliam diversam mutanda erit, tali uti oportebit artificio, ut plebs non omnia omnino nova reperiatur, nec formam gubernationis præteritæ desideret; uti factum exactis Romæ Regibus, quando tam sacra, quàm profana tantâ cum dexteritate fuerunt ordinata, ut Reges, qui de utrisque curabant, expulsos esse notari haud posset; cùmque postea Imperium in Rempublicam verteretur, eadem Magistratum vocabula permansere, idem Senatûs ordo imaginem antiquæ libertatis præbens, id quod vim principatûs haud parum firmavit. Idem in Ducatu Florentino fecere Toscani Duces. Excellens eâ in ratione Statûs fuit Augustus Imperator: quippe qui non omnia statim, uti de-

Tac. lib. 11.
Annal.

Tacit. lib. 1.
Annal.

o Sed Tiberius vim principatûs sibi firmans, imaginem antiquitatis Senatûs præbebat.

Tacit. lib. 3.
Annal.

Dion.

P Renovavit
Imperium, &
unxit Princi-
pes in gente
suâ, & non
accusavit il-
lum homo.
Eccles. 46.
16. & 22.
Tacit. in vi-
tâ Agric.

cretum erat, executus est, veritus, ne parum succederet, si simul homines transferre & invertere vellet; sed quadam ex tempore disposuit, quadam rejecit in tempus. Verum majori dignus admiratione Samuel fuit, qui gubernationem & politiam populi Dei sic immutavit, ut nemini P displiceret. Tali cum prudentiâ sensim sine sensu umbræ istæ libertatis dissipandæ sunt, ut pari passu ea subducatur oculis, quo radices agit dominatio. Quo modo *Agricola adversus Britanniam profuturum putabat, si Romana ubique arma, & velut è conspectu libertas tolleretur.* Atque hæc documenta sine injustitiâ locum habent in Statibus vi armorum acquisitis: victoria enim, quæ in vitas potestatem dedit, eandem concedit etiam ad formandam pro arbitrio gubernationem. In iis tamen, quæ successione obveniunt, haudquaquam licitum est, eorum evertere jura ac privilegia, aut moribus & institutis eorundem vim inferre. Solùm mutux concordix causâ, consensu communi statui poterit, ut communia sint præmia & monetarum commercia, sublatis iis controversiis, quæ odium & æmulationem creare solent; uti in Regno Navarræ factum, ut cùm unum idemque sit dominium, vivendi item modus subditorum uniformis sit, ac mutua inter eos communicatio & amor.

§. Nulla vis suavior juxtâ, ac efficacior, quàm beneficium, ad tuendas conservandâsque Provincias acquisitas. Etiam res inanimas colebant homines, & divinitatem iis tribuebant, si quid beneficii ab iis acciperent. Facile mortales capi se sinunt commodis, nec magnoperè attendunt ad largientem ista, & scepra moderantem, num alienigena sit. Qui beneficiis obligari se sinunt, & suo desunt officio, nihil postea adversus Principem moliri possunt, asseclarum defectu, cùm nemo quisquam ab homine ingrato fortunam sibi bonam polliceatur. Eâ de causâ Scipio expugnatâ Carthagine bona sua Dominis jussit restitui; & Sertorius magnam ab Hispanis iniit gratiam, tributa moderando, instituendoque Hispanorum Senatam, Romano similem. Ut suam stabiliret coronam Rex Erwigius, vectigalia regia, quo-
rum

Mar. Hist.
Hisp. 1.6. c.
17.

rum gravitate provinciales fessi erant, imminuit, & quæ eo nomine fisco regio debebantur, condonavit. A Romanis item in debellatis Provinciis *quadam ex regis tributis diminuta, quò mitius Romanum Imperium speraretur*. Acerbius dominantis avaritiam ferunt subditi, quàm ipsam servitutum; pro eo ac Romani in Frisiorum rebellione experti sunt, qui *pacem exuere, Romanorum magis avaritiâ, quàm obsequii impatientes*. Caveat itaque Princeps, ne Provincias acquisitas tributis nimium oneret, potissimum verò, ne usitata alibi in eas quoque introducat: hæc enim introductio perquam odiosa est. Rebellionem cœptavere Cappadoces, quòd Romanum *in modum deferre census, pati tributa* ab Archelao adigerentur.

Tacit. lib. 2.
Annal.Tacit. lib. 4.
Annal.Tacit. lib. 6.
Annal.

§. Nihil utilius modestiâ ad tuenda Regna bello & armis parata. Gravius tulit Senatus Romanus, quòd Iulius Cæsar, Senatoribus ingredientibus in Senatum, non assurgeret, quàm libertatis suæ jacturam. Quod cum adverteret Tiberius, *verbis paucis* cum iis utebatur, *& sensu permodesto*. Populus ad minùs præcipua magis, quàm ad ipsam rerum substantiam advertit animum, & ob inanem auctoritatis captationem deperditur non rarò applausus communis, & in odium incurritur. Apud Romanos augendi conservandique Imperii potior cura fuit, *inania transmittentur*. Ob quam causam Tiberius, utpote Politicus egregiè prudens, *validum sese spernendis honoribus præstitit*, nec permisit unquam, ut ab Hispaniâ ulteriore templa sibi erigerentur, quin & *nomen Patris Patriæ à populo sapius ingestum repudiavit*. *Cuncta mortalium incerta, quantòque plus adeptus foret, tantò se magis in lubrico dictans*. Eandem rationem statùs præ oculis habentes Florentini Duces valde humanos erga subditos suos sese exhibent, nec permittunt, ut, qui in plateis fiunt obvii, gradum aut rhedam sistant honoris causâ, uti Romæ fieri consuevit. Posteaquam Castella obedientiam Regibus præstare ad tempus recusasset, non impertiit iis, penes quos summa rerum erat, grandia nomina, sed iudicum duntaxat, vt tantò facilius à plebe admitterentur. Eâ-

Tacit. lib. 1.
Annal.Tac. lib. 15.
Annal.Tacit. lib. 4.
Annal.Tacit. lib. 1.
Annal.

Idem ibid.

dem quoque prudentiâ & moderatione animi Rex Ferdinandus Catholicus, mortuâ Reginâ Isabellâ, Regis titulum usurpare noluit, solo Gubernatoris Castellani contentus. Status quidam in Italiâ, qui ad Majestatem regiam aspirant, videbunt, opinor, successu temporis (utinam ista me fallat opinio!) ab antiquâ recedere modestiâ nihil esse aliud, quàm universa in discrimen adducere, & perturbare velle tranquillitatem publicam: neque enim Italia semetipsam ferre poterit, si tot capita coronis redimita intra fines suos viderit. Minoribus cum incommodis Statûs alicujus limites dilatari solent, quàm interior amplitudinis forma immutari; ut aut cum majoribus de dignitate contendat, aut æquales despiciat: eâ enim re utrique vanè irritantur. A communitatum inæqualitate communis orta est dominatio. In illis vivere, nec ullum agnosci Principatum, istud est, quod eas conservat liberas. Si spiritus regii seminentur, pullulabunt Monarchiæ desideria, quæ libertati exitium adferunt.

§. Pax denique (ut alibi dicimus) illa est, quæ Regna acquisita potissimum tuetur, dummodo pax ista studiosa sit, atque armata: sic enim tempus indulgebit, ut possessio dominium præscribat paullatim, & titulum justum tribuat, absque belli tumultu, quod jura confundit, occasionem dat miscendi omnia ingeniis inconstantibus & inquietis, & arbitrium eripit ei, qui imperat. Quare non in solis Regnis istis de novo acquisitis pax procurari debet, sed in Provinciis etiam finitimis: ex igne enim vicino facilè scintillæ aliquæ emicant, migrântque arma ex uno loco in alium proximum, & proclive admodum est irritari eum, qui ea sibi tam propinqua contuetur. Quæ causâ fuit, cur Rex Philippus Tertius contra Carolum Emmanuelem Sabaudix Ducem arma fumeret, cùm is Mantuano Duci Montferratum eripere conaretur, dante interim suâ Majestate operam, ut Iustitia, non gladius prætensiones illas decideret, neque quies Italiæ publica ob cupiditatem unius pateretur. Idem periculum etiamnum hodie perdurat, nisi componantur dissen-

diffensiones, quæ armis onerârunt Coronas quasdam & Principes: eductis enim semel gladiis, aut Vindicta de injuriis acceptis ultionem sumere cogitat, aut recuperare Iustitia, quod iniquè usurpatum fuit, aut Ambitio dilatare dominia, aut Mars ipse armatus ferri aciem experiri desiderat.

§. Finio nunc præsentem hanc disceptationem quatuor versibus Tassi, in quibus magno cum judicio vera comprehendit fundamenta, quibus novum aliquod Regnum stabiliri debet & conservari:

*E fondar Boemondo al nuovo Regno
Suo d' Antiochi a alti principii mira.
E leggi imporre, & introdur costume,
Et arti, é culto di verace Nume.*

Tass. cant. 1.

SYMBOLVM LX.

SAGITTA ab arcu emissa aut sursum fertur, aut deorsum, nec unquam suspensa hæret in aëre; similis temporis præsentis tam velociter prætervolanti, ut dubitare possis, priusne esse desinat, quam advenerit: aut sicut anguli in circulo, ubi acutus in obtusum transit, ut in recto ne tangat quidem. Primum punctum, in quo sagitta consistit, declinationis ejus punctum est. Quod ascendit altius, à lapsu suo propius abest. Res omnes, cum ad supremum venerint, mox iterum deorsum labi necesse est, nec firmare se possunt. Observavit id in corporibus humanis Hippocrates: ea quippe *nec in melius verti, nec diu sistere valent; reliquum ergo est, ut*
in de-

in deterius dilabantur. Nihil in naturâ stabile ac permanens. Causlæ secundæ cælorum moveri nunquam desinunt, adeoque nec cessant effectus, quos rebus hisce inferioribus imprimunt, cui tanquam fonti Rerumpublicarum mutationes attribuit ^a Socrates. Nec in hoc differunt Monarchiæ à rebus iis, quæ vivunt, & vigent. Nascuntur, vivunt, moriuntur æquè, ac istæ, nec unquam firmæ consistunt, adeoque *conversiones earundem naturales sunt.* Non crescendo, decrescunt. In inclinatione majoris fortunæ nihil moræ intercedit. Vbi labi semel cœperit, nullis viribus sisti poterit. *Regum Majestatem, difficilius est, à summo fastigio ad medium detrabi, quàm à mediis ad ima præcipitari.* Verùm tamen non omnes Monarchiæ pari passu fursum scandunt, & ruunt: *fati namque maligna perpetuâque in omnibus rebus lex est, ut ad summum perducta, rursus ad infimum velocius quidem, quàm ascenderunt, relabantur.* Annis non nisi duodecim suam evexit Monarchiam Alexander, & paucis iterum corrui, in quatuor divisa Principatus, & postea etiam in plures.

§. Multæ causlæ sunt incrementi pariter, & decrementi, quæ in Monarchiis & Rebuspublicis fieri contingit. Qui ea casui tribuit, aut motui, & occultæ astrorum vi, aut numeris Platonice, aut annis climactericis, rerum harumce inferiorum curam providentiæ divinæ abnegat. Non dedignatur horum orbium gubernationem, qui fabricam eorundem dedignatus non fuit. Quin immò condere illam, & curam ejusdem abjicere postea, esset suamet improbare actionem. Si ad exornandum pavonis collum, aut ad depingendas unius papilionis alas Deus penicillos suos nemini committit alteri; quomodo existimabimus, quòd casui relinquat Imperia & Monarchias, è quibus felicitas, aut infelicitas, mors, aut vita hominis dependet, cujus gratiâ omnia condidit? Impium esset, isthuc credere, aut certè grandis superbia, rerum successus nostris ascribere consiliis. Per ipsum ^b Reges regnant. Ipse manu suâ sceptrâ distribuit, & tametsi in eorundem conservacione aut amissione cursum suum relinquat

^a Qui causlâ esse tradit, quòd nihil perpetuò maneat, sed omnia motu quodam orbiculari mutantur.

Arist. l. 5. pol.

Cic. lib. 2. de natur. Deor.

Livius.

Seneca.

^b Per me Reges regnant, & legum conditores justâ decernunt.

Prov. 8. 15.

Salust.

quat propensionibus naturalibus, quæ aut natæ sunt nobiscum, aut impressæ à sideribus, & consistat cum illis arbitrium liberum, absque ullâ libertatis læsione; cum illo ipso tamen Deus agit & operatur, disponendo nobiscum incrementa, aut everfiones Monarchiarum, adeò ut nulla unquam interierit, absque interventu imprudentiæ alicujus humanæ, aut cœcarum animi perturbationum. Salustium eâ de re audire juvat: *Ego ita comperi, inquit, omnia regna, civitates, nationesque usque eò prosperum imperium habuisse, dum apud eos vera consilia valuerunt; ubicunque gratia, timor, voluptas ea corrupere, post paullò imminuta opes, denique ademptum imperium, postremò servitus imposita est.* Nescio sanè, num dicere aulam, Imperia futura fuisse perpetua, si voluntas in Principibus semper potentiæ sese accommodasset, potentia rationi, ratio eventibus.

Quare cùm in inclinationibus Imperiorum locum aliquem Prudentia habeat, & humanum consilium, causas earundem facilè licebit describere. Univerfales, quæ complectuntur regna omnia, seu successione, seu electione, seu armis parta, plurimæ sunt; ad quatuor tamen fontes reduci omnes poterunt, è quibus oriuntur reliquæ, haud secus atque in mundi horizonte è quatuor ventis cardinalibus multi alii nascuntur collaterales. Causæ istæ sunt Religio, Honor, Vita, & Fortunæ. Pro rebus hisce conservandis societas inter homines civilis instituta fuit, & subjecit se populus gubernationi aut unius, aut paucorum, aut plurium; quoties verò videt, unum aliquod illorum quatuor iniquè pati, seditionem concitat, & regiminis formam immutat. De illis igitur, quantum pro præfenti opere satis est, breviter aliquid attingemus.

Religio, tametsi Reipublicæ vinculum sit (ut alibi diximus) præcipua tamen est, quæ eam dissolvit, & varias in eandem inducit gubernationis formas, quia concordia & pax inter eos esse nequit, qui diversimodè de Deo loquuntur & sentiunt. Etenim si diversitas in moribus & lineamentis corporum animos sibi invicem contrarios efficit, quid faciet affe-

affectus & fidelitas naturalis rerum omnium Conditori debita, & furiosus ille mentis ardor intelligendi ea, quæ tanti momenti sunt. Statûs alicujus ruina est, conscientia libertas. Clavus in oculis (quemadmodum Spiritus sanctus loquitur) & lancea in pectore sibi sunt invicem, qui in Religione^c dissident. Obligationes subditorum erga Principes, fortissima quæque amicitia & sanguinis vincula rumpuntur & dissolvuntur, ut cultus sacer conservetur. Regem Witeticum manibus suis obruncârunt subditi, quòd Arrianam sectam conatus fuisset introducere: Witizam item, quòd ritus & caremonias Religionis immutâisset: Galæcia adversùs Regem suum Froilam arma sumpsit, quòd conjugia Clericorum per abusum introducta sustulisset: simulatque Religionum diversitas Provincias Belgicas invasit, unà incolæ à legitimi sui Regis ac Domini obedientia desciverunt.

§. Pari ratione honor, uti tuetur ac conservat Respublicas, easque ad fidelitatem obligat; ita quoque easdem perturbat, ut in offensâ, in contemptu, in injuriâ ab infamia immunis sit, cum præsertim subditi honorem vitæ fortunisque communiter anteferre^d soleant. Comes Julianus Afros evocavit in Hispaniam, propterea quòd Rex Rodericus Cavæ filia suæ honorem violasset. Castellæ Nobiles arma sumpserunt adversùs Regem Alphonsum III. quia privilegia eorum evertere, & ad tributa exsolvenda eos adigere voluit. Ramirus Terrius Rex Legionis non aliâ de causâ subditos suos rebelles & infideles expertus est, quàm quòd asperè nimis & ferviliter eos haberet. *Multæ conspirationes & invasiones in Monarchas propter pudendas contumelias in corpus illatas factæ sunt. Propter contemptum etiam seditiones fiunt*; idque sive Princeps despiciat subditos, sive hi Principem, quando dotibus & ornamentis Principe dignis instructus non est, judicantes nimirum, non nisi viles animos obedire ei, qui nec ipse imperare didicit, nec auctoritatem sibi parere, & gubernationis curam in postremis habet. Ita fecere subditi Regis Ioannis Primi Aragonii, eò quòd omnem Regni & negotiorum curam abs se abjiceret: subditi item Ioannis Se-

^c Erant vobis quasi clavi in oculis, & lanceæ in lateribus, & adversabantur vobis in terrâ habitationis vestrae. Num. 33. 55.

Mar. Hist. Hisp. lib. 7. c. 6.

^d Honor quoque quantum valeat, & quomodo sit causa seditionis, manifestum est. Arist. lib. 5. Polit. c. 3.

Arist. lib. 5. Polit. c. 10.

Arist. lib. 5. Polit. c. 3.

cundi Castellæ Regis, ob ejus flagitia, inconditos mores, & exiguam auctoritatem; uti & subditi Alphonsi Quinti Lusitaniæ Regis, quòd se ab aliis gubernari pateretur. Nec minùs injuriam & defectum interpretantur subditi, si ab exteris mandata accipiant, aut inter eosdem distribuuntur dignitates & munera: nam (ut Rex Henricus ajebat) *isthuc nihil aliud est, quàm palàm ostendere, deesse in regnis nostris viros dignos & habiles.* Id quod temporibus Caroli V. Imperatoris Castellæ motibus ansam dedit. Idem accidit, quando honorum partitio minùs rectè instituitur: *nam multitudo quidem graviter fert inæqualitatem patrimoniorum, præstantes autem viri honorum inæqualitatem,* & pro contemptu habent, quod alii minùs de Republicâ benemeriti iis^e præferantur.

L. 14. tt. 3.
lib. 2. Recop

Arist. lib. 2.
Polit.

^e Nam homines tum, quòd ipsi inhonorati fiant, movent seditiones, tum quòd alios videant in honore.

Arist. lib. 5.
Polit. c. 3.

^f Flagellavit autem Dominus Pharaonem plagis maximis, & domum ejus, propter Sarai uxorem Abram.

Gen. 12. 17.

^g Non recedet gladius de domo tua usque in sempiternum, eò quòd despexeris me, & tuleris uxorem Vriæ.

2. Reg. 12. 10

^h Arist. lib. 3.
Polit. c. 7.

^h Honori incumbit tam ignavus, quàm bonus. Arist. 1. 2. Pol. c. 5.

Maxima Reipublicæ infirmitas est incontinentia & lascivia eorum, qui præfunt. Hinc seditiones nascuntur, Regnorum immutationes, & ruinæ Principum, quia multorum honorem tangunt, & severissimis pœnis à Deo castigantur. Vnica turpitudine per multa sæcula Hispaniam cineribus obruit. Propter illam plagæ ingentes^f Ægyptum excuerunt; ob eandem magnis cum ærumnis tum Davidem ipsum, tum ejus^g posteros diu multumque conflictarum oportuit, ita ut plerique omnes in perpetuâ vixerint persecutione, & gladio interierint.

Non minus periculi in Republicâ ex eo est, si multi ab officiis excludantur: **cum enim multitudo inopum est in civitate, eademque ab honoribus exclusa, necesse est eam civitatem esse plenam hostium Reipublicæ;* nec ullus homo tam ignavus est, qui honori non incumbat, aut isto se privari non graviter^h sentiat. Idem periculum subeunt Reipublicæ, in quibus certus solum numerus è Nobilitate gaudet Magistratu, exclusis aliis.

S. Tertia causa immutationum & seditionum in Regnis est amor conservandæ vitæ, quando nimirum subditi Principem suum tam ignavum & vecordem esse credunt, ut vitam suorum defendere ac tueri non possit; aut alias cum,

eum odio habent ob severitatem, ut Regem Alphonsum Decimum; aut ob crudelitatem, ut Regem Petrum; aut existimant injustum esse, & ingenio tyrannico, in cujus manibus vita omnium periclitetur, uti Regem Ordonium, ob trucidatos, & malè habitos Castellæ Comites, unde totius regiminis immutatio ortum habuit.

Mar. Hist.
Hisp. lib. 9.
c. 8.

§. Ultima causa bona & fortunæ sunt, si nimirum Princeps subditorum facultates leviter consumat; quæ causa fuit, cur Garcias Galæciæ Rex Regno pariter ac vitâ exutus sit. Aut si redditus regio inutiliter prodigat, quam rationem Ramo præterdit, cum fratrem suum germanum Sanctium Navarræ Regem interimeret. Aut si ipse in omnem aviditatem pronus sit, quemadmodum Rex Alphonfus Sapiens. Aut si ob malam gubernationem Respublica labore anno-næ inopiâ, si rerum pretium accendatur, si cessent mercaturæ, & negotiationes, id quod eundem Regem Alphonsum invisum reddidit. Aut si moneta proba non sit, uti temporibus Regis Petri Aragonii Secundi, multorumque aliorum Regum accidit; aut munera proficua, & opes malè distribuuntur: invidia enim & necessitas contra locupletiores arma sumunt, & seditionesⁱ excitant. Quæ oriri etiam solent ex malâ administratione justitiæ, ex hibernatione militum, aliisque oneribus, quibus subditorum redditus, & bona graviter onerant.

Mar. hist.
Hisp. lib. 8.
c. 8.

§. Præter causas istas universales & communes, aliæ quoque sunt unicuique è tribus suprâ allatis gubernandi formis peculiare ac propriæ, quas facillè colligere licebit ex iis, quæ pro iisdem conservandis attulimus in medium: nam *illud dubitari non potest, quin cognitio iis, quæ Reipublicæ interitum important, ea quoque quæ salutem afferunt, intelligantur, cum contraria contrariorum sint efficientia.* Non possum tamen, quin eâ de re adjiciam aliquid, etsi fortè periculum sit, ne quædam aliàs à me dicta hîc repetam.

ⁱ Insuper seditiones oriuntur non solum ob patrimoniorum, verum etiam ob honorum inæqualitates.
Arist. lib. 2.
polit. c. 5.

Arist. lib. 5.
polit. c. 3.

§. Status hæreditarii tunc perire solent, cum in iis omnino acquiescit Successoris cura, præsertim si potentes ii sint:

P p 2

illa

• *Tardiora
sunt remedia,
quàm mala.
Tac. in vitâ
Agric.*

Ezech. 1. 24.

Tac. lib. 12.
Hist.

illa ipsa enim amplitudo securum eum efficit & minùs sollicitum, tanquam qui omne spernat periculum, & anceps in suis consiliis hæreat, ac res magnas exequi pertimescat, ne quietam illam possessionem, quâ fruitur, fortè interturbet. Damna prævertere negligit, sed tum primùm parat remedia, cùm illa jam evenère, quo tempore sumptuosiora ea sunt, & minùs ^kefficacia; audere aliquid, periculum æstimat, & pacem procurando per incerta quædam & indecora media, bellum iisdem accersit, ut quibus conservare se cogitabat, seipsum nunc pessundet. In isto discrimine versantur Monarchiæ, quæ dum quietem sectantur, in turbas & motus incidunt. Sistere volunt, & labuntur. Dum laborare desinunt, languere incipiunt. Omnia ista bellè adumbravit illa Ezechielis visio quatuor animalium alatorum, symboli Principum & Monarchiarum, quæ *cùm ambularent, quasi sonus erat multitudinis, ut sonus castrorum; cùmque starent, demittebantur penna eorum*. Verùm ad se conservandum necesse non est, ut novas semper ditiones suis adjiciant: hoc enim infinitum foret, & tandem in injustitiam & tyrannidem vergeret. Satis se tueri poterit Status aliquis in circuli sui circumferentiâ, ita tamen, ut intra illius septa suam agendi vim retineat, & robur exercent, easque ipsas artes, quibus ad tantam magnitudinem pervenire contigit. Aquæ intra suum motum se conservant, is si desit, vitium capiunt; necessarium tamen non est, ut fluant, sufficit, si intra semetipsas moveantur, ut in lacubus & stagnis accidit solâ ventorum vi agitatis. Sic Monarchiæ, in quibus viget disciplina, quæque adversùs occasionem omnem munitæ sunt, diutiùs perdurant, licèt aliena non invadant. Etiam absque bello militares exercitationes frequentari possunt. Ita pacis tempore artes istas Cajus Cassius fovebat, & *quantum sine bello datur, revocabat priscum morem, exercitabat legiones, curâ, provisu agebat perinde, ac si hostis ingrueret*. Si Principi armorum desit exercitium, non ideò tamen pacis otio torpescat omnino; sed in eâ etiam gloriosum aliquid moliatur, quod opinionem sustineat. Augustus in Imperii sui tranquillitate animum

mum suum igneum cineribus sopiri minimè passus est; quin immò, cum ut homini agere illi non liceret, tanquam Deus aliquis majora aggressus est, componendo cælestium orbium motus, corrigendo menses, & leges dando temporibus. In eum finem Rex Philippus Secundus admirandam illam Escurialis fabricam construxit, quâ in re ipsam etiam Naturam artificio superare conatus est, & universo orbi animi sui suæque pietatis magnitudinem ostendere.

§. Sed & Regna hæreditaria in periculo sunt, quando qui succedit, moribus institutisque Majorum neglectis, subditorum servitutem & subjectionem à Naturâ esse existimat, & immemor ab illis ipsis suam proficisci amplitudinem, eos spernit, tanquam si mancipia forent, magisque bonum privatum præ oculis habet, & ut suas expleat cupiditates, quàm bonum publicum, dominatione jam in tyrannidem ^l conversâ; unde existimatio Principis perit apud populum, amor in odium vertitur, multaque alia fiunt, quibus discinditur reciproca illa unio, quâ Rex & Regnum ^m colligantur inter se; dum hoc paret, ille imperat, beneficio quasi mutuo, quod ab invicem accipiunt, Rex quidem splendorem illum & imperandi auctoritatem; Regnum verò felicitatem bene institutæ gubernationis. Absque hoc vinculo mutuo hæreditarii status aut pereunt, aut in aliam transeunt formam: nam Princeps, qui despici se videt, & omnibus esse odio, sibi metuit, è metu autem crudelitas, ex hac denique tyrannis nascitur; quam quia potentiores ferre non sustinent, conjurant adversus ejusmodi Principem, & plebe opitulante eum scepro exuunt: unde porrò fit, ut populus illis ipsis, utpote quibus libertatem suam tum acceptam fert, gubernacula committat, introducaturque Aristocratia, in quâ Optimates imperant. Attamen ne tum quidem Monarchiæ incommoda vitari poterunt: cum enim eorundem filii succedant postea, ideoque Magistratus & dominatio fiant hæreditaria, facilè iis abutuntur, ad utilitatem & commodum proprium in administrandâ Repub. omnia referendo; è quo illud deinde fit, ut

^l *Alia tyrannides ex Regibus, qui moribus institutisque Majorum violatis, imperia magis concupierunt.*

Arist. lib. 5. Polit. c. 10.

^m *Nam si non volentibus imperet, protinus desinit esse Regnum. Idem ib.*

populus iniquè & per tyrannidem opprimi se ab iis videns, sceptrum iisdem extorqueat è manibus, malintque imperare omnes, perinde quasi major sit libertas Democratix; in quâ cum æqualitas servari nequeat, invalescunt insolentia atque injustitia, & exoriuntur seditiones ac tumultus, quorum confusio ac damna tanta sæpe sunt, ut tolerabilius omnes existiment, si penes unum solum sit Imperium, atque ita ad Monarchiam tandem, à quâ primùm recesserant, fit regressio. Istiusmodi circulum committere solent Respublicæ, in quo non rarò accidit, ut omnem omnino libertatem amittant, dum nimirum status aliquis vicinus & potens inquietudinis illius occasione utitur, ad debellandas eas & subjugandas.

Tacit. lib. I.
Hist.

§. Imperia electiva, aut certè subditorum erga Principem affectus tum pereunt, cum Principis electi facinora non respondent conceptæ opinioni; deprehenso nimirum electionis errore ex inani meritorum præsumptione. Multi enim sunt, qui ad gubernandum videntur idonei, antequam ad gubernacula admoveantur, uti in Galbâ accidit, qui *omnium consensu capax Imperii* habebatur, *nisi imperâisset*. Qui electioni non subscripsere, nunquam ab electo satis securi sunt, quin potius metus iste in causâ est, ut mutationem exoptent & moliantur. Si illi verò, qui sua dedere suffragia, tantum sibi de ejus favore fuerunt polliciti, ut postquam spe suâ frustrari se vident, vivant inquieti & conquerantur: neque enim fieri poterit, ut Princeps satisfaciat omnibus; taceo ipsam etiam humanam gratitudinem paullatim fatigari, dum amplitudinis & fortunæ suæ instrumenta assiduè ante oculos habet, eosque tanquam illius creditores averfatur. Subditi mutationibus electionis assueti, easdem amant, semperque sibi persuadent, Principem alium novum fore meliorem. Qui in electione suffragii jus habent, tanto tempore suspendi, & quasi emori dolent suam eligendi potestatem, unde eorum existimatio dependet. Electus efferens sese dominandi libidine Imperii sui fines latius propagare contendit, violat juramenta, conditio-

ditiones & pacta, cum quibus ad sceptrum asscitus fuerat, & spretis Regni incolis (si alienigena sit) alios suæ Nationis muneribus præficit, suæque familiæ homines evehere satagit; quâ in re subditorum incurrit odium, & ruinæ suæ ansam præbet: omnes enim ab exteris regi grave ducunt. Jeremias certè pro tristi nuntio illud in ^m Ierusalem habuit.

^m Ecce auditum est in Ierusalem, custodes venire de terrâ longinquâ, & dare super civitates Iuda vocem suam. Jerem. 4. 16.

§. Imperia quoque armis parta diu florere haud solent: deliciis enim illud animorum robur flaccescit sensim, & eliditur. Felicitas consilia impedit, ipsosque Principes ita abripit, ut ea nunc media negligant, quibus ad illam fortunam pervenerunt. *Illud clarum, testatumque exemplis est, quòd homines felicitatem assequantur benignitate in alios, & bonâ de se opinione. Idem cum adepti, quæ voluerant, ad injurias & impotentiam in imperiis dilabuntur, fit meritisimò, ut unâ cum imperantium mutatione ipsi subditi se & affectus mutant.* Hæc causa fuit, cur Carthaginenses ex Hispaniâ ejecti fuerint, quia nimirum non adverterant, artibus iisdem, quibus acquiruntur Status, eos etiam conservari oportere: quâ de re magis solliciti esse solent ii, qui primi ejusmodi Provincias armis subegerunt, quàm eorundem Successores: illi enim omne animi & ingenii sui robur ad eas acquirendas tuendâsque contulerunt; contra verò hos ipsa successio negligentes eâ in re & minùs sollicitos efficit. Vnde fit, ut qui occupârunt Imperia, eorum plerique eadem retinuerint; qui verò tradita ab aliis accepere, hi statim ferè omnes amiserint. Spiritus sancti oraculum est, *Regna de gente in gentem transferri propter injustitias, & injurias, & contumelias, & diversos dolos.*

Polyb.

Arist. lib. 5.
Polit. c. 9.

Eccles. 10. 8.

Concludo præsentem materiam duobus documentis; primum est, quòd *conservantur Respublicæ non solum, quia procul sunt ab iis, quæ interitum afferunt, sed etiam quia propè sunt.* Nam timor intentiore curâ Reipublicæ consulere cogit. Alterum est, quòd & in ipso Principe, & in corpore Reipublicæ *maximè omnium, quod exiguum est, caveri debet. Detrimentum enim latenter obrepit, quia non totum si-*

Arist. lib. 5.
Polit. c. 8.

Idem ibid.

mul contrahitur ; at postquam invaluerit , remedium non admittit. Minimus etiam vermiculus cedri medullam paulatim exedit , & eam denique humi sternit. Navem secundissimis impulsam ventis una sistit Echenæis : quantò velocitas illius major est & vehementior , tantò faciliùs in scopulos allisa dissolvitur. Levissima damna Romanam Monarchiam everterunt. Plus interdum creat periculi levis aliqua humorum intemperies , quàm gravis infirmitas , quia illa ferè negligitur , huic verò gnaviter paratur remedium. De febris curandâ mox sumus solliciti ; at de defluxione aliquâ in pectus decedente perparum laboramus : unde tamen morbi graviores nasci solent.

SYMBOLVM LXI.

DE CACHORDVM (instrumentum Musicum) perfectam format Aristocratiam constantem ex Monarchico imperio & Democratico. Intelligentia præsidet, imperant plures digiti, paret verò nervorum multitudo; quasi populus quidam, qui attemperati sunt omnes inter se & concordēs in harmoniâ, non particulari & privatâ, sed communi & publicâ, ita ut majores à minoribus minimè dissonent. Decachordo similis est Respublica aliqua, in quâ longus rerum usus & experientia alios præesse voluit, obedire alios; sancivit leges; constituit Magistratus; distinxit officia; certos præ-

præscripsit imperandi modos ac formas, & apud Nationes omnes eum instituit Republicæ ordinem, qui naturæ cujusque maximè conformis esset & consentaneus. Vnde fit, ut antiqua illa dispositio sine periculo immutari haud possit. Decachordum illud Regnorum & Rerumpub. cum omnibus suis partibus jam constitutum est, nervi omnes contemperati inter se, & suis quique locis dispositi; & tametsi fortè cuiquam videatur, unum aliquem aliter immutatum meliorem fore; plus tamen sempertribuendum prudentiæ & considerationi Majorum, quos longus usus & experientia edocuit: rationes enim ac modi gubernandi, licèt quædam habeant incommoda, minori tamen ferè cum detrimento tolerari solent, quàm innovari. Princeps aliquis prudens nervos attemperat, prout dispositi ipsi sunt, non eos immutat omnino, nisi fortè temporis diuturnitate, aut aliis de causis tantoperè disturbati ii sint, ut planè à fine suo primo deficient, quemadmodum alibi dicimus. Oportet igitur, ut Princeps Imperii sui decachordum bene accuratèque perspectum habeat, Majestatem item, quæ illud comitatur, naturam denique, conditionem & ingenium tam populi, quàm aulicorum, quæ præcipui illius nervi sunt. Nam ut rectè dicit Rex Alphonfus Sapiens in quâdam suâ lege: *Saber conozer los Omes, es una de las cosas, de que el Rey mas se debe trabajar: ca pues que con ellos ha de fazer todos sus fechos, menester es, que los conozca bien.* In hoc potissimum gubernandi artificium consistit.

L. 13. tt. 5. p. 2

Mar.

Principis est virtus maxima, nôsse suos.

Qui in eâ scientiâ plus profecerunt, majori cum facilitate suos rexerunt Status. Multi ad Regnorum decachordum manum admovent, pauci digitis nervos aptè nôrunt impellere, rarissimi naturam illius ritè cognoscunt, & eo scitè canunt.

Illud igitur sciat Princeps, Regnum nihil esse aliud, quàm multarum civitatum populorumque quandam unionem, & consensionem communem in unius alicujus imperium & obedientiam aliorum, quam ambitio suasit & vis. Concordia
illud

illud primùm erexit, idem porrò conservat concordia. Iustitia & clementia vitam ei tribuunt. Cura est alienæ salutis. Spiritus ejus in unitate Religionis consistit. Ex iisdem partibus, quibus constat, conservatio ejus dependet, augmentum item, aut ruina. Consortem ferre non sustinet. Multis expostum est periculis. In ipso magis, quàm in ullâ re, fortunæ triumphat inconstantia. Æmulationi & invidiæ obnoxium est. Plus illi periculi à rebus secundis, quàm adversis imminet: in illis enim sui quasi oblitum vivit securiùs, per securitatem in superbiam erigitur, per superbiam in interitum ruit: Si novum sit, facilè iterum dissolvitur; si antiquum, ne sic quidem omnino firmum est. Non minùs in perpetuâ pace periclitatur, ac in bello. Si armis alienis infestum non sit, se ipso collabatur, & ubi semel ruere cœperit, sustinere se non potest. Inter summum ejus fastigium & præcipitium nihil penè interjicitur temporis. Æmulationibus nunc defenditur, nunc offenditur. Si exiguum valde sit, tueri se nequit; si grande admodum, regere seipsum nescit. Arti magis parret, quàm violentiæ. Amat novitates, & in his ruinam suam reperit. Virtus salus illius est, vitium infirmitas. Labor illud erigit, dejicit otium. Munimentis & fœderibus roboratur, & legibus stabilitur. Magistratus pro corde illi est, consilia sunt pro oculis, pro brachiis arma, pro pedibus opes.

§. Istud Regni Decachordum Majestas comitatur, quæ est quædam harmonia è populi chordis orta; & à ^a cælo approbata. Repræsentatio quædam potestatis, & splendor supremæ jurisdictionis. Vis quædam, quæ auctoritatem & obedientiam sibi conciliat. Custodia & salus est Principatûs. Opinio & fama esse suum illi tribuunt; amor securitatem; metus auctoritatem; ostentatio amplitudinem; cæremonia reverentiam; severitas observantiam; pompa existimationem. Quantò magis hominum fugit frequentiam, tantò magis in veneratione est. Contemptu & odio in discrimen venit. Nec æqualitatem fert, nec divisionem, quia in admiratione & unitate est posita. In utrâque fortunâ constantiam servat: roborat eam cultus; fovent arma & leges. Nec durat
in

^a Vivit Dominus, qui firmavit me, & collocavit me super solium David Patris mei. 3. Reg. 2. 24.

in elatione , nec in demissione animi concidit. Vitam illi prudentia & beneficentia tribuunt , eripiunt impetus & vitium.

§. Chordarum vulgus Decachordi istius populus est , cujus natura monstro per omnia similis , dissimilis à seipsâ est , inconstans & varia. Exteriori rerum facie capitur , interiora non penetrat. Rumorem in consilium adhibet. Sic à mediis & ratione derelictus , ut verum à falso discernere nequeat. In deteriora semper pronus. Vnâ eâdemque horâ duos contrarios inter se induit affectus. His potius duci se finit , quàm ratione ; magis impetu , quàm prudentiâ ; umbrâ potius , quàm veritate. Poenis & castigationibus domari potest. In adulationibus difformis est & varius , laudes veras falsis commiscens. Medium tenere nescit : aut extremè amat , aut odit ; aut summè gratus est , aut ingratus ; aut pavet , aut terret ; dum verò pavet , securè spernitur. Periculis levioribus proximè imminentibus perturbatur ; grandioribus , si longinqua sint , nihil omnino terretur. Aut abjecto servit animo , aut cum superbiâ imperat. Nec ipse liber esse didicit , nec esse finit alios. Minis audax est , re ipsâ & opere pusillanimis ac vecors. Levibus de causis commovetur , & citò rursus componitur. Sequitur , non ducit. Erga omnes eodem modo se gerit. Faciliùs cogi se finit , quàm persuaderi. Rebus prosperè fluentibus arrogans est & impius ; in fortunâ adversâ pavidus & religiosus. Tam ad crudelitatem proclivis , quàm ad misericordiam. Eodem animi ardore , quo uni favet , persequitur alium. Clementiâ nimîâ abutitur ad licentiam , rigore nimio in perniciem it præceps. Si effrãntiùs semel in bonos invaserit , nec ratio , nec pudor eum retrahit. Rumores fovet confingitque , & suâ credulitate famæ vires addit. Paucorum sermones negligit , voces multorum sequitur. Eventus malos malitiæ Magistratûs tribuit , & calamitates communes delictis Principis. Nihil magis eum obsequentem reddit , quàm annonæ & rerum omnium ubertas , in quâ curas suas omnes & cogitationes defixas habet. Rei privatae studio , aut honoris læsione leviter commove-

tur.

tur. Oneribus pressus concidit, allevatus recalcitrat. Amat ingenia præfervida & temeraria, rationem item gubernandi ambitiosam & turbulentam. Nunquam acquiescit præsentium rerum statu, mutationis semper & novitatis appetens. Virtutes aut vitia eorum, qui præsunt, imitatur. Locupletibus & potentioribus invidet, & insidias machinatur. Ludos aliâque oblectamenta diligit, neque ullâ aliâ re magis, quàm istis, animus illius & gratia conciliari potest. In Religione superstitiosus est, & Sacerdotibus paret potius, quàm suis Principibus. Hæ præcipuæ conditiones affectionesque sunt multitudinis. Illud tamen sibi Princeps persuadeat, nullam esse communitatem, aut tam amplum consilium, quantumvis grave sit, & Virorum selectorum, in quo vulgus aliquod non sit, quòdque non in multis cum populari conveniat.

§. Alia etiam Decachordi istius Musici pars, nec minùs principalis est aula; cujus nervos nisi magnâ cum prudentiâ & dexteritate Princeps impellere noverit, totius gubernationis harmoniam disturbabunt: quare ut bene ii semper attemperati permaneant, illius etiam naturam nôsse oportebit. Est igitur aula præsumptuosa & varia. Ad momenta singula Chamæleontis instar suos mutat colores, pro eo ac fortuna prospera, aut adversa aspirat. Tametsi una & communis omnium lingua sit, non æquè tamen omnes eam intelligunt. Principem nascentem veneratur ac colit, occasui proximum minimè curat. Actiones illius observat & carpit. Moribus ejus sese accommodat, & errores imitatur. Retibus adulationis assiduè illius venatur gratiam. Nunquam non intenta in ambitionem & privatum commodum. Mendaciis alitur, & veritatem odio habet. Malum temerè credit, difficilimè id quod bonum est. Amans mutationum & novitatum. Omnia timet, & diffidit in omnibus. Superba & arrogans in jubendo, in obediendo abjecta & humilis. Invida tum erga se ipsam & domesticos, tum erga eos, qui extrâ degunt. In dissimulandis celandisque suis studiis mirum in modum artificiosa. Odium risu & cæremoniis contegit. Laudat palàm,

clàm vituperat. Sui ipsius hostis est. In iis, quæ foris incur-
runt in oculos, vana; in promissis, levis.

§. Cognito igitur isthoc gubernationis instrumento, nervorum item illius naturâ & concordia, oportet Principem tali cum prudentiâ eos pellere digitis, ut ne disparem reddant sonum: quâ in re opus est, certam servare mensuram & tempus, nec magis uni favere nervo, quàm alteri, in iis, quæ ad consentum & harmoniam efficiendam pertinent; aut aliorum oblivisci: omnes enim in instrumento musico Reip. munus suum habent, licet inæquales sint inter se, & facillè dissonent. Quæ vocû discordia tum periculosior erit, si Princeps amplam nimis potestatem concesserit Magistratibus; si nimiùm plebi faventem se exhibuerit, aut spreverit Nobilitatem; si justitiam administraverit aliquibus, aliis non item; si armorum literarumque officia confuderit. Si denique non probè intellexerit, Majestatem sustentari auctoritate; regnum amore; aulam gravitate; nobilitatem existimatione; populum ubertate; justitiam æqualitate; leges metu; arma præmio; potentiam parsimoniâ; bellum opibus, & Pacem opinione.

§. Vnumquodque Regnum instrumentum est ab aliis naturâ & nervorum (qui sunt ipsi subditi) dispositione diversum, adeoque à diversâ manu, & modo diverso regi & impelli debent. Regnum aliquod decachordi instar est, quod non solum mollitie extremorum digitorum indiget, sed unguium etiam duritie. Aliud organo musico simile videtur, in quo ambabus opus est manibus, ut earum pondere vocum symphonia exprimatur. Aliud tam delicatum est, uti cythara, quæ non fert ipsos digitos, sed levi pulsata calamo, tum demum suaviter resonat. In eo igitur Princeps elaboret, ut ista Regnorum suorum instrumenta, & subditorum nervos bene habeat perspectos & temperatos inter se, caveâtque (quod & in ipso Deo observavit^b Chrysostronus) ne severitate aliquâ, aut cupiditate nimis adducat claviculos: nam nervus etiam probatissimus, si nimiùm intensus non rumpitur, omnium tamen turbat concordiam, & modulationis suavitatem impedit.

^b Neque nervum intendit, neque remittit ultra modum, ne harmonie concentum ledat.
Chryl.

SYMBOLVM LXII.

A P E S , quibus plurimum Natura ingenii & industriæ tribuit, artificium suum construendi favos callidè contegunt. Fervet opus, & nemo œconomiam earundem & statum penetrare potest : quòd si quis curiosiùs interdum , efformato alveari vitreo, eum velit introspicere , undique cerà illud obducunt , ut ne actionum suarum domesticarum testes & spectatores habeant. O prudentem Rempubicam , mundi magistram ! jam dudum in animantes omnes supremum teneres Imperium , si quemadmodum tibi Natura pro tuâ conservatione suggessit media , ita vires quoque pro incremento tuo suppeditasset. Discant à te omnes aliæ, quan-

Q q 2

ti ad

ti ad felicitatem publicam interfit occultum aliquod silentium, & secretum tacitum in rebus agendis statuendisve, quantumque noceat, si detegatur artificium, & prodantur in apertum regulæ gubernationis, negotiationes & tractatus, consilia ac fines, mala & infirmitates interiores Reipublicæ. Si hanc apum prudentiam considerasset cum animo suo Drusus Tribunus, cum Architectus ei polliceretur, ita se adium fenestras dispositurum, ut nemini per eas introspicere liceret, non hunc in modum respondisset: *Tu verò, si quid in te artis est, ita compone domum meam, ut quidquid agam, ab omnibus perspici possit.* Arrogantia hæc fuit animi aperti & ingenui, aut confidentia hominis privati, non Ministri alicujus publici, neque Principis, in cujus palatio necesse est, quidam secessus sint ab arbitris remoti, ubi extra aliorum conspectum deliberetur de negotiis ac decernatur. Consilium tanquam ^a mysterium non nisi cum paucis communicandum. Deo ejusdem Præfidi (quem Consulum dicebant) Roma aras quondam erexit, sed subterraneas, ut indicaret, consilia occulta esse debere. Cujus etiam secreti beneficio in tantam illa crevit amplitudinem, diuque salva constitit; illud scilicet pro comperto habens, *taciturnitatem optimum atque tutissimum rerum administrandarum esse vinculum.* Erat Senatui illi tam fidum profundumque pectus, ut ejus consultationes, & quæ secreto statuerat, nunquam palam eruperint: multis sæculis ne unus quidem Senator fuit, qui ea proderet: universi ac singuli aures habebant ad audiendum; linguam nemo, ut loqueretur. Nescio profecto, num idem de Monarchiis & Rebuspub. præsentibus dici possit. Quod heri in earum consiliis actitatum fuit, hodie narratur inter muliercularum subfella, quarum blanditiis (contra ac præcepit Michæas ^b Propheta) facile arcana sua pandunt mariti, illæ verò vicissim aliis; quomodo in secreto illo accidit, quod *Maximus uxori sue Martia aperuit, illa Livia.* Per ejusmodi canales mox secreta illa etiam ad Legatos Principum permanant, à quorum observatione nemo quisquam immunis est. Publici exploratores sunt, urinatores, qui in profun-

Vell. Pater.
lib. 2.

^a Habuit cum
eis mysterium
consilii sui.
Judith. 2. 2.
Ros. 2. Ant.
Rom.

Valer. Max.
lib. 2. c. 2.

^b Ab eâ, quæ
dormit in sinu
tuo, custodi
claustra oris
tui. Mich. 7. 5

Tacit. lib. 1.
Annal.

profundum se demittunt. Prudens illa Respublica, quæ ad diuturnam commorationem illos non admittit. Noxii magis sunt, quàm proficui tranquillitati publicæ: plura excitârunt bella, quàm paces composuerint: semper alvearia fabricantur vitrea, ut per insidias queant inspicere, quid agatur in consiliis. Omni igitur ope elaboret Princeps, ut consiliorum suorum rimas omnes obstruat, ne per eas introspicere possit curiositas: nam si hostis illa penetret, facilè iis it obviàm, & contrà sese armat; uti faciebat Germanicus, siquidem *nihil Casari incognitum: Consilia, locos, prompta, occulta noverat, astûsque hostium in perniciem ipsis vertebat.* Eandem ob causam Sallustius Crispus quoque suavitè Liviam, *ne arcana domûs, ne consilia amicorum, ministeria militum vulgarentur.* Dum Samson aperuit Dalilæ, in quo robur suum ^c confisteret, unâ malitiæ occasionem præbuit, illudque ^d perdidit. Consilia occulta omnes metu percellunt, & Principi auctoritatem pariunt; & licèt non optimè fundata ea sint, iudiciùm tamen prudens facilè postea rationes invenit, quibus ea bonâ fide tueri possit. Rueret omnis de Principibus & Rebus publicis concepta opinio, si intimè penetrare liceret, quæ in secretioribus eorundem consiliis pertractantur. Gigantes sunt, qui proceros sese & potentes offerunt oculis, magis que perterrefaciunt, quàm lædant: verùm si metus eos agnoverit propiùs, videbit phantasticos esse, qui regantur ac sustententur ab hominibus non majoris stature, quàm sint cæteri. Imperia in consiliis & actionibus suis secreta in veneratione sunt, secùs spernuntur ab omnibus. Quàm aspectu jucundum est flumen ^e profundum, quàm contrà inamœnum, quod jacentes in fundo lapides & alveus muscum ostentat! illud pedibus transire nemo audet; hoc vadare volunt omnes. Res opinione magnæ conspectu vilescunt. *Major è longinquo reverentia.* Propterea sapientissimus Deus, cum in monte Sinai de dandâ populo suo lege ejusque gubernatione conferret cum Moyse, supremum illius cacumen non igne solum, sed & densissimâ ^f nube circumsepit, ne quis per insidias eos observare posset, præce-

Tacit. lib. 2.
Annal.

Tacit. lib. 1.
Annal.

^c Si rasum fuerit caput meum, recedet à me fortitudo mea, & deficiam, eròque sicut cæteri homines. Jud. 16. 17.

^d Quia nunc mihi aperuit c. r. suum. Ibid. v. 18.

^e Sicut aqua profunda, sic consilium in corde viri.

Prov. 20. 5.

Tacit. lib. 1.
Annal.

^f Ecce cæperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes densissima operire montem. Exod. 19. 16.

8 Cavete, ne
ascendatis in
montem, ne
tangatis fines
illius, omnis
qui tetigerit
montem, mor-
te morietur.
Exod. 19.12.

L. 4. tt. 3. l. 1.
Recop.

L. Mercato-
res, c. de cõ-
mer.

Ecl. 11. 36.

Val. Max.

pitque sub pœnâ capitis, ne ullus vel ad radicem montis propius & accederet. En ipsius etiam Dei consultationes & mandata, tanquam mysteria in secessu secreta haberi oportuit. Quid igitur in humanis erit, cum nullum Sapientum sit consilium absque ignorantibus? quando consulta eorum vulgantur in publicum, diu multumque expensa videntur, & facta magno cum iudicio. Majestatem & prudentiam Principis referunt, gravesque considerationes & causas subesse credimus, quas mente assequi non possimus; immò multas interdum nos ipsi addimus, quæ Principi aut Consiliariis ne in mentem quidem venerunt; verum si ipsam consultationem, fundamenta, & consilia coram audire licuisset, meritò ea risissemus. Ita in theatris fieri assolet, ubi Actores bellè personati in scenam prodeunt, & auctoritatem præ se ferunt; intus autem post siparium eorum nota est ignobilitas; omnia ibi permixta & confusa. Eam ob rem longè adhuc inconvenientius est, si gubernationis mysteria communicentur cum Exteris, quos suspectos habebat Rex Henricus II. Et licet multi forsan fideles futuri sint, tutius tamen est, planè eos arcere à gubernaculis, aut ærarii communis administratione, præsertim quando subditi non sunt, aut æqualis conditionis, *ne videlicet alieni Regni, quod non convenit, scrutentur arcana*. Sed ita ferè naturâ comparati sumus, ut domestica aspernemur, miremur aliena. Nullam putamus esse animi fortitudinem, scientiam nullam, nullum consilium, nisi apud Exteros, nequicquam monente nos Spiritu sancto: *Admitte ad te alienigenam, & subvertet te in turbine, & alienabit te à tuis propriis*.

Si Princeps voluerit, ut consilia sua secreta habeantur & tacita, taciturnitate suâ & prudentiâ in rebus suis celandis exemplo aliis præeat. Q. Metellum imitetur, quem dixisse aliquando accepimus (quod idem & Petrus Aragoniæ Rex solebat) *Si hujus consilii mei interiorum tunicam consciam esse censerò, continuo eam cremari jubebo*. Enitatur peculiari studio, ut animum suum occultum habeat: qui enim suæ-

met

met intentionis fuerit dominus, idem quoque præcipuum gubernandi instrumentum in suâ jam tenet potestate. Intellexit hoc quondam Tiberius, cui *etiam in rebus, quas non occuleret, seu naturâ, sive adfuetudine suspensa semper & obscura verba: tunc verò, cùm de succellione ejus in Augusti locum ageretur, vel maximè nitebatur, ut sensus suos penitus abderet.* Secreta non cum Ministris omnibus communicanda sunt, quantumvis fideles ii sint, sed illis duntaxat, ad quos illa aliquâ ratione pertinent, aut quos absque majori incommodo ea celare non licet. Dum Christus suum quoddam à se patratum miraculum clàm alios esse cuperet, tres solum Apostolos illius fecit conscios, in omnibus enim secretum haud satis tutum^b fuisset. Magnâ curâ opus est, ut illud in arcano maneat: etsi enim in nostrâ sit potestateⁱ facere, non tamen internus ille motus affectuum & passionum animi, aut celer ille verecundiæ sanguis, qui in vultu & oculis prodit, quod in imo pectore latet^k abditum. Subtiliori nimirum & tralucenti chartæ animus similis est, & foris legi potest, quod intus consignatum. Sic ex illo Agrippinæ mors Britannici, *quamvis vultu premeretur, emicuit.* Noverant istud Tiberius & Augustus, nec putabant satis dissimulare se posse gaudium, quo ex Germanici morte perfundeabantur, adeoque in publico comparere ausi non^l sunt. Non sola lingua in apertum profert, quod in corde servatur reconditum: plura alia dantur in homine non minùs garrula, quàm illa; ut sunt amor, qui cùm ignis quidam sit, illuminat & pandit interiores pectoris recessus: ira, quæ fervet & supereffluit: metus pœnæ: vis doloris: spes commodi proprii: honor, aut infamia: inanis gloria ex eo, quod jam animo concipitur, cupiens nimirum, ut antè propaletur, quàm mandetur executioni: mentis denique vacillatio aut ex vino immodicè sumpto, aut aliâ aliquâ de causâ. Nulla tanta est diligentia, quæ naturales illos exploratores queat fallere, quin immò quantò illa fuerit major, tantò magis hi sese in apertum produnt; quomodo Scevino accidit in conjuratione, quam moliebatur: *ipse enim mæstus, &*

Tacit. lib. 1.
Annal.

^h Non permittitur intrare secum quenkum nisi Petrum, & Iacobum, & Ioannem.
Luc. 8. 51.

ⁱ Si tam in nostrâ potestate esset oblitisci, quam tacere. Tacit. in vitâ Agr.

^k Quoniam nequitia in habitaculis eorum in medio eorum.
Ps. 54. 16.

Tac. lib. 13.
Annal.

^l Anne omnium oculis vultum eorum scrutantibus, falsi intelligeretur.
Tacit. lib. 3.
Annal.

Tac. lib. 15.
Annal.

¹ Tac. 1. 13.
Annal.

² Tac. 1. 14.
Annal.

^m Qui pungit
cor, profert
sensum. Eccl.
22. 24.

³ Tacit. 1. 4.
Annal.

⁴ Idem ibid.

ⁿ Possèa cog-
nitum est, ad
introspiuen-
das etiam pro-
ceram volun-
tates, ind. et
d. bitationem.

Tacit. lib. 1.
Annal.

^o Simul hono-
ra de Germa-
nico, Agrippi-
nâ miserans,
differèbat.

Et postquam
Sabini, ut
sunt molles in
calamitate
mortalium ani-
mi, effudit la-
crymas, junxit

quesus; au-
dentius jam
ocèrat Seja-
num, scitiam,
superbiã, sp. s.
ejus, ne in Ti-
berium quidẽ
vitio abstinet.

Idq; sermones
tanquam veti-
ta misissent,
speciem arcta
amicitiæ face-
re. Ac jam ul-
trò Sabini

querere Lati-
arem, ventitare
domum, dolo-
res suos quasi
ad fidissimam
deferre. Tac.
lib. 4. Annal.

magna cogitationis manifestus erat, quamvis letitiam vagis sermonibus simularet. Et tamen si longo usu corrigi possit sensum Natura & institui, ut secretum custodiat arctius; uti Octavia¹, quamvis rudibus annis, dolorem, caritatem omnis affectus abscondere didicerat, sicut & Nero,² factus naturã, & consuetudine exercitus, velare odium fallacibus blanditiis: neque potest ars semper tam esse vigilans & attenta ad omnia, quin sui interdum obliviscatur, & motui naturali indulgeat, malitiã præsertim irritante & impellente. Variis modis id fieri contingit, quos hinc subjiciam, ut Princeps cavere sibi sciat, nec tam facilè sinat quenquam in pectus sibi introspicere, & rimari ea, quæ intus latent recondita.

Solet igitur malitia astutè humorem peccantem tangere, ut foràs erumpat, & occulta animi sensa in lucem^m proferat. Ita à Sejano³ Agrippinæ proximi inliciebantur prævis sermonibus tumidos ejus spiritus perstimulare, ut ipsa suum regnandi desiderium proderet, adeoque suspecta Tiberio fieret.

Idem injuriæ quoque efficiunt, quæ claves sunt cordis. Secretissimus in cogitatis suis erat Tiberius, injuriæ tamen, quas ab Agrippinâ accepit,⁴ raram occulti pectoris vocem elicere, corruptamque Græco versu admonuit: ideo ladi, quia non regnaret.

Qui ut sua celet consilia, contraria omnia simulat, is demum intelligit, quid de iis sentiant alii; quo artificio idem Imperator Tiberius usus fuit, quando ut Senatorum animos pervestigaret, præ se tulit, quasi nollet admittere Imperium.

Alia item astutia est, sensim & quasi per ambages in res abditas & secretas penetrare, laudando scilicet aut vituperando id, quod exploratum quis cuperet, & faciendo se delicti consortem, conciliare sibi fidem, aliùmque inducere, ut mentem & opinionem suam aperiat. Hæc viâ Latiaris de prædicando Germanicum, miserando Agrippinæ sortem, & Sejanum accusando, suam tantoperè Sabino probavit fidelitatem, ut hic suum erga Sejanum odium illi^o patefaceret.

Crebræ interrogationes multa quodammodò jacula sunt uno eodémque missa tempore, quibus omnibus diligencia

gentia obfistere non potest, quæque pectus secreti etiam tenacissimum armis exuunt; uti Pisonis filio factum à Tiberio, *crebris interrogationibus exquirente, qualem Piso diem supremum noctemque exegisset. Atque illo pleraque sapienter, quædam inconsultius respondente.* Quòd si inopinatae eæ sint, magis etiam animum perturbant; id quod Tiberius aliquando expertus fuit: nam *perculsus improvisâ interrogatione Asinii Galli, etsi paululum reticuit, ut secum ipse expenderet, quid responderet, dissimulare tamen omnia non potuit, etenim vultu offensionem coniecitaverat Asinius.*

Tacit. lib. 3.
Annal.

Tacit. lib. 1.
Annal.

Idem ibid.

P Non temperante Tiberio, quin premeret voce, vultu, eò quòd ipse creberrimè interrogabat: neque, refellere, aut eludere datur, ac sepe etiam confitendum erat, ne frustra quæsivisset.

Tacit. lib. 3.
Annal.

Tac. lib. 15.
Annal.

Ipsa Principis auctoritas & veneratio Majestati debita impellunt ad dicendam veritatem, tamen aliquando etiam ad mendacium, ne frustra quæsivisse videatur; quemadmodum eidem Imp.^p Tiberio accidebat, quoties ipse reos examinaret.

E sermonibus variis & colloquiis, quæ dextrimè quidam exordiri nòrunt, perspicitur animus, haud secus atque ex diversis chartæ conscissæ particulis junctis iterum & collatis inter se legitur, quod scriptum in eâ fuerat: atque isthâc observatione didicerant olim, qui contra Neronem conjurârant, Fenium Rufum à parte ipsorum futurum: nam *crebro ipsius sermone illis facta fides.*

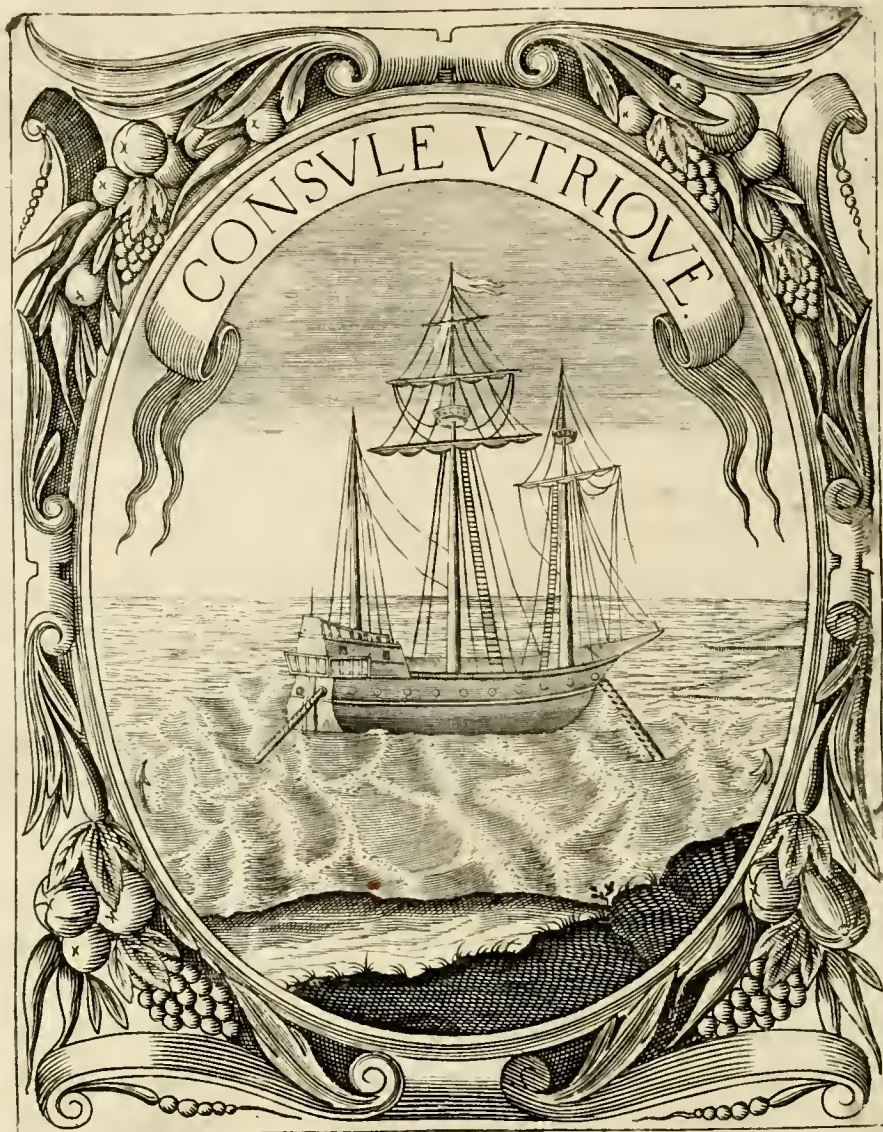
§. E quibus omnibus colligere licebit Principi, quantum in secretis insit periculi, & si in nobismet ipsis secreta illa non sint, quomodo in aliis erunt? Quare nemini cuiuspiam ea debet committere, quoad fieri potest: sunt enim veluti cuniculi quidam subterranei, qui si multa habeant orificia, ignis omnis exhalat, & effectum non habet. Si tamen necessitas postulet, ut ea Princeps cum Ministris suis communicet, vidensque ea propalari, rescire voluerit, cujus culpâ id fiat, sua serim varia aliqua fingat secreta, & singula singulis committat: ita enim fiet, ut per illud, quod divulgatum fuerit, eum deprehendat, qui ista revelat aliis.

Non tamen sine usu fuerit, introspicere illa primo aspectu leviter, ex quæis magnarum sæpe rerum motus oriuntur. Potentissimorum etiam Imperiorum aggeres in periculo sunt, ne per minimam curiositatis rimulam eos mare disturberet & deiciat.

Tacit. lib. 1.
Annal.

ciat. Vbi vermis iste secreti radicem arrosarit, procerissimam etiam arborem humi sternet.

SYMBOLVM LXIII.

IN negotiis omnibus principia eorundem & fines sibi mutuò respondere debent. Curandum, ut perfecta eorum forma sit, nec facilè immutanda. Figulus aliquis non sic in incertum rotam versat, nec manu sic obiter opus suum fingit, ut vas aliud ab incepto exeat. Vnum aliquod opus sit sibi ipsi conforme & simile.

Horat.

Amphora cœpit
 Institui currente rotâ, cur urceus exit?
 Denique sit quod vis, simplex duntaxat, & unum.

Nihil

Nihil perniciosum magis, quàm illa in actionibus, & gubernandi ratione inæqualitas, quando principia finibus minime consonant. Ludibrio omnibus est, qui magnâ cum curâ ac sollicitudine imperandi munus exorsus, omnia postea per incuriam negligit. Satius fuisset eodem semper passu incedere, etsi segni ac tardo. Illa ipsa laus, quam ejus commueruere principia, accusat ejusdem fines. Perdidit auctoritatem Galba, quod sub Imperii initium instaurationem militiae pollicitus, indignos postea eidem^a præfecisset. Multi Principes videntur optimi, & pessimi sunt: multi prudenter norunt differere, & absque prudentiâ operantur: nonnulli magna promittunt, & pauca præstant: alii in pace fortes sunt, & in bello ignavi: alii tentant omnia, & nihil ad perfectionem adducunt. Ista rerum difformitas haudquaquam decet Majestatem, in quâ perpetua quædam dictorum factorumque constantia & æquabilitas elucere debet. Nec amor, nec obedientia stabiles esse possunt in Principem, qui à seipso dissimilis est. Quare diligenter antè cum animo suo consideret, quàm certi aliquid statuatur, num in consiliorum suorum executione media principiis & finibus responsura sint, pro eo ac monet Gofredus:

A quei, che sono alti principio orditi

Di tutta l'opra il filo, e'l fin risponda.

Tass. cant. 1.

Gubernationis tela bona non erit, quantumvis eximia illa sit, nisi æqualis fuerit. Nec satis est circumspicere, quomodo ordiendum sit aliquod negotium, sed illud insuper nôsse oportet, quâ pertexti debeat. *Prorâ & puppi summam consilii* perfecti significabant veteres, propterea quod à prorâ & puppi tanquam à capite & calce pendet tota^b navis. Vnde figuram præsentis desumpsi Symboli, repræsentando consilium aliquod prudens, attentum ad principia sua & fines, per navem, quæ anchorâ duplici, in prorâ nimirum & in puppi, adversus tempestatem firmatur. Parum prodesset una sola in prorâ, si ventus in puppim sævire posset, eamq; in scopulos allidere.

Cicero.

^b Mihi prorâ & puppis, ut Græcorû proverbium est, fuit à me tui dimittendi, ut meas rationes explicares. Cicero.

§. Tria ad rectè decernendum requiruntur; prudentia ad deliberandum, industria ad disponendum, & constan-

tia

Acribus, ut
ferme talia,
initis, incurioso fine.
Tacit. lib. 6.
Annal.

L. 5. tit. 9. p. 2

Tacit. lib. 2.
Hist.

tia ad perficiendum. Inanis esset omnis labor ardorque in negotiorum principiis, (si quod fieri solet) de exitu eorundem ac fine non essemus quoque solliciti. Vtrâque anchorâ opus est, ut ea stabiliat ac firmet prudentia. Quia verò isthæc in præteritum & præsens suos tantummodo intendit oculos, non in futurum, unde omnia dependent negotia, ideò necessum est, ut ratiocinando conjectet, & antè prospiciat, quid per hæc aut illa media obtineri possit; & ut in eum finem deliberationem consultationemque instituat, quæ (ut dixit Rex Alphonfus Sapiens) *es buen antevidimiento, que Ome toma sobre cosas dudosas*. In eâ consultatione tria consideranda sunt, Facile, Honestum, & Utile: *Omnes quippe, qui magnarum rerum consilia suscipiunt, æstimare debent, an quod inchoatur, Reipublicæ utile, ipsis gloriosum, aut promptum effectu, aut certè non arduum sit. Simul ipse, qui suadet, considerandus est, an privatae rei studio moveatur, aut fine aliquo particulari, adjiciatne consilio, & executioni periculum suum; Et si fortuna cœptis affuerit, cui summum decus acquiratur; si secus, cui infamia expectanda sit.* Præmissis isthoc examine, & re semel statutâ, applicari debent media jam dictis conditionibus conformia: neque enim honestum erit, aut utile, quod per media iniqua & sumptuosa obtinebitur: quâ in re quatuor diversa tempora, quæ in omnibus occurrunt negotiis, & cum primis in infirmitatibus Rerumpublicarum, haud secus ac in morbis corporum, consideranda sunt, Principium nimirum, Incrementum, Consistentia, & Declinatio; quibus cognitis, & applicatis convenienti tempore mediis, faciliùs obtinetur, quod in votis est, aut retardatur, si ordo permutetur; quemadmodum retardaretur cursus navis, si clavus proram occuparet. Industria consistit in seligendis mediis, ad finem propositum maximè idoneis, nunc his nunc illis utendo, quâ in re non minùs profunt & adjuvant ea, quæ prætermittuntur, quàm ea, quæ adhibentur; uti in variarum vocum concertatione accidit, quarum aliæ per vices nunc silent, nunc modulantur aliæ, & tamen omnes simul harmoniam efficiunt. Negotia
semet-

femetipſa non procurant, tametſi aut bona eorundem diſpoſitio & juſtitia, aut utilitas publica ea urgere videantur; quin contrà ſæpe honeſtas rerum cauſſas, nî judicium adhibeas, pernicioſi exitus conſequuntur. Erraretur in paucis, ſi debita adhiberetur attentio; verùm aut defatigantur Principes, aut ſubtilitates ſpernunt, & obſtinatione quâdam ea, quæ animo conceperunt, potentiæ ſuæ vi obtinere contendunt. Hæc ut plurimum ignorantia uti ſolet, amicâ compoſitione prudentia. Quod vis impetrare nequit, paulatim facilius reddit dexteritas, quæ tempus & occaſionem obſervare ritè noverit. Ita fecit Legatus Cæcina, cùm neque auctoritate, neque precibus legiones Germanicas à fugâ, quam neſcio quis inanis ſuadebat metus, poſſet retrahere, donec *projectus in limine porta, miſeratione demum, quia per corpus Legati eundem erat, clauſit viam*. Quod idem alio in caſu antè Pompejus fecerat. Verbum unicum tempeſtivè prolatum, aliquando victoriam peperit. Ferdinandus Gonſalvus Caſtellæ Comes aciem inſtruxerat, ut cum Africanis conſligeret, datoque ad prælium ſigno, cùm equitum unus admotis equo calcaribus, alios antevertere cogitat, illicò in oculis omnium terrâ dehiſcente hauſtus fuit: turbavit ea res univerſum exercitum; at Comes ad milites converſus, *Si terra, inquit, nos ferre non ſuſtinet, multò minùs nos ferent hoſtes*, & pugnam exorſus feliciter triumphavit. Nec minoris prudentiæ fuit, quod in conſlictu ad Ciriniolam accidit: cùm enim Italus quidam miles ratus Hiſpanos victos eſſe, pulveris ſulphurei cados duobus curribus geſtatos incendiſſet, & magnâ exercitûs totius eſſet turbatio, Gonſalvus eâ occaſione uſus præſenti animo, hilari facie ad circumſtantes: *Bono, inquit, eſtote animo, datur celo clara victoria, præclarum flamma amen, quaſi incenſis ad eam celebrandam facibus*; nec vanum fuiſſe augurem, eventus comprobavit. Tanti refert interdum Miniſtrum aliquem vivaci alacrique eſſe ingenio, & nôſſe uti occaſionibus, applicando media finibus accommodata, & caſus ejuſmodi fortuitos in utilitatem convertendo.

Tacit. lib. 1.
Hiſt.

Tacit. lib. 2.
Annal.

Mar. hiſt.
Hiſp. lib. 8.
c. 6.

Mar. Hiſt.
Hiſp. lib. 27.
c. 21.

§. Quòd si factâ bonâ Ministrorum electione pro negotiis, & adhibitis prudenter mediis, eventus optatus non respondeat, non pœniteat facti Principem; quin potius constanter illud ferat: neque enim à casu consilia metienda sunt, sed à prudentiâ. Eventus fortuiti, qui prævideri aut caveri non potuère, factum non vitiant; velle autem & conatum improbare, imprudentiæ est. Accidere illud solet iis Principibus, qui nec judicio pollent, nec animi robore: isti enim infaustis oppressi successibus, & quasi extra se positi, cedunt imaginationi, & consultationibus animi dubiis de eo, quod jam præteriit, tempus perdunt & attentionem, quam in parando remedio adhibere oportebat, pugnantes secum ipsi, eò quòd aliud consilium secuti non sint, & culpam in eum conferunt, qui consilii præsentis auctor extitit, nihil pensi habentes, num rationi^d innixum fuerit, nec ne. E quo fit, ut qui à consiliis sunt, sententiam suam dicere vereantur, multâsque patiantur elabi occasiones, nec tempestivè commoneant Principem, ne gratiam suam & existimationem ob eventus incertos periculo objiciant. Incommoda isthæc velis remîsque fugienda sunt Principi, dandâque opera, ut in casibus adversis constans persistat, suos semper excusans Ministros, ubi manifestè in illis non deliquerint, ut tantò majori ei adsint animo, ad eos casus vincendos ac superandos. Et tamen in consultis quibusdam jam executioni datis apertè erratum fuerit, adhuc serenum se præbere oportet. Nam *quod jam factum, infectum fieri nequit*, ut dici solet. In casus præteritos intendere oportet oculos, ut discamus, non ut nosmet cruciemus. Eâdem animi magnitudine opus est, ut per errores transeamus, ac per pericula. Nulum sine illis Imperium. Qui eos nimium timuerit, nil certi statuet, & pejor quandoque est hæsitatio animi anceps & dubia, quàm ipse error. Ingenio considerato & prompto negotia indigent. Si singula cum extremâ attentione curari oporteret, multa negligenter alia, cum gravissimo eorum, quorum interest, & gubernationis publicæ detrimento.

^d Fili, sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis. Ecclesi. 32. 24.

SYMBOLVM LXIV.

ANTIQVI in militiâ curribus falcatis uti sunt soliti, qui simul ac movebantur, obvia quæque dissecabant, uno eodémque impetu & rotas & falces impellente. Non citiùs illæ rotabantur, ac istæ fauciabant, par utrisque celeritas & operatio, adeóque symbolum promptæ executionis in præfenti Emblemate, perinde ac olim apud Danielem rotæ illæ igneæ accensæ in throno^a Dei, quibus & potentia divina vim & operandi velocitatem adumbrabat. Tempus opportunum sibi sumat prudentia (ut diximus) ad consultandum; at statuere & exequi ita sibi invicem velim respondeant, ut uno eodémque motu agitati videantur, ne ulla intercedat

^a Thron⁹ ejus
flamma ignis,
rotæ ejus ignis
accensus.

Dan. 7. 9.

^b Priusquam incipias, consulto, & ubi consulueris, maturè factò opus; ita utrūque per se indigens, alterū alterius auxilio viget. Salust.

Tacit. lib. 1. Hist.

Tacit. lib. 6. Annal.

Tacit. lib. 2. Hist.

mora: oportet enim consultatio & executio manus sibi mutuò porrigant, ut altera alterius adjuta ope, ambæ simul bonos effectus ^b producant. Carolus V. Imperator dicere solebat, animam consilii tarditatem esse, celeritatem executionis; ambas autem simul junctas quintam essentiam, ut loquuntur, prudentis alicujus Principis. Res magnas feliciter gessit Rex Ferdinandus Catholicus, quia & maturo cum consilio, quæ animo proposuerat, expendebat, & magnâ cum celeritate aggrediebatur. Si à virtute hâc utrâque instructus fuerit Princeps, nunquam à latere illius recedet Fortuna, quæ ex occasione nascitur; hæc verò celerrimè præterit, & nunquam revertitur. In momento advenit, quod magnas nobis præbet utilitates; aut abit, quod nocumento nobis est. Eam ob causam Atheniensibus vitio dabat Demosthenes, quòd in rerum apparatu tempus consumerent, nec advertent tamen, occasiones cunctationes istas minimè præstolari. Si consilium è re boni publici fuerit, quantum in ejus executione tardabitur, tantum ei de utilitate decedet. *Nullus cunctationi locus est in eo consilio, quod non potest laudari, nisi peractum.* Foetus informis est consilium, & quoad executio, quæ animæ instar est, vitam ac motum ei tribuat, mortuum remanet. Ab intelligentiâ proficiscitur, actus nimirum prudentiæ practicæ, & si in solâ contemplatione sistat, non nisi vana fuit imaginatio, & mentis illusio. Citò exequendum esse ajebat Aristoteles, quod statutum semel fuit, sed deliberandum tardè. Jacobus Angliæ Rex filium suum monuit, ut in consultando prudens esset & circumspectus; in decedendo firmus & constans; promptus & expeditus in exequendo: ad quod postremum Natura ipsa manus pedesque cum digitorum fabricâ, & nervos tam flexiles largita est. *Populo cunctatio, servilis; statim exequi, regium videtur.* Fuerunt olim Romani in actionibus suis considerati, & constantiâ ac patientiâ omnia superârunt. Grandiores Monarchiæ plerumq; tardioris executionis laborant vitio, eò quòd nimium suæ confidant potentiæ; uti in Othone Imperatore videre fuit, cui *quò plus virium ac roboris, è fiduciâ tarditas inerat.* Accedit, quòd

quòd propter hoc ipsum rotarum pondus, quibus Majestatis amplitudo innititur, & ne ea, quæ possidet, in discrimen adducat, Princeps Imperii sui finibus contentus vivat. *Quod segnities est, sapientia vocatur*; uti illa Imperatoris Galbæ. Ita omnes se suâque servare posse crediderunt, & periére omnes. Juvenilis Imperiorum ætas celeritate vires acquirit ac robur, dum fervet adhuc sanguis, vigéntque spiritus majoris gloriæ ac dominationis in alias Nationes. *Agendo, audendóque res Romana crevit, non his segnibus consiliis, quæ timidi cautæ vocant.* Posteaquam ad maturitatem pervenit, Majestas ipsa & auctoritas facilè diúque Imperia sustinent, tametsi ardor famæ desit, & dominatûs augendi cupiditas, perinde ac mare aliquanto tempore motum conservat, etiam postquam ventorum vis defæviit. Dum ergo Imperia in suo isto vigore perstiterint, illam in statuendo lentitudinem non improba-verim: sic enim plus suppetit temporis, ut partis quiete frui liceat; & consilia nimis subita periculo non carent. Atque in hoc casu verum habet illud Taciti, *Potentiam cautis, quàm acrioribus consiliis tutiùs haberi.* At si ætate illâ deficiente languescant vires, si existimatio perire incipiat, si contrà audaciùs insurgant alii, aliam viam ingredi oportet, maturare consilia, & pristinum instaurare vigorem ætatémque juvenilem, priusquam senio ingravescente sese ampliùs sustentare nequeant, & amissis sensim viribus miserabiliter corruant. In minoribus statibus ætates istæ considerari non possunt, quin opus est potiùs, ut assiduè vigilet attentio, ad explicanda omnia vela, si fortunæ Zephyrus aspiraverit: etenim nunc his, nunc illis ea favet per vices; haud secus ac per circumferentiam horizontis consurgunt venti, qui alternis terræ dominantur. Secundissimos Aquilones habuère aliquando Gothi, aliæque Nationes polo viciniore, quibus tantâ cum industriâ usæ sunt, sua pandentes vela, ut ad ipsas Herculis columnas, extremos tunc orbis terminos usque penetrârint. Sed abiit postea illa cæli clementia, & successit alia aliorum Imperiorum favori & commodis secunda.

Tacit. lib. 1.
Hist.

Tit. Liv.

Tac. lib. 11.
Annal.

*c Eludi Par-
thus tractu
belli poterat,
si Partho aut
in suis, aut in
alienis confi-
liis constantia
fuisset. Tacit.
lib. 15. Ann.*

Hered.

§. Constantia in consiliis susceptis exequendis, seu propria illa sint, seu aliena, maximi semper momenti est. Eâ quia caruit Pæthus, de Parthis triumphare non potuit. Omnia ferè ingenia ignea & velocia hoc habent, quòd & citò decernant, & citò eos facti pœniteat: fervent sub initia, algent sub finem: conantur omnia, nihil ad perfectionem adducunt; similes animali, quod Calipedem dicimus: illud enim celerrimè se movet, sed longo etiam tempore ne ad unum quidem passum progreditur. In negotiis omnibus prudentiâ & animi magnitudine opus est: unâ, ut disponat; alterâ, ut ea perficiat. Animo constanti & forti nihil est arduum; contrâ qui in omni re dubius hæret & anceps, mille experitur difficultates, & quàm plurimas amittit occasiones. *Vireâ ratione fiet optimus, si in deliberando quidem cunctetur, & prætimeat, quicquid potest contingere, in agendo autem confidat.* Hoc postremum si desit, cadit animus, & omissis opportunis mediis cœpto desistit.

§. Pauca sunt negotia, quæ ingenium superare non possit, aut occasio paullatim & tempus faciliora non efficiat. Eam ob rem non oportet ea facilè abrumpere, sed in vigore suo conservare potiùs. Crystallus, si semel confringatur, uniri iterum non potest; ita & negotia. Quantumvis grandis sit difficultatum tempestas, tutius tamen est, aliquod saltem explicare velum, ut minus sit periculi, quàm omnia omnino contrahere. Negotia pleraque ideò successu carent, quòd desperentur.

§. Illud autem necessarium est cumprimis, ut qui mandata exequi debet, eadem apud animum suum approbet: qui enim improbaverit, aut minùs ea convenire judicat, aut difficultatem in iis reperit; proindè que non tanto studio ad ea se dabit, ac decet, nec magnoperè curabit, si ritè non succedant. Optimè omnium ea executioni dabit ille ipse Minister, à cujus consilio profecta sunt; siquidem ad hujus existimationem interest plurimum, ut quàm rectissimè in effectum deducantur.

SYMBOLVM LXV.

LAPIS in lacum coniectus tot circum fluctus continuâ serie excitat, ut cum ad extremam usque ripam perverint, infiniti propemodum sint, turbentque omnino lucidissimum illud æquor & purissimum speculum, in quo percussæ rerum imagines, quæ perfectissimè sese antea oculis exhibebant, nunc non nisi confusè se offerunt. Idem prorsus in animo accidit, ubi semel in errorem aliquem labi contigerit, ex uno illo multi nascuntur alii, confuso jam & excoecato iudicio, excitatisque voluntatis fluctibus, ut intelligentiæ facultas rerum veritatem satis perspicere nequeat; dumque unum errorem corrigere cogitat, in alium incidit,

Arist. lib. 2.
polit. c. 4.

Arist. lib. 5.
polit. c. 1.

Mar. Hist.
Hisp. lib. 6.
c. 19.

² Ferox sce-
rum, & quia
prima prove-
nerant, volu-
tare secum,
quoniam modo
Germanici li-
beros perver-
teret. Tacit.
lib. 4. Annal.

inde rursus in alium, ut tandem quam plurimi sint, quò à primo distant longiùs, eò grandiores sunt; non secus ac fluctus à centro, à quo excitantur, remotiores. Causa hujus rei est, quia *principium dicitur esse dimidium totius, itaque parvum in principio erratum correspondens est ad alias partes*. Eà re diligenter animum advertere oportet ad errores primos, *cùm fieri non possit, ut si in primo atque principio peccatum fuerit, non ad extremum malum aliquod evadat*. In Masinissâ id videre licuit, qui reprehensus à Scipione, quòd Sophonistam in matrimonium duxisset; dum errorem istum emendare voluit, in alium graviolem lapsus est, herbis venenatis eam tollendo è medio. Vitiis sese Rex Witiza dederat, obscuratâ haud parum gloriâ gubernationis feliciter inchoatâ, & ne concubinarum numero, quas uxorum loco cultûque habebat, aliquam turpitudinis notam contraheret, voluit ut id cunctis liceret, quin & latâ lege Ecclesiasticis matrimonii ineundi fecit potestatem; cùmque porrò hos suos errores Religioni adversari cerneret, Romano Pontifici obedientiam denegavit, unde totius Regni incurrit odium: quare ut suæ prospiceret securitati, plerasque urbes mœnibus & munitionibus nudavit; quo factum denique, ut Hispania tota Maurorum deinde incursionibus pateret. Atque omnes isti errores alii ex aliis ordine nati, & in immensum aucti, vitam illi ante tempus extorsere. Eadem incommodorum series etiam in Duce Valentino notata fuit: studuerat is multorum ruinâ suam fabricari fortunam, eùmque in finem nihil tyrannidis prætermiserat, priore sævitiâ ad ultiores majorisque semper incitante, donec statum unâ & vitam amitteret; aut discipulus malus, aut malus Machiavelli Magister.

§. Errores Principum non nisi difficulter possunt corrigi, eò quòd plerumque ad multos ii pertineant. Obstat etiam obstinatio interdum, aut ignorantia. Ingenia magna, quæ communiter ferè magis ingenua sunt & docilia, errores suos facile agnoscunt, iisque meliùs erudita de emendatione ferriò cogitant, ædificii malè structi lateres iterum dissolvendo, ut meliori deinde cæmento eosdem iterum coagmentent.

Philip-

Philippi Tertii Imperatoris symbolum fuit : *Quod malè cœptum est , ne pigeat commutâsse*. Qui iter relegit, quo aberrâsse se videt, faciliùs in viam redit. Frustra erroris postea pœnituisset.

Nil juvat errores mersâ jam puppe fateri.

Claud.

Ratio Statûs catena quædam est, quæ, si vel unicus in eâ rumpatur annulus, dissolvitur illicò, nisi iterum consolidetur. Princeps, qui à se statuta noxia esse videt, nec ea immutat tamen, suæ magis opinionis amans est, quàm boni publici, pluris vanam aliquam gloriolæ umbram æstimat, quàm veritatem : constans videri vult, & pertinax fit. Supremæ dominationis hoc vitium est, quæ tum demum existimationem suam ritè tueri se putat, si pedem nunquam retrò referat.

————— *Quàmque regale hoc putet,*
Sceptris superbas quisquis admovit manus,
Quâ cœpit, ire.

Seneca.

Tam eâ in re rationi paruit Carolus Quintus Imperator, ut cum aliquando privilegium nescio quod manu suâ consignâset, monereturque, justitiæ legibus non sat esse contentaneû, mox reddi sibi voluit, & dilaceravit: *Malo, inquit, meam lacerare scripturam, quàm animam*. Tyrannica obstinatio est, errores agnoscere quidem, nec tamen emendare velle; eos verò etiam defendere, ut honori consulatur, nihil aliud est, quàm peccare velle sæpius, & blandiri sibi de ignorantia: inaurare illos, est ferrum auro obducere, quod mox iterum se prodit, & formam pristinam recuperat. Error correctus id efficit, ut rectiùs curentur cætera, & expedit interdum errâsse, ne peccetur deinceps graviùs. Tanta est ingenii nostri imbecillitas, ut ipsosmet nostros errores Magistros habeamus. Ex iis primùm rectè agere discimus: *Usu probatum est, leges egregias, exempla honesta, apud bonos ex delictis aliorum gigni*. Prudentissima etiam Respublica multa in gubernando fecit imprudentiùs, antequam ad perfectionem perveniret. Solus Deus ab æterno mundi hujus fabricam absque errore comprehendit, & postea tamen certo quodam modo

Tac. lib. 15.
Annal.

Gen. 6. 6. modo *pœnituit eum, quòd fecisset hominem*. Plus interdum erratis nostris debemus, quàm rectè factis: illa siquidem nos erudiunt; hæc jactantiæ & inanis gloriæ sunt semina. *Instruunt nos Patriarchæ, non solum docentes, sed etiam errantes.* Umbra picturæ lucem dedit, ab illâ namque ars ista habet, quòd tam eximia sit.

Ambr. l. 1. de
Abrah. c. 6.

Cap. Non
debet, de
Conf. & Affi.

Esth. 16. 9.

Non semper imprudentia errorum causa est: sæpe à tempore ii oriuntur, aliisque eventis fortuitis. Quod prius commodo erat, post in exitium vertitur. Nulla tanta est prudentia, cujus consilia pro omni tempore salutaria sint. *Nec debet reprehensibile judicari, si secundum varietatem temporum statuta quandoque varientur humana, præsertim cum urgens necessitas, vel evidens utilitas id exposcit; vel ex illis gravia nascuntur incommoda, vel Princeps relatione aliorum in fraudem inductum se videt.* His principiis Rex Assuerus nitabatur, cum revocata à se sententiæ, quam iniquâ Amani accusatione deceptus, adversus Dei populum tulerat imprudentius, rationem redderet. *Nec putare debetis, inquit, si diversa jubeamus, ex animi nostri venire levitate; sed pro qualitate & necessitate temporum, ut Reipublica poscit utilitas, ferre sententiam.* In his & similibus casibus nulla est animi levitas, sed prudentia, mutare consilium, & ea, quæ semel statuta fuere; nec inconstantia dici debet, sed constans potius robur sequendi rationem ducem, quale est in bracteolâ venti indice, in omnem se partem unâ cum vento vertere, aut in acu nauticâ antè non conquiescere, donec ad stellam polarem opposita sese stiterit. Medicus secundum ea, quæ corpori variè accidunt, medicamenta variat, quia sanitatem præ oculis habet. Infirmities, quibus conflictantur Respublicæ, variæ varios quoque curandi modos desiderant. Honori itaque sibi ducat Princeps, sua subinde iterum inspicere decreta & corrigere, immò & errores, nec hujus eum pudeat. Illos committere, incogitantia esse potuit; emendare, fortitudo prudens; obstinatio verò stulta semper est & reprehendenda. Prudentiæ tamen erit, illud ipsum ita scitè & dissimulanter facere, ut vulgus non animadvertat: istud enim utpote igno-

rans & imperitum errorem pariter imprudentiam interpretatur, & emendationem levitatem.

S. Tametsi verò errorum retractandorum auctor sim Principi, id tamen de omnibus universim intelligi non debet: aliqui enim tam exigui sunt, ut in iis corrigendis graviolem levitatis suspicionem, aut existimationis jacturam vereri meritò quis possit; adeoque ubi paullatim seipsis desinunt, nec aliorum grandiorum periculum est, satius erit eos inemendatos relinquere. Alii istius sunt conditionis, ut sequi eos præstet, immò fortiter etiam & constanter ad eosdem continuandos inflammare animum, eò quòd gravius fortè imminèat periculum, si ab iis expedire te cogites, id quod in expeditionibus bellicis frequenter accidit. Negotia quædam sunt, in quibus, ut rectè agas, necesse est, ut extra limites primùm abeas, etsi in errores aliquos labi contigerit; sicut qui baculum incurvum in contrariam inflectit partem, ut rectus evadat. Tum verò de iis magnoperè laborandum non est, uti nec de causis eorundem, aut mediis, cum nec justitiæ, nec honestati illi adversentur, & optimi inde sperentur effectus: hæc enim ratione prodesse incipiunt, & dispositiones potiùs ad bene rectèque agendum dici debent, quàm errores. Alii non nisi magnis immiscentur conatibus sapientissimè aliàs susceptis, haud secus, ac rosæ spinis involvuntur, ut absque læsione manus eas contingere nequeat. Atque illud ideò accidit, quia rebus ferè omnibus, quæ quidem ad bonum universale putantur conducere, aliquis miscetur error bono privato noxius. Rerumpublicarum corpora diversis constant partibus & oppositis inter se, quod ad qualitates & humores attinet; & remedium, quod toti adhibetur corpori, plerumque alicui nocet parti: adeoque singulari prudentiâ opus est in eo, qui aliis imperat, ut detrimenta & commoda conferat inter se & expendat, magno item animo ad exequendum, ne illorum fortè metu hæc planè negligat.

SYMBOLVM LXVI.

INNOVATIO rebus naturâ caducis perpetuitatem tribuit. In individuis, dum alia aliis continuatâ serie succedunt, perennant species. Eam ob rem agricola serit arbores, quas in demortuarum locum possit sufficere: non eam curam casui relinquit, quia aut plantæ eum deficerent, aut certè nec essent eæ, quibus indigeret, nec locis convenientibus, neque seipsis rectâ sursum assurgerent, nisi ars & industria, dum teneræ adhuc sunt, eas dirigeret: postea enim nullâ vi flecti se sinunt & corrigi. Non minor cura juventutis esse debet, ut hæc à teneris formetur probè, in iis præsertim Provinciis, ubi ipsa cæli constitutio magna ingenia præstantesque

stantesque naturas procreat, quæ tanquam agri quidam fertiles facile sylvescunt, nisi ars & cultura fecunditatem cum tempore corrigant. Quò spiritus major est, eò gravius nocet Reipublicæ, si eum educatio non temporì moderetur. Animus excelsus, & ad magna connitens semetipsum ferre non sustinet. Legum frænum excutit, & ad libertatem aspirat, adeoque oportet, ut ars & institutio, tum occupatio in exercitiis gloriosis, eum gnave excolant. Vbi juvenus aliquantùm ætate processerit, proderit haud parum levitati ejus curandæ, si adhibeatur ad tractanda negotia publica. Hæc causa fuit, opinor, cur quædam Respublicæ adolescentes in Senatum admiserint. Illud optimum, quod agricolis in more est, qui arbusculas, dum teneræ sunt, translatas alio in solo iteratò plantant, ut radices, quæ se nimium diffuderant, constringantur, & trunci directè fursum in proceritatem sese erigant. Nunquam ferè juvenus in solo patrio ad insignem frugem maturescit. Ibi consanguinei & amici licentiores eam reddunt audaciorè que. Non ita apud externos, ubi eam compellit necessitas, ut suas studeat componere actiones, & hominum sibi animos devincire. Domi in patriâ plusculum licere nobis arbitramur, etsi extra limites sit, & facile veniam nobis pollicemur. Vbi noti non sumus, legum rigorem metuimus. Extra natale solum corrigitur paulatim illa morum asperitas, & naturæ contractio; elatio illa animi stolidi & inhumani, quæ eos ferè comitari solet, qui cum Nationibus diversis versati non sunt. Ibi linguæ addiscuntur, cognoscuntur Nationum ingenia, observantur consuetudines singularum ac mores, quarum rerum notitia insignes efficit viros, ad artes tam pacis, quàm belli idoneos. Plato, Lycurgus, Solon, & Pythagoras varias obeundo Provincias, prudentes Legumlatores & Philosophi evasere. In solo patrio una eademque fortuna cum homine nascitur, & cum eodem simul emoritur; foris majores sese offerunt. Nullus Planetarum in domo suâ propriâ exaltatur, sed in alienis, etsi non absque detrimento suo, atque incommodo.

§. Peregrinatio magna prudentiæ Magistra est, si ad animum melius formandum, non ad oblectandum solum suscipiatur. Eâ in re laudem merentur populi septentrionales, qui non minori cum curiositate, quàm attentione animi, relictis patriis laribus, orbem lustrant, & linguas, artes ac scientias condiscunt. Hispani, qui majora, quàm ullæ aliæ Nationes, habent subsidia exterarum adeundi Provinciarum, quippe quorum Monarchia quaquaversum se porrigit, præ omnibus tamen aliis domi in patriâ suâ desident, nisi ad arma fortè Mars aliò eos evocet; cùm nihilominus plurimum referat, ut qui diversis Nationibus imperant, & in Provinciis variis bella gerunt, perfectam quoque earundem habeant notitiam. Duo potissimum sunt, quæ viros Nobiles domi in terrâ natali detinent: primum quidem, quia Hispaniam undique ferè mare alluit, neque semper navigandi occasio tam præstò est, ac terrâ iter faciendi commoditas; alterum deinde vana quædam præconcepta opinio, quâ existimant absque magnâ pompâ & impensis peregrinationes istas institui non posse, quâ in re modestiores sunt Exteri, etsi magnorum Principum filii.

§. Neque tantum juvenes in aliud solum transferri debent, sed à teneris etiam sic formari velut plantulæ, ut aliis aliquando in muneribus & officiis succedere valeant, neque necesse sit, aliunde homines novos negotiorum & artium imperitos accersere, qui deinde cum Reipublicæ detrimento per multos suos errores experientiam sibi comparant; id quod in Emblemate præsentis per fasces, symbolum Magistratûs, indicatum volui, illæ siquidem virgæ plantatæ alias iterum progignunt; & quia in unoquoque genere triplicis illius formæ Reipublicæ, Monarchiâ nimirum, Aristocratiâ, & Democratiâ, diversæ sunt gubernandi rationes, diversa quoque juventutis exercitia sint oportet, pro cujuslibet Reip. institutis, proque rerum conditione, in quibus unaquæque viris excellentioribus magis indiget. Eâ in re omnium suum studium posuere Persæ, Ægyptii, Chaldæi & Romani; cum primis verò elaborârunt in eo, ut quosdam jam inde
à primâ

à primâ pueritiâ pro Magistratu instituerent, utpote à quo deinde bono, aut malo, conservati, o aut ruina Rerumpubl. dependeret, quarum ille est anima, & prout ipse affectus fuerit, tales quoque totius corporis erunt actiones. In Hispaniâ magnâ cum providentiâ erecta fuerunt Collegia, quæ seminaria essent insignium virorum pro gerendo Magistratu, & administrandâ Iustitiâ, quorum constitutiones licet futes videantur & vanæ, prudentissimæ tamen sunt eo nomine, quòd ad modestiam erudiant, faciântque ut prius obedire nôrint, qui aliis dein imperare debent.

§. Alibi scientias inter politica regnandi instrumenta in Principe recensuimus, nunc illud quæritur, an iis etiam conducant, qui parère debent, & an juvenus popularis iis instruenda sit. Natura in ipso capite, tanquam totius corporis Principe, intelligentiam constituit, ut scientias condisceret, uti & memoriam, ut easdem conservaret: at verò manibus & membris reliquis non nisi habitudinem ad obediendum impertiit. Homines societatem inter se communitatémque coïere operandi causâ, non speculandi, magis ob commoditatem subsidii mutui, quàm theoriæ subtilitatem. Non sunt fortunatæ Resp. ex eo, quod ingenium penetrat, sed ex eo, quod manus perficit. Studiorum otium vitiis alitur, & in chartâ ea omnia æternitati consecrat, quæ temporum adinvenit malitia. Multa contra supremam molitur potestatem, & plebem ad seditiones concitat. Spartani *litteras ad usum* Plur. *saltem discebant, reliqua omnis disciplina erant, ut pulchrè parerent, ut labores perferrent, ut in pugna vincerent.* Subditi arguti nimis & docti novitates amant, carpunt gubernationem, consulta Principum vocant ad examen, & populum commovent. Obedientiam magis promptam esse oportet, quàm ingeniosam; sinceram magis, quàm ^a astutam. Ignorantia præcipuum Imperii Turcici fundamentum est. Qui in illo scientiarum spargeret semina, facile id everteret. Quietam felicemque vitam vivunt Helveti, apud quos scientiæ non admodum vigent, & proscripto subtiliori philosophandi genere, non minùs bonâ cum politicâ se suâque mode-

^a Patres valere decet consilio, populo supervacanea calliditas est. Sallust.

rantur, quàm aliæ Nationes: vehementi illâ contentione in scientiis perdiscendis languescunt vires, & vilescunt animi, dum nimiam ingenii acie pericula penitissimè penetrant. Studiorum amœnitas, eruditionis gloria, & præmia multos alliciunt; unde viri desunt pro armis & defensione Statuum, quorum plus interest, fortitudine præstare populum, quàm literis. Quod in his generosum est, fastidire facit ea omnia exercitia, quæ corpus magis, quàm animum occupant. Otio literario ingenia fiunt melancholica, ut vitam magis ament solitariam & cœlibem; contra ac fieri oportet ad hoc, ut Respub. sese multiplicet, & viros habeat ad munera & officia publica idoneos, atque ut tueri se possit, & in hostem ire. Ingenia scientiis exculpta haud faciunt Provincias rerum copiâ affluere, aut incolis frequentari, sed artium & mercimoniorum industria, ut in Provinciis Belgicis videre licet. Bene expenderunt incommoda ista Germani aliæque Nationes, quæ Nobilitatem suam in solo armorum fundârunt exercitio, minimè pulchrum existimantes gradus honorésque literarios admittere; atque ita fit, ut omnes ferè Nobiles ad arma adjiciant animum, & militia floreat. Tametsi verò orthodoxæ Religionis cognitio haud parum scientiis illustretur, illud tamen negari non potest, multa etiam ab iisdem ad meras reduci opiniones, è quibus variæ nascuntur Sectæ, & ex his Imperiorum conversiones, immò cognito jam vero Dei cultu, utilior mundo fore videretur sincera aliqua & credula ignorantia, quàm superba & inanis sciendi præsumptio, maximis erroribus exposita. Hæ & aliæ rationes complures suadent profus extirpandas esse scientias, secundum regulas politicas, quæ ad dominationem attendunt magis, quàm ad subditorum utilitatem; sed principia ista tyranni sunt potius, quàm boni & æqui Principis, qui decorem & gloriam Statuum suorum præ oculis habere debet: illis autem utilissimæ, immò maximè necessariæ sunt scientiæ ad confundendos Sectariorum errores, qui facilè invalescunt, ubi regnat inscitia, ad administrandam Iustitiam, ad conservandas & augendas artes, imprimis militares: neque enim minus

nus civitates præfidiis suis muniunt Viri docti, ac milites; ut Syracusæ quondam in Siciliâ expertæ fuere in Archimede: Dola Burgundiæ urbs in erudito & fidelissimo suo Senatu, cujus prudenti consilio, ingeniosis machinis, acri defensione & fortitudine animi plus quàm heroicâ, urbs illa adversus valentissimas Gallorum copias propugnata fuit; museis in armamentaria conversis, togis literariis in loricas ferreas, calamis in gladios, qui non atramento, sed Francico sanguine nomina & egregia facinora civium æternitati transcripserunt. Sola multitudo nimia tum Vniuersitatum, tum eorum, qui literis sese dedunt, illa est, quæ bono publico officit, quemadmodum reipsâ in Hispaniâ experimur; quare magis è re communi esse videtur, si non nisi pauci ad eas se applicent scientias, quæ in speculatione consistunt, aut circa Iustitiam versantur; plures verò ad artes nauticas, & militares. In hunc finem oporteret majora præmia his statui, quàm illis, ut magis ad eas aliorum allicerentur animi. Quia verò præmia sic constituta non sunt, hinc fit, quòd oppidò multi ad literarum studia appellant animum, desintque Monarchiæ ad defensionem suam & conservationem milites potius, quàm literati: quod vitium ipsos quoque triumphos, & trophæa militaria comitari solet, dum Nationes bellicosæ & victoriis inclytæ, ingenio etiam & calamo superare contendunt eos, quos robore & armis devicerunt. Cura istius remedii ad Principem bonumque Moderatorem pertinet, cujus erit tali cum judicio de educandâ juventute statuere & ordinare, ut numerus Virorum eruditorum, Militum, Artificum, aliorumque officiorum corpori Statûs sui aptè & secundum proportionem conveniat.

§. Atque hæc proportio in iis etiam attendi posset, qui vitam Ecclesiasticam aut Religiosam amplecti cupiunt; quorum multitudo nimia Reipublicæ & Principi plurimum nocet. Verùm Religio & Pietas regulâ Politicâ mensurari non debent, & solent in Ecclesiâ militante plus arma spiritualia efficere, quàm sæcularia. Qui primus Statûs illius

Conc. Lat.

auctor est, eundem porrò conservabit, absque detrimento Reipublicæ. Nihilominus, cum prudentia humana credere quidem, non sperare tamen miracula debeat, ei, ad quem illud ex officio pertinet, considerandum relinquo, an tantus Ecclesiasticorum numerus, & Religiosorum Ordinum multiplicatio atque incrementum excedant fortè facultates Sæcularium, à quibus illi sustentari debent, aut ipsi etiam Ecclesiæ ejusque fini noxia sint. Cui rei jam pridem per Canones sacros & Decreta Apostolica sapientissimè provisum fuit, in Concilio Lateranensi imprimis sub Innocentio Tertio; sic enim illud statuit: *Ne nimia Religionum diversitas gravem in Ecclesiâ Dei confusionem inducat, firmiter prohibemus, ne quis de cætero novam Religionem inveniat, sed quicumque ad Religionem converti voluerit, unam ex approbatis assumat.* Consilium Regium Castellæ aliàs Majestati suæ suavit, supplicandum esse Summo Pontifici, ne quis in Regno Castellæ antè, quàm sextum & decimum ætatis annum complevisset, in religiosam familiam ascriberetur, neque ante exactum annum vicesimum vota nuncuparet; verùm cōfidentior pietas, & animi scrupulus prudentiæ oppositus incommoda ista facilè dissimulant.

¶ Attamen perparum prodesset ista proportio in iis, qui aut rebus agendis, aut speculationibus debent intendere, nisi etiam Princeps curam habeat Seminarii popularis, unde procreari debent sufficientes cives, qui Reip. formam constituent, quorum numerus nunc hujus, nunc illius morte quotidie imminuitur. Antiqui sanè magnam semper sobolis propagandæ habuère rationem, ut ne deessent unquam qui in demortuorum locum succederent. Et fuit ea res tam cordi Romanis, ut non solum liberorum procreationi præmia proponerent, sed cœlibem etiam vitam notarent infamiâ. Germanicus, ut mortem suam ulciscerentur alii, inter merita & obsequia Reip. præstita illud quoque recensebat, quòd sex è conjugè liberos^b suscepisset. Et Tiberius pro bono felicitatis omine referebat ad Senatam, Drusi uxorem geminos uno partu^c edidisse. Regnorum robur in subditorum multi-

Offendite populo Romano Divi Augusti neptem: eandemq; conjugem meam: numerate sex liberos. Tac. lib. 2. Annal.
^c Nulli antè Romanorum ejusdem fastigii viro geminam stirpem editam. Tac. ibid.

multitudine & copiâ consistit. Qui iis abundat præ aliis, is major Princeps est, non qui plures Status numerat: hi namque seipsis neque tueri se possunt, neque offendere alios, sed per suos incolas, in quibus unicum & firmissimum illorum ornamentum est positum. Notum est illud Adriani Imperatoris; *ampliari Imperium hominum adjectione potius, quam pecuniarum copiâ malim*; & rectè quidem: nam opes absque subditis bella facilè accersunt, nec satè defendi possunt; ubi autem multi sunt subditi, nec vires defunt, nec opes. *In multitudine populi* (ait Spiritus sanctus) *dignitas Principis: & in paucitate plebis ignominia Principis*. Eam ob rem Rex Alphonsus Sapiens boni Principis esse putabat, tam sollicitè suam custodire ditionem, *que se non yermen las villas, nin los otros lugares, nin se derriben los muros, nin las torres, nin las casas por mala guardia, e el Rey, que desta guisa amare, e tuviere honrada e guardada su tierra, serà el, e los, que hi uvieren, honrados, i ricos, e abundados, e tenidos por ella*. Verùm ut prudentissimus Legislator illud præcipuè monuit, Regnum instrui debere *de buena gente, i antes de los suyos, que de los agenos, si los pudiere aver, asi como de Caballeros, e de Labradores, e de Menestrales*. Quâ in re prudentissimè judicavit, hanc hominum frequentiam non in solâ plebejâ gente ponendam esse; hæc siquidem seipsâ parum efficiet, nili Nobilitatem habeat comitem, quæ spiritus & anima illius est, suoque exemplo docet appetere honesta & pericula spernere. Plebs absque Nobilitate exangue quoddam cadaver est, adeoque ad eam conservandam augendamq; omni operâ Principem conitti decet; uti quondam factitabat Augustus, qui Hortalo Nobili Romano non solùm conjugii ineundi auctor fuit, sed vivendi etiam media suppeditavit, *ne clarissima familia extingueretur*. Ejus rei magna in Germaniâ habetur ratio, unde antiquitus uxoribus dos dari non^d consueverat, & nunc exigua ea esse solet, ut præcipua illarum dos sit Virtus & Nobilitas, magisq; ad animi & corporis dona attendatur, quàm fortunæ bona, adeoque tantò faciliùs concilientur matrimonia, nec cupiditas tempus inutiliter perdat in pervestigandâ sponsâ

L. cùm retio
§. si plures,
ff. de por.
quæ liber.

Prov. 14. 28.

L. 3. tt. 11. p. 2

L. 1. tt. 11. p. 2

Tacit. lib. 2.
Annal.

^d Dotem non
uxor marito,
sed uxori ma-
ritus affert.
Tac. de mor.
Germ.

L. 1. tt. 2. 1. 5.
Recop.

^e Statuit Vir-
gines sine dote
nubere : iussit
uxores elige-
rentur, non
pecunia.
Trog. lib. 3.

^f Quare qui
inquinatos, &
advenas ante
hac in civita-
tem recepe-
runt, hi ma-
gnâ ex parte
seditionibus
jaclati sunt.
Arist. lib. 5.
Polit. c. 3.

4. Reg. 24.
16.

^g Fuit pro-
prium populi
Romani longè
à domo bella-
re, & propu-
gnaculis impe-
rii sociorum
fortunas, non
sua recta de-
sendere. Cic.
pro lege Ma-
nil.

Vell. lib. 1.

aliquâ locupletiori ; que causa fuit , cur Lycurgus omnes omnino dotes lege etiam sancitâ prohiberet , & Carolus Quintus Imperator modum illis poneret : quin & Aristoteles Lacedæmones fertur reprehendisse , eò quòd dotes tam amplas filiabus suis ^e largirentur. Voluit præterea Alphonsus Rex , ut non nisi in casu necessitatis Exterorum frequen- tia in Statum induceretur : nec immeritò quidem , diversi enim mores , & Religionum cultus magis domestici ho- stes sunt , quàm vicini , eamque ob causam Hispani Iu- dæos omnes ac Mauros finibus suis ejecerunt. Nationes exteræ vitia & opiniones impias introducunt , & seditiones contra legitimum Principem facilè ^f commovent. Quod tamen incommodum magnoperè metuendum non erit , si exteri solùm evocentur ad colendos agros, & alias artes exer- cendas, immò hoc fieri quandoque expedit. Selymus Tur- carum Imperator è Cairo magnum operariorum numerum Constantinopolim submisit. Poloni , cùm Henricum Du- cem Andegavensem elegissent in Regem , inter alia pacta illud quoque esse voluerunt , ut varias Artificum familias unâ secum adduceret. Nabuchodonosor expugnatâ Hie- rosolymâ transtulit inde *omnes viros robustos, septem mil- lia, & Artifices, & inclusores mille : duxitque eos captivos in Babylonem.* Verum quia ad eam rem sæpe indu- stria deest , neque semper sumptus suppetunt ; aut etiam , quia sola ejusmodi deductio minimè sufficeret , ponam hîc aliquot causas , unde illa regnorum solitudo , & subdi- torum infrequentia oriri solet , ut iis cognitis tantò faci- liùs remedium parari possit. Istæ igitur aut externæ sunt, aut internæ. Externæ , bellum & coloniæ. Bellum monstrum quoddam est , quod humano victitat sanguine ; cùmque ad Statum conservandum expediat illud foris alere potius , ut solebant ^g Romani , vitâ fortunisque subditorum in eam rem opus est. Coloniæ quoque diu sustentari non possunt absque copiosâ hominum deductione , ut in Hispaniâ acci- dit. Eadem de causâ *neque dum Annibal in Italiâ moraretur, nec proximis post excessum ejus annis vacavit Romanis colo- nias*

nias condere, cum esset in bello conquirendus potius miles, & post bellum vires resovenda potius, quam spargenda. Et Vel-
 lejus Paterculus in legibus Gracchi inter perniciosissima nu-
 meravit, quod extra Italiam colonias posuisset, quæ proinde
 à visceribus Imperii nimium remotæ eidem assistere in ne-
 cessitate non possent. Aliæ vastitatis & solitudinis causæ in-
 ternæ sunt. Inter præcipuas numero tributa, defectum agri-
 culturæ & mercimoniorum, nimiam item dierum festorum
 multitudinem, quorum damna & remedia alibi in hoc li-
 bro exposuimus.

Sed & urbes aulicæ præcipua solitudinis causa sunt:
 sicut enim fervens jecur calorem nativum ad se attrahit; &
 aliquas corporis partes spiritu & vigore destituit, ita aularum
 pompa, earumque commoda & delicia, lucrum artium, oc-
 casio præmiorum homines alliciunt, Opifices imprimis atque
 Artifices, qui facile sibi persuadent, magis otiosam vitam eos
 vivere, qui Principi inserviunt, quam qui mechanicas exer-
 cent artes. Quid? quod ii etiam, qui Ducum, Marchionum,
 & Comitum gaudent titulis, præsentia Principis, aut aulæ
 deliciis fruendi causâ relictis suismet Statibus ad illam se
 conferant; unde porrò fit, ut dum eos rectè curare negligunt,
 & reditus annuos in suam sustentationem, & sumptus mi-
 nimè necessarios prodigè impendunt, & opibus paullatim
 & incolis exuantur, quibus utrisque iidem Status florent
 potius, si iis Domini sui præsentibus domi adessent. Hæc at-
 que alia incommoda prudentissimè expendit Iustinianus
 Imperator, atque ut iis adferret remedium, certum propterea
 Magistratumⁱ instituit. Similiter Rex Ioannes II. præcepit,
 ut Duces omnes, aliæque illustres personæ, quæ in aulâ ejus
 morabantur, statis temporibus domum ad suos reverteren-
 tur, quomodo & Trajanus Imperator quondam fecerat.

Prætereà Fideicommissa, aut prærogativæ Natalium in
 Hispaniâ plurimum soboli propagandæ obsunt: frater enim
 natu major omnia sibi familiæ bona vindicat (id quod Re-
 gi Theodorico iniquum prorsus^k videbatur) cumque aliis
 matrimonii ineundi copia non sit, aut religiosum suspiciunt
 habi-

Vell. l. 2.

ⁱ Invenimus enim, quia popularim Provinciam suis habitatoribus spoliantur; magnâ verò hæc nostra civitas populosa est, turbis diversorum hominum, & maxime agricolarum, suas civitates, & culturas relinquunt.
 Auth. de quæst.

^k Iniquum est enim, ut de unâ substantiâ, quibus competit successio, alii abundanter affluant, alii paupertatis incommoda ingemiscant.
 Cass. l. 1. ep. 1.

habitum, aut ad bellum proficiscuntur. Eam ob causam Plato divitias & inopiam antiquas Rerump. pestes solebat appellare; existimabat nimirum, omnia ferè earum damna oriri ex eo, quòd bona in iis non satis rectè dividerentur. Si cives omnes congruam haberent sustentationem, magis sine dubio florerent Respublicæ. Verùm tamen hæc utilitas magna sit, non minùs tamen ad bonum publicum interest, ut conservetur Nobilitas ejusmodi Fideicommissorum beneficio, & ut illa habeat, unde Principi & Reipublicæ præstare possit obsequia, adeoque antiqua illa retineri possent, Nobilitati tamen recens institutæ permitti minimè deberent, statutâ etiam lege, ut consanguinei ad quartum usque gradum necessarii essent hæredes, si non ex asse, at certè magnâ & potissimâ ex^l parte; quo modo vitarentur donationes & legata, quæ vanitati magis, quàm Reipublicæ serviunt, sicut & illa, quæ devotâ quâdam prodigalitate, nec modum servant, nec sanguinis proprii habent rationem, dum contra debitum charitatis ordinem nec fratribus, nec consanguineis reliquis sufficiens relinquitur sustentatio, unde familiæ extinguuntur, exhauriuntur redditus Regii, populus ad tributa solvenda fit impotens, augetur exemptorum potentia, & imminuitur jurisdictio Principis. Expendens ejus rei incommoda^m Moyses, edicto publico vetuit, ne quid ultra Israëlita ad opus sanctuariiⁿ offerrent, tamen si Deus ipse oblationum istarum fuisset auctor, & mente purâ ac religiosâ omnia^o fierent. Respublica Veneta jam pridem decretis suis ei rei sapientissimè providit.

§. Illud porrò necessarium, ut pro matrimoniis ineundis prudens temporis habeatur ratio: nam si nimium differantur, periclitatur successio, & patitur universa Respublica ob juvenum incontinentiam. Si contra nimium maturentur, contingit filios ætate hæud longè esse inferiores parentibus, unde reverentiam exuunt, & impatientes moræ successionis causâ nefanda contra eos moliuntur.

^l Commodum est etiam, ut hæreditates non donatione, sed jure cognationis tradantur. Arist. lib. 5. Polit. c. 8.

^m Dixerant Moysi, plus offert populus, quàm necessarium est. Exodi 36. 5.

ⁿ Iussit ergo Moyses præconis voce cantari: nec vir, nec mulier quicquam offerat ultra in opere sanctuarii; sicque cessatum est à muneribus offerendis, eò quòd oblata sufficerent, & superabundarent. Exod. 36. 6.

^o Omnes viri & mulieres mente devotâ obtulerunt donaria, ut fierent opera, quæ jussit Deus. Exod. 35. 29.

SYMBOLVM LXVII.

POLITICA hujus nostri temporis in omnibus malitiam & fraudem præsupponit, & contra sese munit aliis longè majoribus, nullâ Religionis, justitiæ, & fidei publicæ habitâ ratione. Omnia sibi licere putat, quæcunque ad suam conservationem & augmentum faciunt; cùmque artes istæ communes jam sint, necesse est, ut pugnent inter se, seseque mutuò impediunt ac conficiant cum tranquillitatis publicæ detrimento, adeoque fines optatos minimè assequuntur. Fugiat Princeps hos tales Magistros, & discat ab ipsâ Naturâ potiùs, in quâ absque malitiâ, fraude, & omni dolo vera ratio Statûs elucet. Illa sola certa est, fixa & solida, quâ utitur in guber-

gubernatione rerum, quæ vegetantur & vivunt, ea præsertim, quam cuique hominum in suo officio recta inspirat ratio, nominatim Pastoribus & Agricolis pro conservandis augendisque gregibus, & agrorum culturâ: unde fortè factum, ut ii Reges, qui à pedo, aut aratro ad sceptrum vocati fuere, meliùs aliis suos gubernare subditos sciverint. Fruatur licet Pastor (cujus obligatio & cura talis ferè est, qualis est Principum^a) lacte & lanâ gregis sui, eâ tamen moderatione, ut neque sanguinem omnem extrahat, neque pellem sic deglubat, ut à frigore & calore sese tueri nequeat. Ita prorsus debet Princeps (quemadmodum dixit Alphonsus Rex)

^a Va Pasto-
ribus, qui disper-
dunt & dila-
cerant gregem
pascua mea,
dicit Dominus.
Idèò hæc dicit
Dominus Deus
Israël ad Pa-
stores, qui pa-
scunt populum
meum. Jer. 23.
1.

L. 19. tt. 1. p. 2

guardar mas la por comunal, que la suya misma, porque el bien, i la riqueza dellos es como suya. Non ipsum arboris truncum excindit Agricola, tametli lignis ad usus domesti-
cos opus habeat, sed ramos duntaxat amputat, nec totos illos quidem, sed ita ut germinare possint denuò, & novis vestiti foliis in annum sequentem fructus alios proferant. Secùs ac solet conductor, qui cum de hæreditate minimè sollicitus sit, illud agit solùm, ut fructus pro eo tempore, quo frui iis licet, ex eâ colligat, nil pensi habens, quod in tempus reliquum Domino suo utilitatem allatura non^b sit. Hoc discrimen est inter legitimum Principem, & tyrannum, quod ad tributorum impositionem attinet. Iste tanquam possessor violentus, qui in metu est, ne brevè fortè Regnum cogatur dimittere, quoad per vim eo gaudere conceditur, omnes inde fructus colligere contendit, nec veretur ita radicibus plumas evellere, ut ampliùs succrescere nequeant.

^b Aliter uti-
mur propriis,
aliter commo-
datis. Quin-
til. de Orat.

^c Va Pasto-
ribus Israël, qui
pascabant se-
metipsos.
Ezech. 34. 2.

^d Mercenarius
autem, & qui
non est Pastor,
cujus non sunt
oves propria,
videt lupum
venientem, &
dimittit oves,
& fugit.
Joan. 10. 12.

Pastor est, qui non gregem suum pascit, sed^c semetipsum, & tanquam Mercenarius, curam illius abjicit, eumque omnino^d deserit. At verò Princeps aliquis legitimus & naturalis æquitatem causæ expendit, quantitatem & tempus, quod necessitas postulat, proportionem item fortunarum & personarum in tributis dispertiendis, & Regnum suum tractat non tanquam corpus, cui unâ cum ipso emoriendum erit, sed quod perennabit in Successoribus: quippe qui probè novit, *Principes mortales, Rempublicam eternam esse*; cum-

Tacit. lib. 3.
Annal.

que

quæ inde in annos singulos novos speret fructus, eam omnino studio conservat, velut securissimum divitiarum suarum depositum, quo in majoribus necessitatibus uti possit: nam ut in legibus suis dixit Alphonsus Rex, ab Aristotele in quodam documento, quod Alexandro Magno dedit, id mutuatus: *El mejor tesoro, que el Rey ha, è el que mas tarde se pierde, es el pueblo, quando bien es guardado, è con esto acuerda lo que dijo el Emperador Justiniano, que entonzes son el Reyno, è la Camara del Emperador, ò del Rey ricos, è abundados, quando sus Vasallos son ricos, è su tierra abundada.*

L. 15. tit. 5. p. 2.

§. Quando igitur Princeps cum istâ moderatione tributa imposuerit, fas quoque est subditos ea pendere, nec sine rebellionis notâ denegari poterunt. Hanc enim solam dotem habet dignitas Regia; hoc unicum subsidium necessitas publica. *Neque quies gentium sine armis; neque arma sine stipendiis; neque stipendia sine tributis haberi queunt.* Eam ob rem Imperatori Neroni tributa remittere volenti Senatus Romanus sese opposuit, dicendo, *dissolutionem Imperii fore, si fructus, quibus Respublica sustentur, diminuerentur.* Tributa, pretium pacis sunt; si nimis gravia ea sint, nec populus necessitatem agnoscat, cur imponi debuerint, facilè contra suum Principem contumaciter insurgit. Nec aliâ de causâ tam invisus omnibus fuit Rex Alphonsus cognomento Magnus, tamque graves expertus calamitates, ut scepro tandem abdicare se cogere-
retur; sicut & propterea Garsias Galæciæ Rex vitam pariter & Regnum perdidit. Considerabat hoc periculum cum animo suo Rex Henricus Tertius, quando suadentibus, ut pro sumptibus belli conquirendis nova tributa exigeret, respondit: *Magis se maledicta populi, quam hostes suos metuere.* Pecuniæ ex iniquis tributis collectæ subditorum miscentur sanguine, qualis è scuto illo, quod S. Franciscus de Paduâ coram Ferdinando Rege Neapolitano diffregit, manare visus est, & nunquam non clamat contra Principem. Quare ut ista incommoda evitentur, grandia tributa antè imponi non debent, quàm universum Regnum de necessitate edoctum

Tacit. lib. 4.
Hist.Tac. lib. 13.
Annal.Mar. hist.
Hisp. lib. 9.
c. 8.

fuerit : nam ubi de eâ , & Iustitiâ causâ constiterit , facilè in onus aliquod extraordinarium consentit populus , uti factum vidimus in iis , quæ poposcit Rex Ferdinandus Quartus , & in concessione integri illius millionis , quem Comititia Toletana temporibus Regis Henrici Tertii sponte elargita fuerant , permittendo insuper , ut si ad continuandum bellum contra Mauros id non sufficeret , Comititiis etiam non requisitis plura porrò exigerentur. Tametsi enim ad privatos minimè pertineat tributorum Iustitiam examinare , & ipsi sæpe impensarum causas capere nequeant , neque etiam absque evidenti secretorum periculo iis istæ^e communicari possint , semper tamen rationes quædam sunt generales , quas sine incommodo iis proponere licebit. Et licèt tributa imponendi facultas penes supremam sit potestatem , cui ratio naturalis ac divina suffragantur , nec si aliàs æqua sint , & necessaria , subditorum consensu ad ea opus sit : nam (ut dixit Rex Alphonfus Sapiens) *el Rey puede demandar , e tomar al Reyno lo que usaron los otros Reyes , e aun mas en las sazones , que lo uvieren en gran menester , para pro comunal de la tierra* ; prudentis tamen Principis erit , ita dextrè rem instituire , & sic disponere subditorum animos , ne vis videatur : neque enim omne id , quod absolutè fieri potest , semper exequi convenit. Tributum (sic Scriptura^f loquitur) populi frænum est ; isthoc ille in obedientiæ officio continetur , Princeps verò ad eum corrigendum potentior fit , & contra nimiam ejus libertatem vires sibi comparat : subditos enim ab omni onere immunes nemo rectè gubernaverit. Verùm frænum illud tam suave sit oportet , ut non obstinent animum , & mordicè eo comprehenso præcipitent ; quemadmodum prudentissimè id expendit Rex Flavius Herwigius in Concilio Toletano XIII. cùm diceret , tunc gubernationem optimam fore , *si nec incauta exactio populos gravet , nec indiscreta remissio Statum gentis faciat deperire*.

Imperium in vitam absque periculo exercetur , quia ex lege fit , quæ castigat paucos ad exemplum cæterorum ;

at

^e Tibi summū rerum judicium Dii dedere, nobis obsequii gloria relicta est. Tac l. 6. Annual.

^f Et tulit David frænum tributū. 2. Reg. 8. 1.

Concil. Tolet. XIII.

at verò Imperium in fortunas, cùm pecuniam pendere jubentur subditi, discrimine non vacat, quia ad omnes pertinet, magisque fortunarum damna afficiunt populum, quàm corporis, præsertim si cum sudore & sanguine acquisitæ illæ fuerint, aut impendi debeant in delicias Principis. Quâ in re considerare oportebit memorabile Regis Davidis facinus, nolentis bibere aquam, quam tres fortissimi milites, per medios hostium cuneos penetrando, de cisternâ Bethlehemiticâ hauserant, ne sanguinem hominum istorum & periculum bibere ^g videretur. Neque bona ratio Statûs est, tributis exhaurire, & ad incitas redigere subditos, ut tantò obedientiores sint: etsi enim egestas, quæ unâ nobiscum nascitur, aut casu aliquo evenit, demissiores reddat animos; illa tamen violenta ad seditionem potiùs commovet, eosque impellit, ut nefaria contra ^h Principem suum moliantur. Ad Davidem adversus Saulem *convenerunt omnes, qui erant in angustiâ constituti, & oppressi re alieno, & amaro animo, & factus est eorum Princeps.* Nunquam magis obsequens erit Regnum, quàm si opibus & rebus omnibus affluat. Dei populus, duriter etiam in Ægypto habitus, libertatis suæ oblitus fuit propter abundantiam, quâ ibi fruebatur; at mox ubi in deserto rerum inopiâ laborare cœpit, servitutem illam tulit acerbius, & graviter questus fuit.

§. Si Regnum eâ conditione obtigerit, ut absque ejus consensu tributa imponi nequeant, aut postea decreto aliquo generali ita sancitum; ut factum in Comitibus Madritensibus tempore Regis Alphonsi Vndecimi, aut diuturnâ aliquâ præscriptione jus istud acquisitum fuerit, uti in Hispaniâ & Franciâ accidit; in his talibus casibus Comitiorum consensum expectare oportebit, ne periculo sese exponat Princeps; quod Carolus Septimus Franciæ Rex quondam expertus fuit, cùm non rogatis priùs aliorum sententiis tributum quoddam voluisset imponere. Porrò ad eam rem proderit plurimum, si Princeps tantum apud subditos auctoritate valeat, ut ipsi ex conceptâ de zelo illius erga bonum commune opinione æquum judicent onus,

^g Num sanguinem hominum istorum, qui profecti sunt, & animarum periculum bibam? 2. Reg. 23. 17.

^h Ferocissimo quoque, adsumpro; aut quibus ob egestatem, ac metum ex flagitiis maxima peccandi necessitudo. Tacit. lib. 3. Annal.

1. Reg. 22. 23

Mar. Hist. Hisp. lib. 15. c. 21.

ⁱ *Salus nostra
in manu tuâ
est; respiciat
nos tantum
Dominus no-
ster, & laci
serviemus
Regi. Gen.
47. 25.*

Tacit. lib. 2.
Hist.

^k *Plerumque
accidit, ut quæ
Provincia pec-
unia parcen-
do, remota pe-
ricula conte-
mnunt, incu-
bentibus demum
malis, despera-
to saepe reme-
dio, graviora
sentiant de-
rrumenta.
Paul. Jov.*

quod iis imponitur, & ultrò in illud consentiant, totos sese ejus prudentiæ, & notitiæ rerum publicæ committendo, quomodo ad Iosephi arbitrium sese referebant Ægyptii, cum quintam fructuum partem ab iis ⁱ exigeret. Vbi populus istam de Principe conceperit fiduciam, cavere debet sedulo, ut ne eum absque sufficienti causâ & maturâ consilii deliberatione oneret. Verum si necessitas urgens aliud postulaverit, illud curet saltem, ut tributa, quæ exiguntur, bene impendantur: nihil enim gravius fert populus, quàm si nullum oneris sui fructum videat, & fortunas suas in usus inutiles infumi intelligat. Tum illud etiam odit, si tributa, quæ suasit necessitas, eâ cessante continuent. Quare tollere ea debet Princeps, ne fiat, quod tempore Vespasiani accidit, quando tributa *necessitate armorum excusata, etiam in pace mansere*; postea enim ea metuunt, & pendere detrectant subditi, tametsi exigua sint, existimantes nimirum, ea fore perpetua. Regina Maria plurimum Regni studia sibi devinxit, ejusque fidelitatem in maximis etiam motibus experta fuit, eò quòd subditis remisisset exactiones, quas maritus ejus Rex Sanctius Quartus ex rebus ad com meatum pertinentibus postulaverat.

§. Illud difficile, persuadere Regno, ut pecuniam contribuat ad bellum foris gerendum: neque enim facile capit, quantum ad pacem domi conservandam conducit, illud quam longissimè arcere, & in alienos inferre Status, quòdque minus periculosa sit defensio, quæ clypeo fit, quàm quæ galeâ, eò quòd longius ille absit à capite. Brevissimus est populi visus, nec tam longum videt. Onus præsens magis percipit, quàm futurum beneficium, nec cogitat defuturos postea sumptus publicos & privatos, ut damna neglecta ^k sarciantur. Quare singulari solertiâ & prudentiâ Principis opus erit, ut propriæ suæ utilitatis capax fiat.

§. In exactiõibus illud quoque considerandum, ne oneretur Nobilitas: cum enim tributa potissimum sint, quæ
eam

eam à plebejis discernant, ægerrimè fert iis parem se æstimari, & sua violari privilegia, Majorum virtute parta & acquisita. Hæc causa fuit, cur Nobiles Castellani contra Regem Henricum Tertium arma sumpserint, cum à singulis quinque maravedinos aureos (monetæ id genus est) in communes belli usus deposceret.

Mar. Hist.
Hisp. lib. 11.
c. 14.

§. Nec imponi debent tributa iis rebus, quæ ad vitam præcisè sustentandam sunt necessaria; sed iis potiùs, quæ deliciis deserviunt, aut curiositati, aut ostentationi & pompæ: sic enim fiet, ut correcto immodico luxu, major oneris pars incumbat in ditiores & magis potentes, & subleventur agricolæ & opifices, quæ communitatis pars vel maximè fovenda & conservanda est in Republicâ. Sic Romani magna exigebant tributa pro aromatibus, unionibus & gemmis pretiosis, quæ ex Arabiâ asportabantur. Alexander Severus ea deposcebat ex officiis, quæ ad lasciviam magis essent, quàm ad necessitatem. Instauratæ disciplinæ pars est deliciarum augere pretium.

§. Nulla tributa minùs noxia, quàm quæ advectis mercibus imponuntur in portibus: ea enim magnam partem pendunt Exteri. Quare prudentissimè in iis constituti sunt redditus Regii in Angliâ, ipso Regno immuni relicto.

§. Maximum tributorum & vectigalium regionum incommodum est in Quæstoribus seu Coactoribus, qui interdum plus damni adferunt, quàm tributa ipsa; neque ullam rem impatientiùs tolerant subditi, quàm violentiam & importunitatem Ministrorum in cogendis ejusmodi pecuniis. Solam Siciliam tributorum exactiones modestiùs tulisse Cicero memorat: Deus ipse per Isaiam Prophetam de iis conqueritur, quòd populum suum¹ exspoliaverint. In Ægypto Propheta aliquis tributis præerat, ita nulli eà in re satis confidebant, nisi qui peculiari-ter esset Deo dicatus; his verò temporibus ea committuntur institoribus & usurariis, qui non minùs naves portum subeuntes exspoliant, ac ipsum naufragium, & velut præ-

¹ Populum
meum exacto-
res sui spolia-
verunt. Isa. 3.
12.

^m Portus no-
stros navis ve-
niens non pa-
vescat, ut cer-
tum nautis
posset esse nau-
fragium, si
manus non in-
currerint exi-
gentium, quos
frequenter plus
affligunt da-
mma, quàm
solent nudare
nausagia.
Calliod. 1.4.
& 19.

Mar. hist.
Hispan. lib. 19.
c. 7.

ⁿ Ne Provin-
cie novis one-
ribus turba-
rentur, utque
vetera sine
avaritiâ aut
crudelitate
Magistratum
tolerarent.
Tacit. lib. 4.
Annal.

dones ultro citròque commeantium bonis ^m inhiant. Quid mirum igitur, commercia in Regnis desinere, nec aliunde divitias inferri & pecunias, si prædæ omnia sint exposita? quid mirum, inquam, populum graviter ferre exactiones, si persolutis iis, quæ debentur Principi, decuplo ampliùs Exactoribus pendendum sit. Ob isthæc incommoda tempore Regis Ioannis Secundi in Comitibus Guadalajarensibus Castellæ Regnum sponte in subsidium obtulit centum & quinquaginta Ducatorum millia, eâ tamen conditione, ut penes ipsum essent acceptorum & expensorum libri, quo constare posset, quid in communes usus collatum, & quo modo impensum fuisset, nec eorum permetteretur arbitrio, qui ob pupillarem Regis ætatem Regni habenas modera- bantur. Eâdem de causâ Regnum Franciæ Henrico Secundo proposuit, ut tributorum Exactores amoveret, pollicentibus subditis persoluturos se, ubicunque ipse vellet, quod in sumptus regios sufficeret; & licet istud in initio haud displiceret, non defuere tamen postea Consilarii, qui ob rationes quasdam apparentes id dissuaderent. Ad idem illud non semel Castellæ quoque Regna sese obtulerunt, immò & ad omnem æris alieni dissolutionem; verum iudicatum fuit, cedere in imminutionem auctoritatis Regiæ, si illi Tutoris loco Regnum esset, & hanc ipsam potestatem periculo non carere. Verissimam tamen causam illam iudico, quod plerumque ferè rei pecuniariæ curatio, & occasio tam opportuna multos ditandi ægrè è manibus dimittatur. Auctoritas Principis non in administratione magnarum opum consistit, sed in eo, quod multa possideat. Non minus existimationis suæ retinens erat Respublica Romana, quàm ulla alia, & tamen ob ingens illud onus cogendi pecunias præcepit, ut ipsæ Provinciæ sua administrarent tributa & colligerent; neque verò idè intermisit in officio continere Magistratus, ut sine avaritiâ & crudelitate illa collectio fieret, quâ in re Tiberius apprimè diligens ⁿ fuit. Sanè modestia in uno aliquo tributo exigendo obligat subditos, ut ultrò in plura alia largienda consentiant.

SYMBOLVM LXVIII.

INGENIOSI Græci Philosophiam non solùm naturalem, sed moralem etiam & politicam scitis quibusdam fabularum involucris (ut Ægyptii hieroglyphicis) abdiderunt, aut ne manaret in vulgus, aut ut sub dulci illâ fabularum amœnitate penitiùs eam imprimerent animis. Ita cùm vires navigationis & opes, quæ ejusdem acquiruntur beneficio, vellent ob oculos ponere, finxerunt navim Argo (quæ prima omnium è portu solvere, & alto sese mari committere ausa fuerat) obtinuisse vellus Colchicum, pellem nimirum arietis inauratam; quo præclaro facinore Palladi armorum Præsidi consecrari promeruit, & inter ipsas Firmamenti

transferri constellationes, in præmium scilicet tot susceptorum non absque insigni periculo itinerum, palàm ostendendo universo orbi, velorum remorúmque beneficio inter ipsos undarum montes vias fieri posse, quibus impellente vento arma & merces in omnes mundi partes inferre liceat. Isthæc moralis doctrina, & quia jam navis illa in cælesti spherâ inter stellas relata est, occasio mihi fuit, ut in præsentem Emblemate binas depingerem, quæ poli essent hujus terrestris orbis, & clarè subjicerem oculis, navigationem esse, quæ commerciorum usu terram sustentat, ejusque dominia armis roborat. Mobiles sunt isti navium poli, sed in illâ ipsâ eorundem mobilitate Imperiorum consistit stabilitas. Vix ulla unquam fuit Monarchia, quæ iis quasi fundamentis innixa non fuerit. Si Hispaniæ ambo illi poli maris Mediterranei & Oceani deessent, mox ejus corrueret amplitudo: nemo enim non videt, Provincias tam distantes inter se in periculo fore, nisi vela remique eas unirent quodammodo, & suppetias militares ad earundem conservationem defensionémque tempestivè submitterent, ita ut naves & triremes nil aliud, quàm marini quidam pontes esse videantur. Eam ob causam Carolus Quintus Imperator, & Dux Albanus Ferdinandus Regi Philippo Secundo suaferunt, ut in mari potissimum armis & copiis militaribus præstare aliis conaretur. Nec ignoravit Rex Sisebutus, quanti id referret, qui primus iis viribus in mari Hispanico usus fuit. Idem quoque consilium Themistocles suæ dedit Republicæ, & reipsâ postea Romani secuti sunt, ut orbem suæ ditioni subjicerent. Elementum illud terram ambit & edomat. In illo vis juxtà ac velocitas locum habent. Qui fortiter iis uti noverit, terræ dominum se constituit. In hac minantur arma, & ex unâ solâ parte feriunt; in mari ex omnibus. Nulla tam vigilans cura est, quæ omnibus semper oris maritimis antè possit prospicere; nulla tanta potentia, quæ sufficienti eas queat tueri præsidio. Maris beneficio Nationes omnes ad morum mansuetudinem adducuntur, quæ incultæ aliàs essent ac barbaræ absque navigationis commercio,

mercio, unde communis fit linguarum usus; id quod docere voluit Antiquitas, dum clavum navis Argo sermone usum fuisse finxit, ut innueret, credo, illius beneficio exteras adiri & celebrari Provincias; siquidem navis gubernaculum est, quod singulis opes & divitias aliarum communicat, unâ Provinciâ alteri vicissim largiente, quod eidem deest; quæ necessitas & subsidium mutuum reciprocum illum amorem & familiaritatem alunt inter homines, quorum unus alterius operâ & auxilio carere non potest.

§. Atque hæc maris potentia Regnis quibusdam magis utilis est, ac aliis, pro diverso eorundem situ ac dispositione. Monarchiâ in Asiâ sitâ terrâ magis viribus indigent, quàm mari. Venetiâ & Genua, quarum illæ in ipso mari, hæc eisdem proxima est, atque ita constituta, ut scopulis maris potius, quàm terræ sinus esse videatur, ad omnem culturam & agricolationem inidoneus, robur suum in velis remisque ponant necesse est. Et quoad ea habuerunt in pretio, terrori fuerunt orbi ambæ illæ Respublicæ, & gloriâ celebres. Hispania, quæ à montibus Pirenæis versus mare porrigitur, & quasi inter Oceanum & Mediterraneum sese mediam interjicit, potentiam suam fundet in armis navalibus, siquidem ad dominium universale aspirare, illudque tueri voluerit. Nec verò deest dispositio optima & opportunitas portuum ad arma ista sustentanda, & ad impediendam aliarum Nationum navigationem, quæ ejusdem beneficio opes sibi accumulunt, & comparant vires, quibus deinde Monarchiâ Hispanicæ bella inferunt. Ob eum finem conduceret armis etiam consulere securitati commerciorum & mercaturæ, quæ longinquas navigationes secum affert, ex portibus armamentaria & granaria efficit, instruit eos rebus omnibus pro exercitu necessariis, tribuit Regno, unde alantur copiæ militares, auget denique illud, & frequentari facit ab incolis. Hæc & alia commoda Ezechiel adumbrare voluit sub Allegoriâ navium, quibus Tyrus (civitas ^a in corde maris sita) utebatur ad exercendam cum Nationibus omnibus negotiationem, siquidem ad illam & naves & nautæ frequentes

concur-

^a O Tyre, tu dixisti: perfecti decoris ego sum, & in corde maris sita. Ezech. 27. 3.

^b Omnes na-
ves maris &
nauta earum
fuerunt in po-
pulo negotia-
tionis tuæ.

Ezech. 27. 3.
Ibid. v. 9. 10.
12.

^c Repleta es,
& glorificata
nimis in corde
maris. Ib. v. 25

^d In multitu-
dine sapientie
tuæ, & in ne-
gotiatione tuâ
multiplicasti
tibi fortitudi-
nem. Ezech.
28. 5.

concurrerant ^b. Persæ, & Lydii, & Lybies erant in exerci-
tu ejus viri bellatores: clypeum & galeam suspendebant in eâ
pro ornatu suo. Carthaginenses à multitudine cunctarum di-
vitiarum, argento, ferro, stanno, plumboque eam replebant.
Verbo, nihil usquam erat gentium, quod in nundinis illius
non reperiretur, ut meritò abundans diceretur, & ^c gloriosa,
cujus negotiatione Rex ipse suam auxerat ^d fortitudinem.
Sidonia, Ninivitica, Babylonica, Romana & Carthaginen-
sis Respublicæ mercaturam exercentes & opibus & armis
floruerunt. Quando Venetias & Genuam mercatus defecit
& navigatio, fortitudinis exercitium eas defecit pariter, &
maximarum gloriarum & trophæorum occasio. Intra breves
arenæ terminos, quæ nec ligone, nec aratro potest excoli,
solis marinis opibus validissimos Batavia alit exercitus, &
populosissimas tuetur civitates, tam sibi invicem vicinas, ut
iis sustentandis fertilissimi etiam agri non sufficerent. Gallia
nec auri, nec argenti fodinas habet, & mercimoniis tamen,
aliisque nescio quibus puerilibus inventis ferri, plumbi, &
stanni temperandi, industriam suam caro facit æstimari
pretio, & divitias congerit; nos alii verò per incuriam tanta
maris bona negligimus. Ingenti cum labore & periculo ex
remotissimis orbis partibus adamantes, uniones, aromata,
multosque alios thesauros advehimus, nec ultra progredi-
mur; interim alii è labore nostro quæstum faciunt, & ea
Europæ, Africæ, & Asiæ Provinciis communicant. Genuen-
sibus aurum nostrum, argentumque committimus, ut iis
negotientur, & pro eorundem negotiationibus plurima
persolvimus cambia. Hispania Provinciis aliis submittit fe-
ricum, lanam, chalybem, ferrum, aliasque diversas materias,
quæ diversimodè dein elaboratæ revehuntur ad nos, & in-
genti à nobis coëmuntur pretio ob vecturæ sumptus, & ar-
tificium; adeò ut carò nobis stet Nationum aliarum inge-
nium, & industria. Importantur in Hispaniam merces, quæ
aut oculis solum serviunt, aut citò consumuntur, & aurum
argentumque vicissim inde effertur aliò; quo demum fit,
quod dicebat Rex Henricus Secundus, *ut ditescant, & po-
tentes*

tentes fiant Exteri, immò ipsi interdum hostes tantas colligant opes, ut subditis nostris nihil panè supersit reliquum. Quæstus eâ de re quondam fuit Tiberius Cæsar, cum ingentem illum luxum Matronarum Romanarum in unionibus, gemmisque pretiosis ^e cerneret. Immortalem gloriam promerebitur Vestra Serenitas, si certis favoribus honoribusque dignabitur prosequi negotiationes & mercaturas, quas cives per se ipsos, & Nobiles per personas tertias exercuerint: neque enim magis naturales sunt redditus, qui è terræ fructibus percipiuntur, quàm qui commutationis habentur beneficio, dum rem unam permutamus cum aliâ, aut pro mercibus pretium persolvimus. Non dedignati sunt mercaturam facere ipsi Principes Tyri, & classes illæ, quas Rex Salomon quot trienniis mittebat in Tharsin, non res solùm necessarias advehebant, sed eas etiam, quibus poterat lucrum facere, suas augere divitias, & omnibus aliis Regibus potentiâ atque opibus ^f antecellere. Pompejus pecunias suas fœnori dabat. Nobilitas Romana, & Carthaginensis nil idèò honori suo detractum putabant, quòd mercaturas exercerent. Roma Mercatorum instituit collegium, unde didicisse reor Batavos, quòd negotiantium societates crexerint. Id quod majori cum commoditate in Hispaniâ fieri posset, deputatis pro securiori navigatione armatis navibus: ita enim illa non solùm cresceret opibus, sed magis etiam flourerent arma navalia, & ipsa Nationibus aliis terrori esset. Considerârunt isthæc commoda Lusitaniæ Reges, adeoque per incognita maria armorum ope in Orientem negotiari cœperunt, negotiatione arma sustentârunt, & fundato eâ ratione novo amplissimoque Imperio introduxerunt Religionem, quæ ad illas tam remotas Provincias transvolare non potuisset; uti nec postea ad partes occidentales, industriâ & fortitudine Castellanorum, nisi antennarum plumis limeis, & ex arbore crucis pendentibus, tanquam alis quibusdam usa fuisset, quibus Gentilitati cognoscendam se dedit, quæ aliàs novos illos hospites, è tam longinquis venientes regionibus, adeò ignotos habuit, ut ne famâ quidem de iis antè quicquam

^e Quis lapidum
causa pecunie
nostræ ad ex-
ternas, aut ho-
stiles gentes
transferuntur?
Tacit. lib. 3.
Annal.

^f Quia classis
Regis per ma-
re cum classe
Hiram semel
per tres annos
ibat in Thar-
sis, deferens
inde aurum &
argentum, &
dentes elephā-
torum, & si-
mias, & pæ-
vos. Magnifi-
catus est ergo
Rex Salomon
super omnes
Reges terræ
divitiis & sa-
pientiâ. 3. Reg.
22. & 23.

^g Ecce isti de longè venient, & ecce illi ab Aquilone & mari, & isti de terrâ australi. Isâ. 49. 12.

^h Facta est quasi navis in-stitutoris, de longè portans panem suum. Prov. 31. 14.

* Isâ. 49. 21.

quam & acceperit, & acceptâ ab iisdem verâ Evangelii lucē, ac pane divino Eucharistico, tam longè^h asportato, exclamat præ gaudio cum Isaiâ: * *Quis genuit mihi istos? ego sterilis, & non pariens, transmigrata & captiva: & istos quis enutrivit? ego destituta, & sola: & isti ubi erant?*

§. Ad eandem rem illud quoque haud parum interesset, si quemadmodum Romani suum firmârunt Imperium, constitutis præsidiis Constantinopoli, in Insulâ Rhodo, ad Rhenum, & Gadibus, tanquam in quatuor præcipuis illius angulis; ita nunc in diversis Oceani & maris Mediterranei partibus collocarentur Religiones militares Hispaniæ, ut gloriosâ quâdam æmulatione obirent maria, piratas arcerent, & commercia cum aliis Nationibus securiora redderent. Sat magna virtutis & fortitudinis præmia sunt ista Nobilitatis insignia, & opulentæ satîs ejusmodi Ordinum militarium Præfecturæ, ut rei tam eximiæ, & tanto Rege dignissimæ initium dari posset. Quòd si redditus earundem non sufficerent, nec Corona privare se vellet dote tot insignium Magisteriorum, quorum administrationem illi concessit sancta Sedes Apostolica, Ecclesiastici quidam redditus applicari in eum finem poterunt. Consilium hoc fuit Regis Ferdinandi Catholici, qui Orani Equites S. Jacobi, Bugiæ verò & Tripoli Ordines Alcantaræ, & Calatravæ volebat constituere, obtentâ jam à Summo Pontifice facultate, ut redditus Monasteriorum *del Villar de Venas*, ut vocant, S. item Martini, in Diocesi S. Jacobi, & Ovetensi in eum usum posset impendere. Verùm propter excitata postea per Italiam belli incendia ea res effectum non habuit, aut quia fortè Deus hanc tam eximii instituti gloriam alii cuidam Regi reservavit. Neque obtendi hîc debet ratio Statûs, quasi ea non permittat, ut summa rei Nobilibus committatur: quippe unde tot ac tantæ seditiones ortæ in Castellâ, cùm tam multi essent Ordinum militarium Magistri; hoc, inquam, nunc obtendi non debet, postquam tot Coronarum accessione tantoperè Regum crevit amplitudo, ut incommodum illud metuendum non sit, præsertim si Ordines isti extra Hispaniam fuerint, & eorum-

eorundem Magisteria ipsi Coronæ tanquam membra quædam uniantur.

SYMBOLVM LXIX.

NE vel unico momento hanc mundi Monarchiam auro & ferro destitui voluit Providentia divina: auro quidem, quòd id ad illius conservationem omnino esset necessarium; ferro verò, quòd absque eo se tueri non posset. Enimverò etsi unà cum ipso mundo producta non fuerint, alter tamen universi hujus moderator, & astrorum omnium princeps Sol, mox atque conservandarum rerum curam laborèmq; suscepit, illud egit potissimùm, ut expurgaret, & auro

V u

illine-

illineret terram metallicam, atque in montibus æraria constitueret, ubi & Mars belli Præses materiâ in ferrum & chalybem consolidatâ armamentaria erexit. Brachia Rerum-publicarum arma sunt: sanguis earundem & spiritus, thesauri; quòd si hi armis robur non tribuant, nec arma vicissim thesauros tueantur ac foveant, imbelles jacebunt Republicæ, & rapinæ violentiæque omnium erunt expositæ. Narrat Plinius, in Indiis formicarum esse genus, quæ loco granorum tritici, aurea colligant. Auri usum, nequaquam iis Natura concessit, voluit tamen, ut tanquam Magistræ alias instruerent Respublicas, quanti referat thesauros cogere. Et licet Politicorum quorundam opinio sit, opes accumulandas non esse, eò quòd cupiditas hostium arma exciet; uti accidit Regi Ezechia, postquam divitias suas Assyriæ Legatis^a ostendisset, & Ægyptii propterea reditus Regis in structuras & fabricas impendebant. Rationes tamen, quas adferunt, & exempla ista vim non habent: nam Ezechie ob monstratos thesauros bellum illatum non fuit, sed ob vanitatem ostentationis, & quòd in illis magis, quàm in Deo spem suam & fiduciam poneret; hinc prædixit illi Isaias Propheta fore, ut omnia^b perderet. Ægyptii verò non periculi causâ, sed ad distrahendos subditorum animos (quemadmodum suo loco dicemus) & inanis gloriæ studio eos ædificiis extruendis occupabant. Si Princeps thesauros per avaritiam congreget, neque tamen iis utatur, ubi offendendi, aut defendendi postulaverit necessitas, & sumptuum faciendorum metu de præsidiis sufficientibus & armis Statibus suis non provideat, facilè futurum arbitror, ut hostes contra se advocet, dando iis occasionem ferreas fabricandi claves, quibus ejus effringant æraria; at ubi thesauros istos in usus opportunos asservaverit, terrorem unà incutiet hostibus, & apud eos in veneratione erit, pecunia namque belli^c nervus est. Illius beneficio Amici parantur & Socii, nec minùs hostium percellunt animos thesauri in ærariis, atque apparatus bellicus, & omnis generis instrumenta militaria in armamentariis, aut classes & triremes in

nava-

^a *Latus est autem in adventu eorum, & ostendit eis domum aromatam, & aurum, & argentum, & pigmenta varia, unguenta quoque, & domum rasorum suorum, & omnia quæ habere poterat in thesauris suis.* 4. Reg. 20. 13

^b *Dixitque Isaias Ezechia: audi sermonem Domini: ecce dies venient, & auferentur omnia, quæ sunt in domo tuâ.* 4. Reg. 20. 17.

^c *Sed nihil æquè fatigabat, quàm pecuniarum conquisitio: eos esse belli civilis nervos dictans.* Tac. l. 2. Hist.

navalibus. Si in eum finem id fiat, non est avaritia thesauros cogere, aut sumptus & donationes moderari, sed prudentia quædam politica; qualis illa fuit Regis Ferdinandi Catholici, cujus fama, quâ miser & infelix passim audiebat; dum viveret, in morte ejus confutata fuit, nullâ notabili pecuniarum summâ apud eum repertâ. Quicquid reponebat, in Monarchiæ fabricam solebat impendere, & gloriam suam collocabat, non in eo, quòd sumptus profudisset, sed quòd haberet, in quo expenderet. Illud tamen observandum, thesauros colligi interdum ex verâ & heroicâ animi magnitudine, ad exequendas sublimes quasdam & gloriosas cogitationes; sed postea paullatim in avaritiam illa abeunt, & citius ruina Statuum præ oculis est, quàm pro illius remedio æraria recludantur. Facillimè divitiarum amore capi se finit humanus animus, & in eas totum se convertit.

S. Nec sufficit, thesauros inter totum Reipublicæ corpus dispersitos esse, ut Chlorus apud Eutropium^d volebat: divitiæ enim Principi securitatem creant, periculum subdito. Cerialis Trevirensibus dicebat, *penes eos aurum & opes præcipuas esse bellorum causas*. Si egena sit communitas, privati verò locupletes & divites, prius pericula nascuntur, quàm iis occurri possit. Consilia rectè institui nequeunt: defugiunt enim ea omnia, quæ ad communem spectant conservationem, cum videant non nisi è privatorum bonis fortunisque subsidia peti posse, adeoque ægrè in bellum consentiunt. Hinc Aristoteli videbatur, *malè circa pecunias publicas constitutum esse apud Spartanos, quia neque in publico habebant quicquam, & magna bella gerere coacti, pecunias ægrè conferebant*. Et si privato usui bonum publicum postponitur, quantò minùs dabitur opera, ut cum detrimento proprio malis communibus occurratur? Experta est illud incommodum Respublica Genuensis, nec alii causæ ruinam Romanæ ascribit Cato in oratione, quam habuisse eum ad Senatum contra Catilinariæ conjurationis conscios refert Sallustius, quàm quòd (ut explicat S. Augustinus) à

^d Melius publicas opes à privatis haberi, quàm intrâ unum claustrum asservari.
Eutrop.

Tacit. lib. 4.
Hist.

Arist. lib. 2.
polit. c. 6.

Tacit. lib. 6.
Annal.

S. Aug. lib.
de civit. Dei
c. 12.

primo suo descivisset instituto, ubi pauperes erant privati, opulenta verò communitas, cujus rei non absque querelâ etiam Horatius meminit.

Horat.

————— *Non ita Romuli
Præscriptum, & intonsi Catonis
Auspiciis, veterumque norma,
Privatus illis census erat brevis,
Commune magnum.*

§. Magni Reges suæ potentia confisi curam omnem thesauros colligendi, aut jam collectos conservandi plerumque abjiciunt, & effusioni prodigæ sese dedunt, nec satis expendunt, ubi thesauri pro necessitatibus defuerint, necesse esse, ut subditos deinde tributis onerent, cum gravi fidelitatis eorundem periculo; & quanto Monarchia fuerit major, tanto majoribus impensis & sumptibus opus fore. Centimani Briarei Principes sunt, qui si quinquaginta accipiant manibus, centum aliis iterum debent expendere. Nec ullum Regnum tam opulentum, ut ejus divitiæ manui alicui prodigæ sint satis. Nubes unâ horâ effundunt vapores, quos multorum dierum spatio collegere. Thesauri illi, quos Natura multis etiam sæculis in secretis montium ærariis coegerat, immoderata Romanorum Imperatorum profusioni minimè sufficere potuerunt. Et solet id plerumque accidere Successoribus, qui thesauros jam collectos reperiunt: inutiliter enim consumunt, quod absque labore iis obvenit, & mox ærariorum diruunt aggeres, ut Status suos deliciis inundent. Non integro adhuc triennio sexaginta sex auri milliones prodegit Caligula, etsi id temporis scutum unum valeret tantum, quantum nunc decem. Fatua est potentia, & ideò opus habet, ut corrigatur à prudentiâ œconomicâ: absque hac enim mox ruunt Imperia. Romanum inclinare visum est, ex quo profusionibus immodicis & sumptibus nimis Imperatorum thesauri illius coeperunt prodigi. Armis & opibus mundus hic regitur. Istud in præsentem Emblemate gladius significat, & ramus aureus, quos supra terræ orbem brachium sustinet, ad innuendum nimi-

nimirum, utroque illo universum hoc gubernari, alludendo ad illam Virgilio fabulam de Æneâ, qui utriusque adminiculo ad Infernum usque penetravit, ejusque monstra ac furias domuit. Non sauciat gladius, cujus acies aurea non est, nec sufficit animi fortitudo absque prudentiâ œconomicâ, neque armamentaria sine ærariis, adeoque bellum decernere Princeps prius non debet, quàm cum animo suo expenderit, num sufficientes ad id vires & media suppetant. Ei rei proderit, si Ærarii Præfectus unâ etiam à consiliis sit Principi; ut in consultatione referre possit, qui ac quanti sint redditus Regii, quæve media ad arma capessenda sese offerant. Cauta admodum & circumspecta esse debet potentia, & considerare diligenter, quid moliat, aut agat. Quod in fronte præstant oculi, id in animo prudentia œconomica efficit: si hæc Regnis, & Rebus publicis desit, cæca erunt, adeoque sicut Polyphemus, amisso semel per Ulyssis astutiam unico suo frontis oculo, in vanum saxa jaciebat, ut sese ulcisceretur: ita illa quoque divitias suas & thesauros inutiliter prodigent. Sat multos hæc nostrâ ætate consumi vidimus absque fructu ex inani aliquo metu in distrahendis hostium consiliis, in exercitibus frustra conscribendis, in suscipiendis bellis, quæ aut amicâ compositione, aut dissimulatione potuissent evitari, in subsidiis pecuniariis malè collocatis, & aliis inutilibus sumptibus, quibus Principes potentiores se fore autumabant, & contrà accidit. Ostentationes comminationesque auri intemptivè & imprudenter profusi seipsis evanescent, neque possunt posteriores prioribus esse pares, eò quòd una aliam enervet. Vires facile instaurantur; at divitiæ semel inaniter effusæ recuperari nequeunt. His uti non oportet, nisi ubi necessitas postulaverit. Occurrentibus primis monstris non aureum ramum Æneas objecit, sed gladium.

Corripit hic subitâ trepidus formidine ferrum

Virgil.

Æneas, strictâque aciem venientibus offert.

At postquam vidit nec precibus, nec pactione Charontem moveri posse, ut sese in oppositam fluvii ripam trajiceret,

^e *Munus abs-* aureum ramum protulit (abditum hæctenus & occultatum)
conditum ex- & munere isto iratum illius animum ^e placavit.
tinguit iras.

Prov. 21.14.

Virgil.

Si te nulla movet tantæ pietatis imago,

At ramum hunc (aperit ramum, qui veste latebat)

Agnoscas. Tumida ex irâ tunc corda residunt.

Nec plura his, ille admirans venerabile donum,

Fatalis virgæ longo post tempore visum,

Ceruleam advertit puppim.

In eam ergo curam incumbant Principes, ut illos prudentiæ oculos, supra sceptrum collocatos, claros semper habeant & perspicaces, neque œconomiam dedignentur: ab hæc enim salus illorum dependet & conservatio, & ipsi subditorum suorum patresfamilias sunt. Magnus ille Augusti animus boni publici causâ eò usque se demittebat (quemadmodum alibi dicimus) ut manu suâ adnotaret accepta & expensa redituum Imperii. Si in Hispaniâ minùs prodigum fuisset bellum, & pax magis œconomica, jam pridem universo orbi dominaretur. Verùm per incuriam, quæ plerunque magnam potentiam comitari solet, opes illæ, quæ Hispaniam inexpugnabilem reddere potuissent, nunc ad alias Nationes transiêre. A simplici Indorum gente rerum vilium permutatione eas coëmimus; & postea nos ipsi, æquè simplices ac illi, sinimus, ut exteri rursus eas à nobis aliò asportent, & cuprum fortassis, aut plumbum pro iis restituant. Castellæ Regnum fuit, quod viribus suis & fortitudine Monarchiam evexit, interim triumphant alia, ipsum verò inopiam pænè patitur, neque rectè uti novit tot ingentibus thesauris, qui peregrè advehuntur. Ita placuit Providentiæ divinæ potentias attemperare inter se, & ad æqualitatem aliquam reducere. Grandioribus vires largita est, at non industriam, contrà ac concessit minoribus. Verùm ne detegere solùm vulnera videar, & non etiam iisdem mederi, indicabo hîc paucis causas eorum & remedia. Neque tamen hæc ex quintâ erunt essentiâ, ut loquuntur, neque ex arbitrio solum speculativo, quæ primùm cum admiratione suspicit novitas, postea cum damno rejicit experientia; sed ea, quæ ratio

ratio suggerit naturalis, & tanquam vulgaria contemnit ignorantia. Potissimæ divitiæ ac opes terræ fructus sunt. Nec ditiores in Regnis fodinæ, quàm Agricultura. Nòrant illud Ægyptii, qui sceptrum sic efformabant, ut infernè in vomerem aratri desineret, volentes innuere, in eo potissimùm potentiam illius & amplitudinem consistere. Plus emolumenti acclivia montis Vesuvii latera adferunt, quàm Potosus mons cum intimis suis visceribus, licèt argentiferis. Non mero casu natura tam liberaliter omnibus orbis partibus fructus impertivit, aurum verò argentumque in imis terræ penetralibus abdidit. Datâ operâ communes illos fecit, & supra terram palàm exposuit: *Maxima enim pars hominum è terrâ vivit, & fructibus urbanis*; ista verò metalla in profundo conclusit, ut labore opus esset ad ea eruenda expurgandâque, ne copia eorundem noceret mortalibus, si plus suppeteret, quàm pro quotidiano commercio & negotiatione, quæ loco permutationis mercium, monetâ nunc solent confici, foret necessarium. E solis pænè terræ fructibus tam opulenta & locuples fuit Hispania superioribus sæculis, ut Rex Franciæ Ludovicus temporibus Regis Alphonfi Imperatoris Toletum veniens, aulæ illius magnificentiam & splendorem fuerit admiratus, negaveritque se curiam similem in Europâ & Asiâ, quas Provincias præsens obierat, quo tempore sacram expeditionem suscepit, unquam vidisse. Tantum splendorem unus tunc Castellæ Rex servabat, tot bellis intestinis distractus, & majore Regnorum illius parte à Mauris occupatâ. Et sunt inter Auctores, qui dicant, in solâ Castellâ pro bello sacro adversùs Christiani nominis hostem centum peditum millia, decem millia equitum ex nationibus exteris confluisse, curruum, impedimentis portandis, fuisse sexaginta millia, & prætereà à Rege Alphonso Tertio militibus omnibus, Tribunis & Principibus pro cuiusque munere ac dignitate stipendia in dies singulos annumerata. Sumptus istos ingentes & provisiones, quarum veritas vix hoc tempore fidem invenit, sola præstare Castella, & insuper exercitus hostium multò etiam copiosiores alere

Arist. lib. 1.
Polit. c. 5.

Mar. Hist.
Hisp. lib. 11.
c. 3.

Mar. Hist.
Hisp. lib. 11.
c. 23.

potuit, nec tamen thesauros tunc expectabat extraneos, temporum injuriis & hostibus expositos, usque dum Cantabro cuidam per mare vastum oberranti, applaudente fortunâ, videre licuit, & designare novum aliquem orbem, antea incognitum, aut certè ab antiquis oblivioni traditum, & gloriæ Columbi reservatum, qui post Hispani illius, primi detectoris, obitum potitus delineationibus, quas ille fecerat, promittere ausus fuit, ostensurum se reipsâ, non absque rei veritate detectas fuisse Provincias illas tam remotas, nec absque causâ ab ipsâ Naturâ interjectis undarum montibus, tam longè positas. Communicavit hoc consilium suum cum Viris quibusdam principibus, ut subsidio eorundem tam arduum, tamque difficile opus facilius sibi aggredi liceret; verùm nemo repertus fuit, qui tantæ novitati fidem haberet. Quòd si ex providentiâ quâdam factum fuisset, & non potius ob denegatam fidem, prudentiæ laudem promereri potuissent, quam consecuta olim fuit Respublica Carthaginensis, quando jaçantibus se coram Senatu quibusdam Nautis de inventâ quâdam Insulâ opibus deliciisque affluente (Hispaniolam fuisse credunt) interfici eos jussit, existimans hanc talis Insulæ detectionem Reipublicæ plus detrimenti, quàm commodi allaturam. Recurrit denique Columbus ad Reges Catholicos, Ferdinandum & Isabellam, quorum generosi animi, plurium orbium capaces, uno solo contenti non erant, qui proinde cum fidem illi tribuissent, & sumptus in iter necessarios, immensis Oceani fluctibus sese commisit, & post diuturnas & longinquas navigationes, in quibus non minus à sociorum diffidentiâ, quàm incognitis maris vorticibus fuit periculi, cum navibus auro argentoque onustis in Hispaniam rediit. Admiratus est populus ad ripam Bætis pretiosos illos terræ partus, Indorum sudore protractos in lucem, & nostrâ advectos audaciâ atque industriâ. Verùm totum hoc invertit postea tantarum opum possessio & abundantia. Stetit illicò aratrum agricultura, & jam sericum induta molliùs habuit callosas à labore manus. Mercatura altiores fumens animos mentas argen-

argentarias commutavit in ephippia, & per plateas publicas otiosa vagari cœpit. Artēs fastidivēre instrumenta mechanica. Monetæ aureæ argentæque omnem aspernatæ sunt mixturam, & exclusis aliis metallis, puræ manserunt & sinceræ, adeoque à Nationibus aliis per vias varias expetitæ fuerunt & conquistæ. Res omnes in superbiam se extulēre, & vilescente jam auro argentoque pretia sua accenderunt. Accidit nimirum Regibus, quod Neroni Imperatori, quem homo quidam Afer in fraudem induxit, jactitans in fundo suo ingentem se reperisse thesaurum, quem Regina Dido ibi defodisse crederetur, aut ne divitiarum affluentia viriles subditorum suorum animos enervaret, aut ne aliorum fortè cupiditas arma in Regnum suum pelliceret: quod quia Imperator tanquam certum & exploratum habebat, *gliscebatur interim luxuria spe inani, consumebanturque veteres opes, quasi oblati quas multos per annos prodigeret. Quin & inde jam largiebatur: & divitiarum expectatio inter causas publicæ paupertatis erat.* Eadem spe delusi nos quoque nobis persuasimus, non ultra opus esse fixis & statis ærariis, sed sufficere mobilia illa & incerta classium, nec satīs expendimus, potentiam hanc nostram à ventorum tempestatumque dependere arbitrio, quomodo vitam populi Romani ex iisdem dependere aiebat Tiberius, eò quòd sustentationi necessaria Provinciæ transmarinæ iis *s* submitterent; quod periculum Aletus ponderabat persuasurus Gofredo, ut à suscepto bello sacro desisteret.

Da i venti dunque il viver tuo dipende?

Et quia *de facultatibus suis amplius, quàm in his est, plerunque sperant homines*, crevit fastus & pompa regia, aucta sunt salaria, stipendia, & alii Coronæ sumptus è fiduciâ & expectatione extraneorum opum, quæ malè dein administratæ, aut non satīs conservatæ tantis impensis minimè potuerunt sufficere, & occasionem dederunt æri alieno contrahendo, hoc verò usuris & cambiis. Ingravescente porrò necessitate, majoribus indies sumptibus opus fuit. Sed nihil bono communi plus nocuit, quàm permutatio Monetarum, quòdque animad-

Tacit. lib. 16.
Annal.

† At herculè nemo refert, quòd Italia externa opis indiget, quòd vita populi Romani per incerta maris & tempestatum quotidie volvitur.
Tacit. lib. 3.
Annal.

Tass.

‡ in fraudē instit. quib. & caus. man.

Mar. Hist.
Hisp. lib. 13.
c. 9. lib 16.
c. 2. lib. 17.
c. 14.

animadversum non fuerit, non minùs ac ipsam Religio-
nem, in suâ puritate conservandas eas esse, & Reges Al-
phonsum Sapientem, Alphonsum Vndecimum, & Henri-
cum Secundum, qui eas immutârunt, & Regnum & seipfos
in gravissimum conjecisse discrimen, quorum damna docu-
mento nobis esse deberent; sed quando fatalia mala sunt,
nec experientiæ movent, nec exempla. Surdus itaque ad hæc
monita Rex Philippus III. in duplum auxit valorem mone-
tæ æreæ, quæ ad ea usque tempora contemperata sic fuerat,
ut levium rerum deserviret commercio, & tamen monetæ
majoris pretium exæquaret. Innotuit Nationibus exteris
æstimatio, quam monetarius Regis marculus vili isti mate-
riæ tribuerat, & mox illâ ipsâ in negotiationibus uti cœpêre,
siquidem cuprum elaboratum invexêre in Hispaniam, aspor-
tatis inde auro, argento, aliisque mercibus. Quâ re plus at-
tulêre damni, quàm si serpentes omnes & animalia venena-
ta Africæ sparsissent per Hispaniam, & Hispani, qui aliàs ir-
riserant Rhodios, quòd cupreâ uterentur monetâ, Natio-
nibus aliis risui fuerunt & ludibrio. Impeditum fuit com-
mercium gravi illo & inutili metallo. Creverunt rerum pre-
tia, & merces sensim defuêre, sicut temporibus Regis Al-
phonfi Sapientis. Cessavit emptio & venditio, atque unâ im-
minuti sunt reditus Regii, adeoque necesse fuit nova tribu-
torum & exactio-num adinvenire media; unde porrò fa-
ctum, ut interquiescentibus jam commerciis Castellæ opes
consumerentur, & eadem renovarentur incommoda, sub-
ortis aliis ex aliis, quæ circulum fecêre perniciosum, majo-
rémque nunc minitantur ruinam, nî temporì adferatur re-
medium, & pretium monetæ illius æreæ ad valorem suum
intrinsecum reducatur. Quis igitur non existimâsset, auro
novi illius orbis mox hunc alterum acquisitum iri? & vide-
mus tamen, plus antea effectum fuisse solo animi robore ac
fortitudine, quàm postea tantis divitiis; uti Vitellii tempore
Tacitus & observavit. Illa ipsa damna ex Indiarum detectio-
ne mox experta sunt alia etiam Regna & Provinciæ exteræ,
ob fiduciam tantarum opum, & passu eodem, quo in Ca-
stellâ,

z Vires luxû
corrumpeban-
tur, contra ve-
terem discipli-
nam & insti-
tuta Majorû,
apud quos vir-
tute, quàm
pecuniâ res
Romana me-
lius stetit.
Tacit. lib. 2.
Hist.

stellâ, ascendit in iis rerum pretium, & accrevit sumptus, ultra quàm proprii ferrent reditus, unde etiamnum iisdem conflictantur incommodis, & tantò quidem majoribus, quantò Provinciæ illæ absunt longius, & incertius est auri atque argenti remedium, quod advehitur ex Indiis, & ab Hispaniâ iis communicari debet.

§. Hæc incommoda sunt, quæ Indiarum detectio secum attulit, & cognitio eorundem causis, facile cognoscuntur remedia. Primum est, ut ne negligatur Agricultura speillarum opum: eæ enim, quas è terrâ colligimus, magis naturales sunt, certiores & magis omnibus communes; quare Agriculis privilegia concedere oporteret, eosque ab oneribus belli aliisque eximere.

Secundum est, ut (cùm res quælibet in integrum restitatur per media contraria iis, à quibus destructa fuit, sumptusque majores sint, quàm metallorum illorum spes & expectatio) procuret Princeps, tanquam bonus Paterfamilias; id quod Neroni suaferunt^b Senatores, ut reditus publici excedant potius, quàm deficient sumptus ordinarios, moderando superfluos, ad imitationem Antonii Pii Imperatoris, qui stipendia & salaria Imperii non necessaria omnino sustulit, quo modo eadem etiam correxit Alexander Severus Imperator, dicens Tyrannum esse Principem, qui suarum Provinciarum visceribus ea sustentaret. Deplorent pauci ejusmodi correctiones, non ipsum Regnum. Quòd si abusus, & providentiæ defectus ditârunt officia, & munera tam pacis, quàm belli: si ea introduxit vanitas titulo magnificentiæ, cur eadem non emendet Prudentia? cùmque quantò majores sunt Monarchiæ, tantò abusus illi majores sint, ita majores quoque erunt effectus hujus remedii. Nullum tributum, nullus reditus amplior, quàm vitare sumptus. Aurum quod effusum est semel, non revertitur. Aggeribus oppositis crescunt fluviorum fontes. Attinere pecuniam, est sistere argentum vivum, & lapis Philosophicus maximè probatus ac locuples. Vnde certum mihi est, si Rex aliquis per Ministros suos probè instructus de sumptibus, qui terrâ ma-

^h Vt ratio
questuum, &
necessitas erogationum inter se congruerent. Tac. l. 13
Annal.

Mar. Hist.
Hisp. lib. 19.
c. 2.

rique evitari possent, eos moderetur, reditus illius tam fore liberos, ut sufficerent ad solvenda debita, ad minuenda tributa, & ingentes thesauros accumulandos; quomodo fecit Rex Henricus III. qui cum patrimonium regum graviter obaratum animadverteret, coactis generalibus Comitibus, cum Proceribus deliberavit de remedio, neque aliud commodius visum, quam quod hic proponimus; æs militare scilicet & pensiones ad antiquas priorum Regum rationes revocandas, & sumptus superfluos tollendos esse. Quam in recurandum præterea, ut ne tot sint ærarii publici Quæstores, Magistri rationum, & Exactores, qui (ut alibi dicimus) arenæ quædam sunt Libycæ, ubi exarescunt & consumuntur omnes redituum Regionum rivuli, qui illac transeunt. Magnus Turcarum Imperator, tametsi ingentia habeat vectigalia, pro iis tamen colligendis non nisi duobus utitur supremis ærarii Præfectis; uno in Asiâ, in Europâ altero. Rex Franciæ Henricus Quartus (non minus œconomix peritus, ac fortis) damnum istud agnovit, adeoque pecuniæ Regiæ Ministros ad sufficientem minorémque numerum reduxit.

L. fin. C. de
man. non
exec. lib. 21.

L. 15. tt. 10.
lib. 5. Recop.
L. 3. tt. 10.
lib. 5. Recop.

Tertium remedium est, ut *quoniam plerunque invecundâ petentium inhiatione constringuntur Principes, ut etiam non concedenda tribuant*, privilegia, immunitates & gratiæ ærario Regio perniciosæ revocentur, si præsertim eæ concurrant causæ, quæ aliàs ad similia beneficia Regis Henrici IV. revocanda in quâdam lege moverunt Reges Catholicos. Nam (ut in aliâ lege dixerunt) *no conviene à los Reyes usar de tanta largueza, que sea convertida en destruicion, porque la franqueza debe ser usada con ordenada intencion, no menquando la Corona Real, ni la Real Dignidad*. Et si aut necessitas, aut negligentia Principis illud non considerârit, postea parandum est remedium. Eam ob causam, cum Rex Ramirus Aragonius Coronam se abdicasset, rescissæ sunt donationes omnes, quæ Regni vires exhauferant. Idem fecere Rex Henricus Secundus, cognomento Liberalis, & Regina Isabella. Rex Ioannes Secundus revocavit privilegia & immunitates, quas ipse & ejus Antecessores quibusdam indulserant.

ferant. Principibus nempe usu venit, quod idolis Babylonicis, è quorum coronis, teste Ieremiâ, Sacerdotes aurum argentumque subducebant, & convertebant in usus proprios. Istud cum intellexisset Rex Henricus Tertius, præcipuos Regni Proceres captivos detinuit, & reddere iussit, quod è Coronæ redivitibus usurpaverant, quo facto, & bonâ vectigalium regionum administratione ingentes in arce Madridensi thesauros congregavit.

ⁱ Coronæ aureas habent super capita sua Dii illorum; unde subtrahunt Sacerdotes ab eis aurum & argentum, & erogant illud in semetipsos. Baruch. 6.9.

Remedium ultimum (quod primum esse debuerat) illud est, ut nimirum Princeps ipse tam circa se, quam suam familiam sumptus vitet superfluos, si quidem velit, ut eosdem etiam Status sui defugiant, quorum emendatio (uti agebat Rex ^kTheodatus) ab ipso Principe inchoari debet, ut effectum habeat. Sanctus Ludovicus Franciæ Rex Filium suum Philippum admonuit, *daret operam, ut impensa moderata essent, & rationi consentanea.* Malum ex eo oritur, quòd Principes ad animi magnitudinem pertinere arbitrentur, si sumptuum rationes nunquam ineant, & quòd profusionem pro libertate habeant, nec satis considerent, deficientibus opibus, contemptos se fore, veramque magnificentiam non in eo consistere, quòd multa inutiliter prodigantur; aut in solennitatibus publicis, aliisque ostentationibus, sed quòd arces & propugnacula sufficientibus instructa sint præfidiis, & conserventur exercitus. Carolus Quintus Imperator in Comitibus Vallisoletanis officia & stipendia Palatii sui moderatus est. Vera Principum magnanimitas in eo est posita, si liberales sint erga alios, in semetipsos parci & moderati. Propterea Hispaniæ & Franciæ Rex Sisenandus) hoc titulo eum compellavit Concilium Toletanum Quartum) dicebat, Reges esse debere *mais escasos, que gastadores*; hoc est, parcos magis, quam prodigos. Satis scio, quam remedia ista difficilia sint & ardua; verum tamen, ut cum Petrarchâ hoc dicam, *Multa scribo, non tam ut saculo meo prosim, cuius jam desperata miseria est, quam ut me ipsum conceptis exonarem, & animum scriptis soler.*

^k A domesticis volumus inchoare disciplinam, ut reliquos pudeat errare, quando nostris cognoscimur excedendi licentiâ non præbere. Cassiod. lib. 10. ep. 5.

Bell. in vitâ S. Ludov.

L. 2. del prol. del fuer. Juz.

Petrarch.

§. De monetarum remediis vix ausim aliquid dicere, quia pupillæ sunt oculorum Reipublicæ, quæ sine offensione manibus tangi se non sinunt, adeoque satius videtur intactas eas relinquere, quàm usum antiquum immutare. Nullum tantum est iudicium, quod prævertere queat incommoda omnia, quæ ex quâcunque illarum novitate subnasci solent, donec experientia ipsa ea deprehendat: cum enim sint veluti regula & mensura contractuum, iis variatis patiuntur omnes, perturbantur commercia, & Respublica ipsa quasi extra se ponitur. Eam ob rem postquam Rex Petrus Secundus Coronâ se abdicâset, prudentissimè statutum fuit ab Aragoniæ Regno, ut omnes deinceps Reges antè, quàm ad sceptrum admitterentur, jurejurando se obstringerent, nihil se circa usum & materiam monetarum immutatueros. Hæc Principis est obligatio, quomodo ad eundem Regem Petrum perscripsit Innocentius III. Pontifex, cum Regnum illud adversus ipsum tumultuari inciperet, cujus rei illa videtur ratio, quòd Princeps juri gentium subjectus sit, & tanquam custos fidei publicæ cavere debeat, ne monetarum natura immutetur, quæ in materiâ, formâ, & quantitate consistit; neque potest benè constitutum esse Regnum, ubi illarum deficit puritas. Verùm ne hanc materiam tam Reipublicæ utilem omnino silens præteream, duo solùm dicam: primum est, tunc monetam justam fore, & ab incommodis liberam, cum ad valorem ejus intrinsecum sola signatura exterior accesserit, & auri argenti que inter se temperatio convenerit cum mixturâ simili aliorum Principum: ita enim fiet, ut è Regno aliò non transportentur. Alterum est, ut monetæ eodem pondere & valore constent, quo monetæ aliorum Principum, permittendo insuper, ut extranearum etiam usus sit; neque supremo Principis imperio quicquam derogat, si in suâ ditione typo monetario & insignibus alienis utatur, quæ solum pondus & valorem metalli illius attestentur. Atque hoc commodissimum videtur in iis Monarchiis, quæ commercia & negotiationes cum Nationibus variis exercent.

SYMBOLVM LXX.

NON fert consortes Imperium, nec dividi se finit Ma-
 jestas: fieri enim non potest, ut eorum quilibet uno
 eodemque tempore mandet simul & pareat, præsertim cum
 potestas & casus occurrentes tam accuratè inter duos disper-
 tiri nequeant, aut ambitio tam servari in æquilibrio, quin
 alter altero velit esse superior, aut quin invidia & æmulatio
 perturbent concordiam.

*Nulla fides Regni sociis, omnisque potestas
 Impatiens consortis erit.*

Lucan.

Impossibile videtur, ut jussa & imperia duorum, qui simul
 præsunt,

^a Et ego ero
in ore tuo, &
in ore illius, &
ostendam vo-
bis, quid agere
debeat. Ex-
odi 4. 15.
Tacit. lib. 1.
Annal.

Tacit. lib. 4.
Annal.

Mar. Hist.
Hisp. lib. 15.
c. 12.

præfunt, non sibi invicem adversentur. Moyfes & Aaron germani fratres erant, & tamen, cùm Deus hunc illi socium adjunxisset, oportuit adhuc, ut amborum assisteret labiis, & utrique ostenderet, quid agendum esset, ne qua inter eos dissensio^a oriretur. *Unum est Reipublicæ corpus, atque adeò unius animo regendum.* Etiam Regem dignitate ejectum Rex alius in Regno suo ferre non sustinet. Hanc excusationem attulit Lusitaniæ Rex, cùm Regem Petrum à fratre Henrico profugum nollet admittere. Sanè matrimonii vinculo, quo corpora pariter uniuntur ac voluntates, insigni item prudentiâ Regis Ferdinandi & Reginae Isabellæ conjugis opus fuit, ne quid incommodi nasceretur ex eo, quòd junctim Castellæ Regna moderarentur. *Arduum nempe est, eòdem loci potentiam & concordiam esse.* Et tamen si Diocletianum inter & Maximianum, qui unà Imperium gubernabant, aliqua fuerit unio, ea tamen incommodis suis & offensionibus mutuis omnino non caruit. Eam ob rem in Republicâ Romanâ Consules alternatim imperabant.

Verùm si pluribus, quàm uno Principe opus fuerit, præstat esse tres potiùs: unius enim auctoritas aliorum duorum ambitionem coërcebit. Factio habere locum non potest, ubi nequit esse æqualitas, quæ causâ fuit cur Triumviratus Cæsaris, Crassi & Pompeji, Antonii item Lepidi & Augusti aliquanto tempore perdurârit. Quia Regi Henrico Tertio, dum in minori ætate esset, tres alii assisteabant, rectè Regni illius successit gubernatio. Eandem quoque rationem præ oculis habuit Rex Alphonsus Sapiens, quando statuit, ut durante pupillari Regum ætate aut unus, aut tres, aut quinque, aut septem Regni gubernacula administrarent. Id quia in simili ætate Regis Alphonsi XI. factum non fuerat, magnos motus experta est Castella, ab Infantibus Ioanne & Petro administrata, adeoque necesse fuit, ut Consilium regium Regni procurationem susciperet. Quanquam semper violentum erit Imperium, quod ab uno solo non dependet, sed in varias divisum est partes; id quod Alexandri Monarchiæ accidit, quæ etsi totum ferè orbem comprehenderet, diurna

diurna tamen haud fuit, eò quòd illo defuncto multi in eà Principes ac Reges succederent. Quam in Hispaniâ Mauri crexerant, ea stetit diutiùs, nisi in plura Regna fuisset divisa. Hoc ipsum in præsentì repræsentatur Emblemate, per Arborem coronatam, quæ Regnum significat, quam si duæ manus in diversas distrahant partes, etsi ejusdem sint sanguinis, eam tamen discerpent, & rumpetur, atque inutilis fiet Corona: ambitio enim humana interdum etiam vinculo- rum Naturæ obliviscitur. Statibus inter filios divisìs Corona unita manere non potest, tametsi gravissimum iis impendeat periculum. Quisque suo invigilat commodo, & sceptrum integrum suis conatur claudere manibus, quomodo Pater ejusdem illud tenuit. Ita Regi Sanctio Majori accidit; omnia pænè Hispaniæ Regna ipsius unius parebant imperio, non absque divino Numine, ut unitis inter se viribus, Maurorum tandem dominium, quod in præcipiti erat, opprimeretur, & excuteretur cervicibus tyrannicum illud jugum; ipse verò affectu magis paterno, quàm prudentiâ politicâ Regna inter filios suos partitus est, ratus vires sic constitutas fortiores fore, magisque inter se concordēs ad oppugnandum communem hostem; verùm quilibet fratrum pro Rege haberi voluit, & divisa inter plures Majestas splendorem ac vires perdidit: cùmque offensæ & æmulationes domesticæ altiùs animo hæreant, quàm extraneæ, mox intestina inter eos bella nata sunt motusque exitiales, dum unus alterum (cum gravissimo boni publici detrimento) Regno ejicere conatus est. Potuisset sanè error iste experientiâ comprobatus; documento esse cæteris Regibus futuris temporibus; sed tamen in eundem postea inciderunt iterum Rex Ferdinandus Magnus, Alphonsus Imperator, & Rex Jacobus Primus Aragonius, qui simili modo Regnorum suorum imperium in filios suos divisere. Aut amoris proprii vis est ista, aut humana conditio, novitatis avida, quæ abolitas sæpe opiniones resuscitat, putatque factum optimè, quicquid egere Antecessores; nisi forsan ideò etiam eorum requiramus exempla, ut excusare possimus, quod facere in-

Mar. hist.
Hisp. lib. 9.
c. 1.

Mar. hist.
Hisp. lib. 9.
c. 8. lib. 11.
c. 5. lib. 14.
c. 2.

Mar. hist.
Hisp. lib. 15.
c. 19.

tendimus. Prudentior eâ in re fuit Rex Iacobus Secundus Aragonius, qui lege perpetuâ sanxit, ut Regna Aragoniæ & Valentia, ac Catalauniæ Principatus individuo inter se nexu copularentur.

§. Nec excusari possunt errores isti Lege duodecim tabularum, aut jure communi, de cernendâ inter fratres paternâ hæreditate, nec ratione etiam naturali, quæ suadere videtur, ut sicut Pater communem filiis vitam tribuit, ita bona quoque illius omnibus sint communia; ista inquam, non excusant: nam Rex persona est publica, & ut talis agere debet, non tanquam Pater, & ad subditorum magis, quàm filiorum suorum commoda attendere; est præterea Regnum bonum quoddam publicum, adeoque velut alienum, de quo Rex æquè pro arbitrio disponere non potest, ac de bonis suis privatis, præsertim cùm jam subditi (ex quo uni se submisere) certum quoddam jus acquisiverint, ad suam conservationem & securitatem, immò splendorem etiam & amplitudinem, ut ne dissolvatur corpus illud Statuum, à quo potissimum habent, ut æstimentur ab aliis, & securi sint; cùmque jus illud commune sit & universale, privato anteferri meritò debet, uti & amoris & affectui paterno, aut desiderio pacem constituendi inter filios. Præterquam quòd per istam Regni divisionem illa non obtinetur, sed potentia ac vires præbentur potius, ut digladiantur inter se de factâ partitione, cùm tam æqualis nunquam esse possit, ut omnibus satisfiat. Quætoribus vivere licebit fratribus, si sustentatio eorundem ab uno aliquo, qui cum summo præest imperio, dependeat: tunc enim facile est certos cuique deputare redditus, qui ad tuendum sanguinis splendorem sint satis; quomodo fecit Iosaphatus: nec opus erit uti stylo barbaro Turcarum, aut impiâ illâ politicâ, quæ nullum dominationis ædificium satis tutum & securum arbitratur, nisi ejus cæmentum sanguine eorum, qui jus aliquod possunt obtendere, aspergatur, is perinde quasi calcis instar sit, quæ firmat lapides.

Ob dictas rationes omnes ferè Nationes successionem Electioni prætulerunt, minimè nesciæ, interregnum divi-

fioni-

^a Deditque eis
Pater suis
multa munera
argenti & au-
ri, & pensita-
tiones, cum ci-
vitatibus mu-
nitissimis in
Iuda: Regnum
autem tradidit
Iorū, eò quòd
esset primoge-
nitus. 2. Par.
21. 3.

sionibus esse obnoxium, & *minori discrimine sumi Principem, quam quæri.*

Tacit. lib. i.
Hist.

Quamobrem cum præstet unum aliquem in Coronâ succedere, Naturæ conformius fuit ejusdem sequi ordinem, illum scilicet fratribus cæteris præferendo, cui illa primùm vitam lucemque impertivit, atque adeò decuit, ut nec ætas pupillaris, nec alii defectus naturales obstarent juri jam acquisito, præsertim cum majora nascantur incommoda, si illud ad alium transeat, cujus rei è sacris literis plurima exempla suppetunt.

Eadem causa idemque jus etiam in fœminis locum habet, ut si è virili sexu deficient, ipsæ ad coronam admittantur, ne inter transversales eam dividere necesse sit, qui plerunque Statibus diversis & ad diversos subditos pertinentibus constant, quando successio per lineam rectam desinit. & tamen si lex Salica sub specie honestatis vel imbecillitatis textus (nisi tamen fortè invidia & ambitio virorum ea fuerit) contra plurima illustria exempla, quæ consilium & fortitudinem muliebris etiam sexûs approbant, multa expendit incommoda, ob quæ rationi videri possit consentaneum, ne Regni sint hæredes; inter illa tamen omnia nullum tanti est ponderis, ac utilitas illa, ut ne interregno locus detur: immò aliæ sanè graves sese offerunt rationes, cur eæ ad sceptrum admitti meritò debeant, ut nimirum plurimum tollatur ambitus, & impediatur inde nasci solita propter successionem bella civilia, atque ut filiâ hærede cum magnis Principibus in matrimonium collocata, accedant ad Coronam magni Status; uti in Castellæ Regno & Domo Austriacâ accidit. In minoribus solùm Principatibus istud videri posset inconveniens, ne videlicet, si fœminæ nubant Regibus, pereat familia, & Status unus cum alio confundatur.

SYMBOLVM LXXI.

QUID non vincit labor improbus ? domat ferrum ,
 emollit æs , aurum in subtilissimas ducit laminas , &
 durissimum incidit adamantem. Mollis funis motûs diu-
 turnitate marmoream etiam putei marginem sensim atte-
 rit ; quâ consideratione S. Isidorus , cùm literis daret operam ,
 ingenii sui tarditatem superavit. Quod unquam munimen-
 tum excogitavit defensionis amor , quod obfirmata perti-
 nacia non expugnet ? Muros etiam densissimos validissimôs-
 que subruit obstinatus impetus ferratæ trabis , quam Arietem
 antiqui nuncupabant , à formâ nimirum arietini capitis ,
 quam

quam referebat. Castrum fulmineo glandium imbre munitum, septum muris, propugnaculis, & fossis, palæ tandem ac ligoni cedit. Animum constantem nulla moratur difficultas. Templum gloriæ non in amœnâ valle situm est, neque in delitiosâ aliquâ planitie, sed in vertice montis, quò subeundum per asperas semitas, vepres inter & spinas. Non producit palmas solum molle ac tenerum. Tempa Minervæ, Marti, & Herculi (Diis ob virtutem suam gloriosis) consecrata non opere Corinthio seu topiario, variis & elegantibus cælaturis insigni, constructa erant, sicut dedicata Floræ & Veneri; sed opere Dorico impolito ac rudi, absque ullo oculorum oblectamento: nec aliud eorundem coronides testabantur ac zophori, quàm à labore illa fuisse ædificia, non à deliciis aut otio. Argos navis inter sidera translata non fuit, quamdiu intra navalia conclusa substitit; sed postquam ventis & fluctibus sese objiciens, tempestates ac pericula eventu felici sustinuit. Nullus unquam Princeps plures adeptus est Coronas, qui otio & deliciis sese dedit. Omnibus omnino hominibus labor est necessarius, cum primis verò Principi: ex aliis enim quisque sibi natus est solum, Princeps omnibus. Regnare non quietis officium est. Erant, qui coram Alphonso Rege Aragonio & Neapolitano laborem in Regibus improbabant; at respondit ille: *An ergo putatis manus à Naturâ Regibus concessas, ut otiosæ essent?* Consideraverit, opinor, Rex prudentissimus admirabilem illam manuum fabricam, earundem juncturas, facilitatem pandendi sese & explicandi, claudendi robur, consensionem item mutuam in efficiendo, quicquid intelligentiæ idea obtulerit, quippe quæ velut instrumenta sunt artium omnium; ex quo deinde ratiocinatus sic fuerit, artificium ejusmodi & structuram non à casu esse, neque otii gratiâ, sed propter laborem & industriam. Regi, qui otiosas semper & diductas habuerit manus, facilè sceptrum ex iisdem elabetur, & unâ sese cum illo in altum tollent, qui Regis assistunt lateri. Majorum virtus & fortitudo heroïca cineribus obruitur in Posteris, si luxui & deliciis Imperii nimum indul-

Mar. hist.
Hisp. lib. 28.
c. 11.

^a In sudore
vultus tui ve-
sceris pane tuo
Gen. 3. 19.

^b Vade ad
formicam, ô
piger, & con-
sidera vias ejus,
& discite sa-
pientiam: qua
cum non ha-
beat ducem, nec
praeceptorem,
nec Principem,
parat in aста-
te cibum sibi.
Prov. 6. 6.

indulgeant, immò magnorum Principum sanguis sensim penitus interit; uti fieri videmus in generosioribus equis, si è locis siccis & aridioribus in palustria transferantur, aut quæ nimio abundant pabulo. Movit ea res Fridericum Regem Neapolitanum, ut sub extremum vitæ filium suum Calabriae Ducem per literas hortaretur, exercitiis militaribus & equestri firmaret corpus, neque præposteris voluptatibus frangi se sineret, aut difficultatibus & periculis terri. Animo quoque sua est occupatio, sine quâ affectuum suorum & passionum jactatur fluctibus, & in vitiorum scopulos incidit. Pœnæ loco Deus homini laborem ^a injunxit, ita tamen, ut is unâ medium esset ad quietem illius & prosperitatem. Neque otium, neque inertia, sed solus labor illa tam alta jecit fundamenta, & insignia illa ac pulcherrima extruxit ædificia Monarchiarum Medorum, Assyriorum, Græcorum, & Romanorum. Ille, ille fuit, qui longo tempore earundem amplitudinem sustinuit; ille etiamnum est, qui in Rebus publicis conservat felicitatem politicam, quæ cum ex parte consistat in subsidio illo mutuo, quod ex multorum laboribus suæ quisque necessitati sublevandæ in promptu habet; nisi isti perpetuò vigerent, cessarent commoda omnia, quibus permoti homines civilem cum aliis colere cœperunt societatem, & Reipublicæ ordinem instituere. Porrò ad instruendum populum, proponit Sapia divina formicarum exemplum, tanquam quæ magnâ cum prudentiâ & sollicitudine æstivo tempore triticum in sua congregant granaria, ut habeant hyeme, quod ad victum ^b suppetat. Discant Principes ab exiguo hoc & prudenti animalcullo, temporè urbibus, arcibus, & propugnaculis à comœatu aliisque rebus necessariis providere, & per hyemem parare arma, quibus sub æstatem in hostem ire possint. Sic apud Rempublicam nunquam non occupatam reperies. Intra & extra suas cellulas semper dulci illo labore distinentur. Sedulitas cujusque omnium affluentia est, & si earum labor integra etiam orbis Regna cerâ ac melle ditet, quid hominum faciet industria in unâ aliquâ Provinciâ, si omnes la-
bori

bori velint intendere ? Eam ob rem tametsi China tam populosa sit, ut septuaginta incolarum numeret milliones, ii tamen felicissimi vivunt in rerum omnium ubertate & abundantia, propterea quod nemo inter eos sit, qui non artem aliquam exercent. At verò, quia illud in Hispania non fit, hinc tanta rerum est inopia, non quod soli desit fertilitas; siquidem in agris Murciae & Carthagenae triticum cum foenore centuplo provenit, adeoque multis illic saeculis bellum sustentari potuit; sed quia deest agrorum cultura, exercitium artium mechanicarum, negotiatio & commercium, cui sese ista Natio minimè applicat, utpote cujus excelsus & gloriosus animus (in plebejis etiam hominibus) statu suo ac sorte, quam Natura ei dedit, contentus esse non solet, sed aspirat ad gradum altiore Nobilitatis, & occupationes illas, quae huic non sat conveniunt, aspernatur. Cujus incommodi illa etiam causa videtur, quod in Hispania non aequè, atque in Germania, distincti sint ab invicem, ac separati Nobilitatis & vulgaris plebeculae limites.

§. Quàm porro utilis est Reipublicae fructuosus aliquis & insignis labor, tam noxius est deliciosus & superfluus: neque enim minùs effœminantur animi, qui exercitiis molli- bus & delicatis sese occupant, quàm qui vitam otiosè transigunt. Quare in eam curam & cogitationem incumbere Principem oportet, ut occupationes publicae in iis potissimum artibus versentur, quae ad defensionem & incrementum Regnorum faciunt, non ad luxum & lasciviam. Quot manus inutiliter se fatigant, ut unus aliquis splendeat digitus: quàm paucae, ut corpus armis reluceat! Quàm multae occupantur in fabricandis commoditatibus ad delicias & oblectamenta oculorum: quàm rarae in eruendis fossis, & mœnibus construendis, quae urbes protegant! Quàm multae in hortorum cultu, in efformandis à myrto navibus, animalibus, avibus: quàm paucae in cultura agrorum! E quo fit, ut Regna rebus minimè necessariis abundant, egeant verò iis, quibus vel maximè opus esset.

§. Quamobrem cum labor ad Reipublicae conservatio-
nem

nem tam utilis sit, procuret illud etiam Princeps, ut continuus ille sit, & ne impediatur multitudo nimiam dierum, quibus populus recreationibus indulget publicis, aut pia quâdam levitate, dum communitates dies ejusmodi leviter vovent, & cultui divino destinant: experientia enim docuit, plerosque tunc ludis profanis sese magis dedere, quam religiosis exercitiis. Quod si dies illos Agricola impenderent, quomodo S. Isidorum Madritensem fecisse accepimus, sperari posset, tempus non iri perditum, & Angelos interim aratro manum admoturos: verum, ut dixi, experientia contrarium docuit. Nullum tributum majus, quam festum aliquod, in quo omnes cessant artes, earumque lucra, & ut S. Chrysostomus ait, *Non gaudent Martyres, quando ex illis pecuniis honorantur, in quibus pauperes plorant.* Atque adeo oportebit *dividi sacros & negotiosos dies, ut divina colantur, & humana non impediunt.* Cura hæc fuit Concilii Moguntini tempore Leonis Tertii Pontificis Maximi, eritque deinceps eorum, qui è sede S. Petri universæ præsumunt Ecclesiæ, ut considerent, num expediat nec ne, dies festos ad minorem reducere numerum, aut præcipere, ut aliqui in Dominicas proximas transferantur.

S. Chrysost.
sup. Matth.

Tac. lib. 13.
Annal.

§. Tametsi verò omnium ferè actionum finis sit quies aliqua, in iis tamen, quæ ad gubernationem pertinent, secus accidit: Principibus enim & Rebus publicis non sufficit laborasse, sed & continuatio necessaria est. Vnius horæ negligentia in propugnaculis multorum sæpe annorum vigilantiam & curam evertit. Intra paucos otiosè transactos Romanum cecidit Imperium, sex sæculorum labore & fortitudine eò usque sustentatum. Vix annis octo restitui Hispania potuit, octo mensium spatio deperdita. Inter acquirendum & conservandum, otium interjici non debet. Factâ jam messe, & aratro spinis coronato, iterum eodem Agricola terram subigit. Sudores illius nunquam desinunt, sed innovantur solum. Si suis confideret horreis, & agros incultos relinqueret, mox vepribus & spinis hos cerneret confitos, & illa vacua. Attamen istud inter Agricola & Principem interest, quòd

quòd ille stata habeat tempora, ut sementem spargat, & messem colligat, Princeps non item: omnes enim menses in gubernatione Septembres sunt ad seminandum, & Augusti ad metendum & colligendum.

§. Nec in eo acquiescendum sibi Princeps existimet, quod Antecessorum suorum industriâ & labore partum accepit: alio enim & alio opus est semper, qui motum illum continuet; & sicut semel in ruinam impulsâ sensim labuntur, nisi nova aliqua vis ea sustineat, ita ruunt Imperia, nisi Successor iisdem suos subjiciat humeros. Hæc causa est (uti diximus) omnium ferè ruinarum. Quando Monarchia aliqua instituta & erecta semel fuerit, otiosa nunquam esse debet, sed cælum potiùs imitari, cujus orbis jam inde à primo creationis momento suos continuant motus, & si moveri desinerent, unâ etiam rerum omnium generatio & productio desineret. Floreant semper & vigeant Reipublicæ exercitia, nec sinantur corrumpi otio; uti mari accideret, nisi agitatedum vento fluxum reciprocum pateretur. Cives qui curarum obliti deliciis & voluptatibus se totos dedunt, nec manum operi aut labori admovent, suimet ipsorum hostes sunt. Istiusmodi otiositas contra leges & Imperium machinatur, & vitiis alitur, unde omnia tam interna, quàm externa Reipublicæ mala nasci solent. Solum illud otium laudabile est & proficuum, quod pax largitur, quòdque in artibus, in officiis publicis, in exercitiis militaribus sese occupat, unde inter ipsos cives segura quies oritur, & tranquilla felicitas, germana otiosæ istius occupationis filia.

c Multam enim malitiam docuit otiositas. Eccles. 33. 29.

SYMBOLVM LXXII.

TEMPERATIONEM suam ferrum perderet, & nervus vires suas, si arcus semper intentus esset. Vtilis est labor, sed continuari haud potest, nisi quies aliqua intercedat. Iugum non semper bouum incumbit cervicibus. In alternâ vicissitudine rerum vigor consistit. *Nostram omnem vitam in remissionem atque studium esse divisam*, Plato asserit. *Ca la cosa* (uti dixit Rex Alphonfus Sapiens) *que alguna vegada non suelga, non puedo mucho durar*. Etiam agri suâ indigent quiete, ut majores deinde fructus proferant. Otio virtus instauratur, & vires colligit, haud aliter ac fons aquæ salien-

Plat. de lib. educ.

L. 20. tt. 5. p. 2.

^a Otium enim tum ad virtutes ingerendas, tum ad civilia munera obeunda requiritur. Arist. lib. 7. Polit. c. 9.

salientis (icon præsentis Emblematis) si ea manibus comprimatur.

————— *Vires instillat, alitque*

Tempeſtiva quies: major poſt otia virtus.

Ob eam cauſſam dies & nox horas ita partiti ſunt, ut aliæ diurnis laboribus, aliæ nocturnæ quieti deſtinentur. Dum dimidia terræ pars operi invigilat, ſomnum capit altera. De ipſo Iove finxit Antiquitas, ei Atlantem aliquando in cælo humeris ſuſtinendo ſuccedere. Robuſtiſſimæ etiam vires pares non ſunt ferendis ſine intermiſſione curis Imperii. Labore aſſiduo valetudo læditur, & torpeſcit^b animus; otio nimio & hic & illa vires amittunt. Tale itaque ſit, qualis irrigatio plantarum eſſe ſolet, quæ eas ſuſtentet duntaxat, non ſubmergat penitus; aut qualis eſt hominum ſomnus, qui ſi moderatus ſit, corroborat, ſi nimius, debilitat potiùs. Nullæ remiſſiones meliores, quàm quibus oblectatur pariter & eruditur animus; ut ſit in cõverſatione cum iis, qui aut ſcientiis, aut armis florent. Adrianus Imperator eos menſæ ſuæ adhibebat) quam ideò Philoſtratus *doctorum virorum Muſeum* eſſe ajebat. Idem in Trajano commendat Plinius, & refert Lampridius de Alexandro Severo. Alphonſus Neapolitanus Rex cum iisdem à menſâ in locum aliquem quietiorem ſe recipiebat, ut animo quoque (quemadmodum is dicere ſolebat, cibum ſuum præberet. Tiberius, quoties Româ aliò concederet, Nervam & Atticum viros eruditos itineris comites habere voluit, ut eorum ſermonibus^d levaretur. Franciſcus Primus Franciæ Rex tantum è frequenti illâ & aſſiduâ cum viris doctis converſatione condidicit, ut tamenſi adoleſcens literis operam haud navâſſet, optimè tamen de quavis materiâ diſſereret. Exolevit laudatiſſimus iſte mos, & introductus nunc alius, ut menſis Principum aſſiſtant ſtulti, moriones, ac ſimiles malè formati homines. Errores Naturæ & judiciorum ſtoliditas illorum nunc oblectamenta ſunt. Suas geſtiunt audire laudes etiam non promeritas, & licèt excuſet eas interdum modeſtia, tanquam à fatuo aliquo profectas, iis tamen applaudit amor proprius, & aures

^b Naſcitur ex aſſiduitate laborum animorum hebetatio quadam & languor. Sen. de tranquill. anim.

^c Cum inter ſuos convivaretur, aut Vlpianū, aut doctos homines adhibebat, ut haberet fabulas literatas, quibus ſe recreari dicebat & paſci. Lamprid. in vitâ Alex. Severi.

^d Coccejus Nerva, cui legum peritia: eques Romanus, præter Sejanum, ex iuſtribus Curtius Atticus; ceteri liberalibus ſtudiis præditi ſermè Græci, quorum ſermonibus levaretur. Tacit. lib. 4. Annal.

ſenſim ad eaſdem aſſuefactæ, adulationibus etiam aſſentatorum deinde fidem habent. Facetiæ illorum arident voluntati, quia turpia quædam miſcent interdum & vitioſa. Quòd ſi ejuſmodi deliramenta recreent animum, quantò magis id præſtabunt ſententiæ concinnæ & exquisitæ doctorum virorum, qui non ſint nimiùm graves ac ſeveri (in quo ipſi peccant nonnunquam) ſed qui feſtivis quibuſdam ſermonibus & acutè dictis nôrint ſe accommodare tempori? Si volupe eſt videre corpus aliquod monſtroſum, quod nauſeam aliquando movet, quantò erit jucundius percipere auribus tot prodigioſos Naturæ abortus, ejuſdem opera, & arcana planè extraordinaria? De Anacharſi memorat Athenæus, *accitis in convivium peritis ad riſum commovendum hominibus, ſolum omnium non riſiſſe; poſt autem induc-tâ Simiâ in riſum ſolutum dixiſſe: Naturâ id eſſe animal ridiculum, hominem autem arte & ſtudio, eoque parum honeſto.* Gravis modeſtia hæc fuit, & digna etiam Regiâ Majeltate. Exploratores publici in aulis ſunt iſtiusmodi moriones, & qui vel maximè earum corrumpant mores, immò qui ipſi vitæ & Statui Principum inſidias machinari ſoleant. Quam ob rem minimè eos tolerare voluerunt Auguſtus & Alexander Severus Imperatores. Ad unum illud profunt interdum, ut abrepti furore ſuo naturali veritatem dicant Principibus.

e Satis onerũ Principibus, ſatis etiam potentia. Tacit. lib. 3. Annal. f Inter negotia magis ludũ eſt utendũ: nam qui laboribus exercetur, is alternam requiem deſiderat. Ariſt. lib. 18. Polit. c. 3.

¶ Nonnulli Principes ex inani quâdam negotiorum gloriâ & ambitione à gravioribus respirare ſe putant, ſi minoribus ſeſe impendant, haud ſecus ac pili canis rabioſi ipſius ejuſdem morſioni medentur. Verùm quia non omnes animi iſto modo levare poſſunt, neque ulla negotiorum occupatio tam exigua eſt, quin aliquam poſtulet attentionem, quæ ad animum fatigandum ſufficiat, oportet, ut aliquo ſaltem temporis ſpatio curis omnino vacet, & gubernationem ſeponat *e* tantisper. Aliqua remiſſio, aut ludus inter negotia interponi *f* debet, ut ne his penitus obruatur animus, nec eum perdat otium: molæ enim frumentariæ ſimilis eſt, quæ ſi non habeat, quod molat, ſeipſam atterit. Innocentius

tius

tius Octavus Pontifex Maximus dimisso interdum clavo navis Ecclesiæ, inserendis arbusculis sese oblectabat. Porrò in his quietis induciis ante omnia ætatis temporisque habenda est ratio, ne hilaritas fortè severitati, ingenuitas gravitati, recreatio Majestati noceat. Enimverò relaxationes quædam vilescere faciunt animum, & Principis auctoritatem haud parum imminuunt. Ita Regi Artaxerxi probro fuit colum ducere: Augusto, ludere par impar cum pueris: Domitiano muscas configere: Solimano efformare acus, & Selino acu pingere. Si Princeps adhuc ætate floreat, nullæ recreationes meliores magisque utiles, quàm quæ animi vigorem augment, & vires corporis corroborant; ut sunt armorum exercitia, decursiones equestres, saltatio numerosa, lusus pilæ grandioris, & venatio. Artes item illæ nobiles, pictoria & musica, quas alibi in Principis educatione commendavimus, conducunt plurimum ad instaurandos spiritus, quos negotiorum attentio absumpsit, modò in illis non impendatur tempus, quod curæ publicæ sibi vendicant, & eâ fiat moderatione, quàm Rex Alphonfus in quâdam lege præscripsit: *Emaguer, que cada una destas fuefe fallada para bien, con todo eso no debe home dellas usar, si no en el tiempo, que conviene, e de manera, que aya pro, e no daño, e mas conviene esto a los Reyes, que a los otros homes, ca ellos deben fazer las cosas mui ordenadamente, e con razon.* Rex Ferdinandus Catholicus tam utiliter animo relaxando vacabat, ut ne tum quidem negotia omnino ex oculis dimitteret: nam etiam dum venationi dabat operam, aures habebat plurimum attentas ad expeditiones, quas Secretarius aliquis ei prælegebat, oculis verò ardearum unâ volatum observabat. Emmanuel Lusitaniæ Rex ne in maximis quidem animi remissionibus audientiam petentibus denegabat. Super ipsamet negotia quietem captare Principem oportet, qualem solet Delphinus dorso super undas reclinato, id quod facit in altissimo mari, quàm longissimè à tranquillo portu. Otium esse non debet, sed laxamentum.

§. Expedi etiam interdum ludis publicis exhilarare populum, ut respiret aliquantulum, & majores deinde vires adferat ad labores, quibus animum suum impendat: nam si tristis fuerit, & melancholicus, adversus Principem & Magistratum suas convertit cogitationes; contra si hi aliquam ei remissionem indulgeant, cervicem cuilibet oneri subicit, & suæ quasi generositatis immemor admittit imperium. Eâ de causâ Crœsus Cyro Regi, ut Lydos in obedientiâ contineret, hunc in modum suadebat: *Impera, ut liberos citharam pulsare, psallere, cauponari doceant, & mox comperies ô Rex, viros in mulieres degenerasse, nihilque metuendum, ne rebelles à te unquam desciscant.* Vnde non minor servitutis catena est ista, quàm occupatio in coquendis lateribus pro Ægypti Pyramidibus, quâ Pharaos Hebræum populum distinebat, ut ab eo securus esset. Eodem fine Agricola Britannis suas concessit relaxationes, *idque apud imperitos humanitas vocabatur, cum pars servitutis esset.* Nec ignorabant illud Tencterorum Legati, qui missi ad Agrippinenses, auctores iis fuere, ut *instituta cultumque patrium resumerent, abruptis voluptatibus, quibus Romani plus adversus subjectos, quàm armis valerent.* Nec terri se sinat Princeps delictis, quæ fortè in ejusmodi conventibus committi solent: nunquam enim ulla absque illis fit congregatio, etiam quando populus ad sacra & religiosa pertractanda in unum convenit.

Herod. l. 40.

Tacit. in vitâ Agric.

Tacit. lib. 4. Hist.

§. Item vivere, ut quisque velit, permisso, quoniam sic magna erit tali Reipublicæ faventium multitudo. Nã vulgo dissoluta gratior est, quàm temperata vita.

Arist. l. 6. c. 4.

§. Respublicæ magis observantes istius Politicæ, quàm Principes, sinunt quemque suo arbitratu vivere, & dissimulant vitia, ut populus tyrannidem Magistratûs minùs apprehendat, & illam gubernandi rationem amet potiùs, siquidem ejusmodi licentiam libertatem arbitratu, magisque vitâ dissolutâ capitur, quàm bene & compositâ. Verùm hæc ratio Statûs admodum secunda non est: nam si populus legum virtutisque reverentiam exuat, facilè Magistratûs quoque auctoritatem spernere incipit, immò omnia ferè interna Rerumpublicarum mala è vitio nasci solent, & ad exhilarandum cum satisfactione populum, sufficit honestas quasdam

dam ei relaxationes concedere. Vivere prout Reipublicæ expedit, non servitus est, sed libertas. Quia tamen in rebus omnibus majus Reipublicæ bonum præ oculis habere oportet, præstat ejusmodi remissiones in ludos convertere, in quibus exercentur vires; prohibere verò eos, qui à fortunâ pendent, utique noxios & iis, qui imperant, & subditis: illis quidem, quia nimium capi iis se sinunt, adeoque labores defugiunt; his verò, quia ejusmodi lusuibus facultates suas dissipant, & pressi inopiâ rapinas deinde exercent, & seditiones commovent.

SYMBOLVM LXXIII.

OCCULTÆ sunt Rerumpublicarum infirmitates : nemo facilè de iis iudicium feret , ob bonam earundem dispositionem : nam etiam quæ robustissimæ videntur , corripitur mox solent , & pereunt , infirmitate in apertum se prodeunte , cùm minimè putâsses ; haud aliter ac terræ vapores , qui oculis conspici antè non possunt , quàm in nubes condensati fuerint. Eam ob rem omni cum diligentia laborandum Principi , ut mox primis occurratur principiis , neque ideò spernendæ causæ , quòd aut leviores appareant , aut adhuc remotæ : uti nec primi rumores , quantumvis à ratione

tione videantur alieni. Ecquis securus esse poterit ab eo, quod multitudo suo coquit in pectore? Quævis occasio eam commovet, quævis servitutis umbra, aut gubernatio minus bona eam concitat, ut arma corripiat, & nefanda adversus Principem suum moliatur. *Ex parvis ortâ seditione, de rebus magnis disfidetur.* Si principia tolerentur, fines deinde curari non poterunt. Tumultus incrementa sumunt, ut fluvii, qui initio exigui sunt fonticuli, & paullatim in amplissima evadunt flumina. Ne nimiam præ se ferat formidinem, connivet ad tempus imprudentia, & sensim sic auferunt, ut nulla eis vis postea resistere valeat. *Primis eventibus aut metum, aut fiduciam gignunt.* Ex considerationes suspensum tenebant Tiberii animum, cum quidam ejus servus Agrippam se finxisset, cœpissetque turbare Imperium: dubitabat enim, *vine militum servum istum coërceret, an inanem crudelitatem tempore ipso vanescere sineret: modò nihil spernendum, modò non omnia metuenda, ambiguus pudoris ac metus reputabat.* Illud certum, tantum interdum concitatae multitudinis esse impetum, ut cavendum sit diligenter, ne sese ipsa evertat, aut exardescat in bella civilia, quorum initia casus plerunque & fortuna moderantur, postea verò consilium ac prudentia ea^a superat. Experientia multa edocet media, ad componendos Regnorum motus & seditiones. Interdum ea offert casus, & ipsa tumultuum inclinatio ea suggerit; uti Druso accidit, qui cum videret legiones seditionis pœnitere, eò quòd defectionem Lunæ, quæ in id tempus inciderat, pro malo haberent omine, illâ ipsâ ad eos conciliandos usus^b est; id quod in aliâ quoque occasione fecit Hermannus Cortesius. Nec spernenda sunt ista media tanquam levia, eadem quippe facilitate, quâ concitatur plebecula, ad concordiam quoque & tranquillitatem reduci potest. In neutro istorum rationi locus est. Cœcus quidam impetus eam commovet, & vanâ aliquâ umbrâ sistit iterum. Totum in eo positum est, ut quis furori illius cedere noverit: illo siquidem sæviente vulgus modum tenere nescit; aut metuit, aut metui se facit ab^c aliis. Quòd si quis oratione

Arist. lib. 5.
Polit. c. 4.

Tac. lib. 12.
Annal.

Tacit. lib. 2.
Annal.

^a Initia bellorum civilium fortuna perimittenda; victoriam consilii, & ratione perfici. Tac. lib. 3. Hist.

^b Utendum inclinatione eâ Cesar, & quæ casus obtulerat, in sapientiam vertenda rarus. Tacit. lib. 1. Annal.

^c Nihil in vulgo modicum: terrere, ni paveant: ubi perituerint, impune cõtemni. Tacit. lib. 1. Annal.

præme-

præmeditatâ illud lenire studuerit, operam perdet & oleum. Vna aliqua vox acerbior, aut fevierior animadversio plus ad persuadendum habet roboris. Vnico solo verbo Iulius Cæsar militum seditionem composuit, cùm diceret:

Lucan.

————— *Discedite castris,*
Tradite nostra viris ignavi signa Quirites.

S. Porrò ad sedandam tumultuantem plebem, efficacissimum remedium est divisio; si nimirum videat vires suas & prima capita in diversas factionum partes distrahi. Cum apibus hoc artificio utimur, quoties alatus ille grex foràs ex alveari prorumpens tumultuari incipit (nam & ista Respublica domesticis suis malis non caret) & desertis domiciliis cereis, confusis agminibus per aërem circumvolitat, donec injectis pulveribus distrahantur à se invicem: tum enim subito

Virgil. in
Georg.

Pulveris exigui jactu compressa quiescunt.

Vnde & figura & lemma præsentis Symboli desumpta sunt.

Mar. hist.
Hispan. lib. 15.
c. 9.

Tametsi verò hæc divisio semper opportuna sit, majoris tamen prudentiæ est ejusdem beneficio damna prævertere, antequam eveniant, quàm iisdem postea adferre remedium. Rex Ferdinandus Quartus, cùm virorum quorundam nobilium in Galaciâ motus intellexisset, eos ad se accitos militaribus præfecit muneribus. Romani homines seditiosos ac turbulentos ad colonias aut exercitus ablegabant. Publius Æmilius præcipua seditionum capita in Italiam transtulit; uti & Carolus Quintus Saxoniam Nobiles. Rutilius & Germanicus milites quosdam seditiosos rude donârunt. Drusus^d tumultuantes Legiones compescuit, dissociando eas ab invicem. Propterea temporibus Galbæ *longis spatiis discreti exercitus, quod saluberrimum est ad continendam militarem fidem, nec vitiis nec viribus miscebantur.* Quare multis optimum visum fuit, omnem omnino cœtum populo interdiceri. Eundem in finem urbs Cayri in certas regiones præaltis fossis distinctas divisa fuit, ut cives tam faciliè in unum coire non possent. Nec aliud quicquam Venetias in quiete continet, quàm quòd plateas omnes mare interfecet. Separatio multos

^d Tyronem à veterano, legionem à legione dissociant. Tacit. lib. 1. Anna!

Tacit. lib. 1.
Hist.

multos dubios reddit & ancipites, ut nesciant quæ pars securior sit; quòd si illa desit, id sequuntur omnes, quòd inclinant^e plures. Atque eam ob rem Pisander inter Athenienses feminavit discordias, ut dissolutâ unione inter se divisi essent.

^e Quod in seditionibus accidit, unde plures erant, omnes fuere. Tacit. lib. 1. Hist.

In seditionibus militaribus apprimè utile erit interdum alios contra alios^f concitare. Nam *remedium tumultus* esse solet *alius tumultus*. In conjuratione quâdã populari id consilii datum fuit Romano Senatui, ut fractis per divisionem discordiæ conjuratorum viribus, plebem plebe componeret. Atque eò spectare debuit Solonis lex, quæ poenâ capitis multari jubebat civem, qui coortâ seditione non certæ alicui adhæsisset factioni, tametsi hoc esset flammam augere potius, quàm dividere, cum superesset nemo, qui absque perturbatione intercederet medius, easque extingueret.

^f Dux ad solvenda militum conspirationem, alterum in alterum concitat. S. Chryl.

Tacit. lib. 2. Hist.

§. Aliud prætereà efficax remedium præsentia ipsius Principis, populi furorem forti constantique animo contemnentis: sicut enim mare rupibus minatur & montibus, in molli verò arenâ facilè frangitur, ita emollitur plebs, & timore corripitur, cum serenam legitimi sui Domini frontem conspicit. *Ita divus Augustus vultu & aspectu Actiacas legiones exterruit. Cum tumultuarentur legiones Germanicæ, quoties oculos ad multitudinem retulerant milites, vocibus truculentis strepere; rursus viso Casare trepidare visi sunt. Auctoritate multitudo concitata mitigatur, & arma ponit. Haud secus ac sanguis illicò parti læsæ succurrere properat; sic danda Principi opera, ut mox coràm adsit, ubi Statum aliquem tumultuari animadvertit. Majestas subditorum animos facilè suo subjicit imperio. In illâ Natura ipsa vim quandam occultam posuit, quæ admirandos habet effectus. In ipsum usque palatium Petri Quarti Regis Aragonii conjurati penetraverant, & ipse ultrò iis obviam progressus, tumultum omnem sedavit. Nunquam sanè seditiones in Provinciis Belgicis eò usque processissent, si Rex Philippus Secundus tempestivè se illic præsentem stitisset. Veruntamen bene prius expendere oportet istud remedium & videre,*

Tacit. lib. 1. Annal.

Tacit. lib. 1. Annal.

Mar. Hist. Hisp. lib. 16. c. 13.

numa

⁊ Resistentiſq;
Germanico
aut Druſo,
poſſe à ſe mi-
rigari, vel in-
fringi; quod
aliud ſubſidiū,
ſi Imperatorē
ſpreviſſent.
Tacit. lib. 1.
Annal.

num neceſſitas illud exigat: extremum quippe eſt, & ſi nihil efficiat, nullum ſuper eſt aliud; id quod movit Tiberium, ut tumultuantes legiones Hungaricas & Germanicas Druſo & Germanico mediantibus⁹ componeret. Periculosa item eſt præſentia Principis, ſi exoſus ille ſit & tyrannus, facile enim ſubditi obedientiæ frænum excutiunt.

§. Quòd ſi Regnum aliquod per diſſidentes inter ſe familias in diverſas diviſum fuerit factiones, prudentis erit, ejuſmodi nomina gentilitia omnino prohibere. Ita fecit (ſimul ac coronatus fuit) Rex Franciſcus Ephebus Navarrae, ſeverè interdicens, ne quis ſe Biamontefium, aut Agramontefium nominaret, quæ duæ familiae in Regno illo inimicitiiſ mutuis diſſidebant.

Tac. lib. 14.
Annal.

§. Quòd ſi ob culpam alicujus Miniſtri multitudo tumultuari cœperit, nullum ad illam ſedandam efficacius eſt remedium, quàm ſi debitas ille pœnas det. Verùm ſi Principis fuerit vitium, & plebs Miniſtro illud tribuens, arma contra eundem ſumpſerit, permittendus erit error ille, quando nec vis, nec ratio abſque majoribus Reip. damnis ſeſe motibus illis audent opponere. Patietur innocentia, ſed abſque culpâ Principis. *Habet aliquid ex iniquo omne malum exemplum, quod contra ſingulos utilitate publicâ rependitur.* Seditio veneni inſtar eſt, quod cor impetit, & corporis ſervandi cauſâ expedit interdum brachium reſcindere, & furoris ſequi impetum, etſi rationi & juſtitiae adverſari videatur. Ita fecit Regina Iſabella, cùm inter cives Hiſpalenſes ſeditio coorta eſſet; eſſagitantibus enim iis, ut Andream Cabreram ſupremum aulae ſuae Præfectum Gubernatoris Palatii privaret officio, & plura poſcere cupientibus, illa ſermonem abruptit, ſic eos effata: *Quod petitis, jam facere conſtitueram, ite, amovete aula Præfectum, & reliquos omnes, qui Palatium occupant.* Quo factum, ut ex Reginae mandato fieri videretur, quod vis potiùs extorſerat, adè ut ipſi etiam tumultuantes illud in beneficio & gratiâ ponerent, qui turrium cuſtodes deinde ex alto dederunt præcipites. Eâ ratione ſedatus eſt tumultus, cùmque examinatis poſteà accuſationibus,

bus, quibus aulæ Præfectum oneraverant, deprehenderet, iniquas illas fuisse, eundem in officium pristinum jussit restitui. Quando seditiosi satisfacere se posse putant punitione eorum, qui seditionis primi fuere incentores, nemini parcunt, eò quòd sibi persuadeant, sic demum à culpâ absolutos se fore; uti tumultuantibus legionibus^b Germanicis accidit, & tametsi nihil profici soleat patientiâ, nisi ut graviora, tanquam ex facili tolerantibus, imperentur; licet etiam concitata multitudo tantò plura exposcat, quantò plura illi concedantur, sicut faciebant milites à Flaccòⁱ Romam missi, illud tamen tum potissimum fit; cum exigua est offerentis, qualis erat illa Flacci auctoritas; quem exercitus^k spernebat. Verùm in dicto Germanici casu eadem remedia, etsi violenta, quæ seditiosi exposcebant, adhibere oportuit, ut eorundem leniretur furor, aut titulo honesto à punitione abstineretur. Non ignorabat, quantas ea res injustitias & credulitates datura esset, si legiones passim de seditione accusatos trucidarent: necesse quippe erat multos eidem malo involvi innocentes; verùm tamen illud omnino effugere non potuit, neque enim ipsius jussu id factum, sed casui potiùs, & tumultuantium furori tribuendum^l videbatur.

Excusanda quoque est tum Ministri culpa, aut astutum existimandum consilium, si imperium fuit, cum vi populari abreptus seditionis caput se finit constitui, ut postquam furor deinde desæviiit, tantò faciliùs possit tumultuantes ad officium reducere. In hunc finem temeritatis aliena comes factus est *Spurina*, primò coactus, mox velle simulans, quò plus auctoritatis inesset consiliis, si seditio mitesceret.

Solet interdum populus specie tuendæ libertatis, & privilegiorum conservandorum, contra Principis sui auctoritatem aliqua nefariè moliri, quem despectum eo in casu dissimulare nequaquam expedit, ne majores fortè sumat animos, & si fieri possit, pœna à delinquentibus reposci sic debet, ut amputata securi auctorum seditionis capita, & palàm proposita, antequam illud resciscat populus, terrorem incutiant aliis: neque enim aliud gliscentis discordiæ remedium,

^b Gaudebat cadibus milites, tanquam semet absolvit. Tacit. lib. 1. Annal.

Tacit. in vitâ Agric.

ⁱ Et Flaccus multa concedendo nihil aliud effecerat, quam ut acrius exposcerent, qua sciebant negaturum. Tacit. lib. 4. Hist.

^k Superior exercitus Legionum Hordeonium Flaccum spernebat Tacit. lib. 1. Hist.

^l Nec Casar arcebat quando nullo ipsius jussu, penes eosdem savitia facti & invidia erat. Tacit. ibid.

Tacit. lib. 2. Annal.

Tacit. lib. 4. Annal.

dium, quàm si unus alterve maximè prompti subvertantur, verissimum quippe nihil ausuram plebem, principibus amotis.

Tacit. lib. 1. Annal.

□ Nam Periander caduceator, per quem Thrasylbulus consilium ejus exquirebat, nihil respondisse fertur, sed spicis eminentibus sublatis, segerem adacquasse. Arist. lib. 3. Polit. c. 9.

¹ Mar. Hist. Hisp.

□ Et oratio ad perstringendos mulcendosque militum animos, & severitatis modus neque enim in plurès; quàm in duos animadverti iusserat) gratè accepta, compositique ad presens, qui coerceri non poterant.

Tacit. lib. 1. Hist.

² Tac. lib. 4. Hist.

³ Tac. lib. 2. Annal.

Tacit. lib. 2. Hist.

Ramirus Rex Aragoniæ motibus remedium allaturus, ab Abbate Tomerenti consilium exquirebat; at is nullo dato responso, Periandrum ^m imitatus, falce summitates olerum in horto, ubi fortè erat, demetens, fati illum docuit, quid facto esset opus; sublatis ergo è medio præcipuis rebellionis auctoribus, pristina Regno quies reddita est. Idem consilium Lupus ¹ Barrientos Regi Henrico Quarto quoque dedit. Oportebit tamen eà in re rigorem sic moderari, ut circa paucos fiat executio; cum iis verò, qui puniri nequeunt, aut dissimulandum, aut aliter transigendum, ut omnium concilientur animi, quomodo Othonem fecisse legimus, cum ejus tumultuaretur ⁿ exercitus. Ejusmodi moderata severitas omnes compescit motus: ² *dum enim mali parvere incipiunt, optimus quisque iussis pareat*; ut Voculæ accidit, quando legionibus integris seditionem molientibus in unum solum militem animadverti iussit.

In quo illud etiam observandum, ut castigandi modus tam suavis sit, ne communem Nationis injuriam aut despectum populus interpretetur: aliàs enim magis obstinat animum. ³ *Haud perinde Germanos servitus, vulnera, luctus, excidia in bello à Romanis accepta, quàm trophæum illud, quod Germanicus è rebellium Provinciarum spoliis erexerat, dolore & irâ adfecit.* Non oblitus fuit præcepti istius Ferdinandus Dux Albanus, quando statuam publicam rebellibus poni iussit: nec illud intermisisset, quantumvis aut legisset, aut audivisset, *Iulium Civilem à Vitellio Imperatore mortis periculo exemptum, præpotentem inter Batavos, ne supplicio ejus ferox gens alienaretur*; quin immò magis utilem fore judicavit severam aliquam animadversionem, quæ tamen seditioni ansam non dedit, sed apostasia potius ab avitâ Catholicâ fide, quantumvis quidam seditionis auctores priorem illam causam obtenderint, ad irritandam videlicet optimam illam gentem, ut à naturali suâ fidelitate deficeret.

§. Alia

§. Alia est inobedientia, quæ ex nimia quâdam promptitudine, aut fidelitate minùs consideratâ nascitur, in quo casu benignis opus est mediis, ut subditi in viam revocentur. Ita fecit Ioannes Secundus Aragoniæ Rex in seditione Barcinonensi ob mortem filii sui Principis Caroli: datis enim ad civitatem literis, testatus est, nunquam se nisi necessitate coactum violentis usurum remediis, immò tanquam filios se cives habiturum, si resipiscerent. Isthæc benignitas, & communis veniæ pollicitatio ad obedientiam eos reduxit. Semper in Principe elucere debet quâdam ad veniam propensio: nam si illius spes desit, obstinatum fiet delictum. Ob hanc causam Valentinus, concitatis ad rebellionem Trevirensibus, Legatos Romanos iussit interfici, *quo minore spe veniæ cresceret vinculum sceleris*. Vertitur in desperationem seditio, ubi nullam gratiam sperare licet, maluntque homines factiosi periculi interire manibus, quàm carnificis. Ob quas rationes iis etiam parcitum fuit, qui Vitellii partibus adhæserant, *ne videlicet sublata spe veniæ, pertinaciâ accenderentur*. Tali animi magnitudine uti necesse est, quando delinquit concitata multitudo; quomodo fecisse meminimus Regem Ferdinandum Sanctum in Castellæ motibus, & observatum id fuit in Comitibus Guadalajarensibus temporibus Regis Ioannis Primi, quando data fuit illis venia, qui in bello contra Lusitaniam Regni illius partes secuti fuerant. Quòd si Princeps suam perdiderit existimationem, aut apud suos in contemptu fuerit, in eo casu fateor, parum profuturam benignitatem; immò illa ipsa etiam remedia, quæ mala eiusmodi curare debuerant, magis illa exulcerant, & perniciofa reddunt: ubi enim perierit auctoritas, nec pœnæ severitatem Princeps tueri poterit, nec timorem incutere, aut exemplum in seditiosos statuere; atque ad eò incommodis cedere oportet, & prudenter, quantum fieri potest, artibus consiliisque factiosorum obviam ire; uti fecit Vovula, cum vires sibi deesse videret ad coercendas tumultuantes^o Legiones. Eandem ob causam Rex Ioannes

Tacit. lib. 4.
Hist.

Idem ibid.

^o Sed vires ad
coercendum
decrant, infre-
quentibus infi-
disque legioni-
bus. Inter am-
biguos milites
& occultos
hostes optimi
è presentibus
ratus, mutuâ
dissimulatio-
ne, & iisdem,
quibus peteba-
tur, artibus
grassari.

Tacit. lib. 4.
Hist.

Secundus Regni Primores, quos captivos tenebat, libertati restituit.

*p Nihil spei,
nisi per discor-
dias habeant.
Tac. lib. 11.
Annal.*

§. Nec plus etiam prodesse solent gratiæ & beneficia ad componendos Status, si conferantur à Principe, qui existimationem suam jam perdidit: nam qui ea accipit, aut pusillanimitati ea tribuit, aut rebellione & tumultu tueri^p contendit, & interdum alium quærit Regem, cujus patrocinio ea porrò conservare possit. Ita fecisse vidimus, qui contra Regem Henricum Quartum conjuraverant: isti siquidem nullis unquam illius beneficiis, quantumvis multis magnisque, devinciri se passi sunt.

§. Quoties verò seditionis flammam sopire Princeps statuerit, plurimum refert, ut omnes intelligant, ab ipso, ejusque virtute consilium istud proficisci, non ex aliorum persuasione, ut tantò efficacius sit: magis enim populi furor accendi solet, si existimet ab iis, quos circum se habet, inductum fuisse Principem, ut in delinquentes tali modo animadvertat.

*Mar. Hist.
Hisp. lib. 25.
c. 7.*

§. Postquam verò venia generalis concessa semel fuerit, constanter eidem insistere debet Princeps, nec ullam unquam præ se ferre offensionem aut acceptam injuriam: sic enim majoribus conjurationibus ansam daret; uti dedit Ferdinandus Rex Neapolitanus, cum in quosdam Regni Proceres, quibus jam ignoverat, quique in Regis Ferdinandi Catholici tutelam se receperant, vellet animadvertere. Tametsi postea, si aliud fortè delictum admiserint, cum omni legis rigore castigare eos licebit, ut contineantur in officio, nec Principis benignitate abutantur.

*Tacit. lib. 1.
Hist.*

*q Pergit pro-
perus, & præ-
veniens immi-
corum astus,
amicorum præ-
nitentiam.
Tacit. lib. 6.
Annal.*

*Nihil in istiusmodi discordiis civilibus festinatione tutius,
ubi factò magis, quàm consulto opus est:* plebs enim animos sumit, & inolefcit amplius, nisi mox audaciam suam puniri videat, aut oppositionem experiatur. Semel ausa plura etiam tentat, & cum tempore in apertum se produnt, qui primùm dubii hærebant, & qui nimium confidunt, in discrimen veniunt. Ideò Artabanus magnâ cum diligentia & celeritate Regni sui motus componere^q studuit. Sicuti sedi-

tiones

tiones plerunque oriuntur subito, ita subito adhibendum remedium. Magis factò tunc, quàm consulto opus est, antequam radices agat malitia, aut tarditate ac licentiâ incrementum sumat. Vbi semel cædibus, rapinis, aliisque vitiis, quæ seditio secum adfert, assueti homines fuerint, difficulter ad obedientiam iterum & quietem reduci possunt. Probè istud noverat Rex Henricus, quando defuncto fratre suo Rege Petro, potioribus Regni urbibus & propugnaculis occupatis, mox Regno tranquillitatem restituit.

Mar. hist.
Hisp. lib. 17.
c. 14.

§. Quare cum seditiones & bella civilia nihil aliud sint, quàm infirmitas quædam, quæ Reipublicæ vitam & consumit, & exhaurit Principem partim damnis, quæ patitur, partim etiam gratiis, quas aliis præstare cogitur, prudentis erit, quovis etiam pretio ea componere: quæ res movit Regem Ferdinandum Catholicum, ut cum Alphonso Lusitanæ Rege de iis, quæ in Castellæ Regnum obtendebat, amicè transigeret. *Quippe in turbas similes, & discordias pessimo cuique plurima vis.* Principes in eorum sunt potestate, qui armis præfunt, & civilibus bellis plus militibus, quàm Ducibus licet.

Quod si invicem mordetis & comeditis: videte ne ab invicem consumamini.
Paul. ad Galath. 5. 15.

Tacit. lib. 4.
Hist.

Tacit. lib. 2.
Hist.

SYMBOLVM LXXIV.

ANIMANTIBVS à naturâ tributum est, ut ad individuo-
rum suorum conservationem incumbant solùm, & si
lædunt interdum, ob eandem causam potissimùm fit, & è fe-
rocitate quâdam naturali, quæ rationis imperiũ nequaquam
agnoscit. Contrà homo flammâ illâ cælesti, quæ vitam &
sensum ei tribuit, eúmque rerum omnium constituit Domi-
num, instructus facilè sibi persuadet, non ideò solùm natum
se esse, ut vivat, sed ut fruatur iis omnibus, etiam ultra illos
limites, quos ei ratio posuit: unde porrò fit, ut falsâ boni spe-
cie inaniter delusus, illud in variis inquirat objectis, suam-
que in iis felicitatem & beatitudinem collocet. Nonnulli in
divi-

divitiis eam consistere autumant, alii in deliciis, alii in imperio & dominatione in alios homines, immò singuli pænè in rebus tam variis, quot errores sunt appetitûs & phantasia, quibus ut potiantur, & felices sint, ea adhibent media, quæ mens vaga & inquieta iis suggerit, tametsi injusta^a sint. Unde nascuntur homicidia, bonorum direptiones & tyrannides, atque adeò illud etiam, quòd nullum sit injustius animal ipso homine: cùmque unus ab alio securus esse nequeat, varia reperta sunt armorum genera, ad malitiam vi repellendam, tuendamque innocentiam & libertatem, & bellum in orbem introductum^b est. Hanc originem habuit, nisi fortè ex ipso inferno mox à lapsu superbissimorum illorum Spirituum prodierit. Adeò exosum est Deo bellum, ut licèt David homo tam justus fuerit, noluerit tamen ab ipso templum extrui, eò quòd multum sanguinis^c profudisset. Principes prudentes ac moderati illud abominantur, quippe qui probè nôrunt, varios ejus esse eventus atque^d exitus. Bello ordo & harmonia turbatur Reipublicæ: mutatur Religio: violatur justitia: silent leges: læduntur amicitia & contanguitas: artes in oblivionem veniunt: perit agricultura: cessant commercia: vastantur civitates, & immutantur dominatus. Rex Alphonfus bellum vocat *Estrañamiento de paz, e movimiento de las cosas quedas, e destruimiento de las compuestas*. Si internum sit bellum, ardentis febris similis est, quæ statum adurit; si extraneum, venas incidit, per quas divitiarum sanguis effluit, & vires exhalantur ac spiritus. Bellum violentia quædam est rationi, Naturæ, ac fini hominis contraria, hunc siquidem Deus ad suam imaginem condidit, & imperium ei dedit in hæc res inferiores, non ut eas bello destrueret, sed pace conservaret. Non eum creavit belli, sed pacis causâ; non ad furorem, sed mansuetudinem exercendam; non ad injuriam, sed ad beneficentiam: quare nudus omnino nascitur sine armis, quibus lædat, & sine duriori pelle, quâ se tueatur; ita alienæ opis, gubernationis & institutionis indigus, ut adultus etiam & natu grandior se solo absque industriâ alienâ vivere nequeat. Eadem necessi-

^a Vna, & eadem
veteris causa
bellandi, profundalibido
imperii & divitiarum. Sall.
in Conf. Catil.

^b Unde bella,
& lites in vobis?
& concupiscentis vestris,
quæ militavit in membris vestris.

Jacob. 4. 1.

^c Multum sanguinem effudit,
& plurima bella bellasti,
non poteris edificare domum
nomini meo. 1. Paral. 22. 8.

^d Varius eventus est belli;
nunc hunc, & nunc illum
consumit gladius. 2. Reg. 11. 25.

L. 1. tit. 23.

P. 2.

tas & indigentia hominem impulit , ut societatem & amicitiam civilem cum aliis coleret , in quâ communi omnium labore necessaria reperirentur vitæ commoda, & felicitas ista politica arctioribus amicitiaë & subsidii mutui vinculis eos invicem astringeret; & ne fortè una aliqua Provincia internis suis elata opibus aliarum communicationem sperneret , inter varias bona illa dispertivit. Triticum Sicilia suppeditat; vinum Creta; purpuram Lydus; sericum Calabria; res odoriferas Arabia; aurum argentúmque Hispania, & India occidentales; Orientales Adamantes, uniones, & varia aromata: quo factum denique , ut cupiditas & indigentia opum istarum & deliciarum excitaret commercia, & institutâ inter Nationes communicatione fieret hic orbis familiaris quædam domus ac communis omnibus; quia verò ad ejusmodi negotiationes necessum erat , ut sese mutuò intelligerent , atque internos amoris & benevolentiaë affectus invicem possent prodere , largita est homini Natura vocem articulatam , blandam, & suavem , quâ animi sui sensa exprimeret; risum, quo comitatem suam; lacrymas, quibus suam commiserationem; manus, quibus fidem suam, & liberalitatem; genua, quibus obedientiam suam testaretur: quæ omnia signa sunt animalis civilis, benigni, & pacifici. Verùm eas animantes, quas Natura bellicosas esse voluit, ita ab utero formavit , ut armis tam offensivis , quàm defensivis ad bellum instructæ essent. Leoni ungues dedit, Aquilæ falculas, Elephanto proboscidem, Tauro cornua, Apro exertos dentes, Erinaceo pungentes aculeos. Serpentes & viperas veneno fecit formidabiles, illarum quippe defensio in nostro consistit periculo, & robur à metu nostro accipiunt. In eum finem omnes ferè animantes brutas duriori pelle convestivit, ut se tantò meliùs tueri possent: Crocodilum loricâ textit, serpentes hamato thorace, caneros testis. Ideò largita est omnibus aspectum quendam ferocem, ac vocem horrificam. Pro illis ergo brutum bellum sit, non pro homine, in quo ratio in iram habet imperium, & cui Natura in imis terræ visceribus ferrum, chalybem, aurum argentúmque, ne
fòrs

fors iis abuteretur, abdidit; sed & ibi ea reperit, & protraxit in lucem, *ne aut instrumentum in cades mutuas deesset, aut pretium.* Grandis hominum abusus aurum argentumque, quæ Natura vitæ sustentandæ & ornandæ concessit, in ejusdem jacturam & detrimentum impendere.

§. Verùm quia apud homines permultos, ipsis etiam bel-
luis (ut diximus) immaniores plus voluntas & ambitio po-
test, quàm ratio, adeò ut absque justâ causâ contendant op-
primere alios, iisque dominari, omnino necessarium fuit
bellum ad defensionem naturalem: *nam cum duo sint gene-* Cicero.

ra disceptandi, unum per disceptationem, alterum per vim: cumque illud proprium sit hominis, hoc belluarum, confugien- dum est ad posterius, si uti non licet superiori, modò justa causa intervenerit, & bona præterea accesserit intentio, & legitima auctoritas Principis: quâ tamen in re absque consultatione cum viris doctis statui nihil debet. Ita Athenienses faciebant, qui priùs Oratores suos & Philosophos adhibebant in consilium, ut bella legitimè susciperent: si- quidem in nostrâ est potestate illa exordiri; finem verò iis imponere, non item. Qui citò arma corripit, paullatim plo- randi materiam inveniet. Mover guerra (inquit Rex Al- phonsus) es cosa, en que deven mucho parar mientes, los que la quieren fazer ante que la comienzen, porque la fagan con ra- zon, è con derecho. Ca desto vienen grandes tres bienes. El pri- mero, que ayuda Dios mas por ende à los, que asi la fazen. El segundo, porque ellos se esfuerzan mas en si mismos por el de- recho, que tienen. El terzero, porque los, que lo oyen, si son Amigos, ayudan los de mejor voluntad; è si enemigos, recelan- se mas dellos. Belli periculum suscipi non debet ob causas leves, aut deliciosas, quales impulerunt Xerxem, ut bellum inferret Græciæ; & Longobardos, ut irruptionem in Italiam facerent. Ille Princeps tyrannus est, qui propter statum alie- num bella movet; justus ille, qui ideò solùm, ut sua conser- vet, aut bona iniquè usurpata vindicet, in eo præsertim casu, quando justitia à tribunali obtineri nequit, & securior est decisio, quæ gladio fit & armis, quàm quæ jure scripto, fraudi &

Castrensis
jurisdictio se-
cura, & obtu-
rior, ac plura
manu agens,
calliditatem
fori non exer-
ceat. Tacit. in
vitâ Agric.

di & cavillationi obnoxio. Eventus bellorum injustè susceptorum integerrimus iudex est, qui victoriam ei tribuit tandem, cui de jure competit. Tantoperè Philippus Secundus jus suum, quod per mortem Regis Sebastiani ad Lusitaniæ coronam fuerat consecutus, liquidum esse voluit, ut tametsi Theologorum & Iureconsultorum responsa pro ipso facerent, & jam in confinibus Regni illius esset cum exercitu, adhuc tamen tantisper sustinuerit, donec iterum cum illis eâ super re deliberationem instituisset. Princeps, qui sensim & quasi gradatim fortunam suam fabricare meditatur, per bellum eam quærat licet, ubi legitima sese obtulerit occasio. Verùm is, qui Status amplitudini suæ convenientes jam quietè possidet, diligenter antè expendat, quid magis conducatur eâ in re, coneturque, quoad potest, honestis quibusdam mediis bellum declinare, absque jacturâ tamen auctoritatis suæ & existimationis: nam si hæ paterentur aliquid, detrectando magis illud incenderet. Rudolphus Primus Imperator melius esse ajebat bene gubernare, quàm dilatare Imperium. Nec minor Principis gloria est, armis pacem tueri, quàm bello victorem esse. Felix & fortunatum illud Regnum, in quo armorum existimatio ubertatem conservat; ubi lanceæ olivas & vites sustentant; ubi Ceres Bellonæ galeâ utitur, ut fruges suas tantò securiùs possit producere. Quò animi magnitudo major est, eò magis is à bello est alienus: novit enim quid maximè fieri oporteat. Illud certum, *summi bellum sæpe etiam ab ignavis, & strenuissimi cujusque periculo geri.* Quòd si bellum pacis causâ inventum est, ut illius beneficio, si fieri potest, hâc frui tandem liceat, non debet electio illius à voluntate esse, sed à vi potiùs & *necessitate.* E cerebro Iovis Bellonam prodiisse finxit Antiquitas, ut significaret, bellum à prudentiâ, non ab arrogantia animi proficisci debere. Sebastianus Lusitaniæ Rex, qui armis appetiit Africam, generosæ suæ indoli indulgens magis, quàm consilium secutus, sanguine suo documentum istud in arenis illis inscriptum reliquit. Apes Regem armatum non ferunt, ne bellicosus sit fortè, & Reipublicæ suæ gubernatione neglectâ

Tacit. lib. 4.
Hist.

f Pacem habere debet voluntas, bellum necessitas.
D. Aug. epi.
207. t. 2.

glectâ alienis acquirendis sese occupet. Quod si meliùs perpendissent Franciscus Francorum, & Gustavus Suecorum Reges, nec illè captus fuisset Ticini, nec hic in Lutzensi pugna cecidisset. A dominandi libidine multarum Rerumpublicarum interitus sumpsit initium. Serò tandem illud agnovit Hannibal, cùm Scipioni fassus est, longè melius futurum fuisse, si Dii animos tam modestos hominibus inspirassent, ut Romani Italiâ, Carthaginenses Africâ contenti forent.

¶ Principes armis potentes bellum viribus, quantis possunt maximis, prosequi debent, ut citius illud conficiant, uti solebant Romani: productio enim & sumptus auget & pericula. Interea quoque hostis sese exercet, sibi prospicit, & sumit animos. Potentia, nisi cum impetu aliquo agat, auctoritatis suæ jacturam facit. Iis de causis uno eodemque tempore duo diversa bella suscipienda non sunt: distractis enim viribus, tam citò ea confici nequeunt. Nec ulla tanta est potentia, quæ illa diu sustentet, neque tot supersunt viri, qui ea ritè moderentur. Semper in eo elaborarunt Romani (& facit illud idem nunc Turca) ut ne duobus in locis simul bellum gererent. Huc comminationes illæ spectabant, quas Corbulo Parthis intendebat, cùm diceret, *Imperatori suo immotam ubique pacem, Et unum id bellum esse.*

Tac. lib. 15.
Annal.

^a Ventum se-
minabunt, &
turbinem me-
tent. Ose. 37.

MEDEA (ut vellere aureo tantò commodiùs potiretur) serpentium dentes disseminavit, unde enati sunt integri virorum armatorum manipuli, qui vulneribus mutuis se conficiebant. Idem Principes aliqui & Republicæ factitant, perniciosissimæ orbis Medæ, discordias disseminant inter Principes, ac bella & tumultus in suismet^a Statibus colligunt. In his nempe pacem & quietem sibi pollicentur, quam perturbant in Provinciis alienis; sed contrà, ac putabant, plerunque evenit. De mundi æquilibrio dicunt Cosmographi, centrum gravitatis tam ex omni parte esse æquale, ut

le , ut pondus quodcunque etiam minimum terram commoveat : quod idem in bellis accidit , nullum quippe tam longè distat , quin centrum quietis Rerumpublicarum aliarum immutet. Bellum flammæ instar est , quæ uno in loco excitata , mox alia , & propriam sæpè domum corripit , pro eo ac venti spiraverint. Prudens Agricola agris suis tempestatem metuit , quam circa montium vertices , etsi longissimè distantes , cogi videt : potiori jure eas timebit is , qui vaporibus submissis alimenta iis subministrat. Sunt qui Batavorum fovent potentiam , sed erit fortasse , quando servitute oppressi suam ipsi deplorabunt stultitiam ; quemadmodum iis accidit , qui augendis Romani Imperii viribus aliquando studuerant. Veneti æmulatione ducti , quòd viderent per Lusitanorum navigationes sua in mari Persico , & in Provinciis Orientalibus impediri commercia , Cairum Legatum quendam miserunt , & artifices formandorum tormentorum æneorum , & navium construendarum peritos , ad armandum adversus Lusitanos Calecuti Regem ; Batavis verò persuasere , ut ad Promontorium bonæ spei eorundem navigationibus sese opponerent. Verùm hi consilio tam opportuno usi missis illuc suis Institoribus , & introductis commerciis , ea Reipublicæ penitus præripuere , cui longè fuisset utilius , Lusitanorum navigationem mansisse integram : ita enim eorundem navigiis uti potuisset tanquam onerariis ad advehendas Orientis divitias , & si portus Regni illius attigissent , incolarum operâ & labore eas perficere , & post majori cum industriâ & lucro per universam Europam distrahere. Nimirum illa ipsa instrumenta & media , quæ ad securitatem propriam cum damno alieno humana excogitat prudentia , auctori postea accersunt exitium. Sabaudia & Parmæ Duces belli incendia in Mediolanensi Statu fovere satagebant , sed eorum alter suum proprium evertit penitus ; alter verò belli sedem ad se pertraxit. Vnicum malum consilium optimo animo Regis Franciæ impressum effecit , ut seipsum panè metuat , diffidat Matri , Fratri Germano , & toti regno : persuasus scilicet,

cet, se suâque sine bello stare non posse, atque ad eò à ruinâ Domûs Austriacæ suam dependere salutem & conservatio- nem.

Fœdus Cameracense contra Rempublicam Venetam fuasit non nemo Legatus è Franciâ, hoc usus argumento, quòd dissensiones illa seminaret inter Principes, ut suam fabricetur fortunam cum aliorum ruinâ, & uniti inter se complures eidem armis eripuere, quicquid in terrâ firmâ acquisiverat. Fieri fortè potuit, ut tempora illa tales artes exigent, aut quòd Viri prudentes, quibus Senatus ille semper floruit, ejus rei incommoda agnoscerent quidem, iis tamen occurrere non possent, ob nimiam Senatorum multitudinem, aut ne obistendo suspecti aliis haberentur. Est nimirum hæc Rerumpublicarum infelicitas, ut in illis malitia, tyrannis, odiorum fomentum, commodorum procuratio, nullâ habitâ Iustitiæ ratione, præcipuum magisque securum suffragium esse soleat, quod zelum, amorémque in patriam communiter interpretamur, ademptâ viris melioribus rectè agendi libertate. In illis, inquam, *Sapientibus quietis & Reipublicæ cum: levissimus quisque & futuri improvidus, spe vanâ tumens* est, cumque in deliberationibus numerentur potiùs, quàm ponderentur vota, & in communitatibus omnibus plures inexperti & temerarii reperiantur, quàm cordati, gravia inde nasci solent incommoda. Etiamnum hodie cum máximo tranquillitatis publicæ bono, & communi omnium applausu observari videmus à laudatissimâ illâ Republicâ bonas regulas politicas, utpote quæ paci universali studuit semper, & constantem cum Principibus finitimis coluit amicitiam, neque unquam locum dare voluit continuis Franciæ sollicitationibus, aut bellis præsentibus sese immiscere. Quâ re non solum Austriacam sibi Domum mirè devinxit, sed semetipsam etiam communi Martis furori prudenter subduxit, ad eò ut plus eâ ratione præfecerit, quàm vi & armis obtinere potuisset. Vicinitas majoris potentiæ non semper damno esse solet, aut fraudi: interdum maris instar est, quod aliorsum recedit, & Provinciâs integras sub-

Tacit. lib. I.
Hist.

subductis undis Vicino transcribit. Principes non pauci & Respublicæ conservationem suam & amplitudinem huic debent Monarchiæ. Periculosa plenum opus est alex, bella semper potentiori machinari, & hoc solum agere, ut Principatus minores contra illum nunquam non in armis sint, ut alibi ostendimus. Longè potentiores sunt Respublicæ à bonâ cum Principibus amicitia, quàm ab armis & exercitu. Fœminæ sunt astutæ, quæ facili negotio animos illorum & voluntates sibi conciliant, & suas moderantur actiones, ad fines suos particulares eas dirigendo. Plus plerunque cum iis velut cum sexu muliebri, quàm cum Principibus aliis connivetur, notâ præsertim Magistratûs naturâ, in quo probi absque culpâ sunt. Ne igitur turbari se sinant, si Principes interdum iratiores videant: nam *amantium ira, amoris redintegratio est.* Suamet potiùs umbras & suspiciones improbent, quibus amicorum fidem quandoque in dubium vocant, quod vitium multitudinis est, res ipsas non ratione, sed suspitione plerunque inani metientis.

§. Atque artes istæ seminandi discordias, & unum in alterius exitium concitandi, frequentes in aulis sunt & Palatiis, & ferè ex ambitione nasci consueverunt: cùm enim jam distributa sint præmia, & formæ novæ absque aliarum interitu introduci nequeant, per calumniam aut vim eò contenditur. Interdum non nisi æmulatio est, quâ Minister unus invidet alteri excellentes animi dotes, quibus pollet, ideoque hoc agit potissimum, ut aut officio arceatur, ubi illæ magis elucent, aut ut conceptam de iis opinionem deponant alii. Quem in finem falsa etiam nonnulli aliis imponunt crimina, & si veritas obscurari non potest, utuntur ficto risu, jocos aliisque verbis minùs honorificis, sub quâdam amicitia specie, ut qui jam in rebus levioribus auctoritatem perdidit, eadem postea etiam in gravioribus destituitur. Artificia ejusmodi malitiosa, minùsque sincera ipsi quoque auctori pernicioosa sunt; quemadmodum in Hispania ejusque sequacibus prudenter ^p advertit Tacitus. Et tametsi Lucinius Proculus alios *criminando, quod facillimum*

Terent.

^p Perniciens aliis, ac postremum sibi invenere. Tac. lib. 1. Annal.

Tacit. lib. 1. Hist.

*factu est, pravus & callidus, bonos & modestos anteibat: istud tamen tum solet accidere, cum probitas & modestia intra vitæ privatæ limites sese continent, & honores publicos ac gratiam Principum aspernantur; ut facere solent ii, qui suis met diffisi viribus, minus idoneos sese reputant ad negotia publica, aliâque majoris momenti pertractanda. Viris talibus malitia solers, & ad occupandos animos intenta, debita virtutum præmia facile præripit; quomodo Tigellinus factitabat, *Præfecturam vigilum, & prætorii, & alia præmia virtutum velocius vitis adeptus. Verum tales artes eadem, quam nascuntur, celeritate rursus intereunt; ut in eodem Tigellino videre fuit, qui inter supra concubinarum, & oscula, & deformes mores, sectis novacula faucibus, infamem vitam sedavit, etiam exitu sero & inhonesto.**

Tacit. lib. 1.
Hist.

Idem ibid.

SYMBOLVM LXXVI.

VIBRAT sol lucis suæ radios in speculum concavum, & iidem inde mox ignei emicant (figura præsentis Emblematis) quo significatur in bonâ aut malâ Ministrorum intentione pacem aut bellum consistere. Periculosa est mandatorum, quæ ipsi accipiunt, repercussio. Si pectus iis esset crystallinum, planum & candidum, eâdem cum puritate mandata redderent, quâ acceperunt, immò etiam majore. Quòd si iis chalybeum sit, orbem universum bellis succendent. Eam ob rem Principibus pacis amantibus curæ esse debet, ne ad eam procurandam Ministros adhibeant

• Filii autem
Aaron Sacer-
dotes clangente
tubis: eritque
hoc legitimū
sempiternum
in generatio-
nibus vestris.
Num. 10. 3.

Martem potius spirantes: hi enim, cū gloriam suam & fortunam in armis collocent, omnem captant occasionem belli incendia suscitandi. Non deploraret Corona Franciæ tot dissidia, neque Europa tot Martis calamitates, nisi in illis conservatio gratiæ Regis Christianissimi sita fuisset. Sacræ paginæ memorant, tubas, quibus bellum denunciabatur; Sacerdotibus olim commissas⁴ fuisse, ne modestia & gravitas sacratioris eorundem officii, quo fungebantur, absque gravi causâ iis uti permetterent. Animi Principum sinus quidam marini sunt, qui in altissimos fluctus montium instar sese erigunt, si Ministri eorundem turbulenti Boreæ fuerint; contra, si placidi Zephyri, in summâ vivunt tranquillitate. Etenim animus generosus, & pacis ac mutuæ Principis sui cum aliis concordiæ amicus, mandata temeraria, & periculosa moderatur, atque emendat; solis exemplo, cujus radii, etsi per angulos transeant, expedire tamen se conantur postea à formâ illâ imperfectâ, & in reverberatione suâ redire ad Sphæricam. Nec sufficit interdum, quòd intentionem habeant minimè malam, si bellicosi aliàs & Martiales habeantur, quia aut nemo sibi persuadet, tam fortes animos occasionem neglecturos, aut metus contra eorum fortitudinem arma corripit, aut certè malitia eâ velut pallio sese contegit. Prævidit Comes Fontanus, quid ex Rhætorum factione futurum esset in valle Telinâ, ob confociationem cum Republicâ Venetâ, & propugnaculum extruxit ad ostium Adæ fluvii, pro securitate statûs Mediolanensis: ingressus est Vallem eandem Dux Feria excitus à Catholicis, ut eos contra Hæreticos tutaretur: alibi Dux Osunensis cum exercitu in mari Adriatico Venetorum arma in Foro Iulii aliorum avocare conatus est, & tribus illis Ministris imputata fuere bella, quæ deinde propter Sabaudici Ducis inquietudinem exorta sunt.

§. In iis tamen, qui pacis tractandæ causâ mittuntur, majus hoc solet esse periculum, cū quisque ferè in negotiis naturæ suæ ductum, aut passionem sequatur potius, quàm bonam Principis intentionem. Lupus Harus offensus

sus à Rege Sanctio, cui cognomentum Fortis, egregiè sese ultus est in tractatibus pacificationis inter eundem Regem, & Petrum Tertium Regem Aragoniæ, secus amborum responsa referendo; quo factum, ut utrumque commotionem redderet, quàm fuerint antea. Maxima Principum infelicitas est, quòd rebus omnibus ipsi coràm præsentibus adesse nequeant, adeoque necesse habeant in multis aliorum uti relationibus, quæ fontibus similes sunt: sicut enim hi terræ metallicæ, quâ transeunt, affectiones imbibunt, ita illæ semper ferè malitiâ, passione, aut affectu Ministrorum inficiuntur, eorùmque commoda ac fines sapiunt. Iisdem conantur assentari Principi, ita eas instituendo, ut ad illorum arbitrium & voluntatem factæ factæque videantur. Ministri, & cum primis Legati, qui rei bene gerendæ apprime studiosi videri cupiunt, & tanquam ingenio suo penetrent omnia, abripi se sinunt privatis suismet imaginationibus, & ad Principes suos referunt tanquam certum & exploratum, non id, quod re ipsâ est, sed quod esse posse ipsi sibi imaginantur. Nimis in suspiciones proni sunt, quas sicut è quâvis levissimâ umbrâ hauriunt, ita mox fidem iis adhibent: unde graves æquivocationes nascuntur & errores, immò causa præcipua dissensionum, bellorùmque inter Principes; siquidem *in turbas & discordias pessimo cuique Ministro multa vis*. Caveant igitur oportet Principes, ne leviter moveri se sinant primis Ministrorum relationibus, sed componant eas prius cum iis, quas ab aliis accipiunt; atque ut de perscriptis ad sese tantò certius formare possint iudicium, perspecta in primis eorundem habeant ingenia & naturas, modum insuper, quo res solent concipere, num videlicet passionibus, aut affectibus privatis duci consueverint: accidit enim interdum, ut Minister amore Regionis, aut Principis, cum quo agit, capiatur, & omnia illi æqua videantur; aliquando comiter acceptus favoribus ejusdem inescari se sinit, & ex gratitudine quâdam naturali illius partes & causam agit potius, quàm sui Principis. Nonnunquam etiam inanibus rerum simulacris, & rumusculis ad-

Tacit. lib. 4.
Hist.

verſis , per dolum confictis , decipitur , & facilè ſuum etiam fallit Principem: nam nemo aptior ad propinandos aliis errores , quàm qui prior eos hauſerit. Miniſtri benè multi levibus moventur ratiunculis , aut paſſione aliquâ ducti , aut averſione animi , quæ iudicium iſdem perturbat , omnia in malum vertunt. Sunt prætereà nonnulli naturâ ſic comparati , ut actiones omnes & conſilia in deterioreſ interpretentur partem; quemadmodum alii ita ſinceri , ut nihil ſiſtrâ cum intentione agi credant. Tam iſti , quàm illi pernicioſi ſunt , & hi poſtremi quidem non minùs , ac alii priores.

Exiſtimans interdum Miniſter ad obſequii munus pertinere , aut intelligentis & boni communis ſtudio flagrantis nomen ſe adepturum , ſi Principi ſuo hoſtes ac diffidentes detegat , omnem curam & vigilantiam in ſuſpicionibus collocat , nec quiſquam à calamo ejuſdem & linguâ ſecurus eſt , atque ut umbras ſuas & apprehenſiones tantò faciat certiores , nimiùm diffidendo occaſionem dat , ut amici convertantur in hoſtes , & cauſa in litem abeat cum gravi Principis nocumento , cui longè plus profuiſſet bona de omnibus exiſtimatio , aut ſi Miniſter adhiberet remedia ad curandos , non ad infirmândos hominum animos , & voluntates.

Fatigantur etiam quandoque Miniſtri Legationibus , atque ut ad familiæ propriæ commoda procuranda reverti ſibi liceat , non verentur diſſuere omnino Principum inter ſe amicitiam , aut alia minùs ſana conſilia ſuggerere.

Falluntur egregiè Principes , qui ſibi perſuadent , Miniſtros ſemper ut Miniſtros , nunquam ut homines agere. Quod ſi ita eſſet , meliora ab iis præſtarentur obſequia , & pauciora evenirent incommoda. Attamen homines ſunt , neque Miniſtri munus eos continuò exuit propenſione naturali ad quietem & delicias , amore , irâ , vindictâ , aliſque affectibus , & paſſionibus , ad quas corrigendas non ſufficit ſemper ſtudium boni communis , & obligatio.

§. Verùm id diligenter velim animadvertat Princeps , fieri interdum , ut qui Miniſtros bonos & gnavos fallere
ne-

nequeunt (eò quòd hi in tractando negotio artes illorum & consilia penetrant, videántque quid è re Principis sui sit, quid non) eos traducant tanquam diffidentes , passionibus obnoxios , duros & intractabiles , adeóque illud conentur efficere , ut iis amotis negotia committantur aliis minùs ad eam rem instructis , aut ut cum ipso Principe immediatè ea tractare sibi liceat , cui multa ad speciem æqua proponunt, eúmque inducunt, ut concedat, quæ ipsi deinde fraudi sunt, & interdum ut Ministrum suum pessundet penitùs. Nemo existimare debet negotiorum cursum mutare se posse, aut Ministri fortunam evertere : ubi enim hoc sperare licuerit , nullus Minister securus erit , nec Principis negotium rectè curabitur : talis enim fiducia contemptum & inobedientiam parit in accusante , & metus criminis imponendi animos Ministro adimit. Quare minus damnum censeo hos fortè errare , quàm leviter admittere adversùs eos querelas & accusationes præsertim Exterorum, & licet veræ eæ sint , majoris tamen prudentiæ est differre remedium , donec istud ascribere sibi nequeat is , à quo profectæ illæ fuerant.

SYMBOLVM LXXVII.

AMBÆ illæ principes cæli faces, diei noctisque præsi-
des, quantò à se invicem absunt longiùs, tantò majori
consensione, & pleniori luce isthæc inferiora collustrant.
Ast ubi concurrunt propiùs, nîl juvat quidem esse fratres,
quò minùs præsentia unius alterius impedit radios, & ex
tali Eclipsi nascantur grandiores umbræ, aliæque terræ in-
commoda. Conservant & fovent Principes mutuam inter
se amicitiam Ministrorum & literarum beneficio; at si co-
ràm de rebus suis inter se communicent, mox ex ipso aspe-
ctu umbræ suboriuntur suspitionum & offensarum, quia
nunquam unus in alio reperit, quod antea sibi pollicebatur,
nec

nec unusquisque suo se metitur modulo, cum nemo ferè inter eos sit, qui non plus obtendat, quàm ei de jure debeatur. Duellum propè est mutuus Principum conspectus & præsentia, in quo de cæremoniis decertatur, unoquoque poscente primas, & cum altero de victoriâ contendente. Assistent certamini amborum familiæ, velut bini hostiles manipuli, quorum singuli id in votis habent, ut Princeps suus & personæ dotibus, & amplitudine palmam ferat; cumque in tanto numero omnes prudentes esse nequeant, quodvis dicterium, aut levissimus aliquis contemptus, facile divulgatus, graviter alios offendit. Ita factum in congressu Regis Henrici, & Ludovici Undecimi Regis Franciæ, in quo cum Hispani splendore & pompâ excederent, contrà verò vilem Gallorum cultum ac sordes deriderent, animis haud leviter offensis duæ illæ Nationes discesserunt ab invicem, quæ usque ad temporis tam arctam inter se amicitiam coluerant. Occulta fuere Germanici & Pisonis odia, quoad coràm inter se viderunt. Conspectus mutuus Regis Castellæ Ferdinandi Quarti, & Regis Lusitaniæ Dionysii ejus soceri graves peperit dissensiones, uti & ille Regis Philippi Primi, & Regis Ferdinandi. Et tamen ex congressu Regis Jacobi Primi cum Rege Alphonso, atque ex multis aliis similibus insignia nata sunt emolumenta, tutissima tamen via erit, si Principes negotia sua per Legatos conficiant.

§. Qui Principibus magis familiares sunt, ii hoc agunt interdum (ut dictum alibi) ut inter eos, eorumque consanguineos & affines dissidia seminant, cujus rei in historiis nostris multa exempla suppetunt. Lupus Harus inter Regem Sanctium, cognomento Fortem, ejusque conjugem Reginam discordiam concitare conatus est. Famuli Reginæ Catharinæ Matris Regis Ioannis Secundi eandem irritabant adversus Infantem Ferdinandum. Alvarus Lara (ut Regni gubernationem diutius obtineret) literis confictis Regi Henrico Primo persuadere voluit, à sorore suâ Berengariâ ei venenum parari. Quorum commodis serviebat dissensio inter Infantem Sanctium, & Regem Alphonsum Sapientem ejus Patrem,

Mar. Hist.
Hisp. lib. 23.
c. 5.

^a Discesseruntque oper-
tus odis.
Tacit. lib. 2.
Annal.

Mar. hist.
Hisp. lib. 12.
c. 6.

Mar. hist.
His. lib. 22.
c. 4.

Patrem, ii vehementer cavebant, ne quas habebant controversias, coram præsentibus componerent. Castellæ Proceres impediabant concordiam inter Regem Ioannem Secundum, & Henricum ejus filium. Alvarus Luna illam item, quæ inter Ioannem Navarræ Regem, ejusque filium Carolum Vianæ Principem intercedebat. Privati Regis Philippi Primi eidem dissuadebant congressionem, & colloquium cum Rege Ferdinando. Ejuscemodi artes vidimus his nostris temporibus frequentari in Franciâ cum non exiguo detrimento tranquillitatis Regni illius, & totius Christiani orbis. Remedium unicum est, spernere difficultates & incommoda, quæ Ministri Principibus familiares obtendunt, & in mutuum venire conspectum, ubi vi sanguinis occultè operante, mitigantur animi, & in apertum se prodit eorum malitia, qui dissidiorum auctores extitère. His rationibus per-motus Rex Ferdinandus Segobiæ coram convenit Regem Henricum Quartum conjugis suæ fratrem, nihil veritus ex eo periculi, quòd se suæque committere videretur Regi offenso, qui aut ex amore naturali, aut ad dissimulandam suam infamiam illud agebat unicè, ut filia sua Ioanna in Coronâ succederet: etsi enim de periculis istis satis à suis fuerit præmonitus, cum tamen ad prudentiæ bilancem ista expenderet, prævaluit omnibus unica illa consideratio, nullâ scilicet vi aut tractatione plus effici posse, quàm præsentia.

SYMBOLVM LXXVIII.

QUOD in Sirene cernitur, formosum est; quod auditur, suave; quod celat intentio, noxium; & quod infra aquas demergitur, monstrosum. Quis primo aspectu inæqualem istam diversitatem agnosceret? Tantum mentiri oculos, ut fallant animum: tam suavem esse concentum, ut naves impellat in scopulos! velut extraordinarium admirata est Antiquitas monstrum istud; at nullum magis ordinarium: aulæ & loca omnia eorum plena^a sunt. Quoties homines dulcē & sonorā in ore linguam circumferunt, quā decipiunt, & Amici gressibus ponunt^b laqueos? Quoties frons exterior amorem præ se fert & benevolentiam, &

^a Et Sirenes in delubris voluptatis. Isa. 13. 22.

^b Homo, qui blandis fideisque sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus ejus. Prov. 29. 5.

B b b

animus

^c *Peractis tristitia mita-
mentis.* Tac.
lib. 13. Ann.
Tacit. lib. 2.
Annal.

animus iram coquit & indignationem? Quot finguntur lacrymæ, quæ ex gaudio ^c profluunt? *Periisse Germanicum nulli jactantiùs mœrebant, quàm qui maximè letabantur.* Actulerunt ad Iulium Cæsarem Pompeji caput, & tametsi hoc illi spectaculum non injucundum esset, lacrymis tamen interiorum animi affectum dissimulavit.

Lucan.

*Non primo Cæsar damnavit munera visu,
Avertitque oculos, vultus dum crederet, hæsit,
Utque fidem vidit sceleris, tutiusque putavit
Iam bonus esse socer: lacrymas non sponte cadentes
Effudit, gemitusque expressit pectore lato.
Non aliter manifesta putans abscondere mentis
Gaudia, quàm lacrymis.*

^d *Meliora sunt vulnera
diligentis,
quàm fraudu-
lenta oscula
odientis.* Pro-
verb. 27. 6.

^e *Molliti sunt
sermones ejus
super oleum,
& ipsi sunt
jacula.* Psal.
54. 22.

^f *Nec idèd
sincera carita-
tis fidem adse-
cutus, amoliri
juvenem spe-
cie honoris
statuit, stru-
xitq; causas,
aut fortè ob-
latas eripuit.*
Tacit. lib. 2.
Annal.

Multum de fictis Sirenibus habent obtentus quorundam Principum. Quàm fucati Religionis & boni publici coloribus? Quàm amplis vestiti promissis, & blandis ac amicis sermonibus? Quæ fraudes mutuæ non latent sub illâ specie, & exterioribus benevolentiaë indiciis? Angelos sese exhibent, & desinunt in serpentes, qui artus complectuntur, ut mordeant, & venenum iis infundant. Meliora sunt sinceri animi vulnera, quàm horum talium ^d oscula. Verba eorum blanda sunt, ipsi verò acuta ^e jacula. Quoties proditio ab honoribus incepit? Tiberius incensus æmulatione gloriaë tot victoriarum, quas Germanicus tulerat, necem ejusdem moliebatur, totiùsque familiaë Augusti extirpationem, & ad triumphum eum evocavit, ac imperii consortem reddidit. His publicis benevolentiaë signis animum suum tegere contendebat: ardebat Germanici invidia, magisq; ejus gloria incendebat, ut extingueret promptius: quod oculis patebat, existimatio erat & honor; quod clam suberat, non nisi odium & ^f malitia. Quò magis sincerum sese cor exhibet, eò plus doli in recessu habet abditum. Non æquè fallunt fontes turbidi, ac limpidiore, qui venenum dissimulant, & puritate suâ ad hauriendum alliciunt. Oportet igitur diligenter advigilet prudentia, ut illas Principum artes temporì penetret, tantòque magis suspectos eos habeat, quantò beni-

benigniores & magis benevolos sese ostendunt, & mores suos ac naturam immutant; quomodo Agrippina fecit ver-
 sis artibus, & asperitate in teneritudinem & blandimenta,
 ut Neronem ab amoribus ancillæ^g abstraheret; quæ muta-
 tio ipsi etiam Neroni, & amicis ejus suspecta fuit, adeò ut
 eum monerent, caveret mulieris^h insidias. Ad ea potiùs
 oportet advertere animum, quæ celare student Principes,
 quàm quæ palàm produnt: magis ad ea, quæ silentio pre-
 munt, quàm ad ea quæ exterius offerunt. Tradit Elector
 Trevirensis Archidicæcesis suæ Metropolim Regi Franciæ, ut
 eam militari firmet præsidio, etsi probè sciret Imperialem
 urbem esse, & sub protectione hæreditariâ Regis Hispaniæ,
 tanquam Ducis Lutzenburgensis, & Comitum inferioris Bur-
 gundiæ; atque adeò non in illam solùm se peccare, sed &
 in Imperii constitutiones; pòst verò iis de causis copiæ Re-
 gis Catholici urbem illam iterum Francis eripiunt, Electo-
 rem casu & fortuitò detinent, & tractant omni cum vene-
 ratione tali ac tanto Principi debitâ; & ecce postquam Rex
 Franciæ jam decem aut octo diebus antè fœdus cum Bata-
 vis sancivisset, ad oppugnandas Provincias Belgicas, hunc
 bello titulum obtendit, etsi pòst id acciderat; & in dictas re-
 giones signa infert, specie liberandi Electoris, amici sui, & in
 fœderibus socii. Facile occasiones reperit, aut subnasci facit,
 qui eas studiosè quærit. Malitia luci similis est, quæ per
 quamcunque rimulam sese penetrat, & tanta in nobis inest
 ad libertatem propensio, tam cœca nostra ambitio, ut nulla
 tam sit fucata species, modò ad alterutram illarum collimet,
 cui non illicò fidem habeamus, sinamúsque ab eâ nos deci-
 pi; quantumvis à veritate aliena ea sit, & rationi aut expe-
 rientiæ adversetur. Italia nondum satis agnoscit consilia
 Franciæ, quibus sub titulo protectionis dominatum illius
 affectat, etiam postquam vidit violatam ab eâ fidem publi-
 cam, post constitutas tot paces Ratisbonæ, Cherasci, &
 Monçoni: pòst invasum item Montferratum, Vallem Teli-
 nam; Pinnarolam, & impositum Monaco militare præsi-
 dium. Talia simulacra obtendunt Principes suæ ambitioni,

^g Tum Agrip-
 pina versis ar-
 tibus, per blã-
 dimenta juve-
 nem aggredi,
 suum potiùs
 cubiculum, ac
 sinum offerre
 contegendis,
 qua prima æ-
 tas, & summa
 fortuna expe-
 terent. Tacit.
 lib. 13. Ann.

^h Qua muta-
 tio neque Ne-
 ronem sesellit,
 & proximi
 amicorũ me-
 tuebant, ora-
 bantque cave-
 re insidias mu-
 lieris semper
 atrocis, rum &
 falsa. Tacit.
 lib. 13. Ann.

cupiditati, aliisque consiliis minùs rectis, cum jacturâ etiam sanguinis & fortunarum subditorum. Hinc ferè nascuntur omnes bellorum motus & turbæ, quas orbis experitur.

§. Sicut autem ipsa commodorum ratio mutatur interdum, ita & causæ iis prætextæ: hæ namque umbram illis faciunt, & sequi ea solent. Tractat Respublica Veneta armorum societatem cum Grisonibus, obsistunt Galli, ne quid detrimenti caperent confœderationes, quas ipsi cum iisdem aliàs fecerant: abeunt in diversas factiones Nationes illæ, in damnum Catholicorum Vallis Telinæ, quorum extirpationem moliebantur Hæretici: conventum eâ super re instituunt Helveti, neque aliud occurrit remedium, quàm ut Hispani cum exercitu in Vallem penetrent, quod longè etiam antè Clementis Octavi fuit consilium, in instructione quâdam datâ Episcopo Velinæ, cum illum pro nuntio mitteret ad Cantones Catholicos. Placet idem medium Domino Guffierio, qui Franciæ curabat negotia, suadetque Comiti Alphonso Casato Legato Regis Catholici apud Helvetos, Ducem de Feria hortetur literis, ut cum exercitu regio in Vallem Telinam moveat, ut præcluso hæc ratione Venetis transitu, ipsi à cogitatis suis desisterent, & Vallis ab Hæreticis tuta esset ac libera. Motus his precibus Dux, & periculo communi, quod Statui Mediolanensi, atque universæ Italiæ ab hæresi imminebat, lamentis item, & lacrymis Catholicorum, Vallem Telinam ingreditur, & mox Galli novis rationibus artes mutant, & huic se opponunt consilio, novo sancito fœdere Avenione cum Venetis & Allobrogum Duce, sub specie conservandæ libertatis Italiæ, tametsi hæc magis in eo posita esset, ut transitu illo Hæretici Transalpini prohiberentur, quàm ne Hispani nimis illic potentes evaderent. Cùmque Vallis Telina non nisi simulacrum esset unioni illi callidè obtentum, usi sunt id temporis fœderati armis suis ad distrahenda aliorum consilia, & vim omnem atque conatam ad opprimendam Rempublicam Genuensem converterunt. Ita rationes prætextæ variantur, prout aliæ atque aliæ commodorum sese dant occasiones.

§. In ipsis denique effectibus falsam obtentuum illorum speciem tempus prodit, quia aut non præstatur, quod promissum fuerat, aut eo non agitur loco, quo putabatur. Cogitat Respublica Veneta Gradiscum occupare, & causam præterdit Vlocchorum, qui in Croatiâ sunt, incursiones: maris libertatem tueri se velle simulat, & terrâ bellum suscipit.

Sæpenumerò majoris gloriæ divinæ procurandæ titulo sumuntur arma, & eidem officiunt potiùs: interdum specie Religionis, & eandem graviter lædunt: interdum pro tranquillitate publicâ, & eam perturbant: interdum pro subditorum libertate, & eos opprimunt: interdum pro eorundem tutelâ & defensione, in eosque tyrannidem exercent: interdum pro statu proprio conservando, & alienum occupare satagunt. O Homines, ô Populi, ô Respublicæ, ô Regna! quorum tranquillitas & felicitas ex ambitione, & repentino paucorum impetu dependet!

§. Quando fines actionum honesti quidem sunt; incertum tamen, an eos æquè in meliorem partem interpretaturi sint alii; aut quando periculum est; ne si innotescant; obtineri nequeant, licebit eos eâ ratione disponere, ut actiones nostræ diversam quasi speciem mundi oculis exhibeant, & putentur ex aliis honestis causis proficisci. Quâ in re nulla fraus ab eo committitur, qui sic agit: rectè enim id facit ac licitè, sed malitiæ solum simulacrum aliquod ante oculos objicit; quo sese ipsa decipiat, ut ne justis consiliis Principis obsistat. Neque verò ulla cogit necessitas, ut scopum, quò intendit, aperiat aliis, immò attingere metam certam non posset, nisi eodem tempore in alias collineare videretur.

§. Nec minùs in Rebuspublicis periculosa est species ficta cujusdam zeli, quo simulant nonnulli, se bonum publicum præ oculis habere, & non nisi privatum ac proprium spectant. Prætexunt gubernationis emendationem, ut omnem illius auctoritatem labefactent. Proponunt media, & consilia suggerunt post casum, ut errores commissos, sed

ⁱ *Vt Imperiū evertant, libertatem præferunt: si impetraverint, ipsam agredientur.* Tac. lib. 16. Annal.

Tacit. lib. 4. Hist.

^k *Speciosa verbis, re mania, aut subdola: quantoque majore libertatis imagine tegebantur, tanto eripitura ad insensius servitiū* Tacit. lib. 1. Annal.

Tacit. lib. 4. Hist.

^l *Dilecta ex his, & constituta Reip. forma, laudari facilius, quam evenire; vel si evenit, haud diuturna esse potest.* Tac. lib. 4. Annal.

^m *An Neronē extremū Dominorum putatis? idem crediderant, qui Tiberio, qui Cajo superstitēs fuerant: cum interim instabilior, & saevior exortus est.* Tacit. lib. 4. Hist.

pōstquam medicinam amplius non admittunt, in lucem proferant. Libertatem præferunt, ut populi plausum contra Magistratum sibi concilient, & perturbatam Rempublicam suæ deinde servitutiⁱ subjiciant. *Ceterum libertas, & speciosa nomina prætexuntur, nec quisquam alienum servitiū & dominationem sibi concupivit, ut non eadem ista vocabula usurparet.* Quæ argumenta non dedit Tiberius restituendæ libertatis Romanæ, cum eandem cogitaret^k opprimere? Eodem artificio usus est Princeps Auriacus, ut Provincias Belgicas ad rebellionem concitaret: iisdem ejus utuntur posteri, ut Provinciis Vnicis dominantur. Tempus maximo cum suo damno eas edocebit, quantum inter legitimum Dominum & Tyrannum interfit, & tunc optabunt *non se contumaciam cum pernicie, quam obsequium cum securitate maluisse*, id quod olim Trevirensibus suavit Cerialis. Convolat cæco quodam impetu populus ad illicitam libertatis fistulam, nec suam agnoscit levitatem, donec amisâ penitens libertate servitutis laqueis irretitum se viderit. Moveri se finit fictis Crocodilorum istorum lacrymis, & minus cautè suas illis fortunas & vitam committit. Quanta per orbem esset quies, si nôssent subditi, sive penes populum, sive penes multos, sive penes unum, summum fuerit imperium, nullam unquam fore gubernationem absque incommodis, & absque aliquâ tyrannidis specie! nam etsi speculatio fortè perfectam aliquam Rempublicam excogitaret, cum ea hominum esse debeat, non Angelorum, laudari poterit facilius, quam^l evenire. Atque adeò non consistit libertas in hâc vel illâ gubernationis formâ inquirendâ, sed in illius potiùs conservatione, quam longus usus constituit, & experientia approbavit, in quâ justitia vigeat, & conservetur quies publicâ, posito quòd uni alicui dominationis generi parendum sit: nunquam enim libertas plus patitur detrimenti, quàm in ejusmodi mutationibus. Cogitamus interdum gubernationem efficere meliorem, & in aliam pejorem incidimus; uti iis accidit, qui Tiberio & Cajo fuerunt^m superstitēs: & licèt fortè etiam redde-

redderetur melior, longè tamen graviora sunt damna, quæ transitum illum ab uno dominatu ad alium comitari solent, adeoque satius est præsentem tolerare, etsi iniquusⁿ sit, & in Deo confidere, qui si Princeps sit malus, alium largietur^o meliorem. Ad divinam illius Providentiam pertinet dare Regna, & divina ejus decreta improbare, quisquis obedire nollet Principibus, quos suo loco posuit. Impius Rex erat Nabuchodonosor, & Deus tamen graves pœnas comminabatur, si quis ei parere^p recusaret. * *Quomodo sterilitatem, aut nimios imbres, & cetera natura mala; ita luxum, avaritiam, aut alios dominantium defectus tolerare debemus. Vitiaverunt, donec homines.* Quis Principum ab illis omnino immunis erit? † *Sed neque hac continua; & meliorum interventu pensantur.*

ⁿ Ferenda Regum ingenia, neq; usui crebras mutationes. Tac. lib. 12. Annal.

^o Vltiora mirari, presentia sequi, bonos Imperatores voto expectere, qualescunque tolerare. Tacit. lib. 4. Hist.

^p Quicumque non curaverit collum suum sub jugo Regis Babylonis: in gladio, & in fame, & in peste visitabo super gentem illam, ait Dominus. Jerem. 27. 8.

* Tac. lib. 4. Annal.

† Ibid.

SYMBOLVM LXXIX.

NULLA avium in formandâ voce articulatâ magis hominem imitatur, ac Psittacus.

Martialis.

Si me non videas, esse negabis avem.

Cardan.

Tanta ejus est solertia, ut fuerint inter Philosophos, qui dubitarent, num rationis esset particeps. Cardanus de eo sic scribit: *Inter aves ingenio sagacitatêque præstat, quòd grandi sit capite, atque in Indiâ cælo sincero nascatur, unde didicit non solum loqui, sed etiam meditari ob studium gloria.* Avis est admodum sincera & candida, quod magnorum ingeniorum est proprium. Attamen candor illius decipi se non sinit, quin

quin potius tempori dolos novit antevertere, adeò ut serpentis, animalis etiam astutissimi & maximè prudentis, illudat artes: nam ut ab insidiis illius nidum suum tueatur, mirabili sagacitate eum ex altissimis & tenuissimis arborum ramis suspendit; quemadmodum præfens Symbolum exhibet, ut si fortè per illos serpens tentarit adrepere, ad enecandos pullos, suomet pondere deorsum decidat. Ita decet artem arte, consilium consilio illudere. Quà in re eximius Principum Magister fuit Rex Ferdinandus Catholicus, uti in omnibus consiliis suis satis ostendit, tum præsertim, cum Germanam de Fox Ludovici Duodecimi Franciæ Regis Neptem in uxorem duxit, ad dissolvendam unionem & fœdera, quæ illo inscio, & in ejus præjudicium fecerant inter se Hagenoæ Imperator, & Rex Philippus Primus suus Gener. Nèc minori cum sagacitate usus fuit occasione illâ, quam ei offerebat desiderium ejusdem Regis Franciæ, cupientis cum eo inire fœdus, ut tantò esset expeditior ad invadendum Regnum Neapolitanum, sic rem omnem instituendo, ut Status Rossilionensem & Cerdaniæ suæ iterum potestati subjiceret; cùmque videret Franciæ Regem eo jam fine ingressum in Italiam, & quàm periculosus futurus esset vicinus Regno Siciliæ, in quod suos conjecerat oculos, illum inhibuit, ne progredere ulterius, & rupto fœdere bellum ei indixit, ejusque consilia dissipavit, in ita cum Republicâ Venetâ, aliisque Principibus societate. Atque arma isthæc magis necessaria sunt belli tempore, quàm pacis: in illo enim plus ingenium potest, quàm ipsa vis; & sanè laude dignus est iste belli dux, qui spretâ inani gloriâ hostem armis debellandi, astu victoriam ei suffuratur, & consilio triumphat, aut stratagematis, quâ in re nihil omnino adversus jus Gentium committitur: nam *cùm justè bellum suscipitur, ut apertè pugnet quis, aut ex insidiis, nihil ad justitiam interest.*

D. Aug.

— *dolus, an virtus quis in hoste requirat?*

Virgil.

Et quidni fallere eum possis, quem occidere etiam liceat? Magnanimi pectoris est, salutem publicam triumpho anteferre, & securiorem reddere victoriam, neque eam tam mani-

manifesto armorum exponere periculo, cùm nulla humano quidem iudicio adeò certa videri possit, quin variis casibus sit obnoxia.

§. In conjecturis ad eludenda consilia, artésque hostium, non spectandum est semper, quid vir admodum prudens in ejusmodi negotio ageret (tamen illud etiam antevertere, consultum fuerit) sed formandum iudicium pro conditione & capacitate personæ, quâcum agitur: neque enim convenientissimo semper & prudentissimo modo omnes operantur. Ferdinandum Albanum Ducem, cùm defuncto Sebastiano Lusitanæ Rege Regnum illud cum exercitu ingrederetur, nonnulli accusabant, quòd facinus periculi plenum, immò contra militiæ leges suscepisset, quæ in Heroë tam insigni, tamque artium militarium perito omnibus erat admirationi; ipse verò respondit, se quidem periculum illud minimè ignorasse, in eo tamen confisum se fuisse, quòd negotium sibi futurum esset cum Natione, quæ diuturno pacis usu belli oblita videretur. Ne quidem quando cum viris à prudentiâ laudatis agitur, certum est semper iudicium & conjectura, quam de actionibus eorundem ex præscripto etiam rationis & prudentiæ concipimus: interdum enim passione, aut affectu se sinunt abripi; & prudentissimi quique maximos subinde submitunt errores, quia ex vanâ quâdam de se præsumptione curam sufficientem non adhibent, aut nimium suæ confidunt sapientiæ, quâ facillè in viam redire se posse arbitrantur, etsi paulò longius, quàm oportuit, alicubi processerint. Nonnunquam etiam eosdem fallunt ea, quæ ipsi præsupponunt, tempus, & eventus alii; quare tutissimum erit, suum semper suspendere iudicium in iis, quæ ab alieno dependent arbitrio, nec illud moderari velle prudentiâ suâ propriâ: quilibet enim peculiare suas habet rationes, ignotas aliis, & naturæ suæ congruas, quibus ad agendum impellitur. Quod uni alicui videtur impossibile, alius factu facillimum iudicat. Nec desunt ingenia, quæ periculosissima quæque tentare audeant. Sunt, quæ rationem ament; sunt etiam, quæ eandem omnino defugiant.

§. Artes occultissimæ hostium, aut eorum, qui sub amicitiae specie commodis suis privatis consulere satagunt, cæpotissimum sunt, quibus tam callidè negotia proponere nõrunt Principi, ut non nisi in ejus emolumentum redundare videantur, quæ eidem exitio sunt potiùs. Quâ in re facilè ejus decipitur probitas, præsertim si aut experienciâ careat, aut ignoret, quò alii colliment. Quare magnâ prudentiâ attentioneque opus est, ut pravâ consilia in consulentium damnnum convertat.

§. Tametsi verò hostium consilia ratiocinando penetrari soleant, expedit tamen ea etiam investigare per exploratores, præcipua regnandi instrumenta, sine quibus Corona nec satis segura esse potest, nec incrementum sumere, nec bellum ritè administrari: id quod in Vitellio culpatum fuit, utpote *ignaro militia, improvido consilii, quis ordo agminis, qua cura explorandi, quantus urgendo trahendò-ve bello modus.* Et sanè, quantum noceat ista ignorare, testis esse potest Germania; multæ insignes rerum bene gerendarum perditæ fuère occasiones, miles sæpe in stativis suis inopinatò oppressus, hoc solo nomine, quòd consilia & itinera hostium satis explorata non haberet. Iosue^a exploratorum utebatur operâ, tametsi Deus ipse armorum illius curam gereret. Moyses non nisi Angelo columnam igneam præferente, quæ stativa designaret, castra^b movebat, & adhuc jussu Dei duodecim misit Exploratores, ut terram promissam^c coràm inspicerent. Legati Exploratores publici sunt, & salvo jure divino aut Gentium, muneribus ac largitionibus tentare possunt Ministrorum fidem, etsi jurata ea sit, ut expiscentur, quid adversùs suum Principem iniquè machinentur alii: hi enim ad secretum minimè tenentur; pro illis verò militat ratio defensionis propriæ naturalis.

Tacit. lib. 3.
Hist.

^a Misit Iosue
duos viros ex-
ploratores in
abscondito.
Jof. 2. 1.

^b Tollensque
se Angel⁹ Dei,
qui præcedebat
castra Israël,
abiit post eos:
& cum eo præ-
riter columna
nubis. Exod.
14. 19.

^c Mitte viros,
qui cõsiderent
terram Chã-
naan, quam
daturus sum
filiis Israël,
singulos de
singulis tribu-
bus, ex Princi-
pibus. Nu. 13. 3

SYMBOLVM LXXX.

SCALPTORES primùm domi suæ marmoreos aptant lapides & expoliunt, quibus ædificium exornare cogitant: nam postea majoris id esset laboris, & opus imperfectum fieret. Hâc ratione, opinor, formati fuere lapides pro templi Salomonici fabricâ, ut absque strepitu, & instrumentorum sonitu illa potuerit erigi. Sic sapientiores Principes consilia sua & decreta maturitate quâdam expolire debent, & ad perfectionem adducere: ea enim in arenâ solùm capere, Gladiatoris est potiùs, quàm Principis. Taurus (figura præsentis Emblematis) antequam cum hoste in certamen descendat, secum ipse deliberat, solus se exercet, & cornibus

bus suis arborem impetendo, pugnare feriréque discit. *Timet, atque eum deficere omnia videntur, qui in ipso negotio consilium capere cogitur.* Verùm quia casus non nostro semper modo eveniunt, nec in nostrâ interdum situm est potestate, eos suspendere aut maturare, prudentiæ erit considerare, num de dilatione deliberandum sit potiùs, an de festinatione. Etenim negotia quædam sunt, quæ celeritatem in statuendo postulant, alia tempus, & maturam deliberationem, & si in alterutro peccetur, damno ac fraudi id erit Reipublicæ. Consideratio, quæ plus nocementi adfert, quàm temeritas, nequaquam proficua est. In casibus subitis arripi debent consilia, non capi. Quicquid temporis deliberando consumitur, aut periculum lucrabitur, aut perdet occasio. Fortuna celerrimè movetur, & homines plerique omnes non nisi lentè & tardè: ideò pauci eam assequuntur. Maximam partem de eo, quod jam præteriit, deliberationem suscipimus, & eventus ipsos consilium sequitur. *Res nostræ feruntur, immò voluntur: ergo consilium sub die nasci debet; & hoc quoque tardum est nimis; sub manu, quod ajunt, nascatur.* Quando tempus negotiis favet, tarditate adjuvatur; at si iis contrarium fuerit, celeritate vincitur, & tum prosunt maximè Consiliarii vivaces & ignei. Negotia alia, in quibus tempori locus est, cum maturitate quâdam debent peragi: nihil enim magis prudentiæ adversatur, atque celeritas & ira. Malè cuncta ministrat impetus, & rerum gerendarum examen ac considerationem confundit. Eam ob rem semper ferè consilia fervida & temeraria primâ fronte grata sunt; in executione dura; in eventibus tristia, & qui ea suggerunt, tametsi primùm audentiores se præbeant, postea tamen, ubi volunt exequi, suis se consiliis implicant: *festinatio enim improvida est & cæca. Scelera impetu, consilia morâ valere solent.* Et licèt vulgus effectus antè videre cupiat, quàm causas, adeoque consilia tarda semper incuset, Principem tamen adversus ejusmodi obtrectationes armatum esse oportet, nam postea successus felicior eas in laudes etiam convertet.

Jul. Cæf.

Seneca.

^a Festinare quodvis negotium gignit errores, unde maxima detrimenta exoriri solent; at in cavendo bona insunt, quæ si non statim talia videantur, in tempore bona quis esse reperiat. Herod.

Livius.

Tacit. lib. 1. Hist.

Veruntamen cunctatio tanta esse non debet, ut executionis elabatur occasio, quomodo Valenti Imperatori accidit, qui *inutili cunctatione agendi tempora consultando consumpsit*. In eo peccant Consiliarii minus prudentes, qui negotiorum gravitate perturbati, nec pericula satis agnoscunt, nec certi aliquid possunt statuere, unde omnia metuunt, immò hâc ipsâ suâ ancipiti dubitatione prudentes videri cupiunt. Consilia differunt, donec tempus ipsum ea suppeditet, & ubi decernere incipiunt, jam occasio abiit. Atque ideò maturanda sunt consilia, non approperanda. Quod maturum est, nec à nimiâ temporis morâ, nec à celeritate reprehendi potest. Optimè illud expressit Augustus symbolo, quo utebatur, Delphini in anchorâ contorti cum hâc inscriptione, *Festina lentè*, cui non repugnat illud Alexandri Magni, *Nihil cunctando*: illud enim de pacis, hoc de belli negotiis debet intelligi, in quo plurimum potest celeritas, quâ res maximæ peraguntur. *Sanè Cerialis parum temporis ad exequenda imperia dabat: subitus consiliis, sed eventu clarus*. Verùm tamen in bello magna præstare soleat impetus, cavendum tamen, ne cæcus ille sit & inconsultus, is enim initio plerunque validus, spatio^b languescit. Quando res ipsa moram patitur, & deliberationi locus est, plus hæc prodest, quàm^c temeritas. Quamvis tam in uno, quàm in altero prudentia tempus metiri debeat, ne aut illius defectu consilia nascantur cæca, canum instar, aut cum difficultatum & incommodorum spinis, velut erinacei, quia nimis tarda sunt.

Tacit. lib. 5.
Hist.

^b Omnia inconsulti impetus cepta initis valida, spatio languescunt. Tacit. lib. 3. Hist.

^c Duces providendo, consultando, cunctatione sapiens, quàm temeritate prodesse. Idem ibid.

§. Cùm igitur à manu Principis decreta prodierint, perfecta sint oportet, ut nulla in executione confusio oriatur, aut dubitatio. Etenim Ministri quantumvis prudentes nunquam ritè exequi poterunt mandata, quæ rudia adhuc, & malè efformata ad eosdem perveniunt. Imperantis est formam præscribere, inferioris eandem dare executioni; & si in utroque istorum distincta non serventur officia, opus manebit imperfectum. Princeps igitur artificis loco sit, & Minister executoris fungatur operâ. Princeps, qui omnia Ministrorum permittit arbitrio & dispositioni, aut ignorans est,

est, aut officio Principis sese cupit exuere. Malè constitutum Imperium est, ubi penes multos est arbitrium. Immò Imperium non est, quod ab uno solo non regitur. Omnis peribit auctoritas & gubernationis ordo, si penes Ministros arbitrium sit. Tunc solùm suspendere possunt & debent mandatorum executionem, cùm de eorundem injustitiâ evidenter constiterit: priùs enim Deo natì sunt, quàm Principi. Quando item mandata Principis ipsius patrimonio, aut estimationi noxia sunt, aut in detrimentum vergunt bonæ gubernationis, & à notitiis facti particularibus dependent, aut cùm ob distantiam, aut alia accidentia status rerum sic videtur immutatus, ut rectè colligere liceat, Principem si hæc antè intellexisset, minimè illa daturum fuisse mandata, neque ullum aliud grave in dilatione sese offert periculum, in eo casu differri poterunt, & contra licebit excipere, modestè tamen, & salvâ reverentiâ auctoritati illius & arbitrio debitâ, eâ saltem spe, fore ut instructus de re meliùs ea jubeat, quæ magis expediunt. Id quod fecit Magnus Dux, cùm contra mandatum Ferdinandi Regis Catholici Neapoli cum exercitu substitit, expendens nimirum cum animo suo, Italiæ Principes expectare sollicitè, quis demùm exitus futurus esset mutui illius congressûs & alloquii utriusque Regis, Ferdinandi & Philippi Primi sui Generi, & res Neapolitanas periclitaturas graviter, si eas id temporis destitueret. Si tamen Minister certum & exploratum habuerit, Principem tam consiliorum suorum amantem esse, ut errare potius malit, quàm instrui, tacere poterit & dissimulare: mera enim foret imprudentia periculo sese exponere, ubi nullum sperare licet remedium. Corbulo *jam castra in hostili loco moliebatur*, acceptis tamen à Claudio Imperatore literis, quibus se recipere juebatur, *re subitâ, quanquam multa simul offenderentur, metus ex Imperatore, contemptio ex barbaris, ludibrium apud socios; nihil aliud prolocutus, quàm beatos quosdam Duces Romanos, signum receptui dedit.*

Tac. lib. ii.
Annal.

Porro iis mandatis, quæ ad materiam Status, ut loquuntur, pertinent, accuratissimè & ad amussim Minister obtem-

Tacit. lib. 4.
Annal.

peret necesse est (nisi tamen fortè circumstantiæ jam commemoratæ occurrerint, aut aliàs insigne aliquod & evidens ab executione immineat periculum) nec moveri se sinat argumentis & rationibus propriis : sæpe enim Principum consilia tam altis nituntur radicibus, ut Minister intelligentiâ eas assequi haud valeat, aut certè ipsi nolunt, ut eas rimetur aut penetret; atque adeò in dubio pro parte jussorum semper standum erit, & præsumendum de prudentiâ Principis, ita omnino expedire. Ob hanc causam Dolabella jussus à Tiberio Nonam ex Africâ Legionem adducere, illicò paruit, *jussa Principis magis, quàm incerta belli metuens*, tametsi aliàs rationes minimè deessent, cur contrà excipiendum videretur. Si cuilibet integrum esset ea, quæ præcipiuntur, examinare & discutere, miscerentur omnia, & plurimæ è manibus elaberentur occasiones. Regnum (ut alibi diximus) instrumentum est musicum, cujus fides ad debitam harmoniam & concentum Princeps attemperat, qui digitis suis omnes percurrit, non Minister, qui unam solam impellit, cùmque alias ipse non audiat, scire nequit, utrum adducta nimis ea sit, an remissa, & facillimè falleretur, si eam suo genio aptare vellet. Comes Fontanus eâ licentiâ, quam ei sua ætas, zelus, obsequia, & experientiæ tot ac tantis trophæis ac victoriis coronatæ indulgebant, aliquoties (cùm statum Mediolanensem adhuc regeret) mandatis Regis Philippi Tertii parere distulit, eò quòd sibi persuaderet, ea non satis expedire, magisque ex amore commodi privati, aut ignorantia Ministrorum profecta fuisse, quàm ex mente Principis. Quod exemplum secuti sunt postea alii, non absque insigni detrimento tranquillitatis publicæ, & auctoritatis Regiæ. Gravissima inde orirentur incommoda, si Ministris semper liceret vocare in dubium, sitne voluntas Principis, nec ne, id quod præcipitur; cui rei inprimis occasionem dare solet, si constet, non ipsius esse manum, quæ aptat & expolit lapides pro gubernationis ædificio. Verùm etsi aliena ea sit, semper tamen jussis suis habendus est honos, & obtemperandum, haud secus ac si ab arbitrio & voluntate ipsius

ipſius Principis profecta eſſent : alias enim perturbarentur & confunderentur omnia. Obedientia zelofa ac prudens ſolam manum ac ſigillum Principis ſui ſuſpicit.

S. Quòd ſi Principes abſuerint longiùs , & periculum ſit, ne mandata tardiùs , & poſt ipſos rerum ſucceſſus perfe- rantur, aut ne caſuum varietas (in negotiis belli præſertim) tempus ad deliberandum deneget ; aliunde verò certò con- ſtet, abituras interim occaſiones, prudentiæ erit, ſic præcipe- re , ut liberum tamen ſit agendi arbitrium , prout tempus & occaſio poſtulaverint. Ne contingat fortè, quod Veſpaſiano in bello civili contra Vitellium accidit , quando *ex diſtanti- bus terrarum ſpatiis, conſilia poſt res afferebantur.* Ad quod in- commodum evitandum , cùm Tiberius Druſum ad guber- nandas Legiones Germanicas mitteret, ſocios eidem adjun- xit Conſiliarios prudentes, rerùmque peritos; quibuſcum ip- ſe pro re natà & arbitrio ſuo conſilium^d caperet. Pari ratio- ne Helvidio Priſco, cùm in Armeniam ablegaretur, in man- datis datum, *rebus turbidis pro tempore, ut conſuleret.* Habuit hoc in more Senatus Romanus, ut iſta omnia prudentiæ & arbitrio Ducum permetteret , & hoc ſolùm iis potiſſimùm commendaret , viderent etiam atque etiam , ne quid Reſ- publica detrimenti pateretur. Romanos tamen nequaquam imitatae ſunt Reſpublicæ Veneta & Florentina, quæ quòd li- bertatem ſuam ab unius ſolius nollent dependere arbitrio, territæ præſertim exemplo Auguſti, qui *arma, quæ in Anto- nium acceperat, in Rempublicam vertit* ; frænum Ducibus ſuis impoſuere.

Hanc auctoritatem liberam certis ſolent aſtringere li- mitibus ii Miniſtri, qui circa Reges ſunt , ut omnia ipſorum nutu & directione peragi neceſſe ſit. Vnde porrò ſit, ut tem- poris plurimum in deliberando conſumatur , & conſulta- tam tardè perferantur, ut aut executioni mandari nequeant, aut certè ſuos non conſequantur effectus, adeoque ſumptus pariter & antevertendi labor penitùs perdantur. Accidit etiam nonnunquam , ut dum inter ipſos caſus , eorùmque notitias & conſultationes tantum intercedit temporis, novæ

Tacit. lib. 3.
Hiſt.

^d Nullis ſatis
certis manda-
tis, ex re con-
ſulturum.

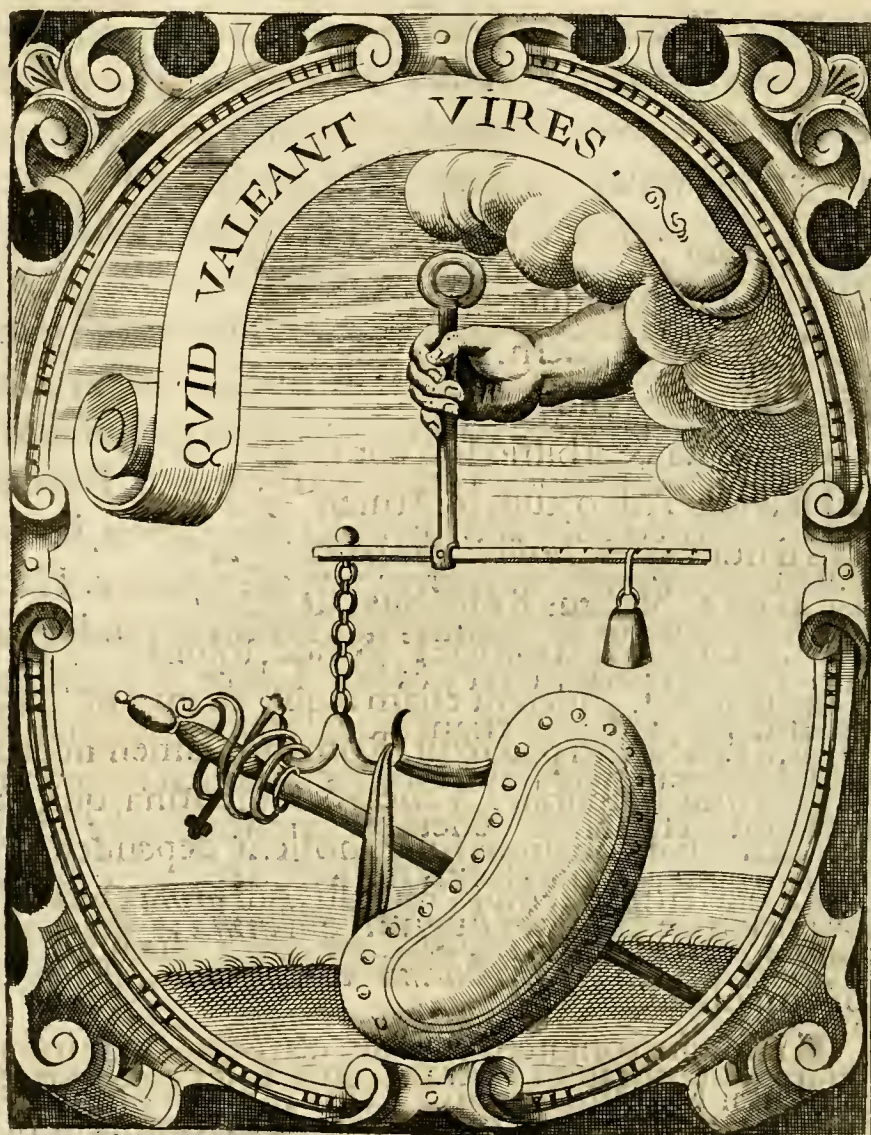
Tacit. lib. 1.
Annal.

Tac. lib. 12.
Annal.

Tacit. lib. 1.
Annal.

superveniant de rerum statu relationes , cum circumstantiis novis, ut quæ prius statuta fuerant , rursus immutare oporteat , atque ita dies annique labuntur , absque ullo aut consultationis aut operationis effectu.

SYMBOLVM LXXXI.

OMNES potentiae vires habent certis circumscriptas limitibus, ambitio, commune Naturæ humanæ vitium, infinitas. Ea siquidem quantò pluribus potitur, tantò plura habere desiderat, quin immò nihil aliud est, quàm appetitus quidam igneus, quem cor exhalat, & ab ea ipsa materia, cui se applicat, robur & incrementum sumit. Vitium illud in Principibus majus est, quàm in aliis: habendi enim cupiditatem

tatem imperandi gloria comitatur, quæ ambæ nec rationi cedunt, nec periculo, nec viribus suis metiri se nōrunt. Quam ob rem probè expendere Principem oportet, quid ferire gladio suo possit, quid scuto suo protegere, illiúsque semper meminerit, Coronam suam non nisi finitum & certis arctatum limitibus esse circulum. Rex Ferdinandus Catholicus in omnibus, quæ suscipiebat, negotiis causam, dispositionem, tempus, media, & fines ponderabat. Invincibilis videbitur, qui illud solum fuerit aggressus, quod ad effectum perducere poterit. Qui rem factu impossibilem, aut nimis difficilem attentat, is potentia suæ limitatæ relinquit vestigia. Consilia frustrata imbecillitatis illius publica quasi instrumenta sunt. Nulla tam potens est Monarchia, quam non magis opinio sustentet, quàm veritas; autoritas potius, quàm vires. Appetitus gloriae & dominandi cupiditas præcipites nos agunt, quippe quibus nihil videtur arduum; postea demum incommoda incurrimus, quæ antè animadversa non fuerant. Omnia ferè bella evitari possent, si mox ab initio fines eorundem & media expendere, atque adeò prius, quàm suscipiantur, oportet ut Princeps vires suas exploratas habeat, cum offensivas, tum defensivas, militiae suæ constitutionem, Duces, quos illi possit præficere, ærariorum suorum facultates, quantum subsidii pecuniarii sperare queat à subditis, num eorundem fidelitas in fortunâ adversâ constans permansura sit, nec ne. Multo item studio, lectione & communicatione adnotata habeat dispositionem & situm Provinciarum, mores Nationum, hostium suorum naturas, divitias, auxilia, societates ac fœdera. Vniuscujusque gladium metiatur, & in quo vires ejus consistant, probè examinet. Henricus Castellæ Rex, adversâ quamvis valetudine oppressus, minimè tamen illud neglexit, quin in Asiam usque frequentes misit Legatos, qui de moribus viribusque Provinciarum illarum ad ipsum referrent. Idem à Moyse factum, antequam in terram promissam Israëlita^a pedem inferrent. Et ne Princeps, quem his formamus Symbolis, illam quoque materiam desideret, ge-

Mar. hist.
Hispan. lib. 19.
c. 11.

^a Considerate
terram, qualis
sit: & popu-
lum, qui habi-
tator est ejus,
utrum fortis
sit, an infirmus:
si pauci nume-
ro, an plures.
Num. 13. 19.

neratim quædam illius puncta hîc attingam eâ brevitate, quam præfens institutum postulat.

§. Natura, quæ in rerum varietate suam prodere voluit elegantiam & vires, non solos hominum vultus, sed & animos variè distinxit, siquidem diversissima sunt & discrepantia inter se Nationum ingenia ac mœurs. In eum finem aliter atque aliter ipsas causas disposuit: nam aut omnes junctæ in quibusdam operantur Provinciis, aut in his istæ, in aliis aliæ. Geographi terræ orbem in diversa partiti sunt climata, quorum singula certi alicujus Planetæ subjacent dominio, tanquam præcipuæ diversitatis illius causæ ac fonti: & quia Clima primum, quod per Meroën, Insulam Nili, sese extendit, Saturno subest, ajunt populos sub illo degentes esse nigros, barbaros, rudes, suspicaces, & proditores, qui humana carne victitant.

Qui sub secundo Climate, quod Iovi tribuitur, transitque per Sienen Ægypti civitatem, esse religiosos, graves, honestos & prudentes.

Qui sub tertio, quod subjicitur Marti, & per Alexandriam porrigitur, esse inquietos, & bellicosos.

Qui sub quarto, quod subest Soli, & per Insulam Rhodum, ac mediam Græciam extenditur, esse literatos, eloquentes, Poëtas, & ad omnes artes idoneos.

Qui sub quinto, quod transit Romam, Italiàmque ab Allobrogibus dividit, & tribuitur Veneri, esse deliciosos, Musicæ & lauritiis deditos.

Qui sub sexto, ubi dominatur Mercurius, & transit per Franciam, esse mutabiles, inconstantes, & scientiis deditos.

Qui denique sub septimo; quod subjacet Lunæ, & sese per Germaniam, per Provincias Belgicas, per Angliam porrigit, esse phlegmaticos, amantes conviviorum, piscationis, & mercaturæ. Verùm hæc sola causa non videtur uniformis esse semper, neque sufficere: nam sub eodem parallelo aut climate, cum eadem poli elevatione, cum æquali astorum ortu atque obitu, oppositos videmus effectus, & præsertim in climatibus Hemisphærii inferioris. In Æthiopiâ Sol radiis

radiis suis corpora adurit, & nigrâ carbonum instar tingit fuligine; at in Brasiliâ, quæ eandem habet latitudinem, candida ea sunt, & aër temperatus ac suavis. Antiqui zonam torridam ob æstus ejusdem nimios pro incultâ habuerunt, in Americâ tamen temperatissima ea est, & incolis frequens. Et tamen si æterna illa cæli lumina aliquam operandi vim habeant, plus tamen terræ confert dispositio, cum pro vario montium valliûmque situ, majores aut differentes experiamur effectus cælestium radiorum, quos ipsi etiam fluvii & lacus contemperant. Illud inficiari nemo potest, admirandam in operibus suis esse Naturam, ut planè videatur interdum quasi data operâ, ad ludendam humani ingenii curiositatem, ab ordinariis causarum legibus ac ratione discedere. Quis causam dederit illius, quod in Malabaribus regione, ubi Calecutium est, videmus accidere? Intersecant illam Provinciam altissimi montes in nubes usque porrecti, desinentes in Promontorium, quod Cori dixit Antiquitas, nunc Comorinum vocatur, & licet ab utrâque parte eadem sit poli altitudo, dum tamen cis montes hyems incipit, marisque fluctus intumescunt; trans montes æstatis ardoribus torrentur campi & oppida, & pelagus in malaciam componitur.

Isthæc igitur diversitas, quæ in Climatibus, situ Provinciarum, aëris contemperatione, & alimentis cernitur, variè discriminant hominum constitutiones, hæ verò ipsas deinde eorundem Naturas. Etenim animi mores corporis temperamentum ac dispositionem consequuntur. Septentrionales, quia à Sole remotiores frigida loca incolunt, sanguinei sunt, robusti item, & ^b animosi; unde factum, ut semper ferè Nationibus Meridionalibus dominati fuerint: Assyrii Chaldæis, Medi Assyriis, Parthi Græcis, Turcæ Arabibus, Gothi Germanis, Romani Afris, Angli Francis, & Scoti Anglis. Amant libertatem, uti & ii, qui montes incolunt, veluti Helveti, Grifones, & Cantabri: horum enim temperamentum non absimile est constitutioni eorum, qui ad Septentrionem habitant. In Nationibus Soli proximis calor immodicus sanguinem omnino exsiccat; unde locorum isto-

Mar. hist.
Hisp lib. 26.
c. 17.

^b Homines,
qui frigida loca,
Europamque habitant,
sunt illi quidem
animosi.
Arist. lib. 7.
Polit. c. 7.

istorum incolæ melancholici sunt, & in secretis Naturæ penetrandis profundi, quomodo ab Ægyptiis & Arabibus scientiarum mysteria Nationes aliæ Septentrionales acceperunt. Provinciæ inter zonam utramque torridam mediæ benigno gaudent cælo, in iisque floret Religio, Iustitia, & Prudentia. Verùm quia unaquæque Natio in multis rebus particularibus speciatim differt ab aliis, licèt sub eodem sint Climate, dicam quid de singulis longo usu & studio observaverim, ne præcipua hæc pars desit Serenitati Vestræ, quæ in omnes panè exercet imperium.

^c Græcorum autem genus, ut locorum medium tenet, sic ex utràque naturâ præditum, quippe animo simul & intelligentiâ valet.

Arist. lib. 7. Polit. c. 7.

§. Hispani Religionem & Iustitiam diligunt; patientes laborum sunt; profundi in consiliis; in executione tardi. Animis tam excelsis, ut eos nec prospera attollat fortuna, nec adversa dejiciat. Quæ in iis inest nativa gloria & animi magnitudo, superbiæ ascribitur, & Nationum aliarum præ se contemptui; cùm tamen ea ipsa sit, cui optimè cum omnibus convenit, & ^d quæ Nationes alias æstimat: ea ipsa, inquam, quæ vel maximè rationem ducem sequitur, atque ex ejusdè præscripto facillimè suos deponit affectus & passiones.

^d Advenientes enim externos benignè hospitio excipiunt, adeo ut amulatione quâdam invicem pro illorum honore certent. Quos? advens sequuntur, hos laudant, amicisq; Deorū putant. Diod. Sicul. lib. 6. c. 9.

Afri astuti sunt, fallaces, superstitiosi, barbari, apud quos nulla viget disciplina militaris.

Itali cauti & prudentes. Nulla species aut imago virtutis est, quam præ se non ferant in moribus suis & verbis, ut fines, quos intendunt, & commoda sua promoveant. Natio gloriosa, quæ olim imperio suo temporali, nunc spirituali universo orbi dominatur. Non minùs potentes & idonei ad imperandum, quàm ad parendum. Animis & ingeniis magni in artibus tam pacis, quàm belli. Quò magis judicio pollent, eò in suspensionem sunt proniores, cum suomet & aliarum Nationum detrimento. Vires majores suspectas habent semper ac metuunt, easque servare conantur in æquilibrio. Nullus educitur gladius, nulla vibratur hasta in Provinciis cæteris, quæ in ustrinâ Italiæ primùm fabricata, & probè exacuta non fuerit.

In Germaniâ religionum varietas, bella civilia, & Nationes istic militantes, animorum candorem & antiquam ingenui-

genuitatem corruerunt; & sicut res deliciores si corrumpantur, plus damni accipiunt, ita ubi exterorum malitia hos infecit populos, magis suspicaces reddidit eorum animos, magisque bonos mores pervertit. Apud quosdam fides publica omninò deficit. Tot ac tantorum malorum metus sic efferauit animos, ut nec ament inter se, nec commiseratione tangantur. Sine lacrymis comparatio institui non potest inter id, quod fuit aliquando illustris illa & heroïca Natio, & id, quod nunc est, non minùs vitiis aliarum, quàm armis funditus destructa. Quanquàm illud fateri oportet, apud complures plus Naturam, quàm Exemplum, valuisse; multi siquidem etiamnum candorem retinent, & generosam sinceritatem Majorum suorum, quorum antiquos mores hoc nostro adhuc tempore probitas illorum & nobilitas satis testantur. Verùm tamen si res ita se in Germaniâ habeat, illud tamen negare non possumus, *plus ibi bonos mores valere, quàm alibi bonas leges.* Omnes artes ibi vigent ac florent. Nobilitas conservatur accuratissimè, quâ de re præ Nationibus omnibus hæc gloriari potest. Obedientia militaris & tolerantia magna est, animi strenui ac fortes. Periit imperii auctoritas, postquàm istud, sui ipsius prodigium, amplitudinem suam & majestatem divisit inter Principes, dissimulavitque multarum Provinciarum usurpationem, & libertatem nimiam liberarum Civitatum, quæ turbarum omnium in Imperio causa fuit, propter mutuam partium corporis tam potentis dissociationem.

Tacitus de
more Ger-
manorum.

Franci humani sunt, affabiles, & bellicosi. Eâdem celeritate, quâ primi eorum succenduntur impetus, intepescunt iterum. Nec intra Regni sui terminos continere se possunt, nec satis se tueri in solo alieno; impatientes ac leves; visu amabiles, intolerabiles moribus: quippe quorum vivacitas & in agendo libertas cum aliarum Nationum gravitate minimè convenit. Florent inter eos artes omnes ac scientiæ.

Angli graves sunt ac severi, sibimetipsis placentes, gloriose mortis adeunt pericula, etsi interdum impetu aliquo feroci & temerario ferantur potiùs, quàm electione. Quâ terrâ,

râ, quâ mari fortes ac validi milites, si longo usu armis affueverint.

Hiberni laborum sunt tolerantes. Artes aspernantur, Nobilitatem suam superbè jactitant.

Scoti constantes & Regibus suis fideles, cùm in hanc usque ætatem per sæcula viginti Coronam in unâ familiâ conservaverint. Irarum & vindictæ Tribunal aliud nullum, quàm gladium agnoscunt.

Belgæ industrii sunt, animis candidis & sinceris, idonei ad artes tam pacis, quàm belli, in quibus magnos semper viros terra illa protulit. Amant Religionem & libertatem. Nec sciunt fallere, nec falli se sinunt. Naturæ eorum blandæ metalla sunt liquata, quæ consolidata deinde suspicionum suarum impressiones semper retinent, quo pacto ingenium & ars Mauriti Comitis impellere eos potuit in odium contra Hispanos, & sub specie libertatis induxit in illud servitutis jugum, sub quo etiamnum hodie vivunt Provinciæ unitæ.

Reliquæ Nationes Septentrionales efferatæ sunt, & indomitæ. Vincere nōrunt, & parta tueri.

Poloni bellicosi, magis tamen ad conservandum, quàm ad acquirendum idonei.

Hungari altos gerunt animos, & privilegia sua tenent mordicus. Multos item mores retinent earum Nationum, quæ aut contra ipsos, aut pro ipsis arma susceperunt.

Dalmatæ sunt feroces.

Græci vani, superstitiosi, nullius fidei, obliti nunc, qui & quales antea fuerint.

Asiatici mancipia sunt eorum, quorum subsunt imperio, vitiorum item & superstitionum. Plus evexit, & etiamnum sustentat grande illud imperium nostra ignavia, quàm gentis illius fortitudo, plus pœna nostra, quàm ejusdem merita.

Moscovitæ & Tartari ad serviendum nati, celerrimè ruunt in pugnam, & mox in turpem fugam se conjiciunt.

§. Atque hæ observationes generales non omnia semper comprehendunt individua: nam etiam in Natione maximè infideli & ingrata reperiuntur Homines aliqui grati ac fideles,

les, siquidem dominatum immutatio, transmigratio ab unâ Natione ad aliam, conversatio, matrimonia, bellum & pax; atque adeò hi ipsi motus cælestium spærarum, quæ à polis, à zodiaco primi Mobilis imagines cælestes in hæc inferiora derivant, immutant habitudines ac mores, immò ipsam etiam Naturam. Nam si historias consulere libuerit, reperiemus notatos olim fuisse Germanos, quòd nimis alto essent animo; Italos contrà, quòd nimis abjecto & humili: quæ differentia hodie non cernitur. Nationes per vices dominatum exercuere, & dum in iis Monarchia perduravit, floruerunt virtutes, artes atque arma, quæ postea cineribus suis obruit ruina imperii, & simul cum eodem alibi denuò illa renata sunt. Verùm his obstantibus, in Nationibus omnibus semper remanent propensiones aliquæ & affectiones cuique propriæ, quæ exteris etiam (si diu unâ commorentur) sensim adhærescunt.

§. Cognitis igitur Nationum moribus, longè poterit Princeps pertractare meliùs negotia seu pacis, seu belli, & sciet gubernare Provincias exteras, quarum quælibet ad certum gubernationis modum, tanquam naturæ suæ conformem, magis propendet. *Naturâ enim quoddam hominum genus proclive est, ut imperio herili gubernetur, aliud, ut regio, aliud, ut civili, & horum imperium cujusque aliud est jus, & alia commoditas.* Non omnibus uniformis est ratio Statûs, sicut nec est medicina, quâ curantur. Quâ in re sæpe falli solent Consiliarii inexperti, qui existimant regi alios posse secundum regulas & principia eorum Statuum, quibus illi consiliis suis assistunt. Frænum facile Hispanis, non item facile est Italis & Belgis: & sicut varii sunt modi, quibus curantur, tractantur, & condocentur equi Hispani, Neapolitani & Hungari, etsi unius sint speciei; ita etiam diversimodè gubernari debent Nationes secundum naturas suas, mores ac habitudines.

Arist. lib. 3.
Polit. c. 12.

Ex istâ diversâ gentium conditione inferre licebit, quantâ attentione in mittendis Legatis curandum sit Principi, ut ii non solùm ab omnibus donis instructi sint, ad repræsen-

Ifa. 6. 8.

tandam ejus personam, & potestatem exercendam, sed etiam, ut eorundem naturæ, ingenium, ac mores consentiant cum naturis, ingenio, ac moribus illius Nationis, quâcum agere debent: nam si hæc desit conformitas, magis idonei erunt ad suscitandum bellum, quàm ad pacem firmandam, magis ad constandum odium, quàm ad voluntatum studia concilianda. Eam ob rem Deum ipsum suspensum quasi habuit, & dubium electio Ministri alicujus idonei, quem ad populum suum mitteret, atque ideò secum ipse deliberationem instituit: *quem mittam, & quis ibit nobis?* Aula quælibet Ministro aliquo naturæ suæ conformi opus habet. In Romanâ quidem illa probant ingenia attenta, quæ dissimulandi artem probè noverint, ita ut nec in sermone, nec in vultu ulla se prædat passio; qui sinceri videantur, & astuti sint ac prudentes; qui obligare sciant alios, se verò obstringant nemini; humani in tractandis negotiis, faciles in componendis, secreti in iis, quæ moliuntur, constantes in semel statutis, amici omnium, nemini familiares.

Aula Casarea viro indiget, qui absque superbiâ auctoritatem servet: qui loquatur cum sinceritate, cum modestiâ proponat, satisfaciat cum veritate, & cum longanimitate expectet: qui eventus non prævertat, sed utatur iisdem tum potius, cum evenerint: qui denique in promittendo sit cautus, in adimplendo accuratus.

In aulâ Francicâ probabunt ingenia festiva ac læta, quæ feria jocos miscere noverint, quæ promissa nec spernant, nec valde æstiment, quæ pro mutatione temporis, præsentis tamen potius, quàm futuri, aliter atque aliter suas actiones moderentur.

In Angliâ laudantur ingenia gravia & severa, quæ negotia lentè tractent & expediant.

Venetis in pretio sunt viri facundi & eloquentes, prompti in inveniendis mediis, ingeniosi in ratiocinando & proponendo, & astuti in penetrandis aliorum consiliis.

Genuæ boni Oeconomi, & partium studiosi, compositionis amici magis, quàm dissidii. Qui sine fastu suam
fer-

servent auctoritatem. Qui tolerant, & tempori atque occasione serviant.

Helveti eos amant, qui nōrint suo tempore gravitatem deponere publicam, & ad privatam redire vitam, muneribus ac spe conciliare animos, tolerare & sperare: agere enim debent cum Nationibus cautis & suspiciosis, discrepantibus inter se in Religione, in factionibus, & gubernandi institutis: quæ in statuendo decernendōque consentiunt, & consilia eligunt media, quæ suo quæque modo deinde exequitur.

Verùm tametsi conditiones istæ valde idonæ sint pro quâlibet ex commemoratis jam aulis, in omnibus tamen utiles erunt benevolentia, humanitas, & splendor aliquis, si ea bona corporis dispositio & habitudo comitetur, aliquis item ornatus literarum, notitia linguarum, præsertim Latinæ: ista enim conciliant animos, applausum & existimationem apud exteros, & Nationi propriæ auctoritatem pariunt.

§. Porrò perinde ac diversi sunt Nationum mores, ita etiam vires. Ecclesiæ vires in cultu, & obedientiâ Christianorum consistunt. Imperii robur, in æstimatione dignitatis; Hispaniæ, in peditatu militari; Franciæ, in Nobilitate; Angliæ, in mari; Turcarum, in multitudine & frequentia; Poloniæ, in equitatu; Venetorum, in prudentia; & Allobrogum, in arbitrio.

§. Omnes ferè Nationes differunt inter se in armis quâ offensivis, quâ defensivis, cujusque genio ac patriæ dispositioni accommodatis. Quâ in re considerandum imprimis, quæ magis communia sint & generalia, & num Provinciæ alicui propria, aliis disparia sint; nec ne, ut quæ validiora sunt, adhibeantur: excellentia enim in unâ armorum specie, aut novitas repenti inventorum adimit sæpe, aut largitur Imperia. Suum Parthi dilatârunt, quando sagittis usi sunt. Franci & Septentrionales ferratis lanceis, equitatûs velocitate impulsis, fortunæ suæ viam aperuêre. Dexteritas gladii exercitata in ludis gladiatoriiis (in quâ plurimum valet ju-

dicium) Romanos effecit orbis dominos. Similiter Hispani excogitatis variis armorum ignitorum generibus, alium novum orbem suo subjecerunt imperio, & Monarchiam in Europâ crexerunt: in iis enim maximè opus est fortitudine animi & constantiâ, quæ propriæ sunt Nationis istius virtutes. Huic elemento ignis ipsa terra sese opposuit (adeò ut jam omnia elementa quatuor in hominis conspirent ruinam) & adhibitis nunc palis atque ligonibus profecit tantum Bavorum industria, ut Hispanorum fortitudini possent resistere.

In potentiis librandis multa sæpè falluntur ingenia, aliqua Italorum præsertim, qui frustra laborant, ut easdem in pari semper æquilibrio sustineant: neque enim illa periculiosior est, aut potentior, quæ majores habet status, aut plures subditos, sed quæ viribus suis meliùs uti didicit. Expensâ ad bilancem potentiâ, etsi lanx una deorsum vergat, altera in aëre suspensa hæreat, hanc tamen illa æquabit, aut vincet etiam, si vel unica prudentiæ & fortitudinis drachma accesserit, aut si in illâ major ambitio fuerit & tyrannis. Qui cum hoc orbe altiùs fortunam suam extulerunt, eique dominati sunt, exigua habuère principia. Amplitudo Austriacæ domûs multorum concitabat æmulationem, & conspirabant omnes, ut eandem deprimerent, nec cuiquam in mentem tunc veniebat Sueciæ, quæ Germaniam servitute oppressura esset, & fortè etiam oppressisset Italiam, nisi mors ipsius Regis intercessisset. Metuendæ magis sunt potentiæ, quæ crescere incipiunt, quàm quæ auctæ jam sunt; in his namque earundem inclinatio naturalis est, sicut in illis earundem incrementum: hæc cum tranquillitate publicâ conservare se student; illæ verò cum alienorum dominatum perturbatione altiùs sese erigere contendunt. Esto, una aliqua potentia in se validior sit, quàm alia, non ideò hæc minùs fortis est, quàm illa ad tuendum se & conservandum. Planeta aliquis in domo suâ plus efficacitatis habet, quàm alius in suâ exaltatione. Nec timores isti potentiæ vicinæ veri sunt semper ac certi, quin immò non rarò in utilitatem redun-

dundant propriam. Timuit Italia, ne fortè ab Occidente servitutis jugum sibi imponeretur, quando Coronæ Castellanae uniri vidit Siciliae Regnum: qui timor auctus est deinde non parum, cum Regnum etiam Neapolitanum accessit, & ambo simul Castellæ obedientiam præstitere; denique desperare omnino visa est, quando Carolus Quintus Imperator Mediolanensem statum Hispaniæ fecit feudatarium; ob ista omnia tamen non amiserunt Principatus suam libertatem, immò tuti adversus Turcarum arma & transalpina, integrum sæculum pace gavisi sunt. Multos inquietos reddidit ac sollicitos propugnaculum ab Hispanis erectum (quod *Fuerte de Fuentes* dicitur) tanquam si Italiæ frænum esset, & usus docuit, non nisi unius defensionis causâ extructum fuisse. Omnes istæ experientiæ neutiquam sufficiunt ad curandas inanes apprehensiones hypochondriæ istius, quam rationem Statûs vocare solent, accedentibus præsertim humoribus invidiæ & æmulationis, ut phantasias suas melancholicas abjiciat. Casalum Rex Catholicus armis suis obsidet, ut exturbet inde Francos, urbemque legitimo suo Domino restituat, ad maturandam pacem & tranquillitatem Italiæ, & mox æmuli de novo fœdere adversus eum ineundo cogitant, perinde ac si una aliqua urbs occupata, aut perdita in potentiâ tam amplâ momenti quicquam haberet. E falsâ istâ damnorum & periculorum imminentium in futurum apprehensione, quæ tamen nunquam fortè evenissent, orta sunt alia præsentia longè majora; quàm illa, dum ea remediis antevertere cuperent. Suas itaque deponant æmulationes, qui tantâ semper curant sollicitudine, ut inter potentias sit æqualitas: hoc enim fieri nequit absque quietis publicæ detrimento. Ecquis orbem in æquali hoc virium æquinoctio ita sustinebit, ut non aliquæ præ aliis ad solstitia amplitudinis accedant propiùs? Bellum perpetuum foret: nihil enim magis Nationes turbat, quàm si semel apud eas invalescant vanæ istæ imaginationes, quæ finem nunquam habent, præsertim cum unio potentiarum inferiorum contra majorem diu durare haud possit, & si hanc etiam prosternerent, quis

illas deinde in partitione amplitudinis sic moderabitur, ut contentæ sint singulæ, & non quælibet totum illud sibi deponcat? Quis eas tam conservabit æquales, ut una præ aliâ incrementum non sumat? Cum membrorum inæqualitate corpus humanum conservatur, quid nî etiam magnitudine unius, & mediocritate alterius Respublicæ conserventur, & Status? Securior Politica est, majores sequi potentias, & ad earum se accommodare Fortunam, quam iisdem sese opponere. Oppositio vires suscitatur, & titulum præbet tyrannidi. Orbes cælestes rapi se sinunt à violentiâ primi Mobilis, cui resistere nequeunt, & illius sequendo motum, cursum suum conficiunt. Dux Toscanus Ferdinandus de Medicis artes potentiosem infestandi Romæ didicit, & exercuit adversus Hispaniam novis quibusdam industriis in Franciâ, Angliâ, & Hollandiâ; verum agnovit postea periculum, & hoc documentum dereliquit posteris, ne unquam iis uterentur, id quod etiamnum hodie observant magno tranquillitatis publicæ bono.

SYMBOLVM LXXXII.

NONNULLI galeas cygnis & pavonibus coronarunt, ut horum generositate suos excitarent animos, & stimularent ad gloriam: alii ursino capite, aut leonino, pelle per humeros defluente, ut horrorem & metum hostibus incuterent. Hoc præsentī Symbolo, quo ostenditur, Principi arma habenda esse in pretio, cristæ loco supra cassidem Erinaceum colloco, cujus aculei non minùs aspectu jucundi ob asperitatem, quàm plumæ Struthionis ob mollitiem, tuentur simul ac lædunt. Nullus elegantior cultus, quàm si arma armis exornentur. Vanus est purpuræ splendor opere phrygio elaboratæ, quamvis auro, unionibus, & adamantibus

^a Fecit igitur
Rex Salomon
d. centas ha-
stas aureas de
summâ sexcē-
torum aureo-
rum, qui in
singulis hastis
expendebantur:
trecenta quoq;
scuta aurea
trecentorum
aureorū, quib;
tegebantur
singula scuta.
2. Paral. 9. 15

* Trog.

† Alex ab A-
lex. l. 8. c. 18.

^b Clypeus for-
tiū ejus igni-
tus. Nahū 2. 3

^c Et ut resul-
sit sol in cly-
peos aureos,
& aureis, re-
splenderunt
montes ab eis,
& resplende-
runt sicut lā-
pades ignis.

1. Mach. 6. 39

^d Accingere
gladio tuo su-
persenur tuū,
potentissime,
specie tuā, &
pulchritudine
tuā intende
prosperè, pro-
cede, & regna.
Pl. 44. 4.

* Tit. Liv.

bus radiet, inutilis palatiorum familiarūque ostentatio, & au-
larum pompa, nisi micantium gladiatorum & armorum ful-
gor illustres reddat Principes. Non minū gloriatus est Salo-
mon, sapientissimus Rex, de armamentariis omni armorum
genere copiosè instructis, ubi scuta & lanceas magni valo-
ris ^a reconderet, quàm de sumptuosis vestiariis. Hispanis mi-
litares ^{*} equi sanguine ipsorum cariores erant. Nunc æstima-
tionem illam perdit vehiculorum & rhedarum commoditas,
quibus [†] apud Romanos nisi Senatoribus, & castæ & spe-
ctata probitatis fœminis, aliàs uti non licuit. Quos abusus ut
tolleret Carolus Quintus Imperator, morèmq; equitandi
iterum introduceret in Comitibus Madritensibus anno 1534.
sic fertur locutus: *Natura horum Regnorum non domi so-
lum, sed & foris apud exteros ab equitandi peritiâ in pretio &
honore fuerunt, magnâmq; famam, laudem ac gloriam adeptæ
sunt tot præclaris victoriis, quibus hostes suos tam Christianos,
quàm infideles debellârunt, acquisivêre tot Regna, & domi-
nia, quæ etiamnum sub coronâ hâc nostrâ perseverant.* In
laude virorum fortium ponit Scriptura, clypeos ^b eorundem
esse igneos, volens nimirum innuere, quâ curâ nitentes eos
ac bene politos servare studeant; alibi verò expendit, radios
eorum à montibus vicinis repercussos, lampadum accensa-
rum esse ^c similes. Divino etiam lateri elegantiam addere
ajebat David gladium ^d accinctum. ^{*} *Vestibus Hannibalis
nihil inter aequales excellens, arma atque equi inspiciebantur.*
Carolus V. Imperator magis gaudebat militari pompâ,
quàm vestibus auro segmentatis. Ottocarus Bohemiæ Rex
debellatus à Rudolpho Imperatore, magno cum splendore
veniebat ad obedientiam illi præstandam, cùmque famuli
Imperatorem hortarentur, ut pro eo ac suam decerèt Maje-
statem, sese exornaret, respondit: *Armis cincti, militaris
agminis instar procedite, & palàm istis ostendite, in armis vos,
non in vestitu cultum & elegantiam ponere, ista enim me pa-
riter, & vos potius decent.* Illa Majestas auctoritatem Prin-
cipibus conciliat, quæ ex potentiâ nascitur. Pro suâ defen-
sione eos elegit populus, id quod significare volebant Na-

varri,

varri, quando in coronationibus Reges scuto insidentes in altum extollebant : hoc pro throno regio erat, pro conopéo ipsum cælum. Scutum subditorum Princeps esse debet adversus omnes impetus armatum, & periculis atque injuriis expositum. Tunc & subditorum, & aliorum oculis cultior videbitur & elegantior, cum magis armatus inceserit. Germani olim *scuto frameaque juvenes ornabant*. *Hæc apud illos toga, hic primus juvenæ honos. Ante hoc domus videbantur, mox Reipublicæ.* Nunquam Princeps refert Principem, nisi cum in armis fuerit. Nulla vestium tessera splendidior, quam loricearum. Nullus aulae comitatus jucundior oculis, quam milites in certos ordines ac turmas dispositi, quorum conspectus tum est gratior, cum à Martis horrore magis ornati illi sunt, & incedunt onusti rebus ad offensionem, defensionem, & sustentationem propriam necessariis. Militia alio corporis cultu non indiget, quam suomet apparatu. *Supellex pretiosa nihil aliud sunt, quam onus & impedimentum.* Quod ad præcipuum victoriæ finem magis conducit, id in bello videtur optimum. Eam ob rem cum Scipio Africanus penetravit in Hispaniam, jussit milites singulos tritici tantum humeris deferre, quantum ad dies triginta in victum sufficeret, & palos septem, ad castrorum locum muniendum. Hæc tum supellex erat gentis militaris, ita ad incommoda fictæ & factæ, ut urbem pro Senatu Populoque Romano, templa pro Diis extructa crederet, suum verò decus in agris esse sub tentoriis & tabernaculis^e militaribus. Tali cum disciplinâ orbi dominari potuit. Deliciæ, luxus vestium & divitiæ pro aulicis sunt, in militibus hostium cupiditatem excitant. Eam ob causam meritò risit Hannibal, cum Antiochus suum ei ostenderet exercitum, cultu corporis elegantem magis, quam armis fortem, sciscitantéque Rege, num contra Romanos sufficere videretur, acutè Afrorum more respondit : *Immò verò sufficet, quantum vis illi etiam cupidi sint. Ne te terreat vanus aspectus, & auri fulgor atque argenti, quod neque tegit, neque vulnerat,* ajebat ad Britannos Galgacus, ut Romanorum metum iis eximeret ;
& So-

Tac. de more Germ.

Curt. lib. 5 :

^e Urbem Senatui, ac populo Romano, templa Diis reddita, proprium esse militis decus in castris. Tacit. lib. 3. Hist.

Tacit. in vitâ Agric.

& Solimannus Solymis suppetias laturus, ut animos suis adderet, sic fertur dixisse:

Taff. cant. 9

*L'arme, e i destrier d'ostro guerniti, e d'oro
Preda sien nostra, e non difesa loro.*

^f Quod tenaciores eorum in prælio essent metu damni. Sueton.

Et tamen si Iulius Cæsar non incommodum arbitraretur, si milites sui divites essent, quod existimaret hos tales metu damni in prælio constantiores fore; ampla tamen spolia venalem faciunt victoriam, atque arma solâ suâ fortitudine exornata eam cœmunt: miles enim plerumque magis sollicitus est de servando eo, quod habet, quàm de ipsâ victoriâ, qui cupiditate ductus descendit in prælium, ad debellandum hostem unicè intendit animum, ut spoliis dein potiat. Spes lucri & gloria magni pectori humano sunt stimuli. O quàm risisset Hannibal, si horum temporum militiam suis usurpâset oculis, tam in cultu corporis elegantem ac deliciosam, tam lautitiis instructam, ut vix currus & equi ad vecturam suppetant. Quomodo ille tanto vehiculorum numero superare potuisset montium Pyrenæorum asperitatem, & per nives Alpium viam sibi patefacere? Non exercitus videntur hodie (in Germaniâ præsertim) sed amplissimæ Nationum coloniæ, quæ ab uno loco in alium commigrant, ducentes secum Familias integras, & omnem ædium supellectilem, tanquam si belli instrumenta forent. Similem disciplinæ remissionem in Othonis exercitu^g notavit Tacitus. Nullum est tam opulentum Principis ærarium, nulla Provincia tam rebus abundans, quæ ad eos sustentandos sufficiat. Æquè amicis noxii sunt nimirum, ac hostibus: quæ laxatio per Ducem Fridlandum introducta fuit, ut tantò majorem militum numerum colligeret, integras Provincias eorum rapinæ permittendo, quod nonnulli ideò factum existimant, ut eæ sic oppressæ ac debilitatæ contra illius vires insurgere amplius haud possent, aut ut hac licentiâ exercitum ipsum enervaret, Cæcinæ modum imitatus, cui *perfidiam meditati, infringere exercitûs virtutem, inter artes erat.*

^g Quidam luxuriosos apparatus conviviorum, & irritamenta libidinum, ut instrumenta belli mercantur. Tacit. lib. 1. Hist.

Tacit. lib. 2. Hist.

Atque hic abusus grandia minatur damna, nisi temporè adhibeatur remedium, nec desperatum hoc videri debet: etsi

enim

enim non minoris sit molis laxatam militiæ disciplinam corrigere, quàm sese opponere hostibus; id quod ^h Corbulo in Syriâ expertus fuit: hoc tamen intelligi debet, quando per hostem non licet, aut certè non expedit, tam repente ab uno extremo transire ad aliud. Verùm si tempus non desit, nihil prohibet exercitio, severitate, & exemplo ordinem ac disciplinam exercitûs postliminiò reducere: absque illis tribus enim nec ad meliorem formam revocari poterit; nec emendatus diu in eadem disciplinâ persistere; uti Vitellio accidit, *cujus miles degenerabat à labore ac virtute, assuetudine voluptatum & conviviorum.* Probè hoc intellexit Corbulo, cùm in Germaniam mitteretur, adeoque *legiones operum & laboris ignaras, populationibus latantes, veterem ad morem reduxit.* Idem postea fecit cum exercitu in Syriâ, ubi milites reperit tam artium bellicarum ignaros, ut multi essent etiam *veterani, qui non stationem, non vigilias inissent; vallum, fossamque quasi nova & mira viserent, sine galeis, sine loriceis, nitidi, & quæstuosi, militiâ per oppida expletâ; & arcens inutiles, exercitum ad hiberna frigora in castris exercuit. Ipse cultu levi, capite intecto, in agmine, in laboribus frequens adesse: laudem strenuis, solatium in validis, exemplum omnibus ostendere; cùmque videret multos ob regionis inclementiam signa deferere, remedium severitate quasitum, est. Nec enim ut in aliis exercitibus, primum alterumque delictum veniam prosequeretur, sed qui signa reliquerat, statim capite pœnas luebat. Idque usu salubre, & misericordiâ melius apparuit, quippe pauciores illa castra deseruere, quàm ea, in quibus ignoscebatur.* Miles ad ingentes illos labores, & præsentia belli pericula reduci non potest, nisi alio aliquo rigore, aut alio præmio, quæ duo illa adæquet. Principes honoribus ac præmiis bonos Duces efficiunt; Duces verò bonos milites exemplo, rigore, ac liberalitate. Optimè nôrat Gofredus, gloriam & spem commodi augere magnitudinem animi, quando proelium commissurus,

*Confortò il dubbio, e confermò chi spera,
Et all' audace ramentò i suoi vanti:*

^h Sed Corbuloni plus molis adversus ignaviam militum, quam contra perfidiam hostium erat.
Tac. lib. 13. Annal.

Tacit. lib. 2. Hist.

Tac. lib. 11. Hist.

Tac. lib. 13. Annal.

Tacit. ibid.

Idem ibid.

Taff. can. 20

Ele

*Ele sue prove al forte , à chi maggiori
Gli stipendi promise , à chi gli honori.*

ⁱ Non ibimus
per agros, nec
per vineas, nō
bibemus aquas
de puteis tuis.
Num. 20. 17.

Ausim propè dicere, militiam bonam esse non posse, nisi is, qui præest, prodigus sit aliquantum, & crudelis; ideò fortè Germani Legionem, & quæ ad eam pertinent, baculum Chiliarchæ (*Den Regiment oder Colonellstab*) appellare solent, illo enim regendi sunt milites. Tanto disciplinæ rigore ac severitate suum continebat exercitum Moyse, ut petens aliquando per terram Regis Edom transitum, simul adpromitteret, è suis fore neminem, qui vel aquam ex puteis ipsius hauriret, aut agros cujusquam aut vineas attingeret.

De instaurandâ collapsâ exercitûs disciplinâ antiquitas illustre nobis reliquit exemplum in Metello, dum fuit in Africâ, ubi tam corruptum reperit Romanum exercitum, ut milites è stativis suis nollent egredi, signa desererent, & per Provinciam vagantes loca omnia expilarent, ac passim rapinas exercerent, omni utentes licentiâ, quam cupiditas sua debet & luxuria. Omnibus tamen iis sensim remedium attulit artibus militaribus eos exercendo. Vetuit imprimis ne aut panis, aut alius cibus coctus in castris venum proponeretur. Ne annonæ castrensis curatores exercitum sequerentur. Ne gregarii milites iter facientes famulum haberent, aut mulum; pari ratione reliquos quoque corrigens abusus, ad pristinam suam fortitudinem & robur revocavit militiam. Quæ cura tantum effecit, ut ea sola Iugurthæ terrori esset, eumque moveret, ut per Legatos suam suorumque filiorum vitam illi committeret, reliqua verò omnia Romanorum fidei concredendum se polliceretur. Arma nimirum spiritus vitales sunt, qui Reipublicæ corpus fovent ac sustinent, vades tranquillitatis publicæ, in quibus ejusdem conservatio & incrementum consistit, si instructa bene sint, & disciplinam admittant. Optimè hoc intellexit Alexander Severus Imperator, quando dixit, *disciplinam majorum Reipublicam tenere, quæ si dilabatur, & nomen Romanum, & Imperium amissum iri.*

Alex. Sever.
apud. Lamp.

Quare

Quare cùm tantum intersit bonos habere milites, curandum Principibus sedulò, ut honore & favoribus eos prosequantur. Militem fortem Saül ferebat in oculis, nec unquam à suo latere dimittebat. Præmium & honor eos repunt, facit verò exercitium: *paucos enim viros fortes natura procreat, bonâ institutione plures reddit industria*. Hæc cura esse debet Centurionum, Chiliarcharum, ac Ducum, perinde ac fuit Sopher Principis exercitûs, qui tirones^k exercitabat; atque adèò supremos Ductores sacrae literæ Magistros militum vocant, quorum videlicet muneris sit eos instruere & erudire; quomodo ^lPutipharem appellant, & Nabuzardan^m militiae Principem.

Verùm quia istuc ob indulgentiam nimiam Ducum atque incuriam, aliâque in bello impedimenta, haud facilè in praxin redigitur, tempestivè potiùs præverti deberet; quâ in re grandis Principum & Rerumpublicarum est negligentia. Pro literarum studiis collegia eriguntur, & pro virtute Conventus & Monasteria: in militante Ecclesiâ Seminaria sunt, in quibus formentur milites spirituales, qui eam defendant; nulla pro sæcularibus. Solus Turca illud cordi habet, qui eum in finem collectos ex omni Natione pueros certis locis concludit, & in armorum exercitio educari curat, unde post Ianizerorum formantur copiae, qui cùm alium Patrem, aut Dominum non agnoscant, præter ipsum Turcam, præcipuum Imperii ipsius robur sunt & tutela. Idem facere deberent Christiani Principes in celebrioribus civitatibus, colligendo in Seminariis pueros orphanos, expositos, & alios, ubi instruerentur in exercitiis militaribus, ubi condiscerent fabricari arma, necere funes, conficere pulverem pyrium, & alia belli munimenta, ut inde postea ad obsequia & officia militaria prodirent aptiores. Possent etiam pueri educari in portibus & armamentariis nauticis, ubi artem navigandi à teneris annis imbiberent, viderentque quomodo construendæ triremes & naves, texenda vela, conficiendi rudentes; quo fieret, ut expurgaretur Respublica à face istâ vagabundorum, haberetque, quorum operâ in artibus milita-

Veget.

^k Sopher Principem exercitus, qui probabat tirones de populo terræ.

4. Reg. 25. 19

^l Madianite vendiderunt Joseph in Egypto Putiphari Eunucho Pharaonis, Magistro militum.

Gen. 37. 36.

^m Transtulit Nabuzardan Magister militum in Babylonem. Jerem. 39. 9.

ribus uti posset, sumptibus sustentationis ex ipso diurno singulorum opere collectis, qui si fortè non sufficerent, certâ aliquâ lege sanciri posset, ut ex omnibus piis operibus aut legatis tertia eorum pars assignaretur ejusmodi Seminariis: neque enim minùs merentur, qui defendunt altaria, quàm qui eadem incensant.

Centesimam rerum venalium post bella civilia institutam deprecante populo, edixit Tiberius militare ararium co subsidio niti. Tacit. lib. 1. Amal.

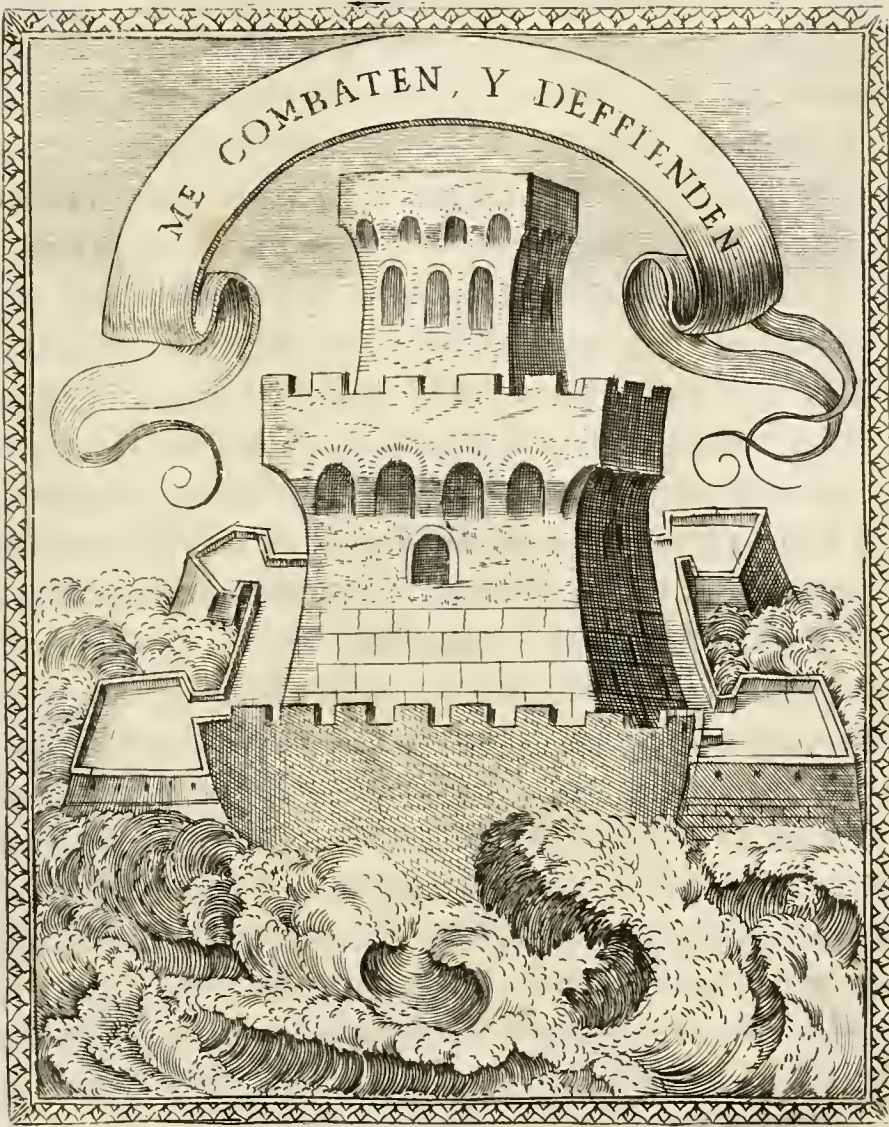
Proderit etiam non parum ad militiam conservandam, si ararium bellicum dotetur redditibus certis & statis, qui in alios usus non impendantur. Ita Augustus fecit applicando ei rei partem decimam omnium hæreditatum & legatorum, centesimam verò rerum venalium; quam institutionem Tiberius postea, deprecante etiam Senatu, tollere noluit, eò quòd subsidio illo ararium militare niteretur. Simili ratione ararium Neapolitanum dotaverat Petrus Comes de Lemos; at æmulatio evertit postea, quod zelo optimo & prudentissimo is instituerat.

Ita enim, & tutela civitatis instructe murorum præsidio providebitur, & instaurandi agonis voluptas, confirmatis his que ad securitatis cautionem spectant, insecti temporis circuitus circuitione representabit. L. unicâ, C. de expen. publ. lib. 11.

§. Atque hæc cura non in militiâ solùm adhiberi debet, verùm etiam in erigendis propugnaculis, & præsidio firmandis: iste enim sumptus multos alios graviores cavere potest; loci infirmitas invitat hostem, contrà vix quisquam oppugnat statum, quem resistere posse arbitratur. Si quod in ludis, spectaculis, & ædificiis prodigitur, hanc in rem insumeretur, quietiores & securiores viverent Principes, & orbis universus majori pace ac tranquillitate frueretur. Diocletianus & Maximilianus Imperatores optimi obsequii loco habebant, quòd quidam Provinciæ Gubernator pecuniam ad amphitheatri fabricam destinatam muris reparandis impendisset.

SYMBOLVM LXXXIII.

ILLA ipsa tellus, in quâ eriguntur propugnacula, maximus eorundem hostis est. Per illam lignibus & palis fossæ ducuntur & aggeres, quibus ad expugnationem via sternitur; intra illius viscera occultè sub murorum vallorumque cæmento aguntur cuniculi, donec flammâ correpti funditùs omnia evertant. Solum illud castrum expugnari non potest, quod in aquis situm sævientium undarum furore quaquaversum cingitur, quæ licèt illud verberent, unâ tamen etiam defendunt, non dando locum obsidioni navali, totùmque foret periculum in maris malaciâ, si diu con-

Arist. lib. 7.
Polit. c. 14.

Sallust.

^a Sagittæ ejus
acutæ, & om-
nes arcus ejus
extenti. Vin-
gula equorum
ejus, ut filix.
Ila. 5. 28.

S. August.

stans perduraret. Sic Monarchiæ & civitates magnâ ex parte bellum gerentes conservantur, eadem imperio potita corrumpuntur. Tunc cura vigilat; providentia accincta est gladio; gloria exstimulat animos; occasiones fortitudinem augent; æmulatio ad majora incendit, & periculum commune sociat voluntates, malosque Reipublicæ humores evacuat. *Metus hostilis in bonis artibus & legibus populum retinet.* Nunquam Romani extitère fortiores, nec subditi magis quieti & obedientes Magistratibus, quàm cum portas urbis uno tempore Pyrrhus, alio Hannibal obsideret. Magnæ alicui Monarchiæ plus periculi à suâ potentiâ imminet, quàm alii à suâ imbecillitate: illa enim de viribus suis secura sibi adversus casus futuros minimè prospicit; hæc verò metu sollicita semper arma in promptu^a habet. Si disciplina militaris conquiescat, nec in continuo servetur exercitio, effœminat otium animos, labefactat ac sternit muros, æruginè obducit gladios, & scutorum ligaturas corrodit; auferunt sensim cum eo deliciæ, & dominatur ambitio, unde discordiæ oriuntur, ex his verò bella civilia, adeoque experitur Respublica mala omnia, & infirmitates interiores, quas procreat otiositas. Absque aliquo motu res nec crescunt, nec conservantur. Quintus Metellus, accepto nuncio de amisâ Carthagine, palàm Romæ in Senatu dicebat, se jam ejus ruinam metuere, postquam Rempublicam illam destructam cerneret. Publius Nasica cum dicentem audiret, res ob successum illum nunc meliori esse loco, respondit: *Immò verò in majori nunc versantur periculo;* sciebat nimirum, hostiles illas vires velut undas esse, quæ Romam concuterent quidem, sed fortiorem ac firmiorem efficerent, atque ideò hortatus eos est, caverent, ne semetipsi perderent, *timens scilicet infirmis animis hostem securitatem, & tanquam pupillis civibus idoneum tutorem necessarium videns esse terrorem.* Suinthila Gothorum Rex in Hispaniâ magnus fuit, & in actionibus suis ac facinoribus gloriosus, quoad bella gessit, simul ac ista desinere, deliciis sese dedit, ac periit. Rex Alphonfus Sextus expendens clades, quas à Mauris acceperat, causam

causam sciscitatus est, & responsum illi fuit, à suorum otio & deliciis ista manasse. Quare mox balnea & lautitias alias, quæ vires infringunt, prohibuit. Ob rerum omnium incuriam & segne otium Regum Roderici & Witizæ tota pænè Hispania Afris in prædam cessit, donec refflorescente in Pelaggio, ejusque successoribus militiâ, fortitudo etiam & gloria militaris assiduâ æmulatione incrementum sumpsere, & Hispaniam non solum à durissimo illo jugo liberarunt, sed etiam magnæ alicujus Monarchiæ caput constituerunt. Concertatio inter ordines militares Castellæ insignes peperit Heroës, quorum potius studium fuit vincere inter se gloriâ militari, quàm hostem debellare. Nunquam Domus Austriaca ad tantum ascendisset fastigium, si otio semper relicta fuisset. Iisdem mediis, quibus eam sternere cogitant æmuli, fortior illa redditur & gloriosior. *Nam pacem agentes, tanquam ferrum, quod non usurpatur, splendorem amittunt.* Potentiæ minores absque armis conservari possunt, at non majores: in illis enim non æquè est difficile Fortunam servare æqualem, atque in his, è quibus nisi arma mittantur foras, intus belli excitatur incendium: uti Romanæ Monarchiæ accidit. *Vetus ac jam pridem insita mortalibus potentia cupido, cum Imperii magnitudine adolevit, erupitque. Nam rebus modicis, aequalitas facile habebatur, sed ubi subactò orbe, & æmulis Urbibus, Regibusque excisis, securas opes concupiscere vacuum fuit, prima inter Patres plebèmq; certamina exarsere.* Fortitudinis æmulatio, quæ adversus hostem exerceri solet, eo deficiente inter ipsas Naturas succenditur. Experti id fuere Germani, quando *decessu Romanorum, ac vacui externo metu, gentis assuetudine, & tum æmulatione gloria arma in se verterunt.* Pax Imperii Romani cruentata: ex illa enim bella civilia^b ortum habuere. *Cherusci nimiam ac marcentem diu pacem illacesiti nutrierunt, idque jucundius, quàm tutius fuit.* Per bella in Provinciis Belgicis civilia in Hispaniâ deliere dissidia. Plurimum ejus Monarchiæ profuit palæstra illa & schola Martia, ubi doctæ & exercitæ fuere tot artes militares: etsi institutio hæc & disciplina

Mar. hist.
Hisp lib. 6.
c. 27.

Arist. lib. 7.
Polit. c. 14.

Tacit. lib. 2.
Hist.

Tacit. lib. 2.
Annal.

^b Pacem sine
dubio post hæc,
verum cruen-
tam. Tacit.
lib. 1. Annal.

Tac. de mo-
re Germ.

hostibus etiam & æmulis communis fuerit, adeò ut omnes ferè Europæ Principes armorum usum ibi didicerint; quamvis item magnorum fuerit sumptuum, bella gerere in Provinciis tam turbatis & longè distitis, cum tantâ sanguinis profusione, & tam gravibus usuris, cum tanto hostium commodo, nostro verò tam exiguo, ut dubitari meritò posset, satiùsne esset victos nos fuisse, an vincere; aut num expediret aliquod adhibere remedium, quo **C**ingueretur omnino, aut certè sopiretur ad tempus ignis ille sanguinis aurique sitientissimus, eo fine, ut quod illic inutiliter consumitur, impendatur in vires navales, & stabiliatur Imperium utriusque Maris, Mediterranei & Oceani, foveatúrque bellum in Africâ, cujus progressus feliciores ob Italiæ & Hispaniæ vicinitatem Monarchiam hanc magis unirent; verùm amor erga subditos illos tam antiquos & bonos, desiderium item è tam vili servitute, quâ titulo libertatis miserè oppressos vident, eosdem liberandi, & ad verum Dei cultum reducendi, plus potest, quàm ratio statûs.

§. Nunc sicuti fortitudinem & gloriam militarem tueri, ubi unus solus imperat, Statuum securitas est; ita periculo non caret, ubi summa potestas ad multos pertinet, quemadmodum in Rebus publicis accidit: nam in ipsismet eorum armis maximum subest periculum, dum supremum multorum arbitrium uni soli committitur. Ab illâ ipsâ manu, quam armârunt primùm, jugum iis imponi solet. Vires, quas ipsi contulerunt, libertatem eorundem opprimunt: ita Reipublicæ Romanæ contigit, & inde postea ad omnes ferè reliquas tyrannis permanavit. Eâ de causâ, licet valde expediat, arma semper in promptu habere & exercitata, artes tamen pacis securiores sunt, præsertim si corruptus sit populus, & locis distitis à se divisus: nam belli ferocitate fit insolentior, & præstat periculum illi obversari ob oculos, quàm procul illo securum vivere, ut pro suâ conservatione tantò magis se uniat. Non minùs secura erat libertas Reipublicæ Genuensis, quando montibus utebatur nondum artificio militari munitis, ac nunc, postquam singulari cum indu-

striâ

striâ & labore ingenti effectum, ut iidem tanquam muri inexpugnabiles Republicæ deferviant: nimia enim securitas malos generat humores, cives in partes scindit diversas; procreat audaces spiritus, & exteriora media aspernatur; in Rebus publ. verò, quæ intestinis agitantur dissidiis, plus periculi creant muri, quàm profint; atque adeò tunc solùm utiles erunt, si prudens ille senatus sic egerit, ac si eos nō exstruxisset.

SYMBOLVM LXXXIV.

VISVM quibusdam, Naturam homini non matrem fuisse, sed novercam, magisque se exhibuisse liberalem erga animantes cæteras, utpote quibus certiozem indidit instinctum & notitiam mediorem quibus pro defensione suâ

& conservatione opus habent. Verùm isti non satis suam expenderunt excellentiam, arbitrium suum & dominium in res alias inferiores, siquidem largita est illis Natura intelligentiam quandam velocem, quæ momento unico terram pariter & cælos penetrat: memoriam, in quâ absque confusione omni, aut perturbatione, rerum tam variarum conservantur imagines: rationem, quæ discernit, unum ex alio colligit, & concludit: judicium, quod intelligit, ponderat, & definit. Propter hanc donorum præstantiam homo imperium tenet in omnes res creatas, & disponit de iisdem prohibitu, utens manibus tam sapienti efformatis artificio, ut instrumenta sint ad omnes artes idonea; & tametsi nudus omnino, & absque armis in hanc lucem editus sit, ea tamen pro suo fabricatur arbitrio, ut aut semet tueatur, aut etiam impetat alios. Tellus eum in finem ferrum & chalybem ei suppeditat: aqua (quomodo in Symbolo præsentis videre licet) ea cudit: aër focum incendit, ignis denique ea temperat, ita nimirum elementa omnia ejus arbitrio obediunt. Fragili aliquo lembo maris domat superbiam, & linteo ventos colligit, ut pro alarum remigio ei deserviant, quibus sese ab uno loco in alium transferat. Intra fistulas æreas vim ignis coërcet, unde non minùs horrenda jaculatur fulmina, quàm ipse Iupiter. *Multa, quæ naturâ impedita sunt, consilio & ingenio expedit*: & quia istud Naturæ adminiculo temperat thoraces ferreos, & ferrum in lanceas acuit, industriâ magis Principem uti oportebit, quàm^a viribus, consilio magis, quàm brachio, calamo potius, quàm gladio: nam omnia potentiâ extremâ experiri velle, Gigantum foret insania, qui montes montibus aggressere. Vires majores non semper triumphant. Cursum navis exigua sistit remora. Vna civitas Numantina annos quatuordecim Romanum fatigavit Imperium. In urbe Sagunto expugnandâ plus laborandum isti fuit, quàm in vastissimis Asiæ Provinciis subjugandis. Vires languescunt sensim, & consumuntur, ingenium semper perdurat: & si isthoc bellum non geratur, illis non^b vincitur. Securè illud bellum suscipitur, quod ingenio

Livius.

^a Melior est
sapiëntia, quàm
vires. Sap. 6.1

^b Melior est
sapiëntia, quàm
arma bellica.
Ecclef. 9. 18.

genio geritur : periculosum est & anceps, quod solo robore.

————— *Non solum viribus aequum*

Credere, saepe acri potior prudentia dextrâ.

Mens una sapiens plurium vincit manus.

Val. Flac.

Eurip.

Tiberius datis ad Germanicum literis gloriatus est, *se novies à Divo Augusto in Germaniam missum, plura consilio, quàm vi perfecisse.* Nec aliter agere solebat, cùm Imperatoriâ dignitate fungeretur, præsertim ut Provincias longè distitas tueretur, & identidem repetebat, *Consiliis & astu externas*

Tacit. lib. 2.
Annal.

res molindas, arma procul habenda. Non omnia viribus superantur, non velocitate, non celeritate, sed consilio & sententiâ. Victoriis continuis Provinciæ Belgicæ pessum ière :

Tacit. lib. 6.
Annal.

Cicero.

plus enim fortiudo efficere conata est, quàm prudentia. Virium loco itaque calliditas succedat & astutia, & hâc vincatur, quod illis non potest. Quando temporibus Roderici Regis Mauri ex Africâ Hispaniam armis suis infestârunt, Murciae Præfectus in prælio quodam, in quo tota civitatis illius Nobilitas occubuit, victus fuit, & foeminæ, re compertâ, in virili habitu, & armis cinctæ per urbis muros se disposuere; quod cùm magnæ multitudinis speciem præbuisset, ad honestas cõditiones victores Mauros adduxit. Eduardus Quartus Angliæ Rex dicere solebat, Carolum cognomento Sapientem Franciæ Regem nullis instructum armis, solis literis graviora contra se movere bella, quàm aut Pater ejus, aut Avus armis fecissent. Ferrum & gladius paucis in locis vim suam possunt exercere, solers rerum negotiatio ubivis efficere potest plurimum. Nec refert Principes abesse ac distare inter se longiùs: sicut enim arbores mediis radicibus communicant inter se, & uniuntur invicem, suâ agendi vi per largum etiam spatium diffusâ, ita illi per suos Legatos & artificia quædam occulta præstare idem poterunt. Vires alienas suas ingenium efficit inito cum exteris fœdere, communis utilitatis intuitu. E privato aliquo cubiculo plus efficere Princeps poterit, quàm in campestri agro. Rex Philippus Secundus Madrito discessit nunquam, & orbem in metu & obedientiâ continuit. Magis prudentiâ metuendum se fecit,

Mar. hist.
Hisp. lib. 6.
c. 24.

quàm

quàm virium robore. Infinita propemodum illa est potestas, quæ industriâ utitur. Archimedes totum hunc terræ atque aquæ globum machinis suis commoturum se dictitabat, si extrâ alicubi pedibus posset consistere. Vna aliqua grandis Monarchia generali orbis totius dominio facilè potiretur, si ad vires ars aliqua atque industria accederet; quod ut ne fiat, permittit primum illud Mobile Imperiorum, ut magnis prudentia deficiat, & in potentiâ omnia sita arbitrentur. *Pleraque in summâ fortunâ auspiciis & consiliis magis, quàm telis & manibus geri solent*: Æquè periculosa est potentia cum temeritate, ac temeritas absque potentiâ.

Tac. lib. 13.
Annal.

§. Bella plurima inter Principes Christianos industriâ aliquâ evitari possent, at iudicium damna aut non agnoscit, nec decentes reperit conditiones, quibus ea sat caveat; aut illa non æstimat, excœcatâ per ambitionem prudentiâ; aut animi fastus gloriosum ducit ultrò ea subire, adeoque fucata belli gloriâ se finit abripi: quod cum sit actio quædam publica, è quâ communis omnium dependet conservatio, mensurari non debet inanibus existimationis umbris, sed commodis & utilitatibus publicis; ita tamen, ut nullum interim sit medium, quod ad evitandum bellum Princeps non experiatur, omnes amovens occasiones, antequam nascantur, & si subortæ jam fuerint, eorum sibi voluntates conciliet, qui consilio suo pacem promovere possunt: inquirat media suavia, ad conservandam amicitiam: hostem intra & extra suum Regnum fatiget: consilia ejusdem prævertendo, & societates ac fœdera cum aliis defensionis causâ sanciendo, metum ei injiciat. Atque istis humanis mediis divina etiam jungat subsidia orationum & sacrificiorum, summique Pontificis, tanquam communis Christianorum Patris, utatur operâ, sincerè ad ipsum referendo de animo suo & desiderio tranquillitatis publicæ, de acceptâ injuriâ, aut rationibus, quibus ipse movetur ad arma capienda, nisi sibi ritè satisfiat. Vnde relatâ porrò causâ ad collegium Cardinalium, & interpositâ auctoritate Sedis Apostolicæ, aut reipsâ ad arma non veniretur, aut Princeps causam suam Romæ purga-

purgaret, ubi tribunal est, in quo Principum acta dijudicari, & lites decîdi debent. Nec hæc ignavia est, sed generositas quædam Christiana, & cautela politica ad Nationum animos in amicitia retinendos, & cavendas æmulationes ac fœdera, quæ ex iisdem oriuntur.

SYMBOLVM LXXXV.

VBI Ursus alveare apum semel nactus fuerit, nihil tunc consultius, quàm totum illud aquis immergere: quodcunque enim aliud medium officeret potiùs, quò minus suo fine, hoc est, favo mellis potiretur, & apicularum aculeos effugeret. Hoc ipso exemplo Symbolum præsens damna & incom-

incommoda exhibet consiliorum mediolorum, usu comperta in eo, quod Herennius Poncius Samnitibus dedit, quando conclusis in angusto aliquo loco Romanis, auctor fuit, ut liberè inde exeundi omnibus facerent potestatem: quo consilio dein rejecto suavit, ut omnes obtruncarent, rogatusque causam, cur extrema illa sequeretur, cum media inter utrumque via possit eligi, liberos nimirum eos dimittendo, postquam iis certas leges tanquam victis prius imposuissent, respondit: ita expedire potius, ut aut liberales sese erga Romanos exhiberent, adeoque hoc insigni beneficio pacem firmam ac stabilem cum iis firmarent, aut vires illorum ita penitus opprimerent, ne contra eos instaurari unquam possent; consilium verò aliud medium nec amicos parere aiebat, nec tollere^a inimicos. Ideò Aristodemus Ætholis dicebat: *Romanos aut socios habere oportet, aut hostes, media via nulla est.*

^a *Neutralitas nec amicos parit, nec inimicos tollit.* Polyb.

§. In iis casibus, in quibus amicum aut hostem devincere quis cogitat, nihil efficient signa media: nam gratitudo in id, quod intermittitur, conjicit oculos, & facile causam reperit, cur obstrictam se non sentiat. Sic Franciscus Gallix Rex, postquam liber è captivitate abire permissus fuit, hostilem tamen animum erga Carolum Quintum Imperatorem non deposuit, quia captivitas ista tam libera non fuerat, quàm illa Alphonsi Regis Lusitaniæ, quem captum in prælio Rex Legionis Ferdinandus humanissimè habuit, & curatum à vulneribus, ac fanitati redditum liberum abs se dimisit: quæ benevolentia sic illum cepit, ut Regnum suum universum victoris arbitrio permetteret; verùm Ferdinandus conditione repudiata ea tantùm recepit oppida, quæ in Galæciâ paullò antè oblata fuerant. Idem istuc expendit Philippus Dux Mediolanensis, cum captis Aragoniæ & Navarræ Regibus (Alphonso Quinto priori nomen erat) deliberationem instituit, quid illis fieri oporteret, auditisque sententiis, cum alii vellent lytro pecuniario eos esse redimendos, alii certis astringendos conditionibus, alii denique liberos omnino dimittendos, hoc ultimum secutus est, ut magis sibi obstrictos & amicos domum remitteret.

Mar. Hist.
Hispan. lib. 11.
c. 15.

§. Quan-

§. Quando Regna bellis civilibus sunt implicata, periculosum est consilium medium, nec in hanc, nec in illam partem declinandi, quod facere contendebat Infans Henricus, in motibus Castellæ, ob ætatem pupillarem Regis Ferdinandi Quarti, quo factò suos perdidit amicos, nec hostes tamen sibi devinxit.

§. Nec minùs periculosum est promiscuè in totam animadvertere multitudinem, quare consultius videtur, aut cum delictis illius omnino connivere, aut certè in uno aliquo insigne aliquod exemplum statuere. Ob eam causam suasum Germanico in rebellionem Legionum Germanicarum, ut aut nihil militi eorum, quæ peteret, aut ^b omnia concederet, & quia iis indulsit aliquid, consiliis que mediis usus fuit, reprehendi ^c meruit. In aliâ quoque occasione simili Druso auctores fuere, ut aut dissimularet, aut remediis fortioribus ageret. Prudentissimum sanè consilium: vulgus enim inter duo extrema nunquam consistit medium, sed semper excedit in ^d alterutro.

§. Vbi festinatione res indiget, actum est cum eo, qui nec fati's audet, nec fati's sibi providet; quomodo Valenti accidit, qui inter consilia, quæ dabantur, hæsit anceps, nec quicquam certi statuere ^e potuit.

§. In rebus bellicis prudens interdum videri cupit metus, & consilia quædam media suggerit, quæ animum addunt hosti, & spatium concedunt, ut sibi antè prospiciat. Id quod Regi Ioanni Primo contigit, qui cum Coronam Lusitaniæ per mortem Regis Ferdinandi socii sui ad se devolutam prætenderet, statuit in illud Regnum solus ingredi, iussitque deinde suum sequi exercitum; unde tempus nacti sunt Lusitani, ut arma intereà corripere, quod factum non fuisset, si mox armis eos invasisset, aut belli evitandi causa, jus suum ad justitiæ tribunal remisisset. Parum comminatio proficit, si manus ictum intentans, armata non sit, & interdum re ipsâ puniat, ubi obedientia deseritur.

Franci moræ impatientes, nec præteritum tempus respiciunt, nec præfens, & quo sunt animi ardore, audaciâ &

^b Periculosa severitas: flagitiosa largitio: seu nihil militi, seu omnia concederentur in anticipi Republ. Tacit. lib. 1. Annal.

^c Satis superque missione, & pecuniâ & mollibus consultis peccatū. Idem ibid.

^d Alii fortioribus remediis agendum nihil in vulgo modicum: terrere, ni paveant; ubi pertimuerint, impunè contemni. Ibi.

^e Mox utrūq; consiliū aspernatus, quod inter anticipia deterrimū est, dum media sequitur, nec ausus est fati's, nec providit. Tac. 1. 3. Hist.

celeritate consiliorum extra terminos abeunt; verum hoc ipsum sæpè fortunata ea efficit; ita enim teporem effugiunt, & citò expediunt omnia. Hispani contrà cunctantur, ut diu multumque considerando procedant cautiùs, & quia nimium prudentes esse cupiunt, hæere solent in mediis, immò dum tempus in consilium vocant, omnino ea elabuntur è manibus.

Itali melius ex utroque commodum aliquod nôrunt capere, utendo occasionibus, quando se offerunt; contrà ac Germani, qui in agendo tardi, & segnes in executione tempus præsens solùm in consilium adhibent, nullâ præteriti ac futuri habitâ ratione. Pro eventuum varietate mutant & ipsi animum; unde factum, ut fortunam suam non valde ii auxerint, cum alioqui ejusmodi sit Natio, quæ ob innatam animi fortitudinem dominia sua longè latèque posset extendere. In eandem causam referri potest diuturnitas bellorum civilium, quibus etiamnum hodie conflictatur Imperium, quæ constanti aliquo consilio ac celeritate sopiri jam pridem potuissent; verum ob consilia lenta, quæ pro prudentibus tamen habebantur, ingentes ad Rhenum vidimus exercitus, qui in Franciam usque penetrare potuissent, eamque ad pacem universalem faciendam compellere: quod damnum gravius fuit, quàm si ab hoste cæsi fuissent sæpiùs; nulla enim clades major, quàm si exercitus aliquis in seipso sensim intereat. Ea ipsa res proprias vastavit Provincias & loca confinia, per quæ bellum aliò transferri debuisset, nunc verò in ipsa Germaniæ viscera immigravit.

§. In aliis civilis gubernationis negotiis locum habere possunt consilia media, tum propter extremorum pericula, tum quia expedit eam semper ingredi viam, unde minori cum incommodo postea (si necessum fuerit) ad unum aliquod extremorum possis accedere. Inter extrema illa antiqui prudentiam constituere, adumbratam per volatum Dædali, qui nec Soli nimium appropinquabat, nec mari, ne aut nimio illius ardore alæ, quibus utebatur, dissolyerentur, aut
hujus

hujus humiditate madefierent. In iis Provinciis, quarum incolæ naturâ serviles non sunt, sed ingeniis cultis potiùs, & animis generosis, populus tam cautè & dextrè regendus est, ut nec indulgentia nimia eum efferat, nec rigor alienet. Æquè periculosum est, oreas & pastomides ei imponere, ac sine fræno relinquere, quia *nec totam libertatem pati potest, nec totam servitutem*; uti de Romanis Pisoni dicebat^f Galba. Exequi semper potentiam, est ferream servitutis catenam atterere. Tyrannidis genus est subditos ad normam Reip. summè perfectæ velle redigere, id enim non fert humana conditio. Minimè necessarium est, gubernationem esse talem, qualis esse deberet, sed qualis esse potest: neque enim omnia, quæ conveniunt, possibile sunt humanæ imbecillitati. Stultum est cupere, ut nulli omnino in Reliquâ aliquâ sint defectus. *Vitia erunt, donec homines.* Zelus immoderatus multorum errorum causa est iis, qui præsumunt, eò quòd cum prudentiâ conformare se nesciat; uti & ambitio, quando nimirum Principes severi audire cupiunt, & gloriam suam collocatam putant in subditis sic gubernandis, ut ne in minimo unquâ à ratione & legibus ipsi desciscant. Periculosus est rigor, qui affectus & ordinarias vulgi passiones non in consilium adhibet: apud illud enim plus dexteritate proficitur, quàm potentiâ; plus exemplo & mansuetudine, quàm severitate inhumanâ. In eam igitur curâ incumbat Princeps, ut videatur subditos suos reperisse potiùs bonos, quàm effecisse; quam egregiam laudem de Agricolâ in gubernatione Britannia commemorat & Tacitus. Temporibus præteritis ne falli se sinat, ut bonos mores, quæ de illis sibi imaginatur, nunc de præsentibus quoque observari velit, nam eadem semper fuit malitia: sed *vitium est malignitatis humana, vetera semper in laude, præsentia in fastidio esse.*

Laudamus veteres, præsentibus carpimus annos.

Et si major olim severitas fuerit & obedientia, hæc tamen ætas eam ferre non sustinet, si mores antiqui in illâ immutati fuerint, in quo deceptus Galba vitæ pariter suæ & imperii jacturam^b fecit.

Tacit. lib. 4. Hist.

^f Neque enim hic, aut in cæteris gentibus, quæ regnâtur, certa dominorum domus, & cæteri servi: sed imperatorus es hominibus, qui nec totam servitutem pati possunt, nec totam libertatem.

Tacit. lib. 1. Hist.

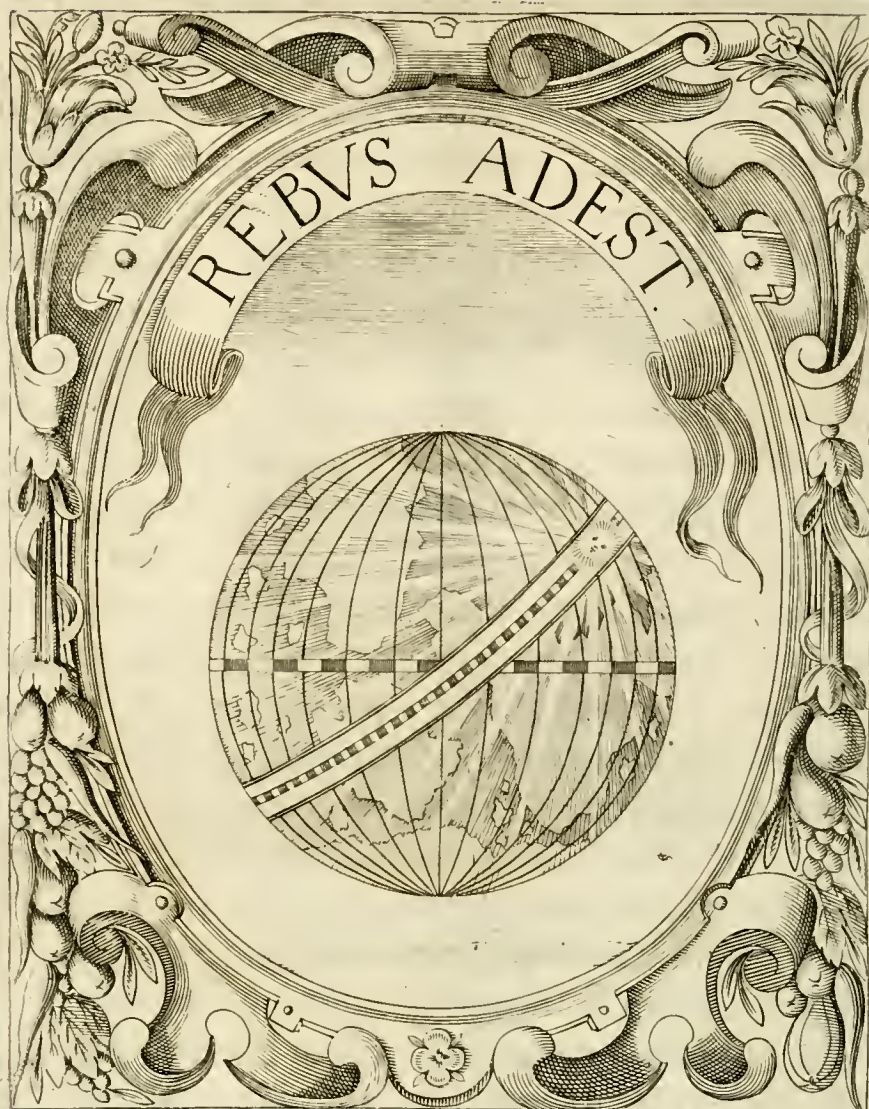
Tacit. lib. 4. Hist.

^g Maluit videri invenisse bonos, quàm fecisse. Tacit. in vitâ Agric.

Quinct. in dial. de orat.

^h Nocuit antiquus rigor, & nimia severitas, cui pares non sumus.

Tacit. lib. 1. Hist.

A NIMVS humanus contentus minimè fuit rerum terre-
strium speculatione, quin immò tantę morę impatiens,
quòd rerum cælestium cognitio post obitum usque differre-
tur, corporis sese vinculis exemit, & supra ipsa elementa vola-
tu transcendit, ad indagandum per ratiocinationem, quod
tactu, visu, & auditu assequi non licebat; adeóque in imagi-
natione sibi efformavit ideam pulcherrimæ illius fabricæ,
effingendo sphæram cum talibus orbibus differentibus,
& quantibus, & epicyclis, ut diversos astrorum & Planetarum
motus scitè exhiberent; & tametsi certus omnino non fuit,
num res ita se haberet, hanc tamen consecutus est gloriam,
quòd

quòd mundum hunc animo nunc nōſſet concipere, qualis eſſet, aut quomodo ſub aliâ formâ, & diſpoſitione poſſet conſtitui. Verùm in ideâ iſtâ non acquievit animus, immò inquietus, & in investigationibus ſuis periculofus, aliam planè diverſam poſteà ſibi imaginatus eſt, ac perſuadere voluit aliis, perinde ac ſi ſol centrum eſſet aliorum orbium, qui circum illum moveantur, & lucem ſuam ab eo recipiant. Opinio impia & aliena proſus à ratione naturali, quæ quietem concedit gravibus contra divinas literas, quæ terræ ſtabilitatem faciunt^a perpetuam: contra dignitatem hominis, quaſi neceſſum habeat moveri, ut fruatur Solis radiis, Sol verò minimè, ut eos homini communicet, cùm tamen (ſicut res omnes aliæ creatæ) conditus ille ſit, ut eidem aſſiſtat & ſerviat. Certum itaque eſt, Principem illum lucis, qui ex officio in res omnes inferiores tenet imperium, eas colluſtrare, & præſentiâ ſuâ iis formam tribuere, circumeundo ſine intermiſſione ab uno Tropico ad alterum tam mirabili artificio, ut omnes terræ partes, ſi non æqualem calorem, lucem ſaltem æqualem ab eodem hauriant, quâ re ſapientia divina antevertit damnum, quod futurum eſſet, ſi Sol à lineâ Æquinoctiali non ſecederet: nam Provincias quaſdam radii ſolares planè adurerent, aliæ nimio rigerent frigore, & tenebris perpetuis involverentur. Exemplum iſtud naturale erudit Principes, quanti ad utilitatem publicam referat, ſi ipſi *velociſſimi ſideris more* Status ſuos & Provincias abſque intermiſſione obeant, ut calorem rebus & ſubditorum affectui^b impertiant; id quod Propheta Regius indicare voluit, cùm dixit, Deum ſupra Solem ſuum poſuiſſe^c tabernaculum, qui nunquam conquieſcit, & ſemper rebus adeſt. Rex Ferdinandus Catholicus, & Carolus Quintus Imperator, non habuerunt aulam certo loco fixam & ſtabilem; quo factum, ut res maximas ipſimet conficerent, quas per Miniſtros ſuos minimè potuiſſent, qui etſi gnavi fatiſ & ſolliciti, nunquam tamen id efficiunt, quod efficeret ipſe Princeps, ſi coràm præſens adeſſet, quia aut mandata iis deſunt, aut facultas. Chriſtus Dominus ſimul ipſe ad piſcinam venit

^a Terra autē in æternū ſtat. Eccli. 1. 4.

^b *Velociſſimi ſideris more, omnia inviſere, omnia audire. Plin.*

^c *In ſole poſuit tabernaculum ſuum. Pf. 18. 6.*

^d Surge, tolle grabatū tuū, & ambula. Joan. 5. 8.

^e Angelus autem Dñi descendebat secundum temp^o in piscinam: & movebatur aqua. Ibid. v. 4.

^f Præbete aures vos, qui cōtinuetis multitudines, & placetis vobis in turbis Nationū. Sap. 6. 3.

^g Quoniā data est à Dño potestas vobis, & virtus ab altissimo. Ibidem v. 4.

^h Et requiescit super eum spiritus Domini: spiritus sapientie, & intellectus: spiritus consilii, & fortitudinis: spiritus scientie, & pietatis. If. 11. 2.

ⁱ Divinatio in labiis Regis. Prov. 16. 10.

^k Non secundum visionem oculorum iudicabit, neque secundum auditum aurium arguet. If. 11. 3.

^l Suscitabo super eos Pastores, & pascent eos: non formidabunt ultra, & non pavebunt: & nullus quære-

tur ex numero, dicit Dominus. Jerem. 23. 4. ^m Vnges eum Ducem super Israël. 1. Reg. 9. 16. ⁿ Rex enim Dux erat in bello. Arist. lib. 3. Polit. c. 11. ^o Rex enim erit super nos, & erimus nos quoque sicut omnes gentes, & iudicabit nos Rex noster, & egredietur ante nos, & pugnabit bella nostra pro nobis. 1. Reg. 8. 19. & 20.

probatam, fanitatem reddidit ^d Paralytico, quam Angelus annis triginta octo eidem largitus non fuerat: neque enim huic mandatum erat aliud, quàm ut aquam solùm ^e commoveret, & ideò ut Ministro facultatis suæ fines egredi non licebat. Non bene gubernantur Status per solas aliorum relationes, ac propterea suadet Salomon, ut Reges ipsi subditis aures ^f accommodent: hoc enim ad illorum pertinet officium, & apud ipsos, non apud eorum Ministros, est assistentia & virtus ^g divina, quæ comitatur solum sceptrum, cui Spiritum sapientiæ, consilii, fortitudinis, & pietatis ^h infundit, immò divinitatem quandam, quâ Princeps futura ⁱ providet, ut nec in iis, quæ oculis usurpat, nec in iis, quæ auribus percipit, falli ^k queat. Nihilo minùs tamen pacis tempore non videtur omnino inconveniens statuta in certo aliquo loco commoratio, fatísque erit Provincias obeundo Status suos semel coràm inspexisse: neque enim sufficient æraria pro sumptibus & impensis ad frequentes aulae translationes necessariis, nec fieri istæ possunt absque insigni subditorum detrimento, atque adeò quin perturbetur ordo Consiliorum ac Tribunalium, & gubernatio atque iustitia retardentur. Rex Philippus Secundus toto gubernationis suæ tempore vix unquam Madrito pedem extulit.

In occasionibus belli magis consultum videtur, ut Princeps ipse coram iis intersit, & ducat subditos suos: ideò enim sacrae paginae ^l Pastorem eum vocant, ac Ducem; quomodo Deus præcipiens Samueli, ut Saulem inungeret, non dixit in Regem, sed in Ducem supra Israël, indicans, id præcipuum ejus esse ^m officium, & quod olim Reges exercere fuere ⁿ soliti. Eâ in re populus suum fundabat desiderium, cum Regem peteret, ut esset nimirum, qui ante eum egrederetur, & pugnaret pro ^o eo. Præsentia Principis in bello animos addit militibus. Lacedæmonii existimabant Reges infantes etiam in cunis ista præstare, & ideò ad prælia eos unâ secum deportabant. Antigonus Demetrii filius sic statuebat, præ-

sen-

sentiam suam in navali proelio, multis hostiū navibus^p comparari posse. Alexander M. militum suorum erigebat animos, ponendo iis ob oculos, quòd primus sese periculis^q objiceret. Quando Princeps ipse in ejusmodi casu presens adest, magna sæpe patrantur facinora, quæ in ejus absentia nemo attentare auderet; nec opus est ex aula expectare mandata, unde plerumque ferius illa perferuntur, postquam præterit occasio, & plena semper vanis timoribus, aliisque cum circumstantiis, quæ in effectum deduci haud possunt; id quod in Germaniâ experti sæpe sumus non absque insigni boni publici detrimento. Generosos spiritus & altas suscitatur cogitationes in animis militum, si Principem, cujus est conferre præmia, factorum suorum spectatorem ac testem habeant. Hoc argumento fortitudinem suorum Hannibal inflammabat: *Nemo vestrum est, aiebat, cujus non idem ego spectator & testis, notata temporibus locisque referre possim decora.* Idem Gofredus faciebat, cum sic milites alloqueretur:

*Di chi di voi no sò la patria, e' l' seme,
Quale spada m' è ignota, ò qual saetta,
Benche per l' aria ancor sospesa treme.*

Et ratione necessum non erit, ut Princeps potentia suæ vires Generali alicui committat, quod tam exploratum est periculum, ut minus etiam tutum crederetur, quòd eas Tiberius in manibus filii sui Germanici^r constitueret. Atque hoc ipsum maximè in civilibus seditionibus locum habet, in quibus (ut diximus) præsentia Principis facillimè rebellium componit^s animos.

§. Verum non qualiscunque belli motus, aut civitatis alicujus jactura movere debet Principem, ut prodeat foras, & aulam suam deserat, unde in omnia reliqua manat regimen, prout Tiberius expendebat in tumultibus^t Germaniæ; cumque alio tempore ipsi obtrectarent, quòd non abiret ad componendas Hungariæ & Germaniæ Legiones, *immotum adversus eos sermones se præbuit, fixumque ei fuit, non omittere caput rerum, neque se remque publicam in casum dare.* His rationibus ducebantur, qui auctores erant Davidi, ut ne

^p Me verò, inquit, presentē, quam multis navibus comparas? Plut. in Epoph.

^q Et is vos ego, qui nihil unquam vobis præcepi, quin primus me periculis obtulerim, qui sæpe civem clypeo meo texi. Curt. lib. 8.

^r In cujus manu tot legiones, immensa sociorum auxilia, mirus apud populum favor, habere imperiū, quàm expectare mallet. Tac. l. 4. Annal.

* Liv. dec. l. 2
Tass. can. 20.

^s Divus Iulius seditionē exercitūs verbo uno cōpescuit, Quirites vocando, qui sacramentū ejus detrectabant.

Divus Augustus vultu & aspectu Aethiæ legiones exterruit. Tacit. lib. 1. Hist.

^t Neq, decorū Principibus, si una alterave civitas turbet, omiſſa urbe, unde in omnia reginē. Tac. lib. 3 Annal.

Tacit. lib. 1. Annal.

egredèretur in prælium contra Israëlitas, qui Absalonis partes sequebantur, eò quòd ipsorum fuga, aut clades tantum damnum allatura non esset, quàm ipse in personâ suâ, quæ decem millibus æquivaleret, si aut fugeret, aut cæderetur, adeoque satiùs fore videretur, ut is pro præsidio in urbe remaneret, quod & fecit. Quòd si bellum suscipiatur ad injuriam aut despectum vindicandum, aliis

Claud.

^u Egrediar & ego vobiscum. Et respondit populus: Non exhibis: si enim fugerimus, non magnopere ad eos de nobis pertinebit, sive media pars ceciderit è nobis, non satis curabunt: quia tu unus pro decem millibus computaris: melius igitur est, ut sis nobis in urbe præsidio. Ad quos Rex ait: Quod vobis videtur rectum, hoc faciã. 2. Reg. 18. 3. & 4.
^z Ne nova moliretur, nisi prioribus formatis. Tacit. lib. 12. Annal.

Vindictam mandasse sat est.

Idem videtur; si solius defensionis causâ arma sumantur, nec evidens urgeat periculum: tunc enim majorem Principi pariet existimationem, si contemnat illud, & defensionem alteri alicui Duci commendet. Quòd si bellum geratur ad aliquid de novo acquirendum, vel occupandum, vehementer censebitur ambitio, semet objicere periculis, & majoris est prudentiæ per alium aliquem Fortunam experiri, pro eo ac fecit Rex Ferdinandus Catholicus, occupationem Regni Neapolitani Magno Duci; Indiarum verò Hermanno Cortesio committendo. Si belli Dux occumbat, in ejus locum sufficitur alius; at si Princeps pereat, pereunt omnia, ut Regi Sebastiano accidit. Absentiæ Principum ab aulis periculo non carent. Id experientia in Hispaniâ comprobavit, quando Carolus Quintus Imperator ab illâ abfuit. Nec decet, ut Princeps ad novas Provincias conquiendas suas exponat^x discrimini. Idem ipse Sol, cujus figurâ in præfenti utimur Symbolo, nunquam abit ad polos invisendos, quia alter eorum interim in discrimen veniret.

————— *Medium non deserit unquam,*

Cæli Phœbus iter, radiis tamen omnia lustrat.

Claud.

^y Ipse Lugduni vim fortunamque Principatus è proximo ostentaret, nec parvis periculis immixtus, è majoribus non defuturus. Tac. lib. 4. Hist.

Regibus apum Natura alas dedit quidem, sed exiguas admodum, ut ne longè à Regno suo secederent. Ad illud solum bellum Princeps procedat, quod intra Imperii sui fines geritur, aut quando evidens periculum illi ipsi imminet. Eam ob causam Mucianus Domitiano Imperatori suavit, ut Lugduni in Franciâ se contineret, & tum primùm se moveret, cum Provinciarum illarum status, aut Imperium majoribus periculis^y jactarentur; nec bonum fuit consilium, quod Ti-

tianus

tianus & Proculus Othoni dedere, ut ne pugnae ad Bedriacum praesens adesset, è cujus successu Imperium ~ dependebat. Fortiorem magisque prudentem in praesenti occasione se nunc exhibet Serenissimus Archidux Leopoldus, qui etsi oppugnari se videat Salefeldii junctis hostium copiis, & longè etiam majoribus, quàm ipse habeat, sua tamen contemnit pericula, & generosâ constantiâ semet tuetur, probè sciens in eventu illo salutem Imperii, & Augustissimæ Domûs Austriacæ consistere: atque adeò primus est in periculis & laboribus militaribus;

————— * *Monstrat tolerare labores;*

Non jubet.

§. Verùm in his quoque casibus opus est belli conditionem expendere; num scilicet Princeps absens Statum suum majori periculo aut interno, aut externo expositurus sit; num fortè successionem suam adducturus in discrimen; num fortis sit satis, & armorum capax, & ad ea propensionem habeat: nam si vel aliqua conditionum illarum defuerit, plus alienâ manu efficiet, potentiam suam, & vires alteri committendo, ut in Magnete videmus, qui tangendo ferum, eique virtutem suam communicando, majus elevat pondus, quàm se solo faceret. Quòd si gravis fuerit necessitas, satis erit, Principem in vicino esse, ut arma sua majori cum ardore promoveat, manendo alicubi, unde è propinquo deliberet, statuatur, & mandata det. Ita Augustus faciebat, qui nunc Aquilejam, nunc Ravennam, nunc Mediolanum concedebat, ut bellis Hungaricis & Germanicis propius assisteret,

^z Postquam pugnari placitum, interesse pugnae Imperatorem, an se poni meli⁹ foret, dubitavere. Paulino & Celso jam non adversantibus; ne Principem objectare periculis viderentur; iidem illi deterioris consilii perpulere, ut Brixellum conderet, ac dubiis praeliorum exemptus, summa rerum & Imperii se ipsum reservaret. Tacit. lib. 2. Hist.

* Lucan. l. 9.

SYMBOLVM LXXXVII.

Sophoc.

NON semper fortunata est prudentia, nec infausta semper temeritas, & quamvis *quisquis sapit celeriter, non tutò sapiat*, expedit tamen interdum ingeniis igneis, ut in decernendo primum sequantur impetum naturalem, quia si cunctentur, refrigescunt paullatim, & determinare se rectè nequeunt; nec malè evenire solet (in bello præsertim) si ferri se sinant occultâ illâ vi caussarum secundarum, quæ si ingenia non cogat, movet tamen, ut cum eâdem non infeliciter operentur. Divinus quidam Genius iis adest actionibus, quæ suscipiuntur audaciùs, nimirum
Audaces fortuna juvat.

Scipio

Scipio in Africam trajicit, & ultrò se credit fidei Africanæ Siphacis, vitam suam & salutem publicam urbis Romæ in apertum adducendo discrimen: Iulius Cæsar in exiguâ aliquâ naviculâ furori Adriatici maris se committit, & utrique sua feliciter cedit temeritas. Non omnibus à prudentiâ fati caveri potest, nec res grandes susciperentur, si eventus omnes & pericula in deliberationem illa traheret. Gaspar Borgias Cardinalis ementito habitu Neapolin ingressus est, cum plebem inter & Nobilitatem seditionem exortam intelligeret: periculum grande erat, cumque è Comitibus aliqui media quædam ei proponerent, quibus securitati suæ magis consuleret, respondit animo planè libero & generoso: *Nulum nunc in istâ occasione deliberandi tempus est, aliquid casui permittendum.* Si post magna patrata facinora, in conjuncta simul pericula conjiceremus oculos, non ea aggredere mur iterum. Iacobus Rex Aragonius, cum mille peditibus, equitibus trecentis & sexaginta urbem Valentiam obsidere ausus est, & licet omnibus expeditio hæc temeraria videretur, immò impossibilis, deditio tamen facta. Consilia audacia ex eventu ferè judicantur, si feliciter exeunt, laudantur à prudentiâ, & damnantur ii, qui tutiora suaserant. Nulum est judicium, quod aut in celeri temeritate, aut cum moderatè agit, cavere sibi satis possit, quia ab eventibus futuris, & sagacissimæ etiam providentiæ incertis dependent. Interdum temeritas occasionem antevertit, & subsequitur moderatio; interdum inter utramque transit illa subitò, nec capillum habet in occipite, quo detineri possit.

Fronte capillata est, sed post occasio calva.

Omnia ab æternâ illâ providentiâ dependent, quæ ad agendum nos efficaciter impellit, quando ad ejusdem dispositionem & effectum divinorum decretorum ita expedit, & tunc consilia audacia non nisi prudentia sunt, errores verò rectitudo ipsissima. Si Monarchiæ alicujus superbiam velit deprimere, ne instar Babylonice turris cælum tentet contingere, confundit consilia & linguas Ministrorum, ne consentiant inter se; adeò ut si unus calcem petat, alius aut id

non

Mar. Hist.
Hispan. lib. 12.
c. 19.

^a *Fortuna in
sapientiam
cessit. Tac. de
more Germ.*

^b In tollendo
manum, saxo
funda deiecit
exultationem
Goliath. Eccles.

47. 5.

Tac. lib. 13.
Annal.

Tacit. lib. 3.
Hist.

^c Struebat jam
fortuna, in di-
versâ parte
terrarum, ini-
tia causâsq;que
Imperio. Tac.
lib. 2. Hist.

non intelligat, aut arenam illi porrigat. In præmaturo eorum obitu, qui cum summo imperio præsumunt aliis, non eum finem præ oculis habet, ut vitæ filum iis abrumpat, sed ut majestatem illam humi sternat. Spiritus sanctus victoriam Davidis à Goliatho reportatam referens, non dicit, lapide corpus ejus dejectum fuisse, sed ejus^b exultationem. At si contra Monarchiam aliquam evehere cogitet, creat illâ ætate magnos Duces & Consiliarios, aut facit eligi, & occasionem iis præbet exercendæ fortitudinis, & consilii sui dandi aliquod specimen. *Pleraque in summâ fortunâ auspiciis & consiliis potiùs, quàm telis ac manibus geruntur.* Tunc examen apum in ipsas cassides immigrat, & florent arma, uti floruit in monte Palatino venabulum Romuli apro intentatum. Ictus etiam errans Fundatoris illius Monarchiæ Romanæ feliciter cecidit, tanquam ejusdem prognosticon; atque adeò non semper fortitudo est, aut prudentia, quæ erigit aut sustentat (etsi instrumenta esse soleant) Monarchias, sed impulsus ille superior, qui causas omnes simul sumptas movet, pro earum augmento, aut conservatione, & tunc etiam casus ab æternâ illâ Mente directus efficit, quod prudentia minimè sibi imaginari antea potuisset. Cum rebellasset Germania, & res Romanæ in extremâ essent desperatione, *affuit, ut sæpe aliàs, fortuna populi Romani ex Oriente.* Si ad ejusmodi fines destinata est fortitudo, & prudentia magni alicujus Herois, nemo alius, quantumvis fortis & eximius ille sit, gloriam fines istos assequendi eripere illi poterit. Aubenius insignis miles fuit, sed minimè felix, quòd movisset adversus magnum Ducem, destinatum ad firmandam in Italiâ Monarchiam Hispanicam, Deo nimirum disponente (uti & fecit cum Imperio^c Romano) initia illius & causas, operâ in primis Regis Ferdinandi Catholici, qui prudentiâ suâ & regnandi penitiâ Monarchiæ illius jaceret fundamenta, eandemque fortitudine suâ erigeret, ac dilataret: tam attentus sanè ad incrementa illius is advigilabat, ut nullam, quæ sese offerebat, occasionem negligeret, immò ultrò omnes accerferet, quas judicium humanum ullo modo asse-

do assequi poterat : tam denique in exequendo strenuus , ut primus semper esset in subeundis periculis , & laboribus militaribus exantlandis; cùmque hominibus longè facilius esse soleat aliorum imitari exemplum , quàm iussu exequi , dabat operam , ut operibus suis potiùs , quàm mandatis præciperet. Verùm quia ingens illa fabrica egebat operis , protulit ætas illa (magnorum Virorum feracissima) Columbum, Hermannum Cortesium , ambos fratres , Franciscum , & Ferdinandum Pizarrum , Antonium de Leiba , Fabritium , & Prosperum Columnam , Ramonem de Cardona , Marchiones de Pescara , & Basto , & plures alios Heroës , tam illustres , ut vix unum talem singula ferant sæcula. Ad istum finem longo tempore vitam eorum Deus tunc produxit , nunc non furor Martis , sed lenta aliqua febris eam ante tempus eripit. Intra annos oppidò paucos immaturâ morte sublato vidimus Petrum de Toledo , Ludovicum Fajardo , Fridericum de Toledo , Marchionem Spinola , Consalvum de Corduba , Ducem de Feria , Marchionem de Aytona , Ducem de Lerma , Ioannem Fajardo , Marchionem de Zelada , Comitem de la Fera , Marchionem de Fuentes , Viros tam illustres , ut non minus adepti sint gloriæ ex rebus cum laude gestis , quàm ex iis , quæ in futurum adhuc ab iisdem orbis expectabat. O profundam æterni Numinis illius providentiam ! quis ex istis non argueret inclinationem Monarchiæ Hispanicæ ? quomodo Claudii Imperatoris temporibus *numerabatur inter ostenta* ,

Tac. lib. 12.
Annal.

diminutus omnium Magistratum numerus , quaestore , adili , tribuno , ac pratore , Et consule , paucos intra menses defunctis ; nisi adverteret , ideò ista tolli instrumenta , ut testatum omnibus fiat , divino potiùs favore , quàm viribus humanis , niti conservationem illius potentia , quæ columna est Reipubl. Christianæ. Primus ille universi Motor has rerum vicissitudines , has Imperiorum alternationes disponit. Vnum sæculum in unâ aliquâ Provinciâ Viros magnos suscitatur , excolit artes , illustrat arma , & aliud sequens mox evertit , & confundit omnia , ut ne vestigia quidem supersint virtutis , aut fortitudinis , quæ præteritis fidem faciant. Quanta , quàm

occulta vis in hæc inferiora , immò in ipsos etiam animos , inest in caussis illis secundis cælestium orbium ! Non mero casu supernæ illæ faces diversæ sunt inter se ac differentes ; aliæ quia statam & fixam habent sedem , aliæ quia hinc inde oberrant ; cumque inæqualitas illa , & inordinatio ad pulchritudinem minimè faciat , signum est , eam saltem conferre ad operationes & effectus. O volumen ingens , in cuius paginis (absque tamen potentiæ suæ , & arbitrii humani obligatione) rerum omnium effector ac molitor Deus Characteribus lucis pro gloriâ æternæ suæ sapientiæ descripsit mutationes rerum & vicissitudines , quas legerunt sæcula præterita , legunt præsentia , legent futura. Floruit olim Græcia armis & artibus , dedit Romæ quæ disceret , non quæ inveniret ; nunc verò in profundâ jacet ignorantia & vilitate. Augusti temporibus ingenia omnium etiam superârunt expectationem , jam inde à Nerone verò rursus ruere cœperunt , ut nec ullus sufficeret labor , nec industria , quæ artes scientiâsque ab interitu prohiberet. Infelices animi illi magni , qui Monarchiis jam labentibus nascuntur , quia aut ad munera non adhibentur , aut ruinæ ponderibus obsistere nequeunt , immò eidem impliciti miserè unâ corruunt absque honore & famâ , quin *etiam meritò accidisse videtur interdû , & casus in culpam transit*. Nullam liberæ voluntati Deus vim facit ; sed tamen , aut ipse caussarum cursus eam secum trahit , aut cessante divinâ illâ luce , suapte sponte impingit , & evertuntur ejus consilia , aut executioni mandantur^d ferrius. Principes & Consilarii oculi sunt Regnorum , & quando Deus hæc evertere cogitat , illos excœcat , ut nec pericula videant , nec agnoscant remedia. Quod maximè profuturum putant , cum eo aberrant vel maximè. Casus vident , & eos non anteverunt , immò quantum in ipsis est , accersunt potius. Exemplum periculosum veritatis istius nobis præbent Cantones Helveti tam prudentes semper & fortes in tuenda patriâ suâ & libertate , nunc tamen ad eò negligentes , sine omni curâ , ut ipsi sibi ruinæ imminentis causa sint. Constituerat Rempublicam eorum primus Monarchia-

Vellejus.

^a Cujuscungq;
fortunam mu-
tare cõstituit,
consil: a cor-
rumpit. Vell.
lib. 11.

* Claudet o-
culos vestros ,
Prophetas , &
Principes ve-
stros , qui vi-
dent visiones
vestras , ope-
riet. If. 29. 10.

chiarum Auctor inter antemuralia Alpium & Rheni, eamque cinxerat Provinciis Alsatia, & Lotharingia, & Burgundia adversus potentiam Franciae & aliorum Principum, cumque à belli incendio longissime abessent, felici & optata gaudentes tranquillitate, ultro Martem ad loca finitima evocârunt, foveruntque, spectantes è propinquo Provinciarum illarum ruinam in proprium eorum damnum deinde redundantem, quippe qui non adverterent, quanta sint pericula potentiae alicujus vicinae, quae viribus superat, & cujus fortuna necesse est, ut ex eorum cineribus assurgat altius. Metuo sanè (ô utinam fallar!) ne jam aetas illa consistentiae corporis Helvetici praeterierit, & ne deficere illud jam coeperit, consumptis iis spiritibus & viribus, quae aestimationem ei & magnitudinem peperere. Habent nimirum Imperia suas periodos. Quod duravit diutius, à fine & termino suo abest propius.

SYMBOLVM LXXXVIII.

QUAM mira Magnetis vis, quæ tam admirandos edit effectus! Quàm amica ejus cum stellâ polari consensio, ut licet in hujus pulchritudine, pondere suo præpeditus, suos non semper defigere possit oculos, faciant id tamen acus magnete tinctæ! Quæ inter utrumque proportio est? quæ tanta vis, ut nec in distantia quidem tam longâ & remotâ operari desinat? Et cur in illam stellam, aut cæli punctum inclinatur potius, quàm in aliud? Nisi communis esset experientia, ignorantia artibus magicis illud ascriberet; uti solet in effectibus Naturæ extraordinariis, quando occultas & efficaces ejus causas penetrare non potest.

Nec

Nec minùs admirabilis est magnetis effectus, in attrahendo ad se, levandóque ferro, contra insitam ei gravitatem; quin illud ipsum impetu quodam naturali, quo fertur ad obediendum potentiaë isti superiori, sese illi unit, & facit suapte sponte, quod violentum esse debuerat. Ab hac prudentiâ vellem nunc Principem esse instructum, ad cognoscendum causarum concursum, qui (ut diximus) Imperia aut erigit, aut evertit, sciendúmque quomodo in eo se gerere debeat, ut nec contra nitendo causarum illarum vim augeat, nec statim cedendo effectus earundem facilioret: nam series illa & connexio causarum, à causâ primâ motarum, fluvio similis est, qui quando alveo suo ordinario decurrit, facile in diversos dividitur rivulos, aut aggestis aggeribus in hanc aut istam partem derivatur, & pontibus insterni se sinit; verùm ubi continuis imbris, aut nivium liquefactum aquis auctus fuerit, nulla patitur obstacula, & si quis ei obsistat, hæc ipsa detentio vires ejusdem auget, ut omnia perrumpat. Eam ob rem Spiritus sanctus nos monet, ne opponamus nos cursui fluminis. Patientia impetum illum superat, qui citò transit, evanescente sensim potentia: unde & mali augurii loco habebatur pro bello Vitellii in Oriente, quòd Euphrates tantoperè excrevisset, & vortices velut coronas quasdam spumæ candidæ ostenderet, considerantibus nimirum, quàm mox desinerent illi fluminum impetus. Quando igitur multæ causæ in unum conspirantes victorias Principis hostilis comitantur, & felicem expeditionibus militaribus viam patefaciunt, magnæ erit prudentiæ, tempus iis indulgere, ut seipsis sensim deficient, non quòd illæ necessitatem aliquam inferant liberæ voluntati, sed quia hujus libertas in solos animi & corporis motus tenet imperium, non in illa exteriora. Poterit illa quidem non cedere casibus, ut tamen ab iisdem non obruatur, efficere semper non poterit. Plus constantia in sperando valet, quàm fortitudo in præliando. Noverat illud Fabius Maximus, adeóque illum Hannibalis torrentem præterlabi passus est, donec longis cunctationibus imminutum vicit, & Rempublicam

^a Nec coneris
contra ictum
fluvii. Eccl. 4:
32.

^b Fluvium in-
stabilis naturæ
simul ostende-
ret omnia, ra-
peretque.
Tacit. lib. 6:
Annal.

Romanam conservavit. Eventus vires, & incrementum sumunt ab invicem, & opinione auctoritatem nacti crescunt subito, ut nulla tanta sit potentia quæ iis obsistere satis possit. Carolum Quintum Imperatorem fortunatum reddidit & gloriosum Monarchia Hispanica, felix effecit Imperium ejusdem prudentia, fortitudo, & vigilantia præsens in rebus omnibus, quas eximias illius dotes communis Nationum omnium applausus & admurmuratio sequebatur: omnes ad fortunam ejus se adjungebant, & Rex Franciæ æmulatione tantæ gloriæ eandem infringere conatus, suammet libertatem perdidit. Quantis armatum minis fulgur erumpit è nubibus! ubi obnixum reperit, tum primum suum exerit robur; absque illo in ipso aëre evanescit: tale fuit illud Sueciæ fulmen è Septentrionis exhalationibus ortum; intra dies paucos de Imperio triumphavit, totumque pænè orbem terrore complevit, & glande unicâ plumbeâ trajectum mox dispersavit. *Nihil rerum mortalium tam instabile ac fluxum est, quam fama potentia non suâ vi nixa.* Fragilis est omnino illa vis caussarum plurium simul concurrentium: aliæ enim alias impediunt, & variis casibus obnoxia sunt ac tempori, quod sensim earum effectus dissipat. *Multa bella impetu valida, per tædia & moras evanescent.* Qui multorum hostium foedere junctorum vires aliquamdiu sustinet, eas cum tempore superat: in multis enim diversæ sunt causæ, utilitates diversæ & consilia, & si contingat in unâ aliquâ re inter eos haud satis convenire, discedunt ab invicem, ac sese dividunt. Nulla foederis consociatio major, quàm illa Cameraensis contra Rempublicam Venetam; verum constantia, & prudentia fortissimi illius Senatûs mox eam disturbavit. Res omnes ad certum assurgunt fastigium, post iterum collabuntur. Qui tempus illud nôisset, facile eas superaret. Quia ista nobis deest notitia, quæ interdum in punctulo aliquo exiguæ morulæ consistit, casibus succumbimus. Impatientia nostra, aut ignorantia graviores eos efficit: cum enim scire sæpe nequeamus, quanta in iis vis insit, ultrò cedimus, aut eos etiam promovemus iis ipsis mediis violentis, quibus

Tacit. lib. 13.
Annal.

Tacit. lib. 2.
Hist.

Opportunos
magnis con-
siliis transitus
rerum. Tacit.
lib. 1. Hist.

eos avertere molimur. Exordiri Deus cœperat magnitudinem
 Cosmi de Medicis, & qui sistere eam voluerunt, è Republicâ
 Venetâ illum proscribendo, supremum illius Dominum
 eum effecere. Majori cum prudentiâ fortunæ illius torren-
 tem observavit Nicolaus Vzanus, & ne ab oppositione in-
 crementum sumeret, fatius esse putavit, nullam (dum vive-
 ret) ei præbere offensæ occasionem; at unâ cum illius mor-
 te consideratio tam prudentis consilii desiit. Nec occulta es-
 se potest major illa vis similium casuum, siquidem in ho-
 rum prosperitatem conspirant omnia, etsi primo intuitu fini
 eorundem planè videantur contraria, atque adeò *optimum*
tunc est pati, quod emendare non possis, & Deum, quo aucto-
re cuncta eveniunt, sine murmure comitari. Nec decet, ferrum
 magis obedire Magneti, quàm nos voluntati divinæ. Minus
 incommodi patitur, qui cursu illo rapi se finit, quàm qui
 eidem obnititur. Stulta cogitatio est, Dei consilia velle ever-
 tere. Non ideò certæ esse desierunt prædictiones de statuâ,
 cui pedes erant lutei, ut Nabuchodonosor^d somniaverat,
 quòd aliam ex auro solido fieri curasset, eamque jussisset
 adorari. Verùm hæc voluntatis nostræ ad divinam accom-
 modatio non tam bruta esse debet, ut credamus omnia sic
 ab æterno esse ordinata, ut sollicitudine nostrâ & consilio
 emendari nihil possit: hæc ipsa enim animi imbecillitas fo-
 ret, quæ divini illius ordinis causâ extitisset: sic agere nos
 oportet, ac si omnia à nostrâ dependerent voluntate, nam
 nobismet ipsis utitur Deus ad fortunam nostram adversam,
 aut prosperam. Pars rerum sumus, & ea non minima. Tam-
 etsi eæ sine nobis dispositæ fuerint, sine nobis tamen factæ
 non sunt. Disrumpere non possumus illam eventuum te-
 lam, in textrinâ æternitatis pertextam, at potuimus ad illam
 texendam concurrere. Qui causas disposuit, effectus antè
 vidit, & cursum iis permisit, suo tamen subjectum imperio.
 Quem voluit, à periculo vindicavit, alium contrâ in pericu-
 lo reliquit, ut in eodem liberè ageret: si illud gratiæ fuit aut
 meriti, hoc justitiæ ascribi debet. Implicita ruinis casuum
 unâ cadit voluntas nostra, cùmque sapientissimus ille rerum

Sen. ep. 108,

^d Nabuchodo-
 nosor Rex fe-
 cit statuam
 auream. Dan.
 3. 1.

^e In manu
 Domini pro-
 speritas homi-
 nis. Eccl. 10. 5

¶ Annon ha-
bet potestatem
figulus luti, ex
eadem massâ
facere aliud
quidem vas in
honorem, aliud
verò in contu-
meliam? Ad
Rom. 9. 21.

Sen. Ep. 98.

¶ Non enim
votù, neq, sup-
pliciu mulie-
ribus auxilia
Deorum parâ-
tur, vigilando,
agendo prospere
omnia ce-
dunt. Sallust.
Catil.

omnium conditarum figulis supremus sit arbiter, potuit pro libitu vasa sua destruere, & aliud in ostentationem & gloriam effingere, aliud in contumeliam. In disponendis ab æterno Imperiis, eorundem incrementis, mutationibus, aut ruinis, semper animo suo præsentis habuit supremus ille orbium Gubernator fortitudinem & virtutem nostram, nostram item negligentiam, imprudentiam, aut tyrannidem, eaque præscientiâ fultus ordinem rerum æternum disposuit congruenter motui & executioni nostræ electionis, absque ullâ ei factâ violentiâ: sicut enim nullam voluntati nostræ infert necessitatem, qui ratiocinando ipsius assequitur operationes, ita nec is, qui immensâ suâ sapientiâ eas longè antè prævidit. Propter immutationes Imperiorum voluntatem nostram non coëgit, quin illa immutavit potius, quia hæc à recto tramite liberè descivit. Crudelitas Regis Petri tutè exercita in causâ fuit, cur ei frater suus Henricus in Coronâ succederet, non contra. *Valentior enim omni fortunâ animus est, in utrumque partem res suas ducit, beatæque ac misere vitæ causa est.* Fortunam à casu expectare, ignavia est. Credere, præscriptam & definitam jam esse, desperatio. Inutilis foret virtus, & vitium per violentiam excusaretur. Conjiciat Serenitas Vestra oculos in gloriosos suos Progenitores, qui Monarchiæ hujus amplitudinem crexerunt, videbit, opinor, eos non à casu fuisse coronatos, sed à virtute, à fortitudine, à laboribus, & iisdem postea artibus eam conservatam à Posteris, quibus eadem debetur gloria: neque enim minùs suam fabricatur fortunam, qui eam tuetur, quàm qui eandem primò erigit. Tam eam acquirere difficile est, quàm facilis ejus ruina. Vnica sola hora imprudenter transacta evertit, quod annis multis partum fuit. Agendo & vigilando Dei parantur & auxilia.

SYMBOLVM LXXXIX.

CONCORDIA res parvæ crescunt; discordiâ res maximæ dilabuntur. Unitæ inter se cuilibet vi resistunt, quæ divisæ imbecillæ erant ac debiles. Quis jubam equinam junctis pilis extrahere poterit, aut sagittarum fasciculum^a diffringere? & singulæ tamen minimæ etiam violentiæ resistere nequeunt. His Symbolis Sertorius, & Scilurus Scythia vim concordiæ adumbrabant, quæ ex partibus multis distinctis unum corpus unitum & robustum efficit. Cura tranquillitatis publicæ mœnia civitatum supra staturam hominum erexit, eâ altitudine, ne subire illa possent; & multi tamen simul milites, concertis invicem scutis, alios unione reciproca,

^a Funiculus triplex difficile rumpitur. Eccli. 4. 12.

procâ, & concordia in altum extollentes, eorum superabant cacumina, & expugnabant. Omnia Naturæ opera amicitia & concordia conservantur; & contra hanc deficiente, illa quoque extinguuntur, & pereunt: siquidem causa mortis alia non est, quam dissonantia & discordia partium, à qua vitæ conservatio dependet. Idem profus in Rebus publicis accidit; uti eas consensio communis in unum coëgit, ita majoris aut potentioris partis dissensio dissolvit vicissim, & dissociat, aut novas iis inducit formas. Civitas, quæ per concordiam erat civitas unica, absque eâ in duas; immò tres interdum, aut quatuor civitates dividitur, sublato amoris vinculo, quo cives in unum corpus coalescebant. Atque hanc dissociationem parit odium, unde mox vindicta oritur, ex hanc contemptus legum, sine quarum auctoritate vim suam perdit^b justitia; absque istâ verò ad arma concurretur, & excitato belli civilis incendio, facile ruit Reipublicæ ordo, qui in unitate consistit. Simul ac apiculæ discordes inter se esse incipiunt, dissolvitur illa Respublica. Antiqui, ut discordiam exprimerent, foeminam depingebant vestes suas lacerantem.

^b Et justitia legem in concordia disposuerunt. Sap. 18.9.

Virgilius.

Et scissâ gaudens vadit discordiâ pallâ.

^c Qui facit concordiam in sublimibus. Job 25. 2.

Tacit. in vitâ Agric. Tacit. lib. 1. Hist.

Quòd si idem illud inter cives efficit, quomodo ad defensionem utilitatè que communem ii unire se poterunt? quomodo Deum habebunt propitium, qui ipsa est concordia, eamque tanto operè diligit, ut cum eadem, Iobo teste, Monarchiam cælestem suam tueatur, ac foveat? Plato dicere solebat, nihil æquè Rebus pub. perniciosum esse, ac divisionem. Concordia civitatis ornamentum est, murus & præsidium. Ne ipsa quidem malitia absque illâ consistere diu poterit. Dissensiones domesticæ hosti victoriam tribuunt. Propter Britannorum discordias de Romanis agebat Galgacus: *Nostris illi dissensionibus, & discordiis clari, vitia hostium in gloriam exercitûs sui vertunt. Conversis ad civile bellum animis, externa sine curâ habentur.* Verùm non obstantibus his aliisque rationibus suadent nonnulli Politici, disseminandas esse inter cives discordias, ad conservandam Rem-
publi-

publicam, eúmque in finem apes in exemplum adducunt, in quarum alvearibus semper murmur aliquod auditur, & dissensio; verùm id opinionem illam minimè roborat, quin evertit potiùs: siquidem illa murmuratio non est dissonantia voluntatum, sed vocum concordia, quibus sese mutuò ad mellis conficiendi labores quasi hortantur, & excitant, perinde ac nautæ solent, quando vela expediunt. Nec valet argumentum à quatuor humoribus corporum viventium, contrariis inter se & pugnantibus: nam potiùs ex eorundem pugná multæ nascuntur infirmitates, & vitæ brevitates, dum prædominans aliquis victoriam tandem obtinet. Hinc corpora solùm vegetabilia, quia pugnante illâ contrarietate carent, perdurant diutiùs. Planè necesse est, ut quod à seipso dissidet, & discordat, patiatur; quod verò patitur, diuturnum esse non potest. Quis divisâ Republicâ aliquâ dissensionum flammam intra certos & definitos terminos continere poterit? quis eam restinguet postea, si omnes involverit? Factio potentior opprimeret imbecillior, & illa, ut se tueatur, hæc ut se ulciscatur, extraneis utentur viribus, & Republicam servituti subjicient, aut novam introducent gubernationis formam, quæ semper ferè tyrannica erit, ut plurima exempla testantur. Ad officium Principis nequam pertinet dissociare civium animos, sed concordem illos servare potiùs, & amicos, nec in ejus obsequium & amorem conspirare possunt ii, qui divisi sunt inter se, aut qui non perpendunt, unde tantum sibi damni oriatur. Quoties itaque Princeps ipse discordiæ causa est, permittit Providentia divina (utpote quæ illam extremè^d detestatur) ut eæ ipsæ artes, quibus conservare se studebat, eidem ruinam accersant: factiones enim illud advertentes eum despiciunt & abominantur, tanquam primum dissensionum suarum auctorem & incentorem. Rex Italus magno Germanorum cum applausu & amore acceptatus fuit, quia discordias non fovebat, & pari in omnes affectu ferebatur.

^d Et septimū detestatur anima ejus, eū, qui seminat inter fratres discordias.
Prov. 6. 19.

§. Ob has ergo aliásque similes rationes cavere debet Princeps, ne discordiæ radices agant; sed in eo elaborare potiùs,

tius, ut Status sui unionem foveat, quam facilè conservabit, si attenderit ad observantiam legum; ad unitatem Religionis, ad frugum & annonæ abundantiam; ad æqualem præmiorum & gratiarum distributionem; ad conservationem privilegiorum; ad occupationem vulgi in artibus mechanicis; nobilium in gubernatione publicâ, armis, & literis; ad prohibitionem conventuum; ad frugalitatem & modestiam majorum; ad minorum tranquillitatem; ad frænum, quo coerceri possint, qui privilegiis gaudent, & immunes videri cupiunt; ad mediocritatem denique divitiarum & remedium egestatis. Nam correctis & bene constitutis rebus istis, bona inde confurgit gubernatio; & ubi hæc reperitur, ibi pax viget & concordia.

Tunc solùm operæ pretium videri posset & licitum excitare in Regnis discordias, cùm ipsa seditionibus & bellis civilibus turbata jam fuerint, in factiones varias ea scilicet distrahendo, ut tantò minor sit improborum potestas: tunc enim finis alius non est, quàm pacem bonis reddere; curare verò, ut ea inter perturbatores impediatur, defensio est naturalis: siquidem *concordia malorum contraria est bonorum*, & sicut optandum est, ut boni pacem habeant ad invicem, ita optandum est, ut mali sint discordes. Impeditur enim iter bonorum, si unitas non dividatur malorum.

S. Ifid.

§. Discordia, quam damnamus ut perniciosam Rebus publicis, est illa, quæ ex odio & inimicitia nascitur; non ea contentio, quæ inter Status & membra ejusdem Reipublicæ etiam locum habet, uti Plebem inter & Nobilitatem, inter Milites & Artifices: nam ista contrarietas, aut potius æmulatio illâ ipsâ naturarum & finium diversitate distinctos servat gradus & sphæras Reipublicæ, eamque tuetur ac fovet, nec censendæ sunt seditiones, nisi quando Status se uniunt, & commoda singulorum propria inter se faciunt communia; haud secùs atque ex commixtione elementorum & fluviorum, ac torrentium concursu nascuntur tempestates. Oportet igitur, ut in hanc divisionem Princeps advigilet, & sic eam moderetur ac temperet, ut nec ad omnimodam unio-

unionis dissolutionem, nec ad illicita partium fœdera perveniat.

Idem quoque inter Ministros procurari debet; ut certa aliqua æmulatio, & unius erga alium diffidentia magis sollicitos eos habeat, & attentos ad officii sui obligationes: nam si eo non probè curato, dissimulentur errores, & celentur delicta, aut illi in commoda sua privata unanimi consensu conspirent, actum erit de Principe ejúsque statu, neque adhiberi poterit remedium, quia non aliâ manu, quàm ipsorummet Ministrorum id fieri oportebit. Verùm si honesta illa inter Ministros & generosa æmulatio in odium & inimicitiam degeneret, eadem creabit incommoda: magis enim erunt solliciti, ut unus alteri contradicat, & consilia actionésque alterius evertat, quàm ut bonam publicum & Principis sui obsequium promoveant. Quisque suos habet amicos & fautores, & vulgus facilè ad partium studia inducitur, unde tumultus oriri solent & dissensiones. Eam ob causam junxêre se Drusus & Germanicus; ne fortè afflante eorum favore cresceret discordiarum flamma, quæ in Tiberii palatio succensa fuerat. Ex quo illud etiam liquet, quàm erroneum fuerit Lycurgi judicium, qui inter Reges Lacedæmonios discordias disseminabat, jubebátque ut si qui procul mittendi essent Legati, ad id muneris legerentur ii, inter quos inimicitia aliqua intercederet. Et habemus hâc nostrâ ætate exempla non pauca damnorum publicorum, quorum causâ fuit dissidium Ministrorum, qui simul missi fuerant ad unum aliquod negotium pertractandum, eò quòd crederetur, illam ipsam æmulationem iis stimulo fore, ut quàm optimè rem conficerent. Vnum est Principis obsequium, nec rectè curari potest, nisi per eos, qui concordés sunt inter se: quo nomine Agricola laudat Tacitus, quòd *procul ab æmulatione adversus Collegas* esset. Et sanè minus incommodi est, per Ministrum aliquem malum aliquod geri negotium, quàm per duos etiam bonos, si inter eos non satis conveniat id, quod rarò feliciter cedit.

Tacit. in vitâ
Agric.

§. Nobilitas maxima Principis securitas est , & periculum maximum : corpus enim est admodum potens , quod maximam plebis partem post se trahit. Cruenta nobis exempla Hispania & Francia suppeditant : illa temporibus præteritis , hæc sæculis omnibus. Remedia sunt , illam beneficio æmulationis , cum dictâ tamen moderatone à plebe , & à seipsâ servare divisam : multiplicare item , & æquales reddere Nobilium titulos ac dignitates : fortunas eorundem insumere in ostentationes publicas : generosos eorum animos impendere laboribus & periculis bellicis : distrahere eorum studia occupationibus pacis , & sublimiores spiritus servilibus aulæ obsequiis deprimere.

SYMBOLVM XC.

IN Scripturâ sacrâ Reges fluviis comparantur. Ita intelligi debet illud Prophetæ Habacuc, cùm dixit Deum scissurum fluviis^a terræ; quo innuere volebat, divisurum Deum potentiam & vires eorum, qui contra populum suum arma sumpsissent; id quod expertus est David in clade illâ, quam Philisthæis intulit, & palàm confessus exclamavit: *Divisit Dominus inimicos meos coram me, sicut dividuntur aquæ.* Nullum efficacius medium, ad sternendam potentiam aliquam, quàm divisio: nam vel maxima etiam, si dividatur, resistere ultrâ non potest. Quàm superbè intra al-

^a *Fluvios
scindes terræ.*
Habac. 3. 10

2. Reg. 5. 20.

veum suum decurrit flumen, & perruptis etiam ripis atque aggeribus novas sibi vias aperit; at si in varios diducatur rivulos, vires amittit, & fit omnibus pervium. Ita fluvio Gyn-di accidit: nam cum in eo equus aliquis Regi Cyro inprimis charus fortè submersus fuisset, tantopeiè is exarsit iracundiâ, ut jusserit illicò in centum & sexaginta rivulos eum dividi, quo factò & nomen perdidit & magnitudinem, quique antea vix pontes ferebat, postea à quocunque vadari poterat. Eò spectabat consilium, quod quidam dederunt Senatui Romano temporibus Tiberii Imperatoris; fluvio Tiberi scilicet venam esse incidendam, aliò divertendo lacus & fluvios, qui in illum se^b exonerabant, ut nimirum vis ejus imminueretur, neque propter inundationes Roma in metu semper & periculo versaretur. Verùm Senatus id facere renuit, ne illam Tiberi gloriam^c eriperet. Omnia ista Symbolo præsentem occasionem dedere, significando nimirum per fluvium in diversas divisum partes, quanti intersit Principum potentiorum vires distrahere: quò enim potentia major est, eò majoribus viribus, sumptibusque ad suam defensionem indiget, ne pro eâ re habere potest tot Duces & copias militares, nec mala omnia antevertere. Perturbatur animi fortitudo & prudentia, quando è partibus tam diversis pericula minitantur. Estque hoc securissimum medium, & utenti minimè sumptuosum: majores quippe habet effectus tuba aliqua militaris, quæ in diversis Regni alicujus partibus subito ad arma vocat, quàm bellum aliquod solenni ritu indictum.

^b Si annis Nar (id enim parabatur) in rivos diductus superfluo: avisset. Tacit. lib. 1. Annal.

^c Quin ipsi in Tiberim nolle prorsus accolis fluviis orbatû, minor gloria fluere. Ibid.

^d Prudentis esse Ducis inter hostes discordia causas serere. Veget.

Livius.

Mar. hist. Hisp. lib. 25. c. 4.

§. Tutius semper & utilius est, hostium vires dividere, & inter ipsos eorum status discordiæ causas^d serere: *discordia enim & seditio omnia facit opportuniora insidiantibus.* Ejusmodi artibus dominatum suum in Hispaniâ stabilivêre Phœnices, in varias eam factiones distrahendo. Idem contra eos fecêre Carthaginenses. Eapropter non imprudens fuit consilium Marchionis Gaditani, quando capto Boabdile Granatæ Rege, Regi Ferdinando Catholico suadebat, ut eum libertati redderet, ad alendas porrò factiones, quæ ipsum

sum

sum inter & Patrem ortæ de Coronâ, Regnum in diversa studia distraxerant. *Urgentibus Imperii Romani fatis, nihil jam præstare fortuna majus potuit, quàm hostium discordiam.* Nulla pecunia locatur utiliùs, neque minori cum sanguinis profusione, aut periculo, quàm quæ expenditur in fovendas dissensiones Regni alicujus hostilis, aut eum in finem, ut alius Princeps illi bellum inferat: ita enim minores fiunt expensæ, nec tanta consequuntur damna. Verùm eâ in re singulari advertentiâ opus est: interdum enim ex timore aliquo vano inutiles fiunt sumptus, & detectâ intentione pravâ aperta remanet hostilitas. Quâ de re multa habemus exempla in iis, qui absque causâ ullius acceptæ injuriæ, aut utilitatis suæ propriæ, foverunt hostes Domûs Austriacæ, ut continuo armorum exercitio eam distinerent, suamet æraria inutiliter interim exhaurientes, neque adverterunt tamen, si fortè ab Austriacis oppugnarentur, utilius sibi fore, si ad defensionem suam nunc haberent residuum, quod ad distrahendas illius vires impenderant.

§. Atque hæc tota doctrina absque omni scrupulo politico procedit in bello aliquo manifesto, ubi ratio defensionis naturalis plus valet, quàm aliæ considerationes minùs solidæ, & causâ eadem, quæ bellum justum efficit, illam quoque discordiam reddit licitam. Verùm quando mera est magnitudinis invidiosa æmulatio, minimè his artibus uti licebit: nam qui alterius Principis subditos ad rebellionem concitat, suos quoque docet fieri proditores. Æmulatio inter personas fit, non inter officia. Dignitas in omnibus suis partibus ejusdem rationis est; quod unam earum offendit, lædit omnes. Transeunt passiones & odia, exempla mala manent perpetua. Rem suam agit Princeps, qui nec patitur, ut in dignitatem alterius contemptu peccetur; aut inobedientiâ, nec prodicione in ejusdem personam. Indignum Principe facinus, veneno alium vincere, non gladio. Infame id olim apud Romanos^e habebatur, uti etiam nunc hodie apud Hispanos, qui nunquam ejusmodi occultis artibus contra hostes suos usi sunt, quin immò auxilio iis sæpe fuère. Infi-

Tac. de more Germ.

^e Non fraude, neque occultis, sed palàm, & armatum populum Romanum hostes suos ulcisci. Tacit. lib. 2. Hist.

gne ejus rei exemplum Seren^{ti} Vestræ dereliquit Rex noster Catholicus, quando exercitu auxiliari præstò fuit Regi Franciæ adversùs Anglos, cùm hi occupâssent Insulam Regiam, nec locum dedit Ducis Roani consilio, qui Regnum in Respub. volebat dividi. Alio item tempore, quando sua Majestas per Dominum de Maximi, Nuntium Apostolicum, paratam se obtulit, eidem Regi suâmet præsentia assistere, ut Hugonottas Montis Albani debellare posset, & Provinciis suis ejicere. Quæ insignis & heroïca benevolentia non nisi ingratitude compensata fuit postea, relictis rationi documentis, ut non tam facilè Statûs alieni cõmiseratione tangi se sinat.

S. Atque ex iis, quæ diximus, nemini non licebit colligere, quanti ad defensionem communem referat illa animorum inter subditos concordia & Statuum unio, si nimirum unusquisque alterius periculum pro suo æstimet, quantumvis etiam longè remotum id sit, adeoque modis omnibus conetur, quâ copiis, quâ subsidiis pecuniariis eidem ferre suppetias, ut corpus, quod ex illis conflatur, tueri se possit. Quâ in re errare solent non pauci; dum qui absunt longiùs, existimant periculum ad se non perventurum, aut nequaquam se teneri, ad anticipandos ejusmodi sumptus, majorisque esse prudentiæ, suas conservare vires, donec hostis vicinior fuerit. Sed tunc superatis jam difficultatibus, & Statibus antemuralibus occupatis, reliqui resistendo amplius non erunt. Ita Britannis accidit, de quibus sic Tacitus: *Olim Regibus parebant, nunc per Principes factionibus, & studiis trahuntur; nec aliud adversùs validissimas gentes pro nobis utilius, quàm quod in commune non consulunt. Rarus duabus, tribusve civitatibus, ad propulsandum commune periculum conventus: ita dum singuli pugnant, universi vincuntur.* Majori cum prudentiâ, & illustriori pietatis, fidelitatis, zeli, & amoris in legitimum suum Dominum exemplo, periculum istud agnoscunt Regna Hispaniæ, Provinciæ Italicæ, Burgundicæ, & Belgicæ; siquidem generosâ quâdam æmulatione Majestati suæ ultrò offerunt fortunas suas, immò & vitam, ut se contra hostes suos tueri possint, qui junctis unâ viribus, ad
ever-

Tacit. in vi-
tâ Agric.

evertendam Religionem Catholicam, & istam Monarchiam conspirarunt. Inscribebat Ser^{tas}. Vestra tenerrimo suo pectori hæc obsequia, & crescentibus ejus gloriosis annis unà etiam crescat erga subditos tam fideles gratitudo & æstimatio.

*Ejuzgareis qualè mais excellente,
O ser do Mundo Rey, se de tal Gente.*

Cam. Lus.

SYMBOLVM XCI.

Videtur amicitia Rempubicam magis continere, & majore, quàm justitia in studio fuisse Legislatoribus. Nam si amicitia inter omnes esset, nihil esset, quod justitiam desiderarent; at si justii essent, tamen amicitia prasidium requirerent.

Arist. lib. 8.
Ethic. c. 1.

Maximum inter homines bonum , amicitia est. Gladius securus, semper accinctus lateri tam pacis, quàm belli tempore. Socia fidelis in utrâque fortunâ. Cum illâ eventus prosperi illustriores sunt , adversi leviores: neque enim eam fugant calamitates; nec evanescere facit prosperitas. In hâc eam suadet modestia , in illis constantia; in rebus tam secundis ; quàm adversis præstò est , tanquam utrobique fructum factura. Consanguinitas absque benevolentia & affectu consistere potest , Amicitia non item. Hæc ab electione propria nascitur , illa à casu. Consanguinitas esse potest, sine communicationis & subsidii mutui vinculo, Amicitia minimè; siquidem tria sunt, quæ tanquam partes, quibus constat , eam uniunt: Natura scilicet similitudinis beneficio, voluntas beneficio humanitatis, & ratio beneficio honestatis. Eò pertinent illa verba Regis Alphonfi Sapientis in libro Legum, quem *Partidas* inscribit, dum loquitur de crudelitate, quam exercet is, qui captivum ducit unum ex iis, qui aut sanguine, aut amicitia juncti amant inter se. *Otro si los amigos, que es muy fuerte cosa de partir à unos de otros: Ca bien como el ayuntamiento del amor pasa, è vence al linaje, è à todas las otras cosas, asi es mayor la cuita, è el pesar, quando se parten.* Quantò ergo magis probata, majorisque sinceritatis amicitia fuerit, tantò minùs valebit; ubi semel violari cœperit. Crystallus fracta prorsus inutilis efficitur. Omne adamantis perit pretium; si in frustra dividatur. Gladius semel confractus solidari iterum non potest. Qui amicitia reconciliata confusus fuerit; deceptum se inveniet: ad primum enim adversitatis casum, aut spem commodi privati mox iterum deficiet. Nec Davidis clementia in parcendo Saülis vitæ, nec beneficiorum memoria, & promissiones tam benevolæ jurejurando à Saüle firmatæ, satis fuere, ut David de reconciliatione illâ securus^a esset, aut ut Saül adversus illum machinari desineret. Amplexu mutuo & manantibus fletu oculis Esau cum fratre suo Iacobo in gratiam redire voluit, Et tametsi utrinque magna amicitia redintegratæ pignora essent atque indicia, nunquam tamen Iacobi diffidentiam tolle-

L. 19. cc. 2.
p. 2.

^a Abiit ergo Saül in domum suam: & David, & viri ejus ascenderunt ad tutiora loca. 1. Reg. 24. 23. Gen. 33. 12.

tollere omnino potuere, quin illud modis omnibus conatus est, ut sese ab illo sejungeret, & securitati suæ consulere. Amicitia redintegrata vas metallinum est, quod hodie splendet, & cras ærugine^b obducitur. Nec satis sunt ulla beneficia ad eam firmandam, quia injuriæ memoria nunquam ex animo deletur penitus. Ervigijs (post usurpatam Regis Wambæ coronam) Egicam arctâ cognitione Wambæ sanguini annexum generum adoptavit Cixilone filiâ in conjugem datâ, & Regni postea successorem designavit; verum hoc ipsum impedire non potuit, quò minus Egica Regni suscipiens gubernacula, concepti in focerum odii argumenta præ se ferret. In eo, qui læsus est, vulnerum remanent cicatrices, quas offensa animo impressit, & ad primam quamque occasionem rursus stillant sanguine. Injuriæ locis paludosis sunt similes, quæ licet exsiccentur, facile tamen aquas iterum hauriunt. Offendentem inter & læsum umbræ quædam interjiciuntur, quæ nullâ excusationis, aut satisfactionis luce dispelli possunt. Quin nec ex parte offendentis satis segura est amicitia, quia nunquam sibi persuadet, offensum verè ex animo injuriam condonasse, semperque eum intuetur, ut hostem. Præterquam quòd *proprium humani ingenii est, odisse, quem læseris.*

§. Atque ita quidem fit in privatorum amicitijs, non Principum (si tamen vera inter hos amicitia reperiatur) nam utilitas propria amicos eos facit, aut hostes, & quamvis milles dissolvatur amicitia, mox tamen spe commodi redintegratur, & quoad sperare illud licet, firma perdurat ac stabilis. Quare in ejusmodi amicitijs nequaquam habenda est ratio conjunctionis sanguinis, aut obligationis ex acceptis beneficiis, ea enim non agnoscit regnandi ambitio. Ab utilitate diuturnitas earum æstimanda est, omnes quippe amicitia tales nunc sunt, quales illæ Philippi Regis Macedonia, qui eas solâ utilitate metiebatur, non fide. In iis verò amicitijs, quæ magis ratio Status quædam sunt, quàm mutua voluntatum consensio, non tantoperè Aristoteles & Cicero Biantem reprehenderent, quòd diceret, non aliter amandum,

^b Non credas inimico tuo in æternum: sicut enim aramentum, eruginat nequitia illius: & si humiliatus vadit curvus, adjice animum tuum, & custodi te ab illo. Eccles. 12. 10

Mar. hist. Hisp lib. 6. c. 18.

Tacit. in vitâ Agric.

dum, ac si rursus exercendum esset odium: falleret enim Principem confidentia, si eam in tali fundaret amicitia. Præstat itaque, Principes sic hodie amicos esse, ut cogitent fieri posse, ut cras amici esse desinant. Verum etsi cautela hæc improbanda non sit, utilitas tamen & commodum proprium amicitia anteferri non debet hoc titulo, quod ita plerumque factitent alii. Deficiat sanè in aliis amicitia, at non in Principe, quem his Symbolis formare instituimus, quemque ad constantiam in actionibus suis & obligationibus adhortamur.

§. Atque quæ dicta sunt hæctenus, ad eas pertinent amicitias, quæ sunt inter Principes finitimos, inter quos aliqua magnitudinis intercedit æmulatio: inter alios enim amicitia sincera, & concordia mutua locum habere potest. Potentia tam sollicita esse non debet, ut alteri confidat nemini. Tyranni instar in metu erit, quisquis amicis suis fidem non habuerit. Absque iis Corona servitus est, non Majestas. Iniquum est Imperium, quod Principes amicitias spoliat. *Non exercitus, neque thesauri, præsidia Regni sunt, verum amici.*

Xenoph. *Non aureum istud sceptrum est, quod Regnum custodit, sed copia amicorum, ea Regibus sceptrum verissimum, tutissimumque. Nec ullum majus boni Imperii instrumentum, quam boni Amici.*

Sallust.

Xenoph.

Tacit. lib. 4.
Hist.

§. Amicitia inter magnos Principes officiis mutuis fovenda est potius, quam muneribus: nam ingratum esse solet rei privatae studium, cui nunquam fit satis. Illius causâ finguntur amicitia, non fiunt; quemadmodum Vitellio accidit, qui *dum amicitias magnitudine munerum, non constantiam morum continere putavit, meruit magis, quam habuit.* Amici ferro conservandi sunt, non auro: plures enim creat amicos armorum timor, quam auri cupiditas. Subsidia pecuniaria largientem enervant, & quod ea fuerint majora, eò minus continuari poterunt; pari autem passu, quo Princeps suas prodigit opes, ejus quoque perit existimatio. A thesauris, quos in ærariis suis asservant, altimantur & amantur Principes, non ab iis, quos profuderunt in alios: magis ex eo, inquam,

Tacit. lib. 2.
Hist.

inquam, quod largiri possunt, quàm quod largiti jam sunt: plus enim inter homines spes potest, quàm gratitudo. Qui pacem auro emit, armis eam sustentare non poterit. In errorem istum omnes ferè Monarchiæ incidunt, posteaquam ad majorem aliquam pervenerint amplitudinem, auro, non armis illam tueri conantur, consumptisque thesauris, & oneratis subditis, ut nimirum Principibus finitimis largiendo, circumferentias servent quietas, ipsum centrum robore destituunt; & tametsi magnitudo illa ad tempus aliquod sustentetur, id tamen in ruinam majorem vergit postea: cognitâ enim illâ debilitate, & perditis semel finibus extremis, hostis nullo obsistente ad interiora usque penetrat. Ita Romano Imperio accidit, quando post tot expensas inutiliter factas, & debilitatas ejus vires, Imperatores pecuniâ & largitionibus Parthos, Germanosque conciliare sibi studuerunt, qui primus ruinæ illorum fons fuit & origo. Eam ob rem Alcibiades suasit Tisaforni, *ne tanta stipendia classi Lacedæmoniorum praberet, sed nec auxiliis nimis enixè juvandos: quippe non immemorem esse debere, alienam esse victoriam, non suam instruere, Et eatenus bellum sustinendum, ne inopia deseratur.* Hoc ipsum consilium stimulo nobis esse potest, ad considerandum, quantum expendatur in gratiam Principum exterorum, cum insigni ipsius Castellæ detrimento & enervatione, quam tamen utpote Monarchiæ totius Cor, potissimum sanguine abundare oporteret, ad disperriendos per reliquas corporis partes vitales spiritus; quomodo ipsa docet Natura, optima politicæ Magistra, quæ partes interiores, à quibus vita dependet, majoribus solet firmare præsiidiis. Si quod foris apud exteros consumit metus & sollicitudo, ad consulendum Monarchiæ securitati, intra ipsa illius viscera expenderet providentia prudens, in conservandis quæ terrâ, quæ mari exercitibus, in muniendis firmandisque milite castellis, arcibus, urbibus, securiores forent remotæ Provinciæ, & si quæ amitteretur, interioribus viribus facilè recuperari posset. Roma tueri se potuit, & quæ ab Hannibale armis occupata fuerant, recipere, immò ipsam evertere Carthaginem,

Trog. lib. 5.

nem, quia omnes suas opes & vires intra Reipublicæ suæ viscera continebat.

§. Neque tamen hoc eò dico, quòd persuadere Principibus cupiam, ut ne amicis suis, & finitimis subsidio unquam sint, & argentum suppeditent; sed ut videant diligenter, quomodo illud impendant, studeántque armis succurrere potiùs, quàm opibus: nam auxilia pecuniaria apud eum remanent, qui accèpit; armorum verò subsidia, ad eum, qui miserat, revertuntur. Atque hoc intelligi debet, quando nullum est periculum, ne ipsi bello sese implicent, trahendo illud in statum suum proprium, aut ne amico hostes majores concilient; uti tum etiam, cùm majorum est sumptuum, & pluribus obnoxium incommodis, succurrere opibus, quàm armis: nam ratio statûs omnino suadet, ut alterutrâ viâ finitimum Principem tueamur, quoties nostra cum illius fortuna conjuncta esse cernitur; siquidem majoris est prudentiæ intra alterius statum bellum sustinere, quàm intra suamet viscera illud experiri. Sic olim *fuit proprium populi Romani longè à domo bellare, & propugnaculis Imperii sociorum fortunas, non sua tectâ defendere*; & debuissimus hoc discere à Republicâ illâ, ne tantas nunc calamitates deplorare necesse esset. Ista politica magis, quàm ambitio movit Cantones Helvetos, ut populorum quorundam susciperent protectionem: tametsi enim satîs scirent, id absque sumptibus & defensionis suæ periculo fieri non posse, plus tamen ad utilitatem suam putabant interesse, si longè à finibus suis bella gererent. Confinia Statûs vicini, Statûs proprii muri sunt, & ut tales omni cum vigilantia custodiendi.

Cicero pro
leg. Man.

SYMBOLVM XCII.

ETIAM plumæ aliarum avium, aquilinis nimum vicinæ in periculo sunt; hæ siquidem corrodunt illas, ac destruunt, ob superstitem in iis antipathiam naturalem, quæ est inter Aquilam & volucres reliquas. Ita protectio in tyrannidem denique vertitur. Nec leges veretur potentia major, nec auctoritatem ambitio. Quod fidei & tutelæ ipsius commissum fuit, titulo defensionis naturalis postea ut suum detinet. Principes inferiores subsidiis exteris Statuum suorum securitati prospicere cogitant, & eos omnino perdunt; quin immò & amico, & hosti in prædam cedunt.

Plin. l. 10. c. 3.

Æl. l. 9. c. 11.
de animal.

Iii

Nec

^a Si bos cornu percussit virum aut mulierem, & mortui fuerint, lapidibus obruetur. Exod. 21. 28

^b Et facta est aquila altera grandis magnis alis, multisque plumis. Ezech. 17. 7.

Nec minus ab illo periculi est ob confidentiam, quàm ab isthoc propter odium. Cum amico securi vivimus absque ullo metu aut præcavendi sollicitudine, adeoque sine suo damno pro libitu nos potest impetere. In eâ ratione fundata fuit, opinor, illa lex, quæ bovem, qui hominem aliquem cornibus suis læsisset, jubebat lapidibus ^a obrui, non verò sylvestrem taurum, quia à bove, utpote animali domestico, quo in laboribus quotidianis utimur, minùs nobis metuimus. Amicitia & protectionis obtentu invehitur ambitio, & facilè obtinetur, quod viribus non poterat effici. Quàm speciosis titulis tyrannidem suam velârunt Romani, dum aliarum Nationum populos in cives, socios, & amicos suos afsciscere dignati sunt. Albanos in suam introduxerunt Rempubl. & quos antea hostes habuerant, eos societatis communis voluerunt esse participes. Sabinos in jus civium admiserunt. Tanquam protectores conservatorésque libertatis ac privilegiorum, tanquam justitiæ universi orbis arbitri, à diversis implorati fuère Provinciis, ut eorum viribus contra suos hostes uterentur, & quæ seipsis eò usque penetrare nequivissent, ignorantia alienâ longè lateque se dilatârunt. Initiò quidem à Nationibus exteris magnâ cum tutelâ tributa non nisi modica exegerunt, & specie quâdam virtutum moralium suas texerunt fraudes: & postquam illa Imperialis Aquila alas suas supra tres orbis partes, Europam, Asiam, & Africam latiùs expandisset, ambitione rostrum suum exacuit, & sævitia suæ prodidit unguis, protectione in tyrannidem versâ. Expertæ tunc sunt Nationes exteræ, miserè suam illusam fuisse confidentiam, & destructas potentia suæ plumas sub alis illis oppressionis tributorum ac libertatis, cum privilegiorum suorum jacturâ; cùmque jam tyrannis invaluisset, nec convalescere potuère, nec vires suas instaurare. Atque ut venenum in naturam verteretur, adinvenerunt Romani colonias, introduxeruntque linguam Latinam, ad tollendam sensim Nationum distinctionem, & ut sola superesset Romana cum universali in omnes imperio. Hęc fuit magna illa Aquila, quam vidit Ezechiel *magnis* ^b *alis, multis-*

que

que pennis ; ubi septuaginta legunt , plenis unguibus : nam plumæ ejus ungues erant. Quoties existimant homines sub alis se stare , & sub unguibus consistunt ! quoties putant lilio se regi , & sub spinis hærent ac sentibus , ut non nisi pallio relicto inde possint emergere ! Civitas Pisana jura sua & prætensiones , quas habebat adversus Rempublicam Florentinam , commiserat patrocínio Regis Ferdinandi Catholici , & Regis Franciæ , & inter utrumque convenit , ut ea Florentinis traderetur , specie libertatis Italiæ procurandæ. Ludovicus Sfortia contra nepotem suum Ioannem Galeasum Francorum imploravit opem , & hi Mediolanensi statu exutum , captivum in Franciam abduxere. Sed quid antiquis utimur exemplis ? Dicat Dux Mantuanus , quàm carò sibi steterit , quàmque graviter noxia fuerit aliena protectio ! Dicant Treverensis Elector , & Grifones , num suam conserverint libertatem armis extraneis , quæ titulo defensionis ac tutelæ in suum Statum admiserunt. Dicat Germania , quomodo nunc se habeat sub Suecorum patrocínio : divisis & dissolutis tam illustribus Provinciarum suarum circulis , quibus splendescibat , & sustentabatur diadema Cæsareum : defœdatis fulgentissimis civitatum Imperialium Adamantiibus , qui eam exornabant : sublatis & confusis Statuum ordinibus : disturbatâ harmoniâ gubernationis politicæ : expoliatâ & ad extremam inopiam redactâ antiquâ ejus Nobilitate. Dicat illud , inquam , Germania , sine omni nunc libertatis specie Provincia , quæ optimè illam tueri ac conservere antea noverat ; conculcata , & flammis vastata ac ferro à Nationibus exteris ; variorum Tyrannorum , qui demortuum Sueciæ Regem nunc repræsentant , exposita arbitrio ; serva amicorum & hostium ; suismet malis turbata tanto perè , ut nec damna sua , nec emolumenta queat agnoscere. Ita Provinciis accidit , quæ secum ipsæ non satis conveniunt ; & Principibus , qui extraneis utuntur viribus , præsertim si , qui eas mittit , stipendium non solvat : auxiliares enim copiæ pariter ac hostiles in illorum conspirant ruinam ; quemadmodum civitatibus Græciæ contigit , quando

Justinus.

Philippus Rex Macedonum libertati omnium insidiatus, dum contentiones civitatum alit, auxilium inferioribus ferendo, victos pariter, victoresque subire regiam servitutem coëgit. Gloria primùm ad inferioris defensionem inflammat animum, & ambitio postea nihil finit reliquum. Qui vires suas in alterius impendit gratiam, compensationem ab illo postulat. Provincia ipsa Principis potentioris suppetias ferentis amore capitur, existimantibus nimirum subditis, sub ejus dominatu se magis securos fore, magisque felices, absque timore & bellorum periculo, sine gravibus tributis, quæ Principes inferiores solent imponere, sine injuriis denique & offensionibus, quas communiter ab illis accipiunt. Nobiles præterea majori honori sibi ducunt, si illustriori ferviant Domino, à quo ipsi honorentur, & qui plura habeat præmia ac munera, quæ dispertire possit. Omnes istæ considerationes tyrannidem, & usurpationem ferentis opem, aut defendentis promovent. Copiæ auxiliares ei parent potissimum, qui eas mittit, aut exsolvit stipendia, & regiones, in quas deducuntur, tractant velut alienas, confectoque bello cum hoste, in amicum movere necesse est; ut proinde consultius, & minoris videatur esse periculi, minusque sumptuosum Principi inferiori, amicè cum potentiori transigere, quàm armis auxiliariis vincere. Quod sine his obtineri nequit, minus postea, ubi recesserint iterum, conservari poterit.

§. Periculum istud advocandi auxiliares copias tunc magis metuendum est, quando Princeps, à quo eæ mittuntur, aliam profitetur Religionem, aut ad Statum illum jus aliquod habet, vel obtendit saltem, aut si eundem sibi subjicere magni sit emolumenti, puta quia Statibus occupantis præbet transitum, aut obstruit hostibus. Atque timores isti necessitate metiendi sunt, consideratis item conditione & moribus Principis: nam si sincero & generoso fuerit animo, plus apud illum valebit fides publica & existimatio, quàm spes commodi & rationes Statûs; quomodo experientiâ comprobatum fuit in Principibus omnibus Domus

Austria-

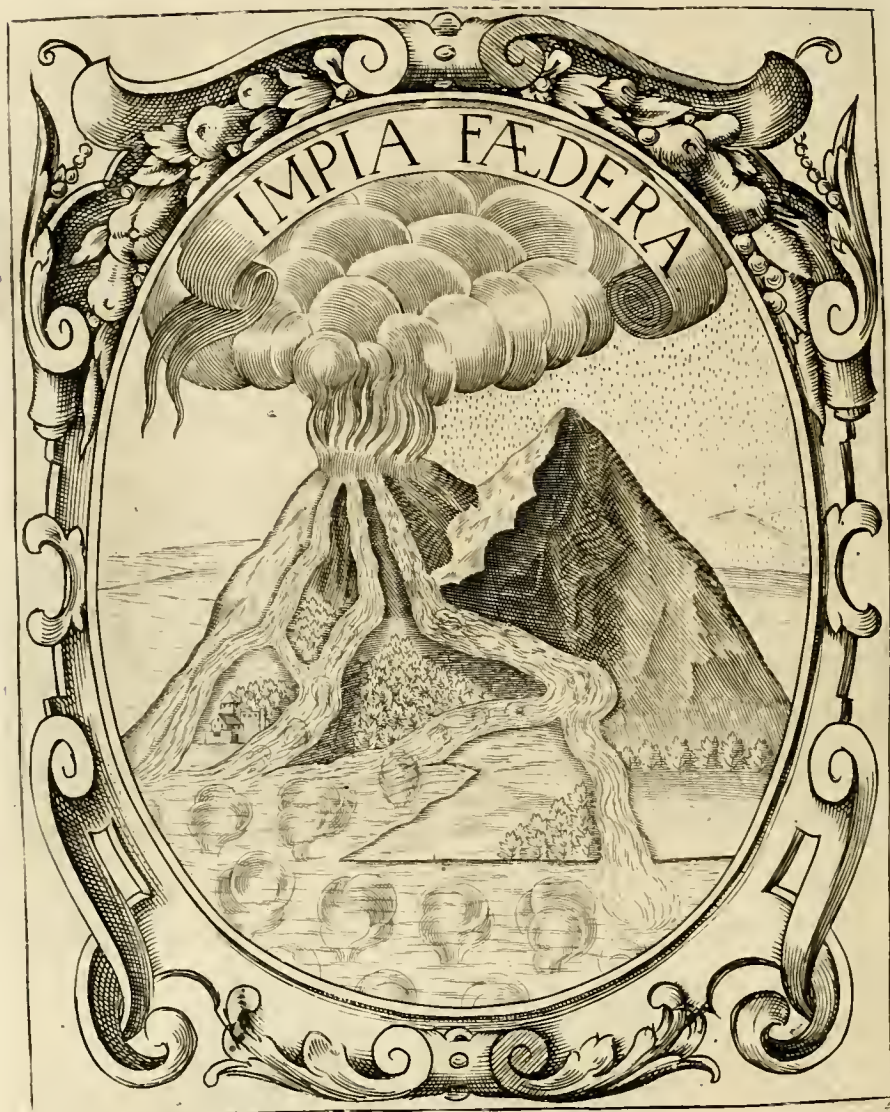
Auftriacæ, adumbratis per potentem illum Cherubinum & protectorem, cui Ezechiel Regem Tyri comparat antè, quàm suo deesset officio: quam fidem & auctoritatem etiamnum observant hodie: nemo siquidem quisquam est, qui de eorum amicitia jure possit conqueri. Testes ejus rei sunt Pedemontium, Sabaudia, Colonia, Constantia, Brisacum, propugnata armis Hispanicis, & restituta deinde, absque ullo ibidem relicto militari præsidio. Nec negare veritatem hanc poterit Genua: cum enim oppressa à Francis & Allobrogibus libertatem suam in Hispanorum posuisset arbitrio, fidelissimè hi eam conservârunt, pluris nimirum amicitiam, suam & fidei publicæ gloriam, quàm dominatum æstimantes.

*c Tu Cherub
extentus, &
protegens.
Ezech. 28. 14*

Quòd si necessitas aliquando arma auxiliaria petere coegerit, dicta pericula sequentibus conditionibus caveri poterunt: si curetur scilicet, ut copix alienæ majores sint, quàm propriæ; ut cui veniunt subsidio, is suos iis Duces præficiat; ut non collocentur in præsidiis urbium; ut miscantur, dividanturque inter milites cæteros, & mox in hostem ducantur.

SYMBOLVM XCIII.

TYRRHENVM mare expertum est sæpiùs pericula amicitia & societatis montis Vesuvii; at non semper damnis nostris sapere discimus: facilè enim à vanâ aliquâ confidentiâ persuaderi nobis sinimus, ea non iterum esse eventura. Iam pridem sapientissimus evasisset Mundus, si suismet experièntiis edoceri se passus esset; sed temporis longinquitas eas rursùm obliterat. Ita factum in gravissimis ruinis, quas per montis illius declivia solo intulerant incendia præterita, omnia opplendo cineribus, quos immisso paucis post annis aratro, in agrum denuò coloni convertererunt. Evanuit damno-

mnorum memoria , aut certè nemo eam conservare voluit, quæ tanta tamen fuerant , ut meritò eorundem metus debuisset esse perpetuus. Abdidit mons ille sub viridi suo pallio æstum & siccitatem interiorum suorum viscerum , & mare nihil suspicatum mali fœdus cum eo iniit , eúmque strinxit undarum suarum brachiis , nullâ habitâ ratione illius , quæ inter ambas istas Naturas intercedit , contrarietatis. Verùm dolosus ille mons sinistram suam intentionem pressit in pectore , donec fumus indicia quædam proderet eorum , quæ intùs ille moliretur. Crevit inter utrumquè communicatio per secretas & occultas quasdam vias , nec capere potuit vicinum mare , fictum illum amicum non nisi munimenta adversùs se erigere , & subterraneos cum diversis metallis sulphureis instruere cuniculos , donec iis jam perfectis (quod hâc nostrâ ætate contigit) ignem admoverit. In supremo montis cacumine hiatus ingens & profundus sese aperuit , unde flammæ erumpebant , quæ sub initium non nisi stricturnæ quædam lucidiores , aut ignes festivi artificiales videbantur ; at paucis post horis funesta fuere prodigia. Contremuit sæpiùs vastum illud corpus tantæ molis ac ponderis , & inter horrenda tonitrua incensas evomuit liquefcentium metallorum indigestas materias , quæ in illius fervebant stomacho , & per montis declivia , ad instar torrentium igneorum , in circum jacentes agros sese effuderunt , donec in ipsum mare delaberentur , quod tam inopinâ hostilitate stupefactum , ad ipsum centrum cum aquis suis se recepit , seu metu aliquo factum id fuerit , seu astu , ad cogendas undas , quibus se tueretur : ruptis namque antiqui fœderis vinculis necesse erat , ut ad defensionem suam se compararet. Pugnârunt inter se ambo elementa , non sine trepidatione ipsius Naturæ metuentis , ne pulcherrima hæc rerum fabrica conflagraret. Ardebant ipsi aquarum fluctus à superiore hoste domiti : *ignis enim (ut alicubi loquitur Spiritus sanctus) in aquâ valebat supra suam virtutem , & aqua extinguentis natura obliviscebatur.* Pisces flammis innatantes extincti sunt. Tales semper habebunt effectus omnia similia fœdera , quæ disparis naturæ sunt &

Sap. 19. 19.

conditionis. Nec damna minora metuat Princeps Catholicus, qui societatem cum infidelibus coierit : nam cum nulla graviora sint odia, quàm quæ ex Religionû diversitate oriuntur, fieri quidem potest, ut ea necessitas præsens dissimulet, quin tamen erumpant aliquando, nemo unquam impedit. Et quomodo, obsecro, conservari poterit inter illos amicitia, si unus alteri satis non fidat, & ruina unius cedat in emolumentum alterius? Qui opinionibus discrepant, etiam animis dissident; cumque creaturæ simus æterni illius & supremi Artificis, ferre non possumus, ut eidem denegetur ille adorationis cultus, quem verum & orthodoxum judicamus. Et licet bona esset infidelium amicitia, Iustitia tamen divina non permittit, ut hostium suorum operâ fines nostros consequamur, quin plerumque nos castigat per illam ipsam infidelem manum, quæ pactis subscripsit. Imperium, quod Constantinus Imperator in Orientem transtulit, pessum iit per foedera Palæologorum cum Turcis, Deo nimirum pernittente, ut posteris correctionis esset exemplum, absque ullâ tamen vivâ familiæ illius memoriâ. Quod si ob locorum distantiam, aut rerum conditionem per illos ipsos infideles castigatio fieri non possit, Deus ipse manum suam adhibet. Quas calamitates non perpeffa est Francia, postquam Rex Franciscus, magis æmulatione gloriæ Caroli V. Imper. quàm extremâ necessitate ductus, foedus cum Turcâ iniit, eumque in Europam evocavit? In supremo vitæ articulo errorem hunc suum agnovit, & detestatus est verbis gravissimis; quæ profecta à dolere Christiano piè interpretabimur, cum aliàs omnino hominis de animæ suæ salute desperantis videri possent. Sed & ab ejus Successoribus poenam Deus repetiit, morte violentâ & infelici eos tollendo è medio. Quod si eâ severitate animadvertit in Principes, qui infidelium Hæreticorumque implorant auxilium, quid iis faciet, qui iisdem opem ferunt adversus Catholicos, & in causâ sunt, cur tantos illi progressus efficiant? Docet nos istud Petri Secundi Regis Aragonii exemplum: favebat is Albiginensium Hæreticorum factioni in Franciâ, pro quibus etiam

etiam arma sumpserat, centum millium hominum conflato exercitu, cum contra Catholici non nisi equites octingentos, & mille pedites sub signis numerarent, & ab his tamen prælio victus occubuit. Simul ac Iudas Machabæus cum Romanis junxit amicitiam (eo etiam fine, ut sese contra Græcorum potentiam tueri posset) orbatus duorum Angelorum præsidio, qui ejus lateri assistebant, & contra hostium ictus tutabantur, interiit. Eandem pœnam, eademque ex causâ etiam dedere ejus fratres Ionathas & Simon, qui ei in Principatu successerant.

§. Nec sufficit semper excusatio defensionis naturalis: per enim rarò omnes concurrunt conditiones & circumstantiæ, quæ ejusmodi fœdera cum Hæreticis faciant licita, & majoris sint ponderis, quàm universale illud scandalum, & periculum opinionibus falsis veram inficiendi Religionem; siquidem eorum communio veneni instar est, quod facilè alios corripit; cancer, qui celeriter serpit, ubi novitate & licentiâ capti fuerint ^a animi. Poterit quidem Politica divinæ diffusa præsidii, & in artibus humanis spem suam collocans, seipsam fallere, Deum non item, in cujus tribunali rationes merè apparentes locum non habent. Baasa Rex Israël urbem Rama (Benjamiticæ tribûs ultimâ in Regno Asa) communiebat, ejusque aditus sic claudebat, ut nemo Regnum illud tutò posset ingredi, aut inde ^b egredi: belli seges ea fuit inter ambos illos Reges, metuensque Asa fœdus Benadadi Regis Syriæ, quod cum Baasâ fecerat; hoc egit primum, ut illud discinderetur, & aliud deinde novum cum eodem Benadado ipse iniit: ** quod cum audisset Baasa, desit adificare Rama, & intermisit opus suum*; tametsi verò urgeret necessitas, & fœdus illud fieret non nisi studio defensionis naturalis, cujus mox optimus fuit effectus, displicuit tamen Deo, quòd in illâ potius, quàm in auxilio divino suam collocasset fiduciam, misitque Hananum Prophetam, qui stultum ejus consilium reprehenderet, & gravia ei damna ac bella ^c minitaretur, quæ reipsâ deinde evenêre. Ex hoc ipso facilè colligere licebit, quantam Dei offensam in-

^a Sermo eorū ut cancer, serpit. 2. Tim. 2. 17.

^b Anno autem trigesimo sexto Regni ejus, ascendit Baasa Rex Israël in Iudam, & muro circumdabat Rama, ut nullus tutè posset ingredi, & ingredi de regno Asa. 2 Paral. 16. 1.

* Ibid. v. 5.

^c Quia habuisti fiduciam in Rege Syriæ, & non in Domino Deo tuo, idcirco evasit Syria. Regis exercit⁹ de manu tuâ, &c. Stultè igitur egisti, & propter hoc ex presenti tempore adversum te bella consurgent. Ibid. v. 7. 9.

curre-

currenit Regnum Franciæ propter fœdera cum Hæreticis nunc inira, ad opprimendam Austriacam Domum. Quâ in re obtendere non potest titulum defensionis naturalis in extremâ necessitate, quia nullâ priùs laceffitum injuriâ, & absque ullâ causâ, cum omnibus illius hostibus fœdus sanxit, & bellum ei intulit, foris extra Status suos illud fovendo, eosque dilatando usurpatione injustâ Provinciarum exterarum, & consilio ac viribus Hæreticis fœderatis assistendo, ut de oppressis Catholicis triumphent; interim ad tractatus pacis Coloniam è Galliâ venire nemo voluit, quantumvis Pontifex Maximus, Imperator, & Rex Hispaniarum suos illic cum plenâ potestate Legatos ablegassent.

§. Nec sola fœdera cum Hæreticis, sed etiam militares suppetiæ illicitæ sunt. Exemplum illustre nobis præbent sacrae paginæ in Amasiâ Rege, qui cum certo pretio exercitum aliquem à filiis Israël conduxisset, jussit Deus, ut eum abs se dimitteret, eique exprobravit, quòd non in Deo potiùs spem suam ac fiduciam^d posuisset; & quia illicò paruit, nullâ habitâ ratione periculi aut impensarum, insignem ei victoriam contra hostes suos largitus est.

§. Illa fœdera cum Hæreticis licita sunt, quæ aut belli sopiendi, aut commerciorum exercendorum causâ fiunt; quale fuit illud Afaaci cum^e Abimelecho, & quod etiamnum viget Hispaniam inter & Angliam.

§. Inito semel cum Hæreticis fœdere, aliòve pacto, quod nec Religioni, nec bonis moribus adversetur, & jurisjurandi insuper sanctitate firmato, omnino servanda est fides publica: per ejusmodi enim sacramentum Deus ipse in pactorum testem vocatur, & veluti sponsor promissi adimplendi utriusque partis consensu constituitur & arbiter, ut castiget deinde eum pro merito, qui datam fidem violaverit: & sanè grave esset, eum mendacii testem facere. Nec ulla alia apud omnes gentes & Nationes conventorum pactorumque est securitas, quàm jurisjurandi religio, quâ si ad fallendum abuterentur, ruerent omnia orbis commercia, neque ullæ unquam firmæ induciæ, aut pax concludi possent. Verum

^d O Rex, ne egrediarur tecum exercitus Israël: non est enim Dominus cum Israël, & cunctis filiis Ephraim.

Quòd si putas in robore exercitus bella consistere, superari te faciet Deus ab hostibus: Dei quippe est, & adjuvare, & in fugam convertere. 2. Paral. 25. 7. & 8

^e Vidimus te eum esse Dñm, & ideo nos diximus: Sic juramentum inter nos, & incamur fœd, ut non facias vobis quicquã mali. Gen. 26. 28.

rùm, etsi nulla intercedit sacramenti religio, pactiones tamen compleri debent; etenim ex ipsâ veritate, fidelitate, & justitiâ oritur in illis obligatio quædam mutua, & communis omnibus Gentibus; & sicut nemini Catholico licitum est occidere, aut odisse Hæreticum, ita neque fallere, aut datam ei fidem frangere. Idcirco Iosue^f Gabaonitis fidem servavit; quod Deo tantoperè placuit, ut victoriæ adversus hostes concedendæ causâ ipsum etiam cælestium orbium naturalium ordinem interturbare voluerit, obediendo voci Iosue, & sistendo Solem in cæli medio, ut hostium cædem tantò meliùs posset prosequi, & pacti obligationem^g adimplere; & quia trecentis annis pòst Saül fœdus istud violavit, punivit Deus Davidem^h fame triennali.

^f Iuravimus illis in nomine Domini Dei Israël, & idcirco non possumus eos contingere. Jos. 9. 19.

^g Stetit itque Sol in medio cæli, & non festinavit occumbere spatio unius diei. Nō fuit antea, nec postea tam longa dies, obediēte Domino voci hominis, & pugnatēte pro Israël. Jos. 10. 13.

^h Facta est quoque fames in diebus Davidis tribus annis jugiter: & consuluit Dñs, dixitque Dñs: Propter Saül, & domū ejus sanguinū, quia occidit Gabaonitas. 2. Reg. 21. 1.

SYM-

SYMBOLVM XCIV.

QUANDO Sol in lineâ Æquinoctiali constitutus, examen est lancium libræ, lucem suam quaquaversum spargit tantâ cum justitiæ æquitate, ut dies noctesque æquales faciat; non absque omni tamen respectu ad zonas viciniores, suoque imperio magis subjectas, quibus majorem vim lucis impertit, iis præsertim climatibus & parallelis, qui ab eo absunt propius; & si quæ fortè Provincia caloris intemperiem experiatur sub zonâ torridâ, ipse ejus situs in causâ est, non radii solares, quippe qui eodem tempore aliis ejusdem zonæ partibus benignissimos sese exhibent. Quod itaque

itaque Sol in lineâ Æquinoctiali efficit, tam illustri cæli parte, ut non nemo existimet, Deum Optimum Maximum suam in eâ fixisse sedem (si tamen ejus immensitas ullo certo loco definiri potest.) Idem illud in orbe hoc inferiori operatur Tiara Pontificia, quæ ex Romanâ urbe velut fixo quodam æquinoctio divinæ suæ lucis radiis universas Mundi Provincias collustrat. Sol, inquam, est in his inferioribus orbibus, cui vis lucis vicaria æterni illius Solis justitiæ communicata fuit, ut ejusdem beneficio res omnes sacræ veras suas nanciscantur formas, absque eo quòd à vanâ aliquâ opinionum impiarum umbrâ in dubium vocari possint. Nulla tam polis propinqua est Regio, quòd nequicquam obstantibus frigoribus & tenebris ignorantia, splendores illius non penetraverint. Tiara ista lapis Lydius est, ad quem explorantur coronæ, & auri argentique illarum probitas expenditur: in illâ tanquam in fusorio calice ab aliis spuriis segregantur metallis: signo illius monetario *Tau* consignatæ verum suum pretium valoremque inviolatum retinent. Eam ob rem Ramirus Aragoniæ Rex, aliique complures ultrò Ecclesiæ Feudatarii esse voluerunt, tanquam qui honori & felicitati sibi ducerent, quòd Coronæ suæ tributo pendendo essent obnoxia. Eæ verò, quæ ad lapidem istum Lydium Apostolicum probari detrectant, plumbeæ sunt & stannæ, quas tempus modicum atterit, consumitque, adeò ut vix ad quintam usque generationem (quemadmodum frequenti experienciâ compertum fuit) perveniant. Vnà cum Principū magnificentia dignitas etiam & amplitudo eorum temporalis accrevit, per Isaïam Prophetam olim prædicta, quæ suo dein robore spiritualemente quoque armavit gladium, ut Regnorum in orbe Christiano bilanx esse potuerit, & super eorum tenere arbitrium. Atque his ipsis mediis potentiam suam conservare student Pontifices, paterno illo suo affectu & benignitate Principes sibi reddendo benevolos. Imperium eorum voluntarium est, in animos videlicet, apud quos ratio locum habet potius, quam vis aut coactio. Quòd si hæc aliquando immoderatio fuerit, effectus planè con-

Tunc videbis, & affues, & mirabitur & dilatabitur cor tuum, quando conversa fuerit a te multitudo maris, fortitudo Gentium venerit tibi.
Isa. 60. 5.

trarios habuit: cœca enim est indignatio, & facillimè in præceps ruit. Dignitas Pontificia inermis etiam, instructissimis exercitibus validior est. Occursus Leonis Papæ in habitu Pontificio tantum terrorem incussit Attilæ, ut pedem referret, & susceptam Romanæ urbis vastandæ cogitationem deponeret: si armis id attentasset, neutiquam fregisset animum hominis illius barbari. Vnicus Pastoris sibilus, unica pedi, aut fundæ correctio ex amore intentata, plus possunt, quàm duri etiam silices. Rebellis fieret ovicula, si ex rigore agi cum illâ oporteret: etsi enim Fidelium pietas dignitatem Pontificiam dotavit viribus, id tamen pro majori ejus securitate factum est potius, quàm ut iis uteretur, nisi ad conservandam Religionem Catholicam, & universale bonum Ecclesiæ ita opus esse videretur. Quando verò spretâ isthâc consideratione accidit aliter, & Tiara mutatur in Galeam, non agnoscit illam ultrà reverentia, immò ferire audet, non secùs ac si foret temporalis; & si niti voluerit rationibus politicis, æstimabitur pro diademate Principis politici, non summi Pontificis, cujus imperium spiritali auctoritate sustentatur. Officium ejus pastorale non belli est, sed pacis: pedum obtusum supernè incurvatum, ut conducat; non acutum, ut sauciet. *Summus Pontifex Summus homo est, adeoque non emulationi, non odio, non privatis adfectionibus, quæ bellorum semper sunt incentiva, obnoxius esse debet: nam illud in summo Sacerdote etiam cœca Gentilitas exposcebat. Splendor virtutum, quæ in eo elucent, animos magis feriunt, quàm ensis in corpora sæviat. Plus auctoritas valet, quàm arma, ad componendas Principum lites: hi enim, si videant, eum suo fungi officio ex amore paterno, à passionibus, affectibus & artibus politicis libero, jura & arma sua ad illius pedes ultrò deponunt. Experti id sunt Pontifices plurimi, qui communes omnium Patres, non neutrales sese gesserunt. Qui uni alicui adhæret, se subtrahit alteri, & qui nec hujus est, nec illius, nullius est; Pontifices verò omnium esse debent: id quod in lege veteri indicabant ejus vestimenta, quæ singulari contexta artificio totum*

Tacit. lib. 3.
Annal.

tum terrarum orbem ^b exhibebant. Neutralitas crudelitatis genus quoddam est, tum præsertim, cum alienarum calamitatum non nisi otiosa spectatrix est. Si contendentibus inter se filiis pater immotus consisteret, meritò illi imputaretur, si alter ab altero damnum acciperet: oportet, ut nunc amore, nunc severitate eos ab invicem distrahat, ponendo se inter eos medium, & si opus fuerit, unius etiam causæ patrocinetur, ut alter ad æquam compositionem adduci possit. Eodem quoque modo, si paternas Pontificis admonitiones audire noluerint Principes, si reverentiam sacrosanctæ ejus auctoritati debitam exuant, nec ulla spes supersit, eos inter se conciliari posse, perutile fore videtur, si steterit pro parte magis æquâ, & suos reflexerit oculos in tranquillitatem publicam, & exaltationem Religionis atque Ecclesiæ, eique opem tulerit, donec alter ad æquitatem traducatur: qui enim tam hujus, quàm illius causam approbat, utrique cooperari censebitur. Atque in Italiâ magis, quàm in ullâ aliâ orbis parte illâ Pontificum advigilantiâ opus est: nam si suum erga Francos affectum ita apertè semel prodiderint, ut hi subsidia illorum & favorem certò sperare habeant, in ipsam quoque Italiam arma sua inferre audebunt. Et movit ea consideratio nonnullos Pontifices, ut Hispaniæ magis sese addictos faventisque exhiberent, ad Franciam nimirum tantò meliùs cohibendam; quòd si quis interdum ductus aliquâ specie boni, aut affectu, aut utilitate propriâ, & cautionis illius immemor sæcularibus armis usus fuit, & ab exteris poposcit auxilia, magnis in Italiâ motibus ansam dedit; uti memorant Historici in vitis Urbani Quarti, qui Carolum Provinciæ Phocænsis & Andium Comitem contra Manfredum utriusque Siciliæ Regem in subsidium evocavit: Nicolai Tertii, qui potentia Regis Caroli stimulatus invidiâ, imploravit opem Petri Regis Aragonii: Nicolai I V. qui cum Alphonso Rege Aragonio adversus Regem Iacobum fœdus iniit: Bonifacii Octavi, qui Iacobum Aragoniæ Regem lacesivit, & à Carolo Valoësis Andium Comite contra Fridericum Siciliæ Regem petiit suppetias: Eugenii

^b In veste enim poteris, quâ habebat, totus erat orbis terrarum. Sap. 18. 24.

Zurit. hist.
Aragon.
Mar. Hist.
Hisp. lib. 13.
c. 13.

Quarti, qui Andienſem fovit factionem adverſus Alphonſum Regem Neapolitanum: Clementis Quinti, qui Philippum Valoëſium advocavit in auxilium contra Dynaſtam Procomitem Mediolanenſem: Leonis Decimi, & Clementis Septimi, qui cum Franciſco Gallix Rege foedus pepigere adverſus Carolum Quintum Imperatorem, ut Hiſpanos Italiã ejicerent. Incommodum iſtud ex eo oritur, quod tantum Sedis Apoſtolicæ pondus ſit, ut lancem, in quam conjeſta fuerit, neceſſe ſit plurimum deprimi. Moverit fortè ad iſta memoratos Pontifices aliqua boni ſpecies, in aliquibus tamen intentioni eorundem minimè reſpondit effectus.

Zurit. Ann.
de Arag.

Eufeb. in
vit. Conſt.

Chron.
Reg. Gothi.

§. Verùm ſicut Pontificii muneris eſt omnem adhibere curam, ut in quiete ac tranquillitate conſerventur Principes, ita hi viciffim debent (tametsi nullum eſſet divinum præceptum, uti reverà eſt) ſuos ſemper deſigere oculos, Heliotropii ad inſtar, in Sole iſto Tiaræ Pontificiæ, qui ſemper lucet, & nunquam occidit, in ejusque obedientiã & tutelã permanere. Eam ob cauſſam filio ſuo Ferdinando Regi Neapolitano præcepit Alphonſus Quintus Rex Aragonius fato jam conſeſſurus, ut auctoritate Sedis Apoſtolicæ & Pontificum gratiã nihil potiùs duceret, caveretque eos offendere, tametsi juſtiſſimam habere cauſſam videretur. Impietas aut imprudentia gloriari ſolent, ſi ſuam adverſus Pontifices tueri poſſint gravitatem. Iſ ſeſe ſubmittere non vilitas animi eſt, ſed religio; non auctoritatis jaſtura, ſed honor. Venerationes à maximis etiam Principibus cum ſummã demiffione iis exhibitæ, pia ſunt magnanimitas, quæ erudiunt alios; ut nôrint quantus rebus ſacris habendus ſit honos. Non illæ infamiam pariunt, ſed inſignem potiùs apud omnes laudem, ut nemo quiſquam animi abjeſtionem interpretari audeat. Ita Conſtantino Imperatori nemo vertit vitio, quod in Epiſcoporum concilio locum humilem occuparet, uti nec Regi Ægicæ, cum in alio ſacrorum Præſulum conventu Toleti celebrato in terram ſeſe proſterneret. Oppositiones contra Pontifices nunquam è voto ſucce-

succedunt. Contentiones sunt, quæ nunquam bonum fortiuntur exitum. Ecquis rationem Principis temporalis à supremo Ecclesiæ capite separare poterit? offensa, & auctoritas sacra, juncta sunt inter se, & in unum quasi coeunt. Quantò illa est gravior, tantò plus de dignitatis decoro detrahitur. Hæc duplici armata gladio, contra maximam etiam potentiam se tuetur. In Regnis alienis obedientes habet subditos, ubi verò bella his movere cœperit, refrigerat hominum pietas, & à conflictu armorum ad librorum devenitur prælia, obedientiâ in dubium vocatâ; unde perturbatâ Religione immutantur dominatus, & evertuntur Regna: horum enim firmamentum in honore & reverentiâ Sacerdotii consistit; quæ causâ fuit, cur illud Nationes aliqua Regiæ dignitati conjunxerint. Valde igitur expedit, Principes se suâque tam prudenter moderari, ut ne quam summis Pontificibus offensæ dent occasionem. Fiet verò istud, si debitum Sedi Apostolicæ cultum exhibeant: si sanctè inviolatèque ejus privilegia, immunitates & jura observent, sua item propria: si Pontificiis illis contraria non sint, animo forti & constanti tueantur, neque ullam regnis noxiam admittant novitatem, aut quæ ad Spirituale subditorum emolumentum non conducat. Cùm Carolus Quintus Imperator coronæ accipiendæ causâ in Italiam ingrederetur, jusjurandum ab eo postulabant Legati Pontificii, quo promitteret, nunquam se contra Ecclesiæ jura facturum aliquid; ipse verò respondit, nihil se in iis immutaturum, nec attentaturum quicquam contra Imperii constitutiones: quod dicebat propter feuda, quæ Ecclesia in Parmam & Placentiam obtendit. Fuit eâ in re tam accuratus Rex Ferdinandus Catholicus, ut excessisse propemodum videri possit; quippe qui judicabat nequaquam permittendum, ut vel in minimo privilegiorum & jurium fines transiliantur: nam fixo semel pede, mox ut possessio defenditur, & paullatim itur longiùs; cujus principiis si quis obstiterit, graviores inde motus evitabit. Ioannes Rex Aragonius nunquam ratum habere voluit factum Sixti Quarti Pontificis,

^c Honor Sacerdotii firmamentum potentia assumebatur. Tacit. lib. 5. Hist.

Zur. hist.
Arag.
Mar. hist.
Hisp. lib. 24.
c. 16.

Ant. Neb.
hist. Hisp.
c. 120.

qui Episcopatum Cæsaraugustanum Cardinali Ausiæ Depuchio contulerat, eò quòd ab ipso Rege, ut erat id temporis moribus usurpatum, nominatus non esset. Quare in bona & Cognatos Cardinalis grassatus, pervicit tandem, ut is Pontificatu se abdicaret, quem deinde Rex dedit Nepoti suo Alphonso, cui jam pridem fuerat destinatus. Eadem contentio paullò post de Turiasonensi Ecclesiâ orta fuit, cui cum quidam supremus iudicii Præses præficeretur Episcopus, iussit eum illicò renuntiare Infulæ; nî faceret, eum & cognatos ejus omnes è Regnis suis ejectum iri minitabatur. Idem postea fecit Ioannes Filius Rex Ferdinandus in Conchenfi Pontificatu cum Raphaële Galeotto, quem Sixtus Pontifex ejus propinquus illi Ecclesiæ dederat Præfulem: indignatus enim Rex, in hominem extraneum, & absque nominatione, dignitatem illam collatam, Hispanos omnes Româ iussit egredi, statuitque eâ super re, & alias ob causas concilium cogere. Cùmque deinde Pontifex Legatum misisset, & hic in Hispaniam ingressus esset, reverti eum Rex iussit, graviter conquestus, non tractari se à summo Pontifice, pro eo ac obediens Ecclesiæ Filius mereretur, vehementerque miratus, Legatum negotium istud in se suscepisse. At ille modestè respondit, renuntiare se Legati privilegiis, & Regis iudicio acquiescere; quâ cum conditione, & bonis Cardinalis Hispaniæ obsequiis admissus fuit, omnisque controversia composita. Verùm gravis causa sit oportet, aut naturalis defensio, ut ejusmodi usurpentur media; dignum quoque paterno Pontificum amore, minimè iis ansam dare, sed benignitati semper studere, ad conservandam mutuam cum Principibus amicitiam: etsi enim duplicem manu suâ portet gladium, spirituales nimirum & sæculares, hic tamen per ipsos Imperatores & Reges, tanquam protectores defensorésque Ecclesiæ executioni mandari debet. *Onde conviene* (verba sunt Regis Alphonso Sapientis) *por razon derecha, que estos dos poderes sean siempre acordados, asi que cada una dellos ayude de su parte al otro: ca el que se desacordase, vernia contra el mandamiento de Dios,*
e avria

e avria por fuerza de menguar la fe , e la justicia , e non podria longamente durar la tierra en buen estado , ni en paz , si esto se fiziesse.

Facilè equidem credo , fatìs eam rem cordi esse omnibus iis, quotquot in supremâ illâ sede Deus collocavit , sed perturbant curam istam interdum aulici Romani , quorum unicum studium est, discordiarum spargere semina. Suscitât illas etiam Ministrorum quorundam ambitio , qui in summorû Pontificum gratiam insinuare se student, & præcipua mereri munia, cum illâ à Principibus independentiâ, immò & animi aversione; varias excogitando rationes ad denegandas gratias, quas petunt , & omnem captando occasionem offendendi illorum Legatos; atque ut forti videantur esse animo, sub specie Religionis & zeli violenta suggerunt consilia; quo fit, ut bona illa Pontifices inter & Principes amicitia in tepe scat, non absque insigni Reipublicæ Christianæ detrimento, & refrigescat in venis illius pietas, ob defectum amoris, qui arteriæ instar eas fovet, calentesque conservat.

DIDACI SAAVEDRÆ
SYMBOLVM XCV.

INTER vim & potentiam duorum contrariorum æquorum sese Isthmus tuetur, tanquam utriusque arbiter, non uni magis adhærens, quàm alteri; unde fit, ut quod mare unum illi adimit, restituat alterum, & pugnâ utriusque æquè potentis integer conservetur. Etenim si unius fluctus nimium intumescerent, & totam inundarent terram, terræ delerent dominium, & Isthmus esse desineret. Isthæc inter duas grandes potentias quasi neutralitas Petrum Afagram diu feliciter conservavit in Statu suo Albarracinensi, in Castellæ & Aragoniæ confinibus sito: quilibet enim istorum
Regum

Regum cavebat sollicitè , ne ille ab altero opprimeretur , quâ mutuâ inter utrumque æmulatione Status ille libertatem suam retinuit integram. Atque ex eo intelligere possent Allobrogum Duces , quantum ad ipsorum securitatem interstit , si communes se amicos ambabus Coronis Hispaniæ & Franciæ præbeant , serventque in suâ potestate ea propugnacula, quæ ingressum per Alpes in Italiam prohibere possunt ; siquidem eâ in re eorum amplitudo , conservatio , & amicitia necessitas consistit, propterea quòd Coronæ utriusque intersit quamplurimum , ne illi ab alterutra bonis suis exuantur. Hinc toties Hispani Duci Carolo Emmanueli venerunt subsidio, armisque recuperarunt , quæ à Francis occupata fuerant. Tunc solum expediret Ducibus , communi isti renuntiare amicitia , & uni certæ Coronæ sese adungere , quando altera armorum vi Statibus illorum dominari contenderet , & præsertim Corona Francica : hæc enim , si Hispanos Italiâ eiceret , tam fieret potens (extenso jam suo dominio ab ultimis Oceani finibus usque ad terminos maris Mediterranei per Calabriam) ut confusis Sabaudia & Piedemontii Statibus, necesse foret , aut eos Coronæ Francicæ uniri, aut subjectionem & servitutem subire intolerabilem : quam deinde universa etiam experiretur Italia , absque ulla spe seipsam in libertatem iterum vindicandi ; Hispaniæ verò difficile admodum foret , deperdita recuperare, & ad æqualitatem vires reducere, propterea quòd tam longè absit ab Italiâ. Periculùm istud magnâ cum prudentiâ expendit Respublica Veneta , cùm crescente Caroli Octavi Franciæ Regis potentiâ in Italiâ, novam fœderatorum decrevit unionem, quam sanctissimam appellabant. Atque ex eo tempore moliri cœpit Providentia divina securitatem & conservationem Sedis Apostolicæ pariter & Religionis, & ne Turcarum opprimeretur tyrannide, aut hæresibus inficeretur, quæ in Germaniâ nascituræ essent , provexit ultra ipsas etiam Alpes magnitudinem Domûs Austriacæ, atque in Regno Neapolitano, Sicilia, & Ducatu Mediolanensi stabilivit Monarchiam Hispanicam , ut Italia undique à Principibus Catholicis

licis defendi posset. Ut verò etiam Hispaniæ potentia intra suos contineretur terminos, & juribus successionis, feudorum armorumque contenta viveret, æmulum illi dedit Franciæ Regem, ut pro sua conservatione necesse haberet subditorum sibi conciliare amorem ac benevolentiam, & alios æstimare Principes, conservando in illis justitiam, inter hos pacem, nullâ belli datâ occasione, utpote quod jura & arbitrium potentis Principis in discrimen adducit.

§. Istud beneficium, quod Italia à potentia accipit Hispanicâ, nonnulli servitutem existimant, cùm præcipuum potiùs quietis, libertatis, & Religionis in illâ momentum sit. Error ex eo nascitur, quòd utilitatem ejus rei non satis agnoscant. Qui navigandi artem ignorat, & imam navem saburrâ aut lapidibus impletam videt, periculum inde eisdem creati putat. At qui prudentiùs istud considerat, facile agnoscit, absque ejusmodi pondere navem inter undas diu salvam consistere non posse. Hoc utriusque Coronæ æquilibrium pro communi subditorum utilitate expendisse videtur Nicephorus, cùm in hæc verba loquitur: *Mirari mihi subit imper-vestigabilem Dei sapientiam, qui planè contraria uno fine conclusit. Nam cùm duas adversarias potestates inter se committere statuit, nec alteri alteram subjicere, aut ingenio & virtute præstantes utrique parti moderatores præficit, ut alter alterius consilia, & conatus evertat, & utrinque subditorum libertati consulatur, aut utrosque hebetes, & imbelles deligit, ut neuter alterum tentare, & septa (quod ajunt) transilire audeat, veteresque Regnorum limites convellere.* Ad eundem quoque finem separavit inter se Providentia divina vires Regum Hispaniæ & Franciæ; interjiciendo altissimos Alpium muros, ne vicinitas fortè, aut aditus facilitas bellum accenderet, magisque faveret Nationi Gallicæ, si ea tam frequens portas illas haberet apertas; quin & pro securitate majori earundem claves Allobrogum Duci, Principi Italo, concedidit, qui cum Statibus suis inter Regem utrumque mediis, eas aut clausas servaret, aut apertas, quoties necessitas boni publici illud exigeret. Hanc Dei dispositionem agno-

Niceph.

vit

vit Papa Clemens Octavus, & singulari cum prudentiâ effecit, ut Status Salufanus in Allobrogum Ducis potestatem deveniret. Ratio Status antiquissima ea fuit: eidem innitebatur Alphonsus Rex Neapolitanus, cum Mediolanensi Duci suaderet, ne civitatem Asti Ludovico Delphino Franciæ dederet: neque enim, ajebat, Franci Italiæ bono pedem in Italiam inferre cogitant, sed ut suæ eam ditioni subjiciant, prout in Genuensi expeditione tentari cœptum. Hujus consilii vim minimè assecutus fuit Princeps ille Italus, qui moderno Franciæ Regi auctor fuit, ut Pinnarolam occupando, pedem in Alpibus figeret, deceptus fortè (nisi malitia fuerit) specie utilitatis, quàm è Gallorum vicinitate contra quascunque Hispanorum molitiones sperare poterat: nec consideravit tamen, solo metu futuri belli, quod nunquam fortè eventurum erat, introduci aliud præsens, & omnino certum, de Francis in Italiam admittendis: neque enim in unâ aliquâ Provinciâ, inter duas tam diversas oppositâsque Nationes pax conservari poterit; nec aliud inde Italiæ fore commodum, quàm quòd serpentem in sinu aleret, à quo deinde pestilentissimo veneno inficeretur. Præterquam quòd Franci intra suos etiam limites consistentes ab alterâ Alpium parte; satîs præstò sint semper, ut vocati in Italiam possint irruere, nec necesse sit eos habere tam vicinos, ut ille in Italiam ingressus ipsorum relinquatur arbitrio. Verùm etsi Franci tam modesti essent, & ab omni dominandi libidine alieni, ut illic se continerent, nec quicquam nisi implorati ab aliis attentarent, quis dubitet tamen, longè eos extra protectionis limites tunc dominandi occasione abituros; uti reipsâ experti sunt Ludovicus Sfortia; Castrucius Castrocani; aliique, qui illorum implorârunt auxilium, nullo alio fructu, quàm quòd iis accideret (sicut & hodie nonnullis accidit) id quod Trecentinis quondam evenisse memorat Tacitus, nimirum *quoties isti concordēs agebant, spernebatur Parthus: ubi verò dissensere, dum sibi quisque contra amulos subsidium vocabant, accitus in partem, ad verum omnes valescebat.* Quòd si iste Francorum potentia Pinnaro-

Tacit. lib. 6.
Annal.

narolam eâ lege fuisset introducta, ut in ipsius Italiæ esset arbitrio eam aut in subsidium evocare, aut è suis finibus rursum dimittere, ubi sic expedire visum fuerit, habuisset sanè consilium istud politicam aliquam rationem & speciem zeli boni publici; at nunc tempore minimè opportuno eam intra ipsas Italiæ portas constituere, ut pro libitu, quoties aut ambitio, aut levitas suaserit, eam possit subingredi, atque ut ex isto metu Hispani nunquam non in armis vigilant, deturque occasio, ut alii quoque Principes arma corripiant, & graves concitentur bellorum motus absque ullâ quietis spe, non tam consilium fuit, quàm proditio patriæ: neque enim erat aliud; quàm exponere eam arbitrio Franciæ, & contrà adimere Principi Italo facultatem, quâ pro communi omnium bono ipsis Alpibus imperitabat.

§. In reliquis Italiæ Principatibus, qui inter ambas illas Coronas constituti non sunt, vim non habet ista Neutralitatis ratio: illatis enim in Italiam armis, Victoris erunt præmium, nec ullam partium sibi habebunt obstrictam; uti Consul Quinctius dicebat, Ætholis persuasurus, ut in bello contra Regem Antiochum suscepto Romanis se^a jungerent; & experti illud sunt Florentini, quando detrectato fœdere cum Rege Aragonio mansêre neutrales, perdentes Regis Franciæ gratiam, nec tamen Pontificis iram mitigantes. Neutralitas semper admittenti exitiosa est, quam ob causam de Senensibus (qui neutralitate salutem quærentes miserè periêre) dixit Alphonsus Rex Neapolitanus, iis evenisse, quod accidere solet duobus unius ejusdemque domûs inquilinis, quorum ille, qui inferiores ædium partes incolit, fumo supernè habitantem opplet; hic verò contrà infernè commorantem madefacit. Thebanis plurimum nocuit, quòd neutrales esse voluerint, dum Xerxes Græciam oppugnavit. Et quamdiu talem se gessit Ludovicus Vndecimus Franciæ Rex, cum nullo Principe pacem habuit.

§. Ne porrò falli se sinant Principes, opinando nimirum, neutralitatem istam optimum esse medium ad conservandas in æquilibrio Hispaniæ Franciæque vires: nam re-

verà

^a Quippe sine dignitate præmium victores eritis.
Liv. lib. 35.

verà aliquà opus est affectûs ostensione in favorem Hispaniæ, non ut pluribus potiatur, neque ut in Franciam irruat; sed ut ea, quæ nunc possidet, tueatur, & in Regno suo detineantur Franci, nec neutralitate fortè, aut benevolentia aliò invitentur. Et hoc ipsum tam certum est exploratûmque, ut sola etiam affectûs declaratio absque ullis aliis indicis publicis pondus sit æquilibrii istarum bilancium, & argumentum sufficiens, cur ideò bellum exardescat. Italia duas factiones ferre non sustinet, quæ Coronæ utriusque intra illius viscera contentione suam stabilire fortunam satagunt. Agnovit istud Carolus Quintus Imperator, quando ut Italiæ quietem restitueret, eas penitus extinxit, mutavitque formam Reipublicæ Florentinæ, quæ eas id temporis fovebat: unâ enim bilancium Franciæ, aut Hispaniæ plusculum onerata, pacis examen inclinabat. Cognitâ hâc veritate, prudentiores quique Principes & Respublicæ Hispaniæ sese faventiores exhibuere, ut aliquod illi pondus adderent, perfectiorique constituto æquilibrio, unâ cum Statibus suis optatâ quiete fruerentur; & si quis illud aliquando disturbavit, adjungendo se ad factionem contrariam, is ingentes dedit turbas, & Italiam in ruinam impulit.

§. Gloria illa, quæ dominandi libidinem comitatur, nonnullos interdum Italos stimulat, ut secum ipsi statuant melius fore, si contra utramque conspirent Coronam, & sibimet ipsi dominantur, aut in Respublicas divisi, aut certo aliquo capite constituto; verùm cogitationes istæ, suppositâ Italiæ conditione, pro discursu sunt potius, quàm ut in effectum deduci queant: nam aut Papa totius Italiæ erit Dominus, aut aliquis alius. Si Papa, minimè desunt rationes, quibus facile quis ostendat, fieri non posse, ut Monarchia aliqua spiritualis, conjuncta cum sæculari, satis se tueatur in potentia Principis alicujus electivi (de vexâ præsertim ætate, quâ ordinariè omnes solent esse Pontifices) qui totus est in procurandâ pace & tranquillitate Ecclesiasticâ, occupatus in negotiis spiritualibus, cinctus nepotibus & consanguineis, ut licet eorundem Statibus successionem nequa-

quam obtenderet, valde tamen eos, varia iisdem feuda distribuendo, in partes distracturus sit: accedit prætereà, cum plurimum aliàs Christianitati conducatur, Pontifices communes esse omnium Patres absque dissidiis cum Principibus aliis, futurum eâ ratione, ut perpetuas habituri sint controversias ac lites cum duabus illis Coronis de juribus, quæ in Ducatum Mediolanensem, Regna item Neapolitanum, & Siciliae ambæ illæ sibi vendicant, ac proinde sedem Apostolicam armis facilè impetent, aut junctæ cum pacto aliquo dividendi postea inter se Status illos bello partos, aut separata, unâ per agrum Mediolanensem, alterâ per Neapolitanum in Italiam irruente, cum periculo etiam, ne alterutra fortè auxiliares Germanorum, aut ipsius Turcæ copias in subsidium evocet, quæ postea in Italiam pedem figerent.

§. Quòd si aliquis totius Italiae Rex crearetur, eadem manerent incommoda, & aliud adhuc gravius nasceretur ex eo, quòd ad formandam unam Monarchiam, Principes alios uni alicui reddere subditos, & Pontificem suo oporteret exuere imperio: nam si eo in statu, in quo nunc sunt, eos relinqueret (tametsi id foret cum aliquâ clientelæ agnitione, aut fœdere) nullo modo sese tueri posset; quo porrò fieret, ut Italia imperium istud spirituale omnino perderet, quod non minorem illi parit gloriam, ac illud Romanum, & amisâ suâ libertate in tyrannicam quandam deveniret confusionem.

§. Minus autem fieri poterit, ut Italia quieta persistat, si à diversis gubernetur Principibus: neque enim ita omni ex parte inter eos conveniet, ut contra ambas illas Coronas sese uniant, quin potius bellis mutuis intestinis ultrò accersitis se conficient, uti sæculis retrò præteritis accidit; siquidem Natio Italica tam est generosa, ut modum tenere haud sciat, aut dominari vult absolutè, aut parère.

§. E quibus omnibus liquet, quàm Italiae necessaria sit potentia aliqua peregrina, quæ opposita exteris, nec inter illius Principes bellorum toleret motus, nec armis utatur alienis; quæ causa est, cur ex eo tempore, quo in illam
ingres-

ingressa fuit Corona Hispanica, pace & tranquillitate fruita semper fuerit.

§. Ingens itaque utilitas, quam secum adfert necessitas illa ad alterutram Coronam sese adjungendi, movere potest Nationem Italicam, ut cum præsentī Statu se conformet, posito præsertim, quòd si quæ in Ducatu Mediolanensi, & Regno Neapolitano, ac Siciliae fiat immutatio, id futurum sit cum gravi aliorum dominiorum perturbatione: neque enim formæ novæ absque aliarum interitu introduci solent; cùmque alterutra è duabus illis Nationibus in Italiâ admittenda sit, convenientior utique pro illâ erit Hispanica, siquidem ambæ istæ uni eidemque subsunt Clima, quod eas reddit similiores in firmitate Religionis; in observatione justitiæ; in actionum gravitate; in fidelitate erga suos Principes; in constantiâ promissorum & fide publicâ; in modestiâ animorum, aliisque ritibus ac moribus: tum etiam, quia Rex Hispaniæ non imperat in Italiâ tanquam extraneus, sed tanquam Princeps Italus, qui nihil in illam obtendit aliud, quàm ut ea conservet, quæ justo nunc titulo possidet, quippe qui majori cum Status emolumento Monarchiam suam extendere possit per vastissimas Africae Provincias. Hanc regulam secutus est, & suis reliquit Successoribus Rex Ferdinandus Catholicus, quando oblatum sibi in Italiâ Imperatoris titulum generosè respuit, dictitans nihil se in illâ cupere, quàm quod jure ad se pertineret, nec decere, ut Imperialis dignitas in partes distrahatur. Testes ejus rei sunt tot tamque variæ restitutæ urbes, absque eo quòd Rex Hispaniæ jure belli, & compensatione sumptuum damnorumque uti voluerit, aut arma sumere (quamdiu non urset necessitas) sive pro defensione propriâ, sive pro alienâ conservatione; uti reipsâ experti sunt Mantuani Duces. Quòd si aliquando Nivernensem bello aggressus est, non ideò factum, ut Casalum occuparet; quemadmodum malevoli quidam interpretantur, sed ut Imperator justitiam administrare posset iis, qui jus aliquod in Status illos sibi vendicabant: posteaquam enim Dux Nivernensis per Marchionem Mirabellanum Re-

giæ suæ Majestatis tutelam & consensum pro matrimonio filii sui Ducis Ratellani cum Principe Mariâ petiisset, utrumque obtinuit; sed confecto negotio, Madritum mox nuntiatum fuit artibus Comitis Estrigii celebratum jam matrimonium, Vincentio Mantuano Duce in extremis constituto, nullâ priùs cum suâ Majestate eâ super re factâ communicatione, contrâ ac Regem inter & Ducem convenerat. Vnde novitas ista, quæ nonnullis contemptus quidam & diffidentia videbatur, tutelæ executionem distulit inprimis, & novis deinde consultationibus ansam dedit, quibus sic visum, ut tunc quidem istis omnibus dissimulatis effectum suum gratia fortiretur, & de matrimonio inito congratulatio fieret. Verùm cùm Providentia divina ruinam urbis Domúsque Mantuanæ ob Principum illius vitia, & illusa sæpiùs matrimonia disponderet, ad eundem istum finem eventus omnes dirigebat; atque adeò dum hæc in Hispaniâ gererentur, effecit Cardinalis Richelius juratus Ducis Nivernensis hostis, ut opitulante suo Rege Dux Allobrogum bellum illi inferret pro iis occupandis, ad quæ in Monferrato jus aliquod obtendebat. At Dux ille subodoratus, nonnisi inanem hunc titulum esse, ad introducenda in Italiam arma Gallica, & mediâ utriusque Ducis ruinâ augendam Coronæ Francicæ amplitudinem, rem omnem Gonsalvo de Cordubâ Governatori Mediolanensi aperuit, ultrò pollicitus, si armis suis sibi præstò foret, se Franciæ partes deserturum. Gonsalvus tempus sibi dari petiit, ut eâ de re ad consilium referret in Hispaniam, vidénsque illud à Duce denegari, & nisi eidem auxilio adesset, Alpium portas Francis patefactum iri, magis que perturbandam Italiam, suâpte interim sponte cum eo transegit, sperans Espadini operâ Casalo se potiturum, quo fieret (quemadmodum ipse ad suam Majestatem perscribebat) ut faciliùs deinde Imperator controversias in Monferrato & Mantuano Ducatu exortas posset componere. Atque hoc ipsum consilium effecit deinde, ut sua Majestas alteram etiam tutelæ executionem suspenderet, quantumvis aliàs pacem Italiæ cuperet; quam tamen

ut

ut quoquo modo procuraret, omnémque æmulationis causam è medio tollerèt, dedit in mandatis Gonsalvo de Corduba, ut si (quod certum habebatur) Casalum jam occupasset, eandem urbem nomine Imperatoris, directi illius Domini, tueretur missis insuper literis ejusdem tenoris, quas in tali casu ad suam Cæsaream Majestatem ipse destinaret. Verùm cum tractatus ille minimè succederet, absque Majestatis suæ jussu Casalum obsidione cinxit, unde factum, ut Rex Franciæ Susam advolaret, & Hispania præter opinionem bello implicaretur, palàm protestata copias istas militares non nisi auxiliates esse Cæsaris, ut viâ justitiæ decideretur de juribus, quæ nonnulli in Monferrato & Ducatu Mantuano sibi competere affirmabant; Gonsalvus verò conditionem, quam Dux Nivernentis illi offerebat, de nudando mœnibus Casalo, admittere nunquam voluit, ne cuiuspiam fortè videretur, Majestatem suam privati commodi gratiâ potiùs, quàm tranquillitatis publicæ motibus illis sese immiscuisse. Hæc ipsissima rei veritas est, nota perpaucis, & à multis tamen per calumniam graviter injustéque traducta.

Deponant igitur Italiæ Principes ac Respublicæ inanes illas suspicionum umbras, certò sibi persuadentes, Hispaniam hoc solum spectare ac cupere, ut suam inter illos magnitudinem conservet, non ut eandem augeat, & locum dent veræ politicæ hujus meæ narrationis, si quidem amant Italiæ pacem: æmulationes enim illæ, quas multi sibi inani-ter & absque fundamento imaginantur, gravissimorum motuum causa sunt, cum nullum sit bellum, quod non aut ex Potentioris ambitione, aut imbecillioris metu oriatur.

SYMBOLVM XCVI.

VICTORIA in bellis justis pacem ut finem spectat, ad hanc siquidem, & ad æquitatem hostem adducit, atque adeò illa magis erit gloriosa, quam minori cum damno ars largita fuerit, non armorum robur: illa inquam, quæ minùs pulvere & sanguine respersa fuerit. Palmam dulcem Horatius appellat, quæ sic obtinetur,

Horat.

————— *Dulcis sine pulvere palma.*

Romani pro victoriis cruentis Gallum Diis sacrificabant, bovem verò pro iis, quas ars & industria pepererat. Si ingenio ad Dei accedimus similitudinem, vires autem communes habemus cum belluis, gloriosius utique erit illo hostem
vince-

vincere, ac istis. *Latior erat Tiberius, quia pacem sapientiâ firmaverat, quàm si bellum per acies confecisset. Ingens victoria decus Agricolæ citra Romanum sanguinem bellanti, & Romanos vincenti. Quòd si victoria conservationem & augmentum Reipub. ut finem præ oculis habet, meliùs stragemate aut negotiatione is obtinebitur, quàm armis. Pluris vita unius civis æstimari debet, quàm multorum hostium interitus: unde Scipionem Africanum dicere solitum accepimus, malle se unum servare civem, quàm mille hostes occidere.* Quibus verbis postea tanquam symbolo suo usus fuit Marcus Antoninus Pius Imperator, & rectè id quidem: nam hostem superare Ducis militaris est officium; servare verò civem, Patris Patriæ. Non istud considerabat Vitellius Imperator, cùm devicto Othone per cæforum transiens cadavera diceret, *gratus odor trucidatorum hostium, gratior tamen civium.* Inhumana planè vox, quæ ne vulturem quidem diceret. Aliter Himilcon affectus fuit, qui licèt magnas in Sicihiâ obtinisset victorias, quia tamen milites quamplurimos desiderabat, quos lues in castris sustulerat, Carthaginem non triumphans ingressus fuit, sed pullatâ indutus veste, & amictu mancipii proprio, suam deinde domum repetens, & nemini quicquam locutus, sibi ipsi necem conscivit. Victoria cruenta ardor quidam vindictæ videtur esse potius, quàm fortitudinis facinus. Plus in eâ ferocitas obtinet, quàm ratio. Ludovicus Duodecimus Franciæ Rex, cùm intellexisset exercitum suum in prælio ad Ravennam de hoste triumphasse, multis tamen amissis Ducibus & militibus, altum suspirans dixisse fertur: *O utinam prælio victus potius fuisset, & optimi mei Duces etiamnum viverent! Victorias ejusmodi Deus hostibus meis largiatur, in quibus victus evadit victor, victor autem victus abit.* Eam ob causam boni prudentesque Duces, quantum fieri potest, acres conflictus & oppugnationes^a devitant, majorique sibi ducunt honori, si efficiant, ut hostis ultrò se dedat, quàm si viribus & armis eundem superent. Magnus Dux urbem Cajetam certis pactis & conditionibus in suam redegerat potestatem, &

Tacit. lib. 2.
Annal.

Tacit. in vitâ
Agric.

^a Dare in discrimen legiones haud imperatorii raris. Tac. l. 2.
Annal.

autumabant nonnulli satius futurum fuisse, si tanquam in campo victor, vi armata eandem occupasset, detentis in captivitate Ducibus, qui illic erant; ob damna videlicet, quæ facere illi possent, si liberi dimitterentur; ipse verò respon-

^b Bellorum egregios fines, quoties ignoscendo transigatur. Tac. lib. 12. Ann.

Idem ibid

* Tac. in vitâ Agric.

^c Quando obfederis civitatem multo tempore, & munitionibus circumdederis, ut expugnes eam, non succides arbores, de quibus vesci potest, nec securibus per circuitum debes rariare regionem: quoniam lignum est, & non homo, nec potest bellarium contra te augere numerum. Deuter. 20. 19.

† Virgil.

^d Manete extra castra septem diebus.

Qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit, lustrabitur de tertio & septimo.

Num. 31. 19.

^e Et edificabis ibi altare Dño Deo tuo de lapidibus, quos ferrum non tetigit. Deut. 27. 5:

dit: *Plus in pulverem pyrium, glandes, & tormentorum globos impendendum fuisset, quam periculum istud mereretur.* Egregia fortitudo est, quæ minori sanguinis impensâ ad deditorem compellit; & bellum felix, quod miserando & ignoscendo ^b transigitur. *Quantâ pervicaciâ in hostem, tantâ beneficentiâ adversus supplices utendum.* Istanc animi generositatem hæc nostrâ aetate vix usurpari videmus, quando magis ad explendam iram, quàm ad fortitudinem exercendam, magis ad vastandum, quàm ad vincendum armis concurritur. * *Ubi urbibus exustis, vastatis Provinciis, incensis spoliatisque agris, ut in Germaniâ & Burgundiâ fieri cernimus, solitudinem faciunt, pacem appellant.* O civitatem barbaram, & ab omni ratione humanâ alienam, ipsimet Naturæ bellum inferre, eidemque eripere media, quibus nos alit ac sustentat! Etiam arbores urbibus obsidione cinctis proximas succidi vetant sacræ paginæ, quia ligna sunt, non homines, nec hostium numerum augere ^e possunt. Tanto perè Deo displicet sanguis in bello effusus, ut quamvis adversus Madianitas arma sumere jussisset, postea tamen etiam præceperit, ut quicumque aut hominem trucidasset, aut occisum contigisset, dies septem, extra ^d castra, lustraretur. Æneas grande nefas putabat, res sacras manibus contrectare antè, quàm purâ lymphâ eas abluisset:

*Attrectare † nefas, donec me flumine vivo
Abluero.*

Deus tanquam pacis vitæque auctor eos abominatur, qui aut illam perturbant, aut hujus filium abrumpunt. Etiam contra ipsamet arma, quia mortis sunt instrumenta, hæc Deus indignationem ostendit: ideò enim, opinor, altaria è lapidibus rudibus, & impolitis, quos ferrum non tetigisset, extrui præcepit; uti illud, quod erectum fuit, postquam populus Israëliticus Jordanem ^e transierat, aut illud Iosue post

repor-

reportatam ab *f* Haitis victoriam : ferrum enim belli materies est, unde gladii fiunt; neque admittere illud voluit ad sacrificiorum suorum puritatem & quietem, id quod in alio quodam præcepto videtur expressisse, cum prohibet, ut nec culter quidem altaribus applicetur, & si fiat secus, ea pollutum *g* iri.

f. Verùm effrænata gloriæ cupiditas rationibus istiusmodi locum dare non solet, perinde quasi famæ celebritas obtineri non possit, ubi nec virium robur sese exserit, nec sanguis profunditur, quâ eadem de causâ interdum nec auxiliares copias, nec victoriæ socios quidam admittere cupiunt. Rex Alphonfus Tertius propterea solum in pugna ad Arcos cladem accepit, quod Legionensium & Navarrorum adventum præstolari noluisse; uti & Tillius in prælio Lipsiensi, quod non expectasset Cæsareas copias. Quâ in re egregiè fallitur ambitio, siquidem victoriarum gloria non tam in armorum robore ac viribus est posita, quam in eo, ut tutioribus quis uti nōrit consiliis: nam illa à casu pendent, hæc verò à prudentiâ. Sat citò victoriam obtinet, cui cum iudicio provisum est, ne *h* vincatur. Vrit ambitio, & ratio perturbata naturalem sequitur impetum, ac semetipsam perdit. Plurimum subditi suo debent Principi, qui spretis trophæis & triumphis hoc agit, ut pacem negotiationibus conservet, & auro argentoque victoriam obtineat. Meliori siquidem venit pretio, quæ pecuniâ, quàm quæ sanguine emitur. Et plerumque felicius securiusque hastis aureis pugnatur, ac ferreis.

g. Parta semel victoria ob præteritorum casuum varietatem suimet obliviscitur; gloriâ evanescit; gaudio perturbatur; lætatur spoliis; acclamationibus fit confidentior; sanguine profuso hostem contemnit, & secura obdormiscit; tunc præsertim, cum vigilare vel maximè eam oporteret; majorémque præ se ferre fortitudinem in semetipsâ edomandâ, quàm in hoste debellando exercuit: hoc etenim magis à fortunâ, quàm ab animi magnitudine proficisci potest, & in triumphis de affectibus nostris & passionibus

casus

f Tunc edificavit Iosue altare de lapidibus impositis, quos ferrum non tetigit. Jos. 8. 31.

g Si altare lapideum fueris mihi, non edificabis de sectis lapidibus, si enim leveris cultrum super eo, pollutur. Exod. 20. 25.

h Sat is citò incipi victoriâ ratus, ubi provisum foret, ne vincerentur. Tacit. lib. 2. Annal.

casus locum non habet. Decet igitur, ut post obtentam de hoste victoriam, supremus militiæ Dux in semetipsum protinus descendat, ac prudenter fortiterque componat suorummet affectuum civiles motus: absque hoc enim triumpho ne ipsa quidem de hoste victoria satis secunda foret. Ad ipsa spolia & trophæa majori cum sollicitudine vigilet: nam metus in periculo custodias excubiâsque duplicat; qui verò extra illud versari se existimat, somno se dat. *Iosue non contraxit manum, quam in sublime porrexerat, tenens clypeum, donec interficerentur omnes habitatores Hai.* Nulla est securitas prælium inter & victoriam. Desperatio multa audet. Villissimum etiam animal, si vexetur, contra insurgit. Alberto Archiduci carò stetit ad Neoportum experientia. Periculosum esse ajebat Abnerus ad Ioabum, nimium ferro in hostemⁱ desævire. Ingeniosa prætereà est ipsa calamitas, adeò ut eâ pressus hostis occasione uti soleat, & in uno sæpe momento amissa recuperet, hâc ipsâ suâ inconstantiâ Fortunam deludens. Cùm maximè splendet, vitrea est maximè, & citissimè frangitur. Eam ob rem belli Dux victoriis efferri non debet, nec existimare fieri non posse, ut victo rursus in trophæum cedat. Eundem semper casum præ oculis habeat, contemplando uno eodémque tempore sub ærumnarum aquis demersam palmam, quam triumphantem sustulit; haud secus atque in palmâ præsentis Symboli videre licet, cujus adversa species oculis subjicit, ad quem statum illius pompam ventorum vis aut temporum injuria possit reducere. Prudens isthæc consideratio in causâ fuit, cur sponsus sponsæ suæ oculos aquarum rivulis^k comparet: in illis enim agnoscitur & componitur animus, pro adversis casibus. Ingens gloriæ hostis prosperitas est, confidentia quippe virtutem socordem ac negligentem efficit, & superbia periculum despicit. *Acriore hodie disciplinâ victi, quàm victores agunt: hos ira, odium, ultionis cupiditas ad virtutem accendit: illi per fastidium & contumaciam hebescunt.* Parta semel victoria victo sæpe felicitatis, victori contra infortunii solet esse principium: hunc enim fortuna prospera excœcat, ille adversam

emen-

Jos. 8. 26.

ⁱ Num usque ad internecionem tuus mucro desaviet? an ignoras, quòd periculosa sit desperatio? 2. Reg. 2. 26.

Oculi ejus sicut columbæ super rivulos aquarum. Cant. 5. 12.

Tacit. lib. 2. Hist.

emendare satagit. Quod arma florentia vincere nequiverunt, prostrata interdum obtinent, & dispersa hinc inde spolia: his enim militum alitur cupiditas, sine disciplinâ, sine ordine; uti Sarmatis accidit, *qui cupidine præda, graves onere sarcinarum, velut vincti cadebantur.* In Tarrensi prælio adversus Regem Franciæ Carolum Octavum infeliciter, aut ancipiti saltem Marte pugnatum fuit, eò quòd milites Itali citius, ac oportebat, ad impedimenta diripienda sese effuderint. Eapropter Iudas Machabæus milites suos hortatus est, ut nemo quisquam donec confectum esset prælium, hostium spolia ¹tangeret.

Victoriæ pluris à progressibus, qui inde sperari possunt, quàm à seipsis æstimandæ sunt, atque adeò excolere eas oportet, ut tantò uberiores fructum proferant. Tempus & moram concedere, aliud nihil est, quàm armare hostem, & fructu jam collecto contentum vivere, armis in sterilitate relictis. Æquè facile est fortunam assurgentem labi, ac difficile lapsam rursus erigere. Ob hanc casuum incertitudinem multis argumentis Senatui persuadere conatus est Tiberius, nullo modo expedire, ut honores ob victorias in Germaniâ obtentas Germanico decreti executioni ^mdarentur.

Verùm tàmetsi perutile sit victorias persequi, ardor tamen ille tam securus, & absque omni sollicitudine esse non debet, ut pericula contemnat. Consulenda celeritas, sed cum prudentiâ, habitâ ratione temporis, loci & occasionis. Utatur Princeps victoriis cum moderatione, non cum tyrannide cruentâ & barbarâ, ponendo sibi semper ante oculos consilium Theodorici Ostrogothorum Regis, quod super Germaniæ victoriis ad socerum suum Clodoveum scripsit in hunc sensum: *In ejusmodi casibus eum audiat, qui majorem habet experientiam: Illa bella bene felicitèq; mihi evenire, qua cum animi modestiâ confeci: saepe enim victor evadit, qui moderatione uti novit, & plus illi blanditur. Fortuna, qui minus superbiâ sese effert.* Hoc tam prudenti consilio minimè hoc tempore usi sunt Franci, quin immò gravius ju-

gum

Tacit. lib. 2.
Hist.

¹ Sed state
nunc contra
inimicos nos-
tros, & ex-
pugnate eos,
& sumetis pos-
tea spolia se-
curi. 1. Mach.
4. 18.

^m Cuncta mor-
taliū incer-
ta, quantoque
plus adeptus
foret, tanto se
magis in lu-
brico dictans.
Tacit. lib. 1.
Annal.

Cassiod.

gum Germaniæ impofuère, quàm unquam fultinuit, unde quàm celerrimè imperium in ruinam impulerunt. Plus in Marcello placuit modestia & pietas, quando ob everfa elegantiffima Syracufarum in Siciliâ ædificia plorare vifus eft, quàm virtus & gloria, ob eafdem armis expugnatas, cùm triumphans eam urbem ingrederetur. Graviùs fortiffimus ille Heros Tillius multorum corda fauciavit lacrymis illis, quas in Magdeburgenfi profudit excidio, quàm armis ipsis & ferro. Et licet Iofue exercitus fui ducibus præceperit, ut quinque Regum in pugna Gabaonitica captorum cervices pedibus" conculcarent; id tamen non ex superbiâ factum, aut inani gloriâ, fed ut animos militibus fuis adderet, metùmque adimeret, quem de Gigantibus Chananæis^o conceperant.

ⁿ *Ite, & ponite pedes super colla Regum iftorum.* Jof. 10. 24.

^o *Nolite timere, nec paveatis, confortamini, & eftote robusti: fic enim faciet Deus cunctis hoftibus vestris, adversum quos dimicatis.* Jof. 10. 25.

Claud.

Victos clementer habere, eorundem privilegia & Nobilitatem confervando, & tributa leniendo, bis eofdem eft vincere; unâ vice armis nimirum, alterâ benignitate, & catenam interim fabricari pro Nationibus aliis superandis. Nec pauciores generofitati, quàm viribus sese fubmifere.

— *Expugnat noftram clementia gentem;*

Mars gravior fub pace latet.

His artibus Romani totius orbis sese Dominos effecere, & si earum aliquando oblitifunt, victorias fanè perdifficiles habuerunt. Adversum victorem cruentum ipsa se armat desperatio.

Virgil.

Una falus victis, nullam fperare falutem.

Fuere nonnulli; qui impiè magis, quàm prudenter pro majori securitate Nationem hostilem penitus extirpandam dicerent; uti fecerunt Romani; Carthaginem; Numantiam & Corinthum evertentes, aut cogendam; ut aliò commigraret. Confilium inhumanum prorsus ac barbarum. Alii extinguendam esse Nobilitatem; propugnacula erigenda, arma eripienda. Verùm tyrannis ifta apud Nationes ferviles, non apud eas, quibus indoles eft generofior, locum habere poterit. Consul Cato, ut à quibusdam Hispaniæ populis ad fluvium Iberum effret tutior, arma iisdem fustulit; fed mox ea restituere oportuit: tantoperè enim eâ re exasperati fuere,

ut

ut mutuis sese vulneribus conficerent. Infamem duxere vitam, quæ instrumentis careret, ad defendendum honorem & gloriam parandam necessariis.

SYMBOLVM XCVII.

DE VICTO Leone probè victoriâ uti noverat Hercules, pelle ejusdem suos vestiens humeros, ut tantò faciliùs monstra alia edomaret. Sic prorsus unius victoriæ spolia armant victorem, & potentiozem efficiunt: atque adeò victoriis suis uti debent Principes, ad vires suas deditone militum roborandas, & augendam Statuum suorum amplitudinem accessione urbium & castellorum, quæ armis suis expugnaverint. Regna omnia initio fuerunt exigua, acquirendo

do postea & conservando crevere. Iisdem ex causis, ex quibus bellum justum est & licitum, patrum quoque detentio justa efficitur ac licita. Spoliare, ut restituas, imprudens & sumptuosa levitas est. Nullum se accipere beneficium existimat, qui hodie recipit, quod heri bello cruento ereptum ei fuerat. Arbitrantur Principes, restitutione pacem se posse emere, & bellum sibi accersunt. Quod occuparunt, formidabiles eos reddit, quod restitunt, contemptibiles, quia plerique animi vilitatem interpretantur, & si postea poenitudine ducti, aut laceffiti illud recuperare contendunt, ingentes experiuntur difficultates. Vallem Telinam Majestas sua (ut invidiam omnem & bellum effugeret) in sedis Apostolicæ arbitrium consignaverat, quâ deinde à Francis occupatâ, Status Mediolanensis in discrimen venit, & tota Italia armorum tumultu conturbata fuit. Detentione eorum, quæ occupata fuerunt, castigatur temeritas, & firmatur potentia, velut pignoribus quibusdam, ad obtinendam pacem, ubi necessitas postulaverit. Tempus ipsum & occasio erudient Principes, quibus in casibus retinere, aut restituere oporteat, ad evitanda majora incommoda & pericula, quæ à prudentiâ tamen, non ab ambitione æstimanda sunt, cujus cæca cupiditas iis sæpe mediis, quibus Status dilatare cogitabat, eosdem imminuit.

§. Solent Principes pacis tempore facile loca quædam munitiora è suis manibus dimittere, quod ingruente postea bello, sed seriùs, deplorant. Necessitas præsens præteritam accusat liberalitatem. Nulla potentia tantum de seipsâ confidat, ut se non omnibus istis pro defensione suâ indigere existimet. Non unguis suos aquila exuit, & si id faceret, mox reliquarum avium foret ludibrium: neque enim illam ut Reginam venerantur, ob ejus fortè pulchritudinem, siquidem Pavo longè est elegantior, sed propter unguium robur. Majori in veneratione, magisque secura foret hodie in Italiâ auctoritas suæ Majestatis, si conservasset Statum Senensem, præsidium urbis Placentiæ, similiùmque locorum, quæ aliorum arbitrio tradidit. Ne restitutio quidem Statûs ali-

cujus

cujus fieri debet, si cum notabili alterius detrimento conjuncta ea fuerit.

§. Non minoris incommodi est, bellum facere alteri, ac segniter armis uti. Ista corripere ad intentandos solum ictus, periculosum certamen est. Eductus è vaginâ gladius, nisi sanguine tingatur, cum rubore in eâdem reconditur. Si hostem non feriat, in honorem proprium desævit. Ignis instrumentum est belli, qui eum in manu suâ suspensum tenuerit, ab eodem consumetur. Nisi exercitus in hostili sustentetur solo, agros proprios atque unâ semetipsum pessundat. Refrigescit & languet virtus, si occasiones desint, in quibus sese exferat, & spolia, quibus inflammetur. Ita Vocula exercitum suum in hostili terrâ hospitari voluit, *ut prædâ ad virtutem incenderetur*. David extra Regni sui fines hostibus suis Philisthæis ^a ivit obviam; & Iosias Rex Israël venientem adversus se Amasiam Regem Judæ intra suimet Regni limites aggressus est, & ^b cecidit. Bellū domi suæ diu ferre nequeunt subditi, amicos pariter ac hostes sustentando: crescunt enim sumptus; deficiunt media, & augentur pericula. Quòd si id fiat, ne hostis amplius irriteur, & ut tantò facilius ejus mitigetur animus, imprudens planè consilium est: neque enim hosti manifesto blandiri oportet. Si conquiescunt arma, non benignitatem & clementiam interpretantur, sed animi vecordiam, & spretâ auctoritate, etiam potentissimi quique in discrimen veniunt. Carò Regi Hispaniarum Catholico stetit clementia, quâ erga Carolum Sabaudia Ducem usus fuit. Bellum hic suscepit adversus Ferdinandum Ducem Mantuanum, juris antiquitùs in Monferratum obtenti vindicandi causâ; Rex verò Philippus Tertius minimè consultum ratus, ut pendente apud Cæsarem lite, armis illa decidere-
tur controversia, & Principum duorum contentione Italiae totius pax turbaretur, movit cum exercitu contra dictum Sabaudia Ducem, & urbem Asti obsidione cinxit, non ut eam vi expugnaret (quod factu facillimum fuisset) sed ut armis minitendo Ducem ad pacem adduceret, id quod reipsâ obtinuit. E quâ Regis moderatione majores deinde sumpsit

Tacit. lib. 4.
Hist.

^a Venit ergo
David in Baal
Pharasin, &
percussit eos
ibi. 2. Reg.
5. 20.

^b Ascenditque
Ioas Rex Is-
raël, & vide-
runt se, ipse &
Amasias Rex
Judæ in Beth-
sames oppido
Judæ. Percus-
susq; est Iuda
coram Israël.
4. Reg. 14. 11.

animos, & contrà, ac conventum fuerat, arma corripuit, aliud suscitans bellū magis sumptuosum, quàm illud prius. Vnde factum, ut sua Maj^{tas} urbem Vercelli obsideret, quam tamen occupatam mox restituit; cùmque sua Duci consilia feliciter succederent, inito Avenione cum Francis & Venetis foedere, tertium Italiæ quietem perturbavit. Quæ bella omnia facilè evitari potuissent, si mox in primo dimisisset, quod Hispaniæ arma præcedebant, etiamsi vel Statûs sui partem perdere debuisset. Qui semel potentiæ majori opponere sese ausus fuerit, amicus non erit, nisi spoliatum exutumque se viderit: ita Vocula agebat ad tumultuantes Legiones, cùm eas contra rebelles quasdam Franciæ Provincias^c incitaret. Principes non ideò timentur, aut in veneratione sunt, quòd ferire possint, sed quòd ferire nòrint. Nemo eum invadit temerè, qui contrà vicissim audet aliquid. Omnia ferè bella ex eo nascuntur fonte, quia qui impetitur, aut negligentior est, aut timidior. Non grave adit discrimen, qui adversùs Principem pacis amantem arma corripit: quicquid enim evenerit, semper illà frui poterit. Eam ob rem immutanda videntur in Italiâ Hispanorum Principia, quæ communiter animis imprimunt, suam scilicet Majestatem adeò pacis amicam esse, ut quovis etiam pretio eam mercari parata sit. Illud equidem refert plurimùm, si nòrint Principes, Majestatem suam sinceram semper cum illis & mutuam culturam amicitiam, suis etiam armis pro eorundem conservatione defensionéque decertaturam, nec quicquam intermissuram diligentia, quod ad Provinciarum illarum tranquillitatem possit conducere: sed & istud scire oportet, quòd, si quis iniquè ejus se auctoritati opposuerit, aut contra eandem conjuràrit, causamque dederit belli damnis ac sumptibus; vicissim Majestas sua satisfactionem ab eo repetitura sit, retinendo ea, quæ armis occupaverit. Ecquod Iustitiæ tribunal ad præstandos sumptus non condemnat eum, qui sine causâ litem intentat alteri? Quis gladii sui vires non experietur in potente aliquo Principe, si absque suo damno id facere poterit?

^c Nunc hostes, quia molle servitium: cùm spoliati, exutique fuerint, amicos fore. Tacit. lib. 4. Hist.

§. Obtentâ aliquâ victoriâ spolia inter milites dispertiri debent; & peculiare deferri honores iis, qui fortes se & strenuos præ aliis gessere in proelio, ut remunerata hoc modo virtus ad majora inflammetur facinora, & aliis exemplo sit. In eum finem Romani varias excogitarunt Coronas, torques, ovationes, & triumphos. Saül post devictos Amalecitas arcum triumphalem sibi met^d erexit. Neque vivis solùm honores isti decerni debent, sed iis etiam, qui fortiter, in proelio occubuerunt, eorumque successoribus, quia vitâ suâ & sanguine victoriam peperere. Magna obsequia Republicæ præstita compensari aliter nequeunt, quàm memoriâ aliquâ æternâ; uti compensata fuere bene merita Ionathæ, cui erectum fuit^e sepulchrum, quod ad multa sæcula perduravit. Animus, qui immortalem se videt, facilè contemnit pericula, ut & factorum suorum memoria immortalis sit. Propterea olim *apud Hispanos bellicosam Gentem obelisci circum cujusque tumulum tot numero erigebantur, quot hostes interemisset.*

§. Cùm verò Deus victoriarum supremus sit arbiter, illi imprimis eas in acceptis referre debemus, eundemque obligare ad plures porro largiendas, non agendis solùm gratiis & sacrificiis, sed spoliis etiam & oblationibus; uti fecerunt Israëlitæ post solutam Bethulæ obsidionem, & cæcos^f Assyrios; sicut & Iosue post reportatam ab Haitis victoriam, hostias pacificas^g offerens, quâ in re eximiè semper liberales fuere Hispaniæ Reges, quorum pietatem benignissimus Deus præsentî hâc Monarchiâ remuneratus est.

^d Et erexit sibi formicem triumphalem. 1. Reg. 15. 12

^e Et statuit septem pyramidas, unam contra unam patri & matri, & quatuor fratribus: & his circumposuit columnas magnas: & super columnas arma ad memoriam æternam: & juxta arma naves sculptas, quæ viderentur ab omnibus navigantibus mare. Hoc est sepulchrum, quod fecit in Modin usque in hunc diem. Mach. 13. 28.

* Arist. lib. 7. Polit. c. 2.

^f Omnis populus post victoriam venit in Jerusalem adorare Dñm: & mox ut purificati sunt, obtulerunt omnes holocausta, & vota, & repositiones suas. Judith. 16. 22

^g Et offeres super eo holocausta Domino Deo tuo, & immolabis hostias pacificas. Deut. 27. 6.

SYMBOLVM XCVIII.

MVLTIS in rebus bellum igni est simile, non solum, quia natura ejus est destruere, verum etiam, quia materie eadem, quâ nutritur, si nimia ea sit, opprimi solet, & extingui. Bellum arma sustentant, sed si superiora ea sint, restinguunt illud, aut certè in pacem commutant. Quare qui hanc obtinere voluerit, illorum uti debet robore: nulla enim pax decens, aut bonis cum conditionibus fieri potest, nisi concludatur firmeturque sub clypeo. Isthoc muniri oportet brachium, quod manum porrexerit (ut in præfenti exhibetur Symbolo) adprehendendam pacis olivam.

Clodo-

Clodoveus binas sibi aptabat manus dexterarum : unam armatam , quâ Alerico resisteret ; inermem alteram , quam pacis firmandæ causâ Theodorico , qui inter utrumque se interponebat , posset porrigere. Ad bellum æquè , ac pacem parata sint oportet Principis brachia. Non putabat Clodoveus hanc consequi se posse , si manum dexteram inermem ostenderet , & alteram armis instructam non haberet. Istud Græci peculiari significabant hieroglyphico viri alicujus unâ manu hastam , alterâ caduceum tenentis. Negotiatio pacis per caduceum adumbrata rectè succedere non potest , nisi comminatio hastæ eam comitetur. Cùm Athenienses Eumolphus armis infestaret , præcedebat supremus eorum Dux , caduceum manu præferens , ponè sequebatur juvenis armata , ut tam ad pacem , quàm ad bellum paratum se ostenderet. Rhodiis aliquando Constantinopolim legationem adornantibus , quidam tres ramos manu tenens Legati latus stipabat , eandem animi dispositionem iisdem innuens ; quo alluisse videtur Virgilius , cùm dixit :

Pacem orare manu, præfigere puppibus arma.

Virgil.

Etiâ conclusâ jam pace , non omnis armorum cura deponenda est : nam *in victores victosque nunquam solida fides coalescit.* Vno eodémque die ad Casalum , sapiùs fidem dedisse fregisseque Francos vidimus , & abusos fuisse benignitate , quâ Marchio de Sanctâ Cruce insignem victoriæ gloriam , quam situs melior , & majores copiæ certò illi pollicebantur , declinavit , ut pacem Italiæ redderet.

Tacit. lib. 2.
Annal.

§. In tractandâ pace non minùs animi libertate opus est , ac in bello suscipiendo , gerendóque. Qui in illiusmodi tractatibus nimium suæ studuerit existimationi , & hostem calamo non secus atque armis superare voluerit , is scintillas sub cineribus reliquit abditas ; unde majoris belli orietur incendium. Paces illæ , quas cum Numantinis fecere Quintus Pompejus , & postea Consul Mancinus , effectu caruerunt hoc solo nomine , quòd auctoritati & honori Romanæ Reipublicæ haud parum derogarent. Pactiones ad urbem Asti inter Carolum Emmanuelem Sabaudia Ducem ,

^a Bellum an-
ceps, an pax
inhonesta pla-
ceret, nec du-
bitatum de
bello. Tacit.
lib. 15. Ann.

Tit. Liv. 1.8.

& Marchionem de Hinojosa initæ mox ruptæ fuerunt propter articulum eodem tempore exarmandi militem, contra suæ Majestatis existimationem, ad quam turbæ illæ, & novitates Ducis pertinere videbantur. Pax segura esse non potest, si nimum inæqualis sit. Rogatus aliquando à Senatu Romano Privernas quidam, quomodo pacem cives ejus servaturi essent; respondit: *Si bonam dederitis, & fidam, & perpetuam; si malam, haud diuturnam habebitis. Nec credideris ullum populum, aut hominem denique in eâ conditione, cujus eum pœniteat, diutius quàm necesse sit, mansurum.* Nisi pax honesta, & parti utrique conveniens fuerit, claudicabit transactio. Qui in eâ suo magis studet commodo, infirmior rem eam reddit, & facilè dirumpit postea.

§. Acceptâ aliquâ clade aut damno, non illicò pax facienda est, ubi occasio adhuc fuerit Statum in melius commutandi: oppresso enim bene esse non poterit. Eam ob causam post amissum Torensæ prælium minimè opportunum videbatur Alphonso Lusitaniæ Regi, ut cum Ferdinando Rege Catholico de pace transigeret. Infirma pax est, quam minæ aut vis extorsere: nam honor & libertas nunquam adversus illam machinari desinunt.

Tac. lib. 12.
Annal.

§. Pacis tractatus non minores doli & stratagemata comitari solent, atque ipsummet bellum; ut videre licuit in iis, quos finxit Rhadamistus, ut Mithridatem interimere: solent enim simulanter introduci eo fine, ut interim actiones & consilia hostis explorentur, ut tempus suppetat ad erigenda propugnacula, ad obtinendas suppetias militares, & fœdera sancienda, ut hostiles vires consumantur, uniti invicem separentur; & spe pacis vigilantia aliorum langueat, atque industria; interdum etiam pax omnino concluditur, ut novæ postea reparentur vires, impediuntur consilia, & pax induciarum sit loco, aut armistitii, ut ubi placuerit, arma resumere deinde possint, aut belli sedes transferri aliò; quemadmodum fecere Franci, qui eo solo animo pacem Monsonensem pacti sunt, ut impeterent armis Germaniam, & alibi vallem Telinam invaderent. Similiter pax

Ratis-

Ratisbonensis alium finem non habuit, quàm exarmandi Cæsarem: nam dum eam firmabant Franci, aliam contra eundem cum Coronâ Suevicâ moliebantur unionem, soli quippe tres menses inter hoc fœdus & illam pacem intercurrerant. In ejusmodi casibus *pace suspectâ tutius bellum est*: nam pax ista non est ^b pax.

§. Paces perpetuæ esse debent; quales fuerunt omnes illæ, quas Deus ^c fecit. Ideò Scriptura sacra tractatus hujusmodi vocat Pacta salis, isthoc loquendi genere diuturnam eorum conservationē ^d innuens. Princeps qui pacem serio amat, & stabilire cogitat, etiam posteros suos ad eandem obstringere non veretur. Pax brevis ad nihil prodest aliud, quàm ut coarcentur ligna, quibus bellum incendatur. Eadem incommoda induciæ paucorum annorum secum adferunt: solum enim iras tantisper suspendunt, & spatium dant enses interim acuendi & lanceas. Earum remedio præscribuntur paullatim injustæ usurpationes, & redditur postea pax difficilior: ægrè enim restituitur, quod longo tempore possessum fuit. Non reddidère Europæ quietem induciæ decem annorum inter Carolum Quintum Imperatorem, & Franciscum Franciæ Regem factæ, uti agnovit Paulus Tertius Pontifex.

§. Verùm quando pax secura est, firma & honesta, nullum prudentius consilium, quàm eandem amplecti, quantumvis victricia arma sint, aut magni sperentur progressus: varii enim sunt belli eventus, & felices successus facilè in deteriores degenerant. Quoties pacem rogavit, qui antè rogatus fuerat? *Melior, tutiorque est certa pax, quàm sperata victoria: illa in nostrâ, hac in Dei manu est*; & licet Sabinus dixerit, *pacem & concordiam victis utilia, victoribus tantum pulchra esse*, solet tamen pax etiam victori prodesse, quia eam facere potest honestiorem, & progressus jam factos stabilire. Nullum tempus pro pace commodius, quàm post triumphatum in bello hostem. Iisdem aliisque de causis simul ac Carthagine de Cannensi victoriâ fama percrebuit, suasit Senatui Hanon, ut pacem cum Romanis

Tacit. lib. 4.
Hist.

^b Dicentes,
Pax, Pax: &
non erat Pax.
Jer. 6. 14.

^c Et statuam
pactum meum
inter me &
te, & inter se-
men tuum,
post te in ge-
nerationibus
tuis; fœdere
sempiterno.

Gen. 17. 7.

^d Dñs Deus
Israël dederit
Regnum Da-
vid super Is-
raël in sempi-
ternum, ipsi
& filiis ejus
in pactu salis.
2. Par. 13. 5.

In bul. in-
dict. Conc.
Trid.

Tit. Liv.
Dec. 3. l. 1.

Tacit. lib. 3.
Hist.

componerent; quod quia ab aliis neglectum, leges postea & conditiones, quas dare iis voluit Scipio, admittere coacti sunt. In ipso armorum furore, quando Mars dubius est & anceps, qui se pacis ostendit cupidum, imbecillum se fatetur, & hosti animum addit. Qui illam tunc prensat, minime obtinet. Virtus & generosæ mentis fortitudo efficacius eam suadent. Princeps pacem æstimet, illius tamen causâ nec iniustitiam ullam committat, nec indigna toleret. Pacem cum vicino, si viribus illa superior sit, tutam ne reputet: inter infirmiore[m] enim & potentem ea esse non potest. Continere se nescit ambitio, ubi spes fuerit aliquid adipiscendi; nec ei deerunt modestiæ & justitiæ nomina, qui Status suos augere, & ad Monarchiam reducere cogitat: nam qui jam illâ potitur, hoc agit solùm, ut suâ fruatur amplitudine, absque eo, quod aut invadat alienam, aut contra eam aliquid moliatur.

^e Quia inter innocentes, & validos falsò quiescas.

Tac. de more Germ.

^f Vbi manu agitur, modestia ac probitas nomina superioris sunt. Ibid.

SYM-

SYMBOLVM XCIX.

PORTÛS quietem non æstimat, qui tempestatem expertus non fuit. Nec pacis agnoscit dulcedinem, qui belli amaritudinem non gustavit. Vbi subjugata fuerit, tum primùm ritè agnoscitur ista bellua, vitæ inimica. In eam convenit illud Samsonis ænigma de Leone occiso, in cuius deinde ore apes favos suos^a concinnabant: confecto enim bello, pax emendi vendendique commercia restituit, manum aratro admovet, exercet artes, unde rerum ubertas & affluentia oritur, ex hac verò divitiæ & opes, quæ metu omni nunc posito, qui antea illas condiderat, per omnium manus vagari incipiunt. Est itaque pax, Isaiâ^b teste, cumulus bono-

^a Et ecce examen apium in ore leonis erat, ac favus mellis. Judic. 14. 8.

^b Domine dabis pacem nobis: omnia enim opera nostra operatus es nobis. Isa. 26. 12.

bonorum omnium, quæ Deus mortalibus largitur, uti bellum malorum omnium maximum. Idcirco Ægyptii, ut pacem symbolicè repræsentarent, Plutonem puerum depingebant, divitiarum Præsidem, lauro rosisque coronatum, ad significandas felicitates, quas unà secum adfert. Pulchritudinem apud eundem Isaiam eam Deus appellat, quòd in illà (tanquam inter flores) populus suus conquieturus^c sit.

^c Et sedebit
populus meus
in pulchritu-
dine pacis: &
in tabernacu-
lu fiducia, &
in requie opu-
lenta. Is. 32. 18

Etiam res inanimæ pace lætantur. Quàm lati & fertiles apparent agri, quos illa excolit! Quàm bellæ urbes, quas exornavit ditavitque illius tranquillitas; contrà, quàm vastæ regiones, quas belli furor pertransiit! Vrbes, Castellâque Germaniæ vix ampliùs in suis noscuntur cineribus. Burgundia viridem frontis suæ generosæ cæsariem tinctam sanguine & ambustas vestes, tam antè speciosas contuetur, seipsam nunc admirans. Nullus Naturæ hostis major, ac bellum.

^d Iustitia &
pax osculatae
sunt. Plal. 35.
11.

Qui rerum omnium conditarum primus auctor fuit, fuit & pacis. In hujus amplexum ruit^d iustitia. Metuunt, reconduunt sese, & silent leges, ubi arma conspiciunt. Eo nomine excusat se Marius, quòd durante bello quædam in Patriæ Leges commisisset, dictitans ob armorum strepitum eas se audire nequivisse. In bello, *æquè apud bonos miserum est occidere, quàm perire*. In bello parentes suos sepeliunt filios, turbato mortalitatis ordine; pacis verò tempore, filii parentes tumulo inferunt. *In pace caussa, & merita spectantur: ubi bellum ingruit, innocentes ac noxii juxta cadunt*. In pace Nobilitas à plebe discernitur, in bello confunduntur inter se, ubi imbecillior potentiori parère cogitur. In illâ conservatur, in hoc interit Religio. Illa tuetur, hoc usurpat dominia.

Tacit. lib. 1.
Hist.

Tacit. lib. 1.
Annal.

Pax subditorum animos mitigat, & *ad omne frangit servitium*, ac fideles efficit; bellum eosdem superbos reddit & inobedientes. Quam ob rem *nihil æquè Tiberium anxium habebat, quàm ne composita ab Augusto turbarentur in Imperio*. Cum pace deliciae crescunt & voluptates, & quantò eæ majores sunt, tantò magis imbelles & minùs solliciti sunt^e subditi. In pace omnia à Principe dependent, in bello ab eo, qui armorum tenet imperium, adeoque Tiberius

Tacit. lib. 2.
Hist.

Tacit. lib. 2.
Annal.

^e Quanto pe-
cunia dicitur, &
voluptatibus
opulentos, tã-
rò magis im-
belles. Tacit.
lib. 3. Annal.

omnes

omnes belli occasiones dissimulabat, ne cui alteri *illud* committeret. Probè perspecta habebat incommoda illa & *damna* Pomponius Latus, cùm diceret, dum pace frui liceret Principi, nequaquam bellum suscipi debere: F. Marcianus isto utebatur symbolo: *Pax bello potior*; & meritò illud quidem: bellum enim non nisi pacis tuendæ causâ utiliter geri potest. Solum istud bonum (uti diximus) monstrum illud infernale secum trahit. Tyrannica fuit vox illa Aurelii Caracallæ Imperatoris: *Omnis in ferro salus*, & Principis, qui solâ vi tueri se potest. *Violenta nemo imperia continuit diu*, *moderata durant*. Dum gladius succinctus hæret lateri, nunquam periculum abest. Et tametsi triumphari possit, pax tamen modis omnibus amplectenda est: nulla etenim tam felix victoria, ut *damna*, quæ eam comitantur, majora non sint.

† Dissimulâte
Tiberio damna, ne cui bellum permitteret. Tac. l. 4. Annal.

Senecâ:

————— *Pax optima rerum*

*Quas homini novisse datum est, pax una triumphis
Innumeris potior.*

Sil. Ital:

Nulla victoria factas expensas satîs compensat. Tam bellum est noxium, ut cùm triumphat etiam, muros dejiciat; uti apud Romanos in usu erat.

§. Postquam igitur Principem inter pulverem & sanguinem deductum, in tranquillitate felicitatêque pacis sic constituimus, nunc hortamur, ut eandem conservare, ejusque bonis frui studeat, nec ea periculis, aut belli calamitatibus conturbet. Nunquam ad arma David veniebat, nisi lacessitus. Theodosius Imperator non quærebat bellum, sed reperiebat potius. Gloriosa & Principe digna cura, quæ circa pacem procurandam occupatur.

*Cesaris hæc virtus, & gloria Cesaris hæc est,
Illâ, quâ vicit, condidit arma manu.*

Propert:

Nihil magis possessioni inimicum, quàm bellum: Impia & imprudens doctrina, quæ odiorum & diffidentix semina fovenda docet, ut belli materies suppetat, ubi commodum visum fuerit. Nunquam non in bello versatur & vivit; qui semper illud cogitat. Sanius est Spiritus sancti consilium,

§ Semina odiorum jacienda, & omne scelus externum habendum cum latitiâ. Tac. lib. 12. Ann.

^h *Inquire pacem, & persequere eam.*
Pfal. 43. 15.

filium, qui pacem ^b inquirendam & persequendam suadet.

§. Conclusa semel pax jure humano divinóque fideliter servari debet, tametsi cum Antecessoribus tractata ea fuerit; neque híc distinctioni locus est inter unius & multorum imperium: Regnum enim & Respublica, in cujus commodum, cujusque fide transactum fuit, una & eadem semper est, & nunquam interit. Tempus & communis consensus efficiunt, ut quod statutum est semel, legis instar sit. Nec sufficit in ejusmodi tractatibus vim, aut necessitatem obtendere: nam si ideò fallenda esset fides publica, nulla unquam foret de urbe, aut exercitu dedendo compositio, nulla pacis tractatio, quæ sub isto titulo rumpi non posset, atque adeò turbaretur tranquillitas publica. Reprehensus fuit eo nomine Franciscus Gallix Rex, quòd contra quàm in captivitate suà pactus fuerat, Caroli V. Imperatori, quasi vim passus esset, bellum intulerit. Propter ejusmodi artes, & transactiones æquivocas ac fraudulentas, nullæ omnino firmæ sunt, adeóque ad eas stabiliendas opus est petere obsides, aut locum aliquem munitiorem retinere; quod pacem impedit, & bellis perpetuis orbem fatigat.

§. Cùm verò Princeps molestiis periculísque belli defunctus jam fuerit, artibus pacis studere totus debet; in quem finem opus erit

Taff.

*Nutrire, e fecondar l' arti, e gl' ingegni,
Celebrar giochi illustri, e pompe liete,
Librar con giusta lance, e pene, e premi,
Mirar da lunge, e proveder gli estremi.*

Non absque omni sollicitudine tamen: facilè enim iterum evenire potest, ut bellum ejus quietem & tranquillitatem perturbet. Quare etsi arma deponat de manibus, non omnino tamen ex oculis dimittat. Non eum moveant antiqua quædam numismata, à quorum tergo pax depicta cernebatur, face scuta incendens: neque enim prudenter hieroglyphicum illud excogitatum fuit, propterèa quòd confecto jam bello, vel maximè necessarium sit conservare arma, ne
quid

quid violentia adversùs pacem temerè audeat. Solus Deus, quando eam populo suo largitus est, arcum contere- re potuit (ut Psalmista loquitur) & arma confringere, & scutaⁱ igni comburere; ipse nimirum tanquam supremus belli arbiter, ad tuendam pacem, armis opus non habet. Verùm inter homines pax esse nequit, nisi violentiæ metus ambitionem coërceat. Hoc primum fuit incitamentum ad arma fabricanda, quæ defensio adinvenit priùs, quàm offensio. Priùs aratrum mœniorum descripsit ambitum, quàm plateæ urbésque disponderentur, & uno eodémque fermè tempore erecta sunt in agro tentoria militaria, & extractæ ædes. Nunquam secuta foret tranquillitas publica, nisi cura armata ejusdem somnum custodiat. Status armis destitutus suscitatur hostem, & bellum accersit. Non personuissent Alpes tot tubarum campestrium clangore; si Statûs Mediolanensis urbes validioribus munitionibus firmatæ fuissent. Antemurale veluti est Regnorum omnium Monarchiæ Hispanicæ, atque propter suammet securitatem laborandum esset omnibus, ut Statum illum fortiorém redderent: eâ enim ratione, & accedente maris potentiâ, Monarchia firma & inconcussa permaneret. Hominum animi, si vel etiam adamantini sint, mœniorum defensionem supplere nequeunt. Quibus quia Rex Witiza plerasque Hispaniæ urbes nudaverat, Mauri eam invadere ingressi sunt, sublati nimirum illis aggeribus, qui eorum incursionibus usque eò restiterant. Non tam curarum negligens fuit Augustus in amplissimâ illâ, quâ fruebatur, pace; quin redditus publicos instituit, & in arario deponi jussit, ut esset, quod in sumptus militares, bello fortè ingruente, suppeteret. Si pacis tempore vires non exercean- tur, & bellicis artibus non instruuntur animi, minùs id fieri poterit, quando invasio- nis periculum omnes jam in pavorem dederit, de fugâ magis servandisque fortunis, quàm de defensione sollicitos. Nullum majus stratagema, quàm Regnum aliquod otio suo & quieti relinquere. Deficiente exercitio militari, virtus quoque deficit. Vbivis terrarum Natura magnos animos

*i Arcum cõ-
teret, & con-
fringet arma:
& scuta com-
buret igni.
Pl. 46. 10.*

procreat, quos aut occasio in apertum protrahit, aut latere facit otium. Nec viros generosiores in Græciâ olim, & Romæ præterita dedere sæcula, quàm hodie nascantur; verùm tunc fortes se gesserunt, quia dominandi causâ armis se exercitabant. Non animum suum Princeps despondeat ob subditorum suorum ignaviam: disciplina enim habiles eos reddet & idoneos, ad tuendam pacem, & bellum sustinendum. Semper eos armorum occupet exercitio: bellum enim antevertere debet, qui pacem desiderat.

SYMBOLVM C.

BREVIS est respiratio, quæ cunas inter & tumulum intercedit; brevis inquam, sed quæ gravia adferre possit detrimenta, si malè impendatur. Multis sæculis Respublica aliqua unius momenti errorem deplorare solet. Ab illo imperiorum ruina pendet & exaltatio. Quod per multorum annorum spatium virtus & prudentia erexerunt, uno sæpe temporis puncto malum evertit consilium: *brevibus* quippe *momentis* rerum *summa verti potest*. Quare in isto vitæ theatro minimè sufficit stadium suum decurrisse, nisi cursus

Tacit. lib. 5.
Annal.

ad finem usque æqualis sit. Non coronatur, nisi qui legitime ultimam mortis metam attigerit. Domorum ædificia primis lapidibus velut fundamento innituntur; structura famæ iis, qui postremi sunt: hi si gloriosi non sint, mox illa corrui, & oblivione sepelitur. Cunæ non florent, donec tumulus effloruerit, & tunc etiam vitiorum præteritorum vepres in flores convertuntur. Fama enim ultimus actionum est spiritus, quæ ab illâ lucem & decorem hauriunt. Atque hoc in flagitiosâ aliquâ senectute nunquam accidit, quin potius juventæ gloriam ea obliterat; uti Vitellio quondam evenisse^a meminimus. Perfectissimi etiam penicilli aut scalpri ductus laudem non ferunt, si opus imperfectum manserit. Si fragmenta in pretio habentur, non aliâ de causâ fit, quàm quòd statuæ alicujus olim perfectæ particulæ sint. Æmulatio, aut adulatio diversas in vitâ actionibus formas tribuunt; at Fama, post obitum à passionibus istis libera, veras justasque pronuntiat sententias, quas posteritatis tribunal^b confirmat. Sat nôrunt nonnulli Principes, quantum intersit vitam virtutibus coronare, falluntur tamen in eo, quòd existiment, supplere se istud posse, si illas in Epithaphiis descriptas, aut repræsentatas in statuis post se derelinquant, minimè advertentes probro potius esse virtutibus, si eo modo mortuum comitentur, quem vivum comitata non fuerant, atque adeò ipsa propè indignari marmora, si fictas Principis alicujus tyranni laudes visendas, legendasque exhibeant; contrâ, sponte suâ quasi emollescere, ut tantò meliùs Principis alicujus boni in iis incidi possint gloriosa facinora, reducendo sese postea ad duritiem pristinam, ut ea æternitati consecrent; quæ ipsa quoque interdum marmora suæ inscribunt duritiæ. Epithaphii miraculosi literæ fuere sanguineæ illæ lacrymæ, ex ipsis lapidibus Legionæ ad altare S. Isidori, ubi Sacerdos rem divinam facturus consistere consueverat, octo diebus ante obitum Regis Alphonsi Sexti, ex intervallo manantes, in signum communis omnium luctûs; neque tamen lacrymæ illæ è lapidum juncturis, sed ipsorum medio quasi corde profluebant, non secus ac

^a Cesseruntque prima postremus, & bona juvenia senectus flagitiosa obliteravit. Tac. l. 6. Annal.

^b Summi cuique decus posteritas rependit. Tacit. lib. 4. Annal.

Mar. Hist. Hisp. lib. 10. c. 7.

si tanti Regis luētuofo obitu emolliti colliqueſcerent. Statua facinoroſi Principis vitiorum ejus exemplar eſt, neque ullum marmor, aut æs tam ſolidum, quod tempori non ſenſim cedat: ſicut enim fabrica naturalis paulatim diſſolvitur, ita & per artem elaborata, adeoque ea ſola æterna eſt, quam efformant virtutes, intrinſeca & æterna animæ^c immortalis ornamenta. Quod in hominum inciditur animis, ab uno derivatum in alios, durat quoad mundus perſeuerat. Nullæ ſtatue magis perpetuæ, quàm quas virtus & beneficium in exiſtimatione & gratâ hominum memoriâ elaborant; quod documentum Mecænas Auguſto^d dedit. Eam ob rem admittere noluit Tiberius, ut Hiſpania citerior templa ſibi erigeret, dicētitans ea demum templa & effigies ſe exiſtimare, ſi ſui memoria in Reipub. animis^e perennaret. Fortium Heroium cineres in æternis applauſûs communis obeliſcis conditi æternùm perdurant, & licet igni fuerint traditi, triumphant tamen, uti Trajani cineribus accidit. Nationum tam amicarum, quàm hoſtilium humeris corpus defunctum fortis illius Prælati Ægidii Albornocii Aſiſiis Toletum deportatum fuit, & *auxilio militari tuendum illud Auguſti; ut ſepultura ejusdem quieta foret.* Sed eſto marmorum durities æriſque ſoliditas futura æquent ſæcula, neſcitur tamen poſtea, cujus cauſa erecta illaſ fuerint; ut hodie in Ægypti Pyramidibus videre licet, obliterated eorum nominibus, quorum cineres ad perpetuandam memoriam iſthic fuerant conditi.

Atque ex dictis fatiſ nunc liquet, quantum ſupremâ ſuâ ætate conniti debeant Principes, ut ad gloriam eorum præteritam ultima quoque accedat; & utraque poſt obitum in hominum memoriâ æternùm perennet; quem in finem oſtendemus hîc paucis, quomodo erga ſeipſum, erga ſucceſſores, & erga Status ſuos Princeps ſe gerere debeat.

¶ Quod ad ſuammet perſonam attinet, ſcire Principem oportet, tantò imperium eſſe ferocius, minùſque rationi ſubditum, quantò ipſe ætate proceſſerit longiùs: caſus enim præteriti varias eum malitias edocent, & ſuſpicionibus

^c Ut vulens hominum, ita ſimulachra vultus imbecilla, ac mortalia ſunt, forma mentis æterna, quam tenere, & exprimere non per alienâ materiam & artē, ſed tuis ipſe moribus poſſis. Tacit. in vitâ Agric.

^d Statuas tibi neque aureas, neque argenteas fieri unquam ſine, benefaciēto autem alias tibi ſtatuas in ipſis hominum animis, nihil interitu obnoxias effice. Mec. ad Auguſt.

Tacit. lib. 1. Annal.

^e Hac mihi in animus veſtris templa, hæ pulcherrimæ effigies, & manſura: nã qua ſaxo ſtruuntur, ſi iudicium poſteriorum in odiũ vertit, pro ſepulchris ſpernuntur. Tac. lib. 4. Annal.

^f Inter omnes eos non cõſtat, à quibus facta ſint, juſtiſſimo caſu obliterated tãta varietatis auctoribus. Plin. lib. 36. 12.

Tac. lib. 14.
Annal.

§ Ipsum sanè
senem, & pro-
speris, adver-
sisq; satiati.
Tacit. lib. 3.
Hist.

Tacit. lib. 1.
Hist.

h Multi odio
presentium,
& cupidine
mutationis,
suis quoque
periculis le-
tabantur.

Tacit. lib. 3.
Annal.

i Pars multo
maxima im-
minentes do-
minos variis
rumoribus
differebant.

Tacit. lib. 1.
Annal.

Arist. lib. 2.
Pol. c. 7.

ac diffidentiis indulgendo, crudelis ac tyrannus evadit. *Vetustate imperii superbia coalescit atque audacia*, & experientia inopiæ avaritiam procreat, quæ multa suadet indigna contra Majestatis decorum, unde denique Persona ipsa in contemptum venit. Cupiunt Principes pristinos suos mores, & antiquam conservare gravitatem, obliti eorum, quæ juvenes fecerant, & in odium incurrunt. Sub prima imperii initia ardor gloriæ, & se perdendi metus advigilant, ut cautè prudentèrque in omnibus procedatur: postea fatigatur ambitio, ut Princeps nec prosperis lætetur successibus, nec adversis^g contristetur; cùmque existimet, vitium gloriæ suæ mercedem esse, & laborum præmium, turpiter sese illi dedit: unde porrò fit, ut Principes perpauca imperando evadant meliores; uti de Saule & Salomone sacræ testantur literæ. Similes nimirum in gubernando sunt statuæ illi, quam per quietem vidit Nabuchodonosor; cujus caput aureum erat, pedes lutei. Vespasianus *solus omnium ante se Principum, in melius mutatus est*. Et tamen si Princeps sibi semper manere similis studeat, placere tamen omnibus non potest, si imperium ejus diuturnum sit: grave enim est subditis, tanto tempore ab unius manu regi. Multitudo amat mutationes, & suismet lætatur periculis; uti in Tiberii^h imperio accidit. Si Princeps bonus sit, improbis odio est; si flagitiosus, & boni pariter, ac mali eum execrantur, & solùm de successoreⁱ agitur, cujus gratiam omnes aucupantur; id quod non potest non displicere summoperè Principi, atque adeò in causâ est, cur suos oderit subditos, & pessimè habeat. Pari passu, quo eum vires destituunt, cura quoque & vigilantia, prudentia item, intelligentia, & memoria eum deficiunt: *quippe ut corpus, sic etiam mens suam habet senium*; cupiens verò sibi reservare tempus illud à curis & molestiis gubernationis liberum, se suaque Ministris suis committit, aut alicui sibi familiari, in quem negotiorum onus incumbat, quique populi odium sustineat. In quo casu omnes ii, qui nec gratiâ florent apud Principem, nec gubernationis aut præmiorum participes sunt, novum Dominum exoptant, & quoad

quoad possunt, procurant. Isti sunt principales scopuli, per quorum medium magnâ cum attentione navigandum est Principi, ne navem allidat. Et quamvis res periculo non careat, non tamen omnino despondeat animum: permulti enim Principes auctoritatem suam & existimationem usque ad extremum vitæ spiritum egregiè tuiti sunt; quemadmodum in Rege Philippo Secundo orbis universus admiratus fuit. Motus prudentis gubernationis usque ad ipsum mortis littus uniformis perseverat, eumque contra odium, & ætatis extremæ incommoda existimatio & fama præterita sustentant; ut Tiberius^k in semetipso expertus est. Plurimum quoque ignoscitur & indulgetur senio, quod in ætate juvenili minimè toleraretur; ut dicebat^l Drusus. Verùm cum grandes sint istæ tempestates, oportet ut Princeps constantiâ sese contra illas muniat, caveâtque ne clavum gubernationis dimittat è manibus: nam si alterius eum permittat arbitrio, ipse unâ & Respublica naufragium facient. Dum vires Principi suppetunt, vivere & mori eum oportet laboribus occupatum. Imperium orbibus cælestibus simile est, qui nunquam conquiescunt. Alium polum non admittit, nisi Principis. E complexu Reipublicæ, non ex otio, quies & solatia laborum senectutis^m petenda sunt Principi. Quòd si ad eos ferendos vires fessæ jam ætatis non sufficiant, & alienis indigeat humeris, suos tamen omnino non subtrahat, quamvis id ad speciem solùm esset: exterior enim apparentia in oculis cæci & ignorantis vulgi tantundem operatur, ac res ipsa, & (sicut alibi diximus) Ministros in officio continet, atque existimationem tuetur. Porrò in isto casu tutius est, secretum trium virorum formare consilium; uti fecit Rex Philippus Secundus, quàm uni soli se suaque committere: illos enim populus non pro familiarioribus Principis, sed pro Consiliariis habet.

Fugiat porrò Princeps avaritiæ vitium, exosum omnibus, & senectuti proprium, quam nunquam deserit, quantumvis aliis omnibus nuntius remittatur. Galba certè facilè conciliare potuisset animos, si aliquo modo liberalisⁿ fuisset.

Præsen-

^k Reptante Tiberio publicum sibi odiū, extremā ætatem, magis que famā, quam vi stare res suas. Tacit. lib. 6. Annal.

^l Sanè gravaretur aspectum civiū senex Imperator, fessamque ætatem, & actos labores prætenderet: Druso quod nisi ex arrogantia impedimentum? Tacit. lib. 3. Annal.

^m Se tamen fortiora solatia è complexu Reipublicæ petivisse. Tacit. lib. 4. Annal.

ⁿ Constat potuisse conciliari animos, quantumque parci senis liberalitate. Tacit. lib. 2. Hist.

Præsentibus se accommodet moribus, veterumque, qui duri nimis sunt & severi, obliviscatur. Quo in genere senes facilè peccant, aut quia iis innutriti sunt, aut ex inani quâdam gloriâ, aut quia mores novos imitari nequeunt; unde fit, ut omnium incurrant odium. Abripi se sinunt humore illo melancholico, qui ex senii frigore nascitur, & ludos omnes ac relaxationes improbant, obliti temporis illius, quod in ejusmodi gaudia aliquando impenderunt.

o Patres, Eques. Quamvis quis illustrior, tantò magis falsi, ac festinantes, vultuque composito, nelati excessu Principis, neutristiores primordio, lacrymas gaudium questus, adulationes miscbant. Tacit. lib. 1. Annal.

p Et auditâ adoptione desinam videri senex, quod nunc unum mihi objicitur. Tacit. lib. 1. Hist.

q Rursus deestatus sum omnem industriam meam, quam sub sole studiosissime laboravi, habiturus hæredem post me.

Eccl. 2. 18.

r Quò plurimum munimentis insisteret. Tacit. lib. 1. Annal.

Tacit. lib. 4. Annal.

Ne ullam præ se ferat æmulationem ratione Successoris; uti fecit Rex Ferdinandus Catholicus, cum Rex Philippus Primus in Castellæ Regnis ei succederet. Tempus illud est, quo plerique novo Soli blandiuntur; & si quis ad id minùs promptum se exhibuerit, artificium est potiùs, ut viri constantis nomen apud Successorem sibi comparet, & tantò pluris ab eo æstimetur; uti in Augusti^o obitu observatum fuit.

Humanitate, æquitate justitiæ, clementiâ, & rerum copiâ amari se ab omnibus faciat, illudque sibi certò persuadeat, si bene præ fuerit, & studia atque animos subditorum sibi conciliando bonam de se concitârit opinionem, fore, ut facillimo negotio faventes sibi porrò conservet, ingenerando in omnium animis sui amittendi metum, & retinendi desiderium.

S. Atque omnes istæ artes plus etiam poterunt, si in Imperio ille successerit, in quo Antecessor quodam modo renascatur, & perennis sit: nam etsi adoptatio legis quædam sit fictio, senex tamen videri desinit, qui alium adoptat; uti Galba ad Pisonem^p dicebat. In successione omnem suam curam & industriam ponere debent Principes: neque enim res tam vana est, ac putavit^q Salomon. Anchoræ & fulcra Imperii sunt filii, & dominationis atque aulæ solatia. Optimè id Augustus intellexit, cum liberis destitutus propinquiores adoptavit, ut velut columnæ essent, quibus Imperium^r insisteret: *Non Legiones enim, non classes, perinde firma Imperii munimenta, quam numerus filiorum.* Nulli amici majores, quàm isti, & qui majori studio & æmulatione tyrannicis dome-

domesticorum & extraneorum machinationibus sese opponant. *Prosperis Principum & alii fruuntur, adversa & labores ad junctissimos pertinent. Amici tempore, fortunâ, cupidinibus aliquando, aut erroribus imminuuntur, transferuntur, desinunt*: non item sanguis cuique proprius, qui licet in alium transfusus sit, manet tamen *indiscretus* inclinatione quâdam secretâ & naturali. Conservatio Principis etiam Consanguineorum salus est, illius errores ad hos quoque pertinent, adeoque eos emendare satagunt: siquidem ipsorum plus interest, illos agnoscere, & confidentiùs etiam monere audent; uti Drusus faciebat, inquirens in ea, quæ Romæ in ejus Patre minùs probarentur, ut eas^r corrigeret. Atque hæ rationes excusare possunt nonnullos Pontifices, qui magnam nepotibus in tractandis negotiis auctoritatem tribuunt. Habet subditus in Principis filio, quem suis devinciat obsequiis, & patrem offendere metuit, qui filium potentix suæ & offensarum hæredem post se^r derelinquit; in isto se Marcellus fundabat, cum *suaderet Prisco, ne supra Principem scanderet, ne Vespasianum senem triumphalem, juvenum filiorum patrem præceptis coerceret*. Spe Solis recens orientis faciliùs frigidiora tolerantur crepuscula, & segnes occumbentis umbræ. Confunditur ambitio, & tyrannis trepidare incipit. Libertas disrumpere non audet servitutis catenam, cujus annulos in Successoribus continuari videt. Non perturbatur quies publica variis dissidentium studiis, quis in Successorem eligendus^u sit: jam enim omnes nôrunt, ex illius cineribus novum Phœnicem proditurum; immò jam interrim radices ac vires accepit Successor, amari & timeri se faciens; haud secùs ac annosa arbor, quæ alium producit ramum, qui in antiquæ locum sensim^x substituatur.

Veruntamen si designatio Successoris à Principis dependeat arbitrio, non tanti apud eum momenti esse debet ista utilitas, ut ideò sanguinem & Cognatorum commoda bono publico anteferat. Moyses de suorummet filiorum habilitate non satis confisus, Deo novi Ducis populi Israëlitici electionem^y commisit. In hoc Galba gloriabatur, quòd bo-

Tacit. lib. 4.
Hist.

Idem ibid.

^r Vtrumq; in laudem Drusi trahabatur ab eo, in urbe inter cætus, & sermones hominũ obversante secreta patris mitigari. Tac. lib. 3. Annal.

^t Reliquit enim defensorẽ domus contra inimicos, & amicis reddentem gratiam. Eccl. 30. 6.

Tacit. lib. 4.
Hist.

^u Intemperãtia civitatis, donec unus eligatur, multi destinandi.

Tacit. lib. 2.
Hist.

^x Ex arbore annosâ, & trunco novam producit, quæ antequam antiqua decidat, jam radices & vires accepit. Tol. de Rep. l. 7. c. 4. n. 1.

^y Provideat Dñs spiritũ omnis carnis hominem, qui sit super multitudinẽ hanc. Num. 27. 16.

num

^z Sed Augustus in domo successorem quesivit. ego in Republica. Tacit. lib. 1. Hist.

^a Nunc cō necessitatis jam pridem ventū est, ut nec mea senectus conferre plus populo Romano possit, quàm bonum successorem, nec tua plus juventa, quàm bonum Principem. Tacit. ibid.

^b Ne Tiberiū quidem caritate, aut Reipub. curā successore adscitū sed quoniam adrogantiam, savitiamque introspexerit, comparatione deterrimā sibi gloriam quesivisse. Tacit. lib. 1. Hist.

* Tac. lib. 4. Annal.

^c Is modicum Hiberiæ Regnum senectā patris detineri ferocius crebriusq; jactabat. Tac. l. 12

† Eccl. 30. 11

Tacit. lib. 3. Annal.

num publicum suæ anteposuisse Familiæ, & aliquem ex Repub. in Successorem ^z elegisset. Hoc supremum & maximum beneficium est, quod Statibus suis Princeps præstare potest; uti idem Galba ad Pisonem dixit, cū eundem in filium ^a adoptaret. Magnanimitatem suam eā in re ostendat Princeps, dando operam, ut Successor ipso etiam melior sit. Non magni seipsum æstimat, qui non nisi vitiis Successoris, aut comparatione unius gubernationis cum aliā, gloriam sibi quærere studet; quā in re ipse Augustus peccavit, eam ob causam Tiberium ^b eligens, nec advertens tamen, infamias aut glorias in imperio succedentis Antecessori tribui, qui ejusdem electioni cooperatus fuit.

Cura ista boni Successoris ex naturali parentum obligatione nascitur, in eamque omnem suam operam conferre debent: illi enim in filiis suis quodammodo perennes vivunt; & sanè contra naturalem rationem foret, si aut imaginis suæ præstantiæ inviderent, aut eam expolire negligerent; & licet magni alicujus & generosi Principis educatio, magna quoque creare soleat pericula domestica: siquidem *optimi* quique mortalium, altissima cupiunt*, & sæpenumerò anticipatis rationis & naturæ vinculis, lassentur filii tam diurnā Coronæ expectatione, quòdque deliciarum ac gloriæ tempus tantoperè differatur; uti Rhadamisto in longā illā senectā patris sui Pharasmanis Regis Iberiæ ^c accidebat. Quamvis etiam Spiritus sancti monitum sit: † *Non des filio potestatem in juventute, & ne despicias cogitatus illius*; his tamen non obstantibus, nihil operæ intermitteri debet à patre, quò minus rectè educetur filius, quæ altera Naturæ est obligatio, nec propter particulares aliquos casus spes omnis & confidentia abjicienda est. Nullus unquam Princeps magis filiorum arsit æmulatione, quàm Tiberius, & ideò tamen Romā excessit, *ut amoto Patre, Drusus munia consulatus solus impleret.*

At si fortè etiam istis suspicionibus artibus quibusdam politicis velint occurrere, adhibeat pater filium suum ad Statūs bellique negotia, non ad ea, quæ gratiam continent: illis

illis enim prioribus non tantoperè plausus captatur vulgi, quod liberali & benevolo filii ingenio facilè capitur, quæ res patribus regnantibus plurimum ^d displicet. In negotia introduci poterit filius, non in subditorum animos. Prudens eâ in re Augustus, quando Tribunitiam dignitatem petiit pro Tiberio, tanto artificio eum collaudavit, ut vitia illius excusando, ea velut ^e exprobraret; & fama fuit, Tiberium ^{*} ad ostendendam filii sui Drusi scævitiã, movendâ, & que populi offensiones, eidem concessisse, ut ludos spectaret gladiatorios; sicut & lætari solebat, quoties inter ejus filios & Senatui contentiosioriretur. Verum artes istæ noxiæ magis sunt & minùs sinceræ, quàm integritatem paternam deceat. Prudentius consilium est, virum aliquem cordatum Principi adjungere, penes quem negotiorum cura sit & directio; uti fecit Vespasianus, qui filio suo Domitiano Præturam dedit, Mucianum verò laborum socium esse voluit.

§. Quòd si filius longioris vitæ patris impatiens tantos sumpserit animos, ut ambitiosa aliqua machinatio contra amorem & venerationem parenti debitam timeatur; negotio alicui applicari poterit, in quo cogitationes suas & animi vigorem occupet; quâ de causâ Pharasmanes Iberiæ Rex filio suo Rhadamisto ^b Armeniæ occupandæ curam dedit. Vti verò eâ cautione honorandi filium, eumque gravioribus occupandi muneribus in ejusmodi casibus omnino opus est; ita curandum quoque, ut alteri alicui armorum committatur imperium: nam qui illis cum potestate præest, supremus aliorum est arbiter. Ad eum finem Otho fratrem suum Titianum præfecit exercitui, imperium ac potestas penes Proculum ⁱ mansit. Tiberius quoque, postquam Senatus Germanicum ad procurandas Provincias transmari- nas destinasset, Pisonem Syriæ Legatum constituit, ut illius spes & consilia ^k coërceret. Et nunc quidem in Europâ ea Statuum & Imperiorum est ratio, ut minùs ista timenda sint pericula. Quòd si tamen filii alicujus Natura tam inhumana esset & ferox, ut remedia recensita ad patris securitatem minimè sufficerent, videat num illud adhibendum sit, quo Rex

O O O

Phi-

fectum. Tac. lib. 2. Hist. ^k Qui Syria imponeretur, ad spes Germanici coërcendas. Idem ibid.

^d Displicere regnantibus civilia filiorum ingenia. Tac. lib. 2. Annal.

^e Quamquam honora oratione quadam de habitu, cultuque, & institutis ejus jecerat, qua velut excusando exprobraret.

Tacit. lib. 1. Annal.

^{*} Idem ibid.

^f Latrabatur Tiberius, cum inter filios, & leges Senatus discerneret.

Tacit. lib. 2. Annal.

^g Caesar Domitianus Præturam cepit. Ejus nomen

epistolis, edictis, & que proponebatur. Vis penes Mucianum erat.

Tacit. lib. 4. Hist.

^h Igitur Pharasmanes juvenem potentia promptæ, & studio popularium accin-

ctum, vergentibus jam annis suis metuens, aliã ad spem trahere, & Armeniam ostentare. Tac. lib. 12. Ann.

ⁱ Profecto Brixillum Othone, honor Imperii penes Titianum fratrem, vis ac potestas penes Proculum Præ-

Philippus Secundus usus est adversus Principem Carolum filium suum unicum, ob quam executionem obstupuit Natura, attonita de suamet potentiâ hæsit Politica, & mundus inhorruit.

§. Quòd si propter filii odium subditorum fidei diffusus fuerit, nullum solet esse opportunius remedium, quàm si eum in aulâ & sub protectione alterius majoris Principis (dummodo nulla timenda sit æmulatio) educari faciat, cum quo deinde suam firmet amicitiam. His rationibus permotus Phraates Parthorum Rex Filium suum Vononem in aulâ Augusti enutrir¹ voluit. Quamvis contrarius interdum inde oriatur effectus: nam postea subditi eum ut extraneum aspernantur, qui peregrinis imbutus moribus revertitur, ut de eodem Vonone experientia^m docuit.

¹ *Parricique prolis, firmante amicitia, miserat: hæc d perinde nostri metu, quàm popularium fidei diffusus.*
Tacit. lib. 2. Annal.

^m *Quamvis gentis Arsacidarum, ut exterrum aspernabantur.*
Idem ibid.

Tacit. lib. 4. Annal.
Idem ibid.

§. In assignando filiis suis statu cautè prudentèrque procedat Princeps: interdum enim Regni alicujus incrementum id esse solet, interdum ruina potiùs, præsertim in filiis secundo-genitis, qui natu majoribus communiter suam prærogativam invident, uti & in filiabus, si suismet nubant subditis, unde invidiæ nascuntur & æmulationes, ex his verò seditiones & bella civilia. Metuens istud periculum Augustus, noluit filiam suam Equiti Romano uxorem dare, propterea quòd *immensum attolli provideret, quem conjunctione tali super alios extulisset*, sed Proculejum potiùs, & quosdam alios in sermonibus habuit, insigni tranquillitate vitæ, nullis Reipublicæ negotiis permixtos.

In procurandâ item tutelâ, & educatione filii, qui pupillus adhuc in statu succedere debet, omni prudentiâ & dexteritate patris opus est: nullus enim casus insidiis ac periculis æquè expositus est, ac ille; quâ in re præsentia habemus exempla, & legimus præterita multorum Principum, qui in ætate suâ pupillari vitam pariter & status amiserunt, aut graves perpessi suntⁿ calamitates: nam si tutela & educatio matri committatur, etsi huic magis tutò credi potest, rarò tamen in fœminis tanta prudentia reperitur & experientia, quanta requiritur. Taceo, quòd multis desit illa ani-

mi

ⁿ *Væ tibi terra, cujus Rex puer est.* Eccli. 10. 16.

mi virtus, ut timeri se faciant, & auctoritatem sibi concilient. Si munus illud in Patrum cadat, aut Avunculum, strictissima etiam & solidissima sanguinis vincula dirumpere solet imperandi cupiditas. Si in Ministros cadat, unusquisque commodo suo privato studet potius, & inter ipsos oriuntur discordiæ. Subditi æqualium spernunt imperium, unde tumultus & bella nascuntur civilia. E tot igitur tantisque periculis atque incommodis minora Princeps eligat, examinando Naturam statûs, & eorum, qui tutelæ & gubernationis curam possunt suscipere, & ejusmodi subditorum formam eligendo, in quâ pupilli securitati sic consulatur, ut in ejus ruinam facilè conspirare nequeant. In isto casu refert plurimum, ut quamprimum ad negotia exhibeantur ii, quibus post patris obitum filii tutela ac directio, & procuratio Statûs committi debent.

Nec illud solum Princeps studeat, ut Successorem securum reddat, & instruat, verum etiam ut casus novæ ejusdem gubernationis prævertat, ne quid inde periculi oriatur: nam dum mutantur vela, in discrimine versatur navis, & dum novæ introducuntur formæ, pati solet Natura ob defectiorem finium, vigorémque principiorum. In illâ rerum vicissitudine gravia oriuntur pericula inter concurrentis utriusque gubernationis undas, non secus ac quando rapidum aliquod flumen in aliud simile cum impetu defluit. Facilè Successoris perit auctoritas, & varias contra se experitur machinationes ac^o novitates. Dabit itaque Princeps operam, ut ultimus gubernationis suæ exitus tam quietus ac tranquillus sit, ut absque incommodis alius aliquis eidem queat succedere; & sicut, dum nautæ portum subeunt, remi tolluntur, & contrahuntur vela, ita Principem gubernatione defungi oportet, deponendo ex animo omnes belli offensivæ cogitationes, antiqua stabiliendo fœdera, & alia nova sanciendo, cum finitimis præsertim, ut pacem Statibus suis conciliet.

^o Quando auctores suos exposcere remedia, nisi novum & mutantem adhuc Principem, precibus, vel armis adirent. Tacit. lib. 1. Annal.

*De la matura età pregi men degni
Non fiano stabilir pace, e quiete,*

Tass.

*Mantener sue Città frà l'arme, e i Regni
Di possente vicin tranquille, e chete:*

^r Multaque
gratia mansit
reputante Ti-
berio publicū
sibi odium, ex-
tremam eta-
tem, magisq;
fama, quam
vi stare res
suis. Tac. l. 6.
Annal.

^q Consiliis &
astures exter-
nas moliri, ar-
ma procul ha-
bere. Tacit.
lib. 5. Annal.

^r Hispania
praerat Clu-
vius Rufus vir
facundus, &
pacis artibus,
belli inexper-
tus. Tac. l. 1.
Hist.

Dissimulet offensas, uti Tiberius fecit cum^p Getulico, & Rex Philippus Secundus cum Ferdinando de Medicis: tali enim tempore Principes prudentiores arcum Iridis sepulcris suis jubent superstrui, qui pacis signum sit Successoribus, non lanceam terræ infixam; uti Athenienses faciebant, ad suadendam hæredi injuriarum vindictam. Provincias externas consiliis & astu, non armis^r regat. Gubernatores iisdem præficiat facundos, pacis amicos, & belli inexpertos, ne fortè illud concitent; uti Galbæ temporibus^r factum. Subditorum animos & lites componat. Injurias arceat, moderetur exactiones, novitates populo exosas tollat, & eligat Ministros prudentes, amantes concordia & tranquillitatis publicæ. Ita fiet, ut pacatis hæc ratione, formatisque ad quietem & mansuetudinem animis, eandem quoque de Successore sibi polliceantur subditi, neque res novas moliantur.

SYMBOLVM CI.

MVLTI insignes viri plurimùm quàm speculatione, quàm experientiâ elaborârunt, ut perfecti alicujus Principis ideam efformarent. Integris sæculis opus fuit ad effingendum Vas illud ex Ostro Regium, sed terreum tamèn, non minùs fragile, quàm reliqua, magisquè; quàm ullùm aliud, casibus obnoxium, præsertim si Figulus è Machiavelli disciplinâ sit, unde omnia prodeunt contorta, & non nisi mox iterum interitura; quale fuit illud, quod reliquorum omnium quasi exemplar & normam posuit. Hactenus quidem Symbolis nostris illud egimus potissimùm, ut purpûram istam excoleremus; cujus tela coccinea post brevè temporis

spatium iterum abit in cineres. A cunis suum sumpsit exordium, finitur in tumulo. Hæc vitæ parenthesis est, quam brevissima temporis clausula intra se complectitur. Nec facile dixerim, quæ felicior hora sit, illane, quâ lucem hanc primùm aspiciamus oculis, an illa, quâ mortis^a immergimur tenebris: una enim principium, altera laborum finis est; & tametsi inter esse, & non esse multum intersit, illud tamen ad solam materiam pertinet, non ad hominis formam, quæ immortalis est, & morte perficitur. Naturalis est sepulcri horror, si tamen potentior in nobis esset ratio, quàm vivendi appetitus, plurimùm utique lætaremur, quando illi fieremus propinquiores; sicut lætantur, qui thesaurum quærentes, mortuorum urnas inveniunt, certi nimirum optatas opes in iis fore^b reconditas. Etenim in sepulcro anima verum æternæ quietis thesaurum reperit. Istud indicare voluit Simon Machabæus hieroglyphico illo sculptarum navium supra columnas, quibus Patris sui & fratrum^c Mausoleâ cingi jussit; innuens scilicet vitæ nostræ navem mundi hujus fluctibus innatantem fluctuantemque, tum demum conquiescere, cùm ad littus mortis appulsa fuerit. Et quid vita aliud est, quàm perpetuus mortis timor? nihil siquidem est, quod diuturnam ejus durationem certò nobis polliceri possit. Multa signa mortis portendunt vicinitatem; at nullum reperitur, quod certos vitæ terminos ritè designet. Florentissima etiam ætas, optima corporis constitutio nec unam vitæ horam satîs tutò præstare nobis possunt. Ipsum cor, quod inquietis loco est in hoc corporis horologio, præsentem quidem indicat horas, at non futuras. Nec debet incertitudinem istam Naturæ odium quisquam interpretari, sed favorem potius: nam si æquè præfinitum esset moriendi tempus, ac nascendi, destruendi corporis, ac efformandi, nimis alienam à rectâ ratione vitam homo duceret; atque adeò ne unicum quidem certum momentum ad respirandum illi dedit, sed contrâ potius in rebus omnibus indicia plurima posuit vitæ brevioris. Terra hanc ei repræsentat florum suorum juventute, & canitie messium; aqua undarum fugacitate;

^a Melior est dies mortis, die nativitat. Eccl. 7. 2.

^b Quasi effodientes thesaurum, gaudentque vehementer, cùm invenerint sepulcrum. Job 3. 21.

^c Circumposuit columnas magnas: & super columnas arma, ad memoriam æternam: & juxta arma naves sculptas. 1. Mach. 13. 29.

tate; aër ignibus, quos in momento succendit, & rursus
 extinguit; cælum in illo principe lumine; quod unus idem-
 que dies in aureis Orientis cunis nasci videt, & mori in ob-
 scuro Occidentis tumulo. Verùm si mors malorum om-
 nium malum extremum est, in felicitate poni debet; quòd
 tam celeriter advolet. Quantò minùs cunas inter & tumu-
 lum intercedit temporis, tantò minor laborum & æru-
 mnarum cursus est. Propterea Iobus translatus se optabat
 de utero matris suæ ad ^d tumulum. Simul ac nascimur, con-
 stringimur vinculis, & vivimus postea curis ^e impliciti, nec
 melior eâ in re nascendi conditio Principum, ac ^f cætero-
 rum. Si in longævâ vitâ humana consisteret felicitas; homo
 vivendi diuturnitate etiam cervos excederet: indignum
 enim foret, ullum animal felicius esse, quàm hominem, in
 cuius obsequium illa omnia sunt ^g condita. Desiderium
 illud naturale, ut horæ celeriter transeant; argumento est,
 non esse tempus, quod humanam felicitatem constituat;
 aliàs enim in eo cõquiesceret animus. Quod præter tempus
 appetit, illi adhuc deest. In Principibus, quippe qui majori-
 bus expositi sunt casibus, magis quàm in ullis aliis experien-
 tia commonstrat, quòd in longiori vitâ Fortuna periclite-
 tur: hæc enim tam prosperis fatigatur, quàm adversis. For-
 tunatus fuisset Ludovicus Vndecimus Franciæ Rex, si ante
 extremæ suæ ætatis calamitates, & miseras diem suum ob-
 iisset. Mare quoddam tempestuosum est omne Imperium;
 quod longiori vitæ decursu tranquillum conservari non
 potest. Qui vivit diutiùs, plura pericula tempestatésque ex-
 peritur. Verùm spectato fine & perfectione Naturæ, felix est
 vita diuturna; quando secundùm Iobi testimonium matu-
 ra ad sepulchrum pervenit, veluti frumentum ad ^h grana-
 rium, antequam senectus decrepita eam flaccescere faciat:
 tunc enim unà cum tenebris mortis vitales refrigescunt spi-
 ritus, corpus ad obeundas functiones fit inidoneum, nec
 manus tremula Imperii clavum ampliùs moderari potest,
 nec visus perspicere cæli nubes, ventorum vias, & maris
 scopulos; nec auditus percipere Scyllæ & charybdis latra-

^d Quare de
 vulva eduxisti
 me? qui utinã
 consumptus
 essem, ne ocul^o
 me videret!
 Fuissem quasi
 non essem, de
 utero transla-
 tus ad tumulũ.
 Job. 10. 18.

^e In involu-
 mentis nutri-
 tus sum & ca-
 ris magnis.
 Sap. 7. 4.

^f Nemo enim
 ex Regibus
 aliud habuit
 nativitatís
 initium. Ibid.

^g Ipsas omnes
 feras hominũ
 causã factas
 naturã fuisse
 necesse est.
 Arist. lib. 1.
 Pol. c. 3.

^h Venies in
 sepulchrum
 tanquam fru-
 mentum ma-
 turum, quod
 in tempore
 messuerunt.
 Job. 526. fin.
 L X X.

^r Cùm apud infirmum, & credulum minore metu, & majore premio peccatur. Tacit. lib. 1. Hist. Tacit. lib. 1. Annal.

^k Nulla in præfens formidine, di. m. Augustus etate validus, seq. & domum, & pacem sustentavit. Postquam provec̃ta jam senectus, e gro & corpore fatigabatur, aderatque finis & spes novæ: pauci bona libertatis incassum dissecre. Ibid.

^l Ipsa ætas Galbæ & irrisui & fastidio erat. Tacit. lib. 1. Hist.

^m Senectutem Tiberii, ut inimicem despicens. Tacit. lib. 6. Annal.

ⁿ Falsas literas, & Principe invito exitium domui ejus intendi clamitat.

Tac. l. 5. An.

* Tac. lib. 1. Hist.

^o Iam afferbant venalia cuncta, præponentes libertati. Servorū manus subitis avidæ, & tanquam apud senem festinantes. Tac. l. 1. Hist.

tus. In tantis Naturæ miseris deest Principi constantia, & reductus sensuum humiditate ad ætatem puerilem, omnia persuaderi sibi patitur, & regi se finit à malitiâ, quæ magis solers tunc est in iis, quos circum se habet, quique minore tunc metu peccant, & majoreⁱ premio. Mulieres voluntati & arbitrio ejus dominantur; uti in Liviâ videre fuit, quæ senem Augustum devinxerat adeò, ut Nepotem unicum Agrippam Posthumum, in Insulam Planasiam projiceret: immò ad talem redegit statum, ut qui antè totum orbem in pace conservare noverat, ne suam quidem postea Familiam sciret^k regere. Vnde porrò fit, ut Majestas irrisui & fastidio sit omnibus; cujus rei exemplum Galba^l fuit. Nationes aliæ eum aspernantur, & attentant aggredi; velut Arbanus Tiberio^m factitabat. Perit Principis decrepiti auctoritas, & jussa spernuntur, quia non putantur ab illo proficisci; uti de Tiberii mandatis multiⁿ opinabantur. Populus illum execratur, quippe quem pro inutili habet instrumento, unde omnia manent gubernationis incommoda ac detrimenta; cumque amor ex utilitate ferè nascatur, & nutriatur spe, plerique parvi illum æstimant: nam multum largiri non potest, cui parum vitæ superest. Velut^{*} precarium ejus imperium, & brevi transiturum habetur; uti Galbæ^o accidit, & Ministri velut accipitres Norwegiæ, ut diem lucrentur, mox ungues in bona publica injiciunt, officia & gratias pretio dividentes, perinde ut ejusdem Imperatoris Galbæ liberti faciebant.

Cùm igitur provec̃ta ætas ad talem pervenerit statum, instructione Principi opus est, magis ut suam agnoscat inhabilitatem, & imperii onus in Successorem transferat, quàm documentis ad illud continuandum. Ne falli se finat ambitione, opinionem & plausum præteritum sibi ponendo ob oculos: neque enim homines Principem, qualis fuerit, sed qualis modò sit, considerant. Nec sufficit aliis metum aliquando incussisse, nisi jam quoque timeri se quis faciat; uti nec bene olim gubernasse, si nunc ritè præesse neque possit, neque nôrit: Imperium enim maris instar est, quod cadavera inutilia mox in littus ejicit. Princeps ab ani-

mæ formâ æstimatur, quâ jubet, imperat, punit, & præmiatur; quòd si illa unà cum ætate deficiat, perit existimatio, atque adeò prudentis erit agnoscere temporì injurias & contemptum ætatis, & subducere se illis, antequam eveniant. Si negotia Principi valedicere debeant, fatius est, Principem illis valedicere. Egregium facinus est, suammet agnoscere fragilitatem, & ultrò etiam Majestatem deponere antè; quàm mors violenter eam eripiat, ne dicatur sibi ignotus obiisse, qui vixit notus omnibus. Cogitet, Regale suum sceptrum herbæ illi, cui idem sceptri nomen est, esse simile, quæ brevi tempore in vermiculos convertitur; & si universus terræ globus vix puncti instar est ad cælum comparatus, quid erit unica Monarchia, quid unicum Regnum? Et licet amplissimum etiam fuerit, nihil inde, nisi solum^p sepulcrum efferet; aut sicut Saladinus dicebat, indusium aliquod mortuale, nullâ aliâ secum asportatâ^q gloriâ. Non semper Reipublicæ vivere debet Princeps, sed tempus aliquod sibi quoque reservare, dando operam, ut sub vitæ occasum mortis horizon immunis & liber sit à vaporibus ambitionis, & à nubibus passionum atque effectuum; uti Sol in præsentì exhibet Symbolo, cui occasionem dedit sepulcrum Iosue, in quo simulacrum Solis erectum fuit, illo tamen discrimine, quòd ibi positus fuerit in memoriam stationis suæ, quam præstitit voci illius^r obediendo; hîc verò ad significandum, quòd sicuti clarus serenúsque Solis obitus certum signum est mane sequenti iterum cum serenitate orituri; ita imperium, quod sanctè & feliciter clauditur, denotet felicem quoque fore; qui in præmium virtutis, & ultimi exempli hujus efficaciam in eodem successurus est. Ritè vivere & mori etiam docet religiosus ille secessus Caroli V. Imperatoris; tam à curis publicis alieni, ut nunquam amplius de Monarchiæ suæ pristinæ statu sciscitaretur, traducto jam ingenti illo animo ad heroïca aliàs facinora ficto factoque, ad hortuli alicujus culturam, & ad fallendas horas (post spiritualia peracta exercitia) ingeniosis quibusdam artibus.

Theoph. lib. de plant.

^p Spirit^o me^o attenuabitur, dies mei breviabuntur, & solum mihi superest sepulcrum.

Job. 17. 1.

^q Homo cum interierit, non sumet omnia: neque descendet cum eo gloria ejus.

Pf. 48. 18.

^r Steteruntque Sol, & Luna. Jos. 10. 13.

§. Quòd

§. Quòd si graves pertimescantur controversiæ, aut seditiones in ipsa Coronæ successione, ad eorum pertinebit prudentiam, qui morienti Principi assistunt, ut mortem ejus secretam habeant, eamque, & quis rerum potiat, uno eodemque divulgent tempore: in ejusmodi enim casibus populus juveni cuidam equo, & nondum domito similis esse solet, qui nisi prius ephippio insternatur, quàm illud videat, non admittit. Hæc cum prudentiâ Livia Augusti celavit obitum, donec Tiberius in ejus locum sufficeretur; uti & Agrippina mortem Claudii, ab ipsâ veneno sublata, tantâ cum dissimulatione, ut eo etiam defuncto ejus nomine congeretur Senatus, & fierent supplicationes pro ejusdem salute, tempusque suppeteret, ut interim de Neronis successione ageretur.

^f Simul excessisse Augustum, & rerum potiri Neronem fama eadem tulit. Tacit. lib. 1. Annal.

^e Dum res firmando Neronis imperio componuntur. Tac. lib. 12. Annal.

^u Fili in mortuum producit lacrymas. Eccl. 38. 16.

^x Flangite ante exequias Abner. porro David sequebatur ferentem. 2. Reg. 3. 31.

^y Et lacrymatus est JESUS. Joan. 11. 35.

Divulgato Principis obitu, nec pietas, nec prudentia lacrymas & mœstitiæ signa cohibenda suadet: neque enim Spiritus sanctus ea ullo modo prohibet, quin consultius potius. Abneri mortem universus deploravit populus, & David ipse funus illius usque ad sepulcrum profecutus^x est. Et si enim non desint piæ quædam ac Christianæ considerationes, quæ solari nos possint; licet item certa quædam fuerit Natio, quæ minori immortalitatis luce prædita nascentem lacrymis profeceretur, & vitam defunctum efferrer cum gaudio, hæc tamen omnes considerationes pro iis solùm sunt, qui ad meliorem vitam transire, non pro vivorum derelictione & solitudine. Etiam Christus Dominus Servator noster Lazarum à mortuis suscitaturus ad sepulcrum illius lacrymas effundere visus est. Ultima hæc luctus indicia dolori & teneritudini naturalium affectuum prohiberi nequeunt. Bilances sunt, quæ defuncti Principis expendunt merita, quibusque æstimari potest, in quanto apud populum fuerint pretio; obrusæ item amoris & obedientiæ in subditis, quibus servitutis annuli magis in dies consolidantur, & Successori animus additur. Non oportet tamen ad luctum sumptuosum obstringere populum, ne Principis mors nimis ei grave tributum fiat.

§. Pom-

§. Pompa funebris, Mausolea magnifica, adornata statuis & cælaturis magnorum sumptuum, non mera Principum vanitas æstimari debent, sed generosa quædam pietas potius, quæ ultimum designat humanæ Majestatis terminum, & magnificentiâ illâ, quâ honorantur; & asservantur eorum cineres, ostendit cultum ac venerationem Majestati debitam: neque enim sepulcra aliud sunt, quàm muta quædam historia prosapiæ Regiæ. Exequiæ Regum Davidis & Salomonis insigni cum pompâ & splendore celebratæ sunt.

§. In privatorum exequiis magnâ vigilantia opus est, facile enim introducuntur superstitiones Religioni noxiæ, illusâ imaginatione ex eo, quod à defunctis aut sperat, aut metuit; quia verò etiam funerum sumptus quotidiani sunt, & ad multos pertinent, omnino moderari illos expedit: dolor enim & inanis gloria nimium augere eos solent. Plato sepulcrorum fabricæ certum posuit pretium; uti & Solon, & post eos Romani. Rex Philippus Secundus pragmaticam edidit sanctionem, quâ nimias exequiarum expensas moderatur & corrigit, *Paraque* (verba ipsius sunt) *lo que se gasta en vanas demonstraciones, i apariencias, se gaste, i distribuya en lo que es servicio de Dios, i aumento del culto divino, i bien de las animas de los defuntos.*

§. Vidit hucusque Serenitas Vestra nativitatem, mortem, & exequias Principis, quem ista formant Symbola, hujus ædificii politici fabricæ quasi coràm assistens, à primo usque ad ultimum illius lapidem; atque ut nunc eadem Serenitas Vestra omnia facilius recolat, operæ pretium existimavi, aliquam quasi ædificii totius ideam seu speculum hîc apponere, in quo illud repræsentetur, sicut in minori major repræsentatur civitas. Erit iste Rex Ferdinandus Catholicus Serenitatis Vestræ Avus, sub cujus glorioso imperio omnes pacis bellique artes floruerunt, & utriusque Fortunæ tam prosperæ, quàm adversæ exempla vidimus. Infantia magni istius Regis adulta & virilis fuit. Quod ars & studium in eo perficere nequiverunt, perfecit experientia, transacta in exercitiis militaribus juventute. Otium illius negotium erat; relaxa-

^z Quomodo imaginib⁹ suis noscuntur, quas nec victor quidem aboluit, sic partem memoria apud Scriptores retinent. Tac. lib. 4. Annal.

L. 2. tit. 5. lib. 5. comp.

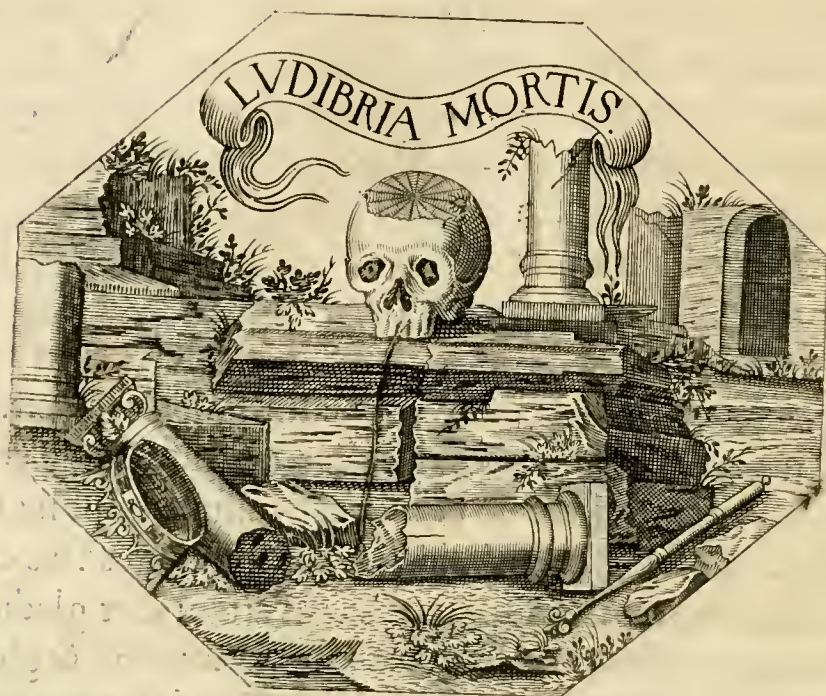
relaxatio animi , vigilantia. Affectibus suis dominabatur , magis dictamina secutus politica , quàm naturales inclinationes. Deo magnitudinem suam in acceptis retulit , & gloriam è suis quæsivit facinoribus , non alienis Majorum. Imperium officii loco habuit potiùs , quàm successione partum. Regno celeritate & præsentia suâ quietem reddidit. Evexit Monarchiam virtute & prudentiâ ; firmavit religione & justitiâ ; conservavit amore & auctoritate ; exornavit artibus , ditavit agrorum culturâ & commerciis , & fundamentis atque institutis verè politicis æternaturam reliquit. Tam aulae suæ , quàm Regnorum Rex fuit ; tam in illâ , quàm in his Oeconomus & Paterfamilias. Liberalitatem temperavit parsimoniâ , benignitatem auctoritate , modestiam gravitate , clementiam justitiâ. Animadvertendo in paucos comminatus est multis , & remunerando nonnullos omnium spes aluit. Offensis in personam suam admissis veniam dedit , non iis , quæ ad dignitatem Regiam pertinerent. Subditorum injurias , non secùs ac sibi factas , ultus est : nam ut Patrem eorundem se gerebat. Statum potiùs , quàm decorum periculo exposuit. Nec Fortunâ prosperâ efferri se passus est , nec adversâ dejici. In illâ adversùs hanc se communiebat ; in hac verò suâ elaborabat industriâ , ut ad illam rediret. Tempori ipse servivit , non contrà ipsi tempus. Paruit necessitati , eâque opportunè usus est , suæ eam utilitati accommodando. Amari se fecit , & metui. Ad dandas petentibus aures fuit facilis. Audiebat , ut sciret , & sciscitabatur , ut instrueretur. Non fidebat hostibus , & à suis etiam amicis sibi cavebat. Amicitia illius erat utilitas publica ; cognatio , ratio Statûs ; confidentia sollicita ; diffidentia prudens ; cautio , providentia ; suspicio , circumspectio ; malitia , defensio ; dissimulatio , tutela. Neminem fallebat , fallebantur tamen alii verborum ipsius & tractatum æquivocatione , quos tam dextrè instituere noverat , ut (si malitiam prudentiâ superari necesse foret) expedire se nôsset , absque eo , quòd fidem publicam frangeret. Nec Majestatem illius mendacium fallere audebat , nec scientiam adulatio. Ministrorum utebatur

ope-

operà, absque nimio tamen & privato erga eos affectu. Consilium eorundem admittebat, regi verò se ab iis minimè partiebatur. Quod efficere ipsemet poterat, non committebat aliis. Deliberabat diu, exequebatur celeriter. In iis, quæ facere constituerat, effectus prius innotescabant, quàm causæ. Legatos suos sua celabat consilia; quoties cupiebat, ut ipsi suâmet opinione decepti tantò efficacius contrarium aliis persuaderent. Diviso cum Reginâ imperio præesse, & Genero suo obedire noverat. Tributa pro necessitate imposuit, non ex cupiditate, aut luxu. Quod urgente necessitate accepit ab Ecclesiis, eâdem cessante iisdem restituit. Iurisdictionem Ecclesiasticam veneratus est, & conservavit. Regiam aulam fixo loco non habuit, sed Solis instar, Regnorum suorum orbem per vices obiit. Pacem tractavit cum modestiâ & gravitate, bellum vi & astu profecutus est. Nec belli captavit occasionem, nec pacem recusavit. Quod pede occupaverat, brachio & ingenio tuitus est, spoliis factus fortior. Tantum negotiando, quantum armis suis efficiebat. Quod arte vincere poterat, non attentabat gladio. In hoc magnitudinis suæ ponebat ostentationem, & gloriam suam in insigni exercitu. Bellis intra Regni sui fines semper coram adfuit. Quod jubebat, illud ipsum exequebatur. Sic fœdera sanciebat, ut arbiter maneret, non subditus. Nec victor sese nimium extulit, nec victus cecidit animo. Paces sub scuto firmavit. Vixit omnibus, mortuus est sibi, in memoriâ tamen hominum tanquam nobilissimum Principum exemplar, & Regnorum suorum desiderio æternum perennaturus.

L A V S D E O.

AVTHORIS
 TESSERA DECASTICHON
 DE
 MORTIS CERTITVDINE.

*Este mortal despojo, ò Caminante,
 Triste horror de la Muerte, en quien la Araña
 Hilos anuda, i la Inocencia engaña,
 Que à romper lo sutil, no fuè bastante.
 Coronado se viò, se viò triunfante
 Con los trofeos de una, i otra hazaña,
 Favor su risa fuè, terror su saña,
 Atento el Orbe à su Real semblante.
 Donde antes la Sobervia, dando leyes
 A la Paz, i à la Guerra, presidia,
 Se prenden oi los viles animales.
 Que os arrogais ò Principes, ò Reyes?
 Si en los ultrajes de la Muerte fria
 Communes sois con los demas Mortales.*

APPRO-

A P P R O B A T I O

Admodum R. P. Fr. Petri de Cuenca & Cardenas, Ordinis Minimorum S. Francisci de Paula, Lectoris Iubilarii, Consilii Inquisitionis generalis in Hispaniâ Qualificatoris, Catholicae Majestatis Exercitus in Italiâ Vicarii Generalis, Religionis suæ tertio Generalis, & Procuratoris Generalis, &c.

POR comission del santo Oficio he visto estas EMPRESAS POLITICAS, i digo, que si algun Libro se avia de conceder Privilegio, para que pasase sin Censura, ò para que bastase la de su Author, era à este à imitacion de Dios, que aprovò lo que avia criado: *Vidit cuncta quæ fecerat, & erant valdè bona;* con que quedaria sin esta mortificacion, i mi humildad sin peligro. La obra es tal, que solamente necesita de si misma para su recomendacion, pues (còmo dixo S. Ambrosio) *Liber ipse per se loquitur.* En ella la Razon de Estado se adorna con tanta erudicion, i con tan prudentes Aforismos, i profundas sentencias, que si Cordova nos diò un Seneca Filosofo, Murcia nos le dà Politico. Solamente me lastimo de que no la ayan gozado las Edades, conque el Emperador Carlos V. uviera excusado el leer à Comineo, Marco Bruto à Polybio, i Augusto no se uviera cansado en escribir de su mano las noticias del Imperio. I si el mayor punto de la Naturaleza consiste en engendrar un Rei, i producir un Príncipe, mezclando en su generacion el oro de su mayor quilate; como dixo Platon: *Quod natura intendens generare Regem miscuit aurum.* Este Libro le excede, pues para el Mundo moral engendra Reyes con formaciõ tan rica, que tiene bien que gastar la mas estendida Monarquia con seguridad, que no hallarà nuestra santa Fè, que sentir; la mayor curiosidad, que censurar; ni las mejores costumbres, que huir. Nada le merezco al Autor en esta Aprobacion, porque la materia no deja libertad al juicio, i así obedezco al gran Bernardo, quando enseña, *Disce verecundiâ decorare fidem, reprimere presumptionem.* Milan 20. de Marzo 1642.

Frai PEDRO DE CUENCA, i Cardenas.

C E N S U R A .

Attentâ relatione prædictâ adm. R. P. Mag. Fr. Petri
de la Cuenca, i Cardenas, concedimus ut

I M P R I M A T V R .

Fr. BASILIUS Commiss. S. Officii Mediolan.

IO. PAULUS MAZUCHELLUS pro Eminentiss.
D. Cardin. Archiëp.

Comes MAIORAGIUS pro Excellentiss. Senatu.

S V M M A P R I V I L E G I I .

PHILIPPUS, Dei gratiâ Hispaniarum & Indiarum
Rex Catholicus, Archidux Austria, Dux Burgundia,
Brabantia, &c. Serenissimus Belgarum Princeps, Diploma-
te suo Regio sanxit, ne quis Ideam Principis Christiano-Politi-
ci, centum Symbolis explicatam ab Illmo & Exc^{mo} Domi-
no DIDACO SAAVEDRA Faxardo, Equite Ord. S.
Iacobi, &c. Latino, Hispanico, vel Gallico Idiomate, intra
novennium excudat, aut alibi locorum terrarumve excusam,
in has Inferioris Germania ditiones inferat, præter Ioannis
Mommartii, Ordinum Brabantia Typographi, voluntatem.
Qui secus faxit, præter illatorum Exemplarium confiscationem,
triginta florenos pro unoquoque Exemplari sic illato vel diven-
dito, solvere tenebitur; prout latius patet in Literis datis Bru-
xella XIII. Augusti M. DC. XLVI.

Signat.

LOYENS.

LECTORI BENEVOLO.

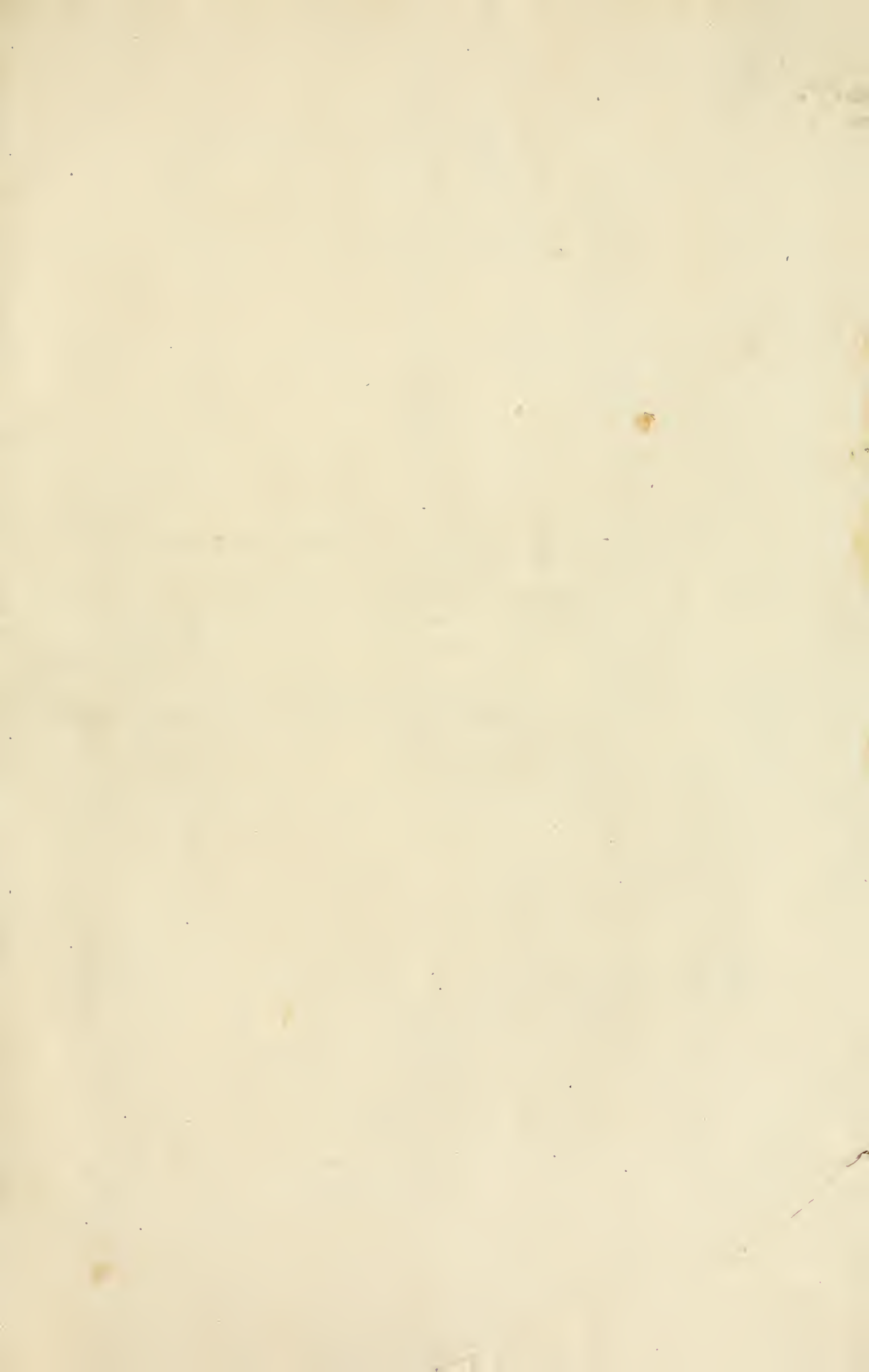
Quæ Typis irrepserunt Errata, Benigne Lector, Amanuensis & Typothetæ incuria condona, & sic emenda.

Pag.	Lin.	pro	lege	Pag.	Lin.	pro	lege
<i>In Authoris</i>							
<i>Responso</i>	<i>In fine</i>	odoces	edoces	350	8	Cur &	Curet
224	<i>in mar. 12</i>	auxilio	exilio	357	36	crudelitate	credulitate
227	4	signibus	segnibus	443	20	decrementi	detrimenti
<i>Ibid.</i>	30	prapofito	proposito	563	16	ad	id
<i>Ibid.</i>	35	donec	donec	658	23	Afaaci	Isaaci
257	31	Ezechix	Ezechiëli	659	<i>in mar. 9</i>	itque	itaque
264	25	quidam	quidem	661	<i>in mar. 1</i>	Tuns	Tuus
281	12	capendos	capiendos	666	11	Ioannes	Ioannis
297	30	apprehendi	apprehendendi	671	35	adverùm	adversùm
301	10	Germani	Germanici	<i>Ibid.</i>	36	iste	ista
316	28	initum	irritum	679	17	diceret	deceret
320	35	ignoscendam	agnoscendam	687	15	Iofias	Ioas
324	18	securos	securus	698	16	Caroli	Carolo
332	7	Naami	Amani	699	24	ingressi	aggressi
337	31	illos	illo	714	27	inquietis	in quietis

BRUXELLÆ,
TYPIS IOANNIS MOMMARTII,
ORD. BRABANTIÆ TYPOGRAPHI.
M. DC. XLIX.

Cum Privilegio ad Novennium.

103 1/2

103 1/2

103

103 1/2
103 1/2

Page

695

701

24

40

84

SPECIAL
FOLIO

87 B
8265

